

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้
เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

THE DEVELOPMENT OF THE SUPPORTIVE GUIDELINES IN
EDUCATION/LEARNING MANAGEMENT FOR ENHANCING THE
COMPETENCIES OF OLDER ADULTS IN THAILAND

คณะผู้วิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร. อาชัญญา	รัตนอุบล	หัวหน้าโครงการวิจัย
รองศาสตราจารย์ ดร. สารีพันธ์ุ	ศุภวรรณ	นักวิจัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วีระเทพ	ปทุมเจริญวัฒนา	นักวิจัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มนัสวสน์	โกวิทยา	นักวิจัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรรัตน์	ปทุมเจริญวัฒนา	นักวิจัย
ดร. ปาน	กิมปี	นักวิจัย
อาจารย์ณัฐฐลักษณ์	ศรีมีชัย	นักวิจัย
อาจารย์สุวิธิตา	จรุงเกียรติกุล	นักวิจัย
นายระวี	สัจจโสภณ	ผู้ช่วยนักวิจัย

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ

กันยายน 2553

คำนำ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ” ได้รับการสนับสนุนจากทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภา การศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุในต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จ และศึกษากรณีตัวอย่างที่ดีในต่างประเทศ เพื่อเป็นบทเรียนที่เหมาะสมกับประเทศไทย และสอดคล้องกับการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุไทยเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ อีกทั้งศึกษาสภาพการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อ การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในประเทศไทย เกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาในปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรคที่มีอยู่ รวมทั้งความต้องการในการรับบริการการศึกษาของผู้สูงอายุ และกรณีตัวอย่างที่ดี ของประเทศไทยและเพื่อจัดทำแนวทางและรูปแบบการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุที่ทั่วถึงและสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ ซึ่งองค์ความรู้ด้านสภาพ การจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ในต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จ และตัวอย่างที่ดีและเหมาะสมกับประเทศไทย ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำนโยบาย/แผนงานการจัดการศึกษาสำหรับ ผู้สูงอายุ ที่จะช่วยพัฒนา ส่งเสริมความรู้ ความสามารถและศักยภาพในการดำรงชีวิต และนำ ศักยภาพมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมได้อย่างมีคุณภาพ ตลอดจนพัฒนาแนวทางและรูปแบบ การจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุเพื่อนำเป็นแนวทางให้บริการการศึกษาและการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของ ไทยได้ทั่วถึงและมีมาตรฐานต่อไป

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัด การศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ” จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องตลอดจนประเทศชาติในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ต่อไป

คณะผู้วิจัย

กันยายน 2553

บทสรุปผู้บริหาร

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ” เป็นการศึกษาที่ใช้ระเบียบวิธีแบบผสมในการออกแบบแผนการวิจัย ที่เป็นแบบการประยุกต์ลักษณะ โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย (1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในประเทศและต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นบทเรียนที่เหมาะสม และสอดคล้องกับการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทย (2) เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในประเทศไทย (3) เพื่อจัดทำรูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ผู้วิจัยแบ่งการดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1) **ขั้นตอนการวิจัย** แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา ความต้องการ และการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้ เป็นการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา ความต้องการ และการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ กรอบแนวคิดในการศึกษาเอกสาร และแบบศึกษาเอกสาร ขั้นตอนที่ 2 การศึกษากกรณีตัวอย่างที่ดี ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ โดยได้ทำการศึกษากกรณีตัวอย่างที่ดีของประเทศไทย ณ ชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแรด จังหวัดเชียงราย ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต และชมรมผู้สูงอายุตำบลขามป้อม อำเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น และทำการศึกษากกรณีตัวอย่างที่ดีของต่างประเทศ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ประเทศญี่ปุ่น ประเทศฟินแลนด์ และประเทศฝรั่งเศส เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ ตารางการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีตัวอย่างที่ดี แบบสำรวจและสัมภาษณ์กรณีตัวอย่างที่ดี วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา และการตีความแบบอุปนัย ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของต่างประเทศและเปรียบเทียบกับการจัดการศึกษาและการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทย ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยนำข้อมูลการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของต่างประเทศและในประเทศไทย มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อเสนอเป็นรูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ ขั้นตอนที่ 4 การสำรวจสภาพ ปัญหา และความต้องการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ญาติ บุคลากรทางการศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในขั้นตอนนี้ แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้สูงอายุ 2) กลุ่มลูกหลานหรือญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ 3) กลุ่มบุคลากรทางการศึกษา และ 4) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ ครูผู้สอน/วิทยากร ผู้บริหารสถานศึกษาหรือศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน ผู้บริหารศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้บริหารศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ และสถานสงเคราะห์คนชรา 4) กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น/ชุมชน เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้วิจัยจำแนกกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 4 ภาค ได้แก่ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคใต้ จากนั้นผู้วิจัยจึงเลือกเฉพาะเจาะจง ตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด คือ เป็นตำบล เขต หรืออำเภอ ที่มีศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ และสถานสงเคราะห์คนชรา และศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีระยะเวลาการดำเนินการ อย่างน้อย 2 ปี มีจุดเด่นในการส่งเสริมกิจกรรมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุในด้านต่างๆ ที่ประสบความสำเร็จ และมีแผนการส่งเสริมกิจกรรมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง จึงได้กลุ่มตัวอย่าง ดังต่อไปนี้ 1) ภาคกลาง คือ

เขตภาคใต้ 2) ภาคเหนือ คือ ตำบลหนองแรม อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย 3) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ ตำบลขามป้อม อำเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น 4) ภาคตะวันออก คือ ตำบลหนองละลอก อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง 5) ภาคใต้ คือ ตำบลปากคลอง อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต จังหวัดละ 80 คน รวม 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ 1) แบบสอบถามปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ 2) แบบสอบถามปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ของครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ 3) แบบสอบถามสภาพ ปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ของบุคลากรทางการศึกษา 4) แบบสอบถามสภาพ ปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

2) **ขั้นตอนการพัฒนา** แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การร่างรูปแบบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ แบ่งเนื้อหาในแต่ละด้านออกเป็นแนวคิดและแนวทางปฏิบัติ ประกอบด้วย 1. การกำหนดเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้ 2. การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ 3. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้/สื่อการเรียนรู้ และ 4. การวิจัยและพัฒนา ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบความเหมาะสมของแนวทางและรูปแบบ และขอความคิดเห็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทยและต่างประเทศ และการเปรียบเทียบกับการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทย

1) **ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทย** พบว่า กรณีศึกษาที่ดีของประเทศไทย มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ตามแบบวิถีไทย การพัฒนาการส่งเสริม และการจัดกิจกรรมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับผู้สูงอายุ ครอบครัว และชุมชนโดยรวมอย่างแท้จริง โดยการบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งการส่งเสริมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีกิจกรรมเตรียมความพร้อม การพัฒนาตนเองให้มีคุณค่าอย่างต่อเนื่องในด้านต่างๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขด้วยตนเอง

2) **ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของต่างประเทศ** พบว่า มีการดำเนินการจัดกิจกรรมอย่างเป็นระบบในการหาความต้องการ การวางแผน การจัดทำโครงการ การดำเนินการและการประเมินผล อีกทั้งคณะทำงานเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความต้องการของตนและเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม อีกทั้งยังให้ผู้ทรงคุณวุฒิเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ และมีการประเมินผลกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่างๆ อย่างสม่ำเสมอเช่นกัน จึงทำให้กรณีศึกษาประสบความสำเร็จในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตลอดมา กิจกรรมมีความหลากหลาย ครอบคลุมทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญาและเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุสามารถใช้

เวลาว่างได้อย่างคุ้มค่าและสามารถทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและมีความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนร่วมกิจกรรมและผู้อื่น และสมาชิกในครอบครัว ลดช่องว่างระหว่างวัย สามารถอยู่ในสังคมในบั้นปลายชีวิตได้อย่างมีความสุข สนองความต้องการและปัญหาของผู้สูงอายุได้ อีกทั้งกิจกรรมยังสอดคล้องกับบริบทของสังคมและประเทศจะสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้แล้วก็ยังสามารถนำความรู้ไปใช้เพื่อกลับเข้าทำงานหลังเกษียณ ซึ่งตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานที่จ้างงานผู้ที่เป็นผู้สูงอายุหลังเกษียณ มีการให้บริการทางการแพทย์สำหรับผู้สูงอายุซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการดูแลรักษาร่างกายให้สมบูรณ์ตลอดจนมีการพัฒนาครอบครัวหรือผู้ใกล้ชิด เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ พบว่า ปัญหาการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุพิจารณาจากผู้สูงอายุ พบว่า ปัญหาสุขภาพทางกาย มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 57.50 ความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ พบว่า ด้านการจัดการ ($\bar{X} = 3.81, SD. = .95$) มีความต้องการมากที่สุด ด้านความต้องการส่วนตัวของผู้สูงอายุ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ ความต้องการด้านสุขภาพร่างกาย ($\bar{X} = 4.20, SD. = 1.03$) ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า ระดับความต้องการมีมากที่สุดคือ ความรู้ ความเชี่ยวชาญของวิทยากร / ผู้สอน ($\bar{X} = 3.98, SD. = .97$) ด้านการจัดการ พบว่า ระดับความต้องการมีมากที่สุดคือ การให้ข้อมูลความช่วยเหลือจากผู้จัด ($\bar{X} = 3.90, SD. = .98$)

2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ของครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ พบว่า ปัญหาการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ของครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ พิจารณาด้านตัวผู้สูงอายุ พบว่า ปัญหาสุขภาพทางกาย มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 67.50 ความต้องการ การส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้ของครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ พบว่า ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.80, SD. = .66$) และด้านการจัดการ ($\bar{X} = 3.80, SD. = .70$) มีความต้องการมากที่สุด โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมากตามลำดับ พิจารณาด้านความต้องการส่วนตัวของผู้สูงอายุ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ ความต้องการด้านสุขภาพร่างกาย ($\bar{X} = 4.29, SD. = .76$) พิจารณาด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า ระดับความต้องการมีมากที่สุดคือ ความรู้ ความเชี่ยวชาญของวิทยากร / ผู้สอน ($\bar{X} = 3.96, SD. = .86$) พิจารณาด้านการจัดการ พบว่า ระดับความต้องการมีมากที่สุดคือ ความร่วมมือกับประชาชนและองค์กรต่างๆ ($\bar{X} = 3.89, SD. = .84$)

3) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัญหาการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.92, SD. = .64$) และด้านการจัดการ ($\bar{X} = 3.92, SD. = .68$) มากที่สุด ส่วนปัญหาในการส่งเสริมการจัด

การศึกษาของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัญหาสุขภาพทางกาย มีจำนวนมากที่สุด ด้านรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้ พบว่า ปัญหาเนื้อหาความรู้ที่ได้รับ มีจำนวนมากที่สุด ด้านการจัดการ พบว่า ปัญหาการประชาสัมพันธ์ และ ปัญหาความร่วมมือกับประชาชนและองค์กรต่างๆ มีจำนวนมากที่สุด ความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า ด้านผู้สอน ($\bar{X} = 4.29, SD. = .60$) มีความต้องการมากที่สุด ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุด คือ การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็น ($\bar{X} = 4.38, SD. = .70$) ด้านหลักสูตร พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุด คือ หลักสูตรได้จัดเนื้อหาสาระสอดคล้องกันทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ($\bar{X} = 4.25, SD. = .71$) ด้านการจัดการ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ การบริหารจัดการมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.35, SD. = .77$) ด้านผู้สอน พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ ผู้สอนมีเทคนิคในการสอน/การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการในการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.45, SD. = .75$) ด้านสื่อ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้มีความเหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.08, SD. = .86$)

4) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพ ปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น พบว่า ปัญหาการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น พบว่า ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.13, SD. = .58$) มากที่สุด ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า ระดับสภาพมากที่สุดคือ การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็น ($\bar{X} = 4.33, SD. = .66$) ด้านหลักสูตร พบว่า ระดับสภาพมากที่สุดคือ หลักสูตรได้จัดให้มีความยืดหยุ่นตามโอกาสของผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 3.80, SD. = 1.38$) ด้านการจัดการ พบว่า ระดับสภาพมากที่สุดคือ การบริหารจัดการให้ความสำคัญกับทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียในลักษณะของการมีส่วนร่วมในฐานะของ “ภาคีเครือข่าย” หรือ “หุ้นส่วน” ($\bar{X} = 4.23, SD. = .86$) ด้านผู้สอน พบว่า ระดับสภาพมากที่สุดคือ ผู้สอนมีความตั้งใจในการสอน ($\bar{X} = 4.15, SD. = .77$) ส่วนปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษาของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น พบว่า ปัญหาสุขภาพทางกาย มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 62.50 ด้านรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้ พบว่า ปัญหาระยะเวลาที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้ และปัญหาค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรม มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.50 ด้านการจัดการ พบว่า ปัญหาการประชาสัมพันธ์ มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.00 ความต้องการ การส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น พบว่า ด้านสื่อ ($\bar{X} = 4.29, SD. = .64$) มีความต้องการมากที่สุด ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุด คือ การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็น ($\bar{X} = 4.38, SD. = .49$) ด้านหลักสูตร พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ การพัฒนาหลักสูตรเป็นการเฉพาะเพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.18, SD. = .64$) ด้านการจัดการ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ การบริหารจัดการให้ความสำคัญกับทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียในลักษณะของการมีส่วนร่วมในฐานะของ “ภาคีเครือข่าย” หรือ “หุ้นส่วน” ($\bar{X} = 4.28, SD. = .85$) ด้านผู้สอน พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ 4.5 ผู้สอนมีเทคนิคในการสอน/การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับสภาพ

ปัญหา และความต้องการในการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.38, SD. = .84$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก ด้านสื่อ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุด คือ อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้มีความเหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.35, SD. = .70$)

5) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการเปรียบเทียบความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ

5.1) การเปรียบเทียบความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุและครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ พบว่า ความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุและครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุในด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการจัดการ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10 ส่วนด้านความต้องการส่วนตัวของผู้สูงอายุ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความต้องการในการใช้เวลาว่าง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10

5.2) การเปรียบเทียบความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น ความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น ในด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ด้านหลักสูตร ด้านรูปแบบการบริหารจัดการ และด้านผู้สอน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10 ส่วนด้านสื่อ มีความต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความต้องการของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น สื่อโสตทัศนศึกษา ในการจัดการเรียนการสอน/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ และอุปกรณ์ที่มีความทันสมัย มีความต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10

ตอนที่ 3 ผลการพัฒนารูปแบบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

1) ผลการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น 5 รูปแบบ ประกอบด้วย รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม รูปแบบศูนย์เนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน รูปแบบเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ รูปแบบชมรมผู้สูงอายุ/สโมสรผู้สูงอายุ และรูปแบบการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัครยาชัย โดยผู้วิจัย พบว่า รูปแบบแต่ละรูปแบบมีลักษณะเฉพาะของแต่ละรูปแบบ และมีพลวัตของการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบในรูปแบบอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งรูปแบบแต่ละรูปแบบยังเชื่อมโยงและเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เหตุผลที่ผู้วิจัยได้ออกแบบรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุให้มีความหลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับการนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทสังคมแต่ละระดับ ซึ่งต้องคำนึงถึงประสบการณ์ ความพร้อม สภาพ ปัญหา และความต้องการในการศึกษา/เรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุแต่ละบริบทเชิงพื้นที่ ตลอดจนปัจจัยสนับสนุนที่เอื้อต่อการนำรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุไปประยุกต์ใช้ของแต่ละพื้นที่

2) ผลการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ผู้วิจัยได้พัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 4 หลักที่สำคัญ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งออกเนื้อหาในแต่ละด้านออกเป็นแนวคิดและแนวทางปฏิบัติ ประกอบด้วย 1. การกำหนดเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้ 2. การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ 3.การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้/สื่อการเรียนรู้ และ 4. การวิจัยและพัฒนา เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนต่อไป ซึ่งแต่ละแนวทางสำหรับการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยเพื่อการขับเคลื่อนแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ดังนี้

1. ให้เสนอแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/เรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุและรูปแบบการส่งเสริม “สูงวัย สูงค่า สูงศรัทธา พัฒนาสังคม” ให้เป็นวาระแห่งชาติ เนื่องจากสังคมไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในอนาคตอันใกล้ การเตรียมการเพื่อรองรับการเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ จึงจำเป็นต้องดำเนินการอย่างจริงจัง ด้วยการประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในประเทศ ดังนั้น รัฐบาลต้องให้การสนับสนุนในเชิงนโยบายการบริหารจัดการและงบประมาณในเรื่องดังกล่าวเป็นการเร่งด่วน

2. เผยแพร่และส่งเสริมการใช้แนวทางการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาและกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน โดยให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องวางแผนและดำเนินการตามความเหมาะสมของหน่วยงานและบริบทชุมชน อาทิ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาประสานงานกับองค์กรที่มีพันธกิจในการจัดการศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มหาวิทยาลัยและองค์กรที่มีพันธกิจที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงวัฒนธรรม รวมทั้งองค์กร มูลนิธิที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ มูลนิธิวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย เป็นต้น

3. ส่งเสริมศักยภาพภาคีเครือข่าย หน่วยงานของรัฐที่มีพันธกิจในการจัดการศึกษาและมีความรับผิดชอบกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ จัดการส่งเสริม สนับสนุนและเสริมศักยภาพให้ภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เป็นเจ้าภาพในการจัดการศึกษาและกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในระดับชุมชน หมู่บ้านที่กระจายทั่วประเทศอย่างได้สัดส่วนกันและผู้สูงอายุทุกคนสามารถได้รับบริการการศึกษาหรือกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนสนับสนุนการทำงานบนพื้นฐานของชุมชนผ่านชมรมผู้สูงอายุที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่

4. ส่งเสริมแนวคิดมหาวิทยาลัยวัยที่สาม (The University of the Third Age : U3As) ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ ด้วยการสร้างความตระหนักและการพึ่งตนเอง โดยเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้สูงอายุและสนับสนุนให้มีสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ มีการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องสำหรับผู้สูงอายุ มีการฝึกอาชีพ และกิจกรรมตามความสนใจ

5. พัฒนาสถาบันการพัฒนาองค์ความรู้ และการวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุแห่งชาติ มีการกำหนดกรอบการวิจัยเพื่อการพัฒนาและส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ใช้ศักยภาพเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติ โดยงานวิจัยควรเป็นงานวิจัยแบบองค์รวมที่บูรณาการสหวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุบนพื้นฐานความรู้ของชุมชน

6. พัฒนาศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนอย่างครบวงจร (Community Multipurpose Service Center) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้รับบริการอย่างทั่วถึงและครบวงจรในพื้นที่ที่ตนอาศัย โดยมีกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การดูแลสุขภาพพอนามัย การดูแลสุขภาพจิตใจ การบริการสังคม และการฝึกอาชีพ เป็นต้น ก่อให้เกิดการพัฒนาการด้านกาย จิต อารมณ์ สังคม และปัญญา

7. พัฒนาเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ โดยเน้นการออกแบบและจัดสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตร (Friendly Environment) และสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยเหมาะสมกับการใช้ชีวิตประจำวัน และไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้สูงอายุ เพื่อลดอุปสรรคและอุบัติเหตุในการดำเนินชีวิตและการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในทุกด้าน

8. พัฒนาศูนย์การเรียนรู้/การศึกษาศึกษาและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถครอบคลุมความรู้เฉพาะทางเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ได้แก่ Geriatrics and Educational Gerontology ตลอดจนมีคุณสมบัติเป็นผู้อำนวยความสะดวก ผู้นำการเปลี่ยนแปลง และมีจิตอาสา

9. ส่งเสริมการจัดทำกรอบการติดตามผลและประเมินผลการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา และกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริงที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ

10. จัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับผู้สูงอายุอย่างครอบคลุม เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ในเรื่องผู้สูงอายุ และนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ส่งเสริมให้หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ดำเนินการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) หรือการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ในการนำรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุทั้ง 5 รูปแบบไปใช้

2. กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาหรือนักวิชาการศึกษาวิจัย ปัญหา อุปสรรค ของระบบโครงสร้างทางสังคมที่มีต่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ

3. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมให้ชมรม สมาคมหรือกลุ่มของผู้สูงอายุได้ดำเนินการในลักษณะเครือข่ายในระดับต่าง ๆ รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายเพื่อการพัฒนาองค์ความรู้และกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

Executive Summary

The study explored the development of the supportive guidelines in education/ learning management for enhancing the competencies of older adults in Thailand. Mixed methodology with multiple applications was applied as a research design for the study. The major purposes were to 1) study the stage in educational/ learning management for enhancing Thai older adults' competencies; 2) study the stage, problems, and needs in educational/ learning management for enhancing Thai older adults' competencies, and 3) develop and propose the educational/ learning management models and guidelines for enhancing the competencies of older adults in Thailand. There are two main research procedures as follows:

1). **Research Process:** the process was divided into 4 stages including Stage 1: the literatures review and analysis of the stage, problems, needs, and services in education/ learning management for the older adults in different contexts. The instruments used in this procedure were the conceptual framework and analysis form; Stage 2: the study of variety of best practices both in Thailand (e.g. Nong-Raet Senior Club in Tambon Nong-raet, Amphoe Thoeng, Chiang-Rai Province, Social Welfare Development Center for Older Person, Phuket Province, and Kham-Pom Senior Club, Khonkaen province) and foreign countries around the world (e.g. United State of America, South Korea, Japan, Finland, and France). The instruments included data analysis table of the best practice cases, survey and interview questionnaires. The data were analyzed using the content analysis and inductive method; Stage 3: the analyzing and synthesizing of the collected data related to education/ learning services and the older adults' competencies development in foreign countries comparing to the reviewed data gained from Thai contexts, and then develop educational/ learning models and guidelines that served older adults' needs and enhanced their competencies; and Stage 4: the survey of the perspectives of 1) older adults, 2) their families, cousins, and relatives, 3) related educational personnel and staff (e.g teachers/ speakers, local school principals, directors of community learning centers, and directors of non-formal and informal education district offices, heads of the senior clubs, and etc.), and 4) other related local authorities in the communities (e.g municipal officers, local authorities and etc.) in the current stages, problems, and needs in organizing education/ learning of older adults. The total number of respondents was 400, consisting of 80 samples from each selected areas in different provinces: 80 from Phasi-Charoen District, Bangkok, 80 from Tambon Nong-Raet, Amphoe Thoeng, Chiang-Rai Province, 80 from Tambon Kham-Pom, Amphoe Phra-Yuen, Khonkaen Province, 80 from Tambon Nong-Lalok, Amphoe Ban-Khai, Rayong Province, and 80 from Tambon Pa-Klok, Amphoe Tha-Lang, Phuket Province. All respondents were randomly selected from four main regional areas around the country, namely Central, Northern, North Eastern, Eastern, and Southern parts of Thailand. Purposive sampling was

used to select the best practices under several conditions such as there must be the senior clubs or senior development centers located in the communities, highly recommended and outstanding educational/ learning activities for enhancing the older adults' competencies, organize and implement the activities for at least two years, and continuing develop activity plans for supporting and promoting the lifelong learning of older adults. Different research instruments were used to collected data from the study. There were four different versions of the survey questionnaires including 1) problems and needs in organizing educational/ learning questionnaire for older adults, 2) problems and needs in organizing educational/ learning questionnaire for older adults' families, cousins, and relatives, 3) problems and needs in organizing educational/ learning questionnaire for educational personnel and staff, and 4) problems and needs in organizing educational/ learning questionnaire for local authorities, and agencies. Statistical analysis, Mean ($\bar{X}$), and Standard Deviation (S.D.) were used in the data analysis. By these means, this study employed both of qualitative and quantitative research.

2. Developmental Process: The process was divided into three main stages: Stage1: drafting the developed model and guidelines in organizing education/ learning for enhancing the older adults' competencies, consisted of key concepts and action plans: 1) designing of curriculums/contents and Activities, 2) connecting of social networks for educational/ learning enhancement, 3) setting of learning climate, environment, and resources, and 4) developing the research and development; Stage 2: monitoring the validity and properness of the developed model and educational/ learning guidelines and policy recommendations; and Stage 3: the data analysis and the presentation.

The research findings were divided into 3 main parts based on the research objectives as follows:

Part 1: The results of the data analysis and synthesize in education/ learning services and the comparison of the education management for enhancing Thai older adults' competencies

1) The results of the data analysis and synthesize in education/ learning services for enhancing older adults' competencies: Best practices of Thailand cases

The data revealed that most of the Thailand best practices implemented their learning activities and services based on the Thai way of life, Thai traditional and culture, All best practices involved several groups such as the older adults, family, and community members, applied the integrated lifelong learning activities in formal education, non-formal education, and informal education, and also implemented other learning preparation programs for entering to older adults which focusing on the improvement of quality of life to be able to become the most happiness and active social citizens.

2) The results of the data analysis and synthesize in education/ learning services for enhancing older adults' competencies: Best practices of foreign country cases

Most of the best practices indicated that there were systematic implementation of the need analysis, programs and activities planning, program implementation, and the evaluation, as well as many of those best practices provided opportunities for different groups of people (e.g. community members, experts in the field, leaders, and older adults) to participate, share, and express their opinions toward the whole activities processes: activities planning, setting the objectives, designing the learning activities and evaluation in order to enhance the holistic older adult learners in such ways (e.g. physical, spiritual, emotional, social, and self- esteem). One of the outstanding activities was to promote lifelong learning for older adults to spend their spare time with friends and families, also provided vocation training for those who wanted to continuing working, various options of healthcare services and programs for different needs, and promote older adults' self-reliabilities so that they will be able to take care of themselves as well as their families and their love ones.

Part 2: The results of the problems and needs data analysis in education/ learning management for enhancing Thai older adults' competencies toward different perspectives

1) The results of the problems and needs data analysis in education/ learning management for enhancing Thai older adults' competencies toward the perceptions of older adults

According to survey, samples were reported the differences of problems and needs as follows: the problems in education/ learning management: Health Problem was the most reported problem by 92 samples (57.50%).

The highest score in each areas of needs included the needs in education/ learning management: Management was reported with the highest mean score of $\bar{X} = 3.81$, and SD. = .95; while the needs for older adults themselves: Health was the reported with the highest mean score of $\bar{X} = 4.20$, and SD. = 1.03; the needs for organizing learning activities: Qualified Teachers were reported with the highest mean score of $\bar{X} = 3.98$, and SD. = .97; and the needs in overall management: To Receive the Useful Information from the Organizer was reported with the highest mean score of $\bar{X} = 3.90$, and SD. = .98

2) The results of the problems and needs data analysis in education/ learning management for enhancing Thai older adults' competencies toward the perceptions of older adults' families, cousins, and relatives

Considering the older adults themselves, their families, cousins, and relatives reported that Health Problem was the most reported problem in education/ learning management by 108 samples (67.50 %).

The highest score in each areas of needs included the needs in education/ learning management: Organizing Learning Activities and Management were reported with the highest mean score of $\bar{X} = 3.80$, and SD. = .66 and $\bar{X} = 3.80$, SD. = .70 ; the needs for older adults themselves: Healthy was the reported with the highest mean score of $\bar{X} = 4.29$, and SD. = .76; the needs for learning activities: Qualified Teachers were reported with the highest mean score of $\bar{X} = 3.96$, and SD. = .86; while the needs in overall management: To Participate with Other Communities Members and Organizations was reported with the highest mean score of $\bar{X} = 3.89$, and SD. = .84.

3) The results of the problems and needs data analysis in education/ learning management for enhancing Thai older adults' competencies toward the perceptions of educational personnel and staff in related organizations

The highest score in each areas of problems included the problems in education/ learning management: Organizing learning activities was reported with the highest mean score of $\bar{X} = 3.92$, and SD. = .64, Management was also reported with the highest mean score of $\bar{X} = 3.92$, and SD. = .68, while the problems in educational support for educational personnel and other related organizations, Health Problem was reported with the highest mean score ; the problems for learning activities: Acquiring Learning Contents were reported with the highest mean score; and the problems in overall management: Public Relation and Participation with Other Communities Members and Organizations were reported with the highest mean score .

The highest score in each areas of needs included the needs in education/ learning management for educational personnel and other related organizations: Teacher was reported with the highest mean score of $\bar{X} = 4.29$, and SD. = .60; the needs for organizing learning activities: Opportunity to Share and Express Opinion was reported with the highest mean score of $\bar{X} = 4.38$, and SD. = .70; Curriculum/contents: The Theory Related to Practice was the reported with the highest mean score of $\bar{X} = 4.25$, and SD. = .71; the needs in overall management: The Development of Learning Resources Based on Local Wisdom was reported with the highest mean score of $\bar{X} = 4.35$, and SD. = .77; the needs of teacher: Teachers know older adults teaching techniques/ learning management was reported with the highest mean score of $\bar{X} = 4.45$, and SD. = .75; the needs in learning media: Proper Learning Equipments for older adult learners were reported with the highest mean score of $\bar{X} = 4.08$, and SD. = .86.

4) The results of the problems and needs data analysis in education/ learning management for enhancing Thai older adults' competencies toward the perceptions of other related local authorities

The highest score in each areas of problems in educational support for related local authorities: Organizing Learning Activities and Management was reported with the highest mean

score of $\bar{X} = 4.13$, and SD. = .58; the problems in organizing learning activities and management: Opportunity to Share and Express Opinion was reported with the highest mean score of $\bar{X} = 4.33$, and SD. = .66; the problems in Curriculum/contents: Flexible Curriculums and contents were reported with the highest mean score of $\bar{X} = 3.80$, and SD. = 1.38 ; the problems in management: Partnership and Networks were reported with the highest mean score of $\bar{X} = 4.23$, and SD. = .86; the problems in teachers: Teaching Intention was reported with the highest mean score of $\bar{X} = 4.15$, and SD. = .77; while local authorities reported that Health Problem was the most reported problem in educational support by 25 samples (62.50 %); Time Duration was the most reported problem in organizing learning activities by 9 samples (22.50 %); and Public Relation was the most reported problem in learning management by 4 samples (10.00 %).

The highest score in each areas of needs included the needs in education/ learning management for related local authorities: Learning Media and Materials were reported with the highest mean score of $\bar{X} = 4.29$, and SD. = .64; the needs for organizing learning activities: Opportunity to Share and Express Opinion was reported with the highest mean score of $\bar{X} = 4.38$, and SD. = .49; the needs in Curriculum/contents: Specific Contents Older Adult Learners was reported with the highest mean score of $\bar{X} = 4.18$, and SD. = .64; the needs in management: Partnership and Networks were reported with the highest mean score of $\bar{X} = 4.28$, and SD. = .85; the need in teachers: Teachers know older adults teaching techniques/ learning management was reported with the highest mean score of $\bar{X} = 4.38$, and SD. = .84; the needs in learning media: Proper Learning Equipments for older adult learners were reported with the highest mean score of $\bar{X} = 4.35$, and SD. = .70

5) The results of the comparative data analysis of different perspectives in education/ learning management problems and needs for enhancing Thai older adults' competencies

5.1) The comparative needs data analysis in the education/ learning management for enhancing older adults' competencies between the perspectives of older adults and their families, cousins, and relatives: the results indicated that there was no significant difference at .10 of the needs in organizing learning activities and management between older adults and their families, cousins, and relatives; while there was significant difference at .10 of the needs in older adults themselves. However if considering each areas of needs, the results shown that there was significant difference at .10 of the needs in spare times between older adults and their families, cousins, and relatives

5.2) The comparative needs data analysis in the education/ learning management for enhancing older adults' competencies between the perspectives of older adults and educational personnel and staff in related organizations, and local authorities: the results indicated that there

was no significant difference at .10 of the needs in organizing learning activities, curriculum and contents, management, and teachers between older adults and related educational personnel and staff and local authorities; while there was significant difference at .10 of the needs in learning media and materials. However considering each items, the results shown that there was significant difference at .10 of the needs in learning media and materials, and high technology learning equipments between older adults and related educational personnel and staff and local authorities.

Part 3: The results of the development and propose of educational/ learning management models and guidelines for enhancing the competencies of older adults in Thailand.

1) **The results for educational/ learning management models for enhancing the competencies of older adults in Thailand**, the proposed models could be divided into 5 main models, consisting of 1) The University of the Third Age: U3As, 2) Community Multipurpose Service Center, 3) Senior Community, 4) Senior Club, and 5) Informal Senior Group. The results indicated that each model was different in its objectives and dynamic and flexible to be changed or improved its components continuously, as well as each model was correlated and supported each other. Different educational/ learning management models for enhancing the competencies of older adults were proposed in this study because in the sense that each related organization, agencies, and communities would be able to adapt and apply to their various contexts (e.g. experience, readiness, problems, needs of the older adult learners), as well as supportive factors in organizing educational/ learning models for enhancing the competencies of older adults in different areas and communities.

2) **The results of the educational/ learning management guidelines for enhancing the competencies of older adults in Thailand**: the study proposed 4 majors of educational/ learning management guidelines for enhancing the older adults' competencies consisted of key concepts and action plans as follows: 1) designing of curriculums/contents and Activities, 2) connecting of social networks for educational/ learning enhancement, 3) setting of learning climate, environment, and resources, and 4) developing the research and development. It was hoped that the research findings would be beneficial guidelines for those who would like to support the sustainable development of older adult learners, as well as the educational/ learning management for enhancing the competencies of older adults in Thailand.

Recommendations

The Policy Recommendations for Development

1. Propose Model of Elderly ; Valueness, Faithfulness, and Social Participation” : the developed education/ learning guidelines and model for enhancing Thai older adults' competencies as the National Agenda for the preparation of the country to become the complete active aging

learning society toward the cooperation among social networks, and the support in policy administrative management and budget as an urgently by the government.

2. Promote and publish the developed education/ learning guidelines and model in organizing education/ learning for enhancing the older adults' competencies and other important knowledge based on the findings in various related organizations (e.g. Office of the Education Council, Office of the Permanent Secretary Ministry of Education, Office of the Higher Education Commission, Bureau of General Administration, Office of the National Economic and Social Development Board, Ministry of Social Development and Human Security, Ministry of Public Health, Ministry of Culture, The Senior Citizen Council of Thailand, Thai Health Promotion Foundation, foundation of Thai Gerontology Research and Development) to implement those evident-based information in their missions and practices according to their organizations' goals and objectives

3. Enhance the competencies of senior clubs, older adult centers, and other networks and organizations especially local groups, networks and organizations to be able to organize lifelong learning activities for enhancing older adults' competencies in their communities focusing on community-based development so that every older adults in the communities are able to continuously access and receives better education opportunity and lifelong learning services.

4. Promote the theory and practice of the University of the Third Age : U3As as it was proved to be one of the successful in promoting lifelong learning for older adults of many countries around the world. The purposes are to increase the older adults' quality of lives and self- reliabilities, provide the opportunity for all sectors in the society to generate alternative courses and programs (e.g. vocational training, and lifelong learning activities, and etc.), as well as develop lifelong learning institution that serve the need of older adults who want to continue or pursue their education and learning

5. Develop the national research and knowledge institution emphasis on older adults for conducting various older adult community knowledge-based research and development focusing on the participation and coordination among multidisciplinary teams/ networks

6. Develop community multipurpose service center in every communities to provide several essential resources and facilities for older adults, as well as organize various activities that serve older adults' needs such as health care, spiritual empowerment, social welfare knowledge, vocational training, and entertainment activities, and etc. to enhance older adults' competencies (e.g. physical, mental, emotional, social and intellectual)

7. Develop lifelong learning communities/ cities for older adults, based on the safe and friendly environment concepts

8. Enhance fundamental knowledge and abilities of local staff who work closely with the older adults in specific areas such as Geriatrics and Educational Gerontology, Andragogy : the art

and science of facilitating the learning of adults, and to develop the qualification of the staff to become facilitators, change agents and volunteer-minded persons, and etc.

9. Promote the monitoring and evaluation processes for education/ learning activities and older adults' competencies development, emphasis on an authentic assessment and evaluation in their real life situations and contexts.

10. Develop Thailand older adults data based on provide the opportunity for people and organizations to be able to access and acquire the essential fundamental knowledge and practices of older adults in various areas and organizations

The Recommendations for Further Study

1. The Office of the Education Council, Ministry of Education should invite public and private organizations, institutions, and communities who are responsible for older adult development to conducting research and development studies, action research or participatory action research studies, as well as promote the five major models for enhancing educational/ learning competencies of older adults for those related organizations practice and implementation.

2. Ministry of Social Development and Human Security together with others related organizations should support and promote educational institutions and academic staff in developing research and development about the social structure problems and factors effecting Thai older adults' competency development.

3. The Office of the Education Council, Ministry of Education should support and promote networks among local senior clubs, groups, and committees for developing and extending particular knowledge and activities of older adults in Thai society.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ” ได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

คณะผู้วิจัยยังได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มลูกหลานหรือญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ กลุ่มบุคลากรทางการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครูผู้สอน/วิทยากร ผู้บริหารสถานศึกษาหรือศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน ผู้บริหารศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้บริหารศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ และสถานสงเคราะห์คนชรา ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย และขอขอบคุณ กรณีศึกษาที่ดีจำนวน 3 แห่ง คือ ชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแรด จังหวัดเชียงราย ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ท จังหวัดภูเก็ต และชมรมผู้สูงอายุตำบลขามป้อม อำเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น ที่ให้ข้อมูลสำหรับการวิจัยและเชื้อเพื่อสถานที่ศึกษาดูงาน รวมทั้งคณะผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้ข้อเสนอแนะอันมีคุณค่า และเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยมา ณ โอกาสนี้ด้วย

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุได้จากการวิจัยครั้งนี้ สามารถส่งเสริม การศึกษาตลอดชีวิตสำหรับทุกภาคส่วนในสังคม และเสริมสร้างการเป็นสังคมผู้สูงอายุที่มี คุณภาพ รูปแบบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพ ผู้สูงอายุที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ สามารถใช้เป็นข้อมูลสำคัญสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ผู้บริหารท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเขตพื้นที่ และ หน่วยงานด้านการพัฒนาชุมชนหรือสังคมอื่นทั้งภาครัฐและเอกชน นำไปดำเนินการพัฒนา ประชาชนในพื้นที่เพื่อเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ อีกทั้งเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจใน การพัฒนาผู้สูงอายุนำไปศึกษาหรือทำวิจัยต่อไป

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
คำนำ.....	ก
บทสรุปผู้บริหาร.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ	ด
สารบัญตาราง.....	น
สารบัญแผนภูมิ.....	ป
สารบัญภาพ.....	ผ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
ขอบเขตของการวิจัย.....	7
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
ตอนที่ 1 แนวคิดการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตาม อัธยาศัย.....	12
ตอนที่ 2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ.....	37
ตอนที่ 3 แนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ.....	66
ตอนที่ 4 นโยบายมาตรการและการดำเนินงานของเครือข่ายการส่งเสริมการจัด การศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ.....	86
ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	94
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	101
1. ขั้นตอนการวิจัย (Research Stage).....	101
1.1 การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา ความต้องการ และการ ให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ.....	101
1.2 การศึกษากรณีตัวอย่างที่ดี.....	103
1.3 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้ และการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของต่างประเทศและเปรียบเทียบกับ การจัดการศึกษาและการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทย.....	104

1.4 การสำรวจสภาพ ปัญหา และความต้องการ การส่งเสริมการจัด การศึกษา/การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ญาติ บุคลากรทางการศึกษา และผู้มี ส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น.....	104
2. ขั้นตอนการพัฒนา (Development Stage).....	115
2.1 การร่างรูปแบบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อ การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ.....	115
2.2 การตรวจสอบความเหมาะสมของแนวทางและรูปแบบ และขอความ คิดเห็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	116
2.3 การวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูล.....	116
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	117
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทยและต่างประเทศ และ การเปรียบเทียบกับจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ของประเทศไทย.....	117
1.1 ผลการศึกษาระณีศึกษาที่ดีในประเทศไทย.....	117
1.2 ผลการศึกษาระณีศึกษาที่ดีในต่างประเทศ.....	159
1.3 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีด้านการส่งเสริมการ จัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุระหว่าง ประเทศไทยและต่างประเทศ.....	239
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัด การศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ.....	253
2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัด การศึกษา/การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ.....	253
2.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัด การศึกษา/เรียนรู้ของครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับ ผู้สูงอายุ.....	262
2.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพ ปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการ จัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุของ บุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง.....	272

	หน้า
2.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพ ปัญหาและความต้องการการส่งเสริม การจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น.....	283
2.5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการเปรียบเทียบความต้องการการส่งเสริมการ จัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ....	295
ตอนที่ 3 ผลการพัฒนารูปแบบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การ เรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ.....	301
3.1 ผลการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อ พัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ.....	301
3.2 ผลการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อ พัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุแนวทางส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การ เรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ.....	316
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	333
สรุปผลการวิจัย.....	335
อภิปรายผล.....	348
ข้อเสนอแนะ.....	369
ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย.....	369
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	370
รายการอ้างอิง.....	372
ภาคผนวก.....	391
ภาคผนวก ก แบบศึกษาเอกสาร.....	392
ภาคผนวก ข แบบสอบถามปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัด การศึกษา/เรียนรู้ของผู้สูงอายุ.....	394
ภาคผนวก ค แบบสอบถามปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัด การศึกษา/เรียนรู้ของครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ ร่วมกับผู้สูงอายุ.....	403
ภาคผนวก ง แบบสอบถามสภาพ ปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการ จัดการศึกษา/เรียนรู้ของบุคลากรทางการศึกษา.....	411

หน้า

ภาคผนวก จ แบบสอบถามสภาพ ปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการ จัดการศึกษา/การเรียนรู้ของบุคลากรทางการศึกษาของ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง.....	424
ภาคผนวก ฉ ตารางการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีตัวอย่างที่ดี.....	435
ภาคผนวก ช แบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์กรณีตัวอย่างที่ดี.....	437
ภาคผนวก ซ (ร่าง) รูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการ พัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ และแนวทางการการส่งเสริมการจัด การศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุ.....	441
ภาคผนวก ฌ รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย.....	460
ภาคผนวก ญ รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบและ ให้ความคิดเห็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	462
ภาคผนวก กฏ ประมวลภาพการวิจัย.....	464

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3.1	จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามภาคและกลุ่มตัวอย่าง.....	106
4.1	ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแวง จังหวัด เชียงใหม่.....	144
4.2	ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคม ผู้สูงอายุภูเก็ต.....	148
4.3	ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี : ชมรมผู้สูงอายุตำบลขามป้อม อำเภอ พระยืน จังหวัดขอนแก่น.....	154
4.4	ผลการสังเคราะห์ข้อมูลรวมกรณีศึกษาที่ดีประเทศไทย.....	157
4.5	การสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีต่างประเทศ : ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	218
4.6	การสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีต่างประเทศ : สาธารณรัฐเกาหลี.....	221
4.7	การสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีต่างประเทศ : ประเทศญี่ปุ่น.....	224
4.8	การสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีต่างประเทศ : ประเทศฟินแลนด์.....	227
4.9	การสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีต่างประเทศ : ประเทศฝรั่งเศส.....	230
4.10	การสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีต่างประเทศ : ประเทศสหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐเกาหลี ญี่ปุ่น ฟินแลนด์ และฝรั่งเศส.....	233
4.11	ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลกรณีศึกษาด้านการส่งเสริมการจัดการศึกษา/ การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุระหว่างประเทศไทยและ ต่างประเทศ.....	245
4.12	จำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ.....	253
4.13	จำนวนและร้อยละของปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ....	257
4.14	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความต้องการการส่งเสริมการจัด การศึกษา/เรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ.....	260
4.15	จำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับ ผู้สูงอายุ.....	262
4.16	จำนวนและร้อยละของปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษาของครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ.....	267

4.17	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้ของครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ.....	268
4.18	จำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง.....	272
4.19	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง.....	274
4.20	จำนวนและร้อยละของปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษาของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง.....	277
4.21	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง..	279
4.22	จำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น.....	283
4.23	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น.....	285
4.24	จำนวนและร้อยละของปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษาของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น.....	289
4.25	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น.....	291
4.26	ตารางเปรียบเทียบความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุและครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ.....	295
4.27	ตารางเปรียบเทียบความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น.....	297

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
2.1	มโนทัศน์ของพหุศัพทมูลวิทยา.....	57
2.2	กรอบความคิดของคุณภาพชีวิตในวัยสูงอายุ.....	58
2.3	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	100
4.1	รูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพ.....	303
4.2	รูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพ....	306
4.3	รูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพ ผู้สูงอายุในรูปแบบเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ.....	309
4.4	รูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพ ผู้สูงอายุในรูปแบบชมรมผู้สูงอายุ/สโมสรผู้สูงอายุ.....	312
4.5	รูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพ ผู้สูงอายุในรูปแบบรูปแบบการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัครยาศัย.....	314
5.1	รูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพ ผู้สูงอายุ.....	346

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
4.1	ภาพจำลองรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ของผู้ใหญ่วัยแรงงาน.....	330

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและการลดลงของอัตราการเกิดและอัตราการตาย ทำให้ “ภาวะประชากรสูงอายุ” ในประเทศไทยสูงขึ้น และคาดว่าจะเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ใน พ.ศ. 2570 โดยประเทศไทยก้าวสู่ “สังคมผู้สูงอายุ” (Aging Society) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ซึ่งเป็นปีแรกที่สัดส่วนประชากรไทยขึ้นถึงระดับร้อยละ 10 และมีแนวโน้มสูงมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะระหว่างปี พ.ศ. 2549 ถึง พ.ศ. 2553 ปัจจุบันประเทศไทยมีประชากรประมาณ 67 ล้านคน และมีอัตราภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าระดับทดแทนมาอย่างต่อเนื่องอันเป็นผลมาจากความสำเร็จของนโยบายประชากรและการวางแผนครอบครัวในอดีต โครงสร้างประชากรไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในช่วง 20 ปี ที่ผ่านมา โดยมีสัดส่วนประชากรวัยเด็กต่อวัยแรงงานต่อวัยสูงอายุ เท่ากับ 42.12 : 49.99 ใน พ.ศ. 2513 ต่อมาใน พ.ศ. 2533 สัดส่วนประชากรวัยเด็กต่อวัยแรงงานต่อวัยสูงอายุ เท่ากับ 29.25 : 63.43 : 7.33 และใน พ.ศ. 2552 มีสัดส่วนเท่ากับ 21.00 : 67.52 : 11.90 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประชากรในวัยเด็กลดลงอย่างรวดเร็ว ขณะที่ประชากรวัยสูงอายุเพิ่มมากขึ้น โดยมีการคาดประมาณว่า พ.ศ. 2570 แนวโน้มสัดส่วนประชากรวัยเด็กต่อวัยแรงงานต่อวัยสูงอายุจะเท่ากับ 14.41 : 62.86 : 22.73 ทำให้ประชากรในประเทศประมาณ 1 ใน 4 หรือ ประมาณ 17 ล้านคน เป็นประชากรสูงอายุ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552)

ปัญหาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรในประเทศไทย นำสู่ความจำเป็นในการปรับตัวในทุกด้าน เพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ประกอบกับความก้าวหน้าทางการแพทย์ ส่งผลให้คนมีอายุเฉลี่ยสูงขึ้น อัตราส่วนผู้สูงอายุจึงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น แต่อัตราส่วนประชากรวัยเด็กกลับมีแนวโน้มลดลง เป็นผลให้อัตราการพึ่งพาของผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับประชากรวัยแรงงานที่จะลดลงในอนาคต ดังนั้น ประเทศไทยที่กำลังก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ ได้วางนโยบายสำคัญเพื่อดูแลผู้สูงอายุในด้านสวัสดิการ ความเป็นอยู่ ที่พักอาศัย รวมทั้งการส่งเสริมให้บริการด้านการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และมีสุขภาพที่ดี

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2550) ได้เสนอเกณฑ์ทางประชากรศาสตร์ โดยการพิจารณาการเข้าเป็นสังคมผู้สูงอายุ จากจำนวนประชากรและสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุ ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เกินกว่าร้อยละ 10 หรืออายุ 65 ปี เกินกว่าร้อยละ

ละ 7 และอายุมัธยฐานของประชากรนั้นสูงกว่า 30 ปี เรียกได้ว่าประชากรนั้นได้กลายเป็นสังคมผู้สูงอายุ จากการศึกษาโครงสร้างประชากรตามเพศและอายุที่นำเสนอด้วยปิรามิดประชากรของประเทศไทย และปิรามิดประชากรผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไปจะเห็นได้ว่าการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุ ที่มีฐานปิรามิดเป็นตัวแทนประชากรวัยเด็กที่มีแนวโน้มแคบลงในขณะที่ยอดปิรามิดเป็นประชากรสูงอายุ ขยายกว้างขึ้นและรวดเร็ว และพบว่าในปี พ.ศ.2563 เป็นปีที่ประชากรวัยสูงอายุมากกว่าประชากรวัยเด็ก อันเป็นผลที่มาจากการลดลงอย่างต่อเนื่องของอัตราเจริญพันธุ์และอัตราการตายของประชากร

หากพิจารณานโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดวงจรชีวิตในระดับชาติ พบว่า รัฐบาลไทยให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดวงจรชีวิตอย่างยิ่ง ดังเห็นได้จาก การกำหนดบทบาท ภารกิจในการดำเนินงานด้านนโยบาย และยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในมาตรการและนโยบายต่างๆ โดยภาพรวม และนโยบายเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นกรอบนโยบายในภาพรวมของการบริหารและพัฒนาประเทศ ได้ระบุประเด็นเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในการศึกษา มาตรา 49 ระบุว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่ง และการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น การจัดการศึกษาอบรมขององค์การวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิตย่อมได้รับการคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ” และมาตรา 53 “บุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ มีสิทธิได้รับสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และการช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ”

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) มีวิสัยทัศน์มุ่งพัฒนาประเทศสู่ สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) ภายใต้แนวปฏิบัติของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่ 1 คือ การให้ความสำคัญกับ “สังคมแห่งการเรียนรู้” โดยกำหนดเป็น “ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมภูมิปัญญาและการเรียนรู้” กล่าวถึงการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ โดยการพัฒนาศติปัญญาของคนในชาติ ในการพัฒนาศติปัญญานั้น จะมุ่งพัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรม เพิ่มทักษะความรู้ เพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และสร้างโอกาสและ “กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัย” ซึ่งถือว่าเป็นหลักการของการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดวงจรชีวิต นอกจากนั้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติ ฉบับที่ 10 ยังได้กำหนดถึงสิ่งที่จะช่วยให้เกิดการจัดการความรู้ของสังคมแห่งการเรียนรู้ นั่นคือ การพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาให้เกิดความรู้ใหม่ และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเหมาะสม

แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ข้อที่ 2 กำหนดให้มีการให้การศึกษและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ และ ยุทธศาสตร์ที่ 5 ข้อที่ 1 ที่กำหนดให้มีมาตรการสนับสนุนและส่งเสริมหน่วยงานวิจัยดำเนินการประมวลและพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุที่จำเป็นสำหรับการกำหนดนโยบายและการพัฒนาบริหารหรือดำเนินการที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ และข้อที่ 2 ที่สนับสนุนและส่งเสริมการวิจัยด้านผู้สูงอายุที่เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย การพัฒนาบริการ และการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 11 ได้กำหนดให้รัฐจัดการศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2547 กำหนดให้บุคคลที่มีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ประกอบด้วย 1) สิทธิในการได้รับบริการ การคุ้มครอง การส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาผู้สูงอายุด้านสังคม ได้แก่ การบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุข เพื่ออำนวยความสะดวกรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ การศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต การพัฒนาตนเอง สร้างเครือข่าย และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกรังแกหรือถูกทอดทิ้ง การจัดหาที่พักอาศัย อาหาร และเครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง การสงเคราะห์เบี้ยยังชีพตามความจำเป็นอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม และการสงเคราะห์ในการจัดการศพตามประเพณี การได้รับบริการคำแนะนำ ปรีกษา ด้านกระบวนการยุติธรรม 2) สิทธิในการได้รับการส่งเสริม และสนับสนุนด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การส่งเสริมอาชีพ และฝึกอาชีพที่เหมาะสม และสิทธิในการลดหย่อนภาษีแก่ผู้อุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุ และ 3) สิทธิในการได้รับบริการด้านโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะ ได้แก่ การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยแก่ผู้สูงอายุ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษา ในมาตรา 22 ถึง 30 กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษา ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย หมวด 1 ความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา 8 กำหนดให้การศึกษาเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.2551 มีหลักการจัดการศึกษาให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน และให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างต่อเนื่อง ให้ประชาชนมีโอกาสในการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญา มีการโดยส่งเสริมให้ภาคีเครือข่าย มีโอกาสและความพร้อมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้กำหนดนโยบายเพื่อพัฒนางานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในระยะยาวตั้งแต่ พ.ศ. 2550 เป็นต้นไป โดยมีกลุ่มเป้าหมายหลักในการจัดกิจกรรมการศึกษากลุ่มหนึ่ง คือ “ผู้สูงอายุ” โดยมุ่งเน้นเรื่องการปรับตัวที่สอดคล้องกับบริบทรอบตัวที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ตลอดจนกระทรวงศึกษาธิการ ได้ผลักดันงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ให้เป็นวาระแห่งชาติ เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 โดยการสร้างกระแสสังคมให้คนไทยต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีคำขวัญในการขับเคลื่อนประชาสัมพันธว่า “แก่นแท้ของการศึกษาตลอดชีวิต : การเรียนรู้ ไม่มีวันสายเกินไป ไม่มีนาถเกินวัย ไม่ไกลเกินเอื้อม” และกำหนดให้กลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ เป็นหนึ่งในกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย ข้อ 3 กล่าวว่า “ผู้สูงอายุควรได้รับโอกาสทางการศึกษา เรียนรู้พัฒนาศักยภาพของตนอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร การบริการทางสังคมอันเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต”

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2547 เรื่อง “กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการคุ้มครองและข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ” ในข้อ 1 กำหนดให้จัดบริการข่าวสารให้ครอบคลุมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการทำฐานข้อมูลทางการศึกษา การฝึกอบรมสำหรับผู้สูงอายุ และข้อ 2 กำหนดให้จัดบริการการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับผู้สูงอายุ

ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561) เป็นข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาของรัฐบาลที่เน้นให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีเป้าหมายหลักสามประการ คือ พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการเรียนรู้ของคนไทย เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ในการบริหารและจัดการศึกษา โดยมีวิสัยทัศน์คือ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมี

คุณภาพ” ด้วยการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ได้มีโอกาสได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ในระดับนานาชาติ ประชาคมโลกเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดวงจรชีวิต ดังเห็นได้จาก คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคมภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก (ESCAP) ซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิก ได้มีเจตนารมณ์ร่วมกันในปฏิญญามาเก๊า (Macau Action Plan 1999) ความตอนหนึ่งว่า “เมื่อผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวมากขึ้น บทบาทของผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญเป็นพิเศษ ควรเตรียมผู้สูงอายุให้มีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ ในระดับสังคมได้แก่ การให้การศึกษาอย่างต่อเนื่องและดำเนินการเพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคมให้มากที่สุด”

จากนโยบายระดับชาติและนานาชาติข้างต้น สะท้อนให้เห็นความสำคัญและกรอบนโยบายในการจัดการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดวงจรชีวิต โดยกำหนดให้จัดบริการการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้ผู้สูงอายุมีโอกาสการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยระบุบทบาทหน้าที่ของผู้สูงอายุและบุคคลทั่วไปในและระบุสวัสดิการต่างๆ รวมทั้งการกล่าวถึงสิทธิของผู้สูงอายุโดยตรงที่จะได้รับการบริการพื้นฐานจากสังคม เป็นการกำหนดบทบาทหน้าที่ และกรอบการจัดทำแผนงานและนโยบายของกระทรวงต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นอีกแนวทางในการทำงานจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดวงจรชีวิตสำหรับเพื่อผู้สูงอายุที่สำคัญ โดยการระดมทรัพยากรต่างๆ ให้พร้อมในการช่วยเหลือ สนับสนุน และส่งเสริมผู้สูงอายุให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง และมีความสุขได้ในสังคมต่อไปในช่วงทศวรรษที่ผ่านมางานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาผู้สูงอายุจำนวนมากจากหลายหน่วยงาน อาทิ การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการเกื้อหนุนทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ” การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านการรับการศึกษาความรู้ ข่าวสาร ข้อมูล” การวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุไทย” และการศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนางานผู้สูงอายุตามยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ. 2550” เป็นต้น

งานวิจัยเหล่านี้ล้วนมีผลการวิจัยไปในทิศทางเดียวกันว่า “ปัญหาทางด้านการศึกษา” เป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในระยะยาว และแนวทางในการสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้ จำเป็นต้องแก้ปัญหาทางด้านการศึกษาเป็นประการแรก สอดคล้องกับผลการสำรวจผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2545 ที่พบว่าผู้สูงอายุ 1 ใน 3 ของประเทศ ไม่เคยได้รับการศึกษาอย่างเป็นทางการ ซึ่งถือเป็นปัญหาสำคัญทั้งในเขตเมืองและชนบท การที่ผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียน มิได้

หมายความว่า ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีความสามารถ แต่เหตุเพราะผู้สูงอายุเหล่านั้นขาดโอกาสในการศึกษาตามระบบเท่านั้น

การศึกษาตลอดชีวิตจึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานสำหรับคนทุกกลุ่มอายุและเป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้สูงอายุมีความหมายในชีวิต เป็นหนทางที่ผู้สูงอายุได้พัฒนาศักยภาพของตนในการพัฒนาประเทศ ซึ่งการจัดโอกาสทางการศึกษาตลอดชีวิต (Life-long Educational Opportunity) เปิดโอกาสให้คนทุกเพศทุกวัยได้มีการเรียนรู้ตามความสนใจของตนโดยไม่มี การแบ่งเพศ และแบ่งระดับ โดยบุคคลในทุกช่วงวัย มีความจำเป็นต้องเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาตนเอง ตอบสนองความอยากรู้อยากเห็น และความต้องการจำเป็นในการทำกิจกรรม บางอย่าง รวมทั้งเพื่อแลกเปลี่ยนความสนใจกับบุคคลอื่น

สำหรับกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย สำหรับผู้สูงอายุในปัจจุบัน สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน (2551) ได้รายงานผลการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภายใต้แผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) โดยแบ่งเป็น 6 รูปแบบกิจกรรม ได้แก่ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต สำหรับผู้สูงอายุ โดยการให้การศึกษาระดับพื้นฐาน ได้แก่ การศึกษาระดับประถมศึกษา การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กิจกรรมเสริมหลักสูตรอาชีพระยะสั้น ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ได้แก่ การจักสาน ทอผ้า การทำของชำร่วย การใช้คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต ในส่วนของการศึกษาตามอัธยาศัย ได้ให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นการกระตุ้นไม่ให้ความจำเสื่อม เช่น การให้ผู้สูงอายุใช้บริการห้องสมุดประชาชน และห้องสมุดเฉลิมราชกุมารี อีกทั้งมีการเรียนรู้จากสื่อต่างๆ เช่น การชมรายการโทรทัศน์ ETV และรับฟังรายการวิทยุคลื่นความถี่ FM 92 และ AM 1161 เป็นต้น รวมไปถึงการเสริมสร้างคุณค่าและการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับผู้สูงอายุ โดยการจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยให้ผู้สูงอายุที่มีภูมิปัญญาเป็นวิทยากร และเผยแพร่ภูมิปัญญาในรูปแบบนิทรรศการ รายการวิทยุและโทรทัศน์ การเสริมสร้างความร่วมมือเพื่อความเข้มแข็งขององค์กรผู้สูงอายุ โดยประสานงานภาคีเครือข่ายผู้สูงอายุในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กรเพื่อส่งเสริมเครือข่ายพัฒนางานผู้สูงอายุ โดยประสานงานภาคีเครือข่ายผู้สูงอายุในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กร โดยส่งเสริมให้มีการพัฒนาบุคลากรผู้ปฏิบัติงานด้านผู้สูงอายุ โดยการฝึกอบรมบุคลากรผู้ปฏิบัติงานด้านผู้สูงอายุ ตลอดจนการติดตามผลการดำเนินงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ

จากข้อมูลข้างต้น เห็นได้ว่าการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งมีเป้าหมายในการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายทุกเพศ ทุกวัย สามารถแก้ปัญหาด้านการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดวงจรชีวิตสำหรับผู้สูงอายุได้ ด้วยการส่งเสริมการจัดการศึกษา/

การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ อันนำไปสู่การแก้ปัญหาของผู้สูงอายุในระยะยาว นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ อันมีความจำเป็นและเอื้ออำนวยประโยชน์แก่ผู้สูงอายุให้สามารถดูแลตนเองได้อย่างมีคุณภาพ อีกทั้งเป็นการสนองตอบความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ อันเป็นกลไกในการสร้าง “สังคมผู้สูงอายุไทยที่มีพลวัต (Thai Active Aging Society)” ที่สนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพที่เหมาะสมด้วยการมีสุขภาพที่ดี (Health) การมีส่วนร่วม (Participation) และการมีหลักประกัน (Security) (World Health Organization, 2002) ให้มีความเป็นรูปธรรมและมีความยั่งยืน ดังนั้นผู้วิจัยจึงตระหนักถึงสถานการณ์ผู้สูงอายุดังกล่าว จึงเห็นควรให้มีการศึกษาวิจัย เพื่อพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุขึ้นเพื่อนำสาระงานวิจัยมาเป็นแนวทางให้บริการการศึกษาและการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของไทยได้ทั่วถึงและมีมาตรฐานต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุในประเทศและต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นบทเรียนที่เหมาะสม และสอดคล้องกับการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุในประเทศไทย
3. เพื่อจัดทำรูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุ

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยออกเป็น 3 ส่วน คือ ขอบเขตด้านประชากร ขอบเขตด้านประเด็นที่ศึกษา และขอบเขตด้านพื้นที่ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชากรใน 5 ภูมิภาค ประกอบด้วย ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคใต้ ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้มีความครอบคลุมกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดโดยแบ่งประชากรที่ศึกษา ออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

- 1.1 กลุ่มผู้สูงอายุ
- 1.2 กลุ่มลูกหลานหรือญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ
- 1.3 กลุ่มบุคลากรทางการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครูผู้สอน/วิทยากร ผู้บริหารสถานศึกษาหรือศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน ผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้บริหารศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ และสถานสงเคราะห์คนชรา
- 1.4 กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น/ชุมชน เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล

2. ขอบเขตตัวแปรที่ศึกษา

การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา / การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ มีตัวแปรที่ศึกษาประกอบด้วย

- 2.1 สภาพการจัดการศึกษา / การเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ
- 2.2 ปัญหาการรับบริการการศึกษา / การเรียนรู้ สำหรับผู้สูงอายุ
- 2.3 ความต้องการการรับบริการการศึกษา / การเรียนรู้ สำหรับผู้สูงอายุ
- 2.4 กรณีตัวอย่างที่ดีของการจัดการศึกษา / การเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ
- 2.5 รูปแบบการจัดการศึกษา / การเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ
- 2.6 แนวทางการจัดการศึกษา / การเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาในจังหวัดที่มีศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ และสถานสงเคราะห์คนชรา และศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ใน 5 ภูมิภาค 5 จังหวัด ดังนี้ ภาคกลาง คือ กรุงเทพมหานคร ภาคเหนือ คือ จังหวัดเชียงราย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ จังหวัดขอนแก่น ภาคตะวันออก คือ จังหวัดระยอง และภาคใต้ คือ จังหวัดภูเก็ต

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาในจังหวัดที่มีศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ และสถานสงเคราะห์คนชรา และศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ระดับอำเภอ (กศน.อำเภอ)/ระดับเขต(กศน.เขต)ใน 5 ภูมิภาค 5 จังหวัด ดังนี้

- 3.1 ภาคกลาง คือ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร
- 3.2 ภาคเหนือ คือ อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย
- 3.3 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ อำเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น
- 3.4 ภาคตะวันออก คือ อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

3.5 ภาคใต้ คือ อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สภาพ หมายถึง สถานการณ์ปัจจุบันในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

ปัญหา หมายถึง สิ่งที่ไม่เอื้ออำนวยหรือเป็นอุปสรรคในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

ความต้องการ หมายถึง ความปรารถนาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ด้านเนื้อหาการเรียนรู้ ด้านครูผู้สอน/วิทยากร และด้านสื่อ

รูปแบบการจัดการศึกษา / การเรียนรู้ หมายถึง องค์ประกอบของการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

กรณีศึกษาที่ดี หมายถึง กลุ่มหรือคณะที่มีสมาชิกเป็นผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ รวมตัวกันด้วยความสมัครใจ เพื่อดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุ มีแผนงานหรือโครงการที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 2 ปี กลุ่มหรือคณะรวมกันเป็นศูนย์กลางของการดำเนินกิจกรรมที่ร่วมมือกับเครือข่าย สมาชิกกลุ่มได้รับประโยชน์ เกิดความศรัทธาในการเข้าร่วมกิจกรรม สมาชิกมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เมื่อมีปัญหาในการดำเนินงานของกลุ่มหรือคณะ หรือต้องการพัฒนางาน สมาชิกสามารถร่วมมือกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้และกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหาหรือพัฒนางานได้อย่างน่าพอใจ

กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาในการจัดการศึกษา การวัดและประเมินผลโดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคล

กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคล ซึ่งสามารถเลือกเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความต้องการ โอกาส ความพร้อม และศักยภาพในการเรียนรู้

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ทั้งชายและหญิง โดยนับอายุตามปฏิทิน

การพัฒนาศักยภาพ หมายถึง การนำเอาความสามารถที่ซ่อนเร้นภายในร่างกายนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างมีกระบวนการมนุษย์เราเมื่อต้องการทำงานบางอย่างจำเป็นต้องมีความรู้ในสิ่งนั้นๆ มีความพยายามและมุ่งมั่นในการที่จะทำงานให้ดีที่สุด

แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ หมายถึง การดำเนินงานของการจัดการศึกษา โดยเน้นการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและหรือ การศึกษาตามอัธยาศัย ที่กำหนดเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุเป็น กรอบหลักของการดำเนินงานประกอบด้วย 1) การกำหนดเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ 2) การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา / การเรียนรู้ 3) การจัดสภาพแวดล้อม การเรียนรู้ / สื่อการเรียนรู้ และ 4) การวิจัยและการพัฒนา

ภาวะพหุมิติพลัง หมายถึง ภาวะที่ผู้สูงอายุที่มีคุณภาพและมีศักยภาพครบทั้ง 3 ด้าน ตามกรอบมโนทัศน์ขององค์การอนามัยโลก คือ ด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม และ ด้านความมั่นคงหรือหลักประกันทางสังคม โดยการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. องค์ความรู้ด้านสภาพการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพ ผู้สูงอายุ ในต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จและตัวอย่างที่ดีและเหมาะสมกับประเทศไทย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำนโยบาย/แผนงานการจัดการ การศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ที่จะช่วยพัฒนา ส่งเสริมความรู้ ความสามารถเพื่อการพัฒนา ศักยภาพในการดำรงชีวิต และนำศักยภาพนั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมได้อย่างมี คุณภาพ

2. องค์ความรู้ด้านสภาพการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพ ผู้สูงอายุในประเทศไทย เกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาในปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรคที่มีอยู่ รวมทั้งความต้องการในการรับบริการการศึกษาของผู้สูงอายุ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไปใช้เป็น แนวทางการจัดบริการการศึกษา/การเรียนรู้ให้สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการจำเป็น ของผู้สูงอายุ

3. แนวทางและรูปแบบการจัดการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพ ผู้สูงอายุที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนารูปแบบการ จัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุเพื่อนำเป็นแนวทางให้บริการ การศึกษาเพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของไทยได้ทั่วถึงและมีมาตรฐานต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย

- 1.1 ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 1.2 แนวคิดและหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 1.3 ประเภทการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 1.4 ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัย
- 1.5 แนวคิดและหลักการศึกษาตามอัธยาศัย

ตอนที่ 2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

- 2.1 ความหมายของผู้สูงอายุ
- 2.2 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับผู้สูงอายุและภาวะสูงอายุ
- 2.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ
- 2.4 แนวคิดการเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพลุดีพลัง (Active Aging)
- 2.5 สภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุ

ตอนที่ 3 แนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

- 3.1 ปรัชญาการศึกษาผู้สูงอายุ
- 3.2 หลักการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ
- 3.3 รูปแบบกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในต่างประเทศ
- 3.4 รูปแบบของมหาวิทยาลัยที่สามในต่างประเทศ
- 3.5 รูปแบบกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย

ตอนที่ 4 นโยบายมาตรการและการดำเนินงานของเครือข่ายการส่งเสริมการจัด การศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

4.1 นโยบายและมาตรการในการส่งเสริมการศึกษาการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

4.2 การดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้
สำหรับผู้สูงอายุ

4.2.1 เครือข่ายภาครัฐ

4.2.2 เครือข่ายภาคเอกชน

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ตอนที่ 1 แนวคิดการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย

1.1 ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-formal Education) หรือเรียกว่า การศึกษานอกโรงเรียน หรือ การศึกษารูปนัย ในบางประเทศใช้คำว่า การศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) นั้น เป็นกิจกรรมการศึกษาซึ่งจัดบริการให้แก่ผู้ที่พลาดโอกาสเข้าศึกษาในระบบโรงเรียน โดยไม่จำกัดวัย เพศ พื้นฐานการศึกษา กิจกรรมทางการศึกษามีความยืดหยุ่นในเรื่องต่างๆ เช่น ระเบียบ กฎเกณฑ์ หลักสูตร ระยะเวลาของกิจกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของกลุ่มเป้าหมายซึ่งมีความหลากหลาย

การศึกษานอกระบบโรงเรียนยังรวมถึงกิจกรรมการศึกษาทุกประเภทที่จัดขึ้นสำหรับประชาชนวัยผู้ใหญ่ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ในหลายประเทศตระหนักว่าบริการการศึกษาผู้ใหญ่ที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียนนั้น ไม่สามารถครอบคลุมเด็กและเยาวชนที่พลาดโอกาสการศึกษาในระบบโรงเรียน จึงได้คิดชื่อการศึกษานอกระบบโรงเรียนขึ้นมา เพื่อให้สามารถจัดบริการได้ครอบคลุมทุกช่วงอายุ ดังนั้น คำว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน จึงเป็นคำที่นำมาใช้ในหลายๆ ประเทศ รวมทั้งประเทศไทยด้วยซึ่งหากใช้มิติต่างๆ ซึ่งเป็นบริบทของการศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถอธิบายได้ใน 6 มิติ คือ

- 1) ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
- 2) หลักสูตรที่เป็นทางเลือกหลากหลายและยืดหยุ่น
- 3) มีความสัมพันธ์อย่างเป็นกันเองของผู้เกี่ยวข้อง
- 4) มีการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

5) เรียนแล้วนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที

นอกจากนี้ยังมี นักการศึกษาของประเทศไทยและของต่างประเทศได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้มากสำหรับความหมายที่สำคัญ เช่น

โกวิท วรพิพัฒน์ (2516) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า หมายถึง ประสบการณ์และกิจกรรมที่จัดนอกระบบการศึกษาในโรงเรียนภาคปกติ เพื่อส่งเสริมความรู้ความสามารถทั้งในด้านความรู้ทั่วไปและวิชาชีพ ให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี มีสัมมาชีพและ ทำหน้าที่พลเมืองให้ดีขึ้น

บรรจง ชูสกุลชาติ (2522) สรุปความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน คือ การศึกษาที่พยายามจะจัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือคนซึ่งผิดหวังในระบบโรงเรียน หรือไม่มีโอกาสที่จะเข้าในระบบโรงเรียนหรือไม่ได้รับความเสมอภาคในระบบการศึกษาในโรงเรียนให้มีโอกาสได้มีความเสมอภาค และให้สมหวังในการศึกษาเพื่อการดำรงชีวิตอยู่รอดปลอดภัยและดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขในสังคม

สุนทร สุนันท์ชัย (2524) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า นิยามของการศึกษาในทางสังคมวิทยา คือ การถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ความคิดที่ผู้ใหญ่กระทำต่อผู้เยาว์ เพื่อให้ผู้เยาว์มีความสามารถที่จะรับบทบาทของผู้ใหญ่ในอนาคต

ประชุมสุข อชาวรอำรุง (2528) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่าเป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่มีรูปแบบโครงสร้างแน่นอน เป็นการจัดการศึกษาที่จัดขึ้นโดยไม่เลือกวัย ไม่เลือกเพศ ไม่เลือกวรรณะ ไม่เลือกภูมิหลังและสติปัญญา ความสามารถ หรือความถนัด ครอบคลุมถึงการศึกษานอกระบบที่ไม่มีพิธีรีตองด้วย เป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้กับคนทุกคนในสังคม จัดกิจกรรมการศึกษาได้ทั้งในและนอกโรงเรียน นับเป็นวิชาการศึกษาที่สอดคล้องกับสังคมประชาธิปไตยอย่างยิ่ง

รัตนา พุ่มไพศาล (2528) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นการศึกษาสำหรับผู้ที่ยังขาดโอกาสที่จะศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนภาคปกติ เป็นการศึกษาที่จัดให้แก่ประชาชน เขาจะได้ศึกษาเล่าเรียนสิ่งต่างๆ ตามที่เขาต้องการเรียน

ปฐม นิคมานนท์ (2528) ได้ให้ความหมายของคำว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึงกิจกรรมที่สังคมสนใจจัดขึ้น เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาโดยเฉพาะ นอกเหนือจากการเรียนตามปกติในโรงเรียน กิจกรรมดังกล่าวอาจจัดเป็นกิจกรรมเฉพาะ หรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่นใด ทั้งนี้เพื่อมุ่งสนองความต้องการด้านการเรียนรู้ตามแต่ละบุคคลจะสนใจ

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2529) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบของโรงเรียนเป็นกิจกรรมทางการศึกษาใดๆ ที่ขึ้นอย่างมีระบบ แต่จัดขึ้นนอกเหนือจากระบบโรงเรียนภาคปกติ ทั้งนี้ไม่ว่าจะแยกออกเป็นกิจกรรมหนึ่งต่างหาก หรือเป็นส่วนสำคัญของกิจกรรมหลักก็ตาม โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้บริการต่อประชากรให้ได้รับการเรียนรู้ทั้งเยาวชนและผู้ใหญ่

รัตนา พุ่มไพศาล (2530) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ว่า เป็นการศึกษาสำหรับผู้ที่มีขาดโอกาสที่จะศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนปกติ เป็นการศึกษาที่จัดให้ประชาชนเพื่อจะได้เล่าเรียนสิ่งต่างๆ ตามที่ต้องการเรียน

เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2533) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่าเป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นได้ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน โดยไม่มีรูปแบบที่แน่นอน จัดขึ้นตามความเหมาะสมและความต้องการของผู้เรียน ยึดหลักปรัชญาที่ว่า การศึกษาคือชีวิต ชีวิตคือการศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนให้รู้จักความคิดตัดสินใจ รู้จักการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีอิสรภาพจากสิ่งแวดล้อมมากที่สุด โดยมีวิธีการเป็นส่วนประกอบที่จะทำให้คนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังนั้น จึงเป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดเพื่อคนทุกคนในสังคม

สุรกุล เจนอบรม (2541) ได้ให้คำจำกัดความของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียนปกติ มีเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์การเรียนรู้ชัดเจน กิจกรรมการศึกษาดังกล่าวมีทั้งจัดเป็นเอกเทศหรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่น หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น เป็นได้ทั้งหน่วยงานที่มีหน้าที่ทางการศึกษาโดยตรง และหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน ตลอดจนชุมชนที่อาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือสู่วัตถุประสงค์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม

อุดม เขยกีวงศ์ (2544) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษาโดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2545) มาตรา 15 วงเล็บ 2 ระบุว่า การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

สุมาลี สังข์ศรี (2545) อธิบายความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่าเป็นกิจกรรมทางการศึกษาทุกรูปแบบที่จัดให้บริการแก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งอาจเป็นเด็กก่อนวัยเรียน เด็กในวัยเรียน ซึ่งได้ศึกษาในโรงเรียนระดับหนึ่งแต่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อ หรืออาจเป็นผู้ใหญ่วัยทำงาน หรือผู้สูงอายุซึ่งพลาดโอกาสศึกษาเล่าเรียนเมื่ออยู่ในวัยเรียนด้วยสาเหตุต่างๆ การศึกษาดังกล่าวนี้จัดให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ไม่มีการจำกัดพื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ หรือความสนใจ

อุ้นตา นพคุณ (2546) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมหรือโปรแกรมที่สถาบันต่างๆ ในสังคมจัดขึ้น โดยมีเจตนา และมีความมุ่งหมายที่จะจัดกิจกรรมทางการศึกษาให้แก่ประชาชนที่สามารถกำหนดได้ว่าเป็นใคร ผู้เรียนหรือผู้รับบริการเองมีเจตนาหรือวัตถุประสงค์ที่จะเรียนรู้และรับประสบการณ์ต่างๆ เพื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวเอง หรือการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มและในชุมชน กิจกรรมดังกล่าวจัดให้แก่ประชากรทุกเพศ ทุกวัย ทุกชุมชน และทุกระดับการศึกษา เพื่อให้บุคคล กลุ่มบุคคล หรือชุมชน มีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดี โดยใช้ระยะเวลาสั้น หลักสูตรยืดหยุ่น ตอบสนองความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน สามารถแก้ปัญหาของกลุ่มและชุมชนได้

สุนทร สุนันท์ชัย (2547) ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นกิจกรรมทางการศึกษาซึ่งจัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน ไม่ว่าจะดำเนินการเป็นเอกเทศ หรือเป็นส่วนสำคัญของกิจกรรมอื่นๆ โดยมุ่งประสงค์เพื่อให้บริการแก่กลุ่มผู้เรียนที่ระบุได้และมุ่งให้บังเกิดผลการเรียนรู้ที่ระบุได้

สมเกียรติ ศรีจักรวาล (2550) ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นกระบวนการทางการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อเพิ่มหรือพัฒนาศักยภาพให้แก่ประชาชน ทั้งในด้านความรู้ ความชำนาญ หรืองานอดิเรกต่างๆ ผู้ที่สำเร็จการศึกษาอาจได้รับหรือไม่ได้รับเกียรติบัตรก็ได้ ซึ่งเกียรติบัตรนี้ไม่เกี่ยวข้องกับ การปรับเทียบเงินเดือนหรือศึกษาต่อ ยกเว้นการศึกษาสายสามัญของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ที่มีการมอบวุฒิบัตรที่สามารถปรับเทียบเงินเดือนหรือศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นได้

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.2551 (กระทรวง ศึกษาธิการ, 2551) มาตรา 4 วรรค 1 ระบุว่า การศึกษานอกระบบ หมายความว่า กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบหลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียนหรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้น และมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษา หรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้

อัญชลี ธรรมะวิธิกุล รุ่งอรุณ ไสยโสภณ และศรีสว่าง เลี้ยววาริณ (2551) ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบว่า เป็นกระบวนการจัดการศึกษาให้ผู้พลาดโอกาสเรียนจากระบบการศึกษาปกติ หรือผู้ต้องการพัฒนาตนเอง ได้รับการเรียนรู้ โดยเน้นการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียน

อุดม เขยแก้วศรี (2551) ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นการศึกษาที่มีระบบ แต่เป็นระบบที่อยู่นอกโรงเรียนภาคปกติ เป็นการศึกษาที่มีแบบแผนมีกฎเกณฑ์ มีหลักสูตร และวัตถุประสงค์แน่นอน มีผู้จัด และสามารถบอกได้ว่าเรียนแล้วจะได้อะไร จะรู้อะไร จะจบเมื่อไร จะมีความรู้และทักษะเพิ่มขึ้นได้อย่างไร

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2552) ให้นิยามคำว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนว่าเป็นการศึกษาที่จัดขึ้นโดยมีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาความรู้ ความสามารถของคนให้เป็นพลังในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศ จึงมีการ ออกแบบหลักสูตร วิธีการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผลที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและ ความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย วิธีการจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่น ปรับให้เหมาะสมกับสภาพของ ผู้เรียน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการ กำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ได้ ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมาย ผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลา เรียนหรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ ของกลุ่มเป้าหมายนั้น และมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับวุฒิทาง การศึกษา หรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้

วรรรัตน์ อภินันท์กุล (2551) ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่าการศึกษานอกระบบโรงเรียนหมายถึง การศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จ การศึกษา โดยเนื้อหาหลักสูตรต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ ของบุคคลแต่ละกลุ่ม

อาชัญญา รัตนอุบล (2551) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาและมวลประสบการณ์ความรู้ใดๆ ก็ตามทีจัดขึ้นโดยบุคคล หน่วยงาน และสถาบันต่างๆ ในสังคม โดยมุ่งจัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ภาคปกติ เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติที่พึงประสงค์ของกลุ่มเป้าหมาย

ต่างๆ โดยยึดหลักการที่ว่า เป็นการสนองความต้องการ ความสนใจ และแก้ปัญหาให้แก่กลุ่มเป้าหมายนั้น

Kleis et al. (1973) ให้คำจำกัดความของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นโครงการทางการศึกษาที่มีระบบ ซึ่งตามปกติจะเกิดขึ้นนอกโรงเรียน โดยเนื้อหาสามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียนหรือในสถานการณ์เฉพาะเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างสูงสุด และทำให้องค์ประกอบอื่นๆ ที่มักพบในโรงเรียนเกิดขึ้นน้อยที่สุด อาทิ การเข้าชั้นเรียน การปฏิบัติตามระเบียบวินัย การเขียนรายงาน เป็นต้น

Coombs (1974) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบการศึกษาภาคปกติ ไม่ว่าจะกิจกรรมจะจัดขึ้นเป็นกิจกรรมต่างหากหรือจัดเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของกิจกรรมใหญ่อื่นๆ เป็นกิจกรรมที่มุ่งบริการกลุ่มผู้เรียนที่กำหนดเป็นกลุ่มเป้าหมาย

Knowles (1984) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นกระบวนการที่ผู้ใหญ่ได้เรียนรู้ต่อไปหลังจากที่ได้ออกจากโรงเรียนภาคปกติไปแล้วและเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นไว้สำหรับผู้ใหญ่ โดยสถาบันต่างๆ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ

Belle (1986) อธิบายว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาใดๆ ที่จัดตั้งขึ้นอย่างมีระบบแบบแผนนอกรอบของระบบปกติ เพื่อจัดให้มีการเรียนรู้ประเภทต่างๆ ที่คัดสรรแล้วไปยังประชากรกลุ่ม

UNESCO (1997) นิยามการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นกิจกรรมทางการศึกษาใดๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นโดยมีลักษณะที่ไม่เหมือนกับการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียนเกิดขึ้นทั้งในและนอกสถาบันการศึกษาสำหรับบุคคลทุกช่วงวัย

Summer Institute of Linguistics International (1999) อธิบายความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นการศึกษานอกโรงเรียนที่ไม่มีโครงสร้าง ไม่ใช่การศึกษาภาคบังคับ และมีการเรียนรู้นอกบริบทของโรงเรียนตามปกติ

Rogers (2004) ให้คำจำกัดความของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นการศึกษาทุกอย่างที่อยู่นอกระบบปกติ และสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการศึกษาได้

จากนิยามความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ หรือการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ความคิดที่ไม่มีรูปแบบที่แน่นอน สามารถจัดขึ้นได้ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน ผู้จัดอาจเป็นสถาบันหน่วยงาน องค์กรใดก็ได้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้หรือทักษะ และมีจุดประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน ทั้งด้าน รูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัด และระยะเวลาเรียน โดยมีความยืดหยุ่นในการกำหนดรูปแบบ วิธีการและระยะเวลาในการจัดการศึกษา ที่สำคัญคือการจัดการศึกษาต้องสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของกลุ่มเป้าหมายและสามารถตอบสนองความต้องการ ความสนใจ ตลอดจนปัญหาของกลุ่มเป้าหมาย ทุกเพศ ทุกวัย ทุกชุมชน และทุกระดับการศึกษา เพื่อไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคม อันเป็นการส่งเสริมให้บุคคลเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

1.2 แนวคิดและหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านได้ให้อธิบายเกี่ยวกับแนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ในความหมายต่างๆ ดังต่อไปนี้

สุรกุล เจนอบรม (2533) ให้แนวคิดว่าการศึกษานอกระบบโรงเรียนไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการได้อย่างเต็มที่ จึงต้องหารูปแบบของการศึกษาใหม่ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ ซึ่งเป็นการศึกษาของมวลชน เปิดให้ชนกลุ่มใหญ่ได้ศึกษาเล่าเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน จึงเป็นทางเลือกใหม่ในการพัฒนาประเทศ

ปฐุม นิคมานนท์ และคณะ (2543) กล่าวว่ากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความเป็นทางการน้อยกว่า หรือมีความยืดหยุ่นมากกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน ด้วยเหตุนี้การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงมีโครงสร้างที่ไม่ตายตัว มีความอ่อนตัว และคล่องตัวมากกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งลักษณะที่เป็นทางการน้อยหรือมีความยืดหยุ่นมากนี้เองถือว่าเป็นข้อได้เปรียบของการศึกษานอกระบบ โดยลักษณะแห่งความยืดหยุ่นของการศึกษานอกระบบที่สำคัญในด้านต่างๆ มีดังนี้

- 1) ความยืดหยุ่นด้านเวลาเรียน เนื้อหาส่วนใหญ่จะถูกแบ่งออกเป็นหน่วยย่อยๆ ให้เหมาะสมกับเวลา ความต้องการและความจำเป็นของผู้เรียน โดยอาจจัดหลักสูตรสั้นหรือยาวก็ได้ ซึ่งคำนึงถึงผู้เรียนเป็นหลักสำคัญ นอกจากนี้ การศึกษานอกระบบยังสามารถเปิดสอนในเวลาที่แตกต่างกัน เช่น เวลาเช้า กลางคืน หรือเปิดสอนวันหยุดเพื่อเอื้อต่อผู้เรียน

2) ความยืดหยุ่นด้านสถานที่เรียน การศึกษานอกระบบไม่ได้เจาะจงแน่นอนว่าจะต้องทำการสอนในโรงเรียนเสมอไป อาจจัดกิจกรรมขึ้นในโรงเรียน หรือจัดในสถานที่อื่นก็ได้ตามความเหมาะสมหรือแล้วแต่ความสะดวกเท่าที่สามารถหาได้ ทำให้สถานที่เรียนของการศึกษานอกระบบจึงจัดได้หลายสภาพ ตามความสะดวก และตามลักษณะของกิจกรรม

3) ความยืดหยุ่นด้านตัวผู้เรียน การศึกษานอกระบบเป็นการจัดบริการให้แก่บุคคลหลายช่วงวัย ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ โดยอาจจัดขึ้นเพื่อบุคคลช่วงวัยใดช่วงวัยหนึ่งเฉพาะหรืออาจไม่จำกัดช่วงวัยก็ได้

4) ความยืดหยุ่นด้านตัวผู้สอน การเรียนการสอนในกิจกรรมการศึกษานอกระบบส่วนใหญ่จะใช้วิทยากรที่หลากหลาย อาจเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในอาชีพแขนงต่างๆ ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นครูที่สอนเป็นประจำในหน่วยงานนั้น

5) ความยืดหยุ่นด้านวิธีเรียน การศึกษานอกระบบมีการใช้วิธีการสอน วิธีการเรียนที่แตกต่างกัน ไม่จำเป็นต้องเรียนในห้องเรียนเท่านั้น อาจเรียนผ่านสื่อต่างๆ หรือเรียนที่บ้านก็ได้

6) ความยืดหยุ่นด้านผู้จัดบริการ องค์กรหรือหน่วยงานที่ให้บริการการศึกษานอกระบบมีความหลากหลาย นับตั้งแต่องค์กรที่รับผิดชอบการศึกษาโดยตรง หน่วยงานอื่น หรือเอกชนก็สามารถจัดได้

7) ความยืดหยุ่นด้านระเบียบและกฎเกณฑ์ต่างๆ กิจกรรมการศึกษานอกระบบจะมีการกำหนดกฎเกณฑ์และระเบียบการปฏิบัติอย่างหลวมๆ ไม่ตายตัว ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสมควรด้วยเหตุและผล นอกจากนี้ยังต้องอยู่บนพื้นฐานที่ให้เกียรติซึ่งกันและกัน

อาชัญญา รัตนอุบล (2544) ได้อธิบายถึงลักษณะของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วยลักษณะต่างๆ ดังนี้

1) ประชากรเป้าหมาย จัดให้แก่ผู้ที่อยู่นอกโรงเรียน โดยไม่คำนึงถึงอายุของผู้เรียนผู้เรียนมาจากทุกกลุ่มอายุ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นผู้ที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ มีภารกิจด้านการประกอบอาชีพอยู่แล้ว รวมทั้งผู้ที่พลาดโอกาสจากการศึกษาภาคปกติอีกด้วย กิจกรรมที่จัดโดยทั่วไปแล้วจะไม่มีกำหนดพื้นความรู้เดิมของผู้เรียน

2) โครงสร้างและการบริหารงาน มีโครงสร้างที่ยืดหยุ่นได้ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่จัดขึ้นของแต่ละหน่วยงานและจะมีลักษณะที่เป็นอิสระต่อกัน เนื่องจากมาจากหลายสังกัด การบริหารระดับท้องถิ่นจะมีบทบาทมากขึ้น และส่วนใหญ่จะดำเนินการภายใต้หน่วยงานของรัฐบาล หน่วยงานธุรกิจ องค์กร สมาคม และมูลนิธิต่างๆ ที่ให้ความสำคัญต่องานการศึกษานอกระบบโรงเรียน

3) การจัดการศึกษาที่ยึดหลักการเรียนรู้เพื่อชีวิตจริง ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการเรียนรู้เพื่อการทำงาน เน้นการศึกษาที่เน้นให้คนรู้จักคิด รู้จักตัดสินใจ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน

4) วัตถุประสงค์ เป็นวัตถุประสงค์ทางการศึกษาที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง ภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้อันสั้น โดยมุ่งหวังให้เห็นผลของการเปลี่ยนแปลงโดยทันที และมีความสมบูรณ์ในตนเอง สนองความต้องการการเรียนรู้ที่เป็นปัจจุบันหรือในอนาคตอันใกล้ของบุคคลและสังคม

5) หลักสูตรและเนื้อหาวิชา หลักสูตรมีลักษณะที่เป็นเนื้อหาตรงกับความต้องการของส่วนบุคคล ส่วนใหญ่แล้วมักเป็นหลักสูตรระยะสั้น เพื่อมุ่งสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ได้ทันทีทันใด และสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันที่ตนกำลังประสบอยู่ได้อย่างเหมาะสม ด้วยเหตุนี้ทำให้ส่วนใหญ่แล้วผู้เรียนจะร่วมกับผู้สอนกำหนดหลักสูตรตามที่ตนสนใจ และเนื้อหาวิชาเน้นการลงมือปฏิบัติ

6) การเรียนการสอนและวิธีการ เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและสนับสนุนแหล่งวิทยาการและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนอย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้คุณสมบัติของผู้สอนจึงไม่จำกัดคุณวุฒิ หากอาศัยบุคลากรที่มีความชำนาญด้านต่างๆ มาเป็นผู้สอนในลักษณะของวิทยากรผู้ให้ความรู้เฉพาะเรื่อง กิจกรรมการเรียนการสอนจะจัดในสภาพแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตประจำวันของผู้เรียน และเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะยืดหยุ่น และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ สำหรับวิธีการเรียนการสอนและวิธีการจัดกลุ่มผู้เรียนก็จะจัดให้สนับสนุนบรรยากาศที่จะสามารถเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ได้ดี เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ และไม่เน้นแบบแผนที่เคร่งครัดมากเกินไป

7) การลงทุนและค่าใช้จ่าย เป็นการลงทุนที่ประหยัด โดยใช้ทรัพยากรและบุคลากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน ด้วยเหตุนี้ จึงไม่มีการกำหนดค่าใช้จ่ายในการเรียนการสอนไว้อย่างแน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้นๆ

8) ระยะเวลา เวลาของการเรียนการสอนจะมีความยืดหยุ่นเป็นไปตามลักษณะของเรื่องที่จะศึกษาและลักษณะของกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดขึ้น ซึ่งสามารถเรียนได้ในเวลาราชการนอกเวลา ตอนเย็น ตอนกลางคืน หรือช่วงใดช่วงหนึ่งก็ได้ตามความสะดวกและความเหมาะสมของผู้เรียน โดยไม่กำหนดเวลาไว้แน่นอน สามารถเรียนได้ตลอดชีวิต สำหรับระยะเวลาที่ใช้เรียนจะเป็นระยะเวลาช่วงสั้น โดยขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

9) สถานที่ที่ไม่มีสถานที่หรือสถาบันอย่างเป็นทางการแน่นอนตายตัว โดยสามารถใช้สถานที่ที่เหมาะสมกับสภาพชุมชน ตามความสะดวกและโอกาสของผู้สอนและผู้เรียน เช่น บ้าน โรงเรียน ศาลาวัด ได้ร่วมไม้ เป็นต้น

10) ผลที่ได้รับ ผู้เรียนอาจจะได้รับใบประกาศ วุฒิบัตร หรือประกาศนียบัตร แต่อย่างไรก็ดี สิ่งต่างๆ เหล่านี้ไม่ใช่สิ่งจำเป็นหรือเป็นสิ่งที่สำคัญเท่ากับการได้รับและนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันของตนเองต่อไป

สุมาลี สังข์ศรี (2545) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่นำมาประยุกต์ผสมผสาน ที่นำมาเป็นหลักได้แก่ การศึกษาตลอดชีวิต พัฒนาการนิยม มนุษยนิยม คิดเป็น และปรัชญาทางพระพุทธศาสนา โดยหลักการจัดการศึกษานอกระบบยึดหลักการ ดังต่อไปนี้

- 1) ครอบคลุมคอบคลุมทั้งถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย
- 2) ความเท่าเทียมและเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา
- 3) การเปิดโอกาส สร้างโอกาส และขยายโอกาสทางการศึกษา
- 4) สนองความต้องการของบุคคลและสังคม
- 5) การจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้กลุ่มเป้าหมายมีสิทธิเลือก
- 6) มีความยืดหยุ่น และเข้าถึงได้ง่าย ลดกฎระเบียบ ขั้นตอนและเปิดโอกาสสำหรับทุกกลุ่มเป้าหมาย
- 7) จัดบริการให้ใกล้ชิดตัว เข้าถึงตัวผู้เรียน เช่น การใช้สื่อประเภทต่างๆ มีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน
- 8) จัดกิจกรรมให้ผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิต ไม่ให้แปลกแยกไปจากการดำเนินชีวิต
- 9) จัดกิจกรรมให้มีความต่อเนื่อง
- 10) สร้างแรงจูงใจ สร้างนิสัยใฝ่เรียน ใฝ่รู้ให้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้แก่กลุ่มเป้าหมาย
- 11) ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐ เอกชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 12) ให้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ โดยเริ่มที่ชุมชน และชุมชนเป็นหลักในการดำเนินการ
- 13) เน้นการเรียนรู้ตามสภาพปัญหา
- 14) เปลี่ยนภาพของการศึกษาจากห้องเรียน การท่องจำ การบอกความรู้ มาเป็นภาพของการร่วมเรียนรู้จากการดำเนินชีวิต และสภาพปัญหาจริง

จากแนวคิดและหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ได้กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นแนวคิดที่มีลักษณะยืดหยุ่น ไม่ตายตัวในทุกๆ ด้าน ได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน สถานที่ ระยะเวลา หลักสูตรเนื้อหา และกฎเกณฑ์ต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อตอบสนอง ความความพร้อม และความต้องการของผู้เรียน โดยถือว่าการจัดทำหลักสูตรต้องมีความ สอดคล้องกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจำเป็นต้องคำนึงถึงตามปรัชญา ของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนมี ความหลากหลาย จึงเน้นการให้การศึกษาที่สามารถนำไปใช้เพื่อพัฒนาตนเองสภาพปัญหาจริงได้

1.3 ประเภทการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านทั้งในประเทศและต่างประเทศ ได้ให้ความหมายและแบ่งประเภท การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนออกเป็นหลายด้าน ดังต่อไปนี้

รัตนา พุ่มไพศาล (2523) แบ่งประเภทการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ 6 ประเภท ดังนี้

- 1) การศึกษาสามัญหรือความรู้พื้นฐาน ได้แก่ ความรู้ด้านหนังสือ การอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น ตลอดจนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคม
- 2) การศึกษาด้านอาชีพ รวมถึงเกษตรสหกรณ์ ได้แก่ การมุ่งพัฒนาความรู้และทักษะ เกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และทักษะที่เป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพ
- 3) การศึกษาสำหรับการพัฒนาชุมชนและสภาพแวดล้อม ได้แก่ การให้การศึกษาเกี่ยวกับ กิจกรรมของท้องถิ่นและสถาบันชาติ
- 4) การศึกษาเพื่อปรับปรุงความเป็นอยู่ในครอบครัว ได้แก่ สุขอนามัยในด้านการ โภชนาการและการตกแต่งบ้าน การเลี้ยงเด็ก การปรับปรุงบ้าน การวางแผนครอบครัว เป็นต้น
- 5) การศึกษาที่มุ่งสร้างความสุขสมบูรณ์แก่ชีวิต เช่น ดนตรี ศิลปะ สันทนาการ การศึกษา ปรัชญา ศาสนา
- 6) การศึกษาเพื่อพัฒนาการจัดการและเพิ่มผลผลิต เช่น ความรู้เกี่ยวกับการเพิ่ม ประสิทธิภาพและความมั่นคงในอุตสาหกรรม

สุนทร สุนันท์ชัย (2530) แบ่งประเภทของกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ 6 ประเภทดังนี้

- 1) สามัญศึกษาหรือการศึกษาทั่วไป เป็นการศึกษาที่เทียบเท่าระบบโรงเรียน ตั้งแต่ชั้น อ่านออกเขียนได้ จนถึงระดับอุดมศึกษา โดยผู้เรียนได้รับวุฒิหรือประกาศนียบัตร
- 2) การฝึกอาชีพ ได้แก่ การฝึกทักษะอาชีพของผู้เรียนตามความต้องการของผู้เรียน

3) การศึกษาด้านสุขภาพ สวัสดิภาพและชีวิตในครอบครัว ได้แก่ การป้องกันรักษาโรคภัยไข้เจ็บ โภชนาการ สวัสดิการ การจัดสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

4) การศึกษาด้านการเมืองการปกครอง ได้แก่ การปกครองประเทศ การปกครองท้องถิ่น การออกเสียงเลือกตั้ง การเสียภาษีอากร ฯลฯ

5) การศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคล ได้แก่ การศึกษาแบบเสรี การดนตรี ศิลปะ นันทนาการ

6) การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน ได้แก่ การศึกษาเพื่อมุ่งให้เกิดความสามารถในการมีส่วนร่วมของชุมชน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2541) ได้แบ่งกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็น 3 ประเภท และใช้เป็นหลักในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของหน่วยงานต่างๆ ทั่วประเทศ ได้แก่

1) กิจกรรมด้านความรู้พื้นฐาน โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนสามารถอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้ที่มีพลาดโอกาสในการศึกษาในระบบโรงเรียน มีโอกาสศึกษาหาความรู้ และปลูกฝังเจตคติที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต กิจกรรมประเภทนี้ได้แก่ การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ การศึกษานอกระบบโรงเรียนระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย

2) กิจกรรมด้านการฝึกทักษะ เป็นการศึกษามุ่งให้ผู้เรียนเห็นช่องทางทำมาหากิน มีความรู้ มีทักษะในและเจตคติที่ดีในการประกอบอาชีพอิสระ อาชีพในตลาดแรงงาน หรือเพื่อปรับปรุงชีวิตของตนเองและชุมชน รวมทั้งเพื่อเพิ่มวุฒิการศึกษา พัฒนาตนเองเกี่ยวกับหน้าที่ตนเองและการทำงาน กิจกรรมประเภทนี้ได้แก่ กลุ่มสนใจ วิชาชีพระยะสั้น หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปอ.) และหลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

3) กิจกรรมด้านข่าวสารข้อมูล เป็นการเสนอโอกาสและทางเลือกในการศึกษาทางเลือกด้วยตนเองให้ประชาชน เพื่อเพิ่มเติมความรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก และก่อให้เกิดโลกทัศน์ที่กว้างขวาง ใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงชีวิตให้ก้าวหน้า และดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากสื่อ จากชุมชน และจากแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งสามารถเรียนได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในช่วงวัยตลอดชีวิต หรือจัดได้ว่าเป็นการศึกษาตามอัธยาศัย ได้แก่ การจัดห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน พิพิธภัณฑพิทยาศาสตร์ วิทยุและโทรทัศน์เพื่อการศึกษา การบริการสื่อ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

สุมาลี สังข์ศรี (2545) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการเรียนรู้เพื่อคนทุกเพศ ทุกวัย ดังนั้นการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงต้องมีความหลากหลายเพื่อให้เกิดความสอดคล้องและเหมาะสม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทการศึกษาสายสามัญ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ได้แก่ ความรู้ในการเขียนอ่าน การคำนวณเบื้องต้น การติดต่อสื่อสาร สังคมสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตหรือการศึกษาต่อ กิจกรรมในกลุ่มนี้ ได้แก่

1.1) การสอนอ่านเขียน ให้แก่ผู้ไม่รู้หนังสือและผู้ลืมหนังสือ มีทั้งการสอนอ่านเขียนสำหรับประชาชนทั่วไป สำหรับชาวไทยภูเขา สำหรับประชาชนชาวไทยมุสลิม

1.2) การศึกษานอกระบบโรงเรียนสายสามัญระดับประถม มัธยมต้น และมัธยมปลาย ซึ่งเทียบเท่าการศึกษาในระบบโรงเรียนระดับชั้นประถม มัธยมต้น และมัธยมปลาย ทุกระดับมีวิธีเรียนให้เลือกได้ 3 วิธี คือ แบบชั้นเรียน แบบเรียนด้วยตนเอง และแบบทางไกล

2) การศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทการให้ความรู้และทักษะอาชีพ เป็นการให้ความรู้ทางด้านวิชาชีพสาขาต่างๆ เพื่อนำความรู้มาปรับปรุงอาชีพที่ประกอบอยู่หรือสร้างอาชีพใหม่เพื่อเพิ่มพูนรายได้ วิชาชีพที่เปิดสอนมีมากมายหลายสาขาทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม คหกรรม ศิลปกรรม หัตถกรรม พาณิชยกรรม เช่น ช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมวิทยุ-โทรทัศน์ ช่างแอร์ พิมพ์ดีด คอมพิวเตอร์ ช่างยนต์ ตัดเย็บเสื้อผ้า อาหาร ขนม การเลี้ยงปลา การทำนาถัก การทำเครื่องจักรสาน ฯลฯ การฝึกอบรมวิชาชีพนี้จัดโดยหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน สมาคม มูลนิธิ เช่น สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมอาชีวศึกษา วิทยาลัยสารพัดช่าง กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม โรงเรียนฝึกอาชีพของเอกชน ฯลฯ โดยตัวอย่างของกิจกรรมฝึกอาชีพ ดังนี้

2.1) การฝึกอาชีพระยะสั้น เป็นการให้ความรู้ทักษะวิชาชีพเบื้องต้น หรือให้ทักษะขั้นพื้นฐานในวิชาชีพสาขาต่างๆ อย่างมากมาย

2.2) การฝึกอาชีพแบบกลุ่มสนใจ ประชาชนที่มีความสนใจวิชาชีพเดียวกันสามารถรวมตัวกันให้ได้ 15 คน แล้วแจ้งให้เจ้าหน้าที่ของการศึกษานอกระบบโรงเรียนทราบเพื่อจะได้ติดต่อประสานหาวิทยากรมาฝึกอบรมให้ การอบรมในลักษณะนี้จะใช้เวลาไม่เกิน 30 ชั่วโมง

2.3) การฝึกอาชีพหลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ (ป.อ.) เป็นการให้โอกาสแก่เยาวชนที่จบ ป.6 แล้วไม่ได้ศึกษาต่อ ได้ศึกษาสายสามัญควบคู่ไปกับการฝึกอาชีพในห้องเรียน ใช้เวลาเรียน 3 ปี ได้ประกาศนียบัตรเทียบเท่ามัธยมศึกษาตอนต้น

2.4) การฝึกวิชาชีพหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) จัดสำหรับผู้จบ ม.3 แล้วไม่มีโอกาสศึกษาต่อ ให้ศึกษาทั้งวิชาสามัญและฝึกอาชีพ หรืออาจนำอาชีพที่ประกอบอยู่ มาเทียบโอนได้ใช้เวลาเรียน 3 ปีจบแล้วได้วุฒิ ปวช.

3) การศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทให้ความรู้ทั่วไปและข่าวสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน เป็นการให้ความรู้และข้อมูลข่าวสารที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ ความรู้ด้าน สุขภาพ กฎหมาย ศาสนา สิ่งแวดล้อม การเมือง เศรษฐกิจ ฯลฯ การศึกษาในลักษณะนี้ ปัจจุบัน เรียกว่า การศึกษาตามอัธยาศัย กิจกรรมในกลุ่มนี้ ได้แก่

- 3.1) การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้
- 3.2) การให้ความรู้ ข่าวสารผ่านสื่อประเภทต่างๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ ฯลฯ
- 3.3) การจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน
- 3.4) ห้องสมุดประชาชน
- 3.5) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
- 3.6) ศูนย์วิทยาศาสตร์
- 3.7) พิพิธภัณฑ์
- 3.8) ศูนย์กีฬาันทนาการ
- 3.9) สวนสมุนไพร
- 3.10) การจัดตั้งแหล่งความรู้ในลักษณะต่างๆ

Coombs and Ahmed (1974) แบ่งกิจกรรมการศึกษานอกระบบเป็น 4 ประเภท คือ

- 1) การศึกษาขั้นพื้นฐาน (General Education) เพื่อการให้ประชาชนในชนบทอ่านออก เขียนได้ คิดเลขได้ นอกจากนั้นต้องมีความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม
- 2) การศึกษาเพื่อปรับปรุงชีวิตครอบครัว (Family Education) เป็นการเสริมความรู้ ทักษะ และเจตคติในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตครอบครัว เช่น ด้านสุขภาพอนามัย โภชนาการ การดูแล บ้านเรือน
- 3) การศึกษาเพื่อการปรับปรุงชุมชน (Community Development Education) เป็นการ พัฒนาให้ประชาชนปรับปรุงชุมชนตนเองได้ ได้เรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆให้ชุมชนมีการร่วมมือกัน ช่วยแก้ปัญหาในชุมชนและการพัฒนาประเทศชาติ
- 4) การศึกษาเพื่อการอาชีพ (Vacation Education) เป็นการพัฒนาความรู้ ทักษะ กิจกรรม ให้ประชาชนมีอาชีพ หรือเกี่ยวกับการประกอบการทางเศรษฐกิจ เช่น ฝึกอาชีพตัดผม เลี้ยงปศุสัตว์ การทอผ้า และแก้เครื่องยนต์ เป็นต้น

Knowles (1950) ได้แบ่งประเภทของกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามเกณฑ์พฤติกรรมที่ประสงค์จะก่อให้เกิดแก่ผู้เรียน 5 ประเภท ดังนี้

- 1) ด้านความรู้ ควรใช้กิจกรรม เช่น การอ่าน การบรรยาย การอภิปรายเนื้อหาจากตำรา การอภิปรายเป็นคณะ และการใช้อุปกรณ์โสตทัศนศึกษา
- 2) ด้านความเข้าใจ ควรใช้กิจกรรม เช่น การอภิปรายแก้ปัญหาระหว่างผู้เรียน การยกตัวอย่างเฉพาะกรณี และการเล่นเกมต่างๆ
- 3) ด้านทักษะ ควรใช้กิจกรรม เช่น การสาธิตขั้นตอนหรือวิธีการ การฝึกซ้อม การทำแบบฝึกหัด การฝึกทำงาน และการแสดงบทบาทสมมติ
- 4) ด้านทัศนคติ ควรใช้กิจกรรม เช่น การให้อภิปรายอย่างอิสระ การให้คำปรึกษา การยกตัวอย่างเฉพาะกรณี และการเล่นเกมต่างๆ
- 5) ด้านค่านิยม ควรใช้กิจกรรม เช่น การสัมมนา การแสดงละคร การแสดงบทบาทสมมติ การฟังธรรม และการอภิปรายชั้นปรัชญา
- 6) ด้านความสนใจ ควรใช้กิจกรรม เช่น รายการโทรทัศน์ รายการทางวิทยุ การจัดทัศนศึกษา การจัดนิทรรศการ การจัดฉายภาพยนตร์ และการแสดงละคร

เมื่อผู้วิจัยศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับประเภทการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถสรุปได้ว่าการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

- 1) กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้านความรู้พื้นฐาน เพื่อให้เกิดความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต
- 2) กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้านการฝึกทักษะ เพื่อให้ความรู้และทักษะอาชีพเพื่อนำไปประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ก่อให้เกิดการพึ่งตนเอง
- 3) กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้านข่าวสารข้อมูล ซึ่งให้ความรู้ทั่วไปและข่าวสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน เพื่อให้มีความทันสมัยในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม

1.4 ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัย

นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ และนักการศึกษาในระบบโรงเรียนหลายท่านได้ให้ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัย ไว้ดังนี้

สุนทร สุนันท์ชัย (2523) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัยหมายถึงการได้รับความรู้ ทักษะ เจตคติ จากประสบการณ์ประจำวันในครอบครัว ชุมชน การทำงาน การเล่น ห้างสมุด สื่อมวลชน และอื่นๆ ในสภาพแวดล้อมของบุคคล

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัยว่า หมายถึงการที่มนุษย์สามารถพัฒนาตนเอง สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนอันเนื่องมาจากการรู้จักใช้ประโยชน์จากมวลประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน โดยกระบวนการเหล่านี้จะดำเนินสืบเนื่องตั้งแต่เกิดจนตาย

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (2540) กล่าวถึงความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัยว่าหมายถึง การศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ การทำงาน หรือเรียนรู้จากบุคคล ครอบครัว สังคม ชุมชน รวมถึงสภาพแวดล้อม สื่อ แหล่งความรู้ต่างๆ โดยเป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีลักษณะที่สำคัญคือ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน ไม่มีการสอน ไม่มีประกาศนียบัตร ไม่มีสถานที่แน่นอน เรียนที่ไหนก็ได้ ไม่จำกัดเวลาเรียน ลักษณะการเรียนรู้ส่วนใหญ่เป็นการเรียนเพื่อความรู้และนันทนาการ จึงสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต

สุรกุล เจนอบรม (2541) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นระบบการศึกษาที่จัดขึ้น เพื่อส่งเสริมให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ตามธรรมชาติ และตามความสนใจ ความถนัดของเขาเอง ไม่มีระบบแบบแผนโดยเฉพาะ เช่น การอบรมสั่งสอนในครอบครัว การเล่าเรื่องสืบต่อกันมา การประพฤติปฏิบัติตามระเบียบประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรมในสังคม การเข้าร่วมกิจกรรม นันทนาการ การอ่านหนังสือ ดูโทรทัศน์ ดูภาพยนตร์ การรับฟังวิทยุ ฯลฯ

วิชนี้ ศิลตระกุล และอมรา ปฐภิญโญบุรณ (2544) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัย เกิดขึ้นหรือถูกผลักดันให้เกิดขึ้นโดยการสนทนา เกี่ยวข้องกับการสำรวจและขยายประสบการณ์ และสามารถเกิดขึ้นในบริบทใดก็ได้

อุดม เขยทิวศ์ (2544) ให้คำจำกัดความ การศึกษาตามอัธยาศัย ว่าเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากสื่อมวลชน จากชุมชน จากแหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีลักษณะสำคัญ คือ ไม่มีองค์กร ไม่มีระบบ ไม่มีจุดมุ่งหมาย ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน และไม่มีการสอบ ไม่มีการรับประกาศนียบัตร มีหรือไม่มีสถานศึกษาที่แน่นอน เรียนที่ไหนก็ได้ ลักษณะการเรียนส่วนใหญ่เป็นการเรียนเพื่อความรู้และนันทนาการ อีกทั้งไม่จำกัดเวลาเรียนสามารถเรียนได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต

ฉลองศรี พลโยธา (2544) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัยหมายถึง ขั้นตอนของการเรียนรู้ซึ่งเกิดจากมวลประสบการณ์ที่ได้รับอันเนื่องมาจากความต้องการ ความสนใจ หรือความพึงพอใจของแต่ละบุคคล เป็นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตที่มนุษย์ได้รับโดยวิธีที่ไม่เป็นทางการ เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองตามธรรมชาติวิสัยของมนุษย์ โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม โดยมีผู้จัดหรือไม่มีผู้จัดก็ได้ สิ่งที่บุคคลจะเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมนั้นมีคุณภาพทางการศึกษามากเพียงไร การศึกษาเป็นเพียงกิจกรรมการเรียนรู้ (learning) ในวิถีชีวิตมนุษย์

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2545) มาตรา 15 วงเล็บ 3 ระบุว่า การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่นๆ

สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2551) ให้คำนิยามของการศึกษาตามอัธยาศัยว่า เป็นการเรียนรู้จากการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น ครอบครัว การทำงาน บุคคลต่างๆ สื่อมวลชน จากแหล่งการเรียนรู้และจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยเป็นการเรียนรู้ที่ไม่มีข้อกำหนดด้านเวลา สถานที่ และช่วงเวลา

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 (กระทรวง ศึกษาธิการ, 2551) มาตรา 4 วรรค 2 ระบุว่า การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคล ซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความต้องการ โอกาส ความพร้อม และศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2552) ให้นิยามคำว่า การศึกษาตามอัธยาศัยว่า เป็นการจับสภาพแวดล้อมสถานการณ์ปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ โดยมีรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายไม่เป็นทางการ ทั้งจะจัดโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม เป็นการเรียนรู้จากวิถีชีวิตในครอบครัว ชุมชน จากกระบวนการทางสังคม จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ

Kleis (1973) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ไม่มีโครงสร้าง ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ในทุกๆ วัน ที่ไม่ได้วางแผนหรือจัดเตรียมมาก่อน

Coombs (1974) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัยว่า การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง กระบวนการศึกษาตลอดชีวิตที่บุคคลได้รับและสะสมความรู้ ทักษะ ทักษะคิดและความเข้าใจจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันและสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ ครอบครัว การทำงาน และการเล่น จากแบบอย่างและทัศนคติของแต่ละครอบครัว เพื่อน การท่องเที่ยว การอ่านหนังสือพิมพ์ การฟังวิทยุ การดูวิดีโอทัศน์หรือภาพยนตร์ โดยทั่วไปแล้ว การศึกษาแบบธรรมชาติวิสัย ไม่มีการจัดเป็นระบบและไม่มีแบบแผน แต่มีความสำคัญอย่างมากในการเรียนรู้ทั้งหมดของบุคคลแต่ละคน แม้แต่บุคคลที่ถือว่าตนนั้นเป็นผู้ได้รับการศึกษาจากระบบการศึกษาในโรงเรียนมาแล้ว

Belle (1982) ให้ความหมายว่า การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งบุคคลแสวงหาและรับความรู้ ทักษะ ทักษะคิด ความเข้าใจที่กระจัดกระจายที่เกี่ยวกับประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน และการแสดงออกต่อสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวบุคคล

จากความหมายและนิยามของการศึกษาตามอัธยาศัยที่ได้กล่าวมาในข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นจากปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต ดังนั้น กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยจึงเป็นกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้ตามวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ การเรียนรู้จากประสบการณ์ การเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมในสังคม โดยเป็นการเรียนรู้ใน

ชีวิตประจำวัน อันเกิดจากความต้องการและการเลือกวิธีการรับรู้และเรียนรู้ของบุคคล โดยเน้นการปฏิบัติในกิจกรรมและศึกษาจากแหล่งการเรียนรู้ ที่อาจมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา หรืออาจมีวัตถุประสงค์อื่น ตลอดจนการแลกเปลี่ยนสารสนเทศระหว่างกันเพื่อการแก้ปัญหาเฉพาะบุคคล หรือเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน

1.5 แนวคิดและหลักการศึกษิตตามอัธยาศัย

การศึกษิตตามอัธยาศัย (Informal Education) หรือที่เรียกว่า การศึกษิตธรรมชาติวิสัย การศึกษิตอรรูปนัย การศึกษิตธรรมชาติวิสัย การเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ ฯลฯ เป็นการศึกษิตที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ การทำงาน หรือเรียนรู้จากบุคคล ครอบครัว สังคม ชุมชน รวมถึงสภาพแวดล้อม สื่อ แหล่งความรู้ต่างๆ โดยเป็นการศึกษิตที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีลักษณะที่สำคัญคือ 'ไม่มีหลักสูตร' 'ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน' 'ไม่จำกัดอายุ' 'ไม่มีการลงทะเบียน' 'ไม่มีการสอน' 'ไม่มีประกาศนียบัตร' 'มีหรือไม่มีสถานที่แน่นอน' 'เรียนที่ไหนก็ได้' 'ไม่จำกัดเวลาเรียน' ลักษณะการเรียนส่วนใหญ่เป็นการเรียนเพื่อความรู้และนันทนาการ จึงสามารถเรียนได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต อันเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์ได้เรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

การจัดการศึกษิตจึงต้องคำนึงถึงหลักการ 4 ประการ ดังนี้ (กรมการศึกษิตนอกโรงเรียน, 2544)

1) หลักความสัมพันธ์กับธรรมชาติ การจัดการศึกษิตตามหลักการนี้มุ่งชี้ให้เห็นว่าในการจัดการศึกษิตนั้นต้องจัดให้เป็นไปตามธรรมชาติ สภาพของธรรมชาติจะมีคุณลักษณะ 4 ประการที่สำคัญ คือ ธรรมชาติมีความหลากหลาย ธรรมชาติมีการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ธรรมชาติที่มีการจัดการตัวเองได้ และธรรมชาติมีการเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง นั่นคือในการจัดการศึกษิตตามอัธยาศัยนั้นต้องจัดให้ครอบคลุมและหลากหลายอย่างทั่วถึง โดยในการจัดการศึกษิตตามอัธยาศัยนั้นต้องมีความหลากหลายของรูปแบบ จัดให้มีความสัมพันธ์กัน ผู้จัดเข้าไปจัดการให้น้อยที่สุด และจะต้องปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา

2) หลักการต้นทุนของชุมชน การจัดการศึกษิตตามหลักการนี้ มุ่งชี้ให้เห็นว่าการจัดการศึกษิตนั้นให้ยึดชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้ โดยเฉพาะเรื่องของสภาพแวดล้อม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรที่มีอยู่แล้วสามารถนำมาใช้ให้เกิดเป็นประโยชน์สูงสุดนั้นคือ ตามหลักการนี้จะมีองค์ประกอบหลักอยู่ 4 ประการ คือ

2.1) ทุนระบบนิเวศน์ (ทรัพยากร) การศึกษาตามอรรถศาสตร์จะช่วยรักษาระบบนี้ไว้ให้คงอยู่ได้ระบบนิเวศน์หมายถึง ทรัพยากรของเรามีอยู่ ซึ่งปัจจุบันได้หายไปเกือบหมดแล้ว เช่นดีบุก ไม้สักหรือแม้แต่หินที่เคยพูดกัน เรื่องเทพารักษ์กับคนตัดไม้ เหล่านี้จะทำให้เกิดการเรียนรู้เป็นการศึกษาตามอรรถศาสตร์ ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในอดีตมีความหมาย คนได้กินยอดไม้เป็นอาหาร นั่นแปลว่าต้องปลูกเลี้ยงต้นไม้ให้เจริญเติบโตจึงจะมียอดให้กิน ซึ่งมีต้นไม้เป็นจำนวนมากแต่ปัจจุบันเรากินผักกาดขาว ผักคะน้ากลายเป็นต้องตัดต้นไม้ทิ้งเพื่อทำร่องปลูกผัก

2.2) ทุนสังคมและวัฒนธรรม ระบบการศึกษาของเรารับมาจากที่อื่น การศึกษาในห้องเรียนเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมมาจากต่างประเทศ เช่น ใครมาไม่ทันเวลาตรงเวลาจะถูกทำโทษ เวลาของเราเป็น เข้า สาย บ่าย ค่า จริงๆ คนไทยเป็นคนตรงเวลา นิดที่ไรก็เจอทุกที ในต่างจังหวัดยังมีทุนเหล่านี้อยู่ เช่น พ่อตาย ยังมีน้องพ่อช่วยเลี้ยงดู และส่งเสริมต่อ ครอบครัวเป็นแบบครอบครัวขยาย มีการเลี้ยงดู ถ่ายทอดต่างๆ กัน สังคมปัจจุบันอ่อนแอลงเพราะแบบนี้ ถูกทำลาย เราไปยกย่องวัฒนธรรมอื่นๆ จนวัฒนธรรมของเราหายไป

2.3) ทุนสติปัญญา ระบบนี้ดึงคนออกจากชุมชน โดยคนที่เรียนหนังสือได้ต้องออกมาเรียนต่อ ทำงานอยู่ไม่ได้ในชุมชนต้องเข้าสู่เมืองในชนบทจึงเหลือแต่คนเรียนไม่เก่ง ผู้ชายบวชอยู่วัด บางคนทำไร่ ทำนา ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญปลูกข้าวให้กิน แต่เป็นคนที่ถูกทิ้งแล้ว ถ้ามีการเรียนรู้ตามอรรถศาสตร์ในชุมชน ชุมชนก็จะโตขึ้น ในสมัยโบราณคนในชุมชนจะปลูกพืชแต่ละครั้งคิด 2 เรื่อง คือ อยากรกินอะไร และปลูกได้หรือไม่ ปัจจุบันภูมิปัญญาหายไป ไม่ได้หมายความว่าในระบบไม่สำคัญ แต่สำคัญบางเรื่อง เช่น ในวงการอุตสาหกรรมในระบบยังจำเป็นตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ว่าพออยู่พอกินหมายถึงอะไร เป็นส่วนหนึ่งของการทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งเป็นเรื่องของการศึกษาตามอรรถศาสตร์ทั้งสิ้น

2.4) ทุนเศรษฐกิจ เมื่อเอาเงินซึ่งเป็นทุนเงินตราลงในชุมชน ต้องสามารถทำให้ทุนทั้ง 3 ด้านที่กล่าวมาแล้วนั้นเกิดขึ้นมาได้ มิใช่เอาลงไปเพื่อเป็นทุนเศรษฐกิจจะล้มทั้งหมดนั่นคือ การจัดการศึกษาตามอรรถศาสตร์ให้ยึดชุมชนเป็นฐานในการจัดการ

3) หลักการเชื่อมโยงและต่อเนื่อง ตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดการจัดการศึกษาไว้ 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอรรถศาสตร์ ซึ่งในการดำเนินงานตามหลักการนี้ที่สำคัญคือให้เอา “คน” มาเป็นตัวตั้งในการดำเนินงาน เพราะคนทุกคน บางคน หรือ เฉพาะคนจะต้องผ่านการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบหรือ 2 รูปแบบ หรือหนึ่งรูปแบบแล้วแต่โอกาสของแต่ละคน แต่ทั้งนี้ทุกคนจะต้องผ่านการศึกษาตามอรรถศาสตร์ทั้งนั้น นั่นคือ การจัดการศึกษากับการเทียบโอนเป็นสิ่งจำเป็น และสถานศึกษาจะต้องจัดการทั้งเชิงรับและเชิงรุกให้กับคนทุกคนในชุมชน ภายใต้หลักการบูรณาการ

โครงสร้างของเนื้อหาสาระและวิธีการเรียนรู้ที่สอดคล้อง เป็นไปตามความแตกต่างของแต่ละบุคคลที่จะได้เรียนรู้ทั้งวิชาการ วิชาชีพ วิชาที่ชอบ และวิชาชีวิต

4) หลักความสะดวกและเข้าถึงได้ง่าย การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยตามหลักการนี้ต้องการที่จะให้ “คน” ได้รับการศึกษาเพื่อสนองความต้องการอย่างครอบคลุมทุกช่วงอายุของคน และทุกวิชาการ วิชาชีพ วิชาชีวิต นั่นคือ ในการจัดการศึกษาตามหลักการนี้เน้นให้เห็นว่าการศึกษาเป็นการเปิดโอกาสให้กับคนได้เรียนรู้ตามวิถีชีวิตของเขาเอง ดังนั้นการกำหนดกฎเกณฑ์ระเบียบต่างๆ อย่าเข้าไปจัดการให้มากนัก แต่เน้นความเป็นธรรมชาติ ความถูกต้อง และความถูกต้องเป็นสำคัญ

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (2544) ได้ให้หลักการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยไว้ 5 ประการดังนี้

1) การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาเพื่อตัวผู้เรียนเอง ขึ้นอยู่กับความสนใจใฝ่รู้ความพอใจที่จะเรียนรู้ (ฉันทะ) ผู้เรียนจึงเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้อย่างแท้จริง เพราะผู้เรียนเป็นผู้ตระหนักตัวเองว่าเรียนรู้หรือไม่และผลของการเรียนรู้นั้นเกิดประโยชน์อย่างไร

2) การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นวิถีชีวิต เป็นวัฒนธรรมของมนุษยชาติ เพราะมนุษย์จะเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม แต่ไม่อาจปฏิเสธที่จะไม่เรียนรู้ไม่ได้ เพราะการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต

3) สังคมแห่งการเรียนรู้ มักจะจัดบรรยากาศ สถานการณ์ ตลอดจนสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้บุคคลได้เรียนรู้ตามความสนใจ ตามความต้องการของตนเอง เช่น จัดห้องสมุดขึ้นในที่ต่างๆ ทั้งเป็นส่วนหนึ่งของอาคารของสำนักงาน หรือ จัดเป็นเอกเทศ เช่น ห้องสมุดประชาชนจัดรายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ ตลอดจนสื่อสารมวลชนต่างๆ รวมทั้งหนังสือพิมพ์ วารสารนิตยสาร ตลอดจนจัดกิจกรรมอื่นๆ เช่น ป้ายประกาศ หรือแม้แต่การเรียน เล่นเกม การพักผ่อนหย่อนใจ การบันเทิงต่างๆ เช่น ละคร ดนตรี ฯลฯ ซึ่งส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวางเป็นการศึกษาตามอัธยาศัย

4) การส่งเสริมให้บุคคลสามารถเข้าถึงการศึกษาตามอัธยาศัยจะต้องแพร่กระจายแหล่งการเรียนรู้ให้มากขึ้น หลากหลายขึ้น ใกล้ผู้เรียนขึ้น เพื่อสะดวกต่อการใช้บริการ บทบาทของนักการศึกษาตามอัธยาศัยจะต้องส่งเสริม ประสานงาน กระตุ้น หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนต่างๆ ให้จัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ให้มากขึ้น รวมทั้งให้คำแนะนำในการจัดการ และการส่งเสริมมาตรฐาน

5) การส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยให้กับผู้เรียนควรจะได้รับพิจารณาให้ดำเนินการให้มากขึ้น โดยเฉพาะการสร้างเสริมเจตคติการใฝ่รู้ ความมีฉันทะที่จะเรียนรู้อุทิศทุ่มเทให้การส่งเสริมทักษะการ

เรียนรู้ตั้งแต่การส่งเสริมการอ่าน การเขียน การพูด การฟัง ในระดับที่จะสามารถแสวงหาความรู้ได้ และสามารถคิดวิเคราะห์เพื่อนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ได้

สรุปแล้วการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยควรคำนึงถึงหลักการกว้างๆ ใน 2 ประเด็น คือ

- 1) การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาเพื่อตัวของผู้เรียนเอง ขึ้นอยู่กับความสนใจ ความอยากรู้ ความพึงพอใจที่จะเรียน ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ผู้เรียนเกิดความตระหนักในการรับรู้ว่าการเรียนรู้นั้น และได้ประโยชน์อะไรจากการเรียนรู้นั้น
- 2) การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นวิถีชีวิตที่เรียนรู้จากวัฒนธรรมประเพณี

1.7 หลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ที่กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นพระราชบัญญัติที่สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เสนอเพื่อสนับสนุนให้ประชาชนมีโอกาสเรียนรู้ตามศักยภาพได้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต อันจะมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพของประชาชนและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า โดยเน้นให้ภาคีเครือข่าย มีส่วนร่วมจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พระราชบัญญัตินี้ ประกอบด้วย 25 มาตรา

สาระสำคัญของพระราชบัญญัตินี้ คือ การส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคีเครือข่าย ได้แก่ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถานศึกษาสังกัดอื่นที่มีได้สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย และสถาบันสังคมอื่นที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้มีบทบาทในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีระบบและกลไกการทำงานเชื่อมโยงกันตั้งแต่ระดับชาติจนถึงระดับท้องถิ่น (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, 2551)

สภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยที่จัดขึ้นในปัจจุบันยังคงแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังต่อไปนี้

1) การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ เป็นการจัดการเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษา และส่งเสริมให้ประชาชนที่พลาดโอกาสทางการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อนำความรู้ไปปรับปรุงคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น หรือเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับสูงต่อไป โดยกำหนดหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ไว้ดังนี้ หลักสูตรการศึกษาเบ็ดเสร็จพื้นฐาน หลักสูตรการศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

2) การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ เป็นการศึกษามุ่งให้ผู้เรียนมีอาชีพหรือเห็นช่องทางการทำงานหากิน คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น มีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีในการทำงานเพื่อการประกอบอาชีพอิสระ อาชีพในตลาดแรงงาน หรือเพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชน รวมทั้งเพื่อเพิ่มวุฒิทางการศึกษาและการพัฒนาตนเองเกี่ยวกับหน้าที่การงาน โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังนี้ หลักสูตรระยะสั้นและหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2539 (กศน. ปวช.)

3) การจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อให้ความรู้ทั่วไปและข่าวสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน หรือเรียกว่า การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการเสนอโอกาสและทางเลือก เพื่อการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองให้แก่ประชาชนทั่วไปให้ได้รับการศึกษา และเพิ่มเติมความรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกก่อให้เกิดโลกทัศน์ที่กว้างขวางสามารถใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงชีวิตให้ก้าวหน้าและดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข การศึกษาตามอัธยาศัยเกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากสื่อ จากชุมชน และจากแหล่งความรู้ ซึ่งสามารถเรียนได้ตลอดเวลา และเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัย เช่น ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา อุทยานวิทยาศาสตร์พระจอมเกล้าหว่ากอก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สถาบันวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ ห้องสมุดประชาชนเฉลิมราชกุมารี ห้องสมุดประชาชนจังหวัดและอำเภอทั่วประเทศ ห้องสมุดประชาชนเคลื่อนที่ รถห้องสมุดศูนย์การเรียนรู้เคลื่อนที่ เรือห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติฯ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, 2551)

บทบาทของผู้ทำหน้าที่ในการส่งเสริมหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 (อภิชชาติ จีระวุฒิ, 2551) จึงประกอบไปด้วย

1) ผู้จัดการเรียนรู้การศึกษานอกระบบ เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจจิตวิทยาการเรียนรู้สำหรับกลุ่มเป้าหมายนอกระบบ โดยเฉพาะวัยผู้ใหญ่ ผู้ด้อยโอกาส และผู้สนใจ ต่อยอดการศึกษาด้วยตนเองผู้ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Facilitator) แก่ผู้ลงทะเบียนรับการศึกษานอกระบบ จัดและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการแสวงหาและสร้างความรู้ ความเข้าใจตามหลักสูตรและวิธีการจัดการศึกษานอกระบบ และจัดการประเมินผลและเทียบระดับตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบ เช่น อาสาสมัคร กศน. และครู ศรช. เป็นต้น

2. ผู้จัดแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัย เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย และจิตวิทยาการเรียนรู้สำหรับผู้สนใจต่อยอดการศึกษาด้วยตนเอง (Learning How-to-Learn) อีกทั้งยังเป็นผู้จัดโปรแกรมการเรียนรู้ด้วยสาระความรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจของกลุ่มเป้าหมายหลากหลาย โดยสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการแสวงหาความรู้ตามกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีกระบวนการประเมินผลและเทียบประสบการณ์การเรียนรู้ตามอัธยาศัยแบบ ยืดหยุ่น สามารถปรับเพิ่ม-ลดได้ตามมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา

สรุปได้ว่า หลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 นั้น มีหลักการสนับสนุนให้ประชาชนมีโอกาสเรียนรู้ตามศักยภาพได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ทุกรูปแบบ อันมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพของประชาชนและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า โดยเน้นให้ภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน มีส่วนร่วมจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม

ตอนที่ 2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

2.1 ความหมายของผู้สูงอายุ

วิทยาการผู้สูงอายุหรือพหุฒาวิทยา (Gerontology) คือ การศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ซึ่งนักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องผู้สูงอายุ พยายามหาความหมายของคำว่า “ผู้สูงอายุ” (Elderly) ในแง่มุมที่ไม่แตกต่างกันมากนัก เนื่องจากเป็นเรื่องยากที่จะตีตราอย่างเด็ดขาดว่าคนนั้น เป็นผู้ที่อยู่ในวัยชรา คำว่าผู้สูงอายุเป็นคำที่ พลตำรวจตรี หลวงอรรถสิทธิสุนทร ได้บัญญัติและนำมาใช้เป็นครั้งแรกในการประชุมแพทย์อาวุโสและผู้สูงอายุจากองค์กรต่างๆ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2505 จนได้รับการยอมรับและใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นคำที่ไพเราะรื่นหูให้ความรู้สึกที่ดีกว่าคำว่า “คนแก่” หรือ “คนชรา” และมีผู้ให้ความหมายของผู้สูงอายุไว้อย่างมากมาย เช่น

นิตา ชูโต (2525) ได้ให้ความหมายว่า ผู้สูงอายุ หมายถึงผู้ที่มีอายุวัดด้วยจำนวนปีตามปฏิทินของเวลาที่มีชีวิตอยู่ เวลาจะเป็นเครื่องชี้อันหนึ่ง แต่การจำแนกว่าจะใช้จำนวนปีเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับสังคมนั้นๆ

กรมประชาสงเคราะห์ (2530) ได้ให้ความหมายผู้สูงอายุว่า หมายถึง บุคคลที่สังคมได้กำหนดเกณฑ์เมื่อมีชีวิตอยู่ในวัยสุดท้ายของชีวิต ซึ่งเป็นวัยที่มีความเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม

บรรลุ ศิริพานิช (2534) ได้ให้ความหมายว่า ผู้สูงอายุ หมายถึงผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นผู้สูญเสียความสมบูรณ์ของร่างกาย จิตใจ และสังคม มีความอ่อนแอ มีปัญหาสุขภาพกายและจิตใจ ตลอดจนจนความเป็นอยู่ในสังคม

สุรกุล เจนอบรม (2534) ได้จำกัดความผู้สูงอายุว่า หมายถึงบุคคลที่อยู่ในวัยสุดท้ายของวงจรชีวิต ซึ่งเริ่มตั้งแต่วัยหนุ่ม วัยสาว วัยผู้ใหญ่และวัยชรา ในเกณฑ์การกำหนดว่าใครเป็นผู้สูงอายุนั้น พิจารณาจากบทบาทของบุคคลนั้นๆในสังคม ในปัจจุบันมักใช้อายุเป็นเกณฑ์ บางประเทศ 55 ปี บางประเทศ 75 ปี ซึ่งนับจากเกณฑ์การปลดเกษียณ

คณะกรรมการการวิสามัญสวัสดิการผู้สูงอายุ วุฒิสภา (2534) ให้ความหมายของผู้สูงอายุว่าเป็นบุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีความเสื่อมตามวัย ความต้านทานโรคลดลง

กชกร สังขชาติ (2536) ได้ให้ความหมายของผู้สูงอายุว่า หมายถึง ผู้ที่มีอายุตามวันเกิดหรือ ปฏิทิน ครบ 60 ปีขึ้นไป

สุพัทธรา สุภาพ (2540) ให้ความหมายของผู้สูงอายุว่า ผู้สูงอายุหรือวัยชรา (The old age) ในแต่ละประเทศหรือแต่ละสังคมกำหนดไว้แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับการทำงานหรือสภาพร่างกาย ในบางครั้งอายุมิได้บอกว่าใครเป็นผู้สูงอายุแต่เป็นเพียงแนวทางให้เราทราบว่าใครสมควรเป็นคนชราหรือผู้สูงอายุ

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ (2545) ได้ให้คำนิยามของผู้สูงอายุว่า เป็นบุคคลที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์หรือมากกว่า

เพ็ญแข ประจวบปัจฉิม (2545) ได้ให้ความหมายของผู้สูงอายุว่า เป็นบุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งถือว่าเป็นช่วงสุดท้ายของชีวิต และเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม อาจแบ่งได้เป็นผู้สูงอายุตอนต้น ตอนกลาง ตอนปลาย

Anderson (1971) ให้ความหมายของผู้สูงอายุว่า ผู้สูงอายุกำหนดจากหลายองค์ประกอบ เช่น ประเพณีนิยม การทำงานของสภาพร่างกายและจิตใจ ความสามารถในการประกอบอาชีพ

Barrow and Smith (1979) นักวิชาการด้านการศึกษานักผู้สูงอายุ กล่าวว่าผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่ก้าวสู่สภาพหรือบทบาทใหม่ในสังคม

จะเห็นได้ว่ามีผู้ให้ความหมายของผู้สูงอายุไว้มากมาย ซึ่งเกณฑ์ในการกำหนดความเป็นผู้สูงอายุนั้นมีความแตกต่างกัน ตามสภาพสังคม และระยะเวลาของผู้สูงอายุ ดังนั้นที่ประชุมสมัชชาโลกว่าด้วยผู้สูงอายุ (World Assembly on Aging) จึงกำหนดให้ผู้มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ถือว่าเป็นผู้สูงอายุ (Elderly) และใช้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วโลก (บุษยมาส สินธุประมา, 2539)

สำหรับประเทศไทย ผู้สูงอายุจึงหมายถึงผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ทั้งชายและหญิง โดยนับอายุตามปฏิทินเป็นมาตรฐานสากลในการเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งทางราชการไทยได้กำหนดให้เป็นเกณฑ์ในการเกษียณอายุราชการของข้าราชการด้วย

2.2 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับผู้สูงอายุและภาวะสูงอายุ

ความสูงอายุ (Aging) หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในระยะเวลาสุดท้ายของช่วงอายุมนุษย์ ดังนั้น ความสูงอายุหรือความชราภาพจึงเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจและพฤติกรรม ที่เกิดขึ้นตามอายุ วัยสูงอายุเป็นวัยที่บุคคลต้องเผชิญกับวิกฤติการณ์อย่างมากมาย อันเริ่มมาตั้งแต่วัยผู้ใหญ่ตอนต้น ซึ่งโดยมากเป็นไปในทางลบ (ศิริวงศ์ ทับสายทอง, 2533) ดังนั้น ความชราภาพจึงเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ความสามารถทางร่างกายลดลง ความสามารถในการปรับตัวกับสภาพแวดล้อมต่างๆ ลดลง โดยสามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะด้วยกัน คือ (สุรกุล เจนอบรม, 2534)

1. ความชราภาพแบบปฐมภูมิ (Primary Aging) เป็นความชราภาพที่เกิดขึ้นกับทุกคนตามธรรมชาติ ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ กล่าวคือเมื่ออวัยวะต่างๆ เซลล์ต่างๆ ในร่างกายมนุษย์ถูกใช้งานมานาน ก็ย่อมเกิดความเสื่อมโทรม เสื่อมสภาพไปตามอายุขัยของการใช้งาน ซึ่งการเสื่อมโทรมของเซลล์ในร่างกายนี้ ส่งผลให้เห็นเด่นชัดที่ละน้อย เช่น ผิวหนังเริ่มเหี่ยวยุ่น สายตาวาว พละกำลังเริ่มถดถอย เป็นต้น

2. ความชราภาพแบบทุติยภูมิ (Secondary Aging) เป็นความชราภาพที่มนุษย์เราสามารถหลีกเลี่ยงได้ ความชราภาพลักษณะนี้ เกิดจากการปล่อยปละละเลยไม่ห่วง ไม่กังวล ไม่รักษาสุขภาพร่างกาย การใช้ร่างกายทำงานหนักจนเกินกำลัง การรับประทานอาหารมากเกินไป ดื่มสุรา สูบบุหรี่ พักผ่อนไม่เพียงพอ ในบางกรณีเกิดจากโรคภัยมาเบียดเบียน ก่อให้เกิดความชราภาพแบบทุติยภูมิได้

ความสูงอายุหรือความชราภาพ จึงเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน และน่าสนใจ มนุษย์ทุกคนต้องประสบภาวะนี้ ที่กล่าวว่าสลับซับซ้อนเนื่องจาก กระบวนการของผู้สูงอายุมีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ (Physiological) ทางอารมณ์ (Emotional) การเรียนรู้สติปัญญา (Cognitive) เศรษฐกิจ (Economic) และทางส่วนตัว (Interpersonal) ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ดังคำกล่าวที่ว่า “ยิ่งอายุมากขึ้นเท่าไร ก็ยิ่งแตกต่างมากขึ้นเท่านั้น” (As we grow older, we become more unlike each other) คำกล่าวนี้เป็นที่ยอมรับอย่างมาก ดังนั้นกระบวนการเกี่ยวกับความชราภาพ จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจ เพราะความสูงอายุมีผลกระทบต่ออย่างรวดเร็วในสังคม

สรุปได้ว่า ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับผู้สูงอายุและภาวะสูงอายุจะเกี่ยวข้องกับความชรา หรือผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในวงจรชีวิตระยะสุดท้าย ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ พฤติกรรม ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องในสังคมจึงสมควรจะมีการประสานสัมพันธ์และให้การดูแลผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง เพราะมีผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคมและถือว่าการกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ จึงควรให้ความสนใจกับการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุในด้านต่างๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีและไม่เป็นภาระต่อสังคม

2.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

การศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้สูงอายุ ได้มีทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เสนอความคิดและทฤษฎีที่ปรากฏ ในลักษณะของเนื้อหาสาระที่แตกต่างกันออกไป ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีต่างๆ ที่กล่าวถึงต่อไปนี้เป็นผลที่เกิดจากความสนใจในการศึกษาเรื่องผู้สูงอายุและภาวะสูงอายุในปัจจุบัน เรื่องราวที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุเป็นที่สนใจกันอย่างกว้างขวางตามจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น จึงมีการศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุในด้านต่างๆ จนเกิดเป็นศาสตร์ใหม่ขึ้นมาคือ พญณาวิทยา หรือ วิทยาการผู้สูงอายุ (Gerontology) ซึ่งแบ่งการศึกษาออกไปหลายสาขา เช่น ชีววิทยา สังคมวิทยา แพทย์ พยาบาล และสาขาการศึกษา เป็นต้น

ทฤษฎีต่างๆ แบ่งตามศาสตร์ที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถสรุปและแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มทฤษฎีใหญ่ๆ ได้ดังนี้

1) ทฤษฎีด้านชีววิทยา (Biological Theory) เป็นทฤษฎีที่พยายามอธิบายสาเหตุของความชราในเชิงชีววิทยา ดังนี้ (Pherson Mc and Barry D., 1983)

1.1) ทฤษฎีพันธุศาสตร์ (Genetic Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า คนชราเกิดขึ้นตามพันธุกรรม มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง อวัยวะบางส่วนของร่างกาย คล้ายคลึงกันหลายชั่วอายุคน แสดงออกเมื่ออายุเพิ่มขึ้น เช่น ผมหงอก ศีรษะล้าน เป็นต้น

1.2) ทฤษฎีเนื้อเยื่อว่าด้วยคอลลาเจน (Collagen Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ความชราเกิดขึ้นจากการมีสารประกอบของเนื้อเยื่อกระดูกเพิ่มมากขึ้น และมีการรวม Collagen Fiber หดสั้นในวัยสูงอายุ ทำให้เกิดรอยเหี่ยวย่น หรือการตีบบริเวณโคนกระดูก เป็นต้น

1.3) ทฤษฎีทำลายตนเอง (Auto-Immune Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ความชราเกิดขึ้นจากการที่ร่างกายสร้างภูมิคุ้มกันปกติลดน้อยลง ทำให้ร่างกายต่อสู้เชื้อโรคและสิ่งแปลกปลอมไม่ได้ดี ทำให้เกิดการเจ็บป่วยได้ง่ายและเมื่อเกิดขึ้นอาจจะเกิดความรุนแรงถึงแก่ชีวิต

1.4) ทฤษฎีความผิดพลาด (Error Catastrophe Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าเมื่อบุคคลอายุมากขึ้น จะค่อยๆ เกิดความผิดพลาด และผิดพลาดมากขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งทำให้เซลล์ต่างๆของร่างกายเสื่อมและหมดอายุลง

1.5) ทฤษฎีอนุมูลอิสระ (Free Radical Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าภายในร่างกายของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมที่มีเรดิคัลอย่างอิสระอยู่ มากมายตลอดเวลา เรดิคัลเหล่านี้ทำให้ยีนผิดปกติ ทำให้คอลลาเจนและอีลาสตินซึ่งเป็นโปรตีนองค์ประกอบของเนื้อเยื่อยึดเหนี่ยวเกิดขึ้นมาก ทำให้เสียความยืดหยุ่น

2) ทฤษฎีทางด้านจิตวิทยาสังคม (Social Theories of Aging) ซึ่งกล่าวถึงจิตวิทยาทางสังคมของผู้สูงอายุ ซึ่งนักชราภาพวิทยาสังคม (Social Gerontologist) ได้เสนอเป็นหลายแนวคิด ทฤษฎี ดังนี้ (สุรกุล เจนอบรม, 2541)

2.1) ทฤษฎีบทบาท (Role Theory) เสนอว่า ผู้สูงอายุรับบทบาททางสังคมที่แตกต่างกันในตลอดชีวิต เช่น บทบาทของการเป็นนักเรียน พ่อ แม่ ภรรยา ลูกสาว นักธุรกิจ ปู่ ย่า ตา ยาย ฯลฯ โดยที่อายุจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง ในการที่กำหนดบทบาทของแต่ละคนแต่ละช่วงชีวิตที่ดำเนินไปของบุคคลนั้น ดังนั้นบุคคลจะปรับตัวต่อบทบาทของผู้สูงอายุได้ดี ขึ้นอยู่กับการยอมรับบทบาทที่ผ่านมาของตนเอง อันส่งผลไปถึงการยอมรับบทบาทที่ผ่านมาในแต่ละช่วงชีวิตของตนเองที่กำลังจะเปลี่ยนไปในอนาคต

2.2) ทฤษฎีกิจกรรม (Activity Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ผู้สูงอายุจะมีความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งได้จากการมีกิจกรรมและเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ซึ่งสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขและตระหนักว่าตนเองเป็นประโยชน์ต่อสังคม

2.3) ทฤษฎีการแยกตนเอง (Disengagement Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ผู้สูงอายุส่วนมากค่อยๆ ถดถอยออกจากสังคม ทั้งในกลุ่มผู้สูงอายุและในกลุ่มคนวัยอื่นๆ ด้วยเป็นการลดภาวะกดดันทางสังคมบางประการ และหนีความตึงเครียดโดยการถอนตัว (Withdrawal) ออกจากสังคม

2.4) ทฤษฎีความต่อเนื่อง (Continuity Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ผู้สูงอายุมีความสุขได้ต่อเมื่อได้ทำกิจกรรมหรือปฏิบัติตัวแบบที่เคยทำมาก่อน บุคคลใดคุ้นเคยกับการอยู่ร่วมกับคนหมู่มากก็กระทำต่อไป บุคคลใดพอใจชีวิตที่สุขสงบ สันโดษ ก็อาจแยกตนเองออกมาอยู่ตามลำพัง ทฤษฎีนี้กล่าวถึงพฤติกรรมของผู้สูงอายุอย่างกว้างๆ ว่าต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงมากมายที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น การตายของสามีหรือภรรยา การเกษียณอายุ และรายได้ที่ลดลง เป็นต้น

2.5) ทฤษฎีระดับชั้นอายุ (Age Stratification Theory) ทฤษฎีนี้ศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างชั้นอายุที่แตกต่างกัน โดยถืออายุเป็นเกณฑ์สากลในการกำหนดบทบาท หน้าที่ สิทธิ ฯลฯ เช่น อายุที่ต้องทำบัตรประชาชน อายุที่ต้องเกณฑ์ทหาร อายุที่ต้องเกษียณ ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงทฤษฎีกับอายุโดยตรง

3) ทฤษฎีทางจิตวิทยา (Psychological Theory) เป็นทฤษฎีที่สามารถอธิบายถึงสาเหตุที่ทำให้ผู้สูงอายุมีบุคลิกภาพที่เปลี่ยนไป ประกอบด้วย

3.1) ทฤษฎีบุคลิกภาพ (Personality Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าผู้สูงอายุจะเป็นสุขหรือเป็นทุกข์นั้น ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิหลังและพัฒนาการทางจิตของผู้นั้น ถ้าผู้สูงอายุเติบโตมาด้วยความอบอุ่นมั่นคง มีความรักผู้อื่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มักจะเป็นผู้สูงอายุที่มีความสุขสามารถอยู่กับลูกหลานหรือผู้อื่นได้ ในทางกลับกันหากผู้สูงอายุไม่เคยร่วมมือกับใคร จิตใจคับแคบ รู้สึกว่าตนเองทำคุณกับใครไม่ค่อยขึ้น มักจะเป็นผู้สูงอายุที่ไม่มีความสุข

3.2) ทฤษฎีความปราดเปรื่อง (Intelligence Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าผู้สูงอายุยังปราดเปรื่องและคงความเป็นนักปราชญ์อยู่ได้ ด้วยความที่เป็นผู้ที่สนใจเรื่องราวต่างๆ อยู่ตลอดเวลา มีการค้นคว้าและสนใจในการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ทำให้ผู้มีลักษณะเช่นนี้ได้ต้องเป็นผู้ที่มีสุขภาพดี และมีฐานะทางเศรษฐกิจดีพอเป็นเครื่องเกื้อหนุน

3.3) ทฤษฎีของอีริกสัน (Erikson's Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า การพัฒนาด้านจิตวิทยาสังคมของผู้สูงอายุนั้น เป็นช่วงชีวิตที่ผู้สูงอายุรู้สึกว่าชีวิตมีคุณค่า มั่นคง หรือท้อแท้หมดกำลังใจ สำหรับบุคคลที่มีความรู้สึกว่าชีวิตนั้นมีคุณค่า ถ้ามีความมั่นคง ก็จะมีความรู้สึกพึงพอใจในผลของความสำเร็จจากช่วงชีวิตที่ผ่านมา เกิดความรู้สึกสุขสงบทางใจ และสามารถยอมรับได้ว่าความตายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต และไม่ต้องการให้มีชีวิตยืดยาวออกไปอีก เกิดความท้อถอย สิ้นหวัง คับข้องใจ รู้สึกว่าตนนั้นไม่มีคุณค่า และความสามารถที่จะเผชิญกับภาวะสูงอายุลดน้อยลงด้วย

4) ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evaluations Theory) เป็นทฤษฎีที่มีแนวคิดว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีวิวัฒนาการอยู่เสมอ และขั้นตอนการพัฒนาของมนุษย์ได้กำหนดไว้เรียบร้อยแล้ว โดยเริ่มต้นเป็นขั้นตอนตั้งแต่ เกิด แก่ และตายในที่สุด

5) ทฤษฎีของเพค (Peck's Development Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าผู้สูงอายุวัยต้น (55-75 ปี) มีความแตกต่างกันทั้งลักษณะนิสัย และผู้สูงอายุวัยปลาย (75 ปีขึ้นไป) มีความแตกต่างกันทั้งด้านลักษณะนิสัยและการปฏิสัมพันธ์ ทางด้านสังคม มีความเชื่อว่าผู้สูงอายุมีพัฒนาการ 3 ประการคือ

5.1) ความสามารถในการแยกความแตกต่างของตนกับบทบาทช่วงชีวิตที่ผ่านมา ความภาคภูมิใจในตนเอง และความรู้สึกว่าตนเองนั้นมีคุณค่า ขึ้นอยู่กับบทบาทของหน้าที่การงาน ในทางตรงกันข้าม เมื่อเกษียณอายุ บางคนจะมีความรู้สึกที่ตนเองไร้คุณค่า และถ้าความรู้สึกภาคภูมิใจและความมีคุณค่าของงานไม่ได้มาจากตำแหน่งหน้าที่ที่เคยทำหลังเกษียณอายุ ความรู้สึกนั้นยังคงมีอยู่ เช่น ผู้สูงอายุที่ชอบปลูกต้นไม้ ก็พึงพอใจหลังเกษียณอายุ ที่ได้ทำสิ่งที่ต้องการแทนงานอาชีพที่เคยทำประจำ

5.2) ความสามารถทางร่างกายที่มีการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ ถ้าผู้สูงอายุนั้นถึงสภาพร่างกายยังมีความแข็งแรง จะทำให้ผู้สูงอายุยอมรับความสามารถทางร่างกายที่ลดลง และพยายามปรับตัวให้เหมาะสม ชีวิตจะมีความสุข แต่ถ้าผู้สูงอายุนั้นถึงความถดถอยของร่างกาย ทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขและความพึงพอใจลดลง

5.3) ความสามารถในการยอมรับว่าร่างกายของตนเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติกับร่างกายก่อนสูงอายุ การยอมรับร่างกายตามธรรมชาตินี้ ทำให้ผู้สูงอายุยอมรับความตายโดยไม่รู้สึกหวาดกลัว การยอมรับนี้ รวมไปถึงกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับความตายด้วย ในทางตรงกันข้ามคนที่ยึดติดกับสภาพร่างกายขณะที่อยู่ในวัยน้อยกว่า ก็พยายามยืดชีวิตไว้ให้ยาวนานที่สุด โดยไม่พึงพอใจกับสภาพที่เป็นอยู่ มีความหวาดกลัวกับความตาย

นอกเหนือจากทฤษฎีผู้สูงอายุที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ขณะนี้นักวิชาการด้านผู้สูงอายุยังมีการศึกษา เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุ ที่เรียกว่า วิทยาการผู้สูงอายุ (Gerontology)

2.3.1 วิทยาการผู้สูงอายุ (Gerontology)

วิทยาการผู้สูงอายุ (Gerontology) เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการค้นคว้าศึกษาเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุใน 3 ด้าน คือ วิทยาการผู้สูงอายุสาขาการแพทย์ วิทยาการผู้สูงอายุเชิงสังคม และวิทยาการผู้สูงอายุสาขาการศึกษา เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพ การป้องกันโรคในวัยผู้สูงอายุ จิตใจ อารมณ์ และการพัฒนาบุคลิกภาพต่างๆ ในวัยสูงอายุ ตลอดจนการศึกษาค้นคว้าและการเผยแพร่ความรู้ด้านวิชาการและกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข สามารถกลับมาเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพของสังคมได้อีกครั้ง เนื้อหาของวิทยาดังกล่าวส่งผลให้สังคมมีความเข้าใจในเรื่องผู้สูงอายุ จึงเป็นความจำเป็นที่ต้องเตรียมความพร้อมให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างดีในสังคม ซึ่งสามารถทำได้โดยการจัดให้มีการศึกษาและการเรียนรู้แก่ผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุเองก็มองเห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องได้รับการเรียนรู้เพื่อการดำรงชีวิตในสังคม จึงพยายามหาทางการเรียนรู้ด้วยวิธีการรูปแบบต่างๆ เช่นกัน ทำให้วิทยาการผู้สูงอายุสาขา

การศึกษาเป็นความจำเป็นในสังคมปัจจุบัน (ปิยะพงษ์ ไสยโสภณ และสุภาพรรณ น้อยอำแพง, 2551)

วิทยาการผู้สูงอายุสาขาการศึกษา (Education Gerontology) เป็นวิทยาการผู้สูงอายุที่เกิดล่าสุด โดยผสมผสานปรัชญา หลักการ และวิธีการสอนผู้ใหญ่ ร่วมกับวิทยาการผู้สูงอายุทางการแพทย์และเชิงสังคมนำมาจัดเป็นรูปแบบการสอนให้แก่ผู้เรียนวัยสูงอายุ (Older Adult) โดยมีแนวคิดว่าการเรียนรู้ของบุคคลสามารถปรับตัวและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ (ปิยะพงษ์ ไสยโสภณ และสุภาพรรณ น้อยอำแพง, 2551)

วิทยาการผู้สูงอายุด้านศึกษามีแนวคิดสำคัญดังนี้

- 1) การจัดการศึกษา เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อชีวิตของบุคคลทุกวัย มิใช่สำหรับบุคคลในวัยต้นเท่านั้น แต่ถือเป็นความจำเป็นและเป็นสิทธิที่จะต้องได้รับในบุคคลทุกคนและทุกวัย
- 2) ในการจัดการศึกษา จะต้องมีการเตรียมการและมีข้อมูลที่ต้องเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุให้มากที่สุด เพื่อให้การเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ
- 3) ต้องฝึกอบรมและพัฒนาผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุให้มีความรู้ความสามารถด้วย

4) ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติของสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุให้เป็นเชิงบวก

ผู้สูงอายุยังมีความจำเป็นต้องได้รับการศึกษาหรือการเรียนรู้เพื่อสนองความต้องการพื้นฐานทั้ง 5 ได้แก่

- 1) ความต้องการความรู้เพื่อสามารถปรับตัวดำรงตนอยู่ในสังคม
- 2) ความต้องการทักษะเพื่อสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคมได้
- 3) ความต้องการความรู้เพื่อสามารถถ่ายทอดความรู้ความสามารถที่มีอยู่ให้แก่สังคม
- 4) ความต้องการความรู้เพื่อควบคุมสภาพแวดล้อมให้มีความเข้าใจความเป็นไปในสังคม และเรียนรู้เพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมในชุมชนสังคม
- 5) ความต้องการความรู้ที่จะพัฒนาให้ดีขึ้นกว่าเดิม เพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองได้และพึงพอใจในชีวิต

เป้าหมายของการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ให้แก่ผู้สูงอายุประกอบด้วย

- 1) เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าใจในกระบวนการชราภาพตามธรรมชาติและกระบวนการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามขั้นตอน
- 2) เพื่อการป้องกันแก้ไขดูแลตัวเองและการเตรียมตัวก่อนวัยสูงอายุ
- 3) เพื่อการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพและศักยภาพ สามารถมีส่วนร่วมในสังคมได้เป็นอย่างดี

ผู้สูงอายุควรได้รับการศึกษาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทั้งก่อนวัยสูงอายุและหลังวัยสูงอายุในรูปแบบ (เพ็ญแข ประจวบจันติก, 2550) ดังนี้

1) การฝึกอบรมและการให้ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและจิตใจ เป็นการเตรียมตัวด้านจิตใจและสังคมก่อนวัยเกษียณ

2) การศึกษานอกระบบหลังวัยเกษียณ เพื่อเป็นการพัฒนาตนเอง เช่น การเรียนหลักสูตรระยะสั้นในเนื้อหาที่สนใจตามที่สถาบันการศึกษาต่าง ๆ จัดให้บริการแก่ชุมชนในลักษณะการศึกษาต่อเนื่อง

3) การเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยสื่อต่าง ๆ เป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัย

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปเกี่ยวกับวิทยาการผู้สูงอายุ ได้ดังนี้

1) การจัดการศึกษา และการเรียนรู้แก่ผู้สูงอายุ เป็นกระบวนการซึ่งจะนำผู้สูงอายุไปสู่การพัฒนาคน และมีศักยภาพและมีคุณภาพ สามารถเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพของสังคมได้

2) เป้าหมายของสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุในอนาคต คือผู้สูงอายุที่มีพลังและมีศักยภาพ ซึ่งสังคมต้องเตรียมความพร้อมให้

3) การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ ควรอยู่ในระยะการเตรียมตัวก่อนการเป็นผู้สูงอายุ และการให้ความรู้หลังวัยสูงอายุ เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุให้ปรับตัวได้ดีที่สุด และควรจัดอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยคำนึงถึงความต้องการพื้นฐานของผู้สูงอายุ

2.4 สภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุ

2.4.1 สภาพของผู้สูงอายุ

สภาพของผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปในแต่ละช่วงอายุ มีผลต่อสภาพของบุคคลเป็นอย่างมาก ซึ่ง ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2544) ได้กล่าวถึงสภาพด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุ ไว้ว่า และต่างส่งผลกระทบกันเป็นลูกโซ่ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1) สภาพทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุ (Physical Status Aging)

เมื่อก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ระบบในร่างกายของผู้สูงอายุ มีการเปลี่ยนแปลงอวัยวะต่างๆ ในร่างกายเปลี่ยนแปลงและไม่สามารถทำงานได้ตามปกติ อัตราการเผาผลาญในร่างกายลดน้อยลง การเปลี่ยนแปลงของกล้ามเนื้อทำให้เหนื่อยง่าย การเปลี่ยนแปลงทางเดินโลหิต การเสื่อมของกระดูกและกล้ามเนื้อ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงในระบบสมอง ระบบย่อยอาหาร การขับถ่าย และระบบอื่นๆ ของร่างกาย ทำให้ผู้สูงอายุรับโรคและเกิดโรคร้ายไข้เจ็บได้ง่าย เกิดปัญหาแก่ผู้สูงอายุครอบครัว และบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วยเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดการเจ็บป่วยในระยะเวลาที่ยาวนาน และภาวะทุพพลภาพทำให้เกิดปัญหาด้านค่าใช้จ่าย จิตใจและสังคมตามมา

2) สภาพทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุ (Psychological Status of Aging)

สภาพทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุ ส่วนหนึ่งเกิดจากการเสื่อมถอยของอวัยวะต่างๆ ความผิดปกติของระบบประสาทและสมอง ทำให้ประสิทธิภาพการทำงานของสมองและประสาทลดลง มีผลกระทบต่อระบบความทรงจำ เกิดอาการหลงลืม และความทรงจำย้อนกลับ สามารถจดจำเหตุการณ์ในอดีตได้ดีกว่าเหตุการณ์ในปัจจุบัน ทำให้ผู้สูงอายุเกิดการสับสน

นอกจากนั้นสภาพการเจ็บป่วย และการสูญเสียด้านต่างๆ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงสภาพทางจิตใจมากมาย ดังนี้

2.1) การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก เนื่องจากบุคคลที่ใกล้ชิด เช่น คู่สมรส ญาติสนิท เพื่อน เสียชีวิต หรือแยกย้ายไปอยู่ที่อื่น ทำให้เกิดการซึมเศร้าอันเนื่องมาจากการพลัดพรากจากบุคคลอันเป็นที่รัก

2.2) การสูญเสียสถานภาพทางสังคม เนื่องจากการออกจากงาน หรือหมดภาระที่ต้องรับผิดชอบ ทำให้รู้สึกไร้ค่า

2.3) การสูญเสียสัมพันธภาพในครอบครัว เนื่องจากบุตร ธิดา ส่วนใหญ่แยกตัวออกไปสร้างครอบครัวใหม่ จากครอบครัวขยายกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรหลานลดลง บทบาทในการให้คำอบรมสั่งสอนลดลง ผู้สูงอายุเกิดความจู้จี้ และรู้สึกว่าตนไม่มีคุณค่า

2.4) จากไม่ตอบสนองความต้องการทางเพศ ซึ่งนับว่าเป็นการสูญเสียทางจิตใจอย่างรุนแรง เพราะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสรีระเคมีของร่างกาย และวัฒนธรรมที่มีต่อเรื่องเพศสัมพันธ์ของผู้สูงอายุว่าไม่เหมาะสม ทำให้ไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางเพศได้ ทั้งที่มีความต้องการทางเพศอยู่ ทำให้รู้สึกโดดเดี่ยวและขาดความภูมิใจในคุณค่าของตน

จากการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจทำให้ผู้สูงอายุมีสภาพที่อารมณ์หงายซึม หวาดระแวง ห่อหุ้ม ผิดหวัง มีปมด้อย ไม่ความหวาดระแวงว่าจะถูกทอดทิ้ง ไม่มีผู้ดูแลเอาใจใส่ เกิดอารมณ์ฉุนเฉียว ใจน้อย ขาดความยับยั้งชั่งใจ กลัวง่าย มองว่าตนเองไม่สำคัญ ไร้ความสามารถ และขาดความเชื่อมั่นในตนเองไป อาจพบอาการโรคจิตที่มักเกิดกับผู้สูงอายุ เช่น การแสดงอาการทางอารมณ์ที่เศร้าซึม และคลุ้มคลั่งสลับกัน เกิดอาการหูแว่ว เลอะเลือน สงสัย และสับสน อาการเสื่อมสลายเหล่านี้เกิดขึ้นในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ทั้งในด้านความคิด สติปัญญา การตัดสินใจ และการควบคุมตนเอง

3) สภาพของสถานภาพทางด้านสังคมของผู้สูงอายุ (Social Status of Aging)

ในอดีตผู้สูงอายุและครอบครัว ประกอบด้วยบุตร หลาน และบุคคลอื่นไม่น้อยกว่า 3 รุ่นอายุ อาศัยด้วยกันในลักษณะครอบครัวใหญ่ อันเป็นลักษณะครอบครัวขยาย (Extended Family) ซึ่งสมาชิกทุกรุ่นมีความรักใคร่ และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แต่ปัจจุบันโครงสร้างครอบครัวกลายเป็น

ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) ประกอบด้วย บิดา มารดา และบุตรเท่านั้น ทำให้กิจกรรมในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป บางครั้งต้องพึ่งพิงสถาบันจากภายนอก ในลักษณะการซื้อบริการ เช่น การเลี้ยงดูบุตร และการดูแลผู้สูงอายุ เป็นต้น

การซื้อบริการดังกล่าวส่งผลต่อสถานภาพของผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุมีความลำบากในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยต้องพึ่งตนเองมากขึ้น ในสังคมก็มีความยกย่อง นับถือ ลดลง โดยสังคมปัจจุบันยกย่องผู้มีความรู้ ความสามารถ และมีกำลังทรัพย์มากกว่าเคารพในความเป็นผู้มีอายุยืนยาว ผู้สูงอายุเกิดการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมเป็นผู้พึ่งพิงผู้อื่น ในฐานะผู้รับจากเดิมในฐานะผู้ให้ เกิดความคิดว่าตนเองหมดความสำคัญ เป็นภาระเรื้อรังของคนในครอบครัวและสังคม อย่างไรก็ตามมิได้หมายความว่าผู้สูงอายุทุกคนเป็นสภาพดังที่กล่าวมา ในกลุ่มที่มีการเตรียมตัวเข้าสู่ภาวะสูงอายุ จะสามารถปรับตัวได้ปกติกว่าบุคคลอื่น

4) สภาพของสถานภาพทางด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ (Financial Status of Aging)

จากการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศ เกิดความทันสมัยต่างๆ การเติบโตของชุมชนเมือง (Urbanization) ส่งผลให้โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป ผู้สูงอายุไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ส่งผลกระทบโดยตรงกับสภาพของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่ไม่สามารถหารายได้ได้ จึงรู้สึกว่ตนเองไม่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ เกิดความหว่เหว่ ทั้งๆที่ผู้สูงอายุอาจมีความต้องการรายได้มากกว่าช่วงกลางคน เช่น เกิดปัญหาสุขภาพต้องใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลมากขึ้น ต้องการคนดูแลเนื่องจากตนเองไม่แข็งแรง

นักวิชาการหลายท่านทำการศึกษาและพบว่า ผู้สูงอายุเสียค่าใช้จ่ายสำหรับอาหาร และค่าใช้จ่ายในการดูแลด้านการแพทย์มากกว่ากลุ่มอื่น ดังนั้นจึงมีความต้องการทางการเงินมากขึ้น ในกรณีที่ถูกปฏิเสธจากแหล่งทรัพยากรทางการเงิน เช่น การเกษียณอายุ การมีรายได้จำกัด ภาวะเศรษฐกิจที่ถดถอย อัตราดอกเบี้ยในธนาคารที่ลดลงอย่างมาก ส่งผลกระทบโดยตรงกับรายได้ของผู้สูงอายุทั้งสิ้น

จากการศึกษาสภาพด้านต่างๆของผู้สูงอายุ สรุปว่า ผู้สูงอายุต้องเผชิญกับสภาพทั้งทางด้านจิตใจ และด้านสังคมที่เปลี่ยนแปลง ทำให้ไม่สามารถทำงานได้ปกติ สภาพของผู้สูงอายุจึงคล้ายกับผู้เสมือนไร้ความสามารถ ไม่สามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้ตามปกติ ซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสรีระ โรคร้ายไข้เจ็บ และส่งผลกระทบต่อสภาพทางจิตใจของผู้สูงอายุด้วย นอกจากนี้การสูญเสียสถานภาพทางสังคม ย่อมกระทบต่อความรู้สึกทางจิตใจของผู้สูงอายุเช่นกัน ดังนั้นการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงสภาพต่างๆ ของผู้สูงอายุเพื่อพิจารณาเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญในการจัดกิจกรรมด้วย

2.4.2 ปัญหาของผู้สูงอายุ

สุมาลี สังข์ศรี (2540) ได้เสนอถึงปัญหาที่ผู้สูงอายุประสบแบ่งเป็นประเด็นหลักที่สำคัญได้แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ประกอบด้วย

1) ปัญหาด้านสุขภาพ เมื่อบุคคลเข้าสู่วัยสูงอายุ สภาพร่างกาย สรีระได้เปลี่ยนแปลงในทางที่เสื่อมถอยลง การทำงานของอวัยวะลดถอยลง ร่างกายหรืออวัยวะที่ใช้งานมานานอาจเกิดความขัดข้องเจ็บป่วย โดยโรคที่พบในผู้สูงอายุนั้น เกี่ยวข้องกับทุกระบบของร่างกาย ทั้งตา หู ระบบทางเดินหายใจ ผิวหนัง ความดันโลหิต หัวใจ ระบบย่อยอาหาร โรคเกี่ยวกับระบบประสาท กล้ามเนื้อ กระดูก

2) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ เมื่ออยู่ในวัยทำงาน บุคคลประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวอย่างเต็มที่ แต่เมื่อก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุแล้ว ผู้ที่ทำงานในระบบราชการ รัฐวิสาหกิจ และบริษัทต่างๆ ต้องเกษียณอายุ ทำให้รายได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก หรือผู้ที่ยังไม่กำหนดเวลาเกษียณอายุก็ตาม ด้วยสภาพร่างกายที่ทรุดโทรม อ่อนแอลง สมรรถนะในการทำงานก็ลดลง ส่งผลมาถึงรายได้และอาชีพ เพราะฉะนั้นในช่วงวัยสูงอายุนี้สภาพการเปลี่ยนแปลงของรายได้มีผลกระทบต่อผู้สูงอายุมาก ปัญหาเศรษฐกิจนั้นเป็นปัญหาสำคัญและใหญ่สำหรับผู้สูงอายุ โดยพบว่าผู้สูงอายุในเมืองและชนบทจำนวนมากต้องอาศัยญาติพี่น้อง ส่วนผู้สูงอายุที่ไม่มีที่พึ่งพาต้องดิ้นรนหาเลี้ยงตนเองต่อไปจนร่างกายไม่ไหว

3) ปัญหาทางด้านจิตใจ ปัญหาทางด้านจิตใจเป็นเรื่องสำคัญสำหรับผู้สูงอายุ สาเหตุที่สำคัญ ได้แก่

3.1) สาเหตุจากร่างกาย เนื่องจากอวัยวะต่างๆ ของร่างกายทำงานได้ไม่เต็มที่เหมือนวัยหนุ่มสาว และการทำงานของอวัยวะบางอย่าง เช่น สมอง หรือต่อมไร้ท่อมีผลโดยตรงต่อจิตใจ ทำให้ผู้สูงอายุซึมเศร้า ไม่กระฉับกระเฉง สับสน วิดตกังวล ไม่สบายใจ นอกจากนี้การที่ร่างกายอ่อนแอ หรือมีโรคภัย ทำให้ผู้สูงอายุคิดมาก คิดว่าตนเองเป็นภาระผู้อื่น ต้องพึ่งพาผู้อื่น เป็นต้น

3.2) สาเหตุจากการเปลี่ยนแปลงการงาน ในวัยที่กำลังทำงาน บุคคลมีภาระหน้าที่มากมาย ไม่มีเวลาว่างมาก เพราะต้องรับผิดชอบหลายอย่าง เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ภาระงานลดลง หรือบางคนเกษียณ หยุดทำงาน ทำให้มีเวลาว่าง ไม่มีอะไรทำ ทำให้ผู้สูงอายุคิดมาก มองตนเองว่าเป็นคนไร้ค่าและปรับตัวไม่ทัน

3.3) สาเหตุจากครอบครัว ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการอยู่กับครอบครัว ญาติพี่น้อง ต้องการความอบอุ่น แต่สภาพสังคมเศรษฐกิจปัจจุบัน บุตรหลานจะต้องแยกครอบครัวหรือแยกออกไปประกอบอาชีพการงานที่อื่น ปล่อยให้ผู้สูงอายุอยู่ตามลำพัง ผู้สูงอายุจึงรู้สึกว่าเหว่ ถูกทอดทิ้ง หมดกำลังใจคล้ายกับว่าลูกหลานไม่ดูแลเอาใจใส่

3.4) สาเหตุจากสภาพสังคม ในสมัยก่อนผู้สูงอายุถึงแม้ว่าจะพ้นจากหน้าที่การทำงานไปแล้ว ยังคงมีบทบาทเสมือนที่พึ่ง ที่ปรึกษาของคนหนุ่มสาวในการประกอบกิจการงานต่างๆ แต่ปัจจุบันสภาพแวดล้อมของสังคมเปลี่ยนแปลงไป บทบาทนี้ในส่วนของผู้สูงอายุ ดูเสมือนว่าถูกลดไปบ้าง ผู้สูงอายุเกิดความน้อยใจใน เสมือนว่าถูกลดความสำคัญ

4) ปัญหาการปรับตัว ผู้สูงอายุเมื่อครั้งอยู่ในวัยหนุ่มสาวหรือวัยกลางคนนั้นมีภารกิจประจำวันมากมาย โดยเฉพาะในด้านการประกอบอาชีพการงานหารายได้ แต่เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุต้องพ้นจากภาระงาน พ้นจากหน้าที่ต่างๆ จากที่เคยติดต่อสื่อสารกับบุคคลต่างๆ ที่ร่วมงาน กลับต้องอยู่ตามลำพัง ผู้สูงอายุส่วนมากไม่สามารถรับได้กับสภาพที่กะทันหันเกินไป เพราะเมื่อพ้นจากหน้าที่การงานมาแล้ว ผู้สูงอายุต้องปรับตัวใหม่จึงเป็นเรื่องยากสำหรับผู้สูงอายุที่ไม่ได้มีการวางแผนหรือเตรียมตัวมาก่อน

5) ปัญหาความรู้ การไม่รู้ในที่นี้ หมายถึง การที่ผู้สูงอายุมีพื้นฐานการศึกษาต่ำ ไม่มีโอกาสได้รับความรู้เพิ่มเติม ไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน จากการสำรวจสภาพของผู้สูงอายุในประเทศไทยของหน่วยงานต่างๆ และนักวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุไม่ได้รับการศึกษา ผู้สูงอายุส่วนมากได้รับการศึกษาน้อย จบการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 70 ยังไม่สามารถอ่านเขียนหนังสือได้ และพบว่าผู้สูงอายุไม่ได้รับข่าวสารข้อมูล ไม่ทราบว่ามีบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขจึงไม่ได้ไปขอรับบริการ การที่ผู้สูงอายุมีความรู้ที่น้อยเช่นนี้ทำให้ผู้สูงอายุขาดความรู้พื้นฐาน ขาดข้อมูลในที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขภาพ อาชีพ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการศึกษาน้อยเป็นอุปสรรคต่อการแสวงหาข้อมูลข่าวสารเพิ่มเติม นอกจากนี้ปัญหานี้ยังมีความเชื่อมโยงให้เกิดปัญหาต่างๆ อีกมากมาย

จากการสำรวจสำมะโนประชากร สำนักงานสถิติแห่งชาติ ใน พ.ศ. 2545 พบว่าปัญหาด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุ ได้แก่ ผู้สูงอายุมีระดับการศึกษาน้อย โดยพบว่าร้อยละ 90.7 จบการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษาเท่านั้น อีกทั้งยังมีอาชีพเกษตรกรรม รายได้ไม่เพียงพอ ทำให้ต้องหาเลี้ยงตนเอง สุขภาพไม่ดี และต้องอาศัยอยู่ตามลำพัง

เพ็ญแข ประจวบจันท์ (2545) ได้ทำการศึกษาพบว่า ปัญหาหลักที่ผู้สูงอายุไทยเผชิญอยู่นั้นประกอบด้วยประเด็นหลักๆ 4 ด้าน ได้แก่

1) ปัญหาด้านสุขภาพกาย โดยในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา กระทรวงสาธารณสุขพบว่าโรคที่คุกคามผู้สูงอายุมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ โรคหัวใจ โรคมะเร็ง และโรคเบาหวาน

2) ปัญหาด้านสุขภาพจิต พบมากในผู้สูงอายุ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขนาดใหญ่มาเป็นครอบครัวขนาดเล็ก จากผลกระทบของภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้ผู้สูงอายุต้องพึ่ง พาลูกหลาน ผู้สูงอายุต้องคิดมาก เครียด และถูกทอดทิ้งอย่างรวดเร็ว

3) ปัญหาไม่สามารถปรับตัวเข้าสู่วัยกลางคนได้ การเข้าสู่วัยผู้สูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย บางครั้งทำให้คนปรับตัวไม่ทัน เกิดความเครียด ซึมเศร้า โกรธง่าย มองโลกในแง่ร้าย

4) ปัญหาผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง ไว้ที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะผู้สูงอายุในชนบทและในเมืองที่ลูกหลานต้องดิ้นรนหารายได้ โดยทำงานในเมืองหลวง ซึ่งปัจจุบันยังทวีความรุนแรง อันเนื่องมาจากเศรษฐกิจตกต่ำ

พรเทพ มนต์วีชรินทร์ (2547) ได้ทำการวิจัยพบว่า ปัญหาที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญอยู่ในขณะนี้ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ปัญหาด้านเศรษฐกิจ และปัญหาทางการศึกษา และเมื่อพิจารณาแล้วพบว่าปัญหาที่สำคัญที่สุดคือปัญหาทางการศึกษา เพราะหากผู้สูงอายุได้รับการศึกษาที่เหมาะสม และตรงกับความต้องการ ย่อมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปรับปรุงคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ เช่น ด้านสุขภาพอนามัย ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ด้านสติปัญญา ด้านเศรษฐกิจ ด้านคุณธรรม และด้านสังคมได้ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้

ศรฉวี เกษเดชา (2547) เสนอว่า ผู้สูงอายุมีปัญหาหลายด้าน เช่น ปัญหาสุขภาพร่างกายที่เสื่อมถอย ปัญหาด้านเศรษฐกิจที่มีรายได้เปลี่ยนแปลงไปและต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลจำนวนมาก ปัญหาทางด้านจิตใจได้แก่ การปรับตัว ความเครียด การเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม ปัญหาเรื่องการไม่รู้หนังสือเนื่องจากได้รับการศึกษาน้อย และไม่มีหน่วยงานที่ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาแก่ผู้สูงอายุ

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2550) ทำการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุไทยโดยการสนทนากลุ่มและสรุปปัญหาของผู้สูงอายุเป็น 2 ประเด็น ได้แก่

1) ปัญหาด้านร่างกาย ได้แก่ การเสื่อมถอยของสุขภาพ เช่น โรคของผู้สูงอายุ อวัยวะภายในเสื่อมถอย เช่น โรคหัวใจ โรคหลอดเลือดหัวใจตีบ โรคความดัน โรคเกาต์ โรคข้อเสื่อม โรคเอ็นเสื่อม และโรคอ่อนเพลีย เป็นต้น

2) ปัญหาด้านจิตใจ ซึ่งมีความรุนแรงมากกว่าทางด้านร่างกาย ได้แก่ ปัญหาที่มารุมเร้าจิตใจ เช่น ปัญหาเศรษฐกิจค่าครองชีพสูง ปัญหาเยาวชนที่เป็นอนาคตของลูกหลาน เป็นผลให้ผู้สูงอายุมีความวิตกกังวล เครียด ส่งผลให้เกิดโรคแก่ร่างกาย เช่น โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคไขมันอุดตัน เป็นต้น

จากปัญหาต่างๆ ของผู้สูงอายุตามที่ได้เสนอมานั้น สามารถสรุปได้ว่า ปัญหาของผู้สูงอายุแบ่งได้เป็น 2 ด้านที่สำคัญ คือ

1) ปัญหาที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายในของผู้สูงอายุ เช่น ปัญหาด้านสติปัญญา ปัญหาด้านสุขภาพ ร่างกายที่เสื่อมถอยลงตามธรรมชาติ ปัญหาด้านจิตใจ เช่น ภาวะความเครียด กัดกร่อนว่าห่วย และปัญหาจากสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เป็นต้น

2) ปัญหาจากปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาด้านการปรับโครงสร้างทางสังคม ปัญหาการไม่ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร และปัญหาทางด้านการขาดโอกาสทางการศึกษา เป็นต้น

ในด้านแนวทางการแก้ไขปัญหา สรุปได้ว่า สมควรส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีโอกาสทางการศึกษา โดยให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และสมควรจัดกิจกรรมการศึกษาทั้งการศึกษา นอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุที่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุ

2.4.3 ความต้องการของผู้สูงอายุ

ในการจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากบุคคลหลายฝ่าย รวมทั้งภาคีเครือข่ายต่างๆ ทั้งในภาครัฐบาล หน่วยงานเอกชน องค์กรท้องถิ่น ชุมชน ซึ่งต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้สูงอายุด้วย ซึ่งมีผู้เสนอความต้องการของผู้สูงอายุไว้มากมาย ดังนี้

สมพร เทพสิทธิ์า (2526) กล่าวถึงความต้องการของผู้สูงอายุว่าในการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องบทบาทขององค์กรเอกชนในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ สรุปได้ 5 ด้าน ดังนี้

- 1) ความต้องการทางร่างกาย ได้แก่ ความต้องการทางกายภาพและปัจจัยสี่ของผู้สูงอายุ
- 2) ความต้องการทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ความต้องการประกอบอาชีพ ต้องมีรายได้
- 3) ความต้องการความรู้ ได้แก่ ความต้องการความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวัยสูงอายุ เพื่อนำมาใช้ปรับตัวในด้านต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม มีความรู้เท่าทันเหตุการณ์
- 4) ความต้องการทางด้านสังคม ได้แก่ ความต้องการเป็นที่ยอมรับนับถือจากสังคม ตลอดจนการทำตนเป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่น

5) ความต้องการทางด้านจิตใจ ได้แก่ ความต้องการทางด้านความรัก ความอบอุ่น การดูแลเอาใจใส่ ความกตัญญู และต้องการมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ

สุธีรา นุ้ยจันทร์ (2530) ได้กล่าวถึงความต้องการของผู้สูงอายุว่ามี 6 ประการ คือ

1) ความต้องการทางด้านร่างกาย ได้แก่ ความต้องการปัจจัยพื้นฐานสี่ประการ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

2) ความต้องการด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ความต้องการอาชีพเพื่อการมีงานทำให้สามารถพึ่งพาตนเองและเพื่อความมั่นคงในชีวิตเท่าที่ควร

3) ความต้องการด้านจิตใจ ต้องการความรัก ความอบอุ่น การดูแลเอาใจใส่ ความเคารพ ความกตัญญูจากบุตรหลาน

4) ความต้องการทางสังคม ได้แก่ ความต้องการได้รับการยอมรับนับถือจากชุมชน สังคม และการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือชุมชน

5) ความต้องการลดการพึ่งพาผู้อื่น ได้แก่ การพึ่งพาตนเองให้มากที่สุดก่อน ไม่ต้องการทำตัวเป็นภาระของผู้อื่น จนกระทั่งไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้แล้วจึงพึ่งผู้อื่น

6) ความต้องการประสบการณ์ใหม่ๆ ในสังคมผู้สูงอายุต้องการได้รับการข้อมูล ข่าวสาร เพื่อนำไปเป็นประโยชน์ในการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อม

สุรกุล เจนอบรม (2534) เสนอว่า ความต้องการขั้นพื้นฐานของผู้สูงอายุมี 5 ประการ คือ

1) ความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ คือ ความต้องการได้รับความช่วยเหลือทางการเงิน จากบุตรหลาน เครือญาติ และหน่วยงานของรัฐ

2) ความต้องการในเรื่องที่อยู่อาศัย โดยให้ผู้สูงอายุมีที่พักพิง เช่น บ้านของตนเอง บ้านของบุตรหลานหรือญาติพี่น้อง หรือในสถานสงเคราะห์ของรัฐและเอกชน

3) ความต้องการในด้านอนามัย ผู้สูงอายุมักมีสภาพร่างกายที่อ่อนแอ ครอบครัวยุคใหม่และบุตรหลานควรเอาใจใส่

4) ความต้องการทางการงาน การทำงานมีความหมายต่อผู้สูงอายุ เพราะเป็นที่มาของรายได้และการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

5) ความต้องการความรัก ความเคารพ ความอบอุ่น ความเอาใจใส่ เพราะผู้สูงอายุต้องการเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว ต้องการความรักและเคารพนับถือจากคนในครอบครัว

นงลักษณ์ บุญไทย (2539) กล่าวว่า ความต้องการของผู้สูงอายุแบ่งออกเป็น 7 ประการ

1) ความต้องการรับการสนับสนุนจากครอบครัว (Family support) เมื่อผู้สูงอายุถูกปล่อยให้ อยู่โดดเดี่ยว หรือแยกตัวอยู่คนเดียว ผู้สูงอายุจะต้องการการสนับสนุนจากครอบครัวดั้งเดิมของตน ควบคู่ไปกับภายนอกครอบครัว เช่น อาสาสมัคร องค์กรภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรศาสนา

2) ความต้องการด้านการประกันรายได้ โดยเฉพาะประกันสังคมประเภทชราภาพ ผู้สูงอายุต้องการได้บำนาญชราภาพ เพื่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างมั่นคงปลอดภัยตามสมควรแก่ ทัศนภาพของชีวิต

3) ความต้องการมีชีวิตร่วมในชุมชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมบางประเภทของ สังคม ดังนั้นสังคมควรให้โอกาสแก่ผู้สูงอายุในการเข้าร่วมกิจกรรม ปรับคุณภาพชีวิตของชุมชนให้ ดีขึ้น

4) ความต้องการพึ่งพาผู้อื่นให้น้อยลง หากครอบครัวหรือชุมชน ได้ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้า ร่วมกิจกรรมต่างๆ ในครอบครัวและสังคมแล้ว จะเป็นการช่วยให้ผู้สูงอายุรู้จักพึ่งตนเองไม่เป็น ภาระของสังคมในบั้นปลายชีวิต

5) ความต้องการทางสังคมของผู้สูงอายุ (The Elderly's Social Needs)

5.1) ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว กลุ่ม และสังคม (Sense of Belonging)

5.2) ความต้องการยอมรับและเคารพยกย่องนับถือจากบุคคลในครอบครัวและ สังคม (Sense of Recognition)

5.3) ความต้องการเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในสายตาของสมาชิกในครอบครัว กลุ่ม ชุมชน และสังคม (Sense of Importance)

5.4) ความต้องการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลในครอบครัว ชุมชน และสังคม สามารถปรับตัวเข้ากับลูกหลานและสังคมได้ Better Relationships and Adaption and Adjustment)

5.5) ความต้องการมีโอกาสทำสิ่งที่ตนปรารถนา (Sense of Opportunity)

6) ความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ (Physical and Psychological Needs) เป็น ความต้องการขั้นพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ เพราะเป็นสิ่งที่ธรรมชาติเสริมขึ้นมาเพื่อให้ร่างกายอยู่ได้ ได้แก่ ปัจจัยสี่ คือ อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค

7) ความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุต้องการความช่วยเหลือทางการเงินจาก บุตรหลานของตน สะสมไว้ใช้ในยามเจ็บป่วย

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2550) ได้ทำการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุไทยด้วยการสนทนากลุ่ม และสรุปความต้องการของผู้สูงอายุเป็น 2 ประเด็น ได้แก่

1) ความต้องการด้านร่างกาย ได้แก่ ความต้องการให้รัฐบาลส่งเสริมการออกกำลังกายแก่ผู้สูงอายุเป็นประจำ การให้ความรู้ความเข้าใจ ให้การศึกษาเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพของผู้สูงอายุ และการเตรียมตัวเพื่อรองรับเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ

2) ความต้องการด้านจิตใจ ได้แก่ ความต้องการให้รัฐบาลส่งเสริมการรวมกลุ่มกันระหว่างผู้สูงอายุ เช่น การตั้งสมาคมและสมาคมผู้สูงอายุต่างๆ เพื่อให้เกิดกิจกรรมในหมู่ผู้สูงอายุและการทำงานที่ตนเองรัก เช่น การรวมกลุ่มร้องเพลง การสอนหนังสือพิเศษ การช่วยเหลือสังคม และการเป็นครูภูมิปัญญาให้แก่ชุมชน เป็นต้น

Maslow (1970) ได้กล่าวถึงระดับความต้องการของมนุษย์ทุกวัย ซึ่งมนุษย์ทุกคนมีความต้องการ และเมื่อความต้องการได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่เป็นแรงจูงใจสำหรับพฤติกรรมนั้นต่อไปอีก โดยความต้องการของมนุษย์ แบ่งได้เป็นลำดับขั้น สรุปได้ เป็น 5 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 ความต้องการทางกาย (Physiological Needs) ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เป็นต้น

ระดับที่ 2 ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) ได้แก่ การหายจากความเจ็บปวด การมีบ้านอยู่ การหายจากความหวาดกลัว เป็นต้น

ระดับที่ 3 ความต้องการความรักและการยอมรับ (Social Needs) ได้แก่ การเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ เป็นต้น

ระดับที่ 4 ความต้องการในเกียรติยศและความต้องการมีชื่อเสียง (Esteem Needs) ได้แก่ ความต้องการความมีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับจากสังคม เป็นต้น

ระดับที่ 5 ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จ หรือความต้องการเข้าใจและเป็นตัวของตัวเองอย่างถ่องแท้ (Self-actualization) เช่น การแสดงความสามารถที่มีอยู่สูงสุดของตนเองให้ผู้อื่นในสังคม เป็นต้น

สรุปได้ว่าความต้องการของมนุษย์ตามที่มา Maslow ได้กล่าวไว้มี 5 ระดับ ประกอบด้วยความต้องการระดับที่ 1 และระดับที่ 2 เป็นความต้องการส่วนบุคคล ส่วนระดับที่ 3 และระดับที่ 4 เป็นความต้องการทางสังคม ส่วนระดับที่ 5 เป็นความต้องการทางด้านสติปัญญา

Knowles (1980) ซึ่งเป็นนักการศึกษาในกระบวนโรงเรียน ได้แบ่งความต้องการของผู้ใหญ่เป็น 2 ประเภท คือ

1) ความต้องการขั้นพื้นฐาน (Basic Needs) ได้แก่ ความต้องการทางกายภาพ ความต้องการทางการเจริญเติบโต ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการประสบการณ์ใหม่ ความต้องการความสำเร็จ และความต้องการการยอมรับจากผู้อื่น

2) ความต้องการทางการศึกษา (Education Needs) เป็นผลมาจากแรงกระตุ้นของความต้องการพื้นฐานของมนุษย์และสภาพแวดล้อมทำให้บุคคลต้องการเรียนรู้ในบางสิ่งบางอย่างของตนเองที่ขาดแคลนเพื่อให้ตนเองดีขึ้น ดังนั้นความต้องการทางการศึกษา คือช่องว่างระหว่างระดับความสามารถของบุคคลในปัจจุบันกับความปรารถนาที่อยากให้มีขึ้นในอนาคต

Kuyper and Bengtson (1984) ได้แบ่งความต้องการของผู้สูงอายุไว้เป็น 2 ประเภท คือ

1) ผู้สูงอายุต้องการได้รับสิทธิเสรีภาพและอิสรภาพในบางครั้งผูกติดไว้กับศีลธรรมจรรยาอันเป็นจุดอ่อนที่ทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถแสดงบทบาทได้ตามที่ต้องการ

2) ผู้สูงอายุมีความต้องการในการได้รับการส่งเสริมและพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของตน มากกว่าการจัดหาบริการด้านอื่น ซึ่งหมายถึงความต้องการได้รับการพัฒนาศักยภาพของตนในการดำเนินชีวิต

นอกจากนั้น องค์การอนามัยโลก (World Health Organization) ได้กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อให้เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพลัมพลัง (Active Aging) โดยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดภาวะที่พึ่งตนเองได้ ที่เรียกว่า “ภาวะพลัมพลัง” โดยองค์การอนามัยโลกได้นิยามความหมายว่า เป็นภาวะที่ผู้สูงอายุมีพลังและศักยภาพที่เหมาะสมประกอบด้วย การมีสุขภาพที่ดี การมีส่วนร่วม และการมีหลักประกัน ซึ่งทำได้โดยการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ หรือการศึกษาเมื่อเป็นผู้สูงอายุแล้ว (World Health Organization, 2002)

จากการศึกษาความต้องการด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุ สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการที่สำคัญแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านร่างกาย และด้านจิตใจ ดังนี้

1) ทางด้านร่างกาย พบว่า เกิดจากสภาพความเสื่อมโทรมของร่างกายทำให้ไม่สามารถมีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางสังคมได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อถึงสภาพความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ ในด้านจิตใจ และด้านเศรษฐกิจ

2) ความต้องการทางด้านจิตใจ พบว่า ผู้สูงอายุต้องการความอบอุ่น ความรักจากลูกหลาน โดยมักคิดว่าตนเองด้อยค่า ความต้องการที่สำคัญที่สุดและมีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ คือด้านการศึกษา เนื่องจากผู้สูงอายุมีความต้องการที่จะได้รับทราบข่าวสาร ข้อมูล ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ดังนั้นแนวคิดการจัดกิจกรรมศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตาม

อัยยาศัย จึงสามารถนำมาใช้เป็นส่วนสำคัญในการให้การศึกษา เพื่อผู้สูงอายุสามารถดำเนินชีวิตในช่วงสุดท้ายของวงจรชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและปกติสุข นำไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพลังต่อไป

2.5 แนวคิดการเป็นผู้สูงอายุที่มีพหุพลัง (Active Aging)

2.5.1 ความหมายการเป็นผู้สูงอายุที่มีพหุพลัง (Active Aging)

องค์การอนามัยโลก ได้กล่าวถึงความหมาย Active Aging การเป็นผู้สูงอายุที่คงศักยภาพของตนเองไว้ โดยประกอบด้วยแนวคิด 3 ประการ (กรมสุขภาพจิต, 2550) ได้แก่

- 1) การพึ่งพาตนเองได้หรือคงภาวะสุขภาพที่ดีที่สุดของตนเองในแต่ละช่วงชีวิตให้ได้
- 2) การมีส่วนร่วมกับสังคมให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้
- 3) การสร้างหลักประกันและความมั่นคงให้ตนเองตามอัตรา ซึ่งข้อนี้รัฐอาจต้อง ลงนามมีส่วนร่วมในการสร้างหลักประกันให้กับผู้สูงอายุในท้ายที่สุด

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2542) ได้ให้ความหมายผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ (Active Aging) ว่า หมายถึง ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพและความสามารถเป็นหลัก (Productive Aging) แต่ขณะเดียวกันก็ได้ละเลยนำแนวคิดของการเป็นผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ (Successful Aging) มาพิจารณาร่วมด้วย ทั้งนี้เพราะผู้สูงอายุในอนาคตจะต้องเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ในลักษณะองค์รวมรอบด้าน ดังนั้น ผู้สูงอายุที่มีคุณภาพจึงหมายถึง ผู้ที่ดูแลตนเองได้ (Self-care) พึ่งตนเองได้ (Self-reliance) ทำในสิ่งที่ปรารถนาได้ตามศักยภาพของตน ทำประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม มีความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับความเปลี่ยนแปลงที่จะมาถึง

ประเวศ วะสี (2542) ได้ให้ความหมาย Active Aging ว่าหมายถึง คุณภาพชีวิตที่ดีตามนัยของวัฒนธรรมไทยและพุทธศาสนา หมายถึง อิศรภาพและการหลุดพ้นจากความบีบคั้น คุณภาพชีวิตสุขภาพหรือสุขภาวะในเรื่อง กาย จิต สังคม และปัญญา

สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล (2544) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเวชศาสตร์ผู้สูงอายุไทยให้ความหมาย Active Aging ว่าเป็นกระบวนการที่เหมาะสมนำไปสู่สุขภาพ การมีส่วนร่วม และหลักประกัน ในอันที่จะเสริมสร้างคุณภาพชีวิตเมื่อสูงวัย

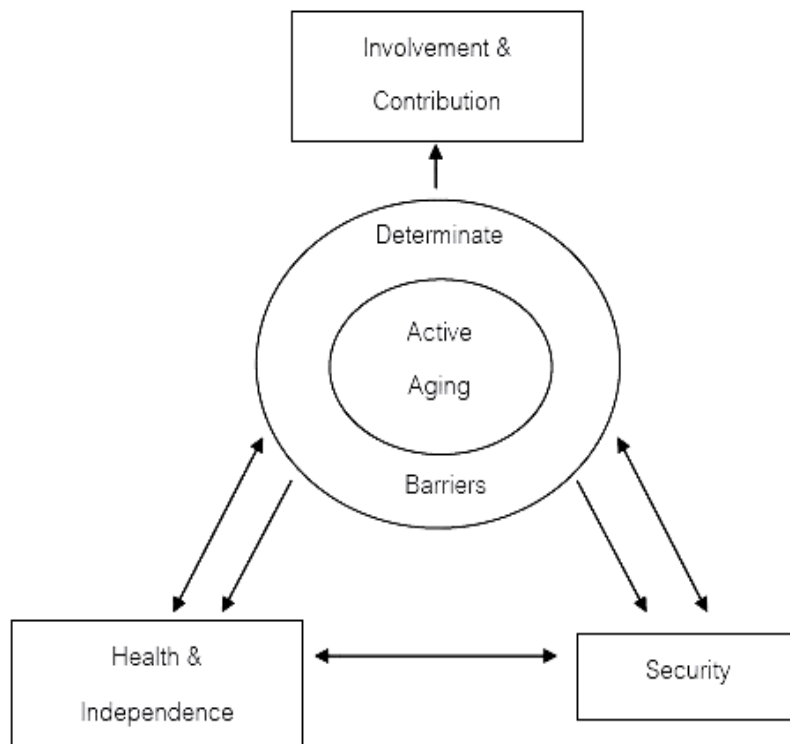
แนวคิดการเป็นผู้สูงอายุที่มีพหุพลังเป็นแนวคิดที่ถูกกำหนดขึ้นโดยองค์การอนามัยโลก (WHO, 2002) ในช่วงปลายทศวรรษที่ 90 เป็นแนวคิดที่แสดงถึงสภาวะที่สมบูรณ์ของผู้สูงอายุ และเป็น

เป้าหมายของภาวะหรือคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั่วโลกที่ต้องดำเนินไปให้ถึง ซึ่งมีความหมายที่ครอบคลุมกว่าแนวคิดผู้สูงอายุสุขภาพดี (Healthy Aging) แนวคิดสูงวัยอย่างประสบความสำเร็จ (Successful Aging) และแนวคิดผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์ (Productive Aging)

2.5.2 องค์ประกอบของการเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพลัง

สุทธิชัย จิตะพันธุ์กุล (2544 ข) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพลังซึ่งเป็นกระบวนการ (Process) ที่เหมาะสม (Optimization) เพื่อนำไปสู่สุขภาพ (Health) การมีส่วนร่วม (Participation) และหลักประกัน (Security) ในอันที่จะเสริมสร้างคุณภาพชีวิต (To enhance quality of life) เมื่อสูงวัย (Older age) (ดังแผนภาพที่ 1) และพหุพลังของแต่ละสังคม

แผนภูมิที่ 2.1 มโนทัศน์ของพหุพลัง (Active Aging) (สุทธิชัย จิตะพันธุ์กุล, 2544)

กระบวนการของพหุพลังมีขั้นตอนหรือเงื่อนไขสำคัญ ดังนี้

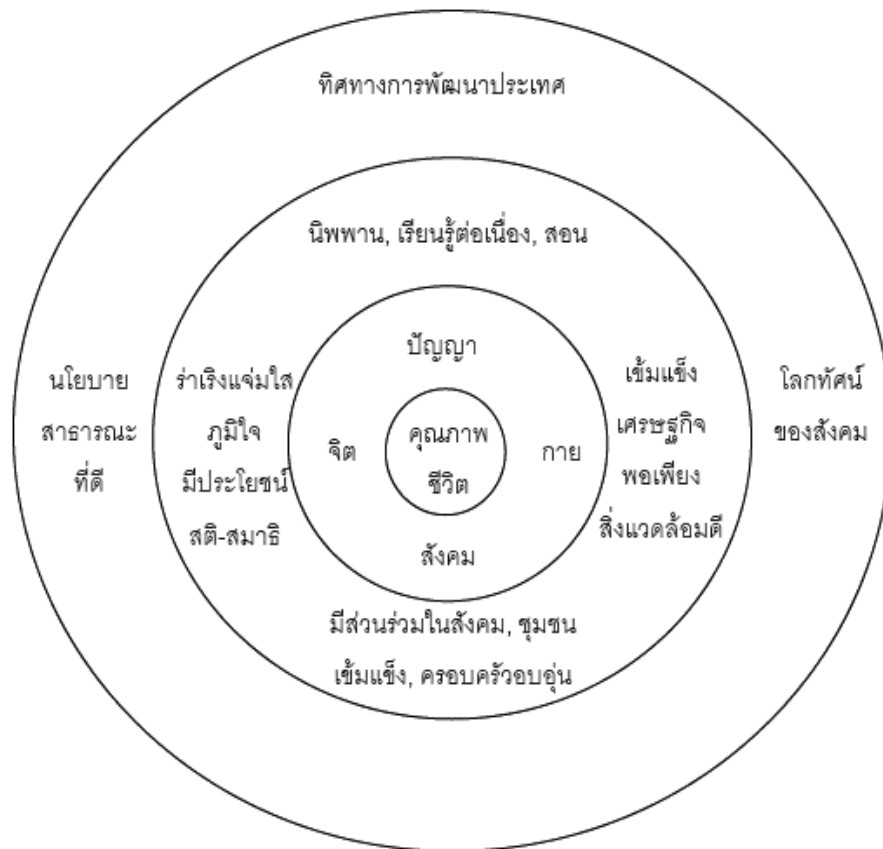
- 1) ตระหนักและรับที่จะทำ (Realization and Make commitment)

- 2) พึ่งพาตนเอง (Self-reliance)
- 3) ทุกคนทำและทำเพื่อทุกคน (Everyone does and does for everyone)
- 4) ทำอย่างต่อเนื่อง (Do continuously)

กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับประมวล ะสี (2542) ที่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบการเป็น ผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์ ในประเด็นของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีว่าต้องประกอบด้วยเรื่องของสุขภาพ หรือ

สุขภาวะ (Well being) ซึ่งแยกเป็น 4 เรื่อง คือ กาย (Physical) จิต (Mental) สังคม (Social) และปัญญา (Spirit) (ดังแผนภาพที่ 2)

แผนภูมิที่ 2.2 กรอบความคิดของคุณภาพชีวิตในวัยสูงอายุ (ประมวล ะสี, 2542)

องค์ประกอบของการเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุมิติพลัง ตามกรอบความคิดของคุณภาพชีวิต ดังแผนภาพที่ 2 อธิบายได้ว่าในวัยสูงอายุจะต้องพิจารณาว่าผู้สูงอายุควรเตรียมตัวด้านสุขภาพกายให้พร้อมแต่วัยหนุ่มสาว จิตใจต้องร่าเริงแจ่มใส ต้องรู้ว่าตัวเองมีประโยชน์มีความหมายกับคนอื่นจะได้ภูมิใจ ส่วนเรื่องสติสมานนั้น ถ้าสามารถเจริญสติสมาธิได้คุณภาพชีวิตก็

จะสูง มีภูมิคุ้มกันมากขึ้น ด้านสังคมควรให้ความสำคัญกับครอบครัว ครอบครัวอบอุ่นเป็นเรื่องสำคัญและการมีส่วนร่วมในชุมชน ประการสุดท้ายผู้สูงอายุควรมีการพัฒนาทางด้านกระบวนการเรียนรู้ โดยเน้นการศึกษาตลอดชีวิตร่วมด้วย

2.5.3 กรอบแนวคิดการเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพิพจน์ขององค์การอนามัยโลก (WHO)

เนื่องจากการเสนอแนวคิด เป็นการเสนอแนวคิดในภาพรวมเพื่อเป็นแนวทางแก่ประเทศต่างๆ นำไปใช้ในการพัฒนา ช่วยให้ประชากรสูงอายุในประเทศเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพอยู่ในภาวะพหุพิพจน์ จึงได้กำหนดเพียงปัจจัยตัดขวางและตัวกำหนดให้ไว้เป็นแนวทาง ซึ่งเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว และระดับชาติ การเข้าใจถึงตัวกำหนดเหล่านี้จะช่วยในการกำหนดนโยบาย โครงการที่จะพัฒนาให้ผู้สูงอายุในประเทศนั้นๆ เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพิพจน์ (จิราพร เกศพิชญวัฒนา, 2546) ทั้งนี้ปัจจัยตัดขวางและตัวกำหนดที่กำหนดโดยองค์การอนามัยโลก มีรายละเอียดดังนี้ (WHO, 2002)

1) ปัจจัยตัดขวาง (Cross-Cutting Determinants) เป็นปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงเป็นภาพใหญ่ก่อน ได้แก่ เพศและวัฒนธรรม เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อยุทธศาสตร์ด้านอื่นๆ ซึ่งส่งผลต่อการเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีพหุพิพจน์ มีรายละเอียดดังนี้

1.1) เพศ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อสถานภาพทางสังคม ลักษณะการเข้าถึงบริการทางสุขภาพของผู้สูงอายุ การทำงาน การบริโภคและภาวะโภชนาการ ในบางสังคม เด็กและผู้หญิงมีสถานภาพในสังคมต่ำ โอกาสในการเข้าถึงอาหาร การศึกษา การทำงานและบริการสุขภาพมีน้อย รวมทั้งค่านิยมแต่ดั้งเดิมที่ผู้หญิงมีบทบาทเป็นผู้ดูแลเด็ก ผู้สูงอายุและครอบครัว ซึ่งอาจทำให้ต้องละทิ้งงานที่ก่อให้เกิดรายได้ สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อภาวะสุขภาพและทำให้เกิดความยากจนในผู้หญิงเมื่อเข้าสู่วัยชรา

1.2) วัฒนธรรม ได้แก่ ค่านิยมทางวัฒนธรรม (Culture Value) และประเพณีนิยม (Tradition) ของแต่ละสังคมเป็นตัวกำหนดกว้างๆ ว่าสังคมมองและปฏิบัติต่อผู้สูงอายุและกระบวนการสูงอายุอย่างไร เพื่อเป็นบรรทัดฐานให้แก่คนรุ่นใหม่ในการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ ซึ่งจะส่งผลต่อความเป็นอยู่ พฤติกรรม ตลอดจนสุขภาพของผู้สูงอายุ

2) ตัวกำหนด (Determinants) การเข้าสู่ภาวะพหุพิพจน์ 6 ด้าน ได้แก่

2.1) ระบบบริการทางสุขภาพและระบบบริการทางสังคม ระบบบริการทางสุขภาพแบ่งออกเป็น 1) การส่งเสริมสุขภาพ ประชาชนก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีพหุพิพจน์ การจัดระบบสุขภาพต้องมุ่งเน้นให้ประชาชนทุกวัยในสังคมเห็นความสำคัญของการส่งเสริมสุขภาพ

(Health Promotion) การป้องกันโรค (Disease Prevention) 2) การป้องกันโรค 3) การรักษาสุขภาพ แม้การส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรคจะมีความสำคัญ บุคคลก็ยังมีโอกาสที่จะเจ็บป่วยเมื่ออายุมากขึ้น ดังนั้นการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ (Curative Service) ที่เหมาะสมก็มีความจำเป็น ปัจจุบันพบว่าสถานบริการที่ให้การดูแลสุขภาพในระยะเฉียบพลันยังมีไม่เพียงพอกับความต้องการของประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว 4) พื้นฟูสุขภาพ ระบบสุขภาพต้องมีความเสมอภาคในการเข้ารับบริการ ต้องเป็นระบบที่มีความเป็นธรรมและความคุ้มค่า ในอนาคตภาวะโรคเรื้อรังจะเป็นปัญหาใหญ่ทางสุขภาพ นโยบายซึ่งเดิมเคยเน้นที่การดูแลในระยะเฉียบพลันและเน้นที่โรคต้องเปลี่ยนแปลงไป การดูแลในระยะยาว (Long-term Care) หมายถึง “ระบบของกิจกรรมที่ดำเนินการโดยผู้ดูแลที่ไม่เป็นทางการ (ครอบครัว เพื่อนและหรือเพื่อนบ้าน) และผู้ดูแลที่เป็นทางการ (ระบบบริการทางสุขภาพและสังคม) ที่จะรองรับผู้สูงอายุซึ่งไม่สามารถดูแลตนเองได้” ซึ่งต้องเป็นระบบที่คำนึงถึงสิทธิมนุษยชน ให้บุคคลมีส่วนร่วมในการดูแลและพึ่งพาตนเองบริการทางสุขภาพจิต (Mental Health Service) การให้บริการทางสุขภาพจิตมีความสำคัญและจำเป็นและควรผนวกเข้าไปไว้ในการดูแลระยะยาว ซึ่งต้องให้ความสนใจกับอาการเจ็บป่วยทางจิตสำคัญที่มีกฏกละเลย เช่น ภาวะซึมเศร้าและการฆ่าตัวตายในผู้สูงอายุ

2.2) ตัวกำหนดทางพฤติกรรม ได้แก่ พฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุแต่ละบุคคลที่ประกอบกันเป็นปัจจัยทางพฤติกรรมได้แก่

2.2.1) กิจกรรมทางกาย (Physical Activity) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ ช่วยชะลอการเสื่อมของการทำหน้าที่ของร่างกาย ลดระยะเวลาของการเกิดโรคเรื้อรัง ผู้สูงอายุที่ยังคงความกระตือรือร้น (Active) ได้ต้องมีสุขภาพจิตที่ดี มีการติดต่อกับสังคม การเป็นผู้สูงอายุที่ยังกระตือรือร้นช่วยให้ผู้สูงอายุคงไว้ซึ่งความเป็นอิสระ พึ่งพาตนเองได้ยาวนานมากขึ้น ลดภาวะเสี่ยงการหกล้ม และช่วยลดค่าใช้จ่ายในการใช้ยาของ ผู้สูงอายุที่ไม่ออกกำลังกาย (Inactive) ยังมีอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีรายได้ต่ำ ชนกลุ่มน้อยและผู้สูงอายุที่มีภาวะทุพพลภาพ ซึ่งควรมีนโยบายสนับสนุนที่เหมาะสม เช่น จัดเตรียมพื้นที่ที่ปลอดภัยสำหรับการเดินซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในสังคม และการสนับสนุนให้ชุมชนได้มีกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมเพื่อกระตุ้นกิจกรรมทางกายโดยมีผู้สูงอายุเป็นผู้นำ รวมถึงโครงการที่จะฟื้นฟูสภาพร่างกายซึ่งช่วยให้ผู้สูงอายุพ้นหายจากปัญหาเรื่องการเคลื่อนไหวที่ต้องคำนึงถึงทั้งประสิทธิภาพและต้นทุนที่ประหยัด ประเทศที่พัฒนาแล้วประชาชนส่วนใหญ่จะทำงานหนัก เป็นสาเหตุของการบาดเจ็บและทำให้สุขภาพเสื่อมโทรม การส่งเสริมสุขภาพจึงต้องมีมาตรการที่เหมาะสม เช่น เรื่องความปลอดภัยของร่างกายในการทำงานที่จะช่วยลดการบาดเจ็บ มีเวลาพักผ่อนและการนันทนาการ

2.2.2) การรับประทานอาหารที่ถูกสุขอนามัย (Healthy Eating) ปัญหาโภชนาการของผู้สูงอายุ มี 2 ประเภท คือ ภาวะทุพโภชนาการและภาวะโภชนาการเกิน ภาวะทุพโภชนาการในผู้สูงอายุมีสาเหตุจาก ข้อจำกัดในการเข้าถึงอาหาร สูญเสียฟัน สังคมเศรษฐกิจ ขาดความรู้ในเรื่องภาวะโภชนาการและเลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่าต่ำ โรคและการใช้ยา แยกตัวจากสังคม ภาวะทุพผลภาพทางร่างกายและสติปัญญาเป็นอุปสรรคในการซื้อและเตรียมอาหาร ส่วนภาวะโภชนาการเกินมีสาเหตุมาจากการบริโภคอาหารมากเกินไป ขาดการออกกำลังกาย โรคเรื้อรังและภาวะทุพผลภาพ ในผู้สูงอายุการขาดแคลเซียม และวิตามินดีทำให้มีการสูญเสียความหนาแน่นของมวลกระดูก ส่งผลให้กระดูกหักง่าย มักพบมากในผู้สูงอายุหญิง อุบัติการณ์ของกระดูกหักนั้นสามารถลดลงได้โดยการรับประทานแคลเซียมและวิตามินดี

2.2.3) สุขภาพปาก (Oral Health) ปัญหาสุขภาพช่องปากเช่นโรคฟันผุ โรคที่เกี่ยวกับเยื่อหุ้มฟัน สูญเสียฟันและมะเร็งช่องปาก สร้างภาระทางเศรษฐกิจ ลดความรู้สึกรับประกันใจในตัวเองลดคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ปัญหาสุขภาพช่องปากของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับภาวะทุพโภชนาการและเพิ่มความเสี่ยงในการเกิดโรค การส่งเสริมสุขภาพช่องปากและแผนงานที่สนับสนุนประชาชนให้รักษาสุขภาพฟันด้วยตนเองต้องเริ่มตั้งแต่ในวัยเด็กและต่อเนื่องจนถึงช่วงสุดท้ายของชีวิต

2.2.4) การสูบบุหรี่ (Tobacco Use) การสูบบุหรี่เพิ่มภาวะเสี่ยงต่อการเกิดโรค เช่น มะเร็งปอด การสูญเสียสมรรถนะในการทำหน้าที่ของร่างกายเนื่องจากการสูบบุหรี่เร่งให้อัตราการลดลงของมวลกระดูกเร็วขึ้น ความแข็งแรงของกล้ามเนื้อและการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการหายใจลดลง เป็นสาเหตุหลักของการตายก่อนวัยอันควรซึ่งสามารถป้องกันได้ ประโยชน์ของการเลิกสูบบุหรี่ เช่น ลดภาวะเสี่ยงต่อการเป็นโรคหัวใจขาดเลือด ภาวะเสี่ยงต่อการเป็นมะเร็งปอดและโรคปอดอุดกั้นเรื้อรัง ผู้ที่เริ่มสูบบุหรี่ตั้งแต่เด็กจะติดบุหรี่อย่างรวดเร็วจากสารนิโคติน มาตรการสำคัญในการควบคุมบุหรี่ คือ ป้องกันเด็กและเยาวชนจากการสูบบุหรี่ ในขณะเดียวกันต้องช่วยให้ผู้ใหญ่งดสูบบุหรี่หรือลดความต้องการใช้บุหรี่ยิ่ง

2.2.5) แอลกอฮอล์ (Alcohol) แนวโน้มการบริโภคแอลกอฮอล์ในผู้สูงอายุมีน้อยกว่าวัยหนุ่มสาว เมตาบอลิซึมที่เปลี่ยนแปลงจากกระบวนการชราทำให้ผู้สูงอายุง่ายต่อการเกิดโรคที่มีสาเหตุจากแอลกอฮอล์ เช่น ภาวะทุพโภชนาการ โรคตับ แผลในกระเพาะอาหาร ตับอ่อน เสี่ยงต่อการหกล้มและการได้รับบาดเจ็บ มีแนวโน้มที่จะมีอันตรายเพิ่มขึ้นหากใช้ร่วมกับยา การแก้ปัญหาการดื่มสุรา ควรที่จะทำความเข้าใจกันทั้งในวัยสูงอายุและวัยหนุ่มสาว

2.2.6) การใช้ยา (Medication) ผู้สูงอายุเป็นวัยที่มีปัญหาเรื้อรังทางสุขภาพ จึงจำเป็นต้องใช้ยามากกว่าวัยอื่นๆ ปัญหาการใช้ยาที่พบในผู้สูงอายุ คือ การซื้อยามารับประทานเอง ในชนบทผู้สูงอายุส่วนใหญ่ขาดแคลนยา ส่วนในเมืองจะใช้จ่ายเกี่ยวกับยามากเกินไป และมีการใช้

ยาโดยไม่มีใบสั่งยา (โดยเฉพาะเพศหญิง) ผลข้างเคียงจากการใช้ยาที่มีความสัมพันธ์กับการเจ็บป่วยและหกล้ม (โดยเฉพาะยานอนหลับและยาต้านโรคจิต) ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้บุคคลได้รับความทุกข์ทรมานและเสียค่าใช้จ่ายในการเข้านอนโรงพยาบาลเป็นเวลานาน (Gurwitz and Avorn, 1991) Iatrogenesis แปลว่า ซึ่งเป็นผลจากการปฏิบัติของแพทย์ ในที่นี้หมายถึง ปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุซึ่งเกิดจากการวินิจฉัย การรักษา จากการใช้ยาเนื่องจากปฏิกิริยาของยา ความไม่พอเพียงของขนาดยาและความไม่รู้ถึงอาการข้างเคียงที่อาจเกิดขึ้น กับการเข้ามาของการรักษาแนวใหม่ จึงควรมีระบบป้องกันและให้ความรู้ทั้งกับนักวิชาการและสาธารณชนเกี่ยวกับ ความเสี่ยงและประโยชน์ของการรักษาแนวใหม่

2.2.7) การปฏิบัติตาม/การให้ความร่วมมือในการรักษา (Adherence) นอกจาก การได้รับยาอย่างเพียงพอในการดูแลรักษาในระยะยาวแก่ผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยเรื้อรังแล้วยังต้อง ประกอบด้วยการร่วมกันที่จะคงไว้ซึ่งพฤติกรรมสุขภาพที่ดี (เช่น อาหารที่ถูกสุขลักษณะ กิจกรรมทางกาย ไม่สูบบุหรี่) รวมถึงการได้รับคำแนะนำการใช้ยาโดยผู้เชี่ยวชาญทางสุขภาพ หากขาดซึ่ง การให้ความร่วมมือในการรักษา การมีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี การได้รับการดูแลจากผู้เชี่ยวชาญ พร้อมด้วยระบบที่เหมาะสมก็จะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการรักษาและคุณภาพชีวิตของประชาชน

2.3) ตัวกำหนดเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่

2.3.1) ชีววิทยาและพันธุกรรม (Biological and Genetic) การสูงอายุถูกกำหนด ขึ้นโดยกระบวนการทางชีววิทยาซึ่งมีพันธุกรรมเป็นตัวกำหนด Kirkwood (1996) กล่าวว่าความยืนยาวของชีวิตภาวะสุขภาพและการเกิดโรคเป็นผลจากพันธุกรรม สิ่งแวดล้อมวิถีชีวิต อาหาร และ โอกาสของบุคคล อิทธิพลทางพันธุกรรมเป็นปัจจัยชักนำให้เกิดโรคเรื้อรัง เช่น เบาหวาน โรคหัวใจ อัลไซเมอร์ และมะเร็ง ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาทางพันธุกรรม การมีโรคหรือภาวะทุพพลภาพยัง เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของบุคคล เช่น การสูบบุหรี่ ทักษะการเผชิญปัญหา และเครือข่ายของญาติ และเพื่อนฝูง

2.3.2) ปัจจัยทางจิตวิทยา (Psychological Factor) ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา ได้แก่ ความฉลาดและความสามารถทางการคิด เช่น ความสามารถในการแก้ปัญหาและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและการสูญเสีย เป็นต้น เป็นปัจจัยทางจิตวิทยาทำนายการเข้าสู่ภาวะ พหุผิพลังและการมีอายุยืนยาว ความสามารถทางการคิด ได้แก่ ความเร็วในการเรียนรู้และความจำ จะเสื่อมถอยลงเมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น แต่การสูญเสียเหล่านี้จะได้รับการทดแทนด้วยความฉลาด รอบคอบ และมีประสบการณ์เพิ่มขึ้น การเสื่อมถอยของความสามารถทางการคิดมัก เกิดจากการเลิกใช้ ขาดการฝึกฝน การเจ็บป่วย เช่น ภาวะซึมเศร้า ปัจจัยทางพฤติกรรม เช่น การใช้แอลกอฮอล์และการใช้ยา ปัจจัยทางจิตวิทยา เช่นขาดแรงกระตุ้น มีความคาดหวังต่ำและขาด

ความมั่นใจในตัวเอง และปัจจัยทางสังคม เช่น ความโดดเดี่ยวและการแยกตัว มากกว่าการสูงอายุเพียงอย่างเดียว การรับรู้สมรรถนะแห่งตน (Self-efficacy) เป็นปัจจัยทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคลในการเลือกที่จะกระทำ ซึ่งเป็นตัวกำหนดเกี่ยวกับลักษณะการเผชิญปัญหาว่าบุคคลมีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง เช่นการเกษียณอายุ และภาวะวิกฤตเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่นความเศร้าโศกและระยะเริ่มเจ็บป่วย ได้ดีอย่างไร

2.4) ตัวกำหนดทางด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ที่ส่งผลต่อภาวะพึ่งพาและไม่พึ่งพาในผู้สูงอายุ เช่น ผู้สูงอายุซึ่งอาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ปลอดภัยหรือพื้นที่จำกัดมีสิ่งกีดขวางที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงออกมาได้ มีแนวโน้มที่จะแยกตัว ซึมเศร้า และมีปัญหาในเรื่องการเคลื่อนไหวเพิ่มขึ้น ตัวกำหนดด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ จำเป็นต้องคำนึงถึง

2.4.1) ที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัย (Safe Housing) ที่พักอาศัยที่พอเพียงและปลอดภัย เป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อความผาสุกของผู้สูงอายุ สถานที่ตั้ง รวมถึงการที่ได้อยู่ใกล้กับสมาชิกในครอบครัว สถานบริการ และการขนส่ง เหล่านี้ส่งผลต่อการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมที่ดีหรือแยกตัว ปัจจุบันกำลังมีแนวโน้มของหญิงสูงอายุเพิ่มขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่มีฐานะยากจนอาศัยอยู่คนเดียวในที่พักที่ไม่ปลอดภัย ในประเทศที่พัฒนาแล้วสัดส่วนของผู้สูงอายุหญิงที่อยู่ในสลัมและกระท่อม เมืองกำลังเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเนื่องจากการย้ายถิ่นของคนในวัยแรงงานที่ได้นำผู้สูงอายุมาด้วย ผู้สูงอายุเหล่านี้มีปัจจัยเสี่ยงสูงที่จะแยกตัวออกจากสังคมและมีสุขภาพที่ทรุดโทรม สิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม นำมาซึ่งความเจ็บป่วยและสุขภาพที่อ่อนแอ การบาดเจ็บจากการหกล้ม ไฟไหม้และอุบัติเหตุจากการจราจร ผลต่อเนื่องจากการบาดเจ็บดังกล่าวนำไปสู่ภาวะทุพพลภาพ อยู่โรงพยาบาลนาน ใช้เวลาในการฟื้นฟูสภาพยาวนาน มีภาวะเสี่ยงสูงที่จะเป็นสาเหตุการตาย และต้องพึ่งพา

2.4.2) การหกล้ม (Fall) การหกล้มในผู้สูงอายุทำให้เกิดการบาดเจ็บ เสียค่าใช้จ่ายในการรักษาและเป็นสาเหตุการตาย ผลของการบาดเจ็บมักรุนแรงในผู้สูงอายุนำไปสู่ภาวะพิการ อยู่โรงพยาบาลนาน ระยะเวลาในการฟื้นฟูสภาพยาวนาน เสี่ยงต่อการเกิดภาวะพึ่งพาและเสี่ยงต่อการตาย สิ่งแวดล้อมที่เสี่ยงในการหกล้ม ได้แก่ การมีแสงสว่างไม่พอเพียง พื้นที่ลื่นหรือพื้นดินที่ไม่สม่ำเสมอในการเดิน และขาดราวสำหรับจับ การหกล้มส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นในบ้าน และสามารถป้องกันได้

2.4.3) น้ำสะอาด อากาศบริสุทธิ์ และอาหารปลอดภัย การได้รับปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ซึ่งได้แก่ น้ำสะอาด อากาศบริสุทธิ์และการได้รับอาหารปลอดภัยเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากสำหรับเด็ก ผู้สูงอายุ บุคคลซึ่งมีภาวะเจ็บป่วยเรื้อรังและระบบภูมิคุ้มกันบกพร่อง

2.5) ตัวกำหนดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมการสนับสนุนทางสังคม โอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ความสงบสุขและการปกป้องความรุนแรงการทารุณกรรม เป็นตัวกำหนดที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุก้าวเข้าสู่ภาวะพหุติพิลัง ส่วนความโดดเดี่ยว การแยกตัวจากสังคม การอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ขาดการศึกษา การถูกทำร้ายและอยู่ในสถานการณ์ที่ขัดแย้งทำให้เสี่ยงต่อการเกิดภาวะทุพพลภาพ และการตายก่อนกำหนด ซึ่งมีรายละเอียดที่สำคัญดังนี้

2.5.1) การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) การได้รับการสนับสนุนทางสังคมไม่เพียงพอมีความสัมพันธ์กับอัตราการตายป่วย อัตราตาย การเก็บกดทางจิตใจ และทำให้เกิดภาวะสุขภาพและความผาสุกลดลง ความโดดเดี่ยวและความขัดแย้งเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดความเครียด ส่วนการสนับสนุนให้มีการติดต่อกับสังคมทำให้เกิดความเข้มแข็งทางอารมณ์ ผู้สูงอายุเป็นวัยที่ต้องเผชิญกับการสูญเสียสมาชิกครอบครัวและเพื่อนมากกว่าวัยอื่นทำให้เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว แยกตัวจากสังคมได้ง่าย และรวมกลุ่มทางสังคมได้น้อยลง องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐบาล ภาคเอกชน ผู้เชี่ยวชาญทางบริการสุขภาพและบริการสังคมสามารถช่วยส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ โดยการสนับสนุนค่านิยมในสังคมและสนับสนุนให้เกิดกลุ่มต่างๆ โดยผู้สูงอายุ การมีอาสาสมัคร การช่วยเหลือของเพื่อนบ้าน การเป็นที่ปรึกษาและการเยี่ยมเยียน ครอบครัวผู้ดูแล โครงการที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นและบริการอื่นๆ ที่นอกเหนือออกไป

2.5.2) ความรุนแรงและการทารุณกรรม (Violence and Abuse) ผู้สูงอายุซึ่งอยู่ในสภาพที่อ่อนแอหรืออยู่เพียงลำพังเสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรม เช่น การลักทรัพย์และทำร้ายร่างกาย รูปแบบของความรุนแรงที่เกิดในผู้สูงอายุ คือ “การถูกทารุณกรรม” โดยสมาชิกในครอบครัวและสถานที่ที่ให้การดูแล ซึ่งมักเป็นบุคคลที่ผู้สูงอายุรู้จักดี การทารุณกรรมผู้สูงอายุเกิดขึ้นได้ในครอบครัวทุกๆ ระดับ และมีจำนวนเพิ่มขึ้นในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจและสังคม การทารุณกรรมผู้สูงอายุมีทั้งการทารุณกรรมร่างกาย เพศ จิตใจ และเศรษฐกิจ ลักษณะการทารุณกรรมในผู้สูงอายุ ได้แก่ การถูกทอดทิ้ง (Neglect) การถูกกีดกัน ถูกละทิ้งจากสังคม การละเมิด (Violation) สิทธิมนุษยชน สิทธิทางกฎหมายและสิทธิทางการแพทย์และการกีดกันไม่ให้ได้รับ (Deprivation) การตัดสินใจ สถานภาพ เศรษฐกิจ และการยอมรับนับถือ การทารุณกรรมในผู้สูงอายุเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนและเป็นสาเหตุสำคัญของการบาดเจ็บ การเจ็บป่วย สูญเสียความสามารถในการเป็นผู้ผลิต แยกตัวและสิ้นหวัง การแก้ปัญหาการทารุณกรรมในผู้สูงอายุต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกหน่วยงานและทุกสาขาอาชีพ

2.5.3) การศึกษาและการอ่านออกเขียนได้ (Education and Literacy) ระดับ

การศึกษาต่ำและการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้มีความสัมพันธ์กับการเกิดภาวะทุพพลภาพ การตาย และอัตราการไม่จ้างงาน การศึกษาในวัยเด็กรวมทั้งโอกาสสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต จะช่วยให้ผู้สูงอายุพัฒนาทักษะและความมั่นใจในการปรับตัวในการทำงานเพื่อที่จะคงไว้ซึ่งภาวะไม่พึ่งพาการไม่จ้างงานผู้สูงอายุนั้นเนื่องมาจากผู้สูงอายุมีทักษะการอ่านการเขียนต่ำ มิใช่จากความเสื่อมจากการสูงอายุเพียงอย่างเดียว การจะก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุที่ยังประโยชน์ได้นั้นต้องได้รับการฝึกฝนในการทำงานอย่างต่อเนื่องและมีโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.6) ตัวกำหนดทางเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ (Income) การทำงาน (Work) และการปกป้องทางสังคม (Social Protection) มีรายละเอียดดังนี้

2.6.1) รายได้ (Income) ประชาชนที่ยากจนมีความเสี่ยงเพิ่มขึ้นที่จะเจ็บป่วยและเกิดภาวะทุพพลภาพ ผู้สูงอายุหญิงและชายซึ่งไม่มีทรัพย์สิน มีน้อย หรือไม่มีการเก็บออม ไม่ได้รับเบี้ยบำนาญหรือเงินประกันสังคม หรือผู้ซึ่งอยู่ในครอบครัวที่มีรายได้ต่ำ หรือไม่แน่นอน โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่มีลูกหลานหรือสมาชิกครอบครัวที่จะพึ่งพาในอนาคตมีความเสี่ยงสูงที่จะไม่มีที่พักอาศัยและอยู่ในสภาพที่ขาดแคลน

2.6.2) การทำงาน (Work) หากประชาชนได้รับสวัสดิการที่ดีในการทำงาน เช่น ได้รับการปกป้องอันตรายจากการทำงาน ก็จะสามารถเข้าสู่วัยสูงอายุที่ยังมีส่วนร่วมเป็นกำลังแรงงานของประเทศมากขึ้น ดังนั้นควรสนับสนุนให้ทุกประเทศตระหนักถึงการนำแนวคิดผู้สูงอายุที่ยังประโยชน์ (Productive) มาใช้ ประเทศที่พัฒนาแล้วการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุทำงานยาวนานยังมีปัญหาในการปฏิบัติ เพราะเมื่อมีการว่างงานมากขึ้นก็จะมีนโยบายลดแรงงานสูงอายุด้วยการเกษียณอายุราชการก่อนกำหนดเพื่อเป็นการหางานให้กับประชากรวัยหนุ่มสาว ส่วนในประเทศที่ด้อยพัฒนาผู้สูงอายุยังคงทำงานในภาคเศรษฐกิจอยู่มาก เช่น การทำงานในภาคเกษตรกรรม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ในประเทศที่พัฒนาและประเทศที่ด้อยพัฒนาถูกกำหนดให้มีบทบาทรับผิดชอบในบ้านและดูแลเด็ก เพื่อให้คนวัยหนุ่มสาวออกไปทำงานนอกบ้านได้ และบทบาทในรูปของการเป็นอาสาสมัครในโรงเรียน ชุมชน สถาบันทางศาสนา ทางธุรกิจ องค์กรทางสุขภาพ องค์กรทางการเมือง บทบาทเหล่านี้ทำให้มีโอกาสติดต่อกับสังคมซึ่งส่งผลดีต่อความผาสุกทางจิตใจของผู้สูงอายุและยังเป็นการช่วยเหลือชุมชนและประเทศชาติด้วย

2.6.3) การปกป้องทางสังคม (Social Protection) ทุกประเทศทั่วโลก จัดให้ครอบครัวเป็นแหล่งสนับสนุนที่สำคัญของผู้สูงอายุ แต่ปัจจุบันค่านิยมการอยู่อาศัยรวมกันของคนหลายรุ่นหลายวัยเริ่มเสื่อมคลายลง ประเทศต่างๆ ใช้เครื่องจักรแทนแรงงานคน จึงต้องมีการจัดเตรียมนโยบายการจัดระบบการปกป้องทางสังคม โดยการส่งเสริมให้ครอบครัวเป็นแหล่ง

สนับสนุนของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่สามารถหาเลี้ยงชีพได้ อยู่คนเดียว กลุ่มที่อ่อนแอ ในประเทศที่พัฒนาแล้ววัดหลักประกันทางสังคมด้วย เบี้ยบำนาญชราภาพ โครงการเบี้ยบำนาญการทำงาน การออมด้วยความสมัครใจ/การบังคับ โครงการประกันภาวะทุพพลภาพ การเจ็บป่วย การว่างงาน

ตอนที่ 3 แนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

3.1 ปรัชญาการศึกษาผู้สูงอายุ

ปรัชญาการศึกษาเป็นสิ่งที่จำเป็นในการจัดการศึกษาทุกชนิด เพราะเป็นหลักในการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายอันเดียวกัน โดย ศุภร ศรีแสน ได้กล่าวถึงปรัชญาการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุไว้ ดังนี้

- 1) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุถึงความสุข และการมีชีวิตอยู่อย่างมีความหมาย
- 2) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจตนเอง ความถนัดตามธรรมชาติ ชีตจำกัดของสมอง และมีมนุษยสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ
- 3) เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุตระหนักและเข้าใจถึงความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิต
- 4) เพื่อเปิดโอกาส ให้ผู้สูงอายุก้าวหน้าไปตามขอบข่าย วุฒิภาวะทั้งทางด้านจิตใจ และร่างกาย สังคม วัฒนธรรม การเมือง และอาชีพ
- 5) เป็นการจัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการในไตรภาค (การอ่าน การเขียน และการคิดเลข) ได้ ทักษะทางอาชีพ และสุขอนามัยที่ดี

พรเทพ มนตร์วัชรินทร์ (2547) กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษาผู้สูงอายุ หมายถึง แนวทางในการจัดการศึกษาที่ต้องการให้ผู้สูงอายุนำไปปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น โดยให้เป็นผู้ที่มีสุขภาพดี ได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีศีลธรรม มีคุณธรรม เพื่อให้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและช่วยถ่ายทอดมรดกของแต่ละสังคมไปสู่ชนรุ่นหลังต่อไป

จากปรัชญาการศึกษาผู้สูงอายุ จะเห็นได้ว่า แนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุทุกเพศ ต้องจัดการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของผู้สูงอายุ อันผสมกลมกลืนกับทฤษฎีต่างๆ ของผู้สูงอายุ อันเป็นการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูง ให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3.2 หลักการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

บุคคลในทุกช่วงวัย มีความจำเป็นต้องเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาตนเอง ตอบสนองความอยากรู้อยากเห็น และความต้องการจำเป็นในการทำกิจกรรมบางอย่าง รวมทั้งเพื่อแลกเปลี่ยนความสนใจกับบุคคลอื่น ซึ่งหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ได้รับอิทธิพลสำคัญมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ และด้านสังคมที่เกิดขึ้นโดยตรงกับผู้สูงอายุ มีผู้เสนอหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุไว้จำนวนมาก ดังนี้

สุรกุล เจนอบรม (2537) ได้เสนอหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยเสนอว่าต้องให้ความรู้ของผู้สูงอายุครบทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้านความรู้พื้นฐาน เพื่อให้เกิดความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้านการฝึกทักษะ เพื่อให้ความรู้และทักษะอาชีพ สร้างรายได้ก่อให้เกิดการพึ่งตนเอง และกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้านข่าวสารข้อมูล ซึ่งต้องให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีหลักการ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

- 1) จัดการศึกษาเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจแก่ผู้สูงอายุ จึงควรจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เช่น จัดฝึกวิชาชีพระยะสั้นสำหรับผู้สูงอายุ
- 2) จัดการศึกษาหรือกิจกรรมการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางใจแก่ผู้สูงอายุ โดยให้ผู้สูงอายุมีโอกาสได้พบปะสังสรรค์กับบุคคลวัยเดียวกันหรือต่างวัย เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีโอกาสช่วยเหลือสังคม
- 3) จัดการศึกษาเพื่อสร้างบรรยากาศแห่งการพัฒนาจิตใจให้เกิดขึ้นในสังคมโดยเน้นกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มอายุ เพื่อเป็นการเตรียมตัวให้เป็นผู้สูงอายุที่ดี เช่น การตั้งชมรมผู้สูงอายุ โครงการส่งเสริมคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ
- 4) จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาค่านิยม และเจตคติที่ดีต่อสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุ โดยการส่งเสริมให้มีการปรับปรุงหลักสูตรประชากรศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน โดยสอดแทรกเนื้อหาผู้สูงอายุไว้ในบทเรียน เช่น โครงการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุและโครงการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีโอกาสสะท้อนข้อเขียนสู่สังคม เป็นต้น

ชโรทัย ปัญติ (2540) ได้กล่าวถึงหลักการสำคัญของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุไว้ดังนี้

- 1) การศึกษานับเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญในชีวิตของบุคคลทุกวัย มิใช่เฉพาะกลุ่มอายุตอนต้นเท่านั้น ถือเป็นความจำเป็นและสิทธิ (Right) ที่ต้องได้รับในบุคคลทุกวัย

2) การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุนั้น ต้องมีการเตรียมการ จึงต้องทราบข้อมูลความต้องการในด้านต่างๆ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม ของผู้สูงอายุให้มากที่สุด รวมไปถึงการให้ความรู้และเปลี่ยนแปลงทัศนคติเกี่ยวกับผู้สูงอายุแก่บุคคลในสังคมด้วย และประการสุดท้ายต้องมีการฝึกอบรมผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุด้วย

3) เนื้อหาของวิชาผู้สูงอายุเป็นการจัดการศึกษาให้แก่บุคคลที่อยู่ในวัยสูงอายุ เป็นการให้การศึกษาแก่คนในสังคมเกี่ยวกับผู้สูงอายุ และเป็นการศึกษาที่เตรียมบุคลากรในการทำงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

อารีย์ เพชรบุตร (2544) กล่าวว่าหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยของผู้สูงอายุ ซึ่งสังเคราะห์มาจากแนวคิดของ วิรัช แก้วสกุล (2527) สุธีรา นุ้ยจันทร์ (2530) สุรกุล เจนอบรม (2534) และสาลี เพ็ญศิริ (2535) มีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เมื่อบุคคลมีอายุล่วงเลยเข้าสู่วัยสุดท้ายของชีวิต อวัยวะต่างๆ เสื่อมโทรมลง และหย่อนสมรรถภาพตามอายุที่เพิ่มมากขึ้น ผู้สูงอายุจึงมีความจำลดลง ความคิด ความรู้สึก และปฏิกิริยาตอบสนองต่างๆ เป็นไปโดยเชื่องช้า การเคลื่อนไหวของข้อ กล้ามเนื้อต่างๆ เป็นไปโดยไม่สะดวก ความสามารถในการรับรู้สกลิ่น เสียง ลดลง มือเท้าสั่น มีอาการอ่อนล้า เห็นอย่างง่าย เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ผู้สูงอายุเรียนรู้ได้ช้าลง ไม่สามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว และหลากหลายเท่ากับเยาวชน

2) การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ โดยสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย และด้านสังคม เพราะความเสื่อมสมรรถภาพของทางร่างกายกระทบต่อจิตใจ และการปรับตัวของผู้สูงอายุในด้านอื่น เมื่อพละกำลังถดถอย จึงต้องลดบทบาทและหน้าที่ต่างๆลง ผู้สูงอายุจึงไม่สามารถปรับตัวได้ ขาดความเชื่อมั่น อันเป็นผลและเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

3) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เมื่อบทบาทของผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงไป จากผู้ให้มาเป็นผู้รับ จากผู้หาเลี้ยงครอบครัวมาเป็นผู้พึ่งพิงอาศัย ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกเสียพลังอำนาจ หหมดความสำคัญ และอับอาย ประกอบกับค่านิยมเกี่ยวกับการเคารพนับถือผู้สูงอายุลดลง ผู้สูงอายุถูกมองว่าเป็นคนล้าสมัย ไม่ทันต่อเหตุการณ์ ความรู้ประสบการณ์ของผู้สูงอายุกลายเป็นของไม่มีค่า ไม่สามารถนำไปใช้สั่งสอนใครได้ เมื่อสถานภาพทางสังคมของผู้สูงอายุเปลี่ยนไปการเรียนรู้ของผู้สูงอายุจึงมีอุปสรรคและมีข้อจำกัดตามไปด้วย

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกลุ่มเป้าหมายพิเศษ (ศกพ.) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2553) ได้เสนอหลักการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุไว้ดังนี้

1) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานการศึกษาสายสามัญเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาประกอบด้วย

- 1.1) ระดับประถมศึกษา
- 1.2) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
- 1.3) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

2) การจัดการศึกษาต่อเนื่องหรือหลักสูตรอาชีพระยะสั้น เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพสำหรับผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี

- 2.1) การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ เช่น การจักสาน การทอผ้า การทำของชำร่วย
- 2.2) การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต เช่น การดูแลสุขภาพ การลีลาศเพื่อสุขภาพ

เป็นต้น

2.3) การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชนเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถและทักษะต่างๆ ของผู้สูงอายุ

2.4) การเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยให้ผู้สูงอายุเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อส่งเสริมการอ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ ดังนี้

3.1) ร่วมเรียนรู้โดยการอ่าน เพื่อเป็นการกระตุ้นการทำงานของสมองไม่ให้เสื่อมโดยสามารถศึกษาจากสื่อต่างๆ

3.2) เรียนรู้จากสื่อต่างๆ

Cass(1956) ได้เสนอว่าหลักการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุนี้นี้

1) ผู้สูงอายุมุ่งจุดหมายในการเรียนรู้ที่แน่นอน ดังนั้นผู้สูงอายุจะเรียนเฉพาะในสิ่งที่เห็นว่าเป็นประโยชน์และสามารถนำไปใช้ได้ทันทีทันใด

2) ผู้สูงอายุต้องการเวลาในการเรียนรู้มากกว่าปกติ

3) ผู้สูงอายุพร้อมที่จะเรียน ถ้าเรียนตรงกับความต้องการและเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม

4) ผู้สูงอายุไม่ต้องการเป็นแค่ผู้ดู หากแต่ต้องการมีส่วนร่วมด้วย

5) ผู้สูงอายุเรียนเฉพาะสิ่งที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์

McClusky (1975) ได้เสนอหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ โดยเป้าหมายหลัก คือ เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ๆ ได้เป็นอย่างดี เพื่อตอบสนองของปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรกคือ การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุ (Preretirement Education) และประเภทที่สองคือ การจัดการศึกษาหลังเกษียณอายุ (Postretirement Education) ซึ่งการจัดการศึกษาทั้งสองประเภทนี้ไม่จำเป็นต้องจัดต่อเนื่องกัน หรือต่อยอดกันเป็นระยะอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

อย่างไรก็ดีหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ต้องยึดหลักความต้องการทางการศึกษาด้านการศึกษา (Education Needs) ของผู้สูงอายุ โดยควรจัดให้ผู้สูงอายุเกิดความต้องการที่เข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม (Social Participation) และการพัฒนาศักยภาพ (Self-actualization) ผู้สูงอายุ ซึ่งหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิดของ McClusky (1975) มี 5 ประการ ประกอบด้วย

1) ความต้องการความรู้เพื่อสามารถดำรงตนอยู่ในสังคม (Coping Needs) ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ อนามัย การปรับตัวทางด้านจิตใจ สังคม ร่างกาย และข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ดำรงอยู่ได้ด้วยดี

2) ความต้องการทักษะในการสามารถเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมได้ (Expressive Needs) ทักษะเหล่านี้ อาทิ ทักษะการเข้าร่วมกลุ่ม การปฏิสัมพันธ์กับบุคคล รวมไปถึงงานอดิเรก เป็นต้น

3) ความต้องการความรู้เพื่อสามารถถ่ายทอดให้สังคม (Contributive Needs) ได้แก่ ความรู้และทักษะ เพื่อสามารถถ่ายทอดความรู้ความสามารถให้แก่สังคม อาทิ ความรู้เกี่ยวกับการถ่ายทอด อบรม และข้อมูลเกี่ยวกับอาสาสมัครกิจกรรมต่างๆ

4) ความต้องการในการควบคุมสภาพแวดล้อม (Influence Needs) ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับชุมชน และสภาพแวดล้อมรอบตัว ความรู้ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทั้งนี้เพื่อให้สามารถเข้าใจการเปลี่ยนแปลงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้

5) ความต้องการความรู้ที่พัฒนาตนให้ดีขึ้นกว่าเดิม (Transcendence Needs) ได้แก่ ความรู้และการศึกษาที่จัดในรูปแบบต่างๆ ให้เกิดความพึงพอใจหลังจากการเกษียณ

Croom (1978) ได้เสนอหลักการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุว่า สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้รับการศึกษาตลอดชีวิต เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้รับการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะการดำเนินชีวิตในบั้นปลาย เช่น ปัญหาสุขภาพและที่อยู่อาศัย

2) การจัดการศึกษาผู้สูงอายุ เป็นแนวคิดที่มุ่งการแก้ปัญหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุ โดยการสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับผู้สูงอายุแก่ประชาชนกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะประชาชนในวัยหนุ่มสาว เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติดูแลและเตรียมวางแผนชีวิตเมื่อถึงวัยสูงอายุ

Knowles (1980) ได้เสนอหลักการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ที่เรียกว่า ศาสตร์และศิลป์ในการสอนผู้ใหญ่ (Andragogy) ว่าผู้ใหญ่มีการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-directed Learning) ว่าเป็นลักษณะของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในแต่ละสถานการณ์ ซึ่งผู้เรียนเป็นผู้คิดริเริ่มวินิจฉัยความต้องการการเรียนรู้ของตน ระบุวัตถุประสงค์และกำหนดแผนการเรียนรู้อัตโนมัติ ประเมินผลการเรียนรู้นั้นด้วยตนเองทั้งหมด ด้วยการช่วยเหลือจากผู้อำนวยความสะดวกหรือเพื่อนร่วมทางการเรียนรู้ มีหลักการที่สำคัญ 4 ข้อ ดังนี้

1) มโนภาพต่อตนเอง (Self-concept) มโนทัศน์การรับรู้ของตนเองของผู้ใหญ่เปลี่ยนแปลงจากผู้ที่มีบุคลิกภาพต้องพึ่งพาผู้อื่นไปสู่ผู้ที่สามารถนำตนเอง สามารถชี้แนะและควบคุมตนเองได้

2) ประสบการณ์ (Experience) ผู้ใหญ่สะสมประสบการณ์ความรู้มากมาย จนสามารถใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้อันทรงคุณค่าโดยถือว่าประสบการณ์เป็นทรัพยากรอันมีคุณค่าของการเรียนรู้

3) ความพร้อม (Readiness) ผู้ใหญ่มีความพร้อมที่จะเรียนเพิ่มมากขึ้น โดยมุ่งไปสู่ภาระงานตามบทบาทหน้าที่ของตนในสังคมพร้อมที่จะเรียนรู้ เมื่อรู้สึกว่สิ่งนั้นจำเป็นในการดำรงชีวิต

4) แนวโน้มต่อการเรียนรู้ (Orientation to learn) ผู้ใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงจากผู้ที่มีมุ่งนำความรู้ไปใช้ในอนาคต สู่อำนาจนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน และแนวทางการเรียนรู้เปลี่ยนจากเนื้อหาเป็นศูนย์กลาง ไปสู่การลงมือปฏิบัติเป็นศูนย์กลาง โดยยึดปัญหาเป็น ศูนย์กลางของการเรียนรู้

จากหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ ที่ได้กล่าวมานั้น สรุปว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องยึดหลักการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในวัยของตนได้เป็นอย่างดี และต้องตอบสนองปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) ซึ่งเสนอว่าบุคคลต้องเกิดการเรียนรู้ตลอดเวลา อันสอดคล้องกับความต้องการ (Needs) ของผู้สูงอายุ โดยกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ กิจกรรมการศึกษาด้านความรู้พื้นฐาน เพื่อให้เกิดความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต กิจกรรม

ด้านการฝึกทักษะ เพื่อให้ความรู้และทักษะอาชีพ สร้างรายได้ก่อให้เกิดการพึ่งตนเอง และกิจกรรมด้านข่าวสารข้อมูล ซึ่งเป็นการศึกษาตามอัธยาศัยของผู้สูงอายุ เพื่อผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการรับมือกับปัญหาต่างๆ ในชีวิตได้อย่างเหมาะสม

3.3 รูปแบบกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในต่างประเทศ

รูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุในต่างประเทศได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลายาวนาน ทั้งภาคพื้นยุโรป อเมริกา รวมทั้งประเทศที่พัฒนาแล้วในภาคพื้นเอเชีย โดยผู้วิจัยได้สรุปรูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุในต่างประเทศ ได้ดังต่อไปนี้ (สุรกุล เจนอบรม, 2541 ; กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2542 ; สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย, 2549 ; ศูนย์เฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม, 2550)

3.3.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ในประเทศสหรัฐอเมริกามีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุในรูปแบบการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โดยศึกษาในโบสถ์ ศูนย์ชุมชน สโมสรผู้สูงอายุ โดยให้การศึกษาในด้านสุขภาพอนามัยและสุขศึกษา (Health Education) ในมหาวิทยาลัยนิวยอร์กแฮมเชียร์ (University of New Hampshire) มีการจัดโปรแกรมทางการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ โดยเป็นหลักสูตรที่ไม่มีหน่วยกิต เน้นในด้านการพัฒนาสติปัญญา ทำให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติกับคนในวัยเดียวกัน

นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมทางสังคม โดยจัดการบริการชุมชน (Community Service) ประเภทต่างๆ โดยพยายามหลีกเลี่ยงการส่งผู้สูงอายุเข้าอาศัยในสถานสงเคราะห์ โดยจัดระบบครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ ประกอบด้วย

- 1) บริการให้คำปรึกษาผู้สูงอายุเกี่ยวกับปัญหาในครอบครัว
- 2) บริการช่วยเหลือทางกฎหมาย (Legal Aids)
- 3) บริการดูแลคนชราเวลากลางวัน
- 4) บริการดูแลช่วยเหลือครอบครัวที่มีผู้สูงอายุ โดยช่วยเหลือในกรณีที่บุตรหลานมีปัญหาในการดูแลผู้สูงอายุ

5) บริการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่อยู่ในบ้านตามลำพัง โดยจัดบริการต่างๆ ในบ้านผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมอาสาสมัครเยี่ยมบ้าน เป็นต้น

นอกจากนั้นยังมีการส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายผู้สูงอายุ ได้มีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดอาสาสมัครผู้สูงอายุอีกด้วย โดยมีการจัดทำคู่มือสำหรับอาสาสมัครภาคีเครือข่าย

ดูแลผู้สูงอายุชื่อ Public/Private Partnerships in Volunteerism: A Guide for the Aging Network ซึ่งจัดพิมพ์โดย National Eldercare Institute on Business and Aging, Washington Business Group on Health.

3.3.2 ประเทศอังกฤษ

ในประเทศอังกฤษได้มีการประสานสัมพันธ์ระหว่างภาคีเครือข่ายองค์กรเอกชนในการจัดการศึกษา ทั้งการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยแก่ผู้สูงอายุหลากหลายรูปแบบ ได้แก่

1) การจัดพิมพ์เอกสารที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ เพื่อการศึกษาตามอัธยาศัยออกเผยแพร่ ซึ่งเป็นสิ่งพิมพ์ที่มีเนื้อหาอันเป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ เช่น Your Right, Tour Taxes and giving retirement, Using your home as hospital และ A Buyer's Guide to Sheltered Housing เป็นต้น

2) การพิมพ์แผ่นปลิวความรู้ด้านการรักษาสุขภาพอนามัยแก่ผู้สูงอายุ

3) องค์กรเอกชนที่แจกจ่ายข้อมูลที่น่าสนใจให้แก่ผู้สูงอายุเป็นระยะๆ เช่น Holidays

ในประเทศอังกฤษมีการดำเนินกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนภายใต้ความรับผิดชอบหลักของกระทรวงการพัฒนาศังคม (Department of Social Security) โดยรับผิดชอบหน้าที่พักอาศัยในลักษณะบ้านพักฉุกเฉิน ให้แก่ผู้สูงอายุที่เจ็บป่วย เช่น Self Accommodation, Housing Association, Special Sheltered Housing และ Residential Home เป็นต้น นอกจากนี้ยังจัดบริการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่อาศัยในบ้านของตน (Self-Accommodation) เช่น โครงการจัดส่งอาหารถึงบ้าน (Meal on Wheel) โครงการผู้ช่วยในบ้าน เช่น อาบน้ำ ชักผ้า ทำความสะอาดบ้านให้ผู้สูงอายุ (Home help) บริการดูแลสุขภาพอนามัย เช่น การทำแผลเรื้อรัง วัดความดัน ฉีดยา (District Nurse) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ ที่เรียกว่า มหาวิทยาลัยวัยที่สาม (University of the Third Age) ดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อผู้สูงอายุที่ต้องการศึกษาต่อเนื่องในระดับอุดมศึกษาเป็นการเฉพาะอีกด้วย

3.3.3 ประเทศญี่ปุ่น

ในประเทศญี่ปุ่น มีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ โดยอยู่ในความดูแลให้การสนับสนุนของกระทรวงวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม (Monbusho) เป็นโครงการในระดับชาติและสนับสนุนให้รัฐบาลระดับท้องถิ่น เทศบาล ภาคีเครือข่าย และชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ เช่น

- 1) การประชุมเพื่อการส่งเสริมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ
- 2) การจัดห้องเรียนสำหรับผู้สูงอายุ
- 3) การจัดหลักสูตรกิจกรรมอาสาสมัครสำหรับผู้สูงอายุ
- 4) การใช้คุณประโยชน์ของทรัพยากรมนุษย์ผู้สูงอายุ
- 5) โครงการประสานสัมพันธ์คนวัยต่างๆ
- 6) โครงการจัดกิจกรรมให้คำปรึกษา
- 7) โครงการส่งเสริมกีฬาเพื่อชีวิตที่ยืนยาว

ในด้านการดำเนินงานด้านอื่นๆ เกี่ยวกับผู้สูงอายุพบว่า การดูแลผู้สูงอายุจะมีทั้งดูแลในบ้านและสถานสงเคราะห์ ประกอบด้วยบริการช่วยเหลือที่บ้าน การให้คำแนะนำทางด้านการแพทย์ บริการดูแลกลางวัน บริการฟื้นฟูสมรรถภาพ การให้เข้าอุปกรณ์ดูแลสุขภาพ ซึ่งผู้สูงอายุเหล่านี้สามารถใช้บริการได้ที่บ้านตนเอง ส่วนบริการในสถานสงเคราะห์นั้น เป็นการรับผู้สูงอายุเข้าไปดูแลในรูปแบบบ้านพัก ศูนย์ดูแลสุขภาพ หรือสถานพยาบาลทางการแพทย์ ซึ่งผู้สูงอายุต้องออกค่าใช้จ่ายร้อยละ 10 ของต้นทุนค่าอาหารประจำวัน ส่วนผู้สูงอายุที่ยากจนนั้น รัฐบาลได้กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมหรือเพดานสูงสุดโดยเปรียบเทียบจากรายได้ต่อปีของผู้สูงอายุ แนวทางแก้ไขในปัจจุบันคือ ให้เอกชนและหน่วยงานเครือข่ายต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมดูแลผู้สูงอายุมากขึ้น โดยชุมชนต้นแบบสังคมชราภาพที่มีชื่อเสียงมากในประเทศญี่ปุ่น คือ ชุมชนนิชิโน ในจังหวัดตอตโตริ ซึ่งมีผู้มาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก

3.3.4 ประเทศเกาหลี

ด้วยนโยบายทางด้านผู้สูงอายุของประเทศเกาหลี มุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจมากกว่าด้านสังคม ประกอบกับวัฒนธรรมของเกาหลีที่เคารพนับถือบรรพบุรุษ จึงทำให้สังคมและบุตรหลานในประเทศเกาหลีดูแลผู้สูงอายุเป็นอย่างดี นโยบายการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับของรัฐบาลเกาหลี จึงมุ่งเน้นไปที่ผู้สูงอายุที่ยากจน โดยจัดตั้งสมาคมผู้สูงอายุแห่งเกาหลี (Korea Senior Citizen's Association: KSCA) ซึ่งเป็นองค์กรระดับประเทศขึ้นในปี พ.ศ. 2525 มีหน้าที่ประสานงานระหว่างรัฐบาลกลาง รัฐบาลท้องถิ่น ชุมชน และภาคีเครือข่าย โดยกำหนดให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในลักษณะของกฎบัตร 9 ข้อ ในประเด็นต่างๆ คือ

- 1) จัดเตรียมสถานที่เพื่อให้ผู้สูงอายุได้สมาคมร่วมกันทั้งทางสังคมและสันตนาการ
- 2) จัดเตรียมโครงการการศึกษาผู้ใหญ่ตลอดชีวิต เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้ ทักษะ และมีความชำนาญ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้

- 3) จัดเตรียมการเรียนรู้จากประสบการณ์ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของกันและกัน อันทำให้ชีวิตบั้นปลายมีคุณค่า
- 4) ให้การศึกษาแก่ผู้สูงอายุในด้านสุขภาพ อนามัย
- 5) ให้คำแนะนำสำหรับผู้สูงอายุเพื่อแก้ไขปัญหาความรู้สึกโดดเดี่ยวและถูกสังคมทอดทิ้ง
- 6) จัดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการรับบริการของสังคมและร่วมกิจกรรมในการพัฒนาชุมชน
- 7) ช่วยหางานให้ผู้สูงอายุทำตามสมควรและตามความสามารถ
- 8) จัดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการสมาคมกับคนหนุ่มสาวเพื่อลดปัญหาช่องว่างระหว่างวัย

3.3.5 ประเทศสิงคโปร์

ประเทศสิงคโปร์เป็นประเทศที่มีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มอย่างรวดเร็ว และมีภาวะการเจริญพันธุ์ต่ำ ลักษณะพิเศษของสิงคโปร์คือมีประชากรหลากหลายทั้งในด้านเชื้อชาติและภาษาดังนั้นนโยบายของผู้สูงอายุของประเทศสิงคโปร์ คือ การให้ประชากรผู้สูงอายุอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี เป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวและสังคม ตามกฎหมาย The Maintenance of Parent Act ซึ่งระบุให้ลูกมีหน้าที่ต้องดูแลพ่อแม่ตามกฎหมาย

นโยบายของรัฐจึงเน้นความร่วมมือในลักษณะของความเป็นหุ้นส่วน (Partnerships) ในการดูแลผู้สูงอายุร่วมกับชุมชนและครอบครัว ตามนโยบาย “Many Helping Hands” ซึ่งดูแลในเชิงปฏิบัติโดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและการกีฬา (The Ministry of Community Development and Sports) ซึ่งเป็นกระทรวงหลักในการทำงานด้านผู้สูงอายุ โดยภาคีเครือข่ายในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุของสิงคโปร์ ประกอบด้วย National Council of Social Service, Singapore National Employer's Federation, People's Association, The Singapore Action Group of Elders, Tsao Foundation, และ Gerontological Society of Singapore เป็นต้น โดยมีนโยบายที่ขับเคลื่อนไปสู่ชุมชนด้วยการประสานงานกับอาสาสมัคร หน่วยงานทางศาสนา หน่วยงานทางเชื้อชาติ ซึ่งการดำเนินงานประกอบด้วย การฝึกอบรม ให้การศึกษาแก่ผู้สูงอายุ การให้ความร่วมมือด้านเงินทุน โดยรัฐบาลสิงคโปร์เชื่อว่าการให้ทุกภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมทำให้การแก้ปัญหาด้านผู้สูงอายุ ไม่กระทบถึงความความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

3.3.6 ประเทศมาเลเซีย

ประเทศมาเลเซียเริ่มมีนโยบายผู้สูงอายุแห่งชาติ (National Policy for The Elderly) เป็นครั้งแรกในปี 1995 โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ เพื่อเพิ่มศักดิ์ศรีและคุณค่าของผู้สูงอายุในครอบครัว สังคม และประเทศ เพื่อการเพิ่มศักยภาพของผู้สูงอายุให้คงไว้ซึ่งผลิตภาพในกระบวนการพัฒนาประเทศ และเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อดูแลรักษาและคุ้มครองผู้สูงอายุ

ต่อมาในปี 1996 มีการจัดตั้ง National Senior Citizens Policy Technical Committee เพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ 6 ด้าน ประกอบด้วย ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านการศาสนา ด้านการฝึกอบรม ด้านการวิจัย และด้านการประชาสัมพันธ์ ซึ่งมีกิจกรรมการให้การศึกษายาได้โครงการด้านสุขภาพผู้สูงอายุที่สำคัญ ได้แก่

- 1) การให้ความรู้เกี่ยวกับโรคความจำเสื่อมในคลินิก 58 แห่งทั่วประเทศ
- 2) การให้ความรู้เพื่อป้องกันและควบคุมโรคเรื้อรัง เช่น เบาหวานและความดันโลหิต

โลหิต

- 3) การให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพ
- 4) การให้ความรู้ในศูนย์สุขภาพชุมชนเพื่อให้คำปรึกษาและแนะนำด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ เช่น การออกกำลังกายและโภชนาการ

- 5) กิจกรรมการให้ความรู้ในโรงพยาบาล เช่น การให้ความรู้ผู้ป่วยในระยะยาว

รัฐบาลมาเลเซียมีนโยบายให้องค์กรต่างๆ โดยทั้งภาครัฐและเอกชนมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว ดังจะเห็นได้ว่ามีภาคเอกชนและองค์กรอิสระหลายแห่งจัดตั้งบ้านพักสำหรับผู้สูงอายุทั่วไป และจัดกิจกรรมต่างๆ ให้ผู้สูงอายุภายใต้การดูแลของกรมประชาสัมพันธ์ที่ออกใบอนุญาตให้ดำเนินการได้

จากการศึกษารูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุในต่างประเทศ ได้สะท้อนให้เห็นประเด็นสำคัญ 2 ประเด็น ได้แก่

1) รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ที่หลายประเทศมีความต้องการให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพิงตนเองได้ด้วยการให้การศึกษาทั้งก่อนเกษียณและหลังเกษียณ ด้วยเนื้อหาที่ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ โดยจะเห็นได้ว่าส่วนมากเป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตใจ สุขภาพ และเศรษฐกิจ

2) รูปแบบความสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายเข้ามามีบทบาทการมีส่วนร่วม และแบ่งเบาภาระในการจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ที่เห็นเด่นชัด ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสิงคโปร์ และประเทศเกาหลี ที่ประกาศเป็นนโยบายในการร่วมกันดูแลรับผิดชอบผู้สูงอายุในฐานะหุ้นส่วน (Partnerships) กับรัฐบาล ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทยได้ต่อไป

3.4 รูปแบบของมหาวิทยาลัยที่สามในต่างประเทศ

มหาวิทยาลัยวัยที่สาม (The University of the Third Age: U3As) เป็นการศึกษาจากระบบโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จอย่างมากสำหรับผู้สูงอายุ ในการเข้าร่วมกิจกรรมที่เหมาะสมกับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในช่วงบั้นปลายชีวิต ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบของประเทศฝรั่งเศสและรูปแบบของประเทศอังกฤษ ซึ่งรูปแบบการจัดมหาวิทยาลัยวัยที่สามทั้งสองรูปแบบเป็นแบบสำเร็จในการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศต่างๆ ทั่วโลก

3.4.1 จุดเริ่มต้นแนวคิดมหาวิทยาลัยวัยที่สาม

Groombridge (1982) ได้เสนอเหตุผลในการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวัยที่สามไว้ 5 ประการ ประกอบด้วย

- 1) การศึกษาเป็นการสร้างความตระหนักและสร้างความเป็นอิสระให้กับผู้สูงอายุ
- 2) การศึกษาเป็นการช่วยให้ผู้สูงอายุแก้ไขปัญหาการไม่รู้หนังสือและปัญหาทางจิตวิทยาท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลก
- 3) การศึกษาเป็นการสร้างความสามารถให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพในการอุทิศตนให้สังคมมากยิ่งขึ้น
- 4) การตระหนักในตนเองของผู้สูงอายุ การแปลความหมายของผู้สูงอายุ การสื่อสารสำหรับผู้สูงอายุ ตลอดจนประสบการณ์ของผู้สูงอายุที่มีต่อคนรุ่นหลังจะทำให้ผู้สูงอายุเข้าใจตนเองในการดำรงชีวิตอยู่ในโลก
- 5) การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้สูงอายุที่ต้องการจะศึกษาต่อในวัยสูงอายุ

การศึกษาในวัยสูงอายุส่วนใหญ่ในหลายประเทศอยู่ในประเด็นของการรักษาสุขภาพซึ่งตรงกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุ ผนวกกับความก้าวหน้าของการศึกษจากระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุเป็นการศึกษาที่เป็นเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ และได้รับการยอมรับที่เรียกว่า มหาวิทยาลัยวัยที่สาม

3.4.2 รูปแบบการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม

รูปแบบการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สามที่ได้รับการยอมรับในการดำเนินงานจัดการกิจกรรมการศึกษา/เรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุในประเทศต่างๆ ทั่วโลก แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบประเทศฝรั่งเศส และรูปแบบประเทศอังกฤษ โดยรูปแบบของประเทศฝรั่งเศสเป็นรูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สามแบบดั้งเดิม ซึ่งตรงกันข้ามกับรูปแบบการดำเนินงานของประเทศอังกฤษที่เน้นการพึ่งพาตนเอง และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน

ภายนอกเพียงเล็กน้อย ซึ่งประเทศต่างๆ ที่นำรูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สามไปใช้จะเลือกรูปแบบที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของประเทศตนเอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.4.3 รูปแบบการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศฝรั่งเศส

การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศฝรั่งเศส เริ่มขึ้นใน ค.ศ. 1968 ในระยะเริ่มแรกมีการจัดขึ้นในวิทยาลัยชุมชน ต่อมา มีการแพร่ขยายการดำเนินงานเกี่ยวกับการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุมากขึ้น ในปี ค.ศ. 1973 ในมหาวิทยาลัยตูลูส (Toulouse University) ได้เริ่มวางรูปแบบการการจัดมหาวิทยาลัยวัยที่สามสำหรับผู้เกษียณ โดยไม่มีเกณฑ์การรับสมัคร ไม่มีการสอบคัดเลือก และเก็บค่าใช้จ่ายในอัตราที่ต่ำมาก และใน ค.ศ. 1975 แนวคิดการจัดมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ได้แพร่ขยายไปยังประเทศเบลเยียม สวิตเซอร์แลนด์ โปแลนด์ อิตาลี สเปน และประเทศสหรัฐอเมริกา จนกระทั่ง ค.ศ. 1981 มีสมาชิกมากกว่า 170 สถาบัน

รูปแบบการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศฝรั่งเศส มีจุดเด่นที่ขึ้นตรงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยไม่มีการสังกัดอยู่กับมหาวิทยาลัย ซึ่งรูปแบบการดำเนินงานในระยะแรกนั้น มหาวิทยาลัยเป็นผู้จัดในรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาส มหาวิทยาลัยวัยที่สามบางแห่ง ได้เปลี่ยนชื่อและเปลี่ยนจุดเน้นความสำคัญ เช่น มหาวิทยาลัยเวลาว่าง (University of Leisure Time) และมหาวิทยาลัยสำหรับคนหลากหลายวัย (Inter-Age University)

หลักสูตรที่มหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศฝรั่งเศสมีหลากหลายรูปแบบทั้งการนำเสนอและรูปแบบ เช่น การบรรยาย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การอภิปราย การเข้าร่วมหลักสูตรของมหาวิทยาลัย กลุ่มสนใจ การอบรมเชิงปฏิบัติการ โครงการพัฒนาศักยภาพและพัฒนาสุขภาพ เนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับมนุษยศาสตร์และศิลปะ โดยได้รับงบประมาณจากแหล่งเงินทุนต่างๆ เช่น เงินทุนจากมหาวิทยาลัย หรือเป็นเงินที่ได้รับจากการบริจาค หรืองบประมาณการพัฒนาท้องถิ่น

3.4.4 รูปแบบการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศอังกฤษ

การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศอังกฤษ เริ่มขึ้นใน ค.ศ. 1981 ในเมืองเคมบริดจ์ ซึ่งรูปแบบของประเทศอังกฤษ จะมีความแตกต่างจากประเทศฝรั่งเศส ในประเด็นที่พึ่งพาตนเอง และมีความยืดหยุ่นกว่า กล่าวคือ ผู้สอนก็เป็นผู้เรียนและผู้สอนก็เป็นผู้เรียน (Laslett, 1989) สมาชิกของมหาวิทยาลัยวัยที่สามที่มีประสบการณ์และความรู้ในด้านใด ก็จะได้รับบทบาทเป็นผู้สอนผู้เรียนคนอื่นๆ รูปแบบการช่วยเหลือตนเองตามแบบประเทศอังกฤษยึดหลักการนำประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้สูงอายุมาใช้ในการแลกเปลี่ยนกัน

รูปแบบการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศอังกฤษ โดยเน้นหลักการพึ่งพาตนเอง ได้นำไปใช้ในประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ โดยการเก็บค่าใช้จ่ายในอัตราที่ต่ำ

จัดการเรียนการสอนในศาลาประชาคม ห้องสมุด บ้านพักอาศัย โรงเรียน มีตารางเรียนและหลักสูตรที่ยืดหยุ่น การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ ไม่มีเนื้อหาทางด้านวิชาการ ไม่มีการสอบ โดยเนื้อหาแต่ละเรื่องได้รับการลงคะแนนเสียงจากสมาชิกในมหาวิทยาลัยวัยที่สาม

3.4.5 ภาพรวมการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศต่าง ๆ

ประเทศออสเตรเลีย ประเทศออสเตรเลียมีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวัยที่สามในเมืองเมลเบิร์น ใน ค.ศ. 1984 มีหลักสูตรตามที่ผู้สูงอายุต้องการ เช่น หัตถกรรมและกิจกรรมทางสังคมที่มีผู้เรียนวัยสูงอายุมากกว่า 18,000 คน และมีวิทยาเขต 108 วิทยาเขตทั่วทั้งประเทศ การดำเนินงานเป็นไปโดยอิสระ ไม่มีองค์กรกลางเพื่อการประสานงาน ไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ แต่ละหน่วยมีการบริหารจัดการด้วยตนเองหรือมหาวิทยาลัยวัยที่สามบางแห่งมีวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นเป็นที่ปรึกษา

ประเทศจีน หลังจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในเครือข่าย 400 มหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ มีการจัดโปรแกรมให้ผู้สูงอายุกว่า 470,000 คน โดยรับผู้เรียนอายุขั้นต่ำคือ 50 ปีขึ้นไป มีอาจารย์มหาวิทยาลัยในท้องถิ่นเป็นผู้สอน หรือบางหลักสูตรมีอาจารย์พิเศษสอนมีการเก็บค่าใช้จ่ายในอัตราต่ำ บางท้องถิ่นได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลท้องถิ่น หลายหน่วยงานในประเทศจีนมีหลักสูตรเตรียมตัวการเป็นผู้สูงอายุตั้งแต่ก่อนเกษียณ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในปี ค.ศ. 1993 มีโรงเรียนและวิทยาลัยประมาณ 5,300 แห่งที่จัดการเรียนการสอนสำหรับผู้สูงอายุ โดยมีหลักสูตรที่หลากหลาย เช่น สูงอายุวิทยา (Gerontology) จิตวิทยา สุขภาพ การเมือง สังคมวิทยา วิทยาศาสตร์ วรรณกรรม ภาษาอังกฤษ ภาพยนตร์ นอกจากนั้นมีวิชาเลือก เช่น การเขียนอักษรจีน การวาดภาพ การเต้น การทำอาหาร การทำสวน และการกีฬา เป็นต้น

ประเทศฝรั่งเศสและประเทศเบลเยียม มหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศฝรั่งเศสและประเทศเบลเยียมเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงกัน มหาวิทยาลัยวัยที่สามดำเนินการในรูปแบบมหาวิทยาลัยอย่างเต็มรูปแบบ ส่วนบางแห่งดำเนินการในรูปแบบองค์กรการกุศล โดยมีมาตรฐานการศึกษาในระดับสูง หลายมหาวิทยาลัยนอกจากจะดำเนินกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุแล้ว ยังมีกิจกรรมการศึกษาร่วมกับแม่บ้าน และนักศึกษาในมหาวิทยาลัยอีกด้วยในรูปแบบมหาวิทยาลัยเวลาว่าง (Leisure Universities) หรือ มหาวิทยาลัยไม่จำกัดวัย (Inter-Ages Universities) ซึ่งจุดเน้นกระบวนการของมหาวิทยาลัยไม่จำกัดวัยนี้ เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุที่ส่วนใหญ่อายุ 60 ปีขึ้นไป โดยมหาวิทยาลัยวัยที่สามนี้มีทั้งหลักสูตรทางวิชาการและการวิจัย

ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมในมหาวิทยาลัยวัยที่สามนี้ จะต้องนำวัสดุอุปกรณ์มาเองและต้องเข้าห้องเรียนจึงจะเข้าเป็นผู้เรียนในมหาวิทยาลัยวัยที่สามได้ มหาวิทยาลัยวัยที่สามนี้ มีการตีพิมพ์จดหมายข่าวเพื่อเผยแพร่กิจกรรมของมหาวิทยาลัยไปทั่วประเทศ

ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ มหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศสวิสเซอร์แลนด์มีทั้งหมด 21 แห่ง โดยสังกัดอยู่ในมหาวิทยาลัย โดยให้ความสำคัญกับหลักสูตรการศึกษาระดับสูง โดยแต่ละมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นมีมหาวิทยาลัยวัยที่สามเป็นของตนเอง หากไม่มีก็จะเชื่อมโยงกับมหาวิทยาลัยวัยที่สามที่ใกล้กัน โดยมหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศสวิสเซอร์แลนด์จะไม่ให้วัยอื่นที่ไม่ใช่วัยสูงอายุเรียน

ประเทศเนเธอร์แลนด์ มหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศเนเธอร์แลนด์มีทั้งหมด 25 แห่ง เชื่อมโยงกับมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นหรือบางแห่งเป็นมหาวิทยาลัยวัยที่สามที่พึ่งพาตนเอง โดยมหาวิทยาลัยวัยที่สามทั้งหมดมีมาตรฐานการศึกษาที่สูง เพื่อดำเนินการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

ประเทศเยอรมันนี ในประเทศเยอรมันนี มหาวิทยาลัยวัยที่สามส่วนใหญ่สังกัดอยู่กับสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งดำเนินการสอนโดยคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุ

ประเทศออสเตรีย ประเทศออสเตรียดำเนินกิจกรรมการศึกษาของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม โดยมีรูปแบบที่แตกต่างจากประเทศฝรั่งเศสและประเทศอังกฤษ ซึ่งมหาวิทยาลัยวัยที่สามของประเทศออสเตรียสังกัดอยู่กับสถาบันอุดมศึกษา โดยเป็นหลักสูตรปกติในมหาวิทยาลัย แต่ดำเนินการเรียนการสอนสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ

ประเทศอิตาลี ประเทศอิตาลีมีมหาวิทยาลัยวัยที่สามจำนวน 152 แห่ง ดำเนินการจัดการศึกษาโดยไม่ได้สังกัดกับมหาวิทยาลัย

ประเทศสเปน ประเทศสเปนมีมหาวิทยาลัยวัยที่สาม 77 แห่ง โดยประสานงานกับ Antennae ที่ดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ สำหรับคนยากจน และสำหรับชุมชน โดยมหาวิทยาลัยวัยที่สามอย่างน้อย 6 แห่งได้สังกัดอยู่กับมหาวิทยาลัย การดำเนินงานขับเคลื่อนโดยอาสาสมัคร หลักสูตรการศึกษาเกี่ยวกับสังคมวิทยา ประวัติศาสตร์ ศาสนา ภาษา วรรณกรรม ดำเนินการสอน โดยคณาจารย์ในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา

กลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย มหาวิทยาลัยวัยที่สามในกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย โดยเฉพาะประเทศเดนมาร์ก เป็นประเทศที่มีการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในรูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สามมาเป็นเวลายาวนาน ประเทศสวีเดน มีการดำเนินการศึกษาในรูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สามที่เชื่อมโยงกับมหาวิทยาลัย มีการดำเนินการจัดการศึกษาโดยอาสาสมัคร

ประเทศฟินแลนด์มีมหาวิทยาลัยวัยที่สาม 3 แห่งที่ดำเนินกิจกรรมการศึกษา รวมถึงประเทศนอร์เวย์ที่มีมหาวิทยาลัยวัยที่สาม 2 แห่งโดยตั้งอยู่ในเมืองหลวงคือกรุงออสโล

กลุ่มประเทศยุโรปตะวันออก ประเทศโปแลนด์มีมหาวิทยาลัยวัยที่สาม 16 แห่งซึ่งมีการดำเนินงานอย่างเข้มแข็ง เชื่อมโยงกับมหาวิทยาลัย โดยมากเป็นหน่วยงานระดับชาติซึ่งมีความร่วมมือกับคณะแพทยศาสตร์ รูปแบบการดำเนินงานของประเทศโปแลนด์มีรูปแบบเดียวกับประเทศฝรั่งเศส และนอกจากนั้นยังมีการดำเนินงานในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุสำหรับผู้เกษียณอายุด้วย สำหรับมหาวิทยาลัยวัยที่สามที่มีการพึ่งพาตนเองอย่างเข้มแข็งคือมหาวิทยาลัยวัยที่สามในสาธารณรัฐเชค โดยมหาวิทยาลัยวัยที่สามในสาธารณรัฐเชคมีการดำเนินงาน 45 แห่งที่เป็นอิสระโดยมีองค์กรกลางของรัฐบาลเป็นแกนกลางในการเชื่อมโยงกัน

ประเทศอังกฤษ ประเทศอังกฤษเป็นประเทศต้นแบบในการดำเนินงานมหาวิทยาลัยวัยที่สามแบบเป็นอิสระ ในปี ค.ศ. 1981 ซึ่งมีมหาวิทยาลัยวัยที่สามจำนวน 240 แห่ง ในสหราชอาณาจักร หากรวมสกอตแลนด์ เวลส์ และไอร์แลนด์เหนือ จะมีมากถึง 32,000 แห่ง สมาชิกในกลุ่มมีตั้งแต่ 20 คน จนถึง 1,000 คน โดยหลักสูตรการศึกษาเป็นการศึกษาในเรื่องที่เรียบง่าย เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หนังสือ การเขียน และดนตรี นอกจากนี้มีการศึกษาในเรื่องกายภาพ อาทิกายเดิน การออกกำลังกายและว่ายน้ำ ตามที่ผู้สูงอายุสนใจศึกษา รูปแบบการศึกษามีทั้งการเรียนแบบธรรมดา การเรียนเป็นกลุ่ม การเรียนเดี่ยว ซึ่งการจัดการศึกษาส่วนใหญ่จะจัดในบ้านของสมาชิก ซึ่งมีบรรยากาศที่เป็นกันเองและเอื้อต่อการเรียนรู้ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน มีการเก็บค่าสมาชิกไว้ใช้เป็นค่าสอน โดยมีหน่วยงานแกนกลางของมหาวิทยาลัยวัยที่สามตั้งอยู่ในกรุงลอนดอน เป็นหน่วยงานที่คอยประสานงาน และมีการจัดพิมพ์จดหมายข่าวของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม “Third Age News” สามเดือนต่อหนึ่งฉบับเพื่อเผยแพร่ข่าวด้านการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม มหาวิทยาลัยวัยที่สามของท้องถิ่นในประเทศอังกฤษมีหลักสูตรบางหลักสูตรที่เชื่อมโยงกัน โดยจัดการเรียนการสอนในรูปแบบกลุ่มสนใจ เช่น ภาษาศาสตร์ การแปล เพื่อนทางจดหมาย การเดิน ศิลปะ ดนตรี การเขียน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงการจัดกลุ่มทัศนาวจร

สาธารณรัฐไอร์แลนด์ ในประเทศไอร์แลนด์ไม่มีการดำเนินการของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม แต่มีหน่วยงานที่เรียกว่า สมาคมผู้เกษียณ (FARA) ที่มีการดำเนินงานที่คล้ายกับมหาวิทยาลัยวัยที่สามในรูปแบบของประเทศอังกฤษ ซึ่งมีสมาคม 76 แห่ง และมีสมาชิกมากกว่า 7,500 คน

ประเทศญี่ปุ่น ในประเทศญี่ปุ่นการดำเนินงานด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ดำเนินการจัดในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Kominkan) ซึ่งต่อมามีการขยายโอกาสทางการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุและพัฒนาไปสู่มหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่นมีการดำเนินงานอย่างเป็น

อิสระ เรียกว่า Izumi Kenro Daigaru (Izumi Kenro University) ในเมืองโอซาก้า ดำเนินการ จัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตร 2 ปี โดยหลักสูตรที่ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาของผู้สูงอายุ การเมือง เศรษฐกิจ ปรัชญา ศาสนา สิทธิมนุษยชน สวัสดิการสังคม ศิลปะและทัศนกรรม ซึ่ง ผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุต้องเรียนวิชาบังคับ และวิชาเลือกตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย ซึ่งมี มหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุในลักษณะนี้ กรุงโตเกียว โกเบ เกียวโต และพื้นที่ใกล้เคียง มหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกระทรวงศึกษาธิการและการ สนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น รวมถึงรัฐบาลกลาง และยังมีกรฝึกอบรมผู้สอนสำหรับ ผู้สูงอายุอีกด้วย

ประเทศนิวซีแลนด์ มหาวิทยาลัยวัยที่สามเป็นสิ่งที่ใหม่สำหรับประเทศนิวซีแลนด์ โดยมีการตั้งกลุ่มเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1989 ต่อมา มีการขยายออกไปทั่วประเทศ ซึ่งรูปแบบ มหาวิทยาลัยวัยที่สามของประเทศนิวซีแลนด์ใช้แบบของประเทศอังกฤษที่มีการพึ่งพาตนเองสูง แต่ละกลุ่มดำเนินการสอนตามความต้องการของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งแต่ละกลุ่มจะสอนการศึกษาขั้น พื้นฐาน โดยใช้สถานที่ตามบ้านของสมาชิก รูปแบบการเรียนรู้นี้ในมหาวิทยาลัยวัยที่สามใน นิวซีแลนด์จะมีบรรยากาศที่เป็นกันเอง หลักสูตรจะมีความยืดหยุ่น มีผู้เรียน 15 ถึง 20 คน มีการ เรียนทั้งเนื้อหาวิชาการและนันทนาการ

ประเทศสหรัฐอเมริกา มหาวิทยาลัยวัยที่สามมีการตั้งในสหรัฐอเมริกา โดยเริ่มที่ซานดิเอโกใน ค.ศ. 1975 โดยเรียกว่า Elderhostel Program ซึ่งโปรแกรมการจัดการศึกษาที่โดดเด่นคือ โปรแกรมของสถาบันการเรียนรู้เพื่อการเกษียณอายุ (ILRs) ที่เริ่มขึ้นใน ค.ศ. 1962 ในกรุงนิวยอร์ก ต่อมา มีการแพร่ขยายสถาบันอย่างต่อเนื่องไปทั่วประเทศมากถึง 180 แห่ง รูปแบบการดำเนินงาน ของ ILR มีการดำเนินการจัดการศึกษาในห้องเรียนสัปดาห์ละหนึ่งครั้ง ครั้งละสองชั่วโมง โดยมีการเก็บค่าใช้จ่ายประมาณ 15 ดอลลาร์สหรัฐฯ จนถึง 200 ดอลลาร์สหรัฐฯ ขึ้นอยู่กับระดับ การศึกษา อย่างไรก็ตามก็ดียังไม่มีรูปแบบที่แน่นอนของ ILRs เนื่องจากแต่ละแห่งจะพัฒนารูปแบบของ กลุ่มตนเองและสนับสนุนโดยสถาบันเจ้าภาพที่มีลักษณะเฉพาะแต่ละแห่ง ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทของ ชุมชนที่สถาบันนั้นๆ ตั้งอยู่ด้วย

ประเทศแคนาดา ในประเทศแคนาดามีการทำโปรแกรมของสถาบันการเรียนรู้เพื่อการ เกษียณอายุ (ILRs) เช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ในประเทศแคนาดาจะมีการตั้ง มหาวิทยาลัยวัยที่สามในมหาวิทยาลัยที่พูดภาษาฝรั่งเศส โดยการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมี การศึกษา โดยเน้นในเรื่องสูงอายุวิทยา (Gerontology) และการเรียนการสอนเกี่ยวกับการ ช่วยเหลือตนเองของผู้สูงอายุ เช่น กระบวนการดูแลตนเอง นอกจากนี้สถาบันการศึกษาใน ระดับอุดมศึกษาในประเทศแคนาดายังเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ใช้แหล่งการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุด ห้องบรรยาย มีการอนุญาตให้ผู้สูงอายุเข้าฟังการบรรยายโดยที่ไม่ได้รับปริญญาบัตร

ประเทศอาร์เจนตินา จากการดำเนินงานนำร่องของ National University of Entre Rios ซึ่งมีการตั้งภาควิชาที่ดำเนินการจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับวัยสูงอายุโดยเฉพาะ โดยยึดรูปแบบของประเทศฝรั่งเศส ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาเป็นไปเพื่อการเริ่มต้นความสัมพันธ์ใหม่ในหมู่คนวัยเดียวกัน เพื่อตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ในวัยสูงอายุ โปรแกรมที่จัดขึ้นในรูปแบบเดียวกับการสอนในระดับอุดมศึกษา การบริการการวิจัย ตลอดจนการศึกษาวงจรชีวิตของผู้สูงอายุ การวิจัยเป็นไปในรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

ประเทศในทวีปอเมริกากลางและอเมริกาใต้ รูปแบบการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในทวีปอเมริกากลางและอเมริกาใต้ ในทวีปอเมริกาตอนใต้ มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวัยที่สามในรูปแบบของประเทศฝรั่งเศส คือ เวเนสูเอล่า บราซิล ชิลี โคลัมเบีย อูรุกวัย เอกวาดอร์ เม็กซิโก และสาธารณรัฐโดมินิกัน และมีการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สามในรูปแบบของประเทศอังกฤษคือ โบลิเวีย ปารากวัย และอาร์เจนตินา

จากการศึกษาการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สามในในสองทศวรรษที่ผ่านมา พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงในวงการจัดการศึกษาและพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ซึ่งส่งผลให้ความก้าวหน้าของมหาวิทยาลัยวัยที่สามก้าวหน้าและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ความแตกต่างของกระบวนการพัฒนามหาวิทยาลัยวัยที่สามจากการสังเคราะห์รูปแบบการจัดการศึกษาจากประเทศต่างๆ พบว่า การจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบประเทศฝรั่งเศสที่เป็นการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุอย่างเป็นทางการ สังกัดมหาวิทยาลัยทั้งในระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น มีการดำเนินงานที่เป็นเครือข่ายอย่างเป็นทางการ ในขณะที่การดำเนินงานตามรูปแบบประเทศอังกฤษ เน้นการพึ่งพาตนเอง ความเป็นอิสระ และการดำเนินงานโดยอาสาสมัคร อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาจะประสบผลสำเร็จได้ต้องมีการศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการ จุดเด่น จุดด้อยของบริบทเชิงพื้นที่ในการดำเนินงาน ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ได้แก่ ด้านงบประมาณ ด้านนโยบายภายนอกที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น นโยบายทางด้านการเงิน และการสนับสนุนจากสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่อยู่ในท้องถิ่น มหาวิทยาลัยหลายแห่งในประเทศต่างๆ ให้ความสำคัญกับแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยให้บริการการศึกษาต่อเนื่องสำหรับผู้สูงอายุโดยตรง ในขณะที่ในบางประเทศ เช่น ประเทศฝรั่งเศส และประเทศเบลเยียม ดำเนินการจัดการศึกษาแบบหลากหลาย ที่มีผู้เรียนทุกวัยเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะมหาวิทยาลัยในเวลาว่าง (Leisure University) ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สามแทบทุกประเทศทั่วโลก คือ ปัญหาด้านงบประมาณ โดยส่วนใหญ่เป็นการจัดสรรงบประมาณในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดย

ผู้เรียนเป็นผู้จ่ายค่าใช้จ่ายเองในอัตราที่ต่ำ บางมหาวิทยาลัยวัยที่สามมีได้รับบริจาค หรือได้รับงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มหาวิทยาลัยในท้องถิ่น รวมถึงรัฐบาลกลางที่ให้การสนับสนุน สำหรับผู้สอนมีทั้งที่เป็นคณาจารย์ในมหาวิทยาลัย อาสาสมัคร องค์กรทางศาสนา แม้กระทั่งให้ผู้สูงอายุด้วยกันเอง เป็นผู้สอนทางด้านสถานที่จัดกิจกรรมการศึกษาเป็นสถานที่ที่ไม่ได้เสียค่าใช้จ่าย โดยส่วนมากจัดที่ศาลาประชาคม ห้องสมุดสาธารณะ ห้องเรียน รวมไปถึงบ้านพักของผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุ เป็นต้น

3.5 รูปแบบกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย

รูปแบบกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย ใน 5 หน่วยงานหลักของกระทรวงศึกษาธิการ ประกอบด้วย (1) สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (สป.) มีหน่วยงานที่สังกัดจัดและส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและอัตรายาศัย (สำนักงาน กศน.) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) สำนักกิจการพิเศษ (สภพ.) สำนักการลูกเสือ ยุวกาชาด และกิจการนักเรียน (สกก.) พร้อมทั้งหน่วยงานในกำกับของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คือ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา (สกสค.) (2) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ) (3) สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) (4) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) (5) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) โดยได้ดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ตามภารกิจของประกาศกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) ดังนี้

- 1) จัดบริการข้อมูลข่าวสารให้ครอบคลุมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการทำให้ฐานข้อมูลทางการศึกษา การฝึกอบรมสำหรับผู้สูงอายุ
- 2) จัดบริการการศึกษาต่อเนื่องทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยให้แก่ผู้สูงอายุ
- 3) สนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการสำหรับผู้สูงอายุ
- 4) ส่งเสริมให้หน่วยงานสถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อผู้สูงอายุ
- 5) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีศูนย์การเรียนรู้ในทุกชุมชนแก่ผู้สูงอายุ
- 6) คัดกรองการผลิตสื่อความรู้และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ให้แก่ผู้สูงอายุ
- 7) จัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับผู้สูงอายุในการศึกษาขั้นพื้นฐานถึงระดับอุดมศึกษา
- 8) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตงานวิจัยเพื่อเพิ่มพูนองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ

ผลการดำเนินงานจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ จำแนกตามหน่วยงาน ดังนี้
(กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

1) สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

1.1) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

(สำนักงาน กศน.)

การจัดการศึกษานอกระบบขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่ระดับการรู้หนังสือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สามารถเลือกวิธีเรียนได้ตามความเหมาะสม คือ วิธีการเรียนแบบพบกลุ่ม วิธีการเรียนทางไกล และการเทียบระดับการศึกษา

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้โอกาสผู้สูงอายุได้ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ การพัฒนาทักษะบางเรื่อง การฝึกทักษะ งานอดิเรก การฝึกอบรมในหลักสูตรระยะสั้น เช่น การเรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์ การฝึกสมาธิ กฎหมายเบื้องต้น เป็นต้น

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน เพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมและชุมชน บทบาทการมีส่วนร่วมในสังคม บทบาทของอาสาสมัครในชุมชน ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต เพื่อเรียนรู้ในเรื่องการปรับตัวและการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า การรักษาสุขภาพ การอยู่ร่วมกับบุตรหลาน

การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการจัดศูนย์การเรียนรู้ กิจกรรม รายการสื่อทางเทคโนโลยี นิทรรศการ ห้องสมุด เพื่อเสริมความรู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

1.2) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.)

จัดหลักสูตรระยะสั้นและหลักสูตร ปวช. แด ปวส. สาขาคุณธรรมศาสตร์ ในสาขาวิชาช่วยการดูแลผู้สูงอายุ

จัดฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นสำหรับผู้สูงอายุในการเรียน การฝึกอบรม วิชาอาชีพที่ผู้สูงอายุสนใจ และเสริมทักษะเกี่ยวกับวิชาชีพที่สนใจ

1.3) สำนักงานกิจการพิเศษ

จัดโครงการครอบครัวศึกษา จัดดำเนินการทัศนศึกษาที่เกี่ยวกับธรรมศึกษา จัดกิจกรรมในวันสำคัญเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

1.4) สำนักงานการลูกเสือ ยุวกาชาด และกิจการนักเรียน

จัดโครงการลูกเสือบำเพ็ญประโยชน์

1.5) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา

จัดดำเนินการให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่เกษียณอายุราชการ เช่น การจัดระบบบริการผู้สูงอายุ การจัดตั้งมูลนิธิและกองทุน การจัดสวัสดิการฌาปนกิจสงเคราะห์ มีสถานพยาบาลครูสภาในบริเวณครูสภาเพื่อให้บริการการรักษาพยาบาลผู้สูงอายุ การจัดบริการหอพัก การจัดพิธีมอบเข็มเชิดชูเกียรติครูเกษียณอายุราชการ

2) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การเพิ่มสาระองค์ความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุในบางรายวิชาในหลักสูตรระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และในสาระการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การส่งเสริมและสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาบางแห่งได้ดำเนินโครงการผู้แก่เล่าผู้เยาว์เรียน โครงการจิตอาสาพัฒนาบ้านผู้สูงอายุ เป็นต้น

3) สำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา

การพัฒนารายวิชาการดูแลเด็กและผู้สูงอายุ ในหลักสูตร ปวช. และ ปวส. สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ เพื่อฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้ ทักษะในการดูแลผู้สูงอายุ การจัดฝึกอบรมอาชีวพระยะสั้นให้กับผู้สูงอายุ

4) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

มีการจัดการศึกษาเป็นหลักสูตรระดับอุดมศึกษาเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ การจัดหลักสูตรระยะสั้น และการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ

5) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

จัดทำนโยบายและแผนงานการศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ดำเนินโครงการยกย่องเชิดชูครูภูมิปัญญาไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2553)

กล่าวโดยสรุป หน่วยงานหลักของกระทรวงศึกษาธิการได้จัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 หมวด 5 มาตรา 80 แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 – 2564) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และประกาศกระทรวงศึกษาธิการ โดยการจัดการ โดยจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุให้เป็นรูปธรรมแก่สังคมและสอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงานหลักแต่ละแห่งโดยมีกิจกรรมและโครงการที่ให้บริการสำหรับผู้สูงอายุที่หลากหลาย

ตอนที่ 4 นโยบายมาตรการและการดำเนินงานของเครือข่ายการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

จากการศึกษา พบว่า การดำเนินงานของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย แบ่งเป็นประเภทใหญ่ 2 ประเภท คือภาคีเครือข่ายภาครัฐ และภาคีเครือข่ายภาคเอกชน ดังมีรายละเอียดดังนี้

4.1 นโยบายและมาตรการในการส่งเสริมการศึกษาการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

หากพิจารณานโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาและพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุในระดับชาติ พบว่า รัฐบาลไทยให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาและพัฒนาคุณภาพสำหรับผู้สูงอายุอย่างยิ่ง ดังเห็นได้จาก การกำหนดบทบาท ภารกิจในการดำเนินงานด้านนโยบาย และยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในมาตรการและนโยบายต่างๆ โดยภาพรวม และนโยบายเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นกรอบนโยบายในภาพรวมของการบริหารและพัฒนาประเทศ ได้ระบุประเด็นเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในการศึกษา มาตรา 49 ความว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่งและการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น การจัดการศึกษาอบรมขององค์การวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับการคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ” และมาตรา 53 “บุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ มีสิทธิได้รับสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และการช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ”

2) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) มีวิสัยทัศน์มุ่งพัฒนาประเทศสู่ สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) ภายใต้แนวปฏิบัติของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่ 1 คือ การให้ความสำคัญกับ “สังคมแห่งการเรียนรู้” โดยกำหนดเป็น “ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมภูมิปัญญาและการเรียนรู้” กล่าวถึงการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้โดยการพัฒนาสติปัญญาของคนในชาติ ในการพัฒนาสติปัญญานั้น จะมุ่งพัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรม เพิ่มทักษะความรู้ เพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และสร้างโอกาสและ “กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัย” ซึ่งถือว่าเป็นหลักการของการจัดการศึกษาและพัฒนาคุณภาพสำหรับผู้สูงอายุ

นอกจากนั้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ยังได้กำหนดถึงสิ่งที่จะช่วยให้เกิดการจัดการความรู้ของสังคมแห่งการเรียนรู้ นั่นคือ การพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาให้เกิดความรู้ใหม่ และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเหมาะสม

3) แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ข้อที่ 2 กำหนดให้มีการให้การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ และ ยุทธศาสตร์ที่ 5 ข้อที่ 1 ที่กำหนดให้มีมาตรการสนับสนุนและส่งเสริมหน่วยงานวิจัยดำเนินการประมวลและพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุที่จำเป็นสำหรับการกำหนดนโยบายและการพัฒนาบริหารหรือดำเนินการที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ และข้อที่ 2 ที่สนับสนุนและส่งเสริมการวิจัยด้านผู้สูงอายุที่เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย การพัฒนาบริการ และการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

4) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 11(2) ได้กำหนดให้รัฐจัดการศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

5) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษา ในมาตรา 22 ถึง 30 กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษา ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย หมวด 1 ความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา 8 กำหนดให้การศึกษาเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน

6) พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.2551 มีหลักการจัดการศึกษาให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน และให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างต่อเนื่อง ให้ประชาชนมีโอกาสในการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญา มีการส่งเสริมให้ภาคีเครือข่าย มีโอกาสและความพร้อมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้กำหนดนโยบายเพื่อพัฒนางานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในระยะยาวตั้งแต่ พ.ศ. 2550 เป็นต้นไป โดยมีกลุ่มเป้าหมายหลักในการจัดกิจกรรมการศึกษากลุ่มหนึ่ง คือ “ผู้สูงอายุ” โดยมุ่งเน้นเรื่องการปรับตัวที่สอดคล้องกับบริบทรอบตัวที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ตลอดจนกระทรวงศึกษาธิการ ได้ผลักดันงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้เป็นวาระแห่งชาติ เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 โดยการสร้างกระแสสังคมให้คนไทยต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีคำขวัญในการขับเคลื่อนประชาสัมพันธว่า “แก่นแท้ของการศึกษาตลอดชีวิต : การเรียนรู้ ไม่มีวันสาย

เกินไป ไม่มีนานเกินวัย ไม่ไกลเกินเอื้อม” และกำหนดให้กลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ เป็นหนึ่งในกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

7) ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย ข้อ 3 กล่าวว่า “ผู้สูงอายุควรได้รับโอกาสทางการศึกษา เรียนรู้พัฒนาศักยภาพของตนอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร การบริการทางสังคมอันเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต”

8) ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2547 เรื่อง “กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขการคุ้มครองและข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ” ในข้อ 1 กำหนดให้จัดบริการข่าวสารให้ครอบคลุมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการทําสานข้อมูลทางการศึกษา การฝึกอบรมสำหรับผู้สูงอายุ และข้อ 2 กำหนดให้จัดบริการการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับผู้สูงอายุ

9) ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561) เป็นข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาของรัฐบาลที่เน้นให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีเป้าหมายหลักสามประการ คือ พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการเรียนรู้ของคนไทย เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ในการบริหารและจัดการศึกษา โดยมีวิสัยทัศน์คือ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” ด้วยการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ได้มีโอกาสได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ในระดับนานาชาติ ประชาคมโลกเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษาและพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุได้เห็นได้จาก คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคมภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก (ESCAP) ซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิก ได้มีเจตนารมณ์ร่วมกันในปฏิญญามาเก๊า (Macau Action Plan 1999) ความตอนหนึ่งว่า “เมื่อผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวมากขึ้น บทบาทของผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญเป็นพิเศษ ควรเตรียมผู้สูงอายุให้มีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ ในระดับสังคมได้แก่การให้การศึกษอย่างต่อเนื่องและดำเนินการเพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคมให้มากที่สุด”

จากนโยบายระดับชาติและนานาชาติข้างต้น สะท้อนให้เห็นความสำคัญและกรอบนโยบายในการจัดการจัดการศึกษาและพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ โดยกำหนดให้จัดบริการการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้ผู้สูงอายุมีโอกาสการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยระบุบทบาทหน้าที่ของผู้สูงอายุและบุคคลทั่วไปในและระบุนวัตกรรมต่างๆ รวมทั้งการกล่าวถึงสิทธิของผู้สูงอายุโดยตรงที่จะได้รับการบริการพื้นฐานจากสังคม เป็นการกำหนดบทบาทหน้าที่ และกรอบการจัดทำแผนงานและนโยบายของกระทรวงต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นอีกแนวทางในการทำงานจัดการศึกษาอย่าง

ต่อเนื่องตลอดวงจรชีวิตสำหรับเพื่อผู้สูงอายุที่สำคัญ โดยการระดมทรัพยากรต่างๆ ให้พร้อมในการช่วยเหลือ สนับสนุน และส่งเสริมผู้สูงอายุให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง และมีความสุขได้ในสังคมต่อไป

4.2 การดำเนินงานของภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมการจัดการศึกษา การเรียนรู้ สำหรับผู้สูงอายุ

4.2.1 เครือข่ายภาครัฐ

การดำเนินงานของภาคีเครือข่ายภาครัฐที่มีบทบาทและภาระงานด้านผู้สูงอายุ พบว่ามีหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพทางสังคมพื้นฐานสำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 6 กระทรวงหลัก ได้แก่ 1) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 2) กระทรวงแรงงาน 3) กระทรวงศึกษาธิการ 4) กระทรวงสาธารณสุข 5) กระทรวงมหาดไทย 6) กระทรวงการคลัง (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2549)

ในด้านบทบาทของภาคีเครือข่ายภาครัฐที่มีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ มีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ 2 กระทรวง คือ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกระทรวงศึกษาธิการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์ 3 หน่วยงาน ประกอบด้วย

1.1) กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ได้จัดบริการสำหรับผู้สูงอายุ อาทิ สถานสงเคราะห์คนชรา ศูนย์บริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ (Day Center) บริการหน่วยเคลื่อนที่ สถานสงเคราะห์เครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องช่วยความพิการและอื่นๆ ตลอดจนการจัดอบรมเจ้าหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุ

1.2) สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ (สทส.) สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ (สท.) มีหน้าที่เสนอแนะนโยบาย แนวทางการส่งเสริมศักยภาพ การคุ้มครอง และพิทักษ์สิทธิของผู้สูงอายุ โดยการพัฒนามาตรฐานในการกำหนดจัดสวัสดิการสังคม เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของผู้สูงอายุ ศึกษารวบรวมข้อมูล งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้สูงอายุ เป็นศูนย์กลางในการประสานงานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ รวมทั้งร่วมมือและประสานงานกับทางราชการส่วนท้องถิ่น และรัฐวิสาหกิจ ตลอดจนองค์กรอื่นในการคุ้มครองผู้สูงอายุ

1.3) สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ทำหน้าที่สนับสนุนเงินทุนอุดหนุนแก่องค์กรเอกชน มูลนิธิที่ดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ

2) กระทรวงศึกษาธิการ มีภาระงานในด้านของ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ใน 8 ด้าน คือ

2.1) จัดบริการข้อมูลข่าวสารทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งจัดทำฐานข้อมูลทางการศึกษา การฝึกอบรมผู้สูงอายุ

2.2) จัดบริการการศึกษาต่อเนื่องทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

2.3) สนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการสำหรับผู้สูงอายุ

2.4) ส่งเสริมให้หน่วยงาน สถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

2.5) ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแก่ผู้สูงอายุ

2.6) คุ้มครองการผลิตสื่อความรู้และสื่ออิเล็กทรอนิกส์สำหรับผู้สูงอายุ

2.7) จัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับผู้สูงอายุในการศึกษาขั้นพื้นฐานถึงอุดมศึกษา

2.8) ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการผลิตงานวิจัยเพื่อเพิ่มพูนองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ยังมีภารกิจของหน่วยงานรัฐอื่นๆ ที่ทำหน้าที่ภาคีเครือข่ายผู้สูงอายุ ในการพิทักษ์ คุ้มครอง ดูแล ให้การศึกษาแก่ผู้สูงอายุ รวมทั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการศึกษาวิจัย เผยแพร่ความรู้ แหล่งวิชาการเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ซึ่งมีผลงานแพร่หลายทั้งในและต่างประเทศ เช่น วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น

4.2.2 เครือข่ายภาคเอกชน

จากการศึกษาการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายภาคเอกชนที่มีบทบาทและภาระงานด้านผู้สูงอายุ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2549) พบว่ามีภาคีเครือข่ายภาคเอกชนที่มีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุจำนวนมาก อาทิ

1) สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย

สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี จัดตั้งขึ้นโดยการรวมกลุ่มชมรมผู้สูงอายุทั่วประเทศและสมาคมผู้สูงอายุต่างๆ จัดตั้งขึ้นเป็นนิติ

บุคคลตามกฎหมาย โดยประธานสภาประจำจังหวัดได้รับการเลือกตั้งจากชมรมผู้สูงอายุเป็นตัวแทนเข้าร่วมเป็นสมาชิกสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย เพื่อประสานงานการดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุในระดับชาติ ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 สมเด็จพระศรีนครินทร์บรมราชชนนี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยมีบทบาทสำคัญ ดังนี้

- 1.1) ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางระหว่างสมาคมและชมรมผู้สูงอายุ รวมทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ
- 1.2) ศึกษาหาความรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้สูงอายุ และหรือองค์กรเกี่ยวกับผู้สูงอายุทั้งในประเทศและนานาชาติ
- 1.3) ประสานงานการดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ เสนอความคิดเห็นต่อรัฐและองค์กรเอกชนอันเกี่ยวเนื่องและบังเกิดประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ
- 1.4) ก่อตั้งเครือข่ายชมรมผู้สูงอายุทั่วประเทศ ปัจจุบันพบว่ามีชมรมผู้สูงอายุมากกว่า 9,000 ชมรม ทั่วประเทศ
- 1.5) มีส่วนร่วมในการทำแผนงานและนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุของประเทศ
- 1.6) มีส่วนร่วมในการกำหนดกฎหมายที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุเช่น พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546
- 1.7) ประสานงานและติดตามการทำงานของหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

2) ชมรมผู้สูงอายุ

ในปี พ.ศ. 2424 นายแพทย์ประสพ รัตนกร ได้ดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุขึ้นที่โรงพยาบาลประสาทพญาไท ก่อนหน้าที่จะมีการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ โดยเห็นว่าผู้สูงอายุที่มีปัญหาด้านสุขภาพ มักมีปัญหาด้านความเครียดสูงด้วย ต่อมาจึงได้ขยายโครงการไปยังภาคเหนือ โดยมีการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุขึ้นเป็นครั้งแรกที่จังหวัดลำปาง และโรงพยาบาลประสาท จังหวัดเชียงใหม่ เรียกว่า “โครงการบริการสุขภาพผู้สูงอายุ” แบ่งบริการเป็น 2 ส่วน คือ ด้านคลินิก ให้บริการตรวจสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ และด้านการออกบริการในชุมชน ผลการดำเนินงานในโรงพยาบาลประสาทจังหวัดเชียงใหม่ นับว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจมาก และมีสมาชิกในโครงการถึง 2,600 คน ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่าสมาชิกส่วนใหญ่พอใจกับกิจกรรมที่โรงพยาบาลจัดขึ้น

ในปี พ.ศ. 2527 มีการจัดทำแผนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุ กรมประชาสงเคราะห์และกระทรวงสาธารณสุขได้สนับสนุนให้มีการตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้น ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จึงได้มีการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในจังหวัดต่างๆ ต่อมาในปี พ.ศ. 2532 ซึ่งเป็นปีผู้สูงอายุสากล ได้มีการขยายโครงการรวมกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นชมรมผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น มีทั้ง

ในส่วนที่กรมประชาสงเคราะห์และกระทรวงสาธารณสุขให้การสนับสนุน (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, 2544)

3) สมาคมคลังปัญญาอาวุโสแห่งประเทศไทย

สมาคมคลังปัญญาอาวุโสแห่งประเทศไทย ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2530 โดยมีวัตถุประสงค์ที่เป็นศูนย์รวมผู้สูงอายุที่มีความรู้ความสามารถด้านต่างๆ มารวมกัน เพื่อจัดให้มีกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ เพิ่มพูนความรู้ ถ่ายทอดจรรยาบรรณ ความรู้ ประสบการณ์ด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุ แก่เยาวชน ประสานงานร่วมกับเครือข่ายองค์กร รัฐบาล เอกชนต่างประเทศ ในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ กิจกรรมต่างๆ ของสมาคมคลังปัญญาอาวุโสแห่งประเทศไทย ประกอบด้วย (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, 2544)

- 3.1) จัดพิมพ์จดหมายข่าว “เสียงอาวุโส”
- 3.2) จัดประชุม สัมมนา อบรม กับองค์กรผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- 3.3) โครงการกิจกรรมและบริการผู้สูงอายุในชุมชนแออัดคลองจั่น และคลองเตย
- 3.4) โครงการสมาชิกเสวนา
- 3.5) โครงการฝึกประสบการณ์ทำงานของเยาวชน
- 3.6) โครงการส่งเสริมสุขภาพอนามัยในชุมชนแออัด
- 3.7) โครงการสถาบันเสริมศึกษาวัยที่สาม
- 3.8) โครงการปรับปรุงขยายงานศูนย์บริการผู้สูงอายุคลองเตย

จากการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายภาครัฐ และภาคเอกชน สามารถสรุปได้ว่า การดำเนินงานที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุส่วนใหญ่เน้นในด้านสุขภาพอนามัย การศึกษา ด้านการงานหารายได้ และเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านศีลธรรม และด้านจิตใจ อีกทั้งยังมีการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ โดยประสานงานระหว่างองค์กรของรัฐและเอกชนที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุในรูปแบบของภาคีเครือข่าย เพื่อให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุดียิ่งขึ้น

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

วิรัช แก้วสกุล (2527) ได้วิจัยเรื่อง ความต้องการทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนของผู้สูงอายุที่เป็นข้าราชการเกษียณ กระทรวงศึกษาธิการ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบของการจัดกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ต้องการมากที่สุด คือ จัดแบบมวลชน กล่าวคือ

ต้องการให้จัดรายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ ทำคู่มือ เอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ตามลำดับเนื้อหา ความรู้และทักษะที่ต้องการ คือ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลวัยเดียวกันและบุคคลต่างวัย ความรู้และทักษะทางวิชาชีพเพื่อหารายได้ และกิจวัตรในชีวิตประจำวันกับความรู้และทักษะใหม่ๆ เพื่องานอดิเรก

พัฒน์สุดา สอนชื่อ (2532) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาความต้องการทางการศึกษานอกโรงเรียนของข้าราชการบำนาญ กระทรวงศึกษาธิการในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการบำนาญต้องการความรู้ในด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ และด้านสังคม โดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง ในด้านเศรษฐกิจพบว่า ข้าราชการบำนาญที่มีอายุแตกต่างกัน มีความต้องการได้รับความรู้ทางด้านเศรษฐกิจ โดยส่วนรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนในด้านสุขภาพมีความต้องการได้รับความรู้ด้านสุขภาพโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 และในด้านสังคม พบว่าข้าราชการบำนาญที่มีระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน ต้องการความรู้ด้านสังคมโดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ธรรมรัตน์ ศรัทธิน (2533) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาความสนใจและวิธีในการรับข่าวสารของผู้สูงอายุ: ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตเทศบาลเมืองลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีความสนใจในการรับข่าวสารจากโทรทัศน์และวิทยุอยู่ในระดับมาก โดยสนใจข่าวสารด้านศาสนา การทำบุญ การฟังเทศน์ และข่าวภายในประเทศระดับมาก โดยได้รับจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุด การทดสอบความเป็นอิสระของความสนใจพบว่า เพศ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส กับความสนใจในการรับข่าวสารมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

มาลี รัชตะนาวิณ (2534) ได้วิจัยเรื่อง ความต้องการในการรับบริการทางการศึกษานอกโรงเรียนของผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชรา ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชราต้องการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้านสุขภาพและด้านสังคมในระดับปานกลาง ผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชรานางแค กรุงเทพฯ และผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชรานางบางละมุง จังหวัดชลบุรี ต้องการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความต้องการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

วิมล ชาณูชนบท (2534) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดโครงการการศึกษาจากระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุชนบทในจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาที่ผู้สูงอายุพบมากที่สุดได้แก่ ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาด้านสังคม ปัญหาด้านจิตใจ ส่วนความต้องการทางการศึกษาจากระบบโรงเรียน ผู้สูงอายุมีความต้องการในระดับปานกลาง โดยต้องการความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเพิ่มพูนรายได้ โดยการดำเนินงานต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ เช่น การเรียนเป็นกลุ่ม ศึกษาทางวิทยุ ศึกษาทางโทรทัศน์ ศึกษาออกสถานที่ ฯลฯ

สาลี เพ็ญศิริ (2535) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนในลักษณะของการให้ความรู้ด้านต่างๆ มาก ได้แก่ ด้านอาชีพเสริมงานอดิเรก ด้านการปฏิบัติศาสนกิจ ด้านการพบแพทย์ ด้านสุขภาพ ด้านโภชนาการและการออกกำลังกาย นอกจากนี้พบว่ากิจกรรมเกี่ยวกับความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางร่างกาย และจิตใจ และด้านการมีส่วนร่วมในสังคม เป็นรูปแบบที่ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจมาก

วราภรณ์ แสงสว่าง (2537) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาผลของการให้ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุโดยใช้การ์ตูน เพื่อเปรียบเทียบการให้ความรู้เรื่องการรักษาสุขภาพโดยการ์ตูน โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุที่อายุระหว่าง 60-70 ปีจำนวน 30 คน ในศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุดินแดง กรุงเทพฯ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ ชุดสื่อการ์ตูนเรื่องการรักษาสุขภาพด้วยตนเองของผู้สูงอายุ แบบวัดความรู้ และแบบสอบถามความคิดเห็น ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางความรู้เพิ่มขึ้นหลังจากการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ฉัตรตริยา นาคเกษม (2538) ได้ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของข้าราชการก่อนเกษียณสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ ก่อนและหลังการเกษียณอายุ ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการผู้สูงอายุก่อนการเกษียณและหลังการเกษียณ ควรให้ข่าวสารข้อมูลต่างๆ ให้มากที่สุด รองลงมาคือทักษะอาชีพ และด้านวิชาการ ควรจัดให้น้อยที่สุด เพราะข้าราชการที่เกษียณควรได้ข่าวสารความรู้เกี่ยวกับโภชนาการและการดูแลสุขภาพ การออกกำลังกาย ความรู้เกี่ยวกับยา ข่าวสารเกี่ยวกับโครงการตรวจสุขภาพ เป็นต้น

ชานานูช อภิภัทรธำรง (2540) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาตามแนววิถีชีวิตของผู้สูงอายุ ในสถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแค ผลการวิจัยพบว่า สถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแคจัด กิจกรรมการศึกษาตามแนววิถีชีวิตของผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ด้าน นันทนาการ ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ ตามความพร้อมของเจ้าหน้าที่ และการจัดกิจกรรมตาม แนววิถีชีวิตของผู้สูงอายุต้องคำนึงถึงความสนใจ ความถนัด และความต้องการของผู้สูงอายุเป็น สำคัญ

พรเทพ มนตรวัชรินทร์ (2547) ได้วิจัยเรื่อง การสำรวจคุณภาพชีวิตและความต้องการด้าน การศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร โดยทำการศึกษากลุ่ม ตัวอย่างจำนวน 450 คน โดยใช้แบบสอบถามและการสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิต ของผู้สูงอายุในระดับดีมี 1 ด้าน คือ ด้านคุณธรรม ระดับปานกลาง 4 ด้าน คือ ด้านสติปัญญา สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สุขภาพอนามัย และสังคม ส่วนคุณภาพชีวิตระดับเศรษฐกิจอยู่ในระดับ พอใช้ ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มได้เสนอแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตว่าควรจัดกิจกรรมด้านข่าวสารข้อมูลมากที่สุด รองลงมาตามลำดับคือ กิจกรรมด้านการฝึกทักษะ และกิจกรรมด้านความรู้พื้นฐาน

นริภัทร ผิวพอใช้ (2547) ได้วิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของผู้สูงอายุในศูนย์บริการผู้สูงอายุเขต กรุงเทพมหานคร ที่มีต่อโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อศึกษาความคิดเห็นของกลุ่ม ตัวอย่างผู้สูงอายุจำนวน 270 คน ที่มีต่อกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนทั้ง 4 กิจกรรม คือ กิจกรรมสุขภาพ กิจกรรมเสริมรายได้ กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมศาสนา ใน 6 ด้าน ประกอบด้วย ด้านเนื้อหา ด้านการเรียนการสอน ด้านผู้สอน ด้านการประเมินผล ด้าน สภาพแวดล้อมและสถานที่ ด้านอุปกรณ์และสื่อ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีความเห็นต่อการจัด โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในระดับมาก

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Newenmen (1983) ได้วิจัยเรื่อง ความสนใจในการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้านสุขภาพ อนามัยของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาศูนย์ครอบครัวปฏิบัติ มหาวิทยาลัยเซาท์เทิร์น อิลลินอยส์ (Southern Illinois) โดยใช้การสำรวจทางไปรษณีย์ ผลการวิจัยพบว่า เรื่องสุขภาพและโรค ประจำตัวเป็นเรื่องที่ผู้สูงอายุสนใจมากที่สุด และผู้สูงอายุต้องการได้ข่าวสารทางไปรษณีย์ ส่วนที่ เหลือเลือกที่จะได้รับข่าวสารโดยการพบปะกันที่ศูนย์ครอบครัวปฏิบัติ ทางหนังสือพิมพ์ และทาง วิทยุ ตามลำดับ

Thornton (2003) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เกี่ยวกับวงจรชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาเกี่ยวกับวงจรชีวิตเป็นหนึ่งในรูปแบบกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ ซึ่งเนื้อหาการเรียนรู้เกี่ยวกับวงจรชีวิตสำหรับผู้สูงอายุจะประกอบไปด้วย ความซับซ้อนของร่างกาย สมอง และจิตใจที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ อีกทั้งได้นำเสนอรูปแบบการเรียนรู้เกี่ยวกับวงจรชีวิตสำหรับผู้สูงอายุไว้ 3 รูปแบบ คือ การเรียนเพื่อให้เรียนเป็น (Learning to learn) การเรียนเพื่อการเจริญเติบโต (Learning for Growth) และการเรียนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น (Learning for Well-being)

Richeson, Boyne and Michael (2007) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุที่เป็นโรคจิตเสื่อมขั้นต้น ด้วยการส่งเสริมสุขภาพ กาย ใจ และวิญญาณ โดยทำการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อการส่งเสริมสุขภาพ กาย ใจ และวิญญาณ ทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่อายุระหว่าง 67-89 ปี เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ และทดสอบด้วยการวัดค่าดัชนี Corbin and Strauss Model for Chronic Illness Management (1991) ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุหลังเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีสุขภาพ กาย ใจ และวิญญาณเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

David and Marshallsay (2007) ได้วิจัยเรื่อง ความต้องการในการรับบริการการศึกษา นอกระบบโรงเรียนของคณงานสูงอายุในประเทศออสเตรเลีย: พหุกรณีศึกษา โดยศึกษาความต้องการในการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนของคณงานสูงอายุ ที่ใช้บริการของศูนย์บริการผู้สูงอายุหลายรัฐ เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และกรณีศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุต้องการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนในเนื้อหาด้านเศรษฐกิจ และการเตรียมตัวในการเกษียณอายุมากที่สุดเพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต รองลงมาคือ ทักษะในการทำงาน เพื่อสามารถร่วมงานกับคณงานวัยอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Gordon et al. (2007) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาสมรรถนะของผู้สูงอายุในการศึกษาต่อระดับปริญญาบัณฑิตและมหาบัณฑิตในสาขาการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน ผลการวิจัยพบว่า จากการพัฒนาหลักสูตรของสถาบัน GeroRish ในการพัฒนาสมรรถนะของผู้สูงอายุในการศึกษาต่อระดับปริญญาบัณฑิตและมหาบัณฑิต ศึกษาจากผู้เรียนจำนวน 426 คน ซึ่งศึกษาต่อในสาขาการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน ระดับปริญญาบัณฑิตจำนวน 128 คน และระดับมหาบัณฑิต จำนวน

298 คน และสำเร็จการศึกษาระหว่างปี 2004-2005 ผลการวิจัยพบว่า ระดับอายุที่แตกต่างกันมีผลต่อสมรรถนะของผู้สูงอายุที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

Doron (2007) ได้วิจัยเรื่อง การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาจริยธรรมในผู้สูงอายุโดยใช้บทบาทสมมติ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในการใช้บทบาทสมมติเพื่อพัฒนาจริยธรรมในผู้สูงอายุอยู่ในระดับมาก และมีความรู้ ทักษะ ด้านจริยธรรมเพิ่มขึ้นหลังการทดลอง

Rosenthal (2008) ได้วิจัยเรื่อง การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในการเรียนคอมพิวเตอร์และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารสำหรับผู้สูงอายุสตรี โดยศึกษาในด้านแรงกระตุ้น อุปสรรคและความสำเร็จในการเรียนคอมพิวเตอร์ของผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุสตรีตระหนักในความสำคัญของการเรียนคอมพิวเตอร์ในระดับมาก เหตุผลในการเรียนเนื่องจากสามารถนำไปใช้ในการสื่อสารของผู้สูงอายุสตรีได้ บุคคลที่ผู้สูงอายุสตรีต้องการสื่อสารด้วย ได้แก่ ครอบครัว เพื่อน ประเด็นที่ผู้สูงอายุต้องการรับรู้ข้อมูลข่าวสารมากที่สุด คือเรื่องการรักษาสุขภาพ

Chi-hung (2008) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่เป็นแรงกระตุ้นของผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุในการเรียนคอมพิวเตอร์ในฮ่องกง โดยทำการศึกษากลุ่มตัวอย่าง ผู้สูงอายุชายและหญิง ที่เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนฮ่องกง โดยพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อลดความวิตกกังวลในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ และพัฒนาให้ผู้สูงอายุมีความรู้ ทักษะ ในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ผลการวิจัยพบว่า หลังการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อลดความวิตกกังวลในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ผู้สูงอายุมีความรู้ และทักษะในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์มากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

Mott (2008) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาต่อเนื่องเพื่อพัฒนาชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ โดยศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการในการจัดการศึกษาชุมชนของผู้สูงอายุ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาต่อเนื่อง ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุที่มีระดับอายุ และบริบททางชุมชนแตกต่างกัน มีความต้องการในประเด็นเนื้อหาหลักสูตรในการศึกษาชุมชนที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

Hodkinson, et al. (2008) ได้วิจัยเรื่อง กระบวนการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อการเตรียมตัวเกษียณของผู้สูงอายุในประเทศอังกฤษ ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการ

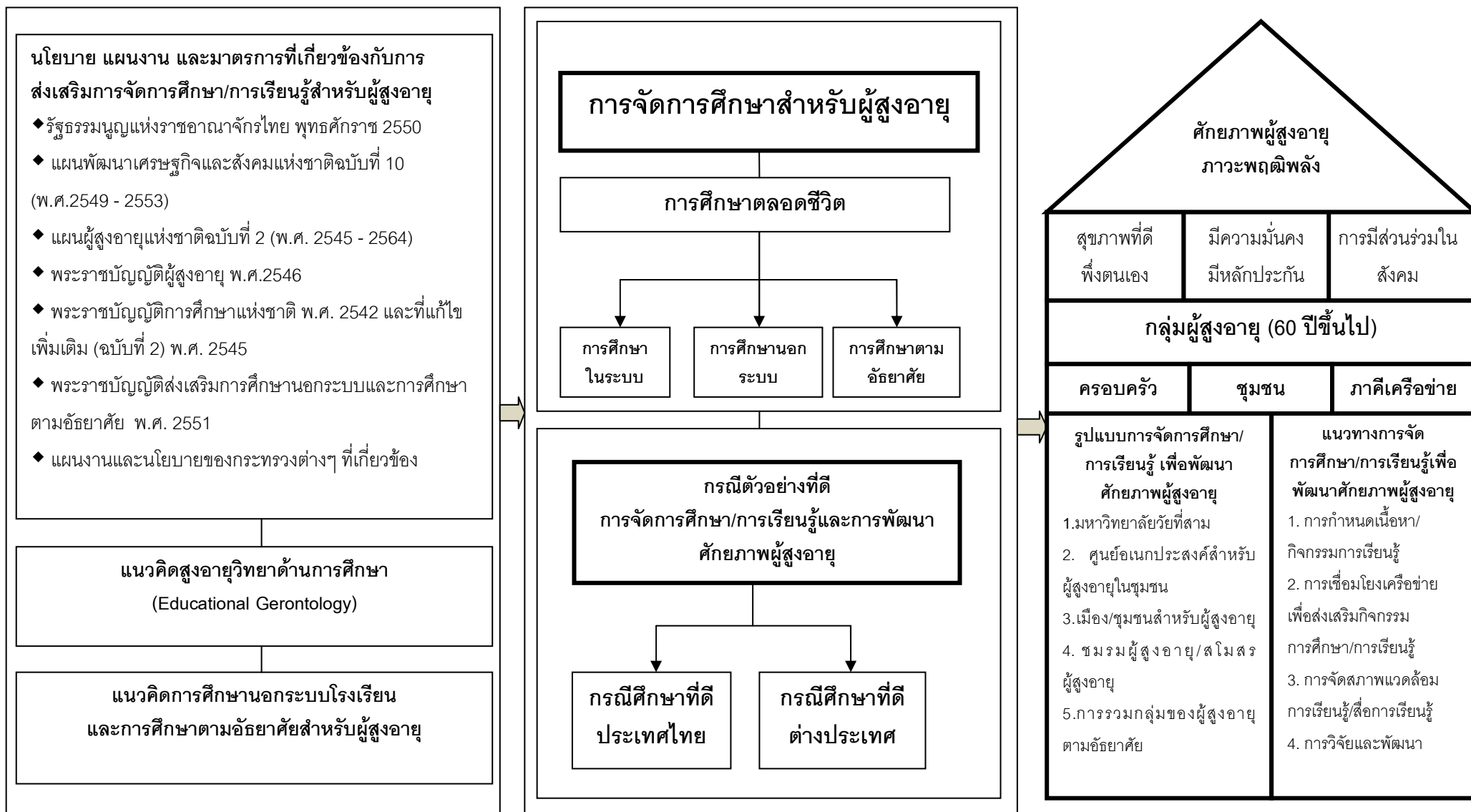
เกษียณและการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียน มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกกับขั้นตอนชีวิต โดยการวิจัยกรณีศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุมีระดับความต้องการในการรับบริการการศึกษาจากระบบโรงเรียนมากขึ้นหลังการเกษียณอายุ

Donorfio, and Healy (2008) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาทางไกลทางโทรทัศน์สำหรับผู้สูงอายุ โดยทำการศึกษาในด้าน การออกแบบ พัฒนาการ และความสำเร็จของการจัดการศึกษาทางไกลทางโทรทัศน์สำหรับผู้สูงอายุ โดยจัดการสอนทางไกลวันละ 3 ครั้ง ผลการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษาทางไกลสำหรับผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพต้องประยุกต์ใช้หลักการจัดการศึกษาสำหรับเด็ก และหลักทางเทคโนโลยีมาถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ในรายการโทรทัศน์สำหรับผู้สูงอายุ

Russell (2008) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของการศึกษาในวาระสุดท้ายของชีวิตของผู้สูงอายุ โดยศึกษาบทบาทการเรียนรู้จากประสบการณ์ในทุกช่วงชีวิตที่ผ่านมาของผู้สูงอายุ ที่มีผลต่อการเรียนรู้ในวาระสุดท้ายของชีวิต ผลการวิจัยพบว่า ประสบการณ์ที่ของผู้สูงอายุมีผลกระทบโดยตรงกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุไม่ต้องการเรียนเพื่อใช้ในชีวิตอนาคตอีกต่อไป ในด้านเวลาพบว่ามีผลกระทบโดยตรงกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุแต่ละระดับอายุ มีรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน และผู้สูงอายุไม่อุทิศเวลาไปกับการเรียนมากเท่าวัยอื่นๆ ดังนั้น ความสำคัญของ เวลา ประสบการณ์ และการเรียนรู้จึงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

สรุปได้ว่างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยนำประสบการณ์ของผู้สูงอายุมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เป็นการสรุปแนวคิด หลักการ และความสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ในสังคม เน้นการศึกษาตลอดชีวิต และการพัฒนาภาวะพหุศักยภาพของผู้สูงอายุเน้นการจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยกระบวนการต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาด้านสุขภาพ ด้านความมั่นคง และด้านการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อการเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุศักยภาพ

แผนภูมิที่ 2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ เป็นการวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Method) โดยมีขั้นตอนการ ดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการวิจัย (Research Stage)

ขั้นตอนการวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1.1 การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา ความต้องการ และการให้บริการ การศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้ เป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) เกี่ยวกับ สภาพ ปัญหา ความต้องการ และการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งเป็น จุดเริ่มต้นที่มีประโยชน์และมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดทำแนวทางและรูปแบบการส่งเสริม การจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากแนวทางและรูปแบบที่จัดขึ้น ทำให้สามารถ พัฒนาแนวทางและรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุได้เหมาะสม ยิ่งขึ้น โดยข้อมูลจากการศึกษาวิเคราะห์สภาพ ปัญหา ความต้องการ และการให้บริการการศึกษา/ การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ สามารถนำไปใช้กำหนดเนื้อหาสาระ และจัดวิธีการเรียนรู้เพื่อพัฒนา ศักยภาพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม ซึ่งวิธีการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้ ดังต่อไปนี้

1.1.1 การสังเคราะห์กรอบแนวคิดในการศึกษาเอกสาร

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพ ปัญหา ความต้องการ และการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ เพื่อนำมาสังเคราะห์สรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์เอกสาร จากการสังเคราะห์ ข้อมูลทำให้สามารถแบ่งสภาพและการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุเป็น 2 ประเภท คือ

- ปัญหาและความต้องการในการส่งเสริมการศึกษา/การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ โดยมี เนื้อหาสาระของปัญหา 3 ด้านคือ ด้านตัวผู้สูงอายุ ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/ กระบวนการเรียนรู้ และด้านการบริหารจัดการ และเนื้อหาสาระของความ ต้องการ 4 ด้าน คือ

ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ด้านเนื้อหาการเรียนรู้ ด้านครูผู้สอน/วิทยากร และด้านสื่อ

- สภาพ ปัญหา และความต้องการในการส่งเสริมการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในประเทศและต่างประเทศซึ่งประกอบด้วยประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส สวีเดน และอเมริกา โดยมีเนื้อหาสาระของสภาพ 4 ด้านคือ ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ด้านหลักสูตร ด้านการบริหารจัดการ และด้านผู้สอน เนื้อหาสาระของปัญหา 3 ด้านคือ ด้านตัวผู้สูงอายุ ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้ และด้านการบริหารจัดการ เนื้อหาสาระของความต้องการ 4 ด้าน คือ ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ด้านเนื้อหาการเรียนรู้ ด้านครูผู้สอน/วิทยากร และด้านสื่อ

ผู้วิจัยใช้ผลจากการสังเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว กำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์เอกสาร จากนั้นผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนของการวิเคราะห์เอกสาร

1.1.2 วิธีการศึกษาเอกสาร

1) ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูล ประกอบด้วย เอกสาร ตำรา งานวิจัย บทความ สารนิพนธ์ และวิทยานิพนธ์ทั้งในระดับปริญญาบัณฑิตและมหาบัณฑิต ซึ่งจัดเป็นเอกสารปฐมภูมิ ในประเด็นเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา ความต้องการ และการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำความรู้ที่ได้มาสรุปเป็นประเด็นหลัก ตามกรอบแนวคิดในการศึกษาเอกสาร

2) ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตโดยการศึกษาวិเคราะห์บทความหรือข้อความเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา ความต้องการ และการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งจัดเป็นเอกสารทุติยภูมิ เพื่อนำความรู้ที่ได้มาสรุปเป็นประเด็นหลัก ตามกรอบแนวคิดในการศึกษาเอกสาร

1.1.3 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเอกสาร

ผู้วิจัยคัดเลือกเอกสารที่วิเคราะห์โดยการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

1) เป็นเอกสารที่เกี่ยวกับสภาพ ปัญหา ความต้องการ และการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งประกอบด้วยประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ประเทศญี่ปุ่น ประเทศฟินแลนด์ และประเทศฝรั่งเศส

2) เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้น ระหว่างปี พ.ศ. 2540 – 2553

1.1.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1) แบบศึกษาเอกสาร ซึ่งเป็นแบบบันทึกข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและหลักฐานที่มีการบันทึกไว้ตามสภาพปกติ (แสดงในภาคผนวก ก)

2) ผู้วิจัยใช้ตัวผู้วิจัยเองเป็นเครื่องมือวิจัย โดยอ่านและศึกษาเอกสารแต่ละเรื่องอย่างละเอียดเพื่อทำความเข้าใจและนำความรู้มาวิเคราะห์และสรุปเป็นประเด็น

1.1.5 การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบศึกษาเอกสาร โดยการศึกษา รวบรวมข้อมูลจากเอกสารตามเกณฑ์ในข้อ 1.3 ตามกรอบแนวคิดในการศึกษาเอกสาร แล้ววิเคราะห์สรุปเป็นประเด็นในแบบศึกษาเอกสาร

1.1.6 การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยพิจารณาเฉพาะเนื้อหาในเอกสารส่วนที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิดในการศึกษาเอกสารในการเลือกเอกสารที่นำมาศึกษา จากนั้นตรวจสอบข้อมูลโดยพิจารณาความน่าเชื่อถือของแหล่งที่มาของเอกสาร ปีที่พิมพ์ สถานที่พิมพ์ หน่วยงานที่พิมพ์ และชื่อผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ว่ามีความครบถ้วนสมบูรณ์น่าเชื่อถือ

1.1.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลมาเรียงเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์ ลดทอนข้อมูล สกัดสาระ และสร้างข้อสรุป (Scott, 2006) โดยยึดหลักการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปโดยการจำแนกชนิดข้อมูลแบบไม่ใช้ทฤษฎี (Typological Analytic) ตามที่ สุภาวงศ์ จันทวานิช (2543) เสนอไว้ คือ จำแนกข้อมูลที่วิเคราะห์ตามความเหมาะสมของข้อมูล โดยจำแนกข้อมูลชนิดต่างๆ ก่อนแล้วพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูลอธิบายถึงความสัมพันธ์ และสาเหตุของปรากฏการณ์โดยยึดกรอบแนวคิดในการศึกษาเอกสารเป็นหลัก

1.2 การศึกษากรณีตัวอย่างที่ดี (Good Practice)

1.2.1 ผู้วิจัยพิจารณาผลการปฏิบัติงานที่ดีในการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยได้ทำการศึกษาค้นคว้าตัวอย่างที่ดี ผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลของกรณีตัวอย่างที่ดีในประเทศไทย จำนวน 3 กรณี โดยมีเกณฑ์การเลือกกรณีตัวอย่างที่ดี ประกอบด้วย 1) เป็นองค์กรหรือหน่วยงานในประเทศที่ศึกษามีระยะเวลาการดำเนินการ อย่างน้อย 2 ปี 2) เป็นองค์กรหรือหน่วยงานมีจุดเด่นในการส่งเสริมกิจกรรมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุในด้านต่างๆ ที่ประสบความสำเร็จ 3) เป็นองค์กรหรือหน่วยงานในประเทศมีแผนการส่งเสริมกิจกรรมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง และได้ศึกษาค้นคว้าตัวอย่างที่ดีในประเทศไทย จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ ชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแวง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดร้อยเอ็ด โครงการส่งเสริม

กิจกรรมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนและโครงการส่งเสริมและสนับสนุน การดำเนินงานศูนย์ 3 วัย สานสายใยรักแห่งครอบครัว ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ ภูเก็ต กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตำบลป่าคลอก อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต และชมรมผู้สูงอายุตำบลขามป้อม อำเภอพระยี่น จังหวัดขอนแก่น และศึกษากรณีตัวอย่างที่ดีของต่างประเทศ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศ สาธารณรัฐเกาหลี ประเทศญี่ปุ่น ประเทศฟินแลนด์ และประเทศฝรั่งเศส โดยพิจารณาจากกรณี ตัวอย่างที่ดีด้านการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ และเป็นประเทศที่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ในทวีปยุโรป คือ ประเทศฝรั่งเศสและประเทศฟินแลนด์ ทวีปอเมริกา คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา และทวีปเอเชีย คือ ประเทศญี่ปุ่นและประเทศสาธารณรัฐ เกาหลี

1.2.2) ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล เป็นตารางการ สังเคราะห์ข้อมูลกรณีตัวอย่างที่ดี (แสดงในภาคผนวก ฉ) แบบสำรวจและสัมภาษณ์กรณีตัวอย่าง ที่ดี (แสดงในภาคผนวก ช) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

1.3 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้และการ พัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของต่างประเทศและเปรียบเทียบกับการจัดการศึกษาและการ พัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทย

ผู้วิจัยนำข้อมูลการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของ ต่างประเทศและในประเทศไทย ที่ได้จากการวิจัยและการสำรวจในขั้นตอนที่ 2 มาวิเคราะห์และ สังเคราะห์ เพื่อเสนอเป็นรูปแบบแนวทางการจัดการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับ ความ ต้องการของผู้สูงอายุ

1.4 การสำรวจสภาพ ปัญหา และความต้องการ การส่งเสริมการจัดการศึกษา/การ เรียนรู้ของผู้สูงอายุ ญาติ บุคลากรทางการศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น

การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เป็นขั้นตอน ของการศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ของ ผู้สูงอายุ ญาติ บุคลากรทางการศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น

1.4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร (Population) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชากรในทุกภูมิภาค ประกอบด้วย ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ ภาคกลาง ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้ มีความครอบคลุมกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดโดยแบ่ง ประชากรที่ศึกษา ออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

1.1) กลุ่มผู้สูงอายุ

1.2) กลุ่มลูกหลานหรือญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ

1.3) กลุ่มบุคลากรทางการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครูผู้สอน/วิทยากร ผู้บริหารสถานศึกษาหรือศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน ผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้บริหารศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ และสถานสงเคราะห์คนชรา

1.4) กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น/ชุมชน เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล

2) กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ผู้วิจัยจำแนกประชากรออกเป็น 5 ภาค ได้แก่ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคใต้ จากนั้นผู้วิจัยจึงทำการเลือกเฉพาะเจาะจง (Purposive Selecting) เฉพาะจังหวัดที่มีศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ และสถานสงเคราะห์คนชรา และศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ระดับอำเภอ (กศน.อำเภอ)/ระดับเขต(กศน.เขต)ใน 5 ภูมิภาค 5 จังหวัด เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยกระจายตามภาคต่างๆ ดังนี้

(1) ภาคกลาง คือ กรุงเทพมหานคร

(2) ภาคเหนือ คือ จังหวัดเชียงราย

(3) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ จังหวัดขอนแก่น

(4) ภาคตะวันออก คือ จังหวัดระยอง

(5) ภาคใต้ คือ จังหวัดภูเก็ต

จากนั้นผู้วิจัยจึงเลือก ตำบลของเขต หรืออำเภอ ที่ทำการศึกษาร้อยละเฉพาะเจาะจง ตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด คือ เป็นตำบลของเขต หรืออำเภอ ที่มีศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ และสถานสงเคราะห์คนชรา และศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมีระยะเวลาการดำเนินการ อย่างน้อย 2 ปี มีจุดเด่นในการส่งเสริมกิจกรรมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุในด้านต่างๆ ที่ประสบความสำเร็จ และมีแผนการส่งเสริมกิจกรรมจัดการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง จึงได้กลุ่มตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

(1) ภาคกลาง คือ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

(2) ภาคเหนือ คือ ตำบลหนองแวง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

(3) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ ตำบลขามป้อม อำเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น

(4) ภาคตะวันออก คือ ตำบลหนองละลอก อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

(5) ภาคใต้ คือ ตำบลปากคลอง อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

จากนั้นผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างจังหวัดละ 80 คน รวม 400 คน ตามกลุ่มตัวอย่างซึ่งแสดงรายละเอียด ดังแสดงในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามภาคและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ภาค	ผู้สูงอายุ (คน)	ญาติ (คน)	บุคลากรทางการ ศึกษา (คน)	ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องใน ท้องถิ่น (คน)	รวม (คน)
ภาคกลาง (กรุงเทพมหานคร)	32	32	8	8	80
ภาคเหนือ (จังหวัดเชียงราย)	32	32	8	8	80
ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดขอนแก่น)	32	32	8	8	80
ภาคตะวันออก (จังหวัดระยอง)	32	32	8	8	80
ภาคใต้ (จังหวัดภูเก็ต)	32	32	8	8	80
รวม (คน)	160	160	40	40	400

1.4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น ทั้งหมด 4 ฉบับ ดังนี้

แบบสอบถามปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ผู้วิจัยนำผลจากการวิจัยขั้นตอนที่ 1 มาสังเคราะห์เพื่อสร้างแบบสอบถาม จากนั้นตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) และความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ จากนั้นนำแบบสอบถามปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ของผู้สูงอายุให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการ ด้านผู้สูงอายุ ด้านส่งเสริมการเรียนรู้และการวัดผลและ

ประเมินผล (รายชื่อแสดงในภาคผนวก ฉ) ทำการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และความเหมาะสม จากนั้นนำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิไปปรับปรุงแบบสอบถาม

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ดัชนีวัดค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruency Index: IOC) มากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ขึ้นไป ซึ่งถือว่ามี ความสอดคล้องกับเนื้อหา ผลการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา มีค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์รวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.864 แสดงว่าแบบสอบถาม มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย สามารถนำไปใช้ได้

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น ทั้งหมด 3 ฉบับ ดังนี้

1) **แบบสอบถามปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/ การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ** แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบเลือกตอบและเติมคำ ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/ การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ 3 ด้าน คือ ด้านตัวผู้สูงอายุ ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/ กระบวนการเรียนรู้ และด้านการบริหารจัดการ โดยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนสองกลุ่ม (Dichotomous Scale) (ใช่,ไม่ใช่) และเติมคำ จำนวน 24 ข้อ และตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับ ความต้องการในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ 4 ด้าน คือ ด้านรูปแบบ การจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ด้านเนื้อหาการเรียนรู้ ด้านครูผู้สอน/วิทยากร และ ด้านสื่อ โดยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) จำนวน 28 ข้อ (แสดง ในภาคผนวก ข)

2) **แบบสอบถามปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/ การเรียนรู้ของครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ** ผู้วิจัยกำหนดให้แบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบเลือกตอบและเติมคำ จำนวน 9 ข้อ ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ 3 ด้าน คือ ด้านตัวผู้สูงอายุ ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้ และด้านการบริหารจัดการ โดยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนสองกลุ่ม (Dichotomous Scale) (ใช่,ไม่ใช่) และเติมคำ จำนวน 24 ข้อ และตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ 4 ด้าน คือ ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ด้านเนื้อหาการเรียนรู้ ด้านครูผู้สอน/วิทยากร และด้านสื่อ โดยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) จำนวน 28 ข้อ (แสดงในภาคผนวก ค)

3) แบบสอบถามสภาพ ปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ของบุคลากรทางการศึกษา ผู้วิจัยกำหนดให้แบบสอบถามแบ่งเป็น 4 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบเลือกตอบและเติมคำ จำนวน 6 ข้อ ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ 4 ด้าน คือ ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ด้านหลักสูตร ด้านการบริหารจัดการ และด้านผู้สอน โดยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) จำนวน 33 ข้อ ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ 3 ด้าน คือ ด้านตัวผู้สูงอายุ ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้ และด้านการบริหารจัดการ โดยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนสองกลุ่ม (Dichotomous Scale) (ใช่, ไม่ใช่) และเติมคำ จำนวน 24 ข้อ ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ 4 ด้าน คือ ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ด้านหลักสูตร ด้านการบริหารจัดการ และด้านผู้สอน โดยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) จำนวน 33 ข้อ (แสดงในภาคผนวก ง)

4) แบบสอบถามสภาพ ปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยกำหนดให้แบบสอบถามแบ่งเป็น 4 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบเลือกตอบและเติมคำ จำนวน 6 ข้อ ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ 4 ด้าน คือ ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ด้านหลักสูตร ด้านการบริหารจัดการ และด้านผู้สอน โดยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) จำนวน 33 ข้อ ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ 3 ด้าน คือ ด้านตัวผู้สูงอายุ ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้ และด้านการบริหารจัดการ โดยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนสองกลุ่ม (Dichotomous Scale) (ใช่, ไม่ใช่) และเติมคำ จำนวน 24 ข้อ ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ 4 ด้าน คือ ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ด้านหลักสูตร ด้านการบริหารจัดการ และด้านผู้สอน โดยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) จำนวน 33 ข้อ (แสดงในภาคผนวก จ)

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามทั้งหมดไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวนกลุ่มละ 20 คน ในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2553 ณ ชมรมผู้สูงอายุ กศน.จังหวัดสมุทรสงคราม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าความเที่ยง (Reliability) โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค โดยมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.93

1.4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยประสานงานและผู้เก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในแต่ละจังหวัด โดยผู้วิจัยได้เดินทางไปชี้แจง และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองร่วมกับผู้ประสานงานและผู้เก็บรวบรวมข้อมูลในจังหวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัย ดังนี้

(1) ภาคกลาง คือ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองร่วมกับผู้ประสานงานและผู้เก็บรวบรวมข้อมูลในวันที่ 9 เมษายน 2553

(2) ภาคเหนือ คือ ตำบลหนองแรด อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองร่วมกับผู้ประสานงานและผู้เก็บรวบรวมข้อมูลในวันที่ 31 มีนาคม 2553

(3) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ ตำบลขามป้อม อำเภอพระยีน จังหวัดขอนแก่น ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองร่วมกับผู้ประสานงานและผู้เก็บรวบรวมข้อมูลในวันที่ 29 มีนาคม 2553

(4) ภาคตะวันออก คือ ตำบลหนองละลอก อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองร่วมกับผู้ประสานงานและผู้เก็บรวบรวมข้อมูลในวันที่ 16 มีนาคม 2553

(5) ภาคใต้ คือ ตำบลปากคอก อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองร่วมกับผู้ประสานงานและผู้เก็บรวบรวมข้อมูลในวันที่ 9 เมษายน 2553

1.4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ SPSS (Statistical Package for the Social/Science Personal Computer Plus) ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยในการให้คะแนนแบบสอบถามการศึกษาปัญหาและความต้องการในการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุว่าอยู่ในระดับใดพิจารณาจากเกณฑ์ต่อไปนี้

(1) แบบสอบถามปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

การพิจารณาระดับปัญหาการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุ

เลือก “ใช่” (1) หมายถึง มีปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุ

เลือก “ไม่ใช่” (0) หมายถึง ไม่มีปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุ

การพิจารณาระดับความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ สำหรับผู้สูงอายุ

- เลือกเกณฑ์ 3 หมายถึง มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้มาก
- เลือกเกณฑ์ 2 หมายถึง มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ปานกลาง
- เลือกเกณฑ์ 1 หมายถึง มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้่น้อย

ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนในการวิเคราะห์ข้อมูลรายข้อดังกล่าวข้างต้น และวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามตามรายละเอียดดังนี้

1) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และปัญหาการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ โดยใช้การแจกแจงความถี่เพื่อหาค่าร้อยละ

2) วิเคราะห์ความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สำหรับการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้กำหนดเกณฑ์ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.00 หมายถึง มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้่มาก

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้่น้อย

2) แบบสอบถามปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ของครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ

การพิจารณาระดับปัญหาการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

เลือก “ใช่” (1) หมายถึง มีปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

เลือก “ไม่ใช่” (0) หมายถึง ไม่มีปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

การพิจารณาระดับความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ สำหรับผู้สูงอายุ

- เลือกเกณฑ์ 3 หมายถึง มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้น้อยมาก
- เลือกเกณฑ์ 2 หมายถึง มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้อานกลาง
- เลือกเกณฑ์ 1 หมายถึง มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้น้อย

ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนในการวิเคราะห์ข้อมูลรายข้อดังกล่าวข้างต้น และวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามตามรายละเอียดดังนี้

1) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และปัญหาการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ โดยใช้การแจกแจงความถี่เพื่อหาค่าร้อยละ

2) วิเคราะห์ความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สำหรับการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้อ้างอิงเกณฑ์ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.00 หมายถึง มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้น้อยมาก

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้อานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้น้อย

3) แบบสอบถามปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้อิงบุคคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การพิจารณาระดับสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

เลือก “มี” โดยแบ่งเป็นระดับ ดังนี้

เลือกเกณฑ์ 5 หมายถึง มีสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้น้อยที่สุด

เลือกเกณฑ์ 4 หมายถึง มีสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้อานกลาง

เลือกเกณฑ์ 3 หมายถึง มีสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้น้อยมาก

เลือกเกณฑ์ 2	หมายถึง มีสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้น้อย
เลือกเกณฑ์ 1	หมายถึง มีสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้น้อยที่สุด
เลือก “ไม่มี” (0)	หมายถึง ไม่มีสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้

การพิจารณาระดับปัญหาการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

เลือก “ใช่” (1)	หมายถึง มีปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ
เลือก “ไม่ใช่” (0)	หมายถึง ไม่มีปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

การพิจารณาระดับความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

เลือกเกณฑ์ 5	หมายถึง มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้มากที่สุด
เลือกเกณฑ์ 4	หมายถึง มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้มาก
เลือกเกณฑ์ 3	หมายถึง มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้ปานกลาง
เลือกเกณฑ์ 2	หมายถึง มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้น้อย
เลือกเกณฑ์ 1	หมายถึง มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้น้อยที่สุด

ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนในการวิเคราะห์ข้อมูลรายข้อดังกล่าวข้างต้น และวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามตามรายละเอียดดังนี้

1) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และปัญหาการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ โดยใช้การแจกแจงความถี่เพื่อหาค่าร้อยละ

2) วิเคราะห์สภาพและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ โดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สำหรับการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้กำหนดเกณฑ์ดังนี้

มากที่สุด	ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง	มีสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้มาก
	ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายถึง	มีสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้มาก
กลาง	ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง	มีสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ปานกลาง
	ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง	มีสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้่น้อย
ที่น้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง	มีสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้่น้อย

สำหรับการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้กำหนดเกณฑ์ดังนี้

มากที่สุด	ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง	มีความต้องการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้มาก
มาก	ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายถึง	มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้มาก
ปานกลาง	ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง	มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้่น้อย
น้อย	ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง	มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้่น้อย
น้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง	มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้่น้อยที่สุด

4) แบบสอบถามปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น

การพิจารณาระดับสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุ

เลือก “มี” โดยแบ่งเป็นระดับ ดังนี้

เลือกเกณฑ์ 5	หมายถึง	มีสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้่น้อยที่สุด
เลือกเกณฑ์ 4	หมายถึง	มีสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้่น้อย
เลือกเกณฑ์ 3	หมายถึง	มีสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้่น้อยปานกลาง

เลือกเกณฑ์ 2	หมายถึง มีสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้น้อย
เลือกเกณฑ์ 1	หมายถึง มีสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้น้อยที่สุด
เลือก “ไม่มี” (0)	หมายถึง ไม่มีสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้อะไร

การพิจารณาระดับปัญหาการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

เลือก “ใช่” (1) หมายถึง มีปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

เลือก “ไม่ใช่” (0) หมายถึง ไม่มีปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

การพิจารณาระดับความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุ

เลือกเกณฑ์ 5	หมายถึง มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้มากที่สุด
เลือกเกณฑ์ 4	หมายถึง มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้มาก
เลือกเกณฑ์ 3	หมายถึง มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้อปานกลาง
เลือกเกณฑ์ 2	หมายถึง มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้น้อย
เลือกเกณฑ์ 1	หมายถึง มีความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้น้อยที่สุด

ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนในการวิเคราะห์ข้อมูลรายข้อดังกล่าวข้างต้น และวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามตามรายละเอียดดังนี้

1) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และปัญหาการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ โดยใช้การแจกแจงความถี่เพื่อหาค่าร้อยละ

2) วิเคราะห์สภาพและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ โดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สำหรับการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ กำหนดเกณฑ์ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00	หมายถึง มีสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49	หมายถึง มีสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้มาก
ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49	หมายถึง มีสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้อปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง	มีสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้
ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง	มีสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้

ที่ต่ำที่สุด

สำหรับการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้กำหนดเกณฑ์ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง	มีความต้องการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้
ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายถึง	มีความต้องการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้
ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง	มีความต้องการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้
ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง	มีความต้องการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้
ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง	มีความต้องการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้

มากที่สุด

ปานกลาง

น้อย

น้อยที่สุด

1.4.5 การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลสรุปผลการการศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ในรูปแบบตารางและคำบรรยาย

2. ขั้นตอนการพัฒนา (Development Stage)

การนำเสนอแนวทางและรูปแบบการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ไปสู่การปฏิบัติ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 การร่างแนวทางและรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

ผู้วิจัยได้การร่างรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ และแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ โดยร่างแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 6 แนวทางหลักที่สำคัญ ได้แก่ 1) การกำหนดเนื้อหาหลักสูตร 2) การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/เรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ 3) การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ 4) การพัฒนาสื่อ/ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ 5) การบริหารจัดการความรู้ และ 6) การวิจัยและพัฒนา (แสดงในภาคผนวก ข) เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้ และ

การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนต่อไป ซึ่งแต่ละแนวทางสำหรับการส่งเสริมกิจกรรม การศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งภายหลังการตรวจสอบความ เหมาะสมของรูปแบบ และขอความคิดเห็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายได้ปรับปรุงแก้ไขแนวทางการ ส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 4 หลักที่ สำคัญ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งออกเนื้อหาในแต่ละด้าน ออกเป็นแนวคิดและแนวทางปฏิบัติ ประกอบด้วย 1. การกำหนดเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้ 2. การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/ การเรียนรู้ 3. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้/สื่อการเรียนรู้ และ 4. การวิจัยและพัฒนา เพื่อเป็น แนวทางในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน ต่อไป ซึ่งแต่ละแนวทางสำหรับการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพ สำหรับผู้สูงอายุ

2.2 การตรวจสอบความเหมาะสมของแนวทางและรูปแบบ และขอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เมื่อผู้วิจัยได้ร่างการร่างรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ แนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพ ผู้สูงอายุ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการนำรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุไปสู่การปฏิบัติ โดยนำข้อมูลมาจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 และ ขั้นตอนที่ 2 โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพ และผู้เชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุ จำนวน 20 คน ในวันพฤหัสบดีที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2553 เวลา 09.00 – 12.00 น. ณ ห้องประชุม 1 อาคาร 2 สำนักงานเลขาธิการ สภากาการศึกษา เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิและคณะผู้วิจัย (รายชื่อ ผู้ทรงคุณวุฒิแสดงในภาคผนวก ฎ และประมวลภาพ แสดงในภาคผนวก ฏ)

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา และตีความแบบอุปนัย จากนั้นนำเสนอ รูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ แนวทางการ ส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ และข้อเสนอแนะเชิง นโยบายในการนำแนวทางและรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุไปสู่การปฏิบัติในรูปแบบความเรียง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ ผู้วิจัยเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทยและต่างประเทศ และการเปรียบเทียบกับ การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทย

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/ การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

ตอนที่ 3 ผลการพัฒนาแนวทางและรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อ การพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ

โดยมีรายละเอียดของผลการวิเคราะห์ข้อมูลแต่ละตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทยและต่างประเทศ และการเปรียบเทียบกับ การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทย

1. ผลการศึกษากรณศึกษาที่ดีในประเทศไทย

ผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลของกรณศึกษาที่ดีในประเทศไทย จำนวน 3 กรณี โดยมีเกณฑ์การ เลือกรณศึกษาที่ดี ประกอบด้วย

- 1) เป็นองค์กรหรือหน่วยงานในประเทศไทยที่ศึกษามีระยะเวลาการดำเนินการ อย่างน้อย 2 ปี
- 2) เป็นองค์กรหรือหน่วยงานมีจุดเด่นในการส่งเสริมกิจกรรมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนา ศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุในด้านต่างๆ ที่ประสบความสำเร็จ
- 3) เป็นองค์กรหรือหน่วยงานในประเทศไทยมีแผนการส่งเสริมกิจกรรมการจัดการศึกษา/ การเรียนรู้ และพัฒนา ศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง และได้ศึกษากรณศึกษาที่ดีในประเทศไทย จำนวน 3 แห่ง ได้แก่

- 1) ชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแรด อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

2) โครงการส่งเสริมกิจกรรมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนและโครงการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานศูนย์ 3 วัย สานสายใยรักแห่งครอบครัว ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ต กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตำบลป่าคอก อําเภอดกลาง จังหวัดภูเก็ต

3) ชมรมผู้สูงอายุตำบลขามป้อม อําเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น

โดยกรณีศึกษาที่ดี มีความหลากหลายในประเด็นต่างๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

กรณีศึกษาที่ดี ชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแรม หมู่ที่ 2 ตำบลหนองแรม อําเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

ข้อมูลทั่วไป

ชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแรมตั้งอยู่ในพื้นที่ของสถานีอนามัยตำบลหนองแรม หมู่ที่ 2 ตำบลหนองแรม อําเภอเทิง จังหวัดเชียงราย จัดทะเบียนเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ.2547 ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากชมรมผู้สูงอายุอําเภอเทิง-ขุนตาลได้รับนโยบายจากชมรมผู้สูงอายุจังหวัดเชียงรายให้มีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุประจำตำบลขึ้น ตำบลหนองแรมจึงได้จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแรมขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายดังกล่าว

สถานที่ตั้งชมรมแยกเป็นสัดส่วนแยกออกมาจากอาคารของสถานีอนามัย วัดอุประสงค์ของชมรมคือ ต้องการให้สมาชิกซึ่งเป็นผู้สูงอายุมีสุภาพกายที่สมบูรณ์ จิตใจแจ่มใส ผ่อนคลายความตึงเครียด และอยู่ร่วมกับครอบครัวอย่างมีความสุข สมาชิกชมรมผู้สูงอายุมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป สมาชิกมีความสนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกันเนื่องจากในอดีตประชากรในพื้นที่ตำบลหนองแรมอพยพย้ายถิ่นฐานมาจากจังหวัดน่าน อีกทั้งยังประกอบอาชีพที่คล้ายคลึงกัน คือ เกษตรกรทำนา ทำสวน ทำให้มีความผูกพันและมีความสัมพันธ์ฉันญาติมิตร

ปัจจุบันชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแรมได้แต่งตั้งคณะทำงานดำเนินการ ดังนี้

1. นายเสาร์ บังหาร	ประธานกรรมการ
2. นายเชียน มาวงค์	รองประธาน
3. นายสนั่น ศิริแสน	รองประธาน
4. นายศรีวงศ์ แก้วกุลา	เลขานุการ
5. นายดวง ฐานะงาม	เหรัญญิก
6. นายตา วิชัยเนตร	ปฏิคม
7. นายเหรียญ ศรีปัญญา	นายทะเบียน

กิจกรรมการส่งเสริมกิจกรรมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ

ชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแวงมีกิจกรรมที่โดดเด่นอยู่ 3 กิจกรรม ได้แก่ กลุ่มปั่นจักรยาน กลุ่มจักสาน และกลุ่มภูมิปัญญา หมอเมือง/สมุนไพร โดยมีรายละเอียดของกิจกรรมดังนี้

1. **กิจกรรมการปั่นจักรยาน** กิจกรรมการปั่นจักรยานของชมรมผู้สูงอายุใช้ชื่อว่า “ชมรมผู้สูงอายุปั่นรถจักรยานตำบลหนองแวง” โดยจะร่วมกิจกรรมกับชมรมปั่นจักรยานหนองแวงรวมใจ จัดขึ้นในสัปดาห์ที่ 2 ของทุกเดือน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีกิจกรรมร่วมกันออกกำลังกายปั่นจักรยาน และเพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพทั้งทางกาย และจิตใจที่สมบูรณ์ อยู่กับครอบครัวอย่างมีความสุข

สมาชิกต้องมีจักรยานเป็นของตัวเอง กรณีจักรยานชำรุดเสียหายระหว่างร่วมกิจกรรม จะได้รับการซ่อมแซมโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย โดยผู้ที่ซ่อมแซมคือ สมาชิกในชมรมผู้สูงอายุที่มีความรู้หรือประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับเครื่องยนต์ สมาชิกต้องร่วมปั่นจักรยานไปยังสถานที่ต่างๆ ในจังหวัดเชียงราย เช่น พระธาตุดอยม่อน ถ้ำผาจรุญ พระธาตุดอยสูง พระธาตูปู้ล้าน พระธาตุนางเจ้าสองสี ทุ่งนางประเพณีเซ็งบั้งไฟ เป็นต้น โดยมีระยะทางไป-กลับ ตั้งแต่ 20 - 70 กิโลเมตร และเพื่อความปลอดภัย สมาชิกทุกคนต้องตรวจสอบสุขภาพก่อนออกเดินทาง โดยวัดความดันและตรวจชีพจร

ระหว่างจุดแวะพักหรือรับประทานอาหาร สมาชิกจะทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น เดินแอโรบิค เล่นดนตรีพื้นเมือง สายล้อ ซอซิ่ง ปี่ ขลุ่ย แคน จั๊ยซอ หมอลำเซ็ง ลำแคนอีสาน ทำบุญ สรงน้ำพระ ฯลฯ นอกจากนี้ ยังมีโอกาสทำบุญร่วมกันตามสถานที่สำคัญทางศาสนา ทำให้สมาชิกรู้สึกผ่อนคลายและสบายใจ

กิจกรรมปั่นจักรยานนับว่ามีประโยชน์เป็นอย่างยิ่งต่อสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ กล่าวคือ ทำให้ผู้สูงอายุมีความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าในการออกกำลังกายของตนเอง มีโอกาสออกกำลังกายร่วมกัน ได้พบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพในการปั่นจักรยานกับสมาชิกคนอื่นๆ ทั้งภายในและภายนอกชมรม หากใครประสบปัญหา ก็จะมีโอกาสปรึกษาหารือหรือช่วยกันแก้ปัญหาทั้งของตนเองและผู้อื่น ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเรียนรู้เกี่ยวกับ ประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นอยู่กับสมาชิกที่มาจากท้องถิ่นอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเดินทางไปยังสถานที่สำคัญ และเข้าร่วมกิจกรรมในประเพณีที่สำคัญของแต่ละท้องถิ่น นอกจากนี้ การทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นทำให้สมาชิกชมรมผู้สูงอายุเกิดความสนุกสนาน มีโอกาสพักผ่อน และลดภาวะตึงเครียดที่กำลังเผชิญอยู่

2. **กิจกรรมจักสาน** อาชีพจักสานเป็นอาชีพเสริมของประชาชนในตำบลหนองแวง โดยประกอบ

ด้วยผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย เช่น ตะกร้าใส่เสื้อผ้าของใช้ เพอร์นิเจอร์ โตก โดยวิทยากรจากศูนย์ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้ในเบื้องต้น จากนั้น สมาชิกชมรมผู้สูงอายุต้องฝึกฝนด้วยตัวเอง พร้อมทั้งถ่ายทอดให้สมาชิกคนอื่นๆ รวมทั้งบุตรหลาน และสมาชิกในครอบครัว

สมาชิกชมรมจะใช้เวลาว่างจากการทำงานประจำมาทำจักสาน แต่สมาชิกบางคนก็ทำ เป็นงานประจำโดยผลงานที่มีความโดดเด่นของสมาชิกชมรม ได้แก่ ตะกร้าทรงกลม ซึ่งสมาชิกใน บ้านหนองแรมเป็นผู้คิดค้นรูปแบบขึ้นเอง ทำให้มีความแตกต่างกับผลงานของชุมชนอื่นๆ ส่งผลให้ ผลิตภัณฑ์ตะกร้าหวายมีชื่อเสียง และสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกชมรม

ในอดีตสมาชิกชมรมจะรวมกลุ่มกันทำจักสาน แต่ปัจจุบันแยกกันทำเพื่อความสะดวก แต่ จะรวมกลุ่มกันจำหน่าย โดยจะมีรถของพ่อค้า แม่ค้ามารับไปจำหน่ายในจังหวัดอื่นๆ ซึ่งโดยเฉลี่ย แล้วสมาชิก 1 คน จะสานตะกร้าหวายได้วันละ 1 ใบ

3. กิจกรรมของกลุ่มภูมิปัญญา เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความรู้พื้นฐานด้านยาสมุนไพร พื้นบ้าน และเรียนเพิ่มเติมจากวิทยากรที่เป็นแพทย์แผนไทย แพทย์ทางเลือก ซึ่งจะมาสอนที่ องค์การบริหารส่วนตำบล หรือสถานที่อื่นๆ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลจะเป็นผู้รับผิดชอบ ค่าใช้จ่ายสำหรับวิทยากรให้ด้วย นอกจากนี้ยังหลักสูตรอื่นๆ เพิ่มเติม เช่น การนวด การอบรม ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร รวมระยะเวลา 150 ชั่วโมง เมื่อจบหลักสูตรสามารถทำงานเป็นหมอนวด ในสถานเอนามัย เพื่อหารายได้พิเศษ นอกจากนี้ผู้สูงอายุที่มีความรู้ เรียนจบหลักสูตรจะถ่ายทอด ให้แก่บุตรหลานและสมาชิกในครอบครัวเพื่อสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้านต่อไป

นอกจาก 3 กิจกรรมหลักที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สมาชิกชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแรมยัง ทำกิจกรรมอื่นๆ เช่น การทำบุญที่วัด โดยมีบุตรหลานของสมาชิกในชุมชนเข้ามาช่วยเหลือในการ ทำกิจกรรม การทำบายศรีขวัญนาคน โดยผู้สูงอายุที่มีความรู้จะถ่ายทอดให้แก่สมาชิก รวมทั้งเด็ก และเยาวชนในชุมชนที่สนใจ

ผลการวิเคราะห์การดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อ เข้าสู่วัยผู้สูงอายุ

1. ลักษณะเด่น ชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแรมมีลักษณะเด่น ดังนี้

1.1) กิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแรมมีการบูรณาการกิจกรรมที่มี ประโยชน์กับผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดี โดยเห็นได้ชัดจากกิจกรรมปั่นรถจักรยาน ซึ่งมุ่งเน้นในเรื่องการ พัฒนาสุขภาพกายของผู้สูงอายุ ทำให้มีโอกาสออกกำลังกาย ระหว่างดำเนินกิจกรรมก็ผสมผสาน กับการสืบทอดศิลปะ ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม กลมกลืน เห็นได้จากการ แสดงดนตรีพื้นบ้าน และการทำบุญทางศาสนาในระหว่างการทำกิจกรรมปั่นรถจักรยานของ

ผู้สูงอายุ อีกทั้งสมาชิกชมรมยังสนใจและกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมด้านศิลปะ วัฒนธรรมอยู่ แล้วจนเป็นที่ประจักษ์และได้รับประกาศเกียรติคุณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงรายตามโครงการ “อบจ. เชียงราย สืบสานวัฒนธรรม ประเพณีไทย ใส่ใจผู้สูงอายุ” การแสดงต่างๆ ที่ทำระหว่างกิจกรรมปั่นรถจักรยานจึงสอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของสมาชิกอยู่แล้ว การดำเนินกิจกรรมจึงเป็นไปด้วยความสนุกสนาน เพราะผู้เข้าร่วมกิจกรรมต่างยินดีที่จะมีส่วนร่วมในการแสดงต่างๆ เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ในระหว่างการดำเนินกิจกรรม ผู้สูงอายุยังมีโอกาสได้พบปะ พูดคุยกับผู้สูงอายุคนอื่นๆ ทั้งที่อยู่ในชมรม และมาจากหน่วยงานอื่นที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหยุดแวะพักระหว่างทางและในช่วงรับประทานอาหารกลางวัน ทำให้ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นที่สนใจร่วมกัน รวมทั้งยังได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์กับตัวเองจากผู้สูงอายุคนอื่นๆ การร่วมกิจกรรมปั่นรถจักรยานจึงเปรียบเสมือนการพบปะ สังสรรค์ระหว่างเพื่อนฝูงที่อยู่ในวัยเดียวกัน การสร้างสัมพันธ์ระหว่างกันจึงทำได้ไม่ยาก และนำไปสู่การปฏิสัมพันธ์ต่อไปในอนาคต กิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุจึงมีประโยชน์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา

1.2) สมาชิกชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแรดถ่ายทอดความรู้ทั้งที่ตัวเองมีอยู่แล้ว และที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบุคคลอื่นให้แก่บุตรหลาน สมาชิกในครอบครัว ตลอดจนजनเยาวชนและผู้สนใจในเรื่องนั้น เป็นการรักษา และสืบสานองค์ความรู้ที่ทรงคุณค่าของท้องถิ่น เช่น การทำบายศรี การนวด การทำสมุนไพรรักษาโรค เป็นต้น ดังที่ สนั่น ศิริแสน “...ในชมรมก็มีคนที่มี ความรู้เกี่ยวกับยาสมุนไพรหลายคน บางคนก็ไปเรียนเพิ่มเติมจากหมอพื้นบ้านมา ก็เอาความรู้มา สอนคนในชมรม แล้วก็สอนให้ลูกๆ หลานๆ ที่สนใจ...แล้วทุกวันที่ 7 เมษายน ของทุกปี ชมรมมีงาน ประเพณีรดน้ำดำหัว คนไหนที่ทำบายศรีเป็นก็จะช่วยกันทำ เด็กๆ บางคนมาช่วยงานก็สนใจ มา ขอให้สอนก็มี พวกเราก็ดีใจที่มีเด็กๆ สนใจ...หลายคนในชมรมไปเรียนนวดที่ อบต.จัดอบรม พอ นวดเป็นก็มาทำงานที่อนามัย แล้วก็สอนให้ลูกหลานที่บ้านได้ฝึกนวดด้วย...” (สนั่น ศิริแสน , 31 มีนาคม 2553)

2. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

2.1) สมาชิกชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแรดมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเป็นอย่างยิ่ง มีลักษณะการอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัย เนื่องจากในอดีตประชากรส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัด น่าน ทำให้แต่ละคนเกิดความรู้สึกเป็นความสัมพันธ์อันญาติมิตรมากกว่าการเป็นเพียงสมาชิกร่วม ชุมชนเดียวกันเท่านั้น สมาชิกในชมรมจึงรู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีก่อนที่จะเข้ามาสมาชิกชมรม เมื่ออยู่ในชมรมเดียวกันจึงเหมือนเป็นการพบปะ พูดคุย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนที่ คุ้นเคย ต่างก็มีเป้าหมายที่จะจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกชมรม เมื่อมีประสบปัญหาที่ ร่วมกันค้นหาทางแก้ไข ดังที่ เสาร์ บังหาร กล่าวว่า “...พวกเรารู้จักกันมานาน ตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ

แต่ละคนก็เหมือนญาติพี่น้องกัน คั่นเคยกันอยู่แล้ว เพราะส่วนใหญ่ก็อพยพมาจากจังหวัดน่าน พอได้มาอยู่ชมรมเดียวกันก็เหมือนได้มาเจอญาติพี่น้อง...” (สนั่น ศิริแสน, 31 มีนาคม 2553) ทำให้การทำกิจกรรมต่างๆ ของชมรมเป็นไปอย่างราบรื่น อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนการเข้าร่วมกิจกรรมของชมรมจากสมาชิกในครอบครัว ทั้งนี้เพราะต้องการให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพกายและจิตใจที่สมบูรณ์

2.2) สมาชิกของชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแรมเป็นศูนย์รวมของผู้สูงอายุที่มีความรู้ความสามารถ แม้อาชีพส่วนใหญ่ของสมาชิกชมรมจะเป็นเกษตรกร แต่ก็ยังมีผู้ที่ประกอบอาชีพอื่นๆ หรือมีความรู้พิเศษในด้านอื่นๆ ด้วย จึงมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งช่วยเหลือซึ่งกันและกันในงานที่ตนเองถนัด เช่น สมาชิกชมรมที่มีความรู้เกี่ยวกับช่างจะเป็นผู้ดูแล บำรุงและรักษาจักรยานของสมาชิก โดยเสียค่าใช้จ่ายเฉพาะอุปกรณ์เท่านั้น ดังที่ เจริญศักดิ์ ดีแสน กล่าวว่า “...สมาชิกชมรมหลายคนใช้ความรู้จากการประกอบอาชีพมาช่วยเหลือสมาชิกท่านอื่น บางคนก็เปิดร้านซ่อมเครื่องจักร เครื่องยนต์ พอมาอยู่ในชมรมก็ช่วยซ่อมแซม ดูแลจักรยานให้สมาชิกคนอื่นๆ ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษา...” (เจริญศักดิ์ ดีแสน, 31 มีนาคม 2553)

2.3) การดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากเครือข่ายต่างๆ ได้แก่ ศูนย์การศึกษาอนุเคราะห์และการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ความร่วมมือในการจัดหาวิทยากรให้ความรู้เรื่องต่างๆ แก่สมาชิกชมรม ดังที่ เจริญศักดิ์ ดีแสน กล่าวว่า “...กศน.ให้การสนับสนุนในเรื่องของวิทยากรที่มีความรู้ มาให้ความรู้เรื่องต่างๆ แก่สมาชิกในชมรม ทำให้สมาชิกได้รับความรู้ ความสะดวกในการเรียนรู้เรื่องที่ตนสนใจและมีประโยชน์...” (เจริญศักดิ์ ดีแสน, 31 มีนาคม 2553)

สถานีอนามัยตำบลหนองแรม ให้ความร่วมมือในการอนุเคราะห์สถานที่จัดตั้งชมรมให้บริการสุขภาพ ให้สถานที่สำหรับจัดฝึกอบรมให้ความรู้ รวมทั้งส่งเสริมการหารายได้แก่สมาชิกชมรมผู้สูงอายุที่มีความสามารถด้านการนวดแผนไทย กล่าวคือ หากผู้สูงอายุคนใดมีความรู้ความสามารถ และต้องการหารายได้พิเศษจากการนวดแผนไทยสามารถใช้สถานที่ในสถานีอนามัยได้สาธารณสุขตำบล ให้ความร่วมมือในการให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ เช่น การจัดโครงการนวดแผนไทย ซึ่งเป็นการนำนวดแผนไทยสู่ชุมชน โดยในการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย ในการดำเนินงานการนวดแผนไทย ในชุมชนตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ โดยผ่านกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ได้แก่ กลุ่มหมอบ้าน กลุ่มนักเรียน กลุ่มผู้มีความสนใจทั่วไป รวมทั้งกลุ่มผู้สูงอายุทั้งที่เป็นและไม่เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ โดยการอบรมให้ความรู้เรื่องการนวดแผนไทย ดังที่ จันดี ผาตา กล่าวว่า “...ชมรมได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากสถานีอนามัยหนองแรม นอกจากจะให้ใช้สถานที่จัดตั้งชมรมแล้วยังให้โอกาสคนที่นวดเป็น มาทำงานในสถานีอนามัย มีรายได้พิเศษด้วย...” (เจริญศักดิ์ ดีแสน, 31 มีนาคม 2553)

นอกจากนี้ยังมีการติดตามภายหลังดำเนินโครงการการนวดแผนไทย โดยพิจารณาการพัฒนาของการดำเนินการนวดแผนไทย และข้อจำกัดในการดำเนินงาน เพื่อนำมาพิจารณาและหาแนวทางแก้ไข อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานพัฒนาการนวดแผนไทยต่อไป องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแรม ให้ความร่วมมือในการจัดหาวิทยากรให้ความรู้แก่สมาชิกชมรมในเรื่องต่างๆ รวมทั้งสนับสนุนด้านงบประมาณ สมาชิกจากชมรมอื่นๆ ที่มีโอกาสได้ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมของชมรม

สมาชิกชมรมผู้สูงอายุหนองแรมมีความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินกิจกรรม และพร้อมที่จะขับเคลื่อนโครงการใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกชมรม อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือเป็นอย่างดีจากเครือข่ายของชมรม ทั้งในเรื่องวิทยากร งบประมาณ สถานที่ ทำให้กิจกรรมต่างๆ ดำเนินไปได้ด้วยดี

3. ข้อค้นพบอื่น ๆ ชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแรม ประสบปัญหาด้านงบประมาณ โดยเฉพาะการทำจักสาน เนื่องจากอุปกรณ์หายาก วัสดุดิบต้องนำมาจากที่อื่น จึงมีราคาสูง นอกจากนี้ หากเป็นหวายจากโรงงานจะมีคุณภาพดีกว่าหวายในท้องถิ่นที่จะเป็นเชื้อราเนื่องจากไม่ได้ผ่านการอบ ทำให้หวายจากโรงงานมีราคาแพงเช่นเดียวกัน

สมาชิกชมรมยังต้องการอุปกรณ์ที่จำเป็นในการทำกิจกรรม เช่น ผู้สูงอายุที่อายุมากกว่า 80 ปี ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมปั่นจักรยานเช่นเดียวกับสมาชิกคนอื่นๆ แต่เนื่องจากสุขภาพไม่อำนวย จึงต้องการอุปกรณ์ออกกำลังกายที่อยู่กับที่ นอกจากนี้ ยังต้องการเครื่องบดยาสมุนไพร ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่สามารถทนแรงและเวลาได้เป็นอย่างมาก

ดังที่ เสาร์ บังหาร กล่าวว่า “...ชมรมอยากมีเงินมาซื้ออุปกรณ์ทำจักสาน เพราะอุปกรณ์หายาก ราคาแพง ถ้ามีเงินจะได้มีวัสดุดีๆ มาทำจักสาน...เครื่องบดยาสมุนไพรก็อยากมีนะ เพราะจะได้ประหยัดเวลา ไม่ต้องออกแรงมาก บางที่ต้องเอามาบด มาตำเองต้องใช้แรงเยอะ อายุมากแล้ว ทำไม่ค่อยไหว แล้วก็ต้องใช้เวลานานด้วย...” (เสาร์ บังหาร, 31 มีนาคม 2553)

นอกจากนี้ เพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ สมาชิกชมรมจึงต้องการไปศึกษาดูงาน ณ ชมรมผู้สูงอายุต้นแบบ ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานและการจัดกิจกรรม ทั้งนี้เพื่อจะได้นำความรู้เหล่านั้นมาพัฒนาการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแรมต่อไป

สรุป

ชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแรมมีการดำเนินการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์และสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ มีการบูรณาการกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม กลมกลืน ทำให้ผู้สูงอายุได้พัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคม การดำเนินกิจกรรมยังได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีระหว่างสมาชิกและจากสมาชิกในชุมชน ทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์ที่ดีมีต่อกันมา

ยาวนาน ทำให้สมาชิกชมรมและชุมชนทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ชมรมยังใช้ทรัพยากรการเรียนรู้ในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลอันทรงคุณค่าที่ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้สูงอายุในชมรม ไม่เพียงแต่การรับความรู้จากผู้อื่นเท่านั้น แต่สมาชิกในชมรมผู้สูงอายุยังถ่ายทอดวิชาความรู้ที่มีให้แก่บุตร หลาน สมาชิกในครอบครัว และชุมชน โดยความรู้ส่วนใหญ่จะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ หากไม่มีการอนุรักษ์ก็อาจสูญหายไปได้ การถ่ายทอดความรู้จึงเป็นการสืบทอดและสืบสานสิ่งดีงามของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป ชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแวงยังได้รับความร่วมมือในการจัดกิจกรรมจากหลายหน่วยงานทั้งศูนย์การศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อนามัยตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ทำให้การดำเนินกิจกรรมสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และด้วยความหลากหลายของหน่วยงานที่สนับสนุนทำให้เนื้อหากิจกรรมมีความหลากหลายตามไปด้วย ทำให้ผู้สูงอายุในชมรมได้เรียนรู้เรื่องราวที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง

ตัวอย่างกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแวง ประกอบด้วย กิจกรรมป็นจักรยาน กิจกรรมจักสาน กิจกรรมภูมิปัญญา ตลอดจนกิจกรรมส่งเสริม ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น

กรณีศึกษาที่ดี

ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ต

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
ตำบลป่าคลอก อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

ข้อมูลทั่วไป

ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ต เดิมชื่อ สถานสงเคราะห์คนชราบ้านภูเก็ต โดยกรมประชาสงเคราะห์ (ปัจจุบันคือกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ) ได้ร่วมกับจังหวัดภูเก็ต ดำเนินการจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราบ้านภูเก็ต เพื่อให้ความอุปการะเลี้ยงดูคนชราที่ประสบความเดือดร้อน โดยได้รับงบประมาณดำเนินการสนับสนุนจากโครงการพัฒนาชนบทและชุมชน ตามข้อเสนอของ นายเรวุฒิ จินดาพล ในปีงบประมาณ 2533 เป็นจำนวนเงิน 1 ล้านบาท เพื่อก่อสร้างอาคารอเนกประสงค์ จำนวน 1 หลัง เป็นอาคารหลังแรก โดยเริ่มทำการก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2534 ในที่ดินสาธารณประโยชน์ของสภาตำบลป่าคลอก จำนวน 18 ไร่เศษ หลังจากนั้นกรมประชาสงเคราะห์ ได้จัดสรรงบประมาณในการก่อสร้างถนนภายในสถานสงเคราะห์ สร้างอาคารนอนของคนชรา อาคารฟื้นฟูบำบัด อาคารโภชนาการ บ้านพักเจ้าหน้าที่ และอาคารพยาบาล รวมทั้งการจัดระบบไฟฟ้าและระบบน้ำประปา พร้อมรั้วกำแพงและประตูเข้าออก ทำให้สถาน

สงเคราะห์คนชร่าบ้านภูเก็ตสามารถเริ่มเปิดรับคนชร่าเข้ามาอุปการะเลี้ยงดูได้ เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2537 ต่อมาในปี พ.ศ. 2542 ได้มีการจัดตั้งมูลนิธิสงเคราะห์คนชร่าภูเก็ตขึ้น เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของสถานสงเคราะห์และให้บริการสวัสดิการแก่คนชร่าในจังหวัดภูเก็ต กระทั่งเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2546 สถานสงเคราะห์คนชร่าบ้านภูเก็ตได้ปรับบทบาทจากหน่วยงานปฏิบัติการดูแลผู้สูงอายุมาเป็นงานส่งเสริม สนับสนุน การดำเนินงานด้านการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ และได้เปลี่ยนชื่อเป็นศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ต เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2548 ตามนโยบายรัฐบาลและนับตั้งแต่ก่อตั้งจนถึงปัจจุบันศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ต

ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ต ตั้งอยู่เลขที่ 132 ถนนป่าคอก- เมืองใหม่ หมู่ที่ 2 ตำบลป่าคอก อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต มีเนื้อที่ทั้งหมด 18 ไร่เศษ ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตชุมชน โดยอาณาเขตติดต่อกับชายทะเล (อ่าวพังงา) สังกัด สำนักบริการสวัสดิการสังคม กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ตเป็นหน่วยงานที่เคยอยู่ในความรับผิดชอบภายใต้สังกัดของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตั้งแต่วันที่ 30 ธันวาคม 2546 – ปัจจุบัน

ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ต มีวิสัยทัศน์ในการเป็นหน่วยงานต้นแบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ ที่มีมาตรฐาน โดยพันธกิจหลักมุ่งเน้นการดำเนินการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ ให้ได้มาตรฐานอย่างทั่วถึง ดูแล ค้ำครอง พัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายในด้านผู้สูงอายุ มีภารกิจหลัก 6 ประเภท ดังนี้

1. ศูนย์ข้อมูลและสารสนเทศงานสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ
2. ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนา
3. ศูนย์การเรียนรู้
4. ศูนย์การจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุแบบสถาบัน
5. ศูนย์พัฒนาสังคมและสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชน
6. ศูนย์บริการให้คำแนะนำปรึกษาและส่งต่อ

เป้าหมายหลักของหน่วยงาน คือ ผู้สูงอายุได้รับสวัสดิการอย่างทั่วถึง ได้มาตรฐาน และกลุ่มเครือข่ายได้รับการส่งเสริมสนับสนุน การมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนากลุ่มผู้สูงอายุ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี พึ่งตนเองได้ และสังคม มั่นคง

นโยบาย/แนวทางในการส่งเสริมกิจกรรมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ

เนื่องจากสำนักบริการสวัสดิการสังคม กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีนโยบายในการพัฒนางาน และการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ พัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายในด้านผู้สูงอายุ การมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนากลุ่มผู้สูงอายุ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี พึ่งตนเองได้ และสังคม มั่นคง ทางศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ต เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการตามนโยบาย โดยมีภารกิจหลัก 6 ภารกิจ ดังนี้

1. ศูนย์ข้อมูลและสารสนเทศงานสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ
2. ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนา
3. ศูนย์การเรียนรู้
4. ศูนย์การจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุแบบสถาบัน
5. ศูนย์พัฒนาสังคมและสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชน
6. ศูนย์บริการให้คำแนะนำปรึกษาและส่งต่อ

การดำเนินการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมศูนย์พัฒนาสังคมและสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชน โดยเริ่มการดำเนินงาน มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 โดยสำนักบริการสวัสดิการสังคม เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจและความรับผิดชอบผู้สูงอายุให้ได้รับการบริการด้านสวัสดิการสังคมและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างรู้เท่าทัน ได้มอบหมายให้หน่วยงานศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในความรับผิดชอบ ดำเนินโครงการหลากหลาย ทั้งโครงการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อให้ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป การส่งเสริมการเรียนรู้ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของผู้สูงอายุ เพื่อที่จะก้าวไปสู่ผู้สูงอายุได้อย่างมีคุณค่า จะเห็นได้ว่า กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อ ส่งเสริมให้บุคคลเตรียมความพร้อม มีความรู้ในการดูแลตนเอง ทั้งทางด้านสุขภาพกาย จิต สังคม เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม และโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน อย่างมีความภาคภูมิใจภายในครอบครัว และชุมชน อีกทั้งเป็นการขยายผลการจัดระบบสวัสดิการชุมชนสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน สนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชากรเป้าหมายในช่วงเข้าสู่ผู้สูงอายุ เพื่อสร้างสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพต่อไป

กิจกรรมการส่งเสริมกิจกรรมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ

ศูนย์พัฒนาสังคมและสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชนส่งเสริม สนับสนุน การสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน ให้เกิดความผูกพันเชื้ออาทรกันอย่างสม่ำเสมอ จัดหน่วยเคลื่อนที่เยี่ยมเยียนผู้สูงอายุตามบ้าน นำบริการและข้อมูลข่าวสารไปเผยแพร่รวมทั้งจัดกิจกรรมรูปแบบต่างๆ ให้กับผู้สูงอายุและสมาชิกในครอบครัว เป็นต้น ในปีงบประมาณ 2552 สำนักบริการสวัสดิการสังคมได้มอบหมายให้หน่วยงานศูนย์พัฒนาการจัดการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในความรับผิดชอบ ดำเนินงานโครงการนวัตกรรม หรือโครงการเตรียมความพร้อมแก่สังคมผู้สูงอายุเพื่อเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า ภายใต้แผนบริหารราชการแผ่นดิน 4 ปี จำนวน 6 โครงการ ดังนี้

โครงการด้านสังคม

1) โครงการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุในชุมชน มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในการดำรงชีวิตประจำวัน อย่างมีความพึงพอใจ คือ ด้านความสามารถช่วยเหลือ ดูแลตนเอง ด้านสุขภาพอนามัย – จิตใจ ด้านสังคมและเศรษฐกิจ ด้านรายได้ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านโอกาสการทำกิจกรรมร่วมกันของผู้สูงอายุในครอบครัว/ชุมชน

2) โครงการครอบครัวสัมพันธ์ มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้สูงอายุและครอบครัวได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกัน และเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลจากสมาชิกในครอบครัวซึ่งกลุ่มเป้าหมายจะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่กับครอบครัว

3) โครงการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมให้แก่ผู้สูงอายุ มีวัตถุประสงค์ เพื่อปรับปรุงที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุในชุมชน และปรับปรุงสถานที่จัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ อันจะส่งผลให้ผู้สูงอายุ สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี ตลอดจนส่งเสริมให้ชุมชนร่วมคิด ร่วมพิจารณา

โครงการด้านเศรษฐกิจ

1) โครงการส่งเสริมค่านิยมการใช้จ่ายเพื่อสวัสดิการผู้สูงอายุ มีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดกระบวนการเรียนรู้การใช้จ่ายเงิน และเห็นประโยชน์ของการลดรายจ่าย เพื่อเพิ่มรายได้ในการสะสมทุนไว้เป็นสวัสดิการ ตลอดจนส่งเสริมให้ชุมชนที่มีความสามารถทำหน้าที่ในการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนในระยะยาวได้และขยายผลการจัดระบบสวัสดิการชุมชนสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน

2) โครงการเสริมสร้างให้ผู้สูงอายุใช้ภูมิปัญญาสร้างอาชีพและรายได้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์โดยการถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์แก่สังคมและชุมชน รวมทั้งให้ผู้สูงอายุได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ มาเพิ่มพูนทักษะของตนเองและมีผลไปถึงการเพิ่มพูนรายได้

3) โครงการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุเพื่อพัฒนางานด้านสวัสดิการสังคมในชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุที่มีความรู้ ความสามารถได้ทำประโยชน์แก่ชุมชน

สำนักบริการสวัสดิการสังคม กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีนโยบายที่ชัดเจนในการมุ่งพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน โดยมีการจัดทำคู่มือชี้แจงการดำเนินโครงการอย่างละเอียด ประกอบด้วย โครงการจำนวน 6 โครงการ ได้แก่ โครงการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุในชุมชน โครงการครอบครัวสัมพันธ์ โครงการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมให้แก่ผู้สูงอายุ (ซ่อมแซมบ้านผู้สูงอายุ / สถานที่จัดกิจกรรม) โครงการส่งเสริมค่านิยมการใช้จ่ายเพื่อสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชน และโครงการเสริมสร้างให้ผู้สูงอายุใช้ภูมิปัญญาสร้างอาชีพและรายได้

นอกจากนี้ ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ต ได้ปรับและเพิ่มเติมโครงการอีก 2 โครงการ ได้แก่ โครงการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนางานด้านสวัสดิการสังคมในชุมชน โครงการให้การช่วยเหลือผู้สูงอายุ รูปแบบบริการที่บ้าน (Home Care) ในแต่ละโครงการมีการแสดงข้อมูลรายละเอียดอื่นๆ อาทิ กระบวนการดำเนินโครงการ แผนภูมิการดำเนินโครงการ วิธีการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุ แนวทางการดำเนินโครงการ หลักสูตรและกิจกรรม แบบฟอร์มการดำเนินโครงการ เป็นต้น

กิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อผู้สูงอายุมีความหลากหลาย อาทิ ได้จัดทำโครงการเยี่ยมเพื่อนผู้สูงวัย ณ สถานสงเคราะห์ไร้ที่พึ่งภาคใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีการพัฒนาการ ในด้านทักษะการเข้าสังคมกับกลุ่มวัยเดียวกัน โดยการพบปะสังสรรค์และทำกิจกรรมร่วมกัน การจัดกิจกรรมการร้องเพลง นันทนาการ ให้กับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดความเพลิดเพลิน ผ่อนคลายความเครียดทั้งร่างกายและจิตใจ โดยร่วมมือกับทางคณะชมรมรักษ์เพลงเก่า การจัดกิจกรรมให้ความรู้การออกกำลังกายให้กับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุเห็นความสำคัญของสุขภาพ พร้อมด้วยการจัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางด้านร่างกาย โดยมีผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 47 คน โดยได้รับความร่วมมือจากองค์กรภาคเอกชน เป็นต้น

โครงการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานศูนย์ 3 วัย สถานสายใยรักแห่งครอบครัว ได้แก่ วัยเด็ก วัยพ่อแม่ และวัยปู่ ย่า ตา ยาย เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในครอบครัว โดยเน้นความต่อเนื่องและเชื่อมโยงเป็นวงจรของคนทุกช่วงวัยให้อยู่ร่วมกันในครอบครัว ชุมชน และสังคม ด้วยสายใยที่รักใคร่กลมเกลียว มีความเอื้ออาทรต่อกัน อันจะก่อให้เกิดความยั่งยืน นอกจากนี้ กิจกรรมนี้ยังเป็นการบูรณาการการดำเนินงานของทุกภาคส่วนในการให้บริการประชาชนแบบองค์รวม

ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ต มีแนวทางการดำเนินงานตาม โครงการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานศูนย์ 3 วัย สาขาสายใยรักแห่งครอบครัว โดย

- การส่งเสริมและให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการ เตรียมพร้อมก่อนครองคู่ การวางแผนการแต่งงานเพื่อนำไปสู่การมีชีวิตคู่ที่มีคุณภาพ
- การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในการดูแลบุตร สำหรับมารดาและครอบครัว
- สร้างกระบวนการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนภายใต้สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม โดยการเผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ รวมทั้งกิจกรรมสร้างสรรค์เด็กและเยาวชน
- กิจกรรมการเฝ้าระวัง ป้องกันและแก้ไขปัญหาครอบครัว โดยการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ รวมทั้งการให้คำปรึกษา
- กิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพอนามัยสำหรับผู้สูงอายุ การอบรมให้ความรู้ด้านสุขภาพ และด้านต่างๆ เช่น สุขภาพจิตใจ การกีฬาและนันทนาการ และการฝึกอบรมอาชีพ ในศูนย์การเรียนรู้ในการดูแลผู้สูงอายุ

กิจกรรมโครงการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานศูนย์ 3 วัย ที่ดำเนินการโดยศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ จังหวัดภูเก็ตมีลักษณะที่โดดเด่นหลายประการ โดยเฉพาะกลุ่มสมาชิกที่มีความเข้มแข็ง พร้อมใจดำเนินงานเพื่อส่วนรวมอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ การทำงานที่ประสานกันอย่างลงตัวอย่างระหว่างศูนย์ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา และชุมชนถือเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จของที่นี่ ทำให้สามารถดำเนินงานที่เป็นประโยชน์และสอดคล้องกับความต้องการแท้จริงของกลุ่มสมาชิกที่เป็นบุคคล 3 วัย ได้แก่ วัยเด็ก วัยพ่อแม่ และวัยปู่ย่าตายาย เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของครอบครัว ชุมชน และสังคม อันจะก่อให้เกิดความยั่งยืน และเป็นรากฐานที่สำคัญต่อความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าของประเทศไทย

การบริหารจัดการในการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ และกระบวนการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุของศูนย์พัฒนาการฯ ผู้สูงอายุภูเก็ตเน้นการเป็นหน่วยงานต้นแบบ เป็นหน่วยงานหลักในการสนับสนุนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีทักษะในการจัดกิจกรรมด้วยตนเอง เนื่องจากท้องถิ่นมีความเหมาะสม ใกล้ชิดกับพื้นที่และรู้จักกลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างดี โดยในอนาคตศูนย์พัฒนาการฯ ผู้สูงอายุภูเก็ต อาจปรับตัวเป็นที่ศึกษาดูงาน เป็นศูนย์ที่สนับสนุนทรัพยากรในการเรียนรู้ให้กับหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ที่สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้

สำนักบริการสวัสดิการสังคม กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีนโยบายที่ชัดเจนในการมุ่งพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน โดยมีการจัดทำคู่มือชี้แจงการดำเนินโครงการอย่างละเอียด ประกอบด้วย โครงการจำนวน 6 โครงการ ได้แก่

- โครงการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุในชุมชน

- โครงการครอบครัวสัมพันธ์
- โครงการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมให้แก่ผู้สูงอายุ (ซ่อมแซมบ้านผู้สูงอายุ / สถานที่จัดกิจกรรม)
- โครงการส่งเสริมค่านิยมการใช้จ่ายเพื่อสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชน
- โครงการเสริมสร้างให้ผู้สูงอายุใช้ภูมิปัญญาสร้างอาชีพและรายได้

นอกจากนี้ ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ต ได้ปรับและเพิ่มเติมโครงการอีก 2 โครงการ ได้แก่ โครงการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนางานด้านสวัสดิการสังคมในชุมชน โครงการให้การช่วยเหลือผู้สูงอายุ รูปแบบบริการที่บ้าน (Home Care) ในแต่ละโครงการมีการแสดงข้อมูลรายละเอียดอื่นๆ อาทิ กระบวนการดำเนินโครงการ แผนภูมิการดำเนินโครงการ วิธีการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุ แนวทางการดำเนินโครงการ หลักสูตรและกิจกรรม แบบฟอร์มการดำเนินโครงการ เป็นต้น

ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ต ถือเป็นต้นแบบของศูนย์การจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุแบบสถาบัน การดำเนินกิจกรรม ประกอบด้วยรายละเอียด ต่อไปนี้

1) บริการเลี้ยงดูผู้สูงอายุ โดยจัดให้มีปัจจัย 4 ที่จำเป็นต่อชีวิต เพื่อให้มีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจในวันปลายชีวิตตามสมควรแก่อัตภาพ

2) บริการทางการแพทย์และอนามัย

- ด้านการรักษาพยาบาล ศูนย์พัฒนาการฯ ภูเก็ตจะนำผู้รับบริการที่เจ็บป่วยส่งรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลวชิระภูเก็ต และนำไปพบแพทย์เพื่อติดตามอาการตามคำสั่งแพทย์เป็นระยะ นอกจากนี้ทางโรงพยาบาลกลางได้มาทำการตรวจรักษาผู้รับบริการในศูนย์พัฒนาการฯ ภูเก็ตประมาณ 2-3 เดือนต่อครั้ง

- ด้านการอนามัย ศูนย์พัฒนาการฯ ภูเก็ต ได้ประสานงานกับสถานอนามัยใกล้เคียงเพื่อพ่นยาป้องกันยุงลายเป็นระยะ

- ด้านการส่งเสริมสุขภาพ จัดให้มีเจ้าหน้าที่นำจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุให้เกิดความแข็งแรงอยู่เสมอ เช่น กายบริหาร รำกระบอง และกีฬาในร่ม เป็นต้น

3) บริการด้านอาชีพบำบัด เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้รับบริการมีกิจกรรมยามว่างตามความสมัครใจและความเหมาะสมกับความสามารถของผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตและสนับสนุนให้ผู้รับบริการได้ใช้เวลาว่างให้เกิดเป็นประโยชน์ ด้วยการจัดสอนงานประดิษฐ์ต่าง ๆ เช่น การเกษตรเสริมรายได้ งานฝีมือจากไหมพรม การพับผีเสื้อกระดาษ การทำพรหมเช็ดเท้าจากเศษผ้า งานฝีมือจากลูกปัด ผ้าเช็ดมือ การทำพิมเสนน้ำ การทำเทียน และไม้กวาดทางมะพร้าว เป็นต้น

4) บริการด้านสังคมสงเคราะห์ เนื่องจากศูนย์พัฒนาฯ มีผู้ปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคม ปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์เพียงคนเดียว จึงได้มอบหน้าที่ให้เจ้าหน้าที่พี่เลี้ยงประจำ

อาคารพักผู้รับบริการทำหน้าที่ดูแล ช่วยเหลือ และรายงานสภาพปัญหาต่าง ๆ ให้ผู้ปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคม และนำเสนอผู้อำนวยการศูนย์ ทราบ เพื่อให้คำปรึกษาหรือแก้ไขปัญหานั้นๆ และปรับสภาพให้ผู้รับบริการได้มีความสุข ความอบอุ่นใจ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยใช้หลักการ วิธีการสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย ตลอดจนให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเข้ามาทำกิจกรรมกับผู้รับบริการ

5) บริการด้านศาสนา จัดบริการให้ผู้รับบริการมีโอกาสประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ประเพณีนิยมในวันสำคัญทั้งภายในและภายนอกศูนย์พัฒนาการฯ ภูเก็ต เช่น จัดงานถวาย ถวายเทียนพรรษาในวันเข้าพรรษาตามวัดวาอารามต่างๆ เป็นประจำทุกปี และจัดให้มีการทำบุญในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันสงกรานต์ และการนำผู้รับบริการไปฟังเทศน์และไหว้พระในวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น

6) บริการด้านฌาปนกิจ ผู้รับบริการที่ถึงแก่กรรมและไม่มีญาติ และการจัดการศพนั้น ศูนย์พัฒนาฯ ภูเก็ตจะเป็นผู้จัดการศพ โดยตั้งศพสดอภิรกรรมที่วัดโสภณวนาราม (วัดป่าคอก) เป็นเวลาหนึ่งหรือสองคืน แล้วทำการฌาปนกิจ รวมทั้งการบำเพ็ญกุศลตามประเพณีเป็นประจำทุกปี

ปัจจุบันศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ตยังเป็นหน่วยงานหลัก เป็นผู้รับผิดชอบการจัดกิจกรรมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน โดยร่วมมือกับท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนอื่นๆ

ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ต ดำเนินโครงการต่างๆ โดยได้รับความร่วมมือจากบุคคล ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นโครงการที่ทุกฝ่ายเห็นความสำคัญและประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับทุกภาคส่วนในชุมชน นอกจากตัวบุคคล โดยเฉพาะผู้ที่มีอายุ ตั้งแต่ 50 ปี ขึ้นไป ที่เข้าร่วมโครงการจะได้ประโยชน์แล้ว องค์กรหรือหน่วยงานในระดับท้องถิ่นก็ได้รับประโยชน์จากการมีส่วนร่วมในโครงการนี้ด้วย นั่นคือ หน่วยงานท้องถิ่นมีทรัพยากรพร้อมและครบครันสำหรับการดำเนินกิจกรรมในชุมชนที่หลากหลาย แต่ส่วนใหญ่พบว่า มีหลายองค์กรหรือหน่วยงานระดับท้องถิ่นที่ขาดองค์ความรู้ ข้อมูลที่ถูกต้อง เพียงพอและเป็นระบบสำหรับการดำเนินกิจกรรม การได้รับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จึงเป็นสิ่งที่หน่วยงานในระดับท้องถิ่น อาทิ องค์กรบริหารส่วนตำบลต้องการ การดำเนินโครงการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ผู้สูงอายุในชุมชน จึงเป็นการเรียนรู้สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วยนั่นเอง

ปัญหาหลักที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือตัวกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้สูงอายุ เนื่องจากปัจจุบันศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ต รับผู้สูงอายุที่มีอายุโดยเฉลี่ย 75 ปี ขึ้นไป และพบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีปัญหาสุขภาพอีกด้วย โดยเฉพาะปัญหาด้านจิตเวช จึงส่งผลกระทบต่อดูแล

รักษา และให้ความรู้ อีกทั้ง บุคลากรและเจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ ที่มีความรู้ความสามารถในการดูแล ผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาสุขภาพ อาทิ โรคทางจิตเวชต่างๆ ก็มีจำนวนจำกัด บุคลากรจากภายนอก ที่เข้ามาดูแลก็มีเวลาจำกัดในการเข้ามาดูแล รวมทั้งศูนย์ฯ ต้องส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากร เจ้าหน้าที่ให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะ นอกเหนือจากหน้าที่การทำงานปกติ โดยการ ฝึกอบรม ซึ่งต้องใช้เวลา ประกอบกับมีจำนวนเจ้าหน้าที่จำกัด ทรัพยากรบุคคลจึงเป็นปัญหา สำคัญในการจัดกิจกรรมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ

ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ต มีการศึกษาความต้องการในการเรียนรู้ และการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ โดยใช้การจัด ประชุม มีผู้สูงอายุ และบุคลากรเจ้าหน้าที่เข้าร่วมประชุมเพื่อรับทราบความต้องการอย่าง สม่าเสมอ เนื้อหาสาระการประชุมในแต่ละครั้งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุโดยตรง เช่น อาหาร สุขภาพอนามัย กิจกรรมการเรียนรู้ตามความสนใจ โดยจากการศึกษาความต้องการและความ สนใจในกิจกรรม พบว่าผู้สูงอายุมีความสนใจด้านสุขภาพมากที่สุด นอกจากนี้ เป็นกิจกรรม ทางด้านวิชาชีพ โดยการส่งเสริมการเรียนรู้ที่สามารถปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งทางศูนย์ฯ ก็ ได้จัดกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการอย่างดีที่สุด มุ่งเน้นกิจกรรมการ เรียนรู้ที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุสามารถปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันอย่าง แท้จริง

ภาคีเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย องค์กรหรือหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน ดังนี้

1. พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดภูเก็ต
2. ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 40
3. บ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัดภูเก็ต
4. องค์กรบริหารส่วนตำบลเทพกระษัตรี
5. องค์กรบริหารส่วนตำบลไม้ขาว
6. สถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่งภาคใต้จังหวัดนครศรีธรรมราช
7. บ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัดตรัง
8. สถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพภาคใต้(บ้านศรีสุราษฎร์)
9. องค์กรบริหารส่วนตำบลปากคอก
10. บ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัดสุราษฎร์ธานีจังหวัดสุราษฎร์
11. องค์กรบริหารส่วนตำบลเกาะแก้ว
12. สาธารณสุขชุมชน
13. ศูนย์การศึกษาคนออกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

หน่วยงานเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุน และส่งเสริมการดำเนินงานของศูนย์ฯ หลายกิจกรรม โดยส่วนใหญ่เป็นการสนับสนุนด้านงบประมาณ ทรัพยากรในการเรียนรู้ อาทิ วัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็น อาคาร สถานที่ รวมทั้งการสนับสนุนบุคลากร วิทยากรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มาให้ความรู้ที่หลากหลายและเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายมาอย่างต่อเนื่อง

ผลการวิเคราะห์การดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ

ปัจจัยที่ทำให้ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเกิดประสบความสำเร็จในการดำเนินโครงการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุในชุมชน นอกจากการมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการทำงานด้านการสังคมสงเคราะห์มาก่อน และบุคลากรมีความใฝ่รู้พยายามศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องที่ดูแลรับผิดชอบ โดยการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองและการหาความรู้จากแหล่งอื่น เช่น การเข้าร่วมการฝึกอบรมของหน่วยงานต่างๆ แล้ว หน่วยงานระดับท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญ และให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการเป็นอย่างดี โดยมีความประสงค์ที่จะพัฒนาหรือขยายงานที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุในชุมชนไปสู่ชุมชนอื่นๆ ต่อไปอีกด้วย

ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุเกิด กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จะพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่มีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนการเรียนรู้ในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุและถ่ายทอดภูมิปัญญาผู้สูงอายุ โดยประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน นักเรียน นักศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน เข้าศึกษาดูงาน ฝึกอบรม วิจัย ด้านการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในพื้นที่ ส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านอาชีพ และประสบการณ์ของผู้สูงอายุ สนับสนุนการวิจัยและพัฒนางานสวัสดิการผู้สูงอายุ ถ่ายทอดความรู้ด้านอาชีพและภูมิปัญญาผู้สูงอายุ ถ่ายทอดความรู้ด้านการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ เป็นต้น โดยจัดตั้งเป็น Day Care สำหรับผู้สูงอายุ ที่มีรูปแบบมาตรฐานมีการจัดตั้งศูนย์ในลักษณะนี้ในทุกชุมชน และมีลักษณะการดำเนินงานคล้ายศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อเป็นการป้องกันผู้สูงอายุในชุมชนเข้ามาอยู่ในศูนย์หรือสถานสงเคราะห์คนชรา นั่นเอง

นอกจากนี้จะมีการพัฒนาศูนย์ข้อมูลและสารสนเทศงานสวัสดิการผู้สูงอายุ จัดทำระบบข้อมูลข่าวสาร Web Site เพื่อรวบรวมข้อมูลและเผยแพร่โครงการหรือกิจกรรมของศูนย์ฯ ให้กับผู้ที่สนใจงานในลักษณะนี้ให้ได้รับข้อมูลในเชิงการปฏิบัติการ และเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเครือข่ายในการทำงานด้านสวัสดิการผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ต จะพัฒนาเป็นศูนย์ฝึกอบรม และพัฒนา ที่มีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุให้กับหน่วยงานที่ดำเนินการด้านผู้สูงอายุทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่รับผิดชอบ จัดการฝึกอบรม ประชุมสัมมนาผู้ปฏิบัติงาน จัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพบุคลากร ผู้สูงอายุ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องต่างๆ อาทิ จัดฝึกอบรมและฝึกปฏิบัติการดูแลผู้สูงอายุ จัดค่ายสำหรับผู้สูงอายุและครอบครัว จัดบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ เป็นต้น

สรุป

ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ต เป็นหน่วยงานที่มีความพร้อมในการดำเนินงานพัฒนากิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน โดยเป็นหน่วยงานที่มีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ และมีเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความสำคัญ และมีศักยภาพ มีความพร้อมในการสนับสนุน และเป็นผู้นำในการพัฒนาโครงการ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน โดยการดำเนินงานส่วนใหญ่ ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ตจะเป็นหน่วยงานหลักในการเสนอโครงการหรือกิจกรรมเพื่อพัฒนา หรือเตรียมความพร้อมให้กับผู้สูงอายุกับหน่วยงานที่สนใจและมีศักยภาพเพียงพอ หลายโครงการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับดำเนินการ และขยายผลไปยังพื้นที่อื่นๆ โดยศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ตมีหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ อีกทั้งบางโครงการศูนย์ฯ ได้ดำเนินการให้ดูเป็นตัวอย่างในการดำเนินงานช่วงแรก จะเห็นได้ว่า โครงการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุในชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงานทั้ง ภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน

โครงการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุในชุมชน สามารถแบ่งได้เป็นโครงการ ทางด้านสังคม และเศรษฐกิจ อาทิ โครงการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุในชุมชน โครงการครอบครัวสัมพันธ์ โครงการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมให้แก่ผู้สูงอายุ โครงการส่งเสริมค่านิยมการใช้จ่ายเพื่อสวัสดิการผู้สูงอายุ โครงการเสริมสร้างให้ผู้สูงอายุใช้ภูมิปัญญาสร้างอาชีพและรายได้ และโครงการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ โครงการดังกล่าวนี้เกิดจากการคิดและวางแผนของผู้นำในระดับนโยบาย การนำโครงการไปปฏิบัติจริง แต่ละชุมชนที่มีบริบทที่แตกต่างกันจะต้องนำไปปรับเพื่อให้มีความสอดคล้องกับปัญหาและความ ต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

กรณีศึกษาที่ดี ชุมรมผู้สูงอายุตำบลขามป้อม อำเภอพระยีน จังหวัดขอนแก่น

ข้อมูลทั่วไป

ชมรมผู้สูงอายุตำบลขามป้อม เริ่มครั้งแรกเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2527 โดยการแนะนำของเจ้าหน้าที่อนามัยตำบลขามป้อม คุณวนิดา พลเชียงสา ในปี พ.ศ.2545 และปี พ.ศ.2547 ชมรมผู้สูงอายุบ้านป้อมได้เข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดขอนแก่น และเครือข่ายสาขาสมาคมผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยประจำจังหวัดขอนแก่น ตามลำดับ

ชมรมผู้สูงอายุตำบลขามป้อมตั้งอยู่บ้านเลขที่ 20 หมู่10 ตำบลขามป้อม อำเภอพระยีน จังหวัดขอนแก่น แต่จะใช้ศาลาการเปรียญวัดสระโนนเป็นสถานที่จัดการประชุมโดยได้รับความอนุเคราะห์จากเจ้าอาวาส ชมรมมีการประชุมใหญ่สามัญประจำปี ปีละ 1 ครั้ง ในเดือนมกราคมของทุกปี และประชุมวิสามัญอย่างน้อย 2 ครั้ง/6 เดือน

ชมรมผู้สูงอายุตำบลขามป้อม เป็นองค์กรเอกชนเล็กๆ ในหมู่บ้าน ซึ่งเกิดจากความเอื้ออาทรกันในหมู่คนผู้สูงวัยบ้านขามป้อมประมาณ 20-30 คน มีการชักชวนกันรับประทานอาหารเช้าในหมู่ผู้ที่อยู่ในวัยเดียวกัน เพื่อรวมพลังให้เกิดความสามัคคี ความสุขของทุกคนในหมู่เครือญาติ รวมถึงการช่วยเหลือกันในยามเจ็บไข้ได้ป่วย จะได้มีการดูแลและให้กำลังใจตลอดจนถึงสละทรัพย์สินของตนเองเป็นทุนเล็กๆ น้อยๆ จนเกิดมาปนกิจสงเคราะห์ขึ้น ต่อมาได้รับการสนับสนุนให้ขยายสมาชิกในหมู่บ้านอื่นที่อยู่ภายในตำบลเดียวกัน ชมรมจึงมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ (ชมรมผู้สูงอายุบ้านขามป้อม, 2552)

วัตถุประสงค์ของชมรมผู้สูงอายุตำบลขามป้อมมีดังนี้ (ชมรมผู้สูงอายุบ้านขามป้อม, 2552)

1. ผู้สูงอายุได้รับคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งมีสุขภาพที่ดี มีส่วนร่วมในสังคม และมีความมั่นคงในชีวิต
2. ผู้สูงอายุมีโอกาสในการพบปะสังสรรค์ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกัน
3. ผู้สูงอายุได้รับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข
4. ผู้สูงอายุได้รู้จักช่วยเหลือตัวเอง ตามสมควรแก่เอกัตภาพ ไม่เป็นภาระของสังคม
5. ผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมการคุ้มครอง การสงเคราะห์ ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุให้ทั่วถึงและเป็นธรรม
6. การสร้างขวัญและกำลังใจแก่สมาชิกเมื่อเจ็บป่วย
7. การส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

8. การสนับสนุนให้มีการออกกำลังกายที่เหมาะสมแก่วัยและร่วมทำกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณีไทยตามโอกาส

9. การจัดเงินฌาปนกิจสงเคราะห์แก่สมาชิกที่ถึงแก่กรรมตามสมควร

ขณะนี้ชมรมผู้สูงอายุตำบลป้อมเป็นชมรมผู้สูงอายุระดับตำบล มีสมาชิก 1,053 คน ซึ่งในระยะแรกมีระเบียบข้อบังคับไม่เข้มงวดมากนักทำให้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่เมื่อชมรมสมัครเข้าเป็นสมาชิกของผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยแล้ว จึงมีระเบียบปฏิบัติเข้มงวดขึ้น เพราะจะให้บริการเป็นสากลเป็นไปตามระเบียบทางราชการ

ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชมรมผู้สูงอายุตำบลป้อมมีประธานดำเนินการดังนี้

1. นายบัวลี แก้ววังปา	พ.ศ. 2527 -2528
2. นางแก้ว จำรูญรัตน์จิต	พ.ศ. 2528 -2530
3. นายจันทา บำรุงราษฎร์	พ.ศ. 2530 -2535
4. นายบัวลี แก้ววังปา	พ.ศ. 2535 -2540
5. นายหนู ทัพซ่าย	พ.ศ. 2540 -2545
6. นายหนู ทัพซ่ายและนางบัวลี แก้ววังปา	พ.ศ. 2545 - 2546
7. นายวิชัย ศิริยานูมาตย์	พ.ศ. 2546 – ปัจจุบัน

ปัจจุบันคณะกรรมการบริหารชมรมผู้สูงอายุตำบลป้อม ซึ่งบริหารและดำเนินงานชมรมตั้งแต่วันที่ 5 มกราคม 2552 สิ้นสุด 4 มกราคม 2554 มีดังนี้

1. นายวิชัย ศิริยานูมาตย์	ประธาน
2. นางประยงค์ หินวิเศษ	รองประธาน
3. นางอุบล ศรีจันทร์ห่อ	เลขานุการ
4. นายบัวขาว โสมรักษ์	ผู้ช่วยเลขานุการ
5. นายบัวลี แก้ววังปา	นายทะเบียน
6. นายน้อย ดาสีวังปา	เหรัญญิก
7. นายหมื่น จันทรเทพ	ผู้ช่วยเหรัญญิก
8. นางบุญทัน ศรีคันธรักษ์	ปฏิคม
9. นางจันดา น้อยวัน	ผู้ช่วยปฏิคม
10. นางสุนีย์ ออบสุกลิ่น	ประชาสัมพันธ์
11. นายบรรพต ดาก้า	ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์
12. พระครูปรีชา ธรรมภาวิวัฒน์	ที่ปรึกษาภิกษิตติมศักดิ์
13. นายณรงค์ น้อยสุวรรณ	ที่ปรึกษาภิกษิตติมศักดิ์

14. นายธนูชัย ศรีจันทร์หำ	ประธานที่ปรึกษา
15. นายวีระชัย เจริญวราภรณ์	กรรมการที่ปรึกษา
16. นายยงยุทธ เคนคำภา	กรรมการผู้สนับสนุน
17. นายนาค ระวิญู	กรรมการที่ปรึกษา
18. นายกระจ่าง จันทะวงษ์	กรรมการที่ปรึกษา
19. นายคำพอง ชุมชัย	กรรมการที่ปรึกษา
20. นายสินธุ์ ตีดา	กรรมการที่ปรึกษา

กิจกรรมการส่งเสริมกิจกรรมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ

ลักษณะรูปแบบกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นการฝึกอบรมผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เนื้อหาสาระจะเป็นเกี่ยวกับสุขภาพ การสอนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศทั้งการใช้คอมพิวเตอร์ เบื้องต้น การพิมพ์ และการสืบค้นข้อมูลผ่านเว็บไซต์ โดยมีครูจาก กศน.หรือวิทยากรภายนอกที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาช่วยจัดการฝึกอบรมให้กับผู้สูงอายุ การประเมินผลการดำเนินกิจกรรม จะประเมินผลจากความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เช่น ทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ หากผู้เรียนสามารถพิมพ์ชื่อของตนเอง หรือสืบค้นข้อมูลที่ตนเองสนใจได้ ก็สรุปได้ว่าผ่านการประเมิน

นอกจากนี้ ตัวแทนสมาชิกชมรมผู้สูงอายุตำบลขามป้อมยังเข้าร่วมกิจกรรมอบรม สัมมนา ของหน่วยงานต่างๆ โดยเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ การทำยา ปุ๋ยหมัก สมุนไพร การออกกำลังกาย การนวด การฟ้อนรำ โดยชมรมจะเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนหมุนเวียนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์

อย่างไรก็ตามกิจกรรมการส่งเสริมกิจกรรมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนา ศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุที่โดดเด่นของชมรมผู้สูงอายุบ้านขามป้อมมีดังนี้

1.โครงการอบรมคอมพิวเตอร์ผู้สูงอายุ (ชมรมผู้สูงอายุบ้านขามป้อม, 2552)

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลขามป้อมจัดโครงการฝึกอบรมการเรียนรู้สื่อเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ให้ผู้สูงอายุของตำบลขามป้อม โดยใช้วิทยากรที่มีความชำนาญเฉพาะด้านเป็นผู้ ถ่ายทอดความรู้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สูงอายุที่สนใจจะเรียนรู้ในสื่อเทคโนโลยีทางด้านคอมพิวเตอร์ มี โอกาสเรียนรู้ อีกทั้งยังช่วยในการกระตุ้นสมองในการอ่าน การเขียนไม่ให้ลืมนั่งหนังสือ และเข้าใจ วิธีการใช้งานคอมพิวเตอร์ รวมทั้งสามารถนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้สูงอายุตำบลขามป้อมมีความรู้ในการใช้คอมพิวเตอร์เป็นสื่อกลางและเข้าใจสังคมสมัยใหม่
2. เพื่อให้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมของผู้สูงอายุในการพบปะพูดคุยกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
3. เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่แข็งแรง

แนวทางการดำเนินงาน

แนวทางการดำเนินงานของโครงการอบรมคอมพิวเตอร์ผู้สูงอายุประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ระบบฐานข้อมูล มีการสำรวจข้อมูล ตรวจสอบและดำเนินการศึกษาเพื่อค้นหา กลุ่มเป้าหมายที่จะเข้าร่วมโครงการ จากนั้นจึงถึงความต้องการของกลุ่มเป้าหมายโดยออก สอบถามเพื่อให้ทราบถึงหลักสูตรที่เหมาะสมในการเรียนการสอน หลักสูตรที่จะทำการสอน กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มผู้สูงอายุ วิทยากรบรรยายในแต่ละหัวข้อ การประเมินและสถานที่จัดอบรม รวมทั้งตรวจสอบและพร้อมที่จะนำข้อมูลต่างๆ ไปใช้ในการจัดอบรม

ส่วนที่ 2 การจัดอบรมการใช้คอมพิวเตอร์แก่ผู้สูงอายุ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ ให้แก่สาธารณชนได้ทราบและจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการวิทยากรหลัก เพื่อจัดทำหลักสูตร สถานที่ที่ใช้ในการอบรม กลุ่มเป้าหมาย

ส่วนที่ 3 การสรุปผลโครงการ จัดพิธีปิดโครงการฯ เพื่อเป็นการสรุปการดำเนินโครงการ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้ สำรวจข้อมูล ประชาคมหมู่บ้าน ลงมติเสนอโครงการ ขออนุมัติโครงการ ดำเนินโครงการ แต่งตั้งวิทยากร ขออนุมัติจัดการอบรม ประเมินผล รายงานผล และบทสรุปผลการดำเนินโครงการ

2. โครงการผู้สูงอายุร่วมใจพัฒนาคนไทยแข็งแรงสู่วิถีแบบพอเพียงตำบลขามป้อม (ชมรมผู้สูงอายุบ้านขามป้อม, 2552) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลขามป้อมได้เล็งเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุจึงได้จัดทำลานกีฬาเพื่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีของผู้สูงอายุและศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ผู้สูงอายุ เพื่อนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้ เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญอีกกลุ่มหนึ่งของประเทศควรที่จะให้ความสนใจและให้การสนับสนุน เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่แข็งแรง และมีสุขภาพจิตที่ดีและสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้สูงอายุให้มีสถานที่ออกกำลังกายและมีสถานที่พบปะพูดคุยของกลุ่มผู้สูงอายุของตำบลขามป้อม และเป็นที่ยึดกิจกรรมของผู้สูงอายุเป็นที่แลกเปลี่ยนความรู้ทางภูมิปัญญา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้สูงอายุตำบลขามป้อมมีสถานที่ออกกำลังกายและเป็นที่ยอมรับของกลุ่มของสมาชิก
2. เพื่อให้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมของผู้สูงอายุ
3. เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่แข็งแรง

แนวทางการดำเนินงาน

แนวทางการดำเนินงานของโครงการผู้สูงอายุร่วมใจพัฒนาคนไทยแข็งแรงสู่วิถีแบบพอเพียงตำบลขามป้อมประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ระบบฐานข้อมูล สืบหาข้อมูล ตรวจสอบและดำเนินการศึกษาเพื่อค้นหา กลุ่มเป้าหมายที่จะเข้าร่วมโครงการดำเนินการศึกษาถึงความต้องการของกลุ่มเป้าหมายโดยออกสอบถามเพื่อให้ทราบถึงหลักสูตรที่เหมาะสมในการเรียนการสอน จัดทำระบบ/รูปแบบของฐานข้อมูลซึ่งจะต้องประกอบด้วยหลักสูตรที่จะทำการสอนกลุ่ม เป้าหมาย กลุ่มผู้สูงอายุ วิทยากรบรรยายในแต่ละหัวข้อ การประเมินและสถานที่จัดอบรม สำหรับขั้นตอนสุดท้ายของส่วนนี้คือการตรวจสอบและพร้อมใช้ในการจัดอบรม

ส่วนที่ 2 การจัดอบรม จัดพิธีเปิดโครงการฯ เพื่อประชาสัมพันธ์ให้แก่สาธารณชนได้ทราบและจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการวิทยากรหลัก เพื่อจัดทำหลักสูตร สถานที่ที่ใช้ในการอบรม

ส่วนที่ 3 การสรุปโครงการ จัดพิธีปิดโครงการฯ เพื่อเป็นการสรุปการดำเนินโครงการ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้ คือ สืบหาข้อมูล ประชาคมหมู่บ้าน ลงมติเสนอโครงการ ขออนุมัติโครงการ ดำเนินโครงการ แต่งตั้งวิทยากร ขออนุมัติจัดการอบรม ประเมินผล และรายงานผล

กิจกรรมอื่นๆ

นอกจากโครงการดังกล่าวข้างต้นชมรมผู้สูงอายุบ้านขามป้อมยังจัดกิจกรรมอื่นๆ (ชมรมผู้สูงอายุบ้านขามป้อม, 2552) ได้แก่ กิจกรรมออกกำลังกายแอโรบิค ฤกษ์ตัดต้น ทุกวันอังคาร วันพฤหัสบดี วันเสาร์ เวลา 16.00 – 18.00 น. กิจกรรมอบรมสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุเกี่ยวกับวิชาชีพผู้สูงอายุ กิจกรรมศึกษาดูงาน เพื่อเพิ่มพูนความรู้ด้านต่างๆ รวมทั้งเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกับหน่วยงานอื่น กิจกรรมทัศนอาจรเพื่อสุขภาพผู้สูงอายุและสืบสานวัฒนธรรมแลกเปลี่ยนตามความคิดเห็นในด้าน ศิลปะท้องถิ่น ที่ อ.เรณูนคร จ.นครพนม ตลาดอินโดจีน จ.มุกดาหาร ฯลฯ การเข้าร่วมกิจกรรมเทศกาลประเพณีชาวบ้าน เช่น ร่วมทำบุญมหาชาติ วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา-ออกพรรษา งานบวชนาคทำบุญอุทิศ วันเกิด งานสมรส งานฌาปนกิจศพ ฯลฯ งานปลูกต้นไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ องค์การบริหารส่วนตำบลขามป้อม ร่วมส่งเสริมสนับสนุนงานวันเด็ก อบต. ฯลฯ กิจกรรมปฏิบัติธรรม รักษาศีลอุโบสถตลอดพรรษา ทำวัตรสวดมนต์ ถวายอาหารเพลพระ เลี้ยงน้ำปานะผู้ปฏิบัติธรรมตลอด 3 เดือน กิจกรรมทัศนศึกษาธรรมสังฆจรไหว้พระ 5 วัด-7 วัด เช่น วัดหลวงพ่อโต อ.สีคิ้ว วัดหลวงพ่อคุณ วัดหลักร้อย ฯลฯ กิจกรรมรดน้ำขอพรผู้สูงอายุในวัน

ผู้สูงอายุทุกปี (13 เมษายน) โดยเขียนโครงการขอของขวัญของขวัญ มอบให้ผู้สูงอายุประมาณ 400 ชุดทุกปี ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) อนามัยจังหวัด และอื่นๆ การเข้าร่วมสัมมนาหัวข้อต่างๆ ที่ อบจ. และสภาผู้สูงอายุจัดขึ้น มิได้ขาดและนโยบายของศูนย์ พัฒนาการสวัสดิการสังคมมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัดการฝึกอาชีพ จักสาน และการทำสมุนไพรประเภทยาต้ม

ผลการวิเคราะห์การดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ

1. ลักษณะเด่น ชมรมผู้สูงอายุตำบลขามป้อมมีลักษณะเด่นหลายประการ ดังนี้

1. การนำเทคโนโลยีมาเป็นสื่อกลางเพื่อนำไปสู่การปรับให้เข้ากับวิถีชีวิต โดยเปิดโครงการฝึกอบรมคอมพิวเตอร์สำหรับผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาความรู้ กระตุ้นสมอง ส่งเสริมการอ่านและเขียนสำหรับผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุก้าวทันต่อเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ความรู้และทักษะที่ได้จากการรับการอบรมจะนำไปสู่การเข้าถึงข้อมูลที่ผู้สูงอายุสนใจ และเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต การเข้าร่วมกิจกรรมการฝึกอบรมคอมพิวเตอร์ไม่ได้เพิ่มพูนเพียงความรู้และทักษะทางด้านคอมพิวเตอร์เท่านั้น แต่ยังเพิ่มพูนทักษะทางสังคม ทั้งนี้เพราะการเข้ารับฝึกอบรมเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้พบปะ พูดคุย และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้สูงอายุคนอื่นๆ

2. เนื้อหากิจกรรมเน้นการพัฒนาทั้งร่างกายและจิตใจ รวมทั้งการเสริมความรู้สำหรับผู้สูงอายุ เพื่อให้เป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา กล่าวคือ นอกเหนือจากโครงการอบรมคอมพิวเตอร์ผู้สูงอายุ และโครงการผู้สูงอายุร่วมใจพัฒนาคนไทย แข็งแรงสู่วิถีแบบพอเพียงตำบลขามป้อมที่ส่งเสริมด้านสติปัญญาและด้านร่างกายตามลำดับแล้ว ชมรมผู้สูงอายุยังให้ความสำคัญกับส่งเสริมด้านจิตใจแก่ผู้สูงอายุอีกด้วย เช่น กิจกรรมปฏิบัติธรรม วิชาศีลอุโบสถตลอดพรรษา กิจกรรมทัศนศึกษาธรรมสังวรไหว้พระ 5 วัด - 7 วัด เป็นต้น แม้แต่การจัดงานให้กับผู้สูงอายุตามประเพณี เช่น พิธีรดน้ำดำหัว ล้วนส่งผลด้านบวกต่อสภาพจิตใจของผู้สูงอายุทั้งสิ้น

3. การถ่ายทอดความรู้ที่เป็นประโยชน์ระหว่างสมาชิกในชมรม กล่าวคือ สมาชิกชมรมผู้สูงอายุจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปเข้าร่วมการฝึกอบรม สัมมนาในหัวข้อที่เป็นประโยชน์กับผู้สูงอายุ เช่น ด้านสุขภาพ ด้านการเกษตร เป็นต้น ซึ่งจัดขึ้นโดยหน่วยงานภายนอก สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวจะนำความรู้หรือทักษะที่ได้รับมาถ่ายทอดให้แก่สมาชิกคนอื่นๆ ในชมรมที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมนั้น ทำให้สมาชิกได้รับความรู้อย่างทั่วถึง แม้ไม่มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมก็ตาม ดังที่ วิจัย ศิริยานุมาศ (สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2553) กล่าวว่า "...สมาชิกชมรมร่วมกิจกรรมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น และสภาสมาคมผู้สูงอายุจังหวัดขอนแก่นซึ่งมีการจัดอบรม

สัมมนาเป็นประจำทุกปี ส่งตัวแทนไปประมาณสิบคน ...โดยการเวียนผู้สูงอายุให้ไปครบทุกคน กลุ่มที่ได้ไปเป็นกลุ่มที่ไปรับทราบและกลับมาถ่ายทอดให้สมาชิกทุกคนฟัง บางคนก็ไม่สามารถไปได้ เนื่องจากเป็นโรค...”

2. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

2.1 การมีส่วนร่วมของชุมชน กล่าวคือ สมาชิกในชุมชนต่างให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม เนื่องจากเล็งเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ และส่งผลมาจากความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในชุมชน ดังที่ สุรินทร์ ห่วงจิตร (สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2553) กล่าวว่า “...คนในตำบลขามป้อมส่วนใหญ่ต่างให้ความสำคัญของส่วนรวมกันเป็นส่วนใหญ่ สละเวลาเพื่อประโยชน์ส่วนรวมกันมาก” ทำให้กิจกรรมขับเคลื่อนไปได้อย่างราบรื่น และประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

นอกจากนี้ ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในชุมชนยังมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกในชมรม ดังที่ นายสิน ทองพิมพ์ (สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2553) กล่าวถึงกิจกรรมการฝึกอาชีพจักสาน และการทำสมุนไพรซึ่งเป็นกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุตำบลขามป้อมว่า “...นายทองม้วน ขมินจันทร์ และนายทองเมฆ เลิศบุศย์ ที่เป็นปราชญ์ที่ชาวบ้านให้การยกย่อง และคุณพ่อคำพัน นานุญน้อย เป็นระดับผู้อาวุโส ได้รับการยกย่องจากชาวบ้าน คุณพ่อคำพันแกเป็นปราชญ์ระดับอำเภอ ... เรื่องครู เรื่องวิทยากรจึงไม่มีปัญหาเพราะเราใช้ครูที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน...”

2.2 ความเข้มแข็งของหน่วยงานที่สนับสนุนการดำเนินงานของชมรม ได้แก่ กศน. ตำบลขามป้อม และ กศน.อำเภอพระยืน มีความคล่องตัวในการปฏิบัติค่อนข้างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารและบุคลากรที่มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุเกิดการพัฒนาในทุกๆ ด้าน รวมถึงการเผยแพร่ข้อมูลของผู้สูงอายุที่เป็นประโยชน์ให้สมาชิกในชุมชนและผู้สนใจได้ศึกษาเรียนรู้ ดังที่ สุรินทร์ ห่วงจิตร (สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2553) กล่าวว่า “... กศน.อำเภอพระยืนทำสื่อประชาสัมพันธ์ยกย่องผู้สูงอายุ พาช่าวบ้านและนักศึกษา กศน. ไปเรียนรู้กับผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุเป็นต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงและการทำเว็บไซต์ โดย กศน. ทำเว็บไซต์ผู้สูงอายุกับเศรษฐกิจพอเพียง...”

2.3 ผู้สูงอายุซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายมีความใฝ่รู้ ใฝ่เรียน กระตือรือร้น เมื่อมีกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจจึงต้องการเข้าร่วมกิจกรรม และตั้งใจเรียนรู้พัฒนาความรู้ของตัวเอง แม้บางครั้งจะมีอุปสรรคในการเรียนรู้บ้าง เช่น ทักษะการอ่าน การเขียน การมองเห็น เป็นต้น ดังที่ สุรินทร์ ห่วงจิตร (สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2553) กล่าวว่า “...ผู้สูงอายุในชนบทมีปัญหาด้านการมองเห็นตัวอักษร และการอ่านออกเขียนได้ ทำให้ต้องมาสอนพื้นฐานภาษาไทยใหม่ เนื่องจากอายุมากแล้ว...” อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุมิได้ย่อท้อต่ออุปสรรคที่ขัดขวาง

การเรียนรู้ ตรงกันข้ามกลับพยายามที่จะศึกษาเรียนรู้มากขึ้น ความมุ่งมั่นและพยายามดังกล่าว ทำให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเต็มที่ ทำให้วัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ดังที่ วิจัย ศิริยานุมาศ (สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2553) กล่าวถึง การเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมคอมพิวเตอร์ของผู้สูงอายุว่า “...ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ชอบเล่นอินเทอร์เน็ต และพิมพ์งาน ซึ่งผู้สูงอายุต้องทบทวนการอ่าน การเขียนหนังสือ...” ความมุ่งมั่นตั้งใจในการศึกษา เรียนรู้ของผู้สูงอายุยังมีผลต่อขวัญและกำลังใจต่อบุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมในการสร้างสรรค์กิจกรรมที่ทรงคุณค่าและมีประโยชน์ต่อผู้สูงอายุต่อไป

2.4 การทำประชาคมหมู่บ้านเพื่อให้ได้ความต้องการที่แท้จริง อันเป็นลักษณะหนึ่งในการตรวจสอบความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ทำให้กิจกรรมที่จัดขึ้นสอดคล้องกับความต้องการ อีกทั้งยังเป็นการใช้งบประมาณที่มีอย่างคุ้มค่า ไม่สูญเปล่า

2.5 การประสานความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่ายที่มีความต่อเนื่อง ตลอดระยะเวลาการจัดกิจกรรมทำให้กิจกรรมมีความหลากหลายสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ ดังที่ สุรินทร์ ห่วงจิตร (สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2553) กล่าวว่า “...กศน. สนับสนุนการจัดงานให้กับผู้สูงอายุตามประเพณี เช่น พิธีรดน้ำดำหัว การส่งเสริมตามสภาพ เช่น การออกกำลังกาย สาธารณสุขจะเน้นเรื่องการออกกำลังกาย กศน.จะเน้นเรื่องภาคความรู้ มีการจัดการศึกษาด้านการเกษตร การปลูกผักด้วย...” สอดคล้องกับ วิจัย ศิริยานุมาศ (สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2553) ที่กล่าวว่า “...ชมรมผู้สูงอายุตำบลขามป้อมได้รับความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่าย ทุกคนจะให้ความร่วมมือในการดำเนินงาน ศูนย์รวมของคนอยู่ที่วัด อยู่ที่ท่านเจ้าอาวาส กิจกรรมของผู้สูงอายุที่เด่นที่สุดและต่างกับที่อื่น คือ ยังมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง การแสดงออกอย่างต่อเนื่อง...” ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมแก่ผู้สูงอายุระหว่างภาคีเครือข่ายยังส่งผลให้การดำเนินการจัดกิจกรรมเป็นไปอย่างราบรื่นและประสบความสำเร็จ ผู้สูงอายุจึงได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเต็มที่

ชมรมผู้สูงอายุตำบลขามป้อมมีแผนการพัฒนากิจการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในทุกด้าน รวมทั้งความร่วมมือจากหน่วยงาน และองค์กรอื่นๆ ตลอดจนการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดำเนินกิจกรรมของชมรม เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ดังที่ สุรินทร์ ห่วงจิตร (สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2553) กล่าวว่า “...ในอนาคตน่าจะมีการร่วมมือกันในการจัดกิจกรรมในการพัฒนาผู้สูงอายุอย่างบูรณาการ ไม่มองแบบแยกส่วน บูรณาการทั้งสุขภาพ การศึกษา เศรษฐกิจพอเพียง ฯลฯ เข้าด้วยกัน เพื่อการทำงานร่วมกัน.. ดังนั้นการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์และการดึงผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมจะช่วยได้มาก...”

สรุป

ชมรมผู้สูงอายุตำบลขามป้อมมีกิจกรรมที่จัดขึ้นจะเกิดจากความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุ โดยวิธีที่เรียกว่า ประชาคมหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการสอบถามความต้องการเบื้องต้นของกลุ่มเป้าหมาย จากนั้นจึงนำความต้องการไปพัฒนาเป็นกิจกรรมต่อไป นอกเหนือจากการดำเนินกิจกรรมที่มีประโยชน์แล้ว การประเมินผลกิจกรรมยังเน้นในเรื่องของพัฒนาการของผู้สูงอายุในเรื่องที่เรียนรู้มากกว่าคะแนนการทดสอบ กิจกรรมของชมรมยังมีการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ให้เข้ากับวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนคอมพิวเตอร์ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่ง จึงเรียนรู้ด้วยความตั้งใจและกระตือรือร้น ความรู้ที่ได้จึงมีความยั่งยืนเพราะเป็นการเรียนรู้ด้วยความสมัครใจของผู้เรียน อีกทั้งยังทำให้ผู้สูงอายุเข้าใจวิธีการแสวงหาข้อมูลที่หลากหลายนอกเหนือจากวิธีเดิมที่ทำอยู่ อันจะนำไปสู่การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยและนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของตนเองในลำดับต่อไป นอกจากนี้ สมาชิกในชมรมยังถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานภายนอกให้แก่สมาชิกคนอื่นๆ ที่ไม่มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการแบ่งปันความรู้ที่ดีและเกิดประโยชน์ต่อผู้สูงอายุเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ความเข้มแข็งของสมาชิกในชมรมผู้สูงอายุตำบลขามป้อมที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานของชมรมแล้ว ยังมีภาคีเครือข่ายที่มีทั้งหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมด้วยดีเสมอมาอีกด้วย กิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุตำบลขามป้อม ประกอบด้วย โครงการอบรมคอมพิวเตอร์ผู้สูงอายุ โครงการผู้สูงอายุร่วมใจพัฒนาคนไทยแข็งแรงสู่วิถีแบบพอเพียงตำบลขามป้อม การศึกษาดูงาน รวมทั้งกิจกรรมทางศิลปะ ประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งล้วนเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญาและสังคมทั้งสิ้น

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลของกรณีศึกษาที่ดีในประเทศไทยเป็นตารางการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี และตารางการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี ดังแสดงในตารางที่ 4.1 ถึงตารางที่ 4. 11

ตารางที่ 4.1 ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีประเทศไทย : ชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแรด จังหวัดเชียงราย
เกณฑ์การเลือกกรณีศึกษาที่ดี

1. องค์กรหรือหน่วยงานในประเทศที่ศึกษามีระยะเวลาการดำเนินการ อย่างน้อย 2 ปี
2. องค์กรหรือหน่วยงานมีจุดเด่นในการส่งเสริมกิจกรรมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุในด้านต่างๆ ที่ประสบความสำเร็จ
3. องค์กรหรือหน่วยงานในประเทศมีแผนการส่งเสริมกิจกรรมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม/โครงการ	การจัดการ	รูปแบบกิจกรรม/โครงการ	เนื้อหากิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินกิจกรรม/โครงการ	จุดเด่นของกิจกรรม/โครงการ	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
ชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแรดจังหวัดเชียงราย	1. กิจกรรมการปั่นจักรยาน	1. สมาชิกต้องมีจักรยานเป็นของตัวเอง 2. กรณีจักรยานชำรุดเสียหายระหว่างร่วมกิจกรรม จะได้รับการซ่อมแซม โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย โดยผู้ที่ซ่อมแซมคือสมาชิกในชมรมผู้สูงอายุที่มีความรู้หรือประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับเครื่องยนต์ 3. สมาชิกต้องร่วมปั่นจักรยานไปยังสถานที่ต่างๆ ในจังหวัดเชียงราย 4. เพื่อความปลอดภัย สมาชิกทุกคนต้องตรวจสุขภาพก่อน	เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ โดยชมรมผู้สูงอายุเป็นหน่วยงานในการประสานงาน	การปั่นจักรยานของชมรมผู้สูงอายุใช้ชื่อว่า “ชมรมผู้สูงอายุปั่นรถจักรยานตำบลหนองแรด” โดยจะร่วมกิจกรรมกับชมรมปั่นจักรยานหนองแรดรวมใจ จัดขึ้นในสัปดาห์ที่ 2 ของทุกเดือน	เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีกิจกรรมร่วมกันออกกำลังกายปั่นจักรยานและเพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพทั้งทางกาย และจิตใจที่สมบูรณ์ อยู่กับครอบครัวอย่างมีความสุข	ทำให้ผู้สูงอายุมีความภาคภูมิใจและเล็งเห็นคุณค่าในการออกกำลังกายของตนเอง มีโอกาสออกกำลังกายร่วมกัน ได้พบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพในการปั่นจักรยานกับสมาชิกคนอื่นๆ	การพัฒนาสุขภาพกายของผู้สูงอายุ ทำให้มีโอกาสดอกกำลังกายระหว่างดำเนินกิจกรรมก็ผสมผสานกับการสืบทอดศิลปะ ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้อย่างเหมาะสม	เห็นได้ชัดจากกิจกรรมปั่นรถจักรยานซึ่งมุ่งเน้นในเรื่องการพัฒนาสุขภาพกายของผู้สูงอายุ ทำให้มีโอกาสออกกำลังกายระหว่างกิจกรรมก็ผสมผสานกับการสืบทอดศิลปะ ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้อย่างเหมาะสม

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม/โครงการ	การจัดการ	รูปแบบกิจกรรม/โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินงาน กิจกรรม/โครงการ	จุดเด่นของกิจกรรม/โครงการ	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
		ออกเดินทาง โดยวัดความดันและตรวจชีพจร						กลมกลืน เห็นได้จากการแสดงดนตรีพื้นบ้าน และการทำบุญทางศาสนา ในระหว่างการทำกิจกรรมปั่นรถจักรยานของผู้สูงอายุ อีกทั้งสมาชิกชมรมยังสนใจและกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมด้านศิลปะ วัฒนธรรม
	2. กิจกรรมจักสาน	สมาชิกชมรมจะรวมกลุ่มกันทำจักสาน แต่ปัจจุบันแยกกันทำเพื่อความสะดวก แต่จะรวมกลุ่มกันจำหน่าย โดยจะมีรถของพ่อค้า แม่ค้ามารับไปจำหน่ายในจังหวัดอื่นๆ ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้วสมาชิก 1 คน จะสาน	เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการออกกำลังกาย เพื่อสุขภาพ โดยชมรมผู้สูงอายุเป็นหน่วยงานในการประสานงาน	อาชีพจักสานเป็นอาชีพเสริมของประชาชนในตำบลหนองแรม โดยประกอบด้วยผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย เช่น ตะกร้าใส่เสื้อผ้าของใช้	สมาชิกชมรมจะรวมกลุ่มกันทำจักสาน แต่ปัจจุบันแยกกันทำเพื่อความสะดวก แต่จะรวมกลุ่มกัน	สมาชิกชมรมจะใช้เวลาว่างจากการทำงานประจำ มาทำจักสาน แต่สมาชิกบางคนก็ทำเป็นงานประจำ	ผลงานที่มีความโดดเด่นของสมาชิกชมรม ได้แก่ ตะกร้าทรงกลม ซึ่งสมาชิกในบ้านหนองแรมเป็นผู้คิดค้นรูปแบบขึ้น	ผู้สูงอายุยังมีโอกาสได้พบปะ พูดคุยกับผู้อื่นในชมรม และมาจากหน่วยงานอื่นที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยเฉพาะ

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม/โครงการ	การจัดการ	รูปแบบกิจกรรม/โครงการ	เนื้อหากิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินกิจกรรม/โครงการ	จุดเด่นของกิจกรรม/โครงการ	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
		ตะกร้าหวายได้วันละ 1 ใบ		เฟอร์นิเจอร์ โตก โดยวิทยากรจากศูนย์การศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้ในเบื้องต้น จากนั้นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุต้องฝึกฝนด้วยตัวเอง พร้อมทั้งถ่ายทอดให้สมาชิกคนอื่นๆ รวมทั้งบุตรหลานและสมาชิกในครอบครัว	จำหน่าย โดยจะมีรถของพ่อค้าแม่ค้ามารับไปจำหน่ายในจังหวัดอื่นๆ ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้วสมาชิก 1 คน จะสานตะกร้าหวายได้วันละ 1 ใบ		เอง ทำให้มีความแตกต่างกับผลงานของชุมชนอื่นๆ ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ตะกร้าหวายมีชื่อเสียง และสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกชมรม	อย่างยิ่งในช่วงหยุดแวะพักระหว่างทางและในช่วงรับประทานอาหารกลางวัน ทำให้ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นที่สนใจร่วมกัน รวมทั้งยังได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์กับตัวเองจากผู้สูงอายุคนอื่นๆ ผู้สูงอายุจึงมีประโยชน์ทั้งทางด้านร่างกายจิตใจ และสติปัญญา
	3. กิจกรรมของกลุ่มภูมิปัญญา	เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความรู้พื้นฐานด้านยาสมุนไพรพื้นบ้าน และเรียนเพิ่มเติมจากวิทยากรที่	เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ โดยชมรม	ผู้สูงอายุที่มีความรู้พื้นฐานด้านยาสมุนไพรพื้นบ้าน และเรียน	วิทยากรอบรมการทำยาสมุนไพรแบบ	สถานีอนามัยตำบลหนองแรดให้ความร่วมมือ	ชมรมผู้สูงอายุที่มีความสามารถด้านการนวดแผนไทย	การให้ความร่วมมือในการให้ความรู้ที่เป็น

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม/โครงการ	การจัดการ	รูปแบบกิจกรรม/โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินงาน กิจกรรม/โครงการ	จุดเด่นของกิจกรรม/โครงการ	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
		เป็นแพทย์แผนไทย แพทย์ทางเลือก	ผู้สูงอายุเป็นหน่วยงานในการประสานงานองค์การบริหารส่วนตำบล หรือสถานที่อื่นๆ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย	เพิ่มเติมจากวิทยากร ซึ่งจะมาสอนที่องค์การบริหารส่วนตำบล หรือสถานที่อื่นๆ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย สำหรับวิทยากรให้ด้วย นอกจากนี้ยังหลักสูตรอื่นๆ	โบราณ และหลักสูตรอื่นๆ เช่น การนวด การอบรมความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร รวมระยะเวลา 150 ชั่วโมง เมื่อจบหลักสูตรสามารถทำงานเป็นหมอนวดในสถานีนอนามัยเพื่อหารายได้ และถ่ายทอดให้แก่บุตรหลานและสมาชิกในครอบครัวเพื่อสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้านต่อไป	ในการอนุเคราะห์สถานที่จัดตั้งชมรมให้บริการสุขภาพ ให้สถานที่สำหรับจัดฝึกอบรมให้ความรู้ รวมทั้งส่งเสริมการหารายได้แก่สมาชิก	กล่าวคือ หากผู้สูงอายุคนใดมีความสามารถและต้องการหารายได้พิเศษจากการนวดแผนไทยสามารถใช้สถานที่ในสถานีนอนามัยได้	ประโยชน์ต่อสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ การก้าวหนดกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงานการนวดแผนไทย ในชุมชนตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ โดยผ่านกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ได้แก่ กลุ่มหมอนักเรียน กลุ่มผู้มีความสนใจทั่วไป

ตารางที่ 4.2 ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีในประเทศไทย : ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ต

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม/โครงการ	การจัดการ	รูปแบบกิจกรรม/โครงการ	เนื้อหากิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินกิจกรรม/โครงการ	จุดเด่นของกิจกรรม/โครงการ	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ต	1.โครงการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ผู้สูงอายุในชุมชน	มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในทางดำรงชีวิตประจำวัน	ศูนย์พัฒนาสังคมและสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชนส่งเสริม สนับสนุน จัดหน่วยเคลื่อนที่เยี่ยมเยียนผู้สูงอายุตามบ้าน นำบริการและข้อมูลข่าวสารไปเผยแพร่รวมทั้งจัดกิจกรรมรูปแบบต่างๆ ให้กับผู้สูงอายุและสมาชิกในครอบครัว	จัดการฝึกอบรม	จัดการฝึกอบรมในด้านความสามารถช่วยเหลือดูแลตนเอง ด้านสุขภาพอนามัยจิตใจ ด้านสังคมและเศรษฐกิจ ด้านรายได้ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านโอกาสการทำกิจกรรมร่วมกันของผู้สูงอายุในครอบครัว/ชุมชน	ประสบผลสำเร็จ	การสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนให้เกิดความผูกพันเอื้ออาทรกันอย่างสม่ำเสมอ	มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการทำงานด้านการสังคมสงเคราะห์มาก่อน และบุคลากรมีความใฝ่รู้พยายามศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องที่ดูแลรับผิดชอบ โดยการศึกษารเรียนรู้ด้วยตนเองและการหาความรู้จากแหล่งอื่น
	2.โครงการครอบครัวสัมพันธ์	จัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้สูงอายุและครอบครัวได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกัน และเพื่อให้ผู้สูงอายุ	ศูนย์พัฒนาสังคมและสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชนส่งเสริม สนับสนุน จัด	จัดการฝึกอบรม	การเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน และเพื่อให้ผู้สูงอายุ	ประสบผลสำเร็จ	การสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวและ	หน่วยงานระดับท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญ และ

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม/โครงการ	การจัดการ	รูปแบบกิจกรรม/โครงการ	เนื้อหากิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินกิจกรรม/โครงการ	จุดเด่นของกิจกรรม/โครงการ	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
		ได้รับการดูแลจากสมาชิกในครอบครัวซึ่งกลุ่มเป้าหมายจะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่กับครอบครัว	หน่วยเคลื่อนที่เยี่ยมเยียนผู้สูงอายุตามบ้าน นำบริการและข้อมูลข่าวสารไปเผยแพร่รวมทั้งจัดกิจกรรมรูปแบบต่างๆให้กับผู้สูงอายุและสมาชิกในครอบครัว		ได้รับการดูแลจากสมาชิกในครอบครัว		ชุมชนให้เกิดความผูกพันเอื้ออาทรกันอย่างสม่ำเสมอ	ให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการเป็นอย่างดีโดยมีความประสงค์ที่จะพัฒนาหรือขยายงานที่เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุในชุมชนไปสู่ชุมชนอื่นๆต่อไปอีกด้วย
	3. โครงการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมให้แก่ผู้สูงอายุ	ปรับปรุงที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุในชุมชน และปรับปรุงสถานที่จัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ	ศูนย์พัฒนาสังคมและสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชนส่งเสริม สนับสนุน จัดหน่วยเคลื่อนที่เยี่ยมเยียนผู้สูงอายุตามบ้าน นำบริการและข้อมูลข่าวสารไปเผยแพร่รวมทั้งจัดกิจกรรมรูปแบบต่างๆให้กับผู้สูงอายุและสมาชิก	จัดการฝึกอบรม	ปรับปรุงที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุในชุมชนและปรับปรุงสถานที่จัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ อันจะส่งผลให้ผู้สูงอายุสามารถ	ประสบความสำเร็จ	บุคคลเตรียมความพร้อม มีความรู้ในการดูแลตนเอง ทั้งทางด้านสุขภาพแวดล้อมและโอกาสทำกิจกรรมร่วมกันอย่างมีความภาคภูมิใจภายใน	หน่วยงานระดับท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญ และให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการเป็นอย่างดี

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม/โครงการ	การจัดการ	รูปแบบกิจกรรม/โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินกิจกรรม/โครงการ	จุดเด่นของกิจกรรม/โครงการ	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
			ในครอบครัว		ตารางชีวิตอยู่อย่างมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีตลอดจนส่งเสริมให้ชุมชนร่วมคิดร่วมพิจารณา		ครอบครัว และชุมชน อีกทั้งเป็นการขยายผลการจัดระบบสวัสดิการชุมชน สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน สนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชากรเป้าหมายในช่วงเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ เพื่อสร้างสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพต่อไป	
	4.โครงการส่งเสริมค่านิยมการใช้จ่ายเพื่อสวัสดิการผู้สูงอายุ	ให้ผู้สูงอายุเกิดกระบวนการเรียนรู้การใช้จ่ายเงิน และเห็นประโยชน์ของการลดรายจ่าย	ศูนย์พัฒนาสังคมและสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชนส่งเสริม สนับสนุน จัด	จัดการฝึกอบรมและการจัดหน่วยเคลื่อนที่เยี่ยมเยียนผู้สูงอายุ	รณรงค์ให้ผู้สูงอายุเกิดกระบวนการ	ประสบผลสำเร็จ	ชุมชน มีความสามารถทำหน้าที่ในการดูแล	หน่วยงานระดับท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญ และ

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม/โครงการ	การจัดการ	รูปแบบกิจกรรม/โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินงาน กิจกรรม/โครงการ	จุดเด่นของกิจกรรม/โครงการ	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
		เพื่อเพิ่มรายได้ในการสะสมทุนไว้เป็นสวัสดิการ ตลอดจนถึงจะวันละ 1 บาท	หน่วยเคลื่อนที่เยี่ยมเยียน ผู้สูงอายุตามบ้าน นำบริการและข้อมูลข่าวสารไปเผยแพร่รวมทั้งจัดกิจกรรมรูปแบบต่างๆ ให้กับผู้สูงอายุและสมาชิกในครอบครัว	ตามบ้าน	เรียนรู้การใช้เงิน และเห็นประโยชน์ของการลดรายจ่ายเพื่อเพิ่มรายได้ในการสะสมทุนไว้เป็นสวัสดิการ ตลอดจนถึงจะวันละ 1 บาท		ผู้สูงอายุในชุมชนในระยะยาวได้และขยายผลการจัดระบบสวัสดิการชุมชนสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน	ให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการเป็นอย่างดี
	5. โครงการเสริมสร้างให้ผู้สูงอายุใช้ภูมิปัญญาสร้างอาชีพและรายได้	เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์โดยการถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์แก่สังคมและชุมชน	ศูนย์พัฒนาสังคมและสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชนส่งเสริม สนับสนุน จัดหน่วยเคลื่อนที่เยี่ยมเยียนผู้สูงอายุตามบ้าน นำบริการและข้อมูลข่าวสารไปเผยแพร่รวมทั้งจัดกิจกรรมรูปแบบต่างๆ ให้กับผู้สูงอายุและสมาชิกในครอบครัว	จัดการฝึกอบรมจัดหน่วยเคลื่อนที่เยี่ยมเยียนผู้สูงอายุตามบ้าน	ให้ผู้สูงอายุถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชนบริเวณโดยรอบชุมชนเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ มาเพิ่มพูนทักษะของตนเองและมี	ประสบผลสำเร็จ	เกิดการพัฒนาคูณภาพชีวิตของสมาชิกในครอบครัว โดยเน้นความต่อเนื่องและเชื่อมโยงเป็นวงจรของคนทุกช่วงวัยให้อยู่ร่วมกันในครอบครัว ชุมชน และสังคม ด้วย	หน่วยงานระดับท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญและให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการเป็นอย่างดี

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม/โครงการ	การจัดการ	รูปแบบกิจกรรม/โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินงาน กิจกรรม/โครงการ	จุดเด่นของกิจกรรม/โครงการ	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
					ผลไปถึงการเพิ่มพูนรายได้		สายใยที่รักใคร่กลมเกลียว มีความเอื้ออาทรต่อกัน อันจะก่อให้เกิดความยั่งยืน นอกจากนี้กิจกรรมนี้ยังเป็นการบูรณาการการดำเนินงานของทุกภาคส่วนในการให้บริการประชาชนแบบองค์รวม	
	6. โครงการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุเพื่อพัฒนางานด้านสวัสดิการสังคมในชุมชน	ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุที่มีความรู้ ความสามารถได้ทำประโยชน์แก่ชุมชน	ศูนย์พัฒนาสังคมและสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชนส่งเสริม สนับสนุน จัดหน่วยเคลื่อนที่เยี่ยมเยียนผู้สูงอายุตามบ้าน นำบริการและข้อมูลข่าวสารไปเผยแพร่รวมทั้งจัดกิจกรรมรูปแบบต่างๆให้กับผู้สูงอายุและสมาชิก	จัดการฝึกอบรมจัดหน่วยเคลื่อนที่เยี่ยมเยียนผู้สูงอายุตามบ้าน	ให้ผู้สูงอายุที่มีความรู้ความสามารถได้ทำประโยชน์แก่ชุมชนถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชนบริเวณโดยรอบชุมชนเพื่อให้ผู้สูงอายุ	ประสบผลสำเร็จ	ผู้สูงอายุมีความใฝ่รู้ พยายามศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องที่ดูแลรับผิดชอบ โดยการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองและการหาความรู้จากแหล่งอื่น	ได้รับความร่วมมือจากบุคคล ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นโครงการที่ทุกฝ่ายเห็นความสำคัญและประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับทุกภาค

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม/โครงการ	การจัดการ	รูปแบบกิจกรรม/โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินกิจกรรม/โครงการ	จุดเด่นของกิจกรรม/โครงการ	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
			ในครอบครัว		ไ้ด้ รั บ ประสพการณื ใหม่ ๆ มา เพิ่มพูนทักษะของตนเอง			ส่วนในชุมชน นอกจากตัวบุคคล โดยเฉพาะผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปี ขึ้นไป ที่เข้าร่วมโครงการ จะได้ประโยชน์แล้ว อ ง คื ก ร หรือ หน่วยงานในระดับท้องถิ่นก็ได้รับประโยชน์จากการมีส่วนร่วมในโครงการนี้ด้วย นั่นคือ หน่วยงานท้องถิ่นมีทรัพยากรพร้อมและครบครัน สำหรับการดำเนินกิจกรรมในชุมชนที่หลากหลาย

ตารางที่ 4.3 ผลการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีประเทศไทย : ชมรมผู้สูงอายุตำบลขามป้อม อำเภอพระยีน จังหวัดขอนแก่น

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม/โครงการ	การจัดการ	รูปแบบกิจกรรม/โครงการ	เนื้อหากิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินกิจกรรม/โครงการ	จุดเด่นของกิจกรรม/โครงการ	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
ชมรมผู้สูงอายุตำบลขามป้อม อำเภอพระยีน จังหวัดขอนแก่น	โครงการอบรมคอมพิวเตอร์ผู้สูงอายุ	<p>ส่วนที่ 1 ระบบฐานข้อมูล</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สํารวจข้อมูลตรวจสอบและดำเนินการศึกษาเพื่อค้นหากลุ่มเป้าหมายที่จะเข้าร่วมโครงการ 2. ดำเนินการศึกษาถึงความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยออกแบบสอบถามเพื่อให้ทราบหลักสูตรที่เหมาะสม 3. พัฒนาหลักสูตรการสอน/วิทยากร/การประเมินและสถานที่จัดอบรม 4. ตรวจสอบและพร้อมใช้ในการฝึกอบรม <p>ส่วน 2 การจัดอบรมการใช้คอมพิวเตอร์แก่ผู้สูงอายุ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ประชาสัมพันธ์โครงการแก่สาธารณชนในชุมชน 	<p>เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยการสนับสนุนจากศูนย์การเรียนชุมชนกศน.ตำบลขามป้อม</p> <p>การดำเนินโครงการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สํารวจข้อมูล 2. ทำการประชาสัมพันธ์บ้าน 3. ลงมติเสนอโครงการ 4. ดำเนินโครงการ 5. แต่งตั้งวิทยากร 6. ขออนุมัติจัดอบรม 7. ประเมินผล 8. รายงานผล 	<p>การอบรมปฏิบัติการเน้นให้กลุ่มเป้าหมายได้ฝึกปฏิบัติจนเห็นจริงสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ นอกจากนี้กิจกรรมอบรมคอมพิวเตอร์ยังพัฒนาการเรียนรู้และกระตุ้นสมองในการอ่านและเขียนไม่ให้ลืมโดยมีครูพี่เลี้ยงเป็นผู้อำนวยความสะดวก</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ทักษะคอมพิวเตอร์พื้นฐาน 2. การฝึกหัดการพิมพ์เบื้องต้น เช่น โปรแกรมหัดพิมพ์ภาษาไทย 3. การสร้าง / จัดเก็บเอกสาร 4. การสืบค้นข้อมูลในอินเทอร์เน็ต 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้สูงอายุมีความรู้ในการใช้คอมพิวเตอร์ 2. ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นการนำเทคโนโลยีมาเป็นสื่อกลางเพื่อนำไปสู่การปรับให้เข้ากับวิถีชีวิตเพื่อพัฒนาความรู้กระตุ้นสมองส่งเสริมการอ่านและเขียนสำหรับผู้สูงอายุ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การมีส่วนร่วมของชุมชน 2. ความเข้มแข็งของหน่วยงานได้แก่ กศน.ตำบลขามป้อม อำเภอพระยีน 3. ผู้สูงอายุ (กลุ่มเป้าหมาย) มีความใฝ่รู้ ใฝ่เรียนกระตือรือร้น

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม/โครงการ	การจัดการ	รูปแบบกิจกรรม/โครงการ	เนื้อหากิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินกิจกรรม/โครงการ	จุดเด่นของกิจกรรม/โครงการ	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
		2. ดำเนินการจัดอบรม ส่วน ส่วน 3 สรุปโครงการ 1. จัดพิธีปิดโครงการ 2. สรุปผลการดำเนินงาน						
	2. โครงการผู้สูงอายุร่วมใจพัฒนาคนไทยแข็งแรงสู่วิถีแบบพอเพียง ตำบลขามป้อม	1. สำรวจความต้องการในการเรียนรู้ พุดคุย/สอบถามจนได้ความต้องการที่แท้จริง 2. พัฒนากิจกรรมโดยการมีส่วนร่วมจากชุมชน หน่วยงานภาครัฐ เช่น กศน. ในการสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น สื่อการเรียนรู้ วิทยากร บรรยาย/อบรม และสถานที่จัดกิจกรรม 3. ดำเนินการจัดกิจกรรม 4. ประเมินผลกิจกรรม 5. รายงานผลต่อประชาคมและสาธารณชนทั่วไป	เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย โดยมี กศน. และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลขามป้อม เป็นหน่วยงานกลางในการประสาน/ดำเนินการพัฒนา กิจกรรม เพื่อ พัฒนา ผู้สูงอายุในชุมชน	เน้นการพัฒนาสุขภาพร่างกายอย่างเป็นองค์รวม การออกกำลังกาย การส่งเสริมกิจกรรม เสริมอาชีพ/กิจกรรม การเรียนรู้ตลอดชีวิต และการจัดกิจกรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางภูมิปัญญา	1. การส่งเสริมอาชีพ 2. การรวมกลุ่ม - ออกกำลังกาย และสุขภาพจิตที่แข็งแรง 3. การส่งเสริม การเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้กับ ผู้สูงอายุ เช่น การอ่าน การเขียน หนังสือ ของ ผู้สูงอายุ	1. กลุ่ม เป้าหมาย ได้รับการส่งเสริม และพัฒนาอาชีพ ตามพระราชดำริ ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 2. กลุ่มเป้าหมาย มีความพึงพอใจ ต่อกิจกรรม ได้ ร่วมออกกำลัง กายและพัฒนา สุขภาพจิต ใจ ร่วมกับสมาชิกทั้ง ในระหว่างวัยและ	1. เนื้อหากิจกรรม เน้นการพัฒนาทั้ง ร่างกายและจิตใจ รวมทั้งการเสริม ความรู้ สำหรับ ผู้สูงอายุ 2. กิจกรรมเกิดจาก ความต้องการที่ แท้จริงของกลุ่ม ผู้สูงอายุในชุมชน อย่างแท้จริง	1. มี การ ทำ ประชาคมหมู่บ้าน เพื่อให้ได้ ความ ต้องการที่แท้จริง 2. มีการประสาน ความ ร่วม มี อ ะ ห ว่ า ง ภ า คี เครือข่ายอย่าง ต่อเนื่อง ตลอด ระยะเวลาการจัด กิจกรรม

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการ จัดกิจกรรม/โครงการ	การจัดการ	รูปแบบ กิจกรรม/ โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/ โครงการ	ผลการ ดำเนิน กิจกรรม/ โครงการ	จุดเด่นของ กิจกรรม/ โครงการ	ปัจจัยแห่ง ความสำเร็จ
						วิจัยเดียวกัน		

ตารางที่ 4.4 ผลการสังเคราะห์ข้อมูลรวมกรณีศึกษาที่ดีในประเทศไทย

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการ จัดกิจกรรม/ โครงการ	การจัดการ	รูปแบบ กิจกรรม/ โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/ โครงการ	ผลการดำเนิน กิจกรรม/ โครงการ	จุดเด่นของ กิจกรรม/ โครงการ	ปัจจัยแห่ง ความสำเร็จ
1. ชมรมผู้สูงอายุ ตำบลหนองแวง จังหวัดเชียงราย 2. ศูนย์พัฒนาการจัด สวัสดิการสังคม ผู้สูงอายุภูเก็ต 3. ชมรมผู้สูงอายุ ตำบลขามป้อม จังหวัดขอนแก่น	กิจกรรมการจัด การศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพ สำหรับผู้สูงอายุใน ด้านต่างๆ ได้แก่ 1. กิจกรรมการปั่น จักรยาน 2. กิจกรรมจักสาน 3. กิจกรรมของกลุ่ม ภูมิปัญญา 4. โครงการเตรียม ความพร้อมก่อนเข้าสู่ วัยผู้สูงอายุในชุมชน 5. โครงการครอบครัว สัมพันธ์ 6. โครงการส่งเสริมให้ ชุมชนมีส่วนร่วมใน การจัดกิจกรรมให้แก่ ผู้สูงอายุ (ซ่อมแซม บ้านผู้สูงอายุ /	1. การสำรวจความ ต้องการการเรียนรู้ของ ผู้สูงอายุ 2. การจัดทำเนื้อหา หลักสูตร รูปแบบ กิจกรรมการเรียนรู้ วางแผนถ่ายทอด เนื้อหา การออกแบบ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อ และการนำเสนอ และ การประเมินผล 3. การดึงความ ร่วมมือจากเครือข่าย การเรียนรู้ 4. การดำเนินการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ 5. การประเมินผล	ศูนย์พัฒนาการจัด สวัสดิการสังคม ผู้สูงอายุภูเก็ตจะ ขับเคลื่อนโดย กระทรวงการพัฒนา สังคมและความมั่นคง ของมนุษย์ ในขณะที่ ชมรมผู้สูงอายุตำบล หนองแวง จังหวัด เชียงรายและชมรม ผู้สูงอายุตำบลขาม ป้อม จังหวัดขอนแก่น จะขับเคลื่อนโดย กศน. สารธารณสุข ชุมชน อบต. อบจ. วัด โรงเรียน สมาชิกใน ชุมชน แต่ทั้ง 3 หน่วยงานจะมีรูปแบบ ที่คล้ายคลึงกัน คือ มีคณะกรรมการชมรม	รูปแบบกิจกรรม/ โครงการจะคำนึงถึง ลักษณะเฉพาะตาม สภาพท้องถิ่น กิจกรรม/โครงการจึง สอดคล้องกับวิถีชีวิต ของผู้สูงอายุ โดยเน้น กิจกรรมการศึกษา นอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตาม อัธยาศัย	เน้นเนื้อหาที่ สอดคล้องกับ ปัญหาความ ต้องการ ความ สนใจในการเรียนรู้ ที่แท้จริง อีกทั้งยัง สอดคล้องกับวิถี ชีวิตของผู้สูงอายุ โดยบูรณาการ เนื้อหาที่เน้นการ พัฒนาทั้งด้าน ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และ สังคม ซึ่ง ประกอบด้วย 1. การเตรียม ความพร้อมเป็น ผู้สูงอายุในทุกด้าน 2. การสร้างความ มั่นคงในการ	ผลการดำเนินกิจกรรม จะเน้นที่พัฒนาการของ ผู้สูงอายุ (self- assessment) ที่เกิดขึ้น ภายหลังการเข้าร่วม กิจกรรมมากกว่าการ สอบ อีกทั้งยังพิจารณา วัตถุประสงค์ของการ จัดกิจกรรมเป็นสำคัญ	1. ครอบคลุมการ พัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และ สังคมของผู้สูงอายุ 2. สอดคล้องกับวิถี ชีวิตและการ เปลี่ยนแปลงของสังคม 3. ผู้สูงอายุมีใจที่จะ พัฒนาและถ่ายทอด ความรู้ให้แก่ผู้สูงอายุ ด้วยกัน 4. ใช้ทรัพยากรใน ชุมชนอย่างคุ้มค่า เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ	1. ได้รับความร่วมมือ ในการจัดกิจกรรมทั้ง จากผู้สูงอายุและคน ชุมชน 2. มีการสอบถามความ ต้องการที่แท้จริงของ ผู้สูงอายุในการเข้าร่วม กิจกรรม 2. คณะทำงานมีความ ทุ่มเท ตั้งใจกับการ ดำเนินงานอย่าง ต่อเนื่อง และกิจกรรมที่ มีความสอดคล้องกับ ความต้องการที่แท้จริง 3. มีภาคีเครือข่ายที่ เข้มแข็ง และ หลากหลาย ทำให้ กิจกรรมมีเนื้อหาและ รูปแบบที่หลากหลาย น่าสนใจ

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม/โครงการ	การจัดการ	รูปแบบกิจกรรม/โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินกิจกรรม/โครงการ	จุดเด่นของกิจกรรม/โครงการ	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
	<p>สถานที่จัดกิจกรรม)</p> <p>7. โครงการส่งเสริมค่านิยมการใช้จ่ายเพื่อสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชน</p> <p>8. โครงการเสริมสร้างให้ผู้สูงอายุใช้ภูมิปัญญาสร้างอาชีพและรายได้</p> <p>9. โครงการอบรมคอมพิวเตอร์ผู้สูงอายุ</p> <p>10. โครงการผู้สูงอายุร่วมใจพัฒนาคนไทยแข็งแรงสู่วิถีแบบพอเพียงตำบลขามป้อม</p> <p>11. กิจกรรมปฏิบัติธรรม กิจกรรมทัศนศึกษาธรรมสัญจรไหว้พระ กิจกรรม งานปลูกต้นไม้ เป็นต้น</p>		เป็นผู้ดูแล ขับเคลื่อนการดำเนินงานของหน่วยงาน		<p>ดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ</p> <p>3. การมีคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับผู้สูงอายุ</p> <p>4. การเสริมสร้างพลังใจแลคุณค่าสำหรับผู้สูงอายุ</p> <p>5. การเพิ่มทักษะด้านอาชีพ</p> <p>6. การเพิ่มพูนรายได้</p>			

2. ผลการศึกษากรณีศึกษาที่ดีในต่างประเทศ

ผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีของต่างประเทศ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ประเทศญี่ปุ่น ประเทศฟินแลนด์ และประเทศฝรั่งเศส โดยพิจารณาจากกรณีศึกษาที่ดีด้านการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุและเป็นประเทศที่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ในทวีปยุโรป คือ ประเทศฝรั่งเศสและประเทศฟินแลนด์ ทวีปอเมริกา คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา และทวีปเอเชีย คือ ประเทศญี่ปุ่นและประเทศเกาหลี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประเทศสหรัฐอเมริกา

ข้อมูลพื้นฐาน

ปี ค.ศ. 2007 ประเทศสหรัฐอเมริกามีจำนวนประชากรผู้สูงอายุ (65 ปีขึ้นไป) ถึง 37.9 ล้านคน ซึ่งเป็นจำนวนร้อยละ 12.6 ของจำนวนประชากรทั้งหมดของประเทศ ซึ่งจำนวนประชากรสหรัฐอเมริกามีจำนวนเพิ่มขึ้น 3.8 ล้านคน (ร้อยละ 11.2) ตั้งแต่ปี 1997 ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรที่มีอายุต่ำกว่า 65 ปีแล้ว การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุมีมากกว่าถึงร้อยละ 12.9 เนื่องจากอัตราการเสียชีวิตของเด็กและผู้ใหญ่ตอนต้นมีจำนวนลดลง ในอนาคตคาดว่าประเทศสหรัฐอเมริกามีจำนวนประชากรที่มีอายุยืนถึง 100 ปีมากกว่า 80,000 คน (US. Bureau of Consensus and the National Center for Health Statistic in Health and Aging Data Warehouse, 2008)

นโยบายด้านผู้สูงอายุ

รัฐสภาของประเทศสหรัฐอเมริกาได้ผ่านการเห็นชอบ Old American Act (OAA) ที่ให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุที่เป็นพลเมืองของประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการให้สวัสดิการ การให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ แก่ผู้สูงอายุ โดยมี Administration on Aging (AoA) เป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการจัดการดูแลผู้สูงอายุของประเทศ

สาระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการพัฒนาผู้สูงอายุของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้กล่าวไว้ในวัตถุประสงค์ของการจัดทำ Old American Act ดังนี้ (Administration on Aging, 2010)

Section 101 ข้อที่ 7 เพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม การศึกษา การฝึกอบรมและกิจกรรมนันทนาการ

Section 321 ด้านการบริการและการจัดศูนย์ผู้สูงอายุ ให้บริการด้านสุขภาพ สุขภาพจิต และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ผู้สูงอายุ

ตัวอย่างโครงการ/กิจกรรมการศึกษา/เรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

1. เมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ (A Retirement Community, Active Adult Community)

ประเทศสหรัฐอเมริกาส่งเสริมให้มีเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ โดยการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ จัดหาทรัพยากรที่เอื้อต่อการอยู่อาศัยตามความต้องการและจำเป็นที่หลากหลายของผู้สูงอายุที่เกษียณอายุราชการ เมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุประกอบด้วยสโมสร สระว่ายน้ำ ศูนย์นันทนาการและกีฬา สนามกอล์ฟ ศูนย์สุขภาพและสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ โดยรัฐบาลเป็นผู้ดูแลค่าใช้จ่ายหลัก มีการสนับสนุนการบริการ และมีการจัดหาอาสาสมัครในการดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งแต่ละเมืองอาจจัดองค์ประกอบที่นอกเหนือจากนี้ ปัจจุบันมีประชากรเมืองที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป โดยส่วนใหญ่ชุมชน/เมืองสำหรับผู้สูงอายุตั้งอยู่ในบริเวณที่มีอากาศอบอุ่นของประเทศ ได้แก่ รัฐอริโซนา แคลิฟอร์เนีย ฟลอริดา เท็กซัส ปัจจุบันเมืองและชุมชนผู้สูงอายุมีการขยายตัวไปตามเขตพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศสหรัฐอเมริกา

เมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุที่พึ่งพาตนเองได้ (Active Community) เป็นชุมชนที่ผู้สูงอายุสุขภาพร่างกายแข็งแรง สามารถดูแลตนเองได้ โดยในชุมชนไม่มีศูนย์ดูแลสุขภาพ โดยปัจจุบันมีมากกว่า 300 ชุมชนทั่วประเทศสหรัฐอเมริกา เช่น เมือง Sun City รัฐอริโซนา เมือง Leisure World รัฐแคลิฟอร์เนีย เมือง Garden Spot Village รัฐเพนซิลเวเนีย

2) ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุที่พึ่งพาตนเองได้และผู้สูงอายุที่ต้องการความช่วยเหลือ (Active/Supportive) เป็นชุมชนที่ผู้สูงอายุสุขภาพร่างกายแข็งแรงและไม่แข็งแรงมาอยู่ร่วมกัน โดยในชุมชนมีศูนย์ดูแลสุขภาพสำหรับการดูแลด้านผู้สูงอายุโดยเฉพาะ (Continuing Care Retirement Communities: CCRC)

3) ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุที่ต้องการความช่วยเหลือ (Supportive) เป็นชุมชนที่ผู้สูงอายุสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรงมาอยู่ร่วมกัน โดยในชุมชนมีศูนย์ดูแลสุขภาพสำหรับการดูแลด้านผู้สูงอายุโดยเฉพาะ

2. สถาบันการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ (The Institute for Learning in Retirement: ILR)

ประเทศสหรัฐอเมริกามีสถาบันส่งเสริมการศึกษาต่อเนื่องสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ เป็นสถาบันที่มีการเรียนการสอน และจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ การดำเนินงานส่วนใหญ่มีความยืดหยุ่นในด้านวิธีการจัดกิจกรรม หลักสูตรการเรียนรู้อะยะเวลา สถานที่จัดกิจกรรม และการประเมินผลการเรียนรู้ กิจกรรมทั้งหมดจัดตามความต้องการและความสนใจของ

ผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้ ทักษะ การปรับตัวเข้ากับสังคม ทำความรู้จักเพื่อนใหม่ และเกิดความพึงพอใจในการเรียนรู้

เนื้อหาหลักสูตรที่สถาบันการศึกษาจัดให้กับผู้สูงอายุจัด ส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรระยะสั้นๆ และมีความหลากหลาย ประกอบด้วย การดูแลตนเองด้านสุขภาพอนามัย การเงิน การบัญชี ศิลปะ ปรัชญา ดนตรี ศาสนา ภาษาและวรรณกรรม และกิจกรรมส่งเสริมทักษะความรู้ เช่น คอมพิวเตอร์สำหรับผู้สูงอายุ ทักษะอาชีพพื้นฐาน ศิลปะ งานไม้ งานช่างฝีมือ ทักษะศึกษา พังดนตรี เป็นต้น

กลุ่มเป้าหมายสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองที่บ้าน เรียนทางไปรษณีย์หรือเรียนทางไกล ผ่านสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยมีวิธีการเรียนการสอน เช่น พังบรรยายให้ความรู้จากวิทยากร อาสาสมัคร ทักษะศึกษา ระยะเวลาการเรียนมี 2 ภาคการศึกษา ภาคการศึกษาละ 10 สัปดาห์ๆ ละ 2 ชั่วโมง เรียนตอนเช้าและตอนบ่าย

การบริหารจัดการสถาบันการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) โดยได้รับความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัย และภาคส่วนอื่นๆ ในสังคม สมาชิกเป็นผู้สูงอายุหรือผู้ที่เตรียมความพร้อมในการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุหรือผู้สนใจเรียนรู้ โดยไม่ต้องใช้วุฒิการศึกษาในการสมัครเข้าศึกษา

ตัวอย่าง สถาบันการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุมีอยู่ทุกรัฐในประเทศอเมริกา เช่น Arlington Learning in Retirement Institute แต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียด เช่น เนื้อหาหลักสูตร ระยะเวลาในการเรียน ค่าใช้จ่าย เป็นต้น

3. สถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning Institute)

สถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น Osher Lifelong Learning Institute เป็นสถาบันที่มีการสอนและจัดดำเนินการโดยผู้สูงอายุเอง ไม่มีหน่วยกิต มีระยะเวลา การเรียนการสอนประมาณ 8 สัปดาห์ เข้าชั้นเรียนสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ประมาณครั้งละ 1 ชั่วโมง ในช่วงเช้าหรือช่วงบ่าย ในสถานที่ที่มีความสะดวกสบาย เช่น ในห้องประชุม ในอาคาร ฯลฯ

สถานที่สามารถจัดที่ไหนก็ได้ ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุไม่เสียเวลาในการเดินทาง เช่น ในตัวเมือง ในศูนย์ที่เป็นเครือข่ายของสถาบันและมีหน่วยงานสนับสนุนการเรียนการสอน โดยใช้สถานที่ที่มีอยู่ในสถาบันการศึกษา สำนักงานของหน่วยงาน สถานประกอบการ วิทยาลัยชุมชน ฯลฯ

หลักสูตรของการเรียนการสอนจัดตามความสนใจของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ผู้เรียนยังสามารถเรียนด้วยตนเองที่บ้าน หรือเรียนทางไปรษณีย์ หรือวิธีการเรียนทางไกลรูปแบบอื่นๆ ซึ่งสถาบันเป็นผู้จัดสื่อการเรียนรู้ได้

การจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือสถาบันการศึกษา ผู้สูงอายุในสหรัฐอเมริกาจำนวนมากให้ความสนใจกับการศึกษาตลอดชีวิตโดยมหาวิทยาลัย วิทยาลัย และวิทยาลัยชุมชน (Community College) ต่างๆ ทั่วประเทศอนุญาตให้ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป และพำนักอาศัยอยู่ในท้องถิ่นที่มีสถาบันการศึกษาดังกล่าวตั้งอยู่เข้าเรียนในหลักสูตรสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งหลักสูตรดังกล่าวนี้มีชื่อเรียกต่างๆ กัน เช่น Senior Program, Continuing Education Program หรือ Senior Citizen Program

การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุโดยสถาบันการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม ความเป็นอยู่ที่ดีของผู้สูงอายุ ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความภาคภูมิใจ และเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตแก่ผู้สูงอายุ

นอกจากการเข้าเรียนในชั้นเรียนซึ่งจัดในเวลากลางวัน ณ สถาบันการศึกษานั้นๆ แล้วผู้เรียนยังได้มีการทำกิจกรรมนอกห้องเรียนด้วย เช่น กิจกรรมอาสาสมัคร การช่วยเหลือสังคม และมีการจัดเป็นชมรมทำกิจกรรมต่างๆ และเมื่อเรียนจบแล้ว ผู้เรียนจะได้รับประกาศนียบัตรจากสถาบันการศึกษาที่ตนได้ลงทะเบียนเรียน

ในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในสถาบันการศึกษานั้น บางแห่งไม่เสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด หากแต่บางแห่งผู้เรียนจะต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่จะได้รับการลดค่าเล่าเรียนให้มากกว่าถึงร้อยละ 50-65 เนื่องจากเป็นสวัสดิการทางสังคมที่ผู้สูงอายุได้รับจากรัฐบาล และสถาบันการศึกษาบางแห่งมีที่พักและมีสิ่งอำนวยความสะดวกในกรณีที่ผู้สูงอายุต้องเดินทางไกลในการมาเข้าเรียนและร่วมกิจกรรม

4. มหาวิทยาลัยวัยที่สาม (The University of the Third Age : U3As)

มหาวิทยาลัยวัยที่สาม (The University of the Third Age) เป็นการเคลื่อนไหวทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จอย่างมากสำหรับผู้สูงอายุในการเข้าร่วมกิจกรรมที่เหมาะสมกับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในช่วงบั้นปลายชีวิต ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กระบวนการคือ รูปแบบของประเทศฝรั่งเศสและรูปแบบของประเทศอังกฤษ ซึ่งรูปแบบการจัดมหาวิทยาลัยวัยที่สามทั้งสองรูปแบบ เป็นแบบสำเร็จในการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศต่างๆ ทั่วโลก

จุดเริ่มต้นแนวคิดมหาวิทยาลัยวัยที่สาม

Groombridge (1982) ได้เสนอเหตุผลในการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวัยที่สามไว้ 5 ประการประกอบด้วย 1) การศึกษาเป็นการสร้างความตระหนักและสร้างความเป็นอิสระให้กับผู้สูงอายุ 2) การศึกษาเป็นการช่วยให้ผู้สูงอายุแก้ไขปัญหาการไม่รู้หนังสือและปัญหาทางจิตวิทยาท่ามกลาง

การเปลี่ยนแปลงของโลก 3) การศึกษาเป็นการสร้างความสามารถให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพในการ
 อุดหนุนให้สังคมมากยิ่งขึ้น 4) การตระหนักในตนเองของผู้สูงอายุ การแปลความหมายของ
 ผู้สูงอายุ การสื่อสารสำหรับผู้สูงอายุ ตลอดจนประสบการณ์ของผู้สูงอายุที่มีต่อคนรุ่นหลังจะทำให้
 ผู้สูงอายุเข้าใจตนเองในการดำรงชีวิตอยู่ในโลก 5) การศึกษาเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับผู้สูงอายุที่
 ต้องการจะศึกษาต่อในวัยสูงอายุ

การศึกษาในวัยสูงอายุส่วนใหญ่ในหลายประเทศอยู่ในประเด็นของการรักษาสุขภาพซึ่ง
 ตรงกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุ ผสมกับความก้าวหน้าของการศึกษานอก
 ระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุเป็นการศึกษาที่เป็นการเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ และได้รับการ
 ยอมรับที่เรียกว่า มหาวิทยาลัยวัยที่สาม รูปแบบการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สามแตกต่าง
 กันสอดคล้องกับบริบทในแต่ละประเทศ และที่ได้รับการยอมรับในการดำเนินงานจัดการกิจกรรม
 การศึกษา/เรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุในประเทศต่างๆ ทั่วโลก

มหาวิทยาลัยวัยที่สามมีการตั้งในสหรัฐอเมริกา โดยเริ่มที่ซานดิเอโกใน ค.ศ. 1975 โดย
 เรียกว่า Elderhostel Program ซึ่งโปรแกรมการจัดการศึกษาที่โดดเด่นคือโปรแกรมของสถาบัน
 การเรียนรู้เพื่อการเกษียณอายุ (ILRs) ที่เริ่มขึ้นใน ค.ศ. 1962 ในกรุงนิวยอร์ก ต่อมามีการแพร่
 ขยายสถาบันอย่างต่อเนื่องไปทั่วประเทศมากถึง 180 แห่ง รูปแบบการดำเนินงานของ ILR มีการ
 ดำเนินการจัดการศึกษาในห้องเรียนสัปดาห์ละหนึ่งครั้ง ครั้งละสองชั่วโมง โดยมีการเก็บค่าใช้จ่าย
 ประมาณ 15 ดอลลาร์สหรัฐ จนถึง 200 ดอลลาร์สหรัฐ ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษา

อย่างไรก็ดียังไม่มีรูปแบบที่แน่นอนของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม (The University of the
 Third Age: ILRs) เนื่องจากแต่ละแห่งจะพัฒนารูปแบบของกลุ่มตนเองและสนับสนุนโดยสถาบัน
 เจ้าภาพที่มีลักษณะเฉพาะแต่ละแห่ง ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทของชุมชนที่สถาบันนั้นๆ ตั้งอยู่ด้วย

5. กองทุนความร่วมมือด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ (Alliance for Retired Americans Education Fund)

วัตถุประสงค์เพื่อผลักดันนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ สนับสนุนการวิจัยและ
 พัฒนา ส่งเสริมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการอบรมให้ความรู้กับผู้สูงอายุ ทรัพยากรการเรียนรู้ที่
 จำเป็นสำหรับการทำงานเพื่อผู้สูงอายุ โดยทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน
 และภาคประชาชน ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ กิจกรรมเช่น การจัดสัมมนา การจัดประชุม
 สำหรับผู้สูงอายุสำหรับบุคคลที่ต้องการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่เป็นผู้สูงอายุในประเด็นที่กำลัง
 เป็นที่สนใจ เช่น สุขภาพอนามัย สวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ

กิจกรรมกองทุนความร่วมมือด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุมี 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้าน
 การศึกษา โดยการจัดสัมมนา จัดประชุม สำหรับผู้เกษียณอายุ และสำหรับผู้เตรียมความพร้อมที่

จะเกษียณ ในหัวข้อที่หลากหลาย โดยเฉพาะในเรื่องของการดูแลสุขภาพ การวางแผนการเงิน

2) ด้านการวิจัย ทำการศึกษากฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่เน้นเรื่องการดูแลสุขภาพ การวางแผนการเงิน การประกันสังคม การแพทย์ และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ 3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กร ผู้เกษียณอายุที่มีวัตถุประสงค์ใกล้เคียงกันมาร่วมมือกันเป็นเครือข่าย โดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่มีประโยชน์ การเสวนา และการให้ความสนับสนุนระหว่างสมาชิก

6. ศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ (Senior Activity Center) (Matin, White and Ota, 2008)

ศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ เป็นศูนย์กิจกรรมที่จัดตั้งโดยองค์กรท้องถิ่น และมีบางศูนย์ฯ ที่จัดตั้งโดยองค์กรการกุศล องค์กรศาสนา และองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร โดยในประเทศสหรัฐอเมริกา มีศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุอยู่ในทุกมลรัฐ เป็นศูนย์ที่จัดขึ้นเพื่อจัดกิจกรรมพัฒนาผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป เป็นผู้มีสุขภาพที่แข็งแรง และเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องที่ที่มีศูนย์ตั้งอยู่หรือเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องที่ใกล้เคียง ในสหรัฐอเมริกามีศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ จำนวนมากถึง 11,000 แห่งทั่วประเทศ ซึ่งสามารถรองรับและให้บริการแก่สมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุได้วันละถึง 1 ล้านคน

ศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) จัดกิจกรรมทางด้านสังคม วัฒนธรรม นันทนาการ และการศึกษาแก่ผู้สูงอายุ 2) ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุใช้เวลาว่างอย่างคุ้มค่าและมีประโยชน์ต่อตนเองและสังคม 3) เพิ่มพูนการเห็นคุณค่าในตนเองและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม 4) ส่งเสริมความรู้ให้กับผู้สูงอายุได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่ตนเองมีความสนใจ และ 5) ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสพบปะและทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับผู้อื่น

การบริหารและจัดการของศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุมีการดำเนินการโดยคณะกรรมการบริหารศูนย์ที่ได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกมีหน้าที่บริหารศูนย์ วางแผน จัดกิจกรรม และประเมินผลกิจกรรม โดยแต่ละศูนย์จะมีการประชุมสมาชิกเพื่อให้เห็นความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างสม่ำเสมอ ในการดำเนินงาน ศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนในด้านงบประมาณจากหน่วยงานของรัฐ เทศบาล บางศูนย์สามารถจัดหางบประมาณส่วนใหญ่ได้ด้วยตนเองจากการเก็บค่าสมาชิก การบริจาคจากชุมชน เก็บค่าใช้สถานที่หรือการจัดกิจกรรมในโอกาสพิเศษ และได้รับการสนับสนุนในการจัดกิจกรรมการให้ความรู้จากชุมชน สถาบันการศึกษา หรือวิทยากรผู้ทรงความรู้ที่อาศัยหรือทำงานอยู่ในชุมชนนั้นมาให้ความรู้แก่สมาชิก รวมทั้งมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรมของศูนย์

กิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาผู้สูงอายุที่จัดโดยศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ มีความหลากหลาย ได้แก่

1) การให้บริการด้านสุขภาพ เช่น การตรวจสุขภาพ การจัดกิจกรรมสัมนาหรือเชิญวิทยากรด้านการแพทย์มาให้ความรู้กับสมาชิกเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพและการรักษาอาการเจ็บป่วยเล็กน้อยด้วยตนเองและให้คำปรึกษาด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ

2) กิจกรรมทางด้านการศึกษา มีการจัดกิจกรรมทางการศึกษาที่หลากหลาย เช่น การเรียนหรือการอบรมระยะสั้นในหัวข้อต่างๆ เช่น ภาษาต่างๆ คอมพิวเตอร์เบื้องต้น การถ่ายรูป ศิลปะ หัตถกรรม เต้นรำ ร้องเพลง ดนตรี การเงินการบัญชี การจัดการสารสนเทศ อสังหาริมทรัพย์ การออมเงิน การทำอาหาร การใช้ชีวิตในยามชรา และอีกหลายเนื้อหาที่สมาชิกมีความสนใจ ซึ่งสมาชิกสามารถเสนอแนะเนื้อหาที่ตนเองสนใจและจัดเป็นกลุ่มสนใจได้

3) กิจกรรมทัศนศึกษา มีการจัดกิจกรรมทัศนศึกษาแบบวันเดียว ในบริเวณใกล้ๆ การทัศนศึกษาแบบค้างคืนหากไปยังรัฐอื่นๆ การทัศนศึกษาในสถานที่ที่ให้ความรู้ เช่น พิพิธภัณฑ์ ห้างสรรพสินค้า อุทยานแห่งชาติ นอกจากนั้นยังมีจัดกิจกรรมทัศนศึกษาต่างประเทศ เป็นต้น เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้กว้างขึ้น

4) กิจกรรมอาสาสมัคร สมาชิกมีโอกาสทำกิจกรรมช่วยเหลือสังคม เช่น การเป็นอาสาสมัครดูแลเด็กตั้งแต่เด็กแรกเกิด ผู้พิการ หรือผู้ป่วยในโรงพยาบาล การทำกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อให้ตนเองตระหนักว่าตนเองมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือสังคม และเกิดความภาคภูมิใจในตนเองว่าสามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้

5) กิจกรรมอื่นๆ เช่น การเล่นเกมและนันทนาการ การตกแต่งสวน ชมรมหนังสือ เป็นต้น

การประเมินผลการจัดกิจกรรม มีการสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจของการเข้าร่วมกิจกรรมจากสมาชิกหรือผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยการใช้แบบประเมินการจัดกิจกรรม การพูดคุยและข้อมูลของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้งว่ามีเพิ่มขึ้นหรือไม่ อย่างไรก็ตาม นอกจากนั้นยังประเมินจากผลงานของสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมด้วย

7. ศูนย์ฝึกอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ (Matin, White and Ota, 2008)

เป็นศูนย์ฝึกอาชีพที่จัดตั้งโดยองค์กรท้องถิ่นทั่วประเทศ จัดขึ้นเพื่อจัดการอบรมอาชีพสำหรับผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปและเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นที่มีศูนย์ฝึกตั้งอยู่ ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีศูนย์ฝึกอาชีพสำหรับผู้สูงอายุตั้งอยู่ทุกมลรัฐ และได้รับความนิยมจากผู้สูงอายุในการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างมาก

วัตถุประสงค์ของการจัดศูนย์ฝึกอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ มีดังนี้ เพื่อฝึกอาชีพให้กับผู้สูงอายุที่ต้องการมีความรู้หรือต้องการกลับเข้าทำงานหลังจากเกษียณอายุแล้ว รวมทั้งแม่บ้านที่ต้องการเข้าทำงานเมื่อสูงอายุ โดยส่งเสริมสนับสนุนให้สถานประกอบการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุในการทำงาน จึงเป็นการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตที่อยู่ในรูปของการฝึกปฏิบัติ

การบริหารจัดการการดำเนินการของศูนย์ฝึกอาชีพสำหรับผู้สูงอายุนั้น ดำเนินการโดยคณะกรรมการบริหารของศูนย์ ซึ่งจะมีหน้าที่ในการวางแผน จัดกิจกรรมและประเมินผลกิจกรรม โดยได้รับการสนับสนุนในด้านงบประมาณการดำเนินงานจากองค์กรท้องถิ่นที่ศูนย์ฯ ตั้งอยู่

กิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาผู้สูงอายุที่จัดโดยศูนย์ฝึกอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ เป็นการฝึกอบรมปฏิบัติระยะสั้นๆ และระยะยาวประมาณ 3 เดือนหรือ 6 เดือน ในเนื้อหาที่มีความหลากหลาย ที่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน เช่น การเงินการบัญชี คอมพิวเตอร์ IT ภาษาต่างประเทศ กฎหมาย ศิลปะ อสังหาริมทรัพย์ งานไม้ งานช่างฝีมือ เป็นต้น

การประเมินผล มีการทดสอบและดูจากผลงานของผู้เรียน และเมื่อผู้เรียนสำเร็จการฝึกอบรมแล้ว จะได้รับใบประกาศนียบัตรจากศูนย์ฯ เพื่อนำไปใช้เป็นแหล่งอ้างอิงในการสมัครงานต่อไปได้

8. โปรแกรมอาสาสมัคร Senior Corps ของ สหพันธ์ Corporation and Community Service (National and Community Service, 2009)

ตาม Domestic Volunteer Service Act และ Service Act ที่มีสาระให้มีการจัดโปรแกรมการให้บริการสังคมโดยอาสาสมัครระดับชาติ ในปี 1994 ประธานาธิบดีบิล คลินตัน ได้ลงนามเพื่อจัดตั้งสหพันธ์ Corporation for National and Community Service เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ชุมชนของประเทศสหรัฐอเมริกาได้รับการบริการทางสังคมอย่างเต็มที่ ซึ่งในแต่ละปีจะมีผู้สูงอายุจำนวนมากกว่า 4 ล้านคนเข้ารับบริการ โดยมีอาสาสมัครของโปรแกรมนี้ที่เป็นผู้สูงอายุมีจำนวนถึง 492,000 คน

โปรแกรมอาสาสมัคร Senior Corps เป็นกิจกรรมอาสาสมัครของสหพันธ์ Corporation for National and Community Service ที่เน้นการนำความรู้ ประสบการณ์ ความสนใจ ความถนัด และศักยภาพที่มีคุณค่าของผู้สูงอายุ ออกมาใช้ในการทำงานเพื่อช่วยเหลือสังคมให้มากที่สุด ผู้สูงอายุที่เป็นอาสาสมัครในโปรแกรมอาสาสมัคร Senior Corps นอกจากจะได้ใช้ความรู้ ประสบการณ์และศักยภาพที่มีคุณค่าของตนมาใช้ในการปฏิบัติงานแล้วยังจะได้รับความรู้ พัฒนาความรู้ใหม่ๆ ได้ช่วยเหลือผู้อื่น พบปะผู้คน ได้พบเพื่อนใหม่ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้สูงอายุที่เป็น

อาสาสมัครมีความภาคภูมิใจ มีความนับถือตนเอง และใช้ศักยภาพของตนเองในการช่วยเหลือสังคมได้อย่างเต็มที่

โปรแกรมอาสาสมัคร Senior Corps ประกอบด้วยการทำงานอาสาสมัครที่เน้นช่วยเหลือสังคม โดยมีกิจกรรม 3 ประเภทคือ

1) คุณปู่ คุณย่าอุปถัมภ์ (Foster Grandparents) ผู้สูงอายุที่เป็นอาสาสมัครมีบทบาทในการเป็นตัวอย่างที่ดี (Role Model) เป็นที่ปรึกษา พี่เลี้ยงให้กับเด็ก สอนเด็กอ่านหนังสือ เป็นผู้ทบทวนบทเรียนและให้คำปรึกษาแก่เด็กในเวลาที่เราที่มีความต้องการหรือพบปัญหา ให้ความรัก ความเมตตาแก่เด็ก ในการทำหน้าที่เป็นคุณปู่ คุณย่าอุปถัมภ์นั้น ผู้สูงอายุจะได้ใช้ความสามารถ ความรู้และประสบการณ์ของตนเอง และจะได้รับการฝึกอบรมด้านจิตวิทยาเด็ก การปรึกษาและการแนะนำ รวมถึงจะได้รับการประกันชีวิตอันอาจสืบเนื่องมาจากการทำงานด้วย

2) เพื่อนผู้สูงอายุ (Senior Companion) ผู้สูงอายุที่เป็นอาสาสมัครมีบทบาทในการเป็นที่ปรึกษา ให้กำลังใจแก่ผู้สูงอายุที่อ่อนแอทางร่างกายและจิตใจ เป็นเพื่อนคอยพูดคุยในยามเหงา ทำกิจกรรมด้วยกัน ทำให้ผู้สูงอายุที่มาใช้บริการสามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยตนเองอย่างมีความสุข ผู้สูงอายุที่เป็นอาสาสมัครจะได้ใช้ความสามารถ ความรู้และประสบการณ์ของตนเองในการปฏิบัติงาน และจะได้รับการฝึกอบรมทางด้านจิตวิทยา การให้คำปรึกษาและแนะแนว การแก้ปัญหาต่างๆ รวมถึงจะได้รับการประกันชีวิตอันอาจสืบเนื่องมาจากการทำงานด้วย

3) โปรแกรมอาสาสมัครผู้สูงอายุ (Retired Senior Volunteer Program: RSVP) เป็นการดำเนินกิจกรรมอาสาสมัครของผู้สูงอายุที่สามารถเลือกได้ว่าจะจะเป็นอาสาสมัครด้านใด ตามแต่ความสนใจ ประสบการณ์ ความรู้ ความถนัดที่ตนเองมี และเหมาะสมกับตัวผู้สูงอายุเองด้วย เมื่อผู้สูงอายุสามารถเลือกได้แล้วว่าจะจะเป็นอาสาสมัครในด้านใดก็จะได้รับการฝึกอบรมในด้านนั้นๆ และได้รับการประกันชีวิตอันเนื่องมาจากการทำงานอาสาสมัครด้วย

รัฐบาลประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นผู้จัดสรรงบประมาณในการดำเนินการของ Program of the Corporation and Community Service รวมทั้ง Senior Corps ซึ่งจัดสรรเป็นงบประมาณประจำปีของประเทศสหรัฐอเมริกา

9. Senior Connection (Senior Connections, 2007)

Senior Connection ตั้งอยู่ที่เมืองริชมอนด์ รัฐเวอร์จิเนีย เป็นองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงผลกำไร จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการด้านชุมชนและที่อยู่อาศัยแก่ผู้สูงอายุ รวมทั้งผู้ดูแลผู้สูงอายุ อีกทั้งยังช่วยเหลือผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและรู้สึกเป็นอิสระแม้จะอยู่ในวัยสูงอายุ นอกจากนี้ยังให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ท้อแท้และด้อยโอกาสที่อาจถูกทอดทิ้งจากสังคม ผู้สูงอายุที่มีความเสี่ยง

ด้านสุขภาพและด้านการเงิน รวมทั้งให้ความสำคัญด้านการศึกษาโดยเฉพาะในประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อผู้เกษียณอายุทั้งในปัจจุบันและอนาคต

Senior Connection มีเป้าหมายเพื่อเป็นทรัพยากรในชุมชนสำหรับผู้สูงอายุและผู้ดูแลผู้สูงอายุที่ต้องการความช่วยเหลือในการวางแผนและตัดสินใจเกี่ยวกับชีวิต สำหรับพันธกิจสำคัญของ Senior Connection คือ การช่วยให้ผู้สูงอายุดำเนินชีวิตอย่างสง่างาม รวมทั้งมีทางเลือกในเรื่องที่อยู่อาศัยและชุมชนของตนเอง นอกจากนี้ Senior Connection ยังมีวิสัยทัศน์เพื่อให้กำลังใจและเสริมพลังอำนาจให้แก่ผู้สูงอายุเพื่อปรับปรุงและคงไว้ซึ่งคุณภาพชีวิต

กิจกรรมการศึกษา/เรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุที่ดำเนินการโดย Senior Connection ประกอบด้วย

1) การเผยแพร่จดหมายข่าว ที่ชื่อว่า Mature Life Newsletter มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ ผู้ดูแลผู้สูงอายุ กลุ่มต่างๆ ในชุมชนและเมือง ผู้ดำเนินการด้านธุรกิจ องค์กร และหน่วยงานต่างๆ ที่ใส่ใจต่อสภาพความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ รวมถึงการเผยแพร่แผนผังและเอกสารอื่นๆ เกี่ยวกับการบริการขององค์กร รวมทั้งประเด็นที่ผู้สูงอายุสนใจ

2) การให้ข้อมูลและการช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุ โดยเจ้าหน้าที่ขององค์กรจะตอบข้อซักถามให้ข้อมูลที่ผู้สูงอายุต้องการและสนใจ โดยผ่านทางโทรศัพท์ เว็บไซต์องค์กร รวมทั้งค้นหาและอ้างอิงแหล่งทรัพยากรที่เหมาะสม ตัวอย่างข้อมูลที่ให้แก่ผู้สูงอายุ เช่น การจัดการด้านการเงิน การบริการทางสังคม การบริการด้านโภชนาการ การวางแผนด้านกฎหมายและการเงิน การซ่อมที่อยู่อาศัย การบริการด้านสุขภาพจิต การบริการด้านขนส่งมวลชน เป็นต้น

3) การจัดการด้านการดูแลผู้สูงอายุ เป็นการให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์แก่ผู้สูงอายุและผู้ดูแลผู้สูงอายุ บริการนี้ยังรวมถึงการเยี่ยมบ้านเพื่อสัมภาษณ์ พูดคุยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น กิจวัตรประจำวัน ความรู้สึกและอารมณ์ การเงิน สุขภาพ การจัดการด้านที่อยู่อาศัย การทำประกัน ความต้องการด้านโภชนาการ ความปลอดภัย และความจำเป็น จากนั้นเจ้าหน้าที่ประสานงานด้านการดูแลจะนำข้อมูลที่ได้รับในเบื้องต้นจัดบริการที่มีความเฉพาะตามความต้องการของบุคคล อันจะนำไปสู่การช่วยเหลือที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง

4) การให้คำปรึกษาด้านการประกัน โดยมีผู้ให้คำปรึกษาอาสาสมัครจาก The Virginia Insurance Counseling and Assistance Program (VICAP) ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของ Senior Connection ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุเกี่ยวกับโครงการประกันสุขภาพของรัฐบาล รวมทั้งช่วยเหลือผู้สูงอายุและผู้ดูแลผู้สูงอายุในเรื่องผลประโยชน์อื่นๆ เกี่ยวกับการประกันสุขภาพ ทั้งนี้ VICAP ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องใดๆ กับบริษัทประกันจึงไม่มีการขายประกันให้แก่ผู้รับบริการปรึกษา

โดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์ แต่ในกรณีที่จำเป็นผู้ให้คำปรึกษาจะพบกับผู้รับการปรึกษาที่ Senior Connection

5) บริการจ้างงานผู้สูงอายุ พนักงานในหน่วยงานต่างๆ ที่เป็นผู้สูงอายุที่มีวุฒิปริญญาตรีหรือมีทักษะทางเทคนิคยังสามารถทำงานหรือพัฒนาทักษะของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ตรงกับที่ตัวเองต้องการ ในทางตรงกันข้ามผู้สูงอายุที่ไม่มีวุฒิปริญญาตรีอาจยากที่จะแข่งขันในตลาดแรงงาน Senior Connection จึงจัดให้มีโปรแกรมการช่วยเหลือการจ้างงานขึ้น ประกอบด้วย Senior Community Service Employment Program (SCSEP) ซึ่งเป็นโปรแกรมจัดประสบการณ์การทำงานระยะสั้นให้แก่ผู้มีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป โดยช่วยเหลือผู้สูงอายุให้ทำงานประจำด้วยการพัฒนาทักษะเดิมหรือเรียนรู้ทักษะใหม่ ซึ่งจะพิจารณาความเหมาะสมระหว่างทักษะ ภูมิหลัง และความสนใจของผู้สูงอายุกับความต้องการของธุรกิจและตัวแทนบริษัท นอกจากนี้โปรแกรมที่กล่าวมาแล้ว บริการจ้างงานผู้สูงอายุยังมี Job Referral File ซึ่งเป็นบริการจัดหางานให้แก่ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปต้องการทำงานพิเศษหรือเต็มเวลา

6) โปรแกรมการจัดการด้านการเงิน เป็นโปรแกรมช่วยเหลือผู้สูงอายุโดยการชำระเงินตามใบเสร็จเรียกเก็บเงินรายเดือนให้ตรงเวลา ทำให้ผู้สูงอายุสามารถดำเนินชีวิตอย่างอิสระและไม่ต้องกังวลใจเกี่ยวกับการชำระเงินตามใบเสร็จ นอกจากนี้ยังรวมถึงการป้องกันการใช้จ่ายเงินอย่างไม่ถูกต้องของผู้สูงอายุด้วย โปรแกรมการจัดการด้านการเงินจะเหมาะสมกับความต้องการของแต่ละบุคคล โดยปกติอาสาสมัครจะพบกับผู้สูงอายุที่บ้าน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

7) กิจกรรมอื่นๆ ที่ดำเนินการโดย Senior Connection ได้แก่ การสนับสนุนผู้ดูแลผู้สูงอายุ การจัดหาอาสาสมัครช่วยเหลือผู้สูงอายุ และบริการโภชนาการแก่ผู้สูงอายุ โดยจัดส่งอาหารให้แก่ผู้สูงอายุที่บ้าน

10. Lasell Village (lasell village, 2008)

Lasell Village ได้รับรางวัลชนะเลิศชุมชนประเภท “ที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ” ตั้งอยู่ที่รัฐแมสซาชูเซตส์ เป็นชุมชนที่ดูแลผู้เกษียณอายุอย่างต่อเนื่อง มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่จำนวน 225 คน มีสภาพแวดล้อมและเครื่องอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมกับการอยู่อาศัย พร้อมทั้งด้วยโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตทางวัฒนธรรม สังคม และการพักผ่อนหย่อนใจ อีกทั้งยังมีโปรแกรมการศึกษาต่อเนื่องสำหรับผู้สูงอายุอีกด้วย

ปรัชญาในการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ของ Lasell Village คือ การเรียนรู้ไม่ใช่งานหรือกิจกรรมที่ถูกกำหนดขึ้นแต่เป็นวิถีแห่งชีวิต ชุมชนแห่งนี้จึงสะท้อนความสนใจและจินตนาการของผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ ด้วยเหตุนี้ Lasell Village จึงแตกต่างจากชุมชนผู้สูงอายุอื่นๆ

กิจกรรมการศึกษา/เรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุที่ดำเนินการโดย Lasell Village ได้แก่โปรแกรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ผู้เรียนจะใช้เวลาเรียนในแต่ละหลักสูตรขั้นต่ำ 450 ชั่วโมง โดยมีเนื้อหาหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ วรรณกรรม อาชีววิทยา การรักษาและแพทย์ทางเลือก ประเด็นร่วมสมัยระดับนานาชาติ กรณีศึกษาในประวัติศาสตร์อเมริกา การทำเครื่องปั้นดินเผา การเขียนและอ่านบทกวี

โปรแกรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุครอบคลุมถึงการมีส่วนร่วมในหลักสูตรและกิจกรรมทางการศึกษาอื่นๆ ที่จัดขึ้น ณ Lasell Village การลงทะเบียนเรียนหลักสูตรต่างๆ ใน Lasell College และสถาบันทางการศึกษาอื่นๆ การดูแลให้คำปรึกษาจากนักศึกษาหรือกลุ่มองค์กรต่างๆ การมีส่วนร่วมในบริการชุมชนหรือกิจกรรมอาสาสมัคร กิจกรรมด้านกายภาพ การศึกษาเชิงท่องเที่ยว การร่วมกิจกรรมการทำกิจกรรมทางศิลปะ การศึกษาหรือวิจัย และการจ้างงานอย่างต่อเนื่อง

สรุป

ประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก รัฐสภาของประเทศสหรัฐอเมริกาจึงออกนโยบายด้านผู้สูงอายุที่ให้ความสำคัญกับการให้สวัสดิการทั้งในเรื่องของกองทุนเพื่อผู้สูงอายุและการทำประกันที่เหมาะสมกับสถานภาพของผู้สูงอายุ การให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ รวมทั้งบริการให้คำปรึกษาและให้ข้อมูล ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ โดยเน้นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม การศึกษา การฝึกอบรมและกิจกรรมนันทนาการ เช่น ให้บริการด้านสุขภาพ สุขภาพจิต และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ผู้สูงอายุ โดยโครงการ/กิจกรรมการศึกษา/เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในประเทศสหรัฐอเมริกามีความหลากหลายทั้งรูปแบบ โดยรัฐบาลกลางเปิดโอกาสให้แต่ละมลรัฐ หน่วยงานภาคเอกชน ภาคประชาชน สถาบันการศึกษา สามารถจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี ตัวอย่างเช่น เมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ (A Retirement Community, Active Adult Community) สถาบันการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ (The Institute for Learning In Retirement : ILR) สถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning Institute) กองทุนความร่วมมือด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ (Alliance for Retired Americans Education Fund) ศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ (Senior Activity Center) ศูนย์ฝึกอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ โปรแกรมอาสาสมัคร Senior Corps ของสหพันธ์ Corporation and Community Service Senior Connection และ Lasell Village เป็นต้น

ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี

ข้อมูลพื้นฐาน

รัฐบาลสาธารณรัฐเกาหลีได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปี และโครงการวางแผนครอบครัวเป็นวาระสำคัญแห่งชาติ จึงทำให้อัตราการเกิดและอัตราการเสียชีวิตของประชากรลดลง และความมีอายุยืนยาวของอายุของประชากรได้เพิ่มขึ้น อายุขัยเฉลี่ยของประชาชนจากเดิมในช่วง ค.ศ. 1960 คือ 52.4 ปี ได้เพิ่มขึ้นเป็น 75 ปี ในช่วง ค.ศ. 2000 (Cho Ki-Dang, n.d.) และคาดว่าในปี ค.ศ. 2050 จะมีประชากรผู้สูงอายุร้อยละ 38 ของประชากรทั้งหมด หรือในประชากร 5 คน จะมีผู้สูงอายุ 1 คน (Howe, Jackson, and Nakashima, 2007)

สำหรับคำว่าผู้สูงอายุในสาธารณรัฐเกาหลีนั้น หมายถึง ประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป โดยการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุโดยส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ร่วมกับบุตรหลานและครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 44 อาศัยกับคู่ครอง คิดเป็นร้อยละ 27 แต่เนื่องจากโครงสร้างสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลต่อวิถีชีวิตของผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ผู้สูงอายุอยู่ตามลำพังมากยิ่งขึ้น คิดเป็นร้อยละ 25 (Chung, 2005; KNSO 2004 อ้างถึงใน Howe, Jackson, and Nakashima, 2007)

นโยบายด้านผู้สูงอายุ

พัฒนาการของนโยบายผู้สูงอายุของประเทศสาธารณรัฐเกาหลี แบ่งออกเป็น 5 ช่วง (Ministry of Health and Welfare and Family Affairs, 2000 อ้างถึงใน ปิยากร หวังมหาพร, 2552) ได้แก่

1. ช่วงก่อนปี ค.ศ. 1960 นโยบายผู้สูงอายุช่วงนี้เน้นการสงเคราะห์ผู้สูงอายุที่ยากจน สถานสงเคราะห์แห่งแรกของสาธารณรัฐเกาหลีเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1918
2. ช่วงทศวรรษที่ 1960 ช่วงนี้สาธารณรัฐเกาหลีมีโครงการประกันสังคมเกิดขึ้น 2 โครงการด้วยกันได้แก่ โครงการเงินบำนาญสำหรับพนักงานหรือลูกจ้าง ในปี ค.ศ. 1960 และเงินบำนาญสำหรับทหาร ในปี ค.ศ. 1963
3. ช่วงทศวรรษที่ 1970 ผู้สูงอายุเริ่มมีความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากส่งผลต่อเศรษฐกิจ ปัญหาสุขภาพ ความแปลกแยกจากครอบครัวและสังคม สถานที่สำหรับผู้สูงอายุไม่ต่างจากสถานพยาบาลทั่วไป ในช่วงนี้สาธารณรัฐเกาหลีมีการออกเงินบำนาญสำหรับครูโรงเรียนเอกชนในปี ค.ศ. 1975
4. ช่วงทศวรรษที่ 1980 ช่วงนี้เกิดโลกาภิวัตน์ เรื่องผู้สูงอายุได้กลายมาเป็นปัญหามากขึ้น

ในปี ค.ศ. 1981 สาธารณรัฐเกาหลีได้มีกฎหมายสวัสดิการเพื่อผู้สูงอายุ ในปี ค.ศ. 1981 นอกจากนั้นได้มีกฎหมายเรื่องบำนาญแห่งชาติในปี ค.ศ. 1988 และสนับสนุนให้มีการจ้างผู้สูงอายุทำงาน มีการจัดตั้ง Elderly Job Bank และ Elderly Workshop Programmes จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1986 เริ่มมีการดำเนินการให้สถานดูแลผู้สูงอายุแตกต่างจากสถานพยาบาล โดยทั่วไป อย่างไรก็ตามสถานสงเคราะห์ผู้สูงอายุเป็นการสงเคราะห์ให้กับผู้สูงอายุที่ยากจนเท่านั้น เนื่องจากไม่มีการเก็บค่าใช้จ่าย ในปี ค.ศ. 1989 และ 1993 ได้มีการแก้ไขกฎหมายผู้สูงอายุให้ครอบคลุมการให้บริการดูแลแก่ผู้สูงอายุในระดับปานกลางและระดับสูงที่สามารถจ่ายค่าดูแลด้วย

ในปี ค.ศ. 1987 สาธารณรัฐเกาหลีให้ความสำคัญต่อการดูแลโดยชุมชน หรือ Community Care โดยการเริ่มอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน โดยรัฐบาลสาธารณรัฐเกาหลีให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่องค์กรสวัสดิการเพื่อผู้สูงอายุที่ให้บริการดูแลผู้สูงอายุที่บ้านและให้บริการดูแลผู้สูงอายุกลางวัน ในปี ค.ศ. 1993 ได้มีการแก้ไขกฎหมายผู้สูงอายุอีกครั้ง โดยการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนประกอบด้วย การดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (Home Help) การดูแลผู้สูงอายุกลางวัน (Adult Day Care) และการดูแลผู้สูงอายุระยะสั้น (Short Stay Care) ทั้งนี้การดูแลผู้สูงอายุที่บ้านจะจำกัดเฉพาะผู้สูงอายุที่ยากจนเท่านั้น

5. ช่วงตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 จนถึงปัจจุบัน

นโยบายผู้สูงอายุจะมีหน่วยงานหลักที่ดูแล ได้แก่ กระทรวงสวัสดิการและสุขภาพ นอกจากนั้นก็จะมีกระทรวงแรงงาน กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงคมนาคม โครงการเพื่อผู้สูงอายุของสาธารณรัฐเกาหลีในปัจจุบัน เช่น โครงการสงเคราะห์ผู้สูงอายุที่ยากไร้ โดยรัฐบาลให้การสนับสนุนเรื่องเงิน และอาหาร โครงการลดค่าโดยสารแก่ผู้สูงอายุ โครงการจ้างงานผู้สูงอายุ โครงการดูแลสุขภาพ โครงการให้การศึกษแก่ผู้สูงอายุ

ในปี ค.ศ. 1977 รัฐบาลได้ออกกฎหมายที่เกี่ยวกับการให้บริการผู้สูงอายุ เรียกว่า Elderly Welfare Law เพื่อให้บริการแก่ผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน จึงทำให้มีการจัดสวัสดิการให้ผู้สูงอายุ 4 ประเภทคือ การสนับสนุนสวัสดิการบ้านพักอาศัย (Housing welfare facilities) การสนับสนุนการดูแลสุขภาพอนามัย (Health care facilities) การสนับสนุนสุขอนามัยชุมชน (Community care facilities) และการสนับสนุนการใช้เวลาว่าง (Leisure facilities) โดยหลักการสำคัญที่รัฐบาลดำเนินการคือ การบริการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว (Long term care service) เพื่อการแก้ปัญหาให้แก่ผู้สูงอายุไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาความต้องการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยที่ดี ปัญหาการสูญเสียบทบาทของตนเอง ปัญหาการใช้เวลาว่าง ปัญหาการแปลกแยกจากสังคม ปัญหาทางจิตใจ และปัญหาความขัดแย้งต่างๆ

ดังนั้นรัฐบาลประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ได้นำ Social Welfare Policy for Elderly มาใช้ เพื่อให้สังคมมีส่วนร่วมในการให้บริการต่างๆ แก่ผู้สูงอายุ โดยดำเนินการ 4 ด้านเพื่อให้บริการแก่

ผู้สูงอายุ กล่าวคือ การคงไว้ซึ่งรายได้ของผู้สูงอายุ (Income Maintenance) การดูแลสุขภาพอนามัยของผู้สูงอายุ (Health Care) การดูแลที่พักอาศัยของผู้สูงอายุ (Housing) และการให้บริการทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ (Social Services)

กิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาผู้สูงอายุ เป็นส่วนหนึ่งของการให้บริการในด้านการบริการทางด้านสังคมแก่ผู้สูงอายุ (Social Services) กล่าวคือ มีการให้กิจกรรมการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองของผู้สูงอายุในศูนย์ผู้สูงอายุ (Senior Centers) สโมสรผู้สูงอายุ (Senior Clubs) โดยการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ การให้คำปรึกษาแก่ผู้สูงอายุ การพัฒนาสุขภาพของผู้สูงอายุ การให้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ เป็นต้น

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาผู้สูงอายุของสาธารณรัฐเกาหลีส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น Ministry of Health Welfare and Family Affair องค์การอาสาสมัครและองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร และ Ministry of Education ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวเป็นการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในที่สุด

นอกจากนี้ รัฐบาลยังมีความพยายามในการเพิ่มอายุในการทำงานให้แก่ผู้สูงอายุ อันจะเป็นประโยชน์ทั้งในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและการเพิ่มรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ โดยมีแนวคิดที่เรียกว่า “Three-Box Lifecycle” ซึ่งประกอบด้วย การศึกษา การทำงาน และการเกษียณ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาการเรียนรู้ทางไกลตลอดชีวิตและโปรแกรมการศึกษาต่อเนื่อง อีกทั้งบริษัทต่างๆ ยังจัดให้มีการฝึกอบรมแก่พนักงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่ต้องการพัฒนาทักษะการทำงานของตนเอง (Howe, Jackson, and Nakashima, 2007)

อย่างไรก็ตามสาธารณรัฐเกาหลีมีความเข้มแข็งในวัฒนธรรมความกตัญญู จนทำให้เกิดการไม่เข้าถึงบริการหรือไม่ยินดีรับบริการช่วยเหลือจากรัฐ จึงต้องมีมาตรฐานการดำรงชีวิต กลุ่มที่มีบทบาทมากคือองค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้ามากำหนดนโยบายและโครงการสำหรับผู้สูงอายุ (เยาวรัตน์ ปรปักษ์ขาม, 2550)

การดำเนินงานนโยบายด้านผู้สูงอายุของสาธารณรัฐเกาหลีจึงจำเป็นต้องดำเนินการร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและมีประโยชน์สูงสุดต่อผู้สูงอายุ

ตัวอย่างโครงการ/กิจกรรมการศึกษา/เรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุในสาธารณรัฐเกาหลีประสบปัญหาเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายสำหรับการบริการดูแลสุขภาพและการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยตัวเองได้ ขณะที่ต้องมีค่าใช้จ่ายในการประกันสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ และค่ารักษาพยาบาลของผู้สูงอายุยังสูงขึ้นอีกด้วย ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัวและการจัดการชีวิตความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุใน

สาธารณรัฐเกาหลีก็มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ ผู้สูงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปจะแยกตัวออกจากครอบครัวมาอยู่ตามลำพัง ส่งผลให้ขาดการสนับสนุนด้านต่างๆ จากบุตรหลานและครอบครัวเดิม อีกทั้งยังทำให้สูญเสียบทบาทและสถานภาพต่างๆ ในสังคมอีกด้วย

โครงการ/กิจกรรมการศึกษา/เรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในประเทศสาธารณรัฐเกาหลีจึงเน้นให้ความรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการและการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัยและการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยมีทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเป็นผู้จัด ดังตัวอย่างโครงการ/กิจกรรมการศึกษา/เรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุต่อไปนี้

1. สโมสรผู้สูงอายุ (Senior Citizen Club: Kyoung - Ro - Dang) (Choe,1992)

ในปี พ.ศ. 2533 สาธารณรัฐเกาหลีมีประชากรที่มีอายุ 60 ปี และมากกว่าเป็นจำนวน 2.9 ล้านคน ซึ่งคิดเป็นประมาณร้อยละ 7 ของประชากรทั้งหมด ประชากรสูงอายุเหล่านี้ประมาณ 1 ใน 3 เป็นสมาชิกของสมาคมผู้สูงอายุแห่งสาธารณรัฐเกาหลีหรือ Korea Senior Citizen's Association (KSCA)

สโมสรผู้สูงอายุ (Senior Citizen Club: Kyoung - Ro - Dang) มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงโซล และมีสำนักงานสาขาระดับภาค 13 แห่ง ซึ่งตั้งอยู่ในเมืองหลวงและในเขตจังหวัดต่างๆ มีสาขาย่อยในเมืองเล็กหรือในเขตท้องถิ่นต่างๆ 226 แห่ง สาธารณรัฐเกาหลีมีสโมสรผู้สูงอายุหรือ Kyoung - Ro - Dang จำนวน 20,000 แห่งในเขตชุมชนท้องถิ่น ซึ่งสโมสรจำนวน 226 แห่งเป็นสโมสรที่ประกอบกิจกรรมต่างๆ สำหรับผู้สูงอายุในระดับชุมชนอย่างเข้มแข็ง

การจัดกิจกรรมของสโมสรผู้สูงอายุมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสถานภาพที่ดีให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในชุมชน โดยให้ความสำคัญในประเด็นต่างๆ เช่น เตรียมสถานที่และโอกาสให้ผู้สูงอายุได้สมาคมและร่วมกันทำกิจกรรมทางสังคมและสันตนาการ เตรียมการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน อันจะทำให้ชีวิตในปัจจุบันปลายมีคุณค่าและเห็นคุณค่าในตนเอง ให้คำแนะนำแก่ผู้สูงอายุเพื่อแก้ไขปัญหาความรู้สึกลึกโหดเดี่ยวและถูกสังคมทอดทิ้ง ส่งเสริมด้านสุขภาพของผู้สูงอายุโดยการให้การศึกษาแก่ผู้สูงอายุเพื่อให้มีชีวิตที่ถูกต้องสุขอนามัย เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมเข้าร่วมในบริการของสังคมและร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้ผู้สูงอายุมีงานทำตามสมควรแก่ความต้องการและกำลังความสามารถ เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้สมาคมกับคนหนุ่มสาวหรือเด็กเพื่อขจัดปัญหาช่องว่างระหว่างวัย รวมทั้งให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมให้แก่เยาวชน

สโมสรผู้สูงอายุมีคณะกรรมการเพื่อวางแผนการดำเนินกิจกรรมและเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ

และจัดทำเป็นแผนดำเนินโครงการ นอกจากนี้ ยังเชิญผู้ที่มีความรู้ในชุมชนและสถาบันการศึกษาใกล้เคียงมาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ

กิจกรรมส่วนใหญ่ของสโมสรผู้สูงอายุเป็นกิจกรรมในด้านนันทนาการ และการให้ความรู้แก่สมาชิก เช่น การอ่านหนังสือและแนะนำหนังสือ การเล่นเกมกีฬา การฝึกอบรมงานศิลปะ หัตถกรรม การชมภาพยนตร์ การท่องเที่ยว การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพร่างกาย และจิตใจ การให้คำปรึกษาด้านสุขภาพและการปฏิบัติตัวเมื่อสูงอายุ การทำงานอาสาสมัครให้แก่เด็กและเยาวชน

สำหรับการประเมินผลโครงการต่างๆ ของสโมสรผู้สูงอายุจะใช้รูปการสอบถามความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งพบว่าสมาชิกมีความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรมและเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตลอดมา

2. โรงเรียนผู้สูงอายุ (Senior Citizen Schools) (Hong, 1990)

โรงเรียนผู้สูงอายูรับผู้เรียนที่มีอายุมากกว่า 60 ปี เพื่อส่งเสริมโครงการด้านวัฒนธรรม การศึกษา นันทนาการ ให้กับผู้สูงอายุ โรงเรียนนี้มีชื่อเรียกที่หลากหลาย เช่น Senior Citizen Schools, School for Aged Persons หรือ University for Senior Citizens เป็นต้น

โรงเรียนผู้สูงอายุจัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้สูงอายุปรับตัวให้เหมาะสมกับวัย โดยส่งเสริมให้เกิดความกระฉับกระเฉง รู้สึกมีคุณค่า มีความหมาย ปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลง ไม่เกิดความเหงา ว้าเหว่ ลดช่องว่างระหว่างผู้สูงอายุและผู้ที่ยาววัยกว่า รวมทั้งให้ผู้สูงอายุมีความสุขและสนุกกับชีวิตในปัจจุบัน

ปัจจุบัน องค์กรต่างๆ สามารถเป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อขยายระบบการศึกษา ได้แก่ โรงเรียนผู้สูงอายุที่ดำเนินการโดย Senior Citizen Groups เช่น Korea Association of Adult Education, The Korea Association for Senior Citizen โรงเรียนผู้สูงอายุที่ดำเนินการโดย Service Groups เช่น สมาภาชาต ศูนย์เยาวชน YMCA, YWCA, Korean Women's Welfare Society โรงเรียนผู้สูงอายุที่ดำเนินการโดยกลุ่มศาสนา เช่น พุทธ โปรเตสแตนต์ และโรมันคาทอลิก เป็นต้น ตัวอย่างหน่วยงานที่ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ เช่น

1) สมาพันธ์เกาหลีของผู้สูงอายุ (Korean Association of Old people) เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศ ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1969 มีวัตถุประสงค์เพื่อทำให้ผู้สูงอายุมีชีวิตที่ดีขึ้นและพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุ เนื้อหาที่จัดขึ้นจะเกี่ยวข้องกับการศึกษาชั้นเรียนของผู้สูงอายุ การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมความซื่อสัตย์และความกตัญญูกตเวที (Kee, 2010)

2) กลุ่มพลเมืองอาวุโส (Senior Citizen Groups) คณะกรรมการดำเนินการโรงเรียน ผู้สูงอายุวางแผนการเรียนการสอนร่วมกัน เนื้อหาที่ให้มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมของ ชุมชน ชาวและประเด็นที่เกี่ยวกับต่างประเทศและการเมือง การพัฒนาทักษะฝีมือ การจัดการกับ สุขภาพ บทบาทและหน้าที่ของผู้สูงอายุ (Hong,1996) ผู้สูงอายุกับชุมชน ความรู้พื้นฐานในการ จัดการกับความเจ็บป่วย ความเข้าใจเกี่ยวกับสาธารณสุขเกาหลี ประวัติศาสตร์ชาติ การจัดการ ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ การจัดการกับเงินทองในวัยชรา นันทนาการ กิจกรรมบริการสังคม (Social Service)

โรงเรียนผู้สูงอายุที่ดำเนินการโดย Senior Citizen Groups มีระยะเวลาในการเรียนการสอน 200 ชั่วโมง แบ่งเป็น 50 ชั่วโมงแรก เป็นการเรียนเนื้อหา 50 ชั่วโมงต่อมาเป็นการเรียนด้าน ดนตรีและนันทนาการ ที่เหลือ 100 ชั่วโมง เป็นการจัดทัศนศึกษา เยี่ยมชมสถานที่ต่างๆ

3) มหาวิทยาลัย ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา มีสถาบันการศึกษาตลอดชีวิตร่วมกับ มหาวิทยาลัยจัดตั้งการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุขึ้น โดยประกอบด้วยหลักสูตร 2 ประเภท ได้แก่ หลักสูตรที่เน้นผู้เรียนผู้สูงอายุเป็นสำคัญ และหลักสูตรที่เน้นการอบรมผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้าน การศึกษาผู้สูงอายุ ปัจจุบันมีสถาบันทางการศึกษาตลอดชีวิตมากกว่า 36 แห่งที่ร่วมกับ มหาวิทยาลัยจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

โปรแกรมศูนย์ผู้สูงอายุจะเปิดรับผู้เรียนอายุ 55 ขึ้นไป แต่โดยส่วนใหญ่ผู้เรียนจะมีอายุ มากกว่า 60 ปี เนื้อหาหลักสูตรจะเกี่ยวกับระบบสวัสดิการสังคม สุขภาพและการดูแลสุขภาพ พลเมืองและเศรษฐกิจ พลเมืองและการเมือง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเข้าใจวัฒนธรรมและ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนรายวิชาต่างๆ ตามความสมัครใจ

อย่างไรก็ตาม โรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุรูปแบบนี้จะมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงส่งผลให้ ผู้สูงอายุไม่สามารถเข้ามาศึกษาได้ ดังนั้นในปี ค.ศ.2002 มหาวิทยาลัยหลายแห่งได้พยายาม แก้ปัญหาดังกล่าวโดยให้บริการฟรีหรือลดค่าเล่าเรียนให้ถูกลงสำหรับผู้สูงอายุ (Kee, 2010)

4) สมาพันธ์กาชาดสำหรับผู้สูงอายุ (Red cross Service Association for Senior Citizens) จัดการเรียนการสอนในเรื่องสุขภาพ ความรู้ทั่วไป ศาสนา เศรษฐกิจครอบครัว ประวัติศาสตร์ เหตุการณ์ปัจจุบัน วรรณกรรมคลาสสิก วรรณกรรมของประเทศสาธารณรัฐเกาหลี การออกกำลังกาย และดนตรี โดยใช้เวลาเรียนทั้งหมด 13 ชั่วโมง ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนกับ ผู้สอนคนใดก็ได้ และมีวิทยากรภายนอกมาร่วมสอน ซึ่งเป็นคนที่ประกอบอาชีพต่างๆ เช่น แพทย์ บาทหลวง หรือผู้ที่มีชื่อเสียง เป็นต้น (Hong,1996)

5) กลุ่มบริการทางสังคม (Social Service Groups) ผู้เรียนจะมีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป โดยมีเนื้อหาการเรียนการสอนเกี่ยวกับความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิต การรักษาสุขภาพ

สารปนเปื้อนในอาหาร ความเป็นประชาธิปไตยในครอบครัว การจัดการความขัดแย้งระหว่างแม่สามีและสะใภ้ ความเข้าใจวัยรุ่น แนวโน้มของโลก กฎหมายกับผู้สูงอายุ เป็นต้น (Hong, 1996)

6) สถาบันทางศาสนา สถาบันทางศาสนาที่ดำเนินการจัดโรงเรียนผู้สูงอายุมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุให้เห็นคุณค่าของศาสนาของตนเอง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (Hong, 1996 อ้างถึง Kee, 2010)

6.1) สถาบันทางศาสนาคริสต์ มีการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ กฎหมาย เศรษฐศาสตร์ จริยธรรม สุขภาพ เศรษฐกิจครอบครัว จิตวิทยา เป็นต้น โดยเรียนในชั้นเรียนทุกวัน ระหว่างเวลา 13.00-15.00 น. หลังจากนั้นจะเป็นเรื่องของดนตรีและเต้นรำ อย่างไรก็ตาม ผู้เรียนจะต้องมาก่อน 1 ชั่วโมงเพื่อทำกิจกรรมอาสาสมัครทำประโยชน์ให้แก่สังคม เป็นเวลา 1 ชั่วโมง

6.2) สถาบันทางศาสนาพุทธ ผู้สูงอายุจะได้เรียนเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาพุทธ โดยเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการที่ทำให้ชีวิตยืนยาว ศาสนาพุทธในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การท่องเที่ยว ดนตรี ความสัมพันธ์ระหว่างปู่ย่าตายายและหลาน เป็นต้น

ปัจจุบันมีสถาบันทางศาสนาที่จัดโรงเรียนผู้สูงอายุประมาณ 500 แห่ง โดยสมาพันธ์การศึกษาพลเมืองอาวุโสคริสเตียนเป็นผู้จัด 400 แห่ง และโบสถ์คาทอลิกโซลเป็นผู้จัด 100 แห่ง

3. ศูนย์สวัสดิการผู้สูงอายุ (senior citizens' welfare centers) (Kee, 2010)

ศูนย์สวัสดิการผู้สูงอายุมีวัตถุประสงค์เพื่อการให้คำปรึกษา การดูแลสุขภาพ ความบันเทิง ศิลปะและประเด็นอื่นๆ ที่ตอบสนองความพึงพอใจของผู้สูงอายุ โดยมีทั้งหลักสูตรทั่วไปและหลักสูตรพิเศษซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมการศึกษาผู้ใหญ่ กล่าวคือ หลักสูตรทั่วไปจะประกอบด้วย 1) ประเด็นสุขภาพ เช่น การวินิจฉัยปัญหาสุขภาพ การยืดเวลาการมีชีวิต เป็นต้น 2) ศิลปะและงานอดิเรก เช่น การออกแบบทำต้นไม้สมัยใหม่ การเต้นรำแบบเกาหลี ยิมนาสติกลีลา เป็นต้น

ศูนย์สวัสดิการผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก นับจากปี ค.ศ.1998 ซึ่งมีจำนวน 80 แห่ง ต่อมาในปี ค.ศ.2000 มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 133 แห่ง

4. ศูนย์สวัสดิการตลอดชีวิต (Lifelong welfare centers) (Kee, 2010)

ศูนย์สวัสดิการตลอดชีวิตดำเนินการโดยกระทรวงสาธารณสุขและสวัสดิการ โปรแกรมส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดชีวิต มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความพึงพอใจของสมาชิก และต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม รวมทั้งจัดกิจกรรมที่มีการเรียนรู้ที่หลากหลายและพอเพียง อย่างไรก็ตาม สมาชิกของศูนย์สวัสดิการตลอดชีวิตไม่ได้มีเฉพาะผู้สูงอายุเท่านั้น แต่

ยังรวมถึงกลุ่มสตรี กลุ่มผู้พิการ และกลุ่มอื่นๆ ในปี ค.ศ.2002 มีศูนย์สวัสดิการตลอดชีวิตทั่วประเทศทั้งสิ้น 353 แห่ง

สำหรับโปรแกรมที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุ ประกอบด้วย อักษรเกาหลี คณิตศาสตร์ งานอดิเรก การออกกำลังกาย ปิกนิก เป็นต้น โปรแกรมส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการพักผ่อนและความสนใจส่วนบุคคลของผู้สูงอายุ ซึ่งล้วนมีเป้าหมายเพื่อให้ชีวิตของผู้สูงอายุดีขึ้น รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมด้วย

5. ศูนย์ฝึกอบรบอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ (Elderly Workshop Centre) (Cho,2008)

ศูนย์ฝึกอบรบอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ เป็นศูนย์ฝึกอบรบที่เตรียมความพร้อมและฝึกอาชีพทักษะให้กับผู้สูงอายุที่ต้องการมีงานทำ หรือกลับเข้าสู่การทำงานอีกครั้งหลังเกษียณ ซึ่งการดำเนินการของศูนย์ฝึกอบรบอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงสาธารณสุขและสวัสดิการ มีการดำเนินงานอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศ โดยให้บริการแก่ผู้ที่มีอายุระหว่าง 55-64 ปี

ศูนย์ฝึกอบรบอาชีพสำหรับผู้สูงอายุจัดตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะฝีมือให้แก่ผู้สูงอายุ ให้ผู้สูงอายุสามารถเลี้ยงดูตนเองในบั้นปลายชีวิต จากการทำงานในสถานประกอบการ หรือการทำอาชีพเสริม ให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้ร่วมกันกับผู้อื่นและสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองเมื่อจะต้องกลับไปทำงานใหม่

ศูนย์ฝึกอบรบอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ ดำเนินงานภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงสาธารณสุขและสวัสดิการ ซึ่งเป็นผู้ให้คำแนะนำและการสนับสนุนด้านงบประมาณการดำเนินงานของศูนย์ฝึกอบรบ หากแต่ศูนย์ฝึกอบรบทำงานในรูปแบบของคณะกรรมการที่เป็นผู้วางแผนจัดการและดำเนินกิจกรรม โดยได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันการศึกษาเป็นผู้ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาและการจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ

กิจกรรมส่วนใหญ่ของศูนย์ฝึกอบรบเป็นกิจกรรมในการอบรมความรู้และฝึกทักษะที่เกี่ยวข้องกับงาน ซึ่งมีเนื้อหาที่หลากหลาย เรียนภายในระยะเวลาที่สั้นๆ เช่น การเงินการบัญชี การใช้คอมพิวเตอร์ ภาษาต่างประเทศ กฎหมาย ศิลปะ อสังหาริมทรัพย์ งานไม้ งานช่างฝีมือ การเกษตร การโรงแรมและการท่องเที่ยว

การประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์ฝึกอบรบทำโดยการทดสอบเนื้อหาความรู้และการปฏิบัติเมื่อประเมินผลผ่านแล้ว ผู้เรียนจะได้รับประกาศนียบัตรจากศูนย์ฝึกอบรบในการนำไปใช้ประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพนั้นๆ ได้

6. Multipurpose Senior Centers (Cho, 2008)

Multipurpose Senior Centers แรกเริ่มตั้งขึ้นในกรุงโซลในปี 1998 ในปัจจุบันสาธารณรัฐเกาหลีมี Multipurpose Senior Centers มากกว่า 100 แห่งในทั่วประเทศ วัตถุประสงค์ของการดำเนินการ Multipurpose Senior Centers คือ เพื่อให้บริการทางด้านสุขภาพและสังคม รวมทั้งพัฒนาผู้สูงอายุและตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ จัดดำเนินการโดยองค์กรท้องถิ่น ภายใต้การกำกับดูแลของ กระทรวงสาธารณสุขและสวัสดิการ

สำหรับกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาผู้สูงอายุที่จัดโดย Multipurpose Senior Center จะเกี่ยวข้องกับบริการด้านสุขภาพและการให้บริการทางสังคม ที่หลากหลาย เช่น การให้การศึกษากับสุขภาพของผู้สูงอายุ การให้บริการดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน การให้บริการดูแลผู้สูงอายุในเวลากลางวัน การให้บริการอาหารสำหรับผู้สูงอายุ การพัฒนาทักษะฝีมือและการจัดหางานให้กับผู้สูงอายุ การทำกิจกรรมนันทนาการ การพักผ่อนหย่อนใจสำหรับผู้สูงอายุ

7. บริการผู้สูงอายุด้านสุขภาพ

เป็นบริการและการให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ มีหลายรูปแบบ เช่น

1) การบริการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่บ้าน (Home Help Service) การบริการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่บ้านเริ่มขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ.1987 โดยเป็นโครงการทดลอง ใช้ชื่อว่า "Help Age Korea" มีศูนย์บริการทั่วประเทศรวมทั้งสิ้น 78 แห่ง และมีอาสาสมัครจำนวน 9,000 คน เพื่อให้บริการผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยตัวเองและผู้ที่ยกตัวเองออกจากครอบครัว จาก Elderly Welfare Act ที่ได้รับการปรับปรุงในปี ค.ศ.1993 ได้เปิดโอกาสให้ผู้จัดสามารถคิดค่าบริการการบริการดังกล่าวได้ สำหรับผู้สูงอายุที่มีฐานะ

2) การบริการดูแลผู้สูงอายุในเวลากลางวัน (Adult Day Care Service) การบริการดูแลผู้สูงอายุในเวลากลางวันมีศูนย์บริการทั่วประเทศ รวมทั้งสิ้น 97 แห่ง เนื่องจากผู้ใช้บริการต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรับบริการ ทำให้ผู้สูงอายุโดยทั่วไปไม่มีโอกาสได้ใช้บริการ

3) การบริการผู้สูงอายุในระยะสั้น (Short Stay Service) เป็นการบริการที่ผู้สูงอายุไปอยู่ในศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในระยะตั้งแต่ 2 วัน - 45 วัน มีทั้งสิ้น 36 แห่ง ผู้ที่มาใช้บริการต้องเสียค่าใช้จ่ายเช่นเดียวกับการบริการผู้สูงอายุในเวลากลางวัน แต่ยังไม่แพร่หลายมากนัก

4) โครงการพยาบาลเยี่ยมบ้าน (Visiting Nurse Program) โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนจากกฎหมายส่งเสริมสุขภาพชุมชนและกฎหมายการบริการทางการแพทย์ และกฎหมายสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ การบริการเหล่านี้เป็นบริการชุมชนที่ได้รับความร่วมมือจากโรงพยาบาล ศูนย์สุขภาพชุมชน สมาคมพยาบาลวิชาชีพ ศูนย์สวัสดิการชุมชน แต่โดยทั่วไปจะได้รับการสนับสนุน

จากโรงพยาบาลและศูนย์สุขภาพชุมชนในพื้นที่ โดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุที่รับบริการจะมีอายุ 60 ปีขึ้นไป

นอกจากนี้ยังมีบริการอาบน้ำผู้สูงอายุที่บ้าน (Home Visit Bathing Services) การดูแลผู้สูงอายุในช่วงกลางวัน (Day Care) การดูแลผ่อนคลายผู้สูงอายุ โดยบริการต่างๆ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ (Hee-Kim, 2010)

สรุป

ประเทศสาธารณรัฐเกาหลีเป็นตัวอย่างที่ดีของประเทศที่ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุในระยะยาวครอบคลุมทั้งการคงไว้ซึ่งรายได้ การดูแลสุขภาพอนามัย การดูแลที่พักอาศัย และการให้บริการทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ เนื่องจากสาธารณรัฐเกาหลีเป็นประเทศที่เริ่มเข้าสู่สังคมของผู้สูงอายุ อีกทั้งโครงสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนไป ทำให้ผู้สูงอายุไม่ได้อาศัยร่วมกับบุตรหลานและครอบครัว เมื่อผู้สูงอายุแยกตัวออกมาอยู่ลำพังส่งผลให้ขาดผู้ดูแลในเรื่องรายได้ สุขภาพ และที่อยู่อาศัย ดังนั้น การบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุจึงเกิดขึ้นอย่างทั่วถึงและเหมาะสมกับการวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ บริการด้านสุขภาพจึงมีทั้งรูปแบบที่ผู้สูงอายุมารับบริการด้วยตนเองและการให้บริการผู้สูงอายุที่บ้าน สำหรับบริการด้านการศึกษา/การเรียนรู้ของผู้สูงอายุนั้น ประเทศสาธารณรัฐเกาหลีมุ่งให้ความรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการและการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น การเล่นเกม นันทนาการ การใช้เวลาว่าง วัฒนธรรม ประเพณี และการให้ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ เป็นต้น โดยส่วนใหญ่แล้วรัฐบาลและหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลด้านการศึกษาจะเป็นผู้ดำเนินงานในการจัดการศึกษา/เรียนรู้ในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี อย่างไรก็ตาม ยังได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่ต้องการให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ เช่น หน่วยงานด้านสุขภาพ ศาสนา เยาวชน เป็นต้น ความรู้ที่ผู้สูงอายุได้รับจากการเข้ารับบริการที่จัดขึ้นสามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ มีรายได้ และพึ่งพาตัวเองได้ ประกอบกับความพยายามของรัฐบาลที่จะเพิ่มอายุการทำงานให้แก่ผู้สูงอายุทำให้แนวคิดการเรียนรู้ทางไกลตลอดชีวิตและการศึกษาต่อเนื่องเกิดขึ้นในประเทศอย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานที่มุ่งให้ประโยชน์แก่ผู้สูงอายุในประเทศสาธารณรัฐเกาหลีจะส่งผลต่อความสมบูรณ์ทางร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุอันนำไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพต่อไป

ประเทศญี่ปุ่น

ข้อมูลพื้นฐาน

สถาบันปัญหาประชากรแห่งประเทศญี่ปุ่น (Institute of Population Problems, 2007) ได้คาดประมาณว่าในทศวรรษที่สองของศตวรรษที่ 21 จำนวนผู้สูงอายุที่มีอายุ 65 ปีและสูงกว่า 65 ปี จะมีจำนวนมากกว่าประชากรอายุ 15 ปี และต่ำกว่า นอกจากนั้นจำนวนผู้สูงอายุ จะมีจำนวนมากถึง 1 ใน 4 ของประชากรทั้งหมด ตามมาตรฐานของสหประชาชาติ ว่าด้วยข้อกำหนดด้านประชากรศาสตร์ ประเทศญี่ปุ่น ถูกระบุให้เป็น Aging Society ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 เมื่อประชากรสูงวัยที่มีอายุสูงกว่า 65 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนเกินกว่าร้อยละ 7 ของจำนวนประชากรรวมของประเทศ และต่อมาในปี ค.ศ. 1994 ประเทศญี่ปุ่นก็ได้รับการปรับสถานะไปสู่ Aged Society เนื่องจากประชากรสูงวัยได้เพิ่มสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 14 ของประชากรทั้งประเทศ และมีแนวโน้มที่ประชากรสูงวัยจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 27.8 ภายในปี 2025 จากผลการสำรวจจำนวนประชากรญี่ปุ่น เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 2008 พบว่า ประชากรจำนวนกว่า 24.66 ล้านคน ซึ่งนับเป็น 1 ใน 5 ของประชากรทั้งประเทศ เป็นกลุ่มประชากรที่มีอายุมากกว่า 65 ปีขึ้นไป และในจำนวนนี้มีประชากรที่มีอายุเกินกว่า 75 ปีขึ้นไปมากถึง 10.88 ล้านคน (สมศักดิ์ ดำรงสุนทรชัย, 2553)

การเปลี่ยนผ่านสถานะจาก Aging Society ไปสู่ Aged Society อย่างรวดเร็วของประเทศญี่ปุ่นดังกล่าว นับเป็นอัตราการเติบโตของกลุ่มประชากรสูงอายุที่ใช้เวลาดั้งมาก เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศพัฒนาแล้วอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นประเทศเยอรมนีและประเทศอังกฤษ ที่ใช้เวลากว่า 40 ปี หรือกรณีของสวีเดนที่ใช้เวลานานถึง 85 ปี หรือฝรั่งเศสที่ใช้เวลานาน ถึง 115 ปี ในการเปลี่ยนผ่านจาก Aging Society มาสู่ Aged Society การเพิ่มขึ้นของกลุ่มประชากรสูงอายุในประเทศญี่ปุ่น นอกจากจะเป็นผลมาจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้เกิดพัฒนาการด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงมาตรฐานการดำรงชีวิตที่เอื้อให้ประชากรญี่ปุ่นมีอายุยืนยาวขึ้น

จากการสำรวจประชากร เมื่อปี ค.ศ. 1963 พบว่า จำนวนประชากรที่มีอายุสูงกว่า 100 ปี มีจำนวนเพียง 163 คน แต่ในปี ค.ศ. 2008 ได้เพิ่มจำนวนเป็น 23,038 คน ขณะที่อายุโดยเฉลี่ยของประชากรได้เพิ่มจาก 50-54 ปี จากการสำรวจในปีค.ศ. 1947 เป็นอายุ 81- 84 ปี ในการสำรวจเมื่อปี ค.ศ.2008 ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าชาวญี่ปุ่นมีอายุยืนยาวขึ้น

นโยบายด้านผู้สูงอายุ

รัฐบาลญี่ปุ่นได้จัดทำนโยบายด้านผู้สูงอายุ โดยมีแนวทางและรูปแบบการส่งเสริมผู้สูงอายุใน 4 ประเด็น คือ การประกอบอาชีพและรายได้ (Work and Income) การดูแลสุขภาพและสวัสดิการ (Health and Welfare) การศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ (Education) และการจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ (Living Environment) การส่งเสริมการศึกษาพัฒนาองค์ความรู้และการวิจัย (Promoting Surveys and Research) (The Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology, 2008) คือ

1. ด้านการประกอบอาชีพและการมีรายได้ ในการการประกอบอาชีพ และการมีรายได้ รัฐบาลญี่ปุ่นดำเนินการตามนโยบาย The Act Concerning Stabilization of Employment of Older Person (Act. No.68, 1971) ซึ่งกล่าวถึงกฎหมายว่าด้วยการจ้างงานผู้สูงอายุในปี 1971 โดยสรุปสาระสำคัญของกฎหมายดังกล่าวที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้สูงอายุได้ดังนี้ (Ministry of Health, Labour and Welfare, 2008)

1) นายจ้างหรือสถานประกอบการ มีหน้าที่ต้องให้หลักประกันแก่ลูกจ้างผู้สูงอายุในเรื่องของโอกาสที่จะได้รับการจ้างใหม่ (Reemployment) จนกระทั่งลูกจ้างมีอายุ 65 ปี หากลูกจ้างผู้สูงอายุนั้นมีความประสงค์จะทำงานต่อไป ทั้งนี้ นายจ้างต้องสร้างมาตรการเพื่อพัฒนาความสามารถในการประกอบอาชีพให้แก่ลูกจ้าง ปรับปรุงเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการทำงานสำหรับผู้สูงอายุ และให้ความช่วยเหลือแก่ลูกจ้างผู้สูงอายุในการได้รับการจ้างงานใหม่

2) รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่จัดทำและส่งเสริมมาตรการต่างๆ ที่ช่วยให้ผู้สูงอายุ มีโอกาสได้รับการจ้างงานหรือได้ทำงานตามความสามารถ และความถนัดของผู้สูงอายุ ได้แก่ การจัดทำระบบเครือข่ายเพื่อบรรจุผู้สูงอายุเข้าในตำแหน่งงานต่างๆ รวมทั้งการฝึกอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุด้วย ทั้งนี้ อาจขอความร่วมมือจากนายจ้างหรือสถานประกอบการเพื่อการดำเนินการดังกล่าวด้วย

3) สถานประกอบการร่วมกับสหภาพแรงงานของสถานประกอบการ กำหนดมาตรฐานความสามารถและสมรรถภาพในการทำงาน ของลูกจ้างเกษียณที่เข้าข่ายจะได้รับการจ้างงานใหม่

หนึ่งในนโยบายที่ให้ความสำคัญกับการทำงานของพนักงานในประเทศญี่ปุ่น คือการกำหนดพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการขยายเวลาชั่วโมงการทำงานโดยมีวัตถุประสงค์เนื่องจากเห็นความสำคัญของการสร้างความสมดุลระหว่างการดำเนินชีวิตประจำวันและการทำงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร ตัวอย่างเช่น การเพิ่มโอกาสในการต่อรองของพนักงานในด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการทำงานเช่น เงินเดือน ระยะเวลาในการทำงาน และการคำนึงถึงคุณภาพชีวิตของพนักงาน เช่น ด้านสุขภาพ การดูแลบุตรหลาน การเปลี่ยนย้ายงาน เป็นต้น โดยในพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการ สำหรับองค์กรหรือหน่วยงาน เพื่อนำไป

ปฏิบัติ เช่น การแต่งตั้งคณะกรรมการในการทำงานเพื่อกำหนดแผนการดำเนินการ และส่งแผนให้กระทรวงพิจารณาตัดสินใจ เพื่อดูให้เหมาะสมกับกฎหมายที่มีอยู่

2. ด้านการดูแลสุขภาพ รัฐบาลญี่ปุ่นได้มีการออกนโยบายที่หลากหลายเพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าถึงการบริการด้านสุขภาพ ได้แก่ การขับเคลื่อนนโยบายระดับชาติที่สำคัญของประเทศญี่ปุ่น (Health Japan 21) ได้กำหนดเป้าหมายเพื่อการส่งเสริมและสนับสนุนสุขภาพของประชาชนตลอดชีวิต การป้องกันโรค และปัจจัยเสี่ยงต่างๆ และมีการกำหนดกฎหมาย พระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ เช่นกระทรวงสาธารณสุข แรงงานและสวัสดิการสังคมที่ได้กำหนดพระราชบัญญัติการเกษียณอายุราชการ และการกำหนดสวัสดิการเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่ำ ไม่มีรายได้ให้มีสวัสดิการพื้นฐาน ให้มีที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ยังมีการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องเช่นในปี 2008 มีการกำหนดระบบการดูแลสุขภาพและบริการทางการแพทย์สำหรับผู้สูงอายุที่มีอายุ 75 ปีขึ้นไป โดยให้ความสำคัญกับสุขภาพและที่อยู่อาศัย ตลอดจนยังมีการให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุที่มีอายุต่ำกว่า 65 ปีเพื่อให้สามารถรับบริการทางการแพทย์ได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน

3. ด้านการศึกษาและการมีส่วนร่วมของสังคม พระราชบัญญัติการศึกษาขั้นพื้นฐาน ค.ศ. 2006 ซึ่งเป็นฉบับเพิ่มเติม มีวัตถุประสงค์หลักในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต การร่วมมือกับเครือข่ายการเรียนรู้จากภาครัฐและภาคเอกชน ในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตในสถานประกอบการ และในระดับพื้นที่ ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยชมรมผู้สูงอายุภูมิภาค เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ในสังคม และมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะต่างๆ ขยายโอกาสในการเรียนรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมายหลากหลายวัย เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ห้องสมุดชุมชน พิพิธภัณฑ์ และศูนย์การศึกษาสำหรับสตรี เพื่อส่งเสริมการศึกษา พัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็น ทักษะชีวิต ศิลปวัฒนธรรม การกีฬาและนันทนาการผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดี เกี่ยวกับสังคมผู้สูงอายุ และหลักสูตรสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ ภายใต้กฎหมายการเรียนรู้ตลอดชีวิต ค.ศ. 1990 (The Ministry of Education, Culture, Sports, Science, and technology, 1990)

4. ด้านการจัดสิ่งแวดลอมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ รัฐบาลญี่ปุ่นได้ออกพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม บ้านเรือนที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ บุคคลทุพพลภาพ ผู้ด้อยโอกาส เช่น พระราชบัญญัติการส่งเสริมบ้านเช่าสำหรับผู้มีความต้องการพิเศษ เพื่อเพิ่มจำนวนให้เพียงพอกับความต้องการที่แท้จริง ในขณะที่เดียวกันก็มีคุณภาพดีสำหรับผู้สูงอายุ โดยการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเหล่านี้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความสะดวกสบายในการใช้ชีวิตได้อย่างสะดวกสบาย ซึ่งภาคเอกชนก็ได้รับการสนับสนุนด้วย ในกรณีที่ต้องการสร้างบ้านในลักษณะนี้เพื่อผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ยังมีกฎหมายที่ส่งเสริมด้านการคมนาคมขนส่ง อุปกรณ์อำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ เช่นการทำทางเท้าที่เหมาะสมในการเดินสำหรับผู้สูงอายุ การกำหนดที่นั่งในรถสาธารณะสำหรับผู้สูงอายุ สิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ทำให้ผู้สูงอายุไม่มีอุปสรรคในการดำเนินชีวิต กิจกรรมการจัดสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ ครอบคลุมถึงห้องเรียนสำหรับผู้สูงอายุ โดยการจัดหาอาสาสมัครช่วยเรียนมาช่วยผู้สูงอายุในการเรียนทำให้ไม่มีอุปสรรคในการเรียนสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

ตัวอย่างกฎหมาย เช่น Act on Promotion of Rental Supply for People in Need of Securing a Housing (2007) ซึ่งเป็นนโยบายที่มีสาระเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมของบ้านเรือนให้เหมาะสมกับสภาพร่างกายและความต้องการของผู้สูงอายุ จัดโครงสร้างของอาคารบ้านเรือนให้เหมาะสมกับสภาพร่างกายของผู้สูงอายุ จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกภายในบ้านเรือนสำหรับผู้สูงอายุ และออกแบบบ้านเรือนให้ตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุ (National Institute for Land and Infrastructure Management, 2008)

ทางด้าน Law of Promoting Barrier free Transport and Facilities for the Elderly and Disabled (New Barrier free Act, 2006) มีสาระที่เป็นนโยบายเพื่อให้ผู้สูงอายุหรือผู้พิการสามารถเข้าถึงการให้บริการด้านการขนส่งมวลชน มีความปลอดภัยในการเดินทาง รวมทั้งผู้สูงอายุที่เดินเท้า โดยจัดการรักษาความปลอดภัย จัดทางเดินให้กับผู้สูงอายุตามที่ต่างๆ เช่น สถานีรถไฟ สนามบิน ท่าเรือ รถโดยสาร เป็นต้น (National Institute for Land and Infrastructure Management, 2008)

5. การส่งเสริมการศึกษาพัฒนาองค์ความรู้และการวิจัย ศูนย์การศึกษาสำหรับผู้สูงอายุระดับชาติ เป็นหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการดูแลผู้สูงอายุ การได้รับการดูแลทางการแพทย์ และการวิจัยพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น โรคของผู้สูงอายุ โดยร่วมมือกับองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐเฉพาะทาง ทำการวิจัยเชิงลึกทั้งระยะสั้นและระยะยาว เช่นโครงการป้องกันโรคมะเร็งเพื่อหากระบวนการรักษาที่เหมาะสม เทคนิคการวินิจฉัยโรค การพัฒนานวัตกรรมป้องกันและรักษาโรคมะเร็ง นอกจากนี้ศูนย์การศึกษาสำหรับผู้สูงอายุระดับชาติ ยังสนับสนุนส่งเสริมนักวิจัยรุ่นใหม่เพื่อพัฒนางานวิจัย โดยมีองค์กรที่เรียกว่า Japan Society for The Promotion of Science โดยการให้ทุนทำวิจัยเฉพาะทาง งานวิจัยส่วนใหญ่ที่ทำการจะอาศัยความร่วมมือของผู้สูงอายุ และการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนในสังคม

ในประเทศญี่ปุ่น มีหน่วยงานที่ดำเนินงานด้านการพัฒนาองค์ความรู้และการวิจัยสำหรับผู้สูงอายุ คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนางานวิจัย ฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น International longevity Center-Japan หน่วยงานนี้มีบทบาทในการศึกษา วิจัย แนวโน้มประชากร กิจกรรม การศึกษา และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับผู้สูงอายุ เป็นหน่วยงานที่มี

ศูนย์การดำเนินงานอยู่ทั่วโลก ศูนย์นี้มีการดำเนินงานที่หลากหลาย เช่น การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาภาวะการเสียชีวิต การศึกษาวิจัยระยะยาว 5 ปี เรื่อง วิธีการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ที่มีอายุ 75 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่กับคู่สมรส เป็นต้น นอกจากนี้มีการผลิตสื่อ เช่น สิ่งพิมพ์ ได้แก่ วารสาร ชื่อ Global Information Journal on Longevity and Society Global Aging Report ศูนย์นี้มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยและหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนการหาทุนสนับสนุน การทำงานของกระทรวงสุขภาพ แรงงานและสวัสดิการสังคม เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อไป

โครงการและกิจกรรมด้านการศึกษา

ประเทศญี่ปุ่นมีการจัดโครงการและกิจกรรมด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นโครงการระดับชาติที่สนับสนุนให้รัฐบาลส่วนท้องถิ่น เทศบาลและชุมชน

1. การให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษา

โครงการและกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่น เป็นการจัดใน 2 มิติดังนี้คือ

มิติที่ 1 การให้การศึกษเพื่อเตรียมตัวสำหรับการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ ได้แก่การจัดกิจกรรมให้ความรู้ การอบรมเพื่อเตรียมการในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ ภายหลังเกษียณอายุ

มิติที่ 2 เป็นการศึกษาเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตเป็นผู้สูงอายุได้อย่างมีความสุข เช่น การดูแลสุขภาพกาย สุขภาพจิต งานยามว่าง เป็นต้น

การให้การศึกษแก่ผู้สูงอายุดังกล่าว ส่วนใหญ่จัดในรูปของการศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยซึ่งจัดโดยหน่วยงานต่างๆ เช่น สถานศึกษา หน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน ชมรม มูลนิธิ สมาคมต่างๆ และจัดในรูปการฝึกอบรม การร่วมกิจกรรมสันตนาการและงานอดิเรก และการให้การศึกษผ่านสื่อมวลชน เป็นต้น

2. การให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจ หน่วยงานภาครัฐให้ความช่วยเหลือโดยการยกเว้นหรือลดหย่อนค่าใช้จ่ายต่างๆ แก่ผู้สูงอายุ

3. การให้ความช่วยเหลือด้านสังคม ส่วนใหญ่คือการให้สวัสดิการสังคม การสาธารณสุข และการอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ

4. การใช้คุณประโยชน์ของผู้สูงอายุ โดยการให้ผู้สูงอายุได้มีบทบาทในการให้คำปรึกษา แนะนำ หรือถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์แก่คนรุ่นใหม่

ในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ เพื่อการได้รับความรู้และการศึกษาที่ดี เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะและมีคุณภาพ เพื่อสุขภาพดี และเพิ่มเงื่อนไขทางกายภาพ

เพื่อความเป็นอยู่ที่ดี ความพึงพอใจ และความสนุกสนาน เพื่อชีวิตครอบครัวที่ดีกว่า เพื่อสังคมกับคนวัยเดียวกัน เพื่อเป็นงานอดิเรก

รูปแบบการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ การส่งเสริมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ การจัดห้องเรียนสำหรับผู้สูงอายุ การจัดหลักสูตรกิจกรรมอาสาสมัครสำหรับผู้สูงอายุ การจัดหลักสูตรกิจกรรมอาสาสมัครสำหรับผู้สูงอายุ การใช้คุณประโยชน์ทรัพยากรมนุษย์สำหรับผู้สูงอายุ โครงการประสานสัมพันธ์กับคนวัยต่างๆ และการจัดกิจกรรมให้คำปรึกษาแนะนำ

เนื้อหาสาระในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

เนื้อหาสาระ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ สรุปได้ดังนี้คือ

1. หลักสูตรส่งเสริมความมั่นคงในการดำรงชีวิต เป็นเนื้อหาที่เน้นด้านการให้ความรู้และฝึกทักษะการประกอบอาชีพ
2. หลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เน้นเกี่ยวกับการพัฒนาสุขภาพอนามัย การออกกำลังกาย สุขภาพ และกีฬา เช่น กิจกรรมการออกกำลังกาย งานอดิเรกสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น
3. หลักสูตรที่ส่งเสริมคุณค่าผู้สูงอายุ เน้นกิจกรรมเพื่อให้กำลังใจ เห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ เช่น การเผยแพร่ความรู้จากผู้รู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อถ่ายทอดไปยังอนุชนรุ่นหลัง
4. การให้การศึกษาดูแลผ่านกิจกรรมของชุมชนและหน่วยงานต่างๆ เช่น การฝึกอบรมทัศนศึกษา การกีฬาและนันทนาการ กิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม เป็นต้น

วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในญี่ปุ่นมีวิธีการต่างๆ เช่น การให้การศึกษาดูแลผ่านสื่อต่างๆ เช่น รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นต้น การให้การศึกษาดูแลผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การฝึกอบรม ทัศนศึกษา การเสวนากลุ่ม การกีฬาและนันทนาการ การเรียนรู้กับบุคคลใกล้ชิด เช่น กับเพื่อน หรือเพื่อนร่วมงาน หรือสมาชิกครอบครัว ซึ่งการให้การศึกษาดูแลผ่านกิจกรรมและสื่อดังกล่าว เป็นการให้การศึกษาดูแลโดยมีหน่วยงานระดับพื้นที่เป็นแกนกลางในการจัดกิจกรรม

ตัวอย่างโครงการ/กิจกรรมการศึกษา/เรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

1. การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อผู้สูงอายุ กรณีศึกษา โอกินาวา เมืองสำหรับผู้สูงอายุ

โอกินาวา (Okinawa) เป็นเกาะที่ตั้งอยู่ตรงด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะใหญ่ของประเทศญี่ปุ่น เป็นเกาะที่มีประชากรผู้สูงอายุที่มีอายุยืนมากที่สุด ตั้งแต่มีการนับจำนวนผู้สูงอายุในปี 1990 สำหรับญี่ปุ่นแล้วจำนวนผู้ที่มีอายุ 100 ปี ต่อคนจำนวนหนึ่งแสนคน นับเป็น 14.09

หากแต่โอกินาวามีจำนวนผู้สูงอายุมากกว่า 39.50 คนต่อคนหนึ่งแสนคน มีผู้สูงอายุที่มีอายุราวๆ 100 ปี จำนวน 17.984 คน โอกินาวามีผู้สูงอายุถึง 535 คนอาศัยอยู่บนเกาะแห่งนี้ โดยได้ชื่อว่าเป็นท้องถิ่นที่มีจำนวนผู้สูงอายุใกล้เคียง 100 ปี มากที่สุด นอกจากนั้นร้อยละ 80 ของผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตนเองได้ ไม่ต้องมีการพึ่งพาหมหรือพยาบาล หรือ Home care แต่อย่างใด

ผู้สูงอายุชาวโอกินาวาส่วนใหญ่มีจิตใจที่เป็นอิสระ สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยได้รับแรงสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชน และเป็นส่วนสำคัญของชุมชนของตนเอง ในหมู่บ้านที่มีจำนวนทั้งหมด 3,500 คน มีผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า 65 ปี ถึง 1,056 คน และมีอายุเกิน 90 ปีอยู่ 80 คน ซึ่งส่วนใหญ่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ มีชีวิตที่สมดุลและอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ผู้สูงอายุชาวโอกินาวาเป็นผู้ที่มีสุขภาพกายและจิตที่ดี ยังสามารถทำงานได้คล่องแคล่ว สามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ที่ป่วยเป็นโรคเรื้อรัง เช่น โรคหัวใจ มะเร็ง เบาหวาน มีจำนวนน้อยมาก

ปี ค.ศ. 1976 กระทรวงสุขภาพ แรงงานและสวัสดิการสังคม ประเทศญี่ปุ่น ได้ศึกษาว่าสภาพแวดล้อมของโอกินาวาส่งผลต่อการมีอายุยืนเมืองโอกินาวามากน้อยเพียงใด พบว่า เป็นเมืองที่มีพลเมืองที่มีอายุเฉลี่ย รวมทั้งมีอัตราการป่วยต่ำ ไม่มีโรคที่ร้ายแรง เช่น มะเร็ง โรคขาดสารอาหาร โรคอ้วน เป็นต้น จึงเป็นที่สนใจว่าเหตุใดคนที่อาศัยอยู่ในเมืองนี้จึงมีอายุยืนและมีสุขภาพแข็งแรง และพบว่าคำตอบคือ อาหาร (Rainbow Diet) เป็นปัจจัยที่สำคัญ กล่าวคือพลเมืองจะรับประทานอาหารทะเลหรือจำพวกถั่วพืช เช่น เต้าหู้ เป็นหลัก พืชผักผลไม้สดตามฤดูกาลและอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีและเหมาะสม คือ ออริมิทะเล อากาศบริสุทธิ์ ปัจจัยต่อมาคือผู้สูงอายุมีการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการรวมตัวเป็นชมรมผู้สูงอายุ เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น ทางศาสนา ก็ไปโบสถ์ร่วมกัน มีการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ เช่นการนั่งสมาธิ การทำโยคะ ทำให้มีสุขภาพจิตดี นอกจากนั้นผู้สูงอายุที่ส่วนใหญ่ยังทำงานในสถานประกอบการต่างๆ ทำให้ตนเองมีคุณค่าในสังคมไม่ต้องพึ่งพาลูกหลานหรือสวัสดิการของรัฐ และส่วนใหญ่ยังอาศัยอยู่กับครอบครัวใหญ่ๆ ที่มีทั้งลูกหลานหลายๆ วัย มีการถ่ายทอดประสบการณ์ต่างๆ จากรุ่นสู่รุ่น จะเห็นได้ว่าการมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง การมีสุขภาพจิตที่ดี การมีส่วนร่วมกับชุมชน และการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เปรียบเสมือนขาเก้าอี้ 4 ขาที่ประกอบด้วย (1) อาหาร (2) การออกกำลังกาย (3) สุขภาพจิตดี (3) การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขและพึ่งพาตนเองได้ จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้เมืองโอกินาวาเป็นเมืองที่มีพลเมืองสูงอายุอยู่มากที่สุดและมีอายุมากที่สุดในโลกอีกด้วย

2. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (The Community Cultural Learning Center: Kominkan)

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปี 1950 มีการก่อตั้ง Kominkan ขึ้นตาม Social Education Act เพื่อส่งเสริมการจัด Social Education โดยมีแนวคิดการจัดตั้งคือแนวคิดความ

เป็นประชาธิปไตยของ Social Education กล่าวคือ เป็นการศึกษารวมของประชาชนทั้งปวง โดยประชาชนและเพื่อประชาชน (An education of the people, by people and for the people) Kominkan หรือศาลาประชาคม (Citizen Hall) ได้จัดตั้งโดยอยู่บนพื้นฐานแนวคิดของ Social Education ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และในปี 1980 ได้มีการจัดการศึกษาตลอดชีวิตตามแบบฉบับของญี่ปุ่น ซึ่ง Kominkan ได้จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตให้แก่สังคมของญี่ปุ่น ด้วยการจัด Kominkan เป็นการดำเนินการโดยคนในท้องถิ่นและถือเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องส่งเสริมและจัดหาสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับประชาชนในการค้นหาความต้องการและตอบสนองความต้องการทางการศึกษาด้านการเรียนรู้แก่พวกเขา

Kominkan เป็นศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนที่ดำเนินการและจัดการทั้งหมดโดยเทศบาลเมือง และได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลและหน่วยงานทางการศึกษา ปัจจุบัน มีจำนวน 18,000 แห่งทั่วประเทศ ตั้งอยู่ทุกเขตเทศบาล มีสมาชิกผู้มาใช้บริการปีละ 7.5 ล้านคน จัดกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมต่างๆ ให้กับคนทุกเพศทุกวัย ตั้งแต่เด็กไปจนถึงผู้สูงอายุ เพื่อมารวมตัวกันในการทำกิจกรรมการเรียนรู้และทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ซึ่งนอกจากการจัดชั้นเรียนสำหรับเด็กแล้ว ก็ยังมีการจัด Senior Citizens' Classes เฉพาะสำหรับผู้สูงอายุด้วย

กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดให้กับผู้สูงอายุในช่วงเช้าและช่วงบ่าย โดยเก็บค่าธรรมเนียมในราคาไม่แพง ขึ้นอยู่กับ Kominkan แต่ละแห่ง และลักษณะของกิจกรรมที่ทำ ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นสำหรับผู้สูงอายุใน Kominkan นั้นได้รับการตอบรับที่ดีและมีผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่แล้วมีผู้เข้าร่วมที่เป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชายในอัตราส่วน 2:1

Kominkan ส่วนใหญ่เปิดให้บริการวันอังคาร-พฤหัสบดี เวลา 09.00-21.00 น. วันเสาร์และอาทิตย์เปิดทำการเวลา 09.00-17.00 น. ปิดให้บริการทุกวันจันทร์และวันหยุดราชการ

วัตถุประสงค์ของการจัด Kominkan

1. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับสมาชิกเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
2. ให้บริการด้านสวัสดิการด้านสุขภาพให้สมาชิกสามารถนำความรู้ไปใช้ในการดูแลสุขภาพร่างกายของตนเองได้ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
3. จัดกิจกรรมนันทนาการและอาสาสมัครช่วยเหลือสังคม
4. ส่งเสริมสุขภาพจิต ทำให้สมาชิกตระหนักว่าตนเองมีคุณค่า
5. ส่งเสริมให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การบริหารและการจัดการของ Kominkan

การจัดกิจกรรมของ Kominkan จะมีการประชุมคณะกรรมการที่เป็นคนในท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อวางแผนการดำเนินการจัดชั้นเรียน หลักสูตรและกิจกรรมและเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะ คิดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการ มีการจัดเป็นแผนดำเนินโครงการ

โดยการจัดกิจกรรมนั้นจะเชิญผู้ที่มีความรู้ในชุมชนและโรงเรียน วิทยาลัย มาเป็นวิทยากรให้ความรู้ อีกทั้งมีการจัดตั้งเป็นเครือข่าย Kominkan ในท้องถิ่นอื่นๆ ด้วย

กิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาผู้สูงอายุที่จัดโดย Kominkan เนื่อหาและกิจกรรมที่จัดใน Kominkan ส่วนใหญ่ออกแบบโดยแต่ละ Kominkan อย่างเป็นทางการ โดยคำนึงถึงบริบทของชุมชนและความสนใจของสมาชิกใน Kominkan

ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาผู้สูงอายุที่จัดโดย Kominkan เช่น กีฬา การเกษตร ดนตรี อาสาสมัคร สอนหนังสือให้กับเด็กเล็ก เข้าร่วมกิจกรรมกับเด็กเล็ก เยาวชน การศึกษา การศึกษาสำหรับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ การท่องเที่ยว อบรมงานศิลปะและหัตถกรรม เช่นพับกระดาษ (Origami) จัดดอกไม้ สุขภาพ ให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพร่างกาย ทำอาหาร เป็นต้น

3. ศูนย์การศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ Shinagawa Ward ประเทศญี่ปุ่น

ศูนย์การศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ Shinagawa Ward แม้ว่าจะไม่ได้จัดตั้งขึ้นภายใต้กฎหมายทางการศึกษาของสังคมในปี 1949 แต่ก็ได้มีโครงสร้างที่อยู่บนพื้นฐานของ Kominkan และยังมีเป้าหมายและหน้าที่ที่มีความคล้ายคลึง ศูนย์กลางตั้งอยู่ที่ส่วนที่เก่าแก่ที่สุดของโตเกียว เป็นอาคารขนาดใหญ่ 4 อาคารที่ช่วยในการอำนวยความสะดวกซึ่งตั้งอยู่กลางชุมชนของคนญี่ปุ่น ซึ่งได้มีการบำรุงรักษาอย่างดีด้วยอุปกรณ์สมัยใหม่ และมีผลสะท้อนที่ตามมาของเงินทุนและความสนใจของชุมชนที่มีเข้ามามากมาย เหล่าผู้บริหารนั้นมีพื้นฐานทางด้านของวิชาการในการศึกษาของผู้ใหญ่ และเน้นไปที่ประเด็นเฉพาะที่ให้ความสนใจต่อผู้ที่ปลดเกษียณแล้วและต่อประชากรที่มีอายุมากภายใน Shinagawa Ward

เหตุผลในการที่ผู้สูงอายุเข้ามาศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยในช่วงอายุนี้ เนื่องจากก่อนเกษียณอายุพวกเขาใช้เวลาไม่มากนักในการร่วมกิจกรรมระหว่างที่เรียนอยู่ เมื่อเรียนในวัยเกษียณจะได้ผลพลอยได้คือการเข้าร่วมกับกิจกรรมทางศึกษาในด้านวิชาการ คือได้เรียนรู้ข้อมูลใหม่ที่ตรงกับความสนใจของเขา เช่น ด้านสุขภาพ ประวัติศาสตร์และคอมพิวเตอร์ นอกจากนั้น ยังสร้างโอกาสให้เขาเจอและพบปะกับเพื่อนใหม่ๆ ในชุมชนด้วย

Kominkans และศูนย์การศึกษาสำหรับผู้ใหญ่นั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานตามโครงสร้างและวัตถุประสงค์ของ Kominkans ซึ่งเป็นตัวอย่างของสถาบันการเรียนรู้ที่ได้มีการพัฒนาเพื่อเป้าหมายเป็นกลุ่มพลเมืองที่สูงอายุในปัจจุบัน สิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ได้ช่วยในการสร้างระบบของการเรียนรู้ซึ่งเป็นที่ที่ชุมชนและสังคมสามารถทำงานร่วมกันและได้เน้นในเรื่องของการเรียนรู้เพื่อได้รับความรู้และการเรียนรู้โดยตรงด้วยตนเอง เพื่อที่จะทำให้ได้พบกับเป้าหมายในการศึกษาแบบชั่วชีวิต

4. Senior Centre

ประเทศญี่ปุ่นมีการจัด Senior Centre โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลและเทศบาลท้องถิ่น (Kanno,2008) โดยมี Senior Centre อยู่ทั่วภูมิภาคถึง 114 แห่งในเขตชุมชนท้องถิ่น ในแต่ละปีมีผู้สูงอายุจำนวนถึง 330,000 คนเข้าร่วมกิจกรรม โดยจัดให้กับผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป Senior Centre จัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ เพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ และลดช่องว่างระหว่างวัยผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชนในสังคม เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ในบ้านปลายชีวิต เพื่อให้ผู้สูงอายุใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม และเพื่อให้ผู้สูงอายุมีโอกาสพบปะกับบุคคลต่างๆ ในสังคม Senior Centre ดำเนินการโดยคนในท้องถิ่น โดยได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานจากเทศบาลท้องถิ่นที่ Senior Centre ตั้งอยู่ โดยมีการประชุมร่วมกับสมาชิกเพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการ ซึ่งความถี่ในการประชุมจะขึ้นอยู่กับข้อตกลงของแต่ละ Centre และยังได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวของผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกและชุมชนในด้านต่างๆ กิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาผู้สูงอายุที่จัดโดย Senior Centre ได้แก่ กิจกรรมการเรียนรู้และการพัฒนาผู้สูงอายุ ประกอบด้วยเนื้อหาของกิจกรรม 4 ด้านคือ ด้านสุขภาพ มีคณะแพทย์จากโรงพยาบาลหรือศูนย์บริการสุขภาพในท้องถิ่น มาตรวจสุขภาพและให้คำปรึกษาด้านสุขภาพแก่สมาชิกตามเวลาที่แต่ละ Centre กำหนด ด้านการศึกษา เช่น การเรียนภาษา ประวัติศาสตร์ คอมพิวเตอร์ บัญชี บริหารจัดการ การเรียนดนตรี การเรียนศิลปะ การเรียนเต็นร่าญี่ปุ่น การเรียนทำอาหาร การเรียนด้านเกษตร เป็นต้น ด้านนันทนาการ เช่น การเล่นกีฬา เล่นไพ่ ทักษะศึกษา เล่นดนตรี ฟ้อนรำ อาสาสมัคร ด้านการให้ข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ เช่น การอ่านหนังสือในมุมหนังสือของ Centre การชมภาพยนตร์ การจัดนิทรรศการต่างๆ และกิจกรรมการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิก เป็นต้น

5. การจัดการศึกษาโดยสถาบันการศึกษา (Rojin Daigaku)

เนื่องด้วยเทศบาล (Prefectural Government) ของแต่ละจังหวัด/เมืองของประเทศญี่ปุ่นเห็นความสำคัญของความจำเป็นที่ผู้สูงอายุจะต้องได้รับการศึกษาเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุข ดังนั้นจึงมีการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ (Rojin Daigaku) ขึ้นโดยมหาวิทยาลัย (Elder University) วิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ (Senior College) สำหรับที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปและอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ใกล้เคียงกับสถาบันการศึกษา ได้เข้ารับการเรียนรู้และร่วมกิจกรรมกับสถาบันการศึกษา (Kanno, 2008)

การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุโดยสถาบันการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้ใหม่ๆ สามารถเติมเต็มความต้องการการเรียนรู้ให้กับชีวิต ในด้านการบริหาร

และการจัดการศึกษาในสถาบันการศึกษา มีการดำเนินการโดยคณะกรรมการของสถาบันนั้นๆ โดยมีแต่ละเทศบาลเป็นผู้สนับสนุนและให้คำปรึกษาในการบริหารจัดการ ทั้งในด้านการให้คำแนะนำและด้านงบประมาณ การจัดหาสถานที่ในการจัดกิจกรรม อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนการจัดกิจกรรมจากหน่วยงานต่างๆ คนในสังคม ครอบครัวของผู้สูงอายุและผู้สูงอายุเองในการเข้าร่วมกิจกรรม ส่วนหลักสูตรและเนื้อหาที่สถาบันการศึกษาจัดให้กับผู้สูงอายุเป็นหลักสูตรสั้นๆ ที่มีความหลากหลายและออกแบบเป็นพิเศษให้แก่ผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุ หลักสูตรมีความหลากหลาย ตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุ โดยแบ่งเป็น 4 หมวดด้วยกัน คือ หมวดการเกษตร เช่น การปลูกพืช ไม้ดอก ไม้ใบและไม้ผล หมวดสุขภาพและการดูแลสุขภาพความเป็นอยู่ของตน เช่น บทบาทของผู้สูงอายุในครอบครัวและสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุและคนในครอบครัว งานอาสาสมัคร หมวดวรรณกรรม เช่น วรรณคดี ศิลปะการเขียนตัวอักษร และหมวดงานศิลปะ เช่น เครื่องปั้น/เครื่องเคลือบดินเผา ประวัติศาสตร์ศิลปะและงานเซรามิค และนอกจากจะเข้าเรียนในชั้นเรียนแล้ว ผู้เรียนยังได้มีการทำกิจกรรมนอกห้องเรียนด้วย เช่น การทัศนศึกษา กิจกรรมอาสาสมัคร ช่วยเหลือสังคม และมีการจัดเป็นชมรมทำกิจกรรมต่างๆ ของผู้เรียน เป็นต้น และเมื่อเรียนจบแล้ว ผู้เรียนจะได้รับประกาศนียบัตรจากสถาบันการศึกษาที่ตนได้ลงทะเบียนเรียน

1) มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ

ในปัจจุบันมีมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยเพียงไม่กี่แห่งในญี่ปุ่นที่ได้บรรจุเรื่องการศึกษาแก่ผู้สูงวัยเอาไว้เป็นหลักสูตรทางวิชาการ อย่างไรก็ตามได้มีความพยายามมากขึ้นที่จะทำให้การศึกษาในวิทยาลัยนั้นสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย โดยได้มีการเพิ่มจำนวนของโปรแกรมการศึกษาของผู้สูงวัยแบบไม่นับเครดิตการเรียนการสอน ในปี 1995 หลายมหาวิทยาลัยได้ดำเนินการสร้างขบวนการคัดสรรพิเศษสำหรับระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป มีผู้เข้าร่วมประมาณ 4,100 คน ในปี 1995 มหาวิทยาลัย 33 แห่งและบัณฑิตวิทยาลัยทั้ง 113 แห่งได้เสนอคอร์สทั้งช่วงภาคปกติและภาคค่ำรวมไปถึงมหาวิทยาลัยของรัฐบาลและเอกชนได้เสนอคอร์สภาคค่ำในระดับบัณฑิตศึกษา โปรแกรมส่วนมากนั้นผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมได้และมีการขยายหลักสูตรให้ครอบคลุมไปยังเรื่องของสุขภาพและยารักษาโรคด้วย รวมไปถึงประเด็นต่างๆ และเรื่องราวที่เป็น การสันทนการ (Nishide, 1990)

บางมหาวิทยาลัยได้เสนอถึงข้อดีในการให้เข้ามาเป็นนักศึกษาที่เข้าฟังการบรรยายโดยที่ไม่ต้องสอบในรายวิชาระดับปริญญาตรีและสูงกว่า (Nishide, 1990) มหาวิทยาลัยโตเกียวได้ให้คำอธิบายถึงผู้ที่เข้าฟังการบรรยายว่าเป็นบุคคลที่มีความต้องการที่เข้าเรียนในหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งคอร์สที่เลือกแล้ว หรือคนที่ต้องการเข้าไปทำงานทางด้านวิจัย บุคคลเหล่านั้นจะได้รับการยอมรับ トラบโดยที่พวกเขาไม่เข้าไปแทรกแซงกิจกรรมของชั้นเรียนตามปกติ ส่วนของคณบดีนั้นก็

จะให้การยอมรับในพื้นฐานของการทดสอบคุณภาพและการพิจารณาอื่นๆ ที่มีความสอดคล้องกับกฎของทางมหาวิทยาลัย

การลงทะเบียนของผู้สูงอายุในมหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยในการเรียนนั้นยังคงมีจำนวนไม่มากนัก นักศึกษาผู้ที่มีอายุ 55 หรือมากกว่านั้นเกือบที่จะไม่มีอยู่เลย อุปสรรคที่สำคัญคือ การสอบเข้าที่มีความยาก ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นเสียด้วย ส่วนของปัญหาอื่นๆ เช่น ค่าเรียน การขาดซึ่งผู้สอนกลุ่มของผู้สูงอายุ สิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอ การขาดซึ่งความสนใจในตัวของสถาบัน และการขาดซึ่งความสนใจจากตัวผู้สูงอายุเองในการที่จะหันกลับไปสู่ระบบการศึกษาในรูปแบบทางการอีกครั้งซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดตามมาจากการเกษียณหรือจากช่วงอายุที่มากแล้ว (Nishide, 1990)

อย่างไรก็ตาม จำนวนนักศึกษาที่สูงอายุ ก็มีจำนวนน้อยอยู่ มีเหตุผล มี 2 ทฤษฎี คือ 1. ความต้องการที่ลดลงในการศึกษาต่อในสายอาชีพ และ 2 ส่วนใหญ่ที่เรียน เป็นการเรียนเพื่อความสนใจเฉพาะเรื่อง เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และการเรียนเป็นเสมือนการหาความรู้เพิ่มเติม หรือเป็นงานอดิเรกของพวกเขา

รูปแบบการเรียนนั้น อิทธิพลของวัฒนธรรมการทำกิจกรรมร่วมกันหรือกิจกรรมกลุ่มจะเป็นที่นิยมสำหรับกลุ่มคนทุกช่วงอายุ ส่วนมากมักชอบกิจกรรมแบบกลุ่ม นอกเหนือจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นจึงได้เกิดโปรแกรมที่มีการผสมกันระหว่างการเรียนรู้โดยตรงด้วยตนเองกับการเรียนรู้แบบกลุ่ม เช่น พิธีการชงชา และศิลปะในการคัดลายมือ สิ่งเหล่านี้เป็นศิลปวัฒนธรรมของญี่ปุ่นที่เป็นที่ต้องการการเรียนรู้ส่วนบุคคล ที่จะต้องเน้นการเข้าร่วมเป็นกลุ่มด้วย

มีสถาบันการศึกษาจำนวนมากที่จัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุโดยตรง จัดเป็นโปรแกรมที่เข้าร่วมกับ Kominkans และกลุ่มองค์กร ชุมชนอื่นๆ และอย่างที่ทราบกันว่าจำนวนประชากรที่สูงอายุนั้นจะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ดังนั้นการศึกษาสำหรับบุคคลระดับอายุตั้งแต่ 55 ขึ้นไปนั้น จะได้รับการกำหนดออกมา ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับผู้เรียนในส่วนของมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยในอนาคตอันใกล้นี้ ดังความพยายามที่ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงจากการที่มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยจะมุ่งเน้นไปสู่โปรแกรมที่ตอบสนองต่อความสนใจ ความต้องการของกลุ่มผู้สูงอายุได้ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการต้องการเรียนรู้มากขึ้นของกลุ่มผู้สูงอายุต่อการศึกษาดำเนินไปในสถาบันการศึกษา

2) Inamino Gakuen (มหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ)

Inamino Gakuen เป็นสถาบันการศึกษาแห่งแรกในญี่ปุ่นที่ได้มีการก่อตั้งขึ้นมาโดยเฉพาะเพื่อนักศึกษาที่สูงอายุทั้งนี้โดยมีเป้าหมายที่จะสืบต่อประสบการณ์การเรียนรู้ชั่วชีวิตให้เกิดขึ้น ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี 1969 ในเมืองของ Kakogawa ในที่ทำการ Hyogo ซึ่งแต่ก่อนเคยเป็นวิทยาลัยทาง

การเกษตรของผู้ที่เรียนที่มีอายุน้อยกว่า ตัวของวิทยาลัยนั้นตั้งอยู่บนพื้นที่ภายในรั้วการศึกษาอยู่บนพื้นที่มากกว่า 45,000 เมตร ซึ่งใช้เวลาเดินไปถึงสถานีรถไฟได้ภายใน 10 นาที หนึ่งในลักษณะที่สำคัญของวิทยาลัยคือ ความสงบ การสร้างสภาพแวดล้อมให้ดูเป็นธรรมชาติ Inamino Gakuen ได้จัดเตรียมโปรแกรมเอาไว้ 4 ปีในระดับปริญญาตรี และหลักสูตรสองปี

การเริ่มสร้างมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุนั้นได้เริ่มขึ้นครั้งแรกในปี 1968 ภายหลังจากที่พิจารณาและอภิปรายกันแล้ว คณะกรรมการการศึกษาได้ตั้งงบประมาณไว้ที่ 2,300,000 เยน สำหรับโครงการนี้ เนื่องจากการขาดประสบการณ์ในการจัดการ บริหารและรูปแบบของสถาบันในแบบเดิมๆ Takashi Fukuchi เป็นประธานคนแรกที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นมา และมีคณะกรรมการในการวางแผนที่เน้นในเรื่องกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมและพยายามที่จะหลีกเลี่ยงเนื้อหาวิชาที่เน้นแต่เรื่องของบันเทิงอย่างเดียว ภายหลังจากการได้รับการยอมรับและเห็นชอบโดยผู้ปกครองและคณะกรรมการการศึกษาที่มีหน้าที่ Inamino Gakuen ที่ได้เปิดเมื่อวันที่ 1 ก.ค. 1969 ในช่วงปีแรกนั้นมีการเสนอโปรแกรมแค่ปีเดียว แต่ไม่นานต่อจากนั้นเนื่องจากความต้องการที่มีเพิ่มขึ้น ก็ได้เพิ่มวิทยาลัยที่มีการสอนสำหรับผู้สูงอายุ ที่มีระยะเวลา 4 ปี โปรแกรมสองปีสำหรับปริญญาตรีนั้นได้เริ่มต้นในเดือนเมษายน 1977 ในการตอบสนองต่อความน่าสนใจและความต้องการของนักศึกษาหลายๆ คนและกับผู้เรียนรู้ที่เป็นผู้ใหญ่ที่สูงอายุ

หนึ่งในวัตถุประสงค์หลักของวิทยาลัยคือ การทำให้เกิดเนื้อหาวิชาที่เป็นการทำทนาย ปรัชญาของวิทยาลัย โปรแกรมไม่ควรสร้างขึ้นเพียงฆ่าเวลาเท่านั้น หรือเพื่อเป็นการสนุกสนานเท่านั้น นักศึกษาส่วนมากจะมีความกระตือรือร้นที่จะทำตัวเองให้ทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ของโลก และเรียนรู้ต่อแนวคิดใหม่ด้วย ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักๆ ของหลักสูตร 3 ประการ คือ ทำทนายต่อวิถีคิดของนักศึกษา เพื่อพัฒนาความสามารถทางด้านจิตใจ และเพื่อที่จะสนับสนุนการใช้ชีวิตอย่างที่มีสุขภาพดี สมบูรณ์ (Fukuchi, 1985)

นักศึกษาจำเป็นต้องเรียนเนื้อหาวิชาการศึกษาตามปกติ ที่เน้นเรื่องการศึกษาทาง ศิลปศาสตร์ และสิ่งที่ต้องเรียนมาก่อนนั้นรวมถึงเรื่องของวรรณกรรม ปรัชญา ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ศาสนา และเหตุการณ์ในปัจจุบัน หลักสูตรส่วนที่สองที่นักศึกษาจะต้องศึกษานั้นรวมไปถึงวิชาหลักๆ ที่มีความสำคัญ และส่วนที่สามคือ การเข้าร่วมในกิจกรรมของสมาคม นักศึกษาจะต้องเลือกวิชาเอกเมื่อเข้าเรียนที่วิทยาลัยเพื่อที่จะให้ได้รับความรู้พิเศษและเพื่อที่จะเป็นส่วนที่สนับสนุนความสนใจแบบชั่วชีวิตในประเด็นต่างๆ การเข้าร่วมกับสมาคมนั้นได้รับการส่งเสริม สนับสนุนเพื่อที่จะได้รับงานอดิเรกใหม่และเพื่อที่จะได้ปรับปรุงการเข้าสมาคมกับคนในสังคมด้วย

ชีวิตตามปกติในแต่ละวันของนักศึกษาที่ Inamino Gakuen นั้นจะเริ่มต้นที่เวลา 9.30 ในตอนเช้า และมีการตามมาด้วยการสลับสับเปลี่ยนกันไประยะเวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมง โดยที่

ตลอดทั้งวันนั้นนักศึกษาจะเข้าร่วมในศิลปะของการออกกำลังกาย การบรรยาย กิจกรรมของสมาคม และการเข้ากับสังคม ได้มีการจัดการชั้นเรียนในหนึ่งวันต่อสัปดาห์กับแต่ละระดับชั้น (เช่น นักศึกษาปีที่ 1 เข้าร่วมวันจันทร์ ปีที่ 2 เข้าร่วมวันอังคาร)

นักศึกษาส่วนมากนั้นจะมีอายุระหว่าง 65 – 74 ปี และนักศึกษาบางส่วนที่มีอายุมากกว่า 80 ปี หนึ่งในสาขาวิชาเอกที่เป็นที่นิยมนั้นคือ วิชาศิลปะในการจัดสวน ส่วนเรื่องของค่าธรรมเนียมต่างๆ นั้นยังคงรักษาไว้ที่ราคาไม่สูงนัก และไม่มีค่าใช้จ่ายตั้งแต่แรก นโยบายนี้เริ่มตั้งแต่ปี 1977 (Fukuchi, 1985)

การจัดการศึกษาหลักสูตรนี้ มีนักศึกษาจำนวนมากที่แสดงความสนใจในโปรแกรมดังกล่าว ดังนั้น จึงได้มีโปรแกรมที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการ และจึงได้เกิด University of Air ที่ได้เริ่มขึ้นในปี 1977 โปรแกรมการศึกษานี้ใช้ Radio Kansai ที่เป็นสถานีคลื่นความถี่ส่วนบุคคล ดังนั้นจึงมีการจำกัดในขอบข่ายของการกระจายเสียง การบรรยายตามปกตินั้นจะออกอากาศเข้าวันเสาร์และตามมาด้วยโครงสร้างที่เป็นตามตารางกำหนดอยู่ในหนังสือเล่มเล็กผู้ที่เข้าร่วมจะตอบโดยการส่งรายงานตามที่ต้องการไปยังผู้บรรยายและเมื่อปลายคอร์สก็จะต้องมาเข้าร่วมการประชุมที่จัดขึ้นที่วิทยาลัย

ผลที่ได้จากการจัดการเรียนแนวทางนี้อีกประการหนึ่งคือ สถานประกอบการ เช่น วงการอุตสาหกรรมเองก็เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโปรแกรมที่จัดไว้ และมีสมาคมที่มีสมาชิกร่วมกันขายงานฝีมือต่างๆ ที่เกิดจากการเรียนตามหลักสูตรดังกล่าว

รูปแบบของ Inamino Gakuen ได้แสดงให้เห็นถึงความรับรู้ สำนึกที่มีมากขึ้นเกี่ยวกับความสำคัญในการศึกษาของผู้สูงอายุ ด้วยการมีเป้าหมายที่การเรียนรู้แบบตลอดชีวิต ดังนั้นโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา จึงมีบทบาทและอิทธิพลที่สำคัญต่อพลเมือง ประชากรอย่างเช่นในที่ทำการ Hyogo และเหมือนกันทั่วประเทศญี่ปุ่น

6. การพัฒนาทักษะผู้สูงอายุที่ยังประกอบอาชีพในสถานประกอบการ

เนื่องด้วยผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ของประเทศญี่ปุ่นร้อยละ 70 เป็นผู้ประกอบอาชีพในองค์กรและสถานประกอบการ บริษัทและหน่วยงานต่างๆ มีแนวโน้มที่จะทำงานต่อ สัญญาการทำงานแก่แรงงานผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ จนถึงอายุ 70 ปี (Survey on Employment Conditions of Older-persons, 2000) จึงทำให้มีแรงงานที่มีอายุ 60 ปีเพิ่มมากขึ้น และกลุ่มแม่บ้านผู้สูงอายุมีความต้องการเข้าสู่ตลาดแรงงานเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นผู้สูงอายุจึงควรได้รับการพัฒนาศักยภาพและฝีมือหรือทักษะให้เพิ่มมากขึ้น เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับเทคโนโลยีที่ก้าวหน้ามากขึ้น สามารถทำงานต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้วยเหตุผลดังกล่าว Ministry of Health, Labor and Welfare จึงสนับสนุนให้หน่วยงาน องค์กรรัฐและเอกชน ได้จัดให้มีการจัดการศึกษาและพัฒนาแรงงานผู้สูงอายุในสถานประกอบการ ให้กับผู้ที่อายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไปที่อยู่ในรูปแบบของการจัดกิจกรรมการพัฒนาผู้สูงอายุต่างๆ อีกทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นการจัดการพัฒนาผู้สูงอายุตาม Amendment of the Law Concerning of Older Persons (1986) เช่น

1) Job Centre (Kanno,2008) มีการจัดสัมมนาวิชาชีพ การให้คำปรึกษา การฝึกอบรม โดยให้สถานประกอบการเป็นผู้จัดกิจกรรมการพัฒนา การให้ความรู้ให้แก่ผู้สูงอายุ เช่น ความรู้ใน งาน การใช้คอมพิวเตอร์ การจัดการชีวิตประจำวัน การให้ความรู้และการฝึกอบรมเพื่อเข้าสู่การ ทำงานใหม่ เป็นการให้ความรู้และพัฒนาผู้สูงอายุที่เกษียณอายุหากแต่ต้องการกลับเข้าสู่การ ทำงานอีกครั้ง โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ การทำบัญชี ธุรกิจ การเขียนใบสมัครงาน การสัมภาษณ์เพื่อได้งาน การดูแลรักษาสุขภาพ การให้ความรู้เกี่ยวกับงานต่างๆ อย่างกว้างๆ โดย จัดกิจกรรมการศึกษา เช่น การอบรมหลักสูตรสั้นๆ 6 ชั่วโมง หรือเป็นหลักสูตรระยะยาว 6 เดือน โดยได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย วิทยาลัยต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งกิจกรรม ดังกล่าวได้รับความนิยมจากผู้ใหญ่และผู้สูงอายุที่เกษียณและต้องการกลับเข้าทำงานหรือหางาน ใหม่ทำ ตัวอย่างหลักสูตรโดยส่วนใหญ่ที่จัดให้กับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ ได้แก่ การจัดการโรงแรม การจัดการธุรกิจ การบัญชี การตกแต่งภายใน การใช้คอมพิวเตอร์ จิตวิทยาการทำงาน ภาษาต่างประเทศ เช่น ฝรั่งเศส อังกฤษ

2) Silver Human Resources Centre (International Longevity Center, 2005) เป็นศูนย์ที่จัดการงานให้กับผู้สูงอายุ ที่ผู้สูงอายุสามารถเลือกที่จะทำงานในชุมชนได้ตามความ ต้องการ ตามประสบการณ์ ความถนัดของตนเอง เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าคุณค่าต่อ สังคม นอกจากนั้นยังมีการให้การศึกษาค้นคว้าและพัฒนาศักยภาพให้กับผู้สูงอายุโดยไม่มีค่าใช้จ่าย ไม่ ต้องมีการทดสอบก่อนเข้าเรียน โดยจัดหลักสูตรและกิจกรรมทั่วไป และหลักสูตรที่เกี่ยวกับการ ทำงาน ทักษะอาชีพต่างๆ ที่ผู้เรียนมีความสนใจอยากจะทำประกอบอาชีพในบั้นปลายชีวิต อีกทั้งยัง มีการจัดการศึกษาทั่วไปให้กับผู้สูงอายุ เช่น หลักสูตรที่จัดขึ้นตามความต้องการของตลาดแรงงาน และความต้องการของผู้เรียน เช่น ภาษาต่างประเทศ ดนตรี ศิลปะ การทำงานแกะสลักไม้ การ เต้นรำ กิจกรรมการออกกำลังกาย โยคะ การเรียนวิธีการชงชา การสอนการตัดเย็บกิโมโน สอน การจัดดอกไม้ โดยได้รับการสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าวจากสถานประกอบการ องค์กรท้องถิ่น และได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากรัฐบาล

3) Silver Talent Centre (Kanno, 2008) เป็นสถานที่จัดหางานและพัฒนา ศักยภาพของผู้สูงอายุ ปัจจุบันมีจำนวน Silver Talent Centre ในประเทศมากกว่า 300 แห่ง โดย สมาชิกเป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 60-65 ปี ที่มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง สมบูรณ์ วัตถุประสงค์ของ

การจัด Silver Talent Centre คือ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมการจัดหา
งานและพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุให้มีรายได้ที่แน่นอน เสริมสร้างความรู้สึกประสบ
ความสำเร็จในบั้นปลายชีวิต ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในสังคม ผู้สูงอายุจะได้รับการ
พัฒนาศักยภาพและความรู้ที่จะนำกลับไปใช้ในการทำงานอีกครั้งหลังเกษียณอายุ ในการ
บริหารงานของ Silver Talent Centre ได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานจากองค์กรท้องถิ่นและ
รัฐบาลกลาง กิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาผู้สูงอายุ กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัด มีความหลากหลาย
เช่น ช่างฝีมือระดับมาตรฐานและระดับสูง การให้บริการทางสังคม ธุรกิจ การบริหารจัดการ
ภาษาต่างประเทศ คอมพิวเตอร์ การบัญชี การเจรจาต่อรอง

7. โครงการและหน่วยงานด้านสังคมอื่นๆที่จัดกิจกรรมพัฒนาผู้สูงอายุ

โครงการและหน่วยงานด้านสังคมอื่นๆที่จัดขึ้นโดยรัฐบาลส่วนท้องถิ่น เทศบาล ชุมชน
เป็นผู้ดำเนินการ โดยมี Ministry of Health, Labour and Welfare เป็นผู้ให้การสนับสนุนการจัด
กิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุ (Cabinet Office, 2008) เช่น

1) โครงการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพจิตผู้สูงอายุ (Cabinet Office, 2008)
โครงการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพจิตผู้สูงอายุ เป็นกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐโดย
จัดให้บริการผู้สูงอายุตามศูนย์สาธารณสุข โดยให้บริการให้คำปรึกษาและบริการทางด้าน
สุขภาพจิตแก่ผู้สูงอายุและครอบครัวของผู้สูงอายุ

2) โครงการให้บริการเพื่อส่งเสริมความเข้าใจผู้สูงอายุ เป็นโครงการที่ Ministry
of Health, Labour and Welfare จัดขึ้นเพื่อสนับสนุนรัฐบาลส่วนท้องถิ่น ในการดำเนินกิจกรรม
ต่างๆ สำหรับผู้สูงอายุและครอบครัวเช่นการปรับปรุงทัศนคติการใช้ชีวิตร่วมกับผู้สูงอายุในบ้าน
การให้บริการด้านต่างๆ แก่ผู้สูงอายุ เช่น สุขภาพ การให้สวัสดิการต่างๆ แก่ผู้สูงอายุในระดับ
ท้องถิ่น

3) ศูนย์ส่งเสริมความเข้าใจผู้สูงอายุระดับจังหวัด เป็นหน่วยงานที่จัดในระดับจังหวัด
เพื่อให้คำแนะนำเช่น ด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต การปรับตัวของผู้สูงอายุ การใช้ชีวิตในบั้น
ปลายชีวิตของผู้สูงอายุให้มีความสุข และให้บริการข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ

8. กิจกรรมอื่นๆ ที่จัดขึ้นตามนโยบาย/กฎข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ (Cabinet

Office, 2008) กิจกรรมต่างๆ เช่น Long-term Care Insurance System ได้มีการจัดกิจกรรมที่
เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น Comprehensive Community Support Centers เป็นศูนย์ที่จัดตั้งอยู่
แต่ละเทศบาลเมืองเพื่อปกป้องสิทธิของผู้สูงอายุ ให้คำปรึกษาอย่างเข้าอกเข้าใจผู้สูงอายุ และ
ต่อต้านความรุนแรงของกระทำใดๆ ต่อผู้สูงอายุ หรือ โครงการเพื่อให้ผู้สูงอายุตระหนักถึงภัยพิบัติ

ที่เกิดขึ้น เช่น แผ่นดินไหว ไฟไหม้ เช่น โครงการป้องกันไฟไหม้ ส่วนใหญ่ไฟไหม้จะเกิดขึ้นกับที่พักอาศัยของผู้สูงอายุและคร่าชีวิตผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการจัดโครงการป้องกันไฟไหม้แก่ผู้สูงอายุที่ติดอยู่ภายในอาคารและไม่สามารถช่วยตัวเองให้หนีรอดออกมาได้ โดยในอนาคตจะมีการพัฒนาระบบการเตือนภัยเมื่อเกิดไฟไหม้โดยจะแสดงข้อความดังกล่าวทางโทรศัพท์เคลื่อนที่ของผู้สูงอายุ

สรุป

ประเทศญี่ปุ่น เป็นตัวอย่างที่ดีของประเทศที่ให้ความสำคัญกับการดูแลและพัฒนาผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ เนื่องจากเป็นสังคมของผู้สูงอายุมาเป็นเวลานาน จึงมีหน่วยงานที่รับผิดชอบการดำเนินงานเพื่อผู้สูงอายุโดยเฉพาะ เช่น ทำให้การส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศญี่ปุ่น สอดคล้องกับปัญหา ความต้องการและความสนใจที่แท้จริง ตามสถานการณ์และบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป กิจกรรมส่วนใหญ่เน้นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า และสามารถใช้ชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเอง ดังจะเห็นจากการจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุ ของสถาบันการศึกษาต่างๆ การจัดการกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Kominkan) Silver Human Resources Centre ที่มีอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ และหน่วยงานพัฒนาองค์ความรู้ งานวิจัย และฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ และประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานระดับนานาชาติ International longevity Center-Japan เนื้อหากิจกรรม ประกอบด้วย การพัฒนาความรู้ ทักษะชีวิตที่จำเป็นต่อการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี การพัฒนาทักษะชีวิต เป็นต้น จุดเด่นที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของประเทศญี่ปุ่น คือ เมืองโอกินาวา ซึ่งเป็นเมืองที่เป็นตัวอย่างที่ดีในการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ การดำเนินชีวิตที่ดี การดูแลตนเองด้านสุขภาพอนามัย สุขภาพจิต การฝึกอาชีพ และการอยู่ร่วมกับคนหลากหลายวัยทั้งในครอบครัวและในชุมชน แนวโน้มของผู้สูงอายุในอนาคต คือ การขยายอายุค่าจำกัดความของคำว่า ผู้สูงอายุเป็น 75 ปี ซึ่งส่งผลต่อการให้บริการของรัฐ เช่น ระบบบำนาญ และการดูแลผู้สูงอายุในทุกๆ ด้าน ซึ่งนำไปสู่การดำเนินการให้บริการให้มีประสิทธิภาพและตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุต่อไป

ประเทศฟินแลนด์

ข้อมูลพื้นฐาน

ฟินแลนด์เป็นประเทศหนึ่งที่มีโครงสร้างประชากรคล้ายๆ กับประเทศในยุโรปและประเทศอื่นๆ ในโลก กล่าวคือมีสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุค่อนข้างสูง ในปี ค.ศ. 1990 ฟินแลนด์มีผู้สูงอายุ

เป็นอันดับที่ 17 ของโลก ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 11.7 ของประชากรทั้งหมดของประเทศ ต่อมาในช่วง ค.ศ. 2000 ฟินแลนด์มีผู้สูงอายุเป็นอันดับที่ 17 ของโลก ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 13.10 ของประชากรทั้งหมดของประเทศ และมีการประมาณการว่าใน ค.ศ. 2020 ฟินแลนด์จะมีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมดของฟินแลนด์ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการพัฒนาทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม การแพทย์ การสาธารณสุขที่ทำให้อายุขัยเฉลี่ยของประชากรสูงขึ้น รวมทั้งการ ลดลงของอัตราการเกิดอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ภายหลังจากฟินแลนด์มีอัตราการเกิดในระดับสูง ในช่วงสงคราม (ค.ศ. 1941-1946) กลุ่มประชากรที่เรียกว่าคนรุ่นหลังสงครามจะเข้าสู่วัยเกษียณ ระหว่างปี ค.ศ. 2009-2016

การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุนับเป็นประสบการณ์ค่อนข้างใหม่สำหรับประเทศต่างๆ การเปลี่ยนแปลงนี้มีผลอย่างสำคัญต่อสถานะทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และสถานะแวดล้อม ที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์ ลักษณะของการจัดที่อยู่อาศัยเพื่อสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุ ซึ่งมีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ โดยที่ผู้สูงอายุก็มีแนวโน้มที่จะมีอายุเพิ่มขึ้น มีลักษณะทางร่างกายที่ต้องการการพึ่งพิงมากขึ้น รวมทั้งมีการตระหนักถึงความต้องการของตนเองและสิทธิที่พึงได้รับ มากขึ้นด้วย

ฟินแลนด์เป็นประเทศหนึ่งในจำนวนไม่กี่ประเทศในโลกที่มีลักษณะเป็นรัฐสวัสดิการ (Welfare State) ซึ่งมีการดำเนินการอย่างจริงจังในปี 2503 ซึ่งระบบบริการสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็น การศึกษา การแพทย์และสาธารณสุข และโภชนาการ ได้รับการสนับสนุนโดยรัฐ และแม้แต่ในช่วง ของเศรษฐกิจถดถอยในช่วงปี 2533-2543 ประเทศฟินแลนด์ก็ยังสามารถรักษาการเป็นรัฐ สวัสดิการอยู่ได้ โดยการใช้จ่ายในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและมีส่วนทำให้ ประเทศฟินแลนด์สามารถเพิ่มอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับที่สูง รวมทั้งการเพิ่ม ประสิทธิภาพในการผลิตทำให้ประชาชนสามารถเสียภาษีที่สูงและทำให้รัฐมีรายได้สูงกว่า บประมาณค่าใช้จ่ายในการจัดรัฐสวัสดิการ ในปัจจุบันประเทศฟินแลนด์ได้เคลื่อนเข้าสู่การเป็น สังคมยุคสังคมหลังอุตสาหกรรม (Post-Industrialized Society) ซึ่งมีฐานคิดหลักในเรื่องความ เสมอภาคในโอกาสและการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของประชาชนทุกกลุ่ม ซึ่งเป็นการปฏิเสธทัศนคติที่ เป็นการกีดกันคนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดจากการมีส่วนร่วมทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และ วัฒนธรรม การให้ความเสมอภาคทางการศึกษาอย่างแท้จริงทำให้ประชาชนในสังคมสามารถ เข้าถึงความรู้ และสามารถใช้ความรู้ สร้างความรู้ และใช้ความสามารถของตนเองอย่าง เต็มที่โดย ไม่มีประเด็นทางด้านเศรษฐกิจเข้ามาเป็นอุปสรรค ในประเทศฟินแลนด์ประชาชนทั่วไปสามารถ เข้าถึงนวัตกรรมต่างๆ ที่ได้รับการสร้างหรือคิดค้นขึ้นมา ความคิดใหม่ๆ และข้อมูลข่าวสารต่างๆ แพร่กระจายไปยังทุกส่วนของสังคมได้อย่างรวดเร็ว ประชาชนสามารถสื่อสารกันบนฐานของ ความรู้และข้อมูลที่ต่างฝ่ายต่างมีโอกาสเข้าถึงอย่างเสมอภาค จึงอาจกล่าวได้ว่า ฟินแลนด์ได้เข้าสู่

การเป็นสังคมข้อมูลข่าวสาร (Information Society) ไปพร้อมกับการเป็นสังคมยุคหลังทันสมัย (Statistic Office of Finland, 2009)

นโยบายด้านผู้สูงอายุ

ในการพัฒนาผู้สูงอายุของประเทศฟินแลนด์ ทางรัฐบาลฟินแลนด์ได้ออกกฎหมายที่มีชื่อว่า Finnish Policy on Aging ในการพัฒนาผู้สูงอายุ โดยมีเนื้อหาที่ครอบคลุมหลายด้านที่ผู้สูงอายุพึงจะได้รับประโยชน์จากกฎหมายนี้คือ ด้านการใช้ชีวิตความเป็นอยู่และการทำงาน ด้านสุขภาพ การใช้ประสิทธิภาพของผู้สูงอายุอย่างสูงสุด ด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ด้านการสื่อสารและการเดินทางของผู้สูงอายุ ด้านการศึกษาและวัฒนธรรม ด้านสวัสดิการทางสังคม การได้รับบริการทางสุขภาพ และด้านการมีปฏิสัมพันธ์และมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงอายุ

ใน The National Action Plan ของ The Ministry of Social Affairs and Health (2009) มีแนวทางในการพัฒนาผู้สูงอายุคือ Policy on Aging โดยมีสาระที่นำไปใช้ในการปฏิบัติดังต่อไปนี้

- 1) ต้องรักษาประสิทธิภาพการทำงานและการใช้ศักยภาพในตัวผู้สูงอายุให้มากที่สุด
- 2) ต้องทำให้แน่ใจว่าบ้านานาณที่ผู้สูงอายุได้รับนั้นจะสามารถนำไปใช้เพื่อช่วยเหลือตนเองของผู้สูงอายุในยามบั้นปลายชีวิตได้
- 3) ต้องสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีทั้งด้านที่อยู่อาศัย การดำรงชีวิต เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองและมีความสุข
- 4) ผู้สูงอายุจะต้องมีสิทธิในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและการเรียนรู้
- 5) ผู้สูงอายุจะต้องสามารถเข้าถึงสวัสดิการทางสังคมและบริการทางสุขภาพได้อย่างทั่วถึง

Policy on Aging ของประเทศฟินแลนด์เป็นนโยบายที่เผยแพร่และนำไปปฏิบัติในทุกภาคส่วนทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ซึ่งจะต้องจัดกิจกรรม ให้บริการต่างๆ ให้ได้ตรงตามความต้องการของผู้สูงอายุในแต่ละท้องถิ่น นอกจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่นำเอา Policy on Aging ไปใช้แล้วก็มีองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร ภาคเอกชนที่มีส่วนรับผิดชอบในด้านการให้สวัสดิการทางสังคมและการพัฒนาผู้สูงอายุ ซึ่งในประเทศฟินแลนด์มีองค์กรที่จัดกิจกรรมการพัฒนาผู้สูงอายุอยู่ทั่วประเทศถึง 1,000 องค์กร นำกฎหมายนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติด้วย

นอกจากนั้นการพัฒนาผู้สูงอายุยังมีการกล่าวถึงใน National Framework for High Quality Service for Older People ที่กำหนดโดย The Ministry of Social Affairs and Health (2008) โดยกำหนดไว้ใน 3 ด้าน คือ

- 1) การส่งเสริมสุขภาพและชีวิตความเป็นอยู่และการสามารถเข้าถึงบริการทางสังคมของผู้สูงอายุ
- 2) การได้รับการดูแลและการจัดสิ่งแวดล้อม ความเป็นอยู่ที่ดีที่ปลอดภัยและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีแก่ผู้สูงอายุ
- 3) มีการให้ความรู้และทักษะการดูแล การให้ความช่วยเหลือและจัดการพัฒนาผู้สูงอายุแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

การกำหนด Framework เพื่อให้องค์กรท้องถิ่นนำไปใช้ในการให้บริการที่ตรงตามความต้องการและร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ในการให้บริการดูแลและพัฒนาผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวอย่างโครงการ/กิจกรรมการศึกษา/เรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

1. Finnish Adult Education Centres

ประเทศฟินแลนด์มี Adult Education Centre อยู่จำนวน 207 แห่งทั่วประเทศ ซึ่งสามารถเรียกชื่อได้ 2 ชื่อคือ The Citizen Institute (Kansalaisopisto) และ Workers Institute (Työväennopisto)

วัตถุประสงค์ของการจัด Adult Education Centre มีขึ้นเพื่อการจัดกิจกรรมการศึกษาและการฝึกอบรมให้กับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุที่ต้องการที่จะเรียน โดยไม่คำนึงถึงอายุ ภูมิหลังทางการศึกษาและอาชีพ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุได้มีความเท่าเทียมกันทางการศึกษา โดยจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะและพัฒนาศักยภาพและบุคลิกภาพของผู้เรียน Adult Education Centre จัดกิจกรรมทางการศึกษาโดยยึดหลักปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิตโดยให้การศึกษและการฝึกอบรมแก่ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่และผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในทุกเทศบาลเมือง

การบริหารและการจัดการของ Adult Education Centre โดยส่วนใหญ่แล้วมีเทศบาลเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการบริหารจัดการ ซึ่งได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณหรือแหล่งเงินทุนจากรัฐบาล (ร้อยละ 53) เทศบาล (ร้อยละ 28) และค่าเล่าเรียนของผู้เรียน (ร้อยละ 15) หากแต่ Adult Education Centre บางแห่งมีองค์กรเอกชนเป็นเจ้าของและดำเนินการบริหารจัดการ

การจัดกิจกรรมของ Adult Education Centre ได้รับการสนับสนุนจากชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปะและวัฒนธรรม สถานศึกษา ห้องสมุดประจำเทศบาล องค์การบริหารส่วนเทศบาล สมาคมต่างๆ ในท้องถิ่น องค์กรอาสาสมัคร โดยมีการดำเนินงานเป็นเครือข่าย แต่ในท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกล จะมี Adult Education Centre เพียงห้องที่ละ 1 แห่งเท่านั้น

กิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาผู้สูงอายุที่จัดโดย Adult Education Centre ได้แก่ การศึกษาทั่วไปและการฝึกอบรมให้กับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุที่สนใจเข้าร่วมเรียนรู้ การอบรมภาษาต่างประเทศ การอบรมศิลปะและดนตรี การอบรมคอมพิวเตอร์ การอบรมเกี่ยวกับการดูแลร่างกายและสุขภาพ และการจัดการศึกษาทั่วไปให้กับกลุ่มต่างๆ เช่น ผู้ว่างงาน ผู้อพยพหรือผู้ลี้ภัยที่เข้ามาอยู่ในฟินแลนด์

การจัดการศึกษาและกิจกรรมของ Adult Education Centre นี้ จะจัดโดยผู้สอนที่เป็นผู้มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญในเนื้อหาต่างๆ

ในปี 2006 Adult Education Centre ทั่วประเทศมีผู้เรียนกว่า 620,000 คนมาลงทะเบียนเรียนในช่วงเย็นของทุกวัน และช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ ซึ่งผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ได้และมีความสุข มีความกระตือรือร้นในการมาเรียน ผู้เรียนเห็นว่าการเรียนการสอนมีคุณภาพดีและค่าเล่าเรียนมีความสมเหตุสมผล

Adult Education Centre มีกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นไปที่การนำตนเอง (Self-directed Learning) ของผู้เรียน โดยผู้เรียนจะต้องมีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตั้งเป้าหมายในการเรียนรู้และทำให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ตนตั้งไว้ โดยผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียน ผู้เรียนเรียนโดยใช้ประสบการณ์ของตนเองและการทำงานเป็นกลุ่ม อีกทั้งมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ช่วยในการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน

ในการเรียนนั้น ผู้เรียนจะต้องจ่ายค่าเล่าเรียนตั้งแต่ 10 ยูโรจนถึง 300 ยูโร โดยขึ้นอยู่กับจำนวนชั่วโมงที่เรียน จำนวนผู้เรียน สิ่งอำนวยความสะดวกและสื่อการสอนที่จะต้องให้

นอกจากผู้เรียนจะได้รับการเรียนรู้ การฝึกอบรมตามความต้องการของตนแล้ว ยังจะต้องทำกิจกรรมให้กับเด็กและเยาวชน กิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมของชุมชนอีกด้วย

Adult Education Centre แต่ละแห่งมีสมาคมผู้เรียนในการดูแลผลประโยชน์ให้กับผู้เรียน รวมทั้งเป็นผู้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหา กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และเป็นผู้จัดกิจกรรมนันทนาการเพื่อผ่อนคลายอารมณ์ให้กับผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่และผู้สูงอายุอีกด้วย

ในแต่ละ Adult Education Centre มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่แตกต่างกันออกไป โดยยึดหลักว่าจะต้องสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่นให้ได้ จำนวนบุคลากรนั้นขึ้นอยู่กับขนาดของ Adult Education Centre แต่กฎหมายได้กำหนดไว้ว่าบุคลากรของ Adult Education Centre ทุกแห่งจะต้องประกอบไปด้วยผู้อำนวยการหรือครูใหญ่ และผู้สอนที่สอนเต็มเวลาที่ึมีจำนวนที่เหมาะสม และมีผู้ช่วยด้านบริหาร

หลักสูตรของ Adult Education Centre ได้รับการวางแผนและออกแบบโดยผู้สอนร่วมกับผู้อำนวยการหรือครูใหญ่ ส่วนผู้สอนที่เป็นอาจารย์พิเศษ (Part-time Teachers) มีส่วนรับผิดชอบแค่ร้อยละ 80 และผู้สอนจำเป็นต้องมีคุณสมบัติตามมาตรฐานวิชาชีพการสอน มีความรู้ในด้าน

ศาสตร์การสอนผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ ซึ่ง Adult Education Centre จะไม่จ้างผู้สอนที่เป็นอาสาสมัคร และผู้สอนได้รับค่าจ้างตามจำนวนชั่วโมงที่สอนและตามคุณวุฒิและประสบการณ์ในการสอน

2. มหาวิทยาลัยวัยที่สาม (University of the Third Age: UTA) (University of the Third Age, Finland, 2009)

ประเทศฟินแลนด์ มีการจัด มหาวิทยาลัยวัยที่สาม (University of the Third Age: UTA) สำหรับจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้สูงอายุ มหาวิทยาลัยวัยที่สามแห่งแรกตั้งขึ้นที่เมือง Jyväskylä เมื่อปี ค.ศ. 1985 โดยได้รับการสนับสนุนการจัดตั้งจาก Summer University และ Department of Health Science and Psychology แห่ง University of Jyväskylä ต่อมาในปี ค.ศ. 1989 ได้มีการขยายการดำเนินการของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ไปยังเมืองใหญ่ทั่วประเทศ จำนวน 9 แห่ง โดยได้รับการรับรองจาก The Finnish Ministry of Education ในปี 1991 ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบมหาวิทยาลัยเปิด (Open University) ที่เปิดสอนให้กับผู้สูงอายุของฟินแลนด์ ในการดำเนินการของมหาวิทยาลัยวัยที่สาม มีรัฐบาลท้องถิ่นที่มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ตั้งอยู่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการของมหาวิทยาลัยวัยที่สามอีกด้วย

มหาวิทยาลัยวัยที่สามได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงจากผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุชาวฟินแลนด์ ตั้งแต่แรกก่อตั้งในปี ค.ศ. 1998 มีจำนวนผู้เรียนถึง 4,000 คน ในปี ค.ศ. 2007 มีผู้เรียนจำนวนเพิ่มขึ้นถึง 17,000 คน โดยผู้เรียนของ UTA เป็นผู้มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไปซึ่งเป็นผู้เกษียณอายุจากงานแล้ว ผู้เรียนร้อยละ 75-80 เป็นผู้หญิง

มหาวิทยาลัยวัยที่สามจัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ 1) เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพกายและจิตที่แข็งแรง สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข 2) เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมกันในด้านการศึกษาและวัฒนธรรมของผู้สูงอายุและผู้ที่ยาววัยกว่า 3) เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์และการสื่อสารที่ดีระหว่างผู้สูงอายุและผู้ที่ยาววัยกว่า 4) เพื่อให้ความร่วมมือในการทำวิจัยด้านผู้สูงอายุกับสถาบันอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาผู้สูงอายุและหน่วยงานต่างๆ ที่ทำงานด้านผู้สูงอายุ เช่น Social Welfare and Health Service of Older People 5) เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุและผู้หลังเกษียณ

การจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยวัยที่สามยึดถือปรัชญาให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้ตลอดชีวิตและการเรียนมีความสำคัญต่อการสร้างความรู้ โดยผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ของตนเองและมีส่วนสำคัญต่อเนื้อหาวิชาการและกิจกรรมการเรียนรู้

ในด้านการบริหารงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สามมีคณะกรรมการบริหารมหาวิทยาลัยเป็นผู้ดำเนินการวางแผน ดำเนินการ จัดทำหลักสูตร และจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และมี

หน่วยงานภายนอกมหาวิทยาลัยอื่นๆ เข้าร่วมในการดำเนินการด้วย เช่น Adult Education Centre และมีการดำเนินการและประสานงานเป็นเครือข่ายกับประเทศต่างๆ

มหาวิทยาลัยวัยที่สามได้รับงบประมาณในการดำเนินการ ส่วนหนึ่งมาจากการเก็บค่าเล่าเรียนของผู้เรียน ซึ่งมีตั้งแต่ 20-60 ยูโรต่อภาคการศึกษา หากแต่จะเก็บค่าใช้จ่ายต่างหากประมาณ 20-100 ยูโรหากมีการเข้าร่วมการสัมมนาหรือเข้าเรียนคอมพิวเตอร์ขั้นพื้นฐาน บางแห่งจะได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนเทศบาล ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 18 ของงบประมาณทั้งหมด

กิจกรรมการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยวัยที่สามมีหลากหลายรูปแบบ เช่น การบรรยาย เนื้อหาการสัมมนา การฝึกอบรม การเรียนทางไกลและการเรียน Online การทำวิจัยกลุ่มย่อย การเรียนเป็นกลุ่ม (Study Group) การทัศนศึกษา ซึ่งแบ่งเป็นการทัศนศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรม การทัศนศึกษาต่างประเทศ และการทัศนศึกษาทางด้านธรรมชาติ ตลอดจนการศึกษาที่บ้าน

ส่วนเนื้อหาที่ให้กับผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ที่มหาวิทยาลัยวัยที่สามทุกแห่งจะมีเนื้อหาที่มีความหลากหลาย หากแต่แต่ละแห่งจะมีเนื้อหาที่แตกต่างกันไปเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและตรงตามบริบทของสังคมและตรงตามความต้องการของสังคมและผู้เรียน

มหาวิทยาลัยวัยที่สามจัดกิจกรรมการศึกษาให้แก่ผู้เรียนตั้งแต่หลักสูตรขั้นพื้นฐานไปจนถึงระดับอุดมศึกษา มีการจัดการฝึกอบรมทางด้านอาชีพ โดยมีความหลากหลายในเนื้อหาและกิจกรรม ผู้เรียนไม่ต้องสอบเข้าเรียนแต่อย่างใด มหาวิทยาลัยวัยที่สามจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุที่มีความสนใจที่จะเรียนรู้ โดยไม่จำกัดเพศ อายุ ภูมิหลังทางการศึกษา ภูมิหลังทางเศรษฐกิจ และอื่นๆ ซึ่งในการมาเข้าเรียนที่มหาวิทยาลัยวัยที่สามของผู้สูงอายุ มีเหตุผลต่างๆ กัน เช่น ขาดโอกาสทางการศึกษาในวัยเด็ก มีข้อจำกัดทางด้านการเงินและปัจจัยอื่นๆ อีกมากมาย

ผู้เรียนมหาวิทยาลัยวัยที่สามนอกจากจะใช้สถานที่ของมหาวิทยาลัยวัยที่สามเป็นที่เรียนรู้ในเนื้อหาแล้ว ยังใช้มหาวิทยาลัยวัยที่สามเป็นสถานที่ในการพบปะพูดคุย และทำกิจกรรมกลุ่มของผู้เรียนอีกด้วย

3. กิจกรรมการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ (Physical Activities for Older People)

ภายใต้ The Sport Act (1983) ซึ่งเป็นการให้บริการขั้นพื้นฐาน (Basic Services) แก่ผู้สูงอายุของประเทศฟินแลนด์ มีการจัดโปรแกรมที่มีชื่อว่า The Fit for Life Program (Kunnoswa Kaiken Ikää: KKI) ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นสำหรับบุคคลวัยกลางคนและสูงอายุ คือผู้ที่อายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป ในประเทศฟินแลนด์มีการจัดโปรแกรม KKI ในทุกท้องถิ่น ประมาณ

700 กว่าแห่ง ปัจจุบันมีผู้สูงอายุชาวฟินแลนด์ จำนวน 500,000 คน เข้ารับการบริการและเรียนวิธีการออกกำลังกายที่เหมาะสมด้วยตนเอง (National Institute for Health and Welfare, 2010)

วัตถุประสงค์ของการจัดโปรแกรมการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ โปรแกรมจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง สมบูรณ์

การบริหารและจัดการโปรแกรมการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ ดำเนินการโดยองค์การส่วนท้องถิ่น มีการดำเนินการเป็นเครือข่ายทั่วประเทศ โดยได้รับการร่วมมือจากหน่วยงานที่ส่งเสริมกิจกรรมการออกกำลังกาย (Health Enhancing Physical Activity: HEPA) โดยจัดตั้งเป็น Sport Club for Senior People, Sport Sectors Health Clubs และ Social and Healthcare Sectors สำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งมีอยู่ทั่วประเทศ และได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจาก The Ministry of Education และ The Ministry of Social Affairs and Health ของฟินแลนด์

4. การเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

การเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับผู้สูงอายุของประเทศฟินแลนด์ ดำเนินการโดย The Central Union for the Welfare of the Aged ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้สูงอายุ สาธารณะชน และหน่วยงานที่ผู้สูงอายุทำงานอยู่ โดยได้มีการจัดทำและตีพิมพ์หนังสือที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ เช่น หนังสือ Vanhustyö (Working with the aged) โดยมีการตีพิมพ์หนังสือที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุต่างๆ ปีละ 7 ครั้ง (The Central Union for the Welfare of the Aged, 2009)

5. การให้คำปรึกษาและส่งเสริมทางด้านจิตใจแก่ผู้สูงอายุจากองค์กรทางศาสนา

ผู้สูงอายุในประเทศฟินแลนด์ได้รับการบริการปรึกษาและส่งเสริมทางด้านจิตใจโดยมีองค์กรทางศาสนา โดยใช้โบสถ์และกิจกรรมทางศาสนาเป็นสื่อ/วิธีที่ช่วยให้ผู้สูงอายุชาวฟินแลนด์มีสุขภาพจิตที่ดี รวมถึงมีการให้บริการด้านต่างๆ แก่ผู้สูงอายุอีกด้วย

การดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุโดยองค์กรทางศาสนา มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุชาวฟินแลนด์มีสุขภาพจิตที่ดี โดยการให้คำปรึกษาและส่งเสริมทางด้านจิตใจ รวมถึงมีการให้บริการด้านต่างๆ แก่ผู้สูงอายุ

การดำเนินกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุนั้นจะดำเนินโดยโบสถ์และคณะบาทหลวง โดยมีบาทหลวงเป็นผู้จัดกิจกรรมให้คำแนะนำแก่ผู้สูงอายุที่มาเข้าร่วมกิจกรรมในโบสถ์

กิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาผู้สูงอายุที่องค์กรทางศาสนาเป็นผู้จัด พบว่า ผู้สูงอายุมาเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กับทางโบสถ์ในทุกสัปดาห์หรือตามเทศกาลทางศาสนา ผู้สูงอายุจะได้ฟังเพลงทางศาสนา ร้องเพลงสวด มีการพูดคุยกันเป็นกลุ่ม และทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัว ผู้สูงอายุที่มี

สุขภาพร่างกายที่ไม่แข็งแรงก็จะได้เข้าร่วมกิจกรรมที่เหมาะสมกับทางโบสถ์ด้วยเช่นกัน โดยจะได้รับการตรวจร่างกายและให้คำแนะนำในการดูแลสุขภาพร่างกาย ผู้สูงอายุจะได้ฟังสาระที่เป็นประโยชน์จากพระคัมภีร์ไบเบิลจากบาทหลวง ได้รับคำแนะนำด้านการใช้ชีวิตและการพัฒนาสุขภาพจิตจากบาทหลวงประจำโบสถ์ รวมทั้งได้มีการสารภาพบาป ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดความสบายใจ มีกิจกรรมการฝึกอบรมและได้รับข่าวสารต่างๆ ตามความต้องการของผู้สูงอายุ รวมทั้งมีกิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างผู้สูงอายุและครอบครัว อีกทั้งยังได้รับการส่งเสริมให้กำลังใจจากบาทหลวงและเพื่อนผู้สูงอายุด้วยกัน

6. การให้บริการแก่ผู้สูงอายุโดยกาชาดฟินแลนด์ (Finnish Red Cross) (Finnish Red Cross, 2009)

กาชาดฟินแลนด์มีบทบาทในการจัดการให้ความช่วยเหลือและดูแลความเป็นอยู่ของชาวฟินแลนด์ ครอบคลุมทั่วทั้งประเทศ คือ 12 เมือง และมีสาขาอยู่ตามท้องถิ่นของประเทศฟินแลนด์ถึง 569 แห่งด้วยกัน

การบริหารจัดการของกาชาดฟินแลนด์มีการดำเนินการเป็นคณะกรรมการ ซึ่งมีการดำเนินการเป็นระดับชั้น ตั้งแต่ระดับผู้บริหารระดับสูงที่มีหน้าที่ในการวางแผนการดำเนินการเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีของชาวฟินแลนด์ จนถึงระดับการปฏิบัติการ ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการด้านพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีของชาวฟินแลนด์ในทุกท้องถิ่น

กิจกรรมที่กาชาดฟินแลนด์จัดขึ้นโดยทั่วไปมีความหลากหลาย เช่น การบริจาคเลือด การป้องกันอุบัติเหตุ การต่อต้านการแบ่งแยกและต่อต้านความรุนแรง การพยาบาล การดูแลสุขภาพร่างกาย การให้บริการด้านต่างๆ ทางสังคม กิจกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน รวมถึงการให้บริการและการจัดกิจกรรมต่างๆ สำหรับผู้สูงอายุชาวฟินแลนด์

การจัดกิจกรรมเพื่อผู้สูงอายุโดยกาชาดฟินแลนด์มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีชีวิตที่มีความสุข อยู่อย่างมีความหมาย เพิ่มพูนคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุมีการพบปะสังสรรค์และเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม

กิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาผู้สูงอายุที่จัดโดยกาชาดฟินแลนด์ ดำเนินการโดยอาสาสมัครของกาชาดฟินแลนด์จัดกิจกรรมต่างๆ สำหรับผู้สูงอายุ เช่น การทัศนศึกษา การจัดกิจกรรมตามเทศกาลต่างๆ ของประเทศฟินแลนด์ และกิจกรรมนันทนาการ ตลอดจนการพักผ่อนหย่อนใจ

7. กิจกรรมการอบรมและพัฒนาผู้ดูแลผู้สูงอายุ

ตาม The Act on Social Welfare และ Act on Family Care Giving (2006) ของ The Ministry of Social Affairs and Health ของประเทศฟินแลนด์ ที่สนับสนุนให้ครอบครัวหรือญาติมีส่วนในการดูแลผู้สูงอายุ และส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ดูแลผู้สูงอายุ หรือญาติที่ดูแลผู้สูงอายุมีโอกาสพัฒนาตนเองในการดูแลผู้สูงอายุ จึงได้มีการจัดการอบรมและพัฒนาผู้ดูแลผู้สูงอายุโดย Association of Care Giving Relative and Friends สมาคมนี้อยู่ทั่วประเทศ และมีหน่วยงาน/องค์กรที่ทำหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุถึง 66 แห่งเป็นสมาชิกของสมาคมนี้ (Association of Care Giving Relative and Friends, 2009)

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเพื่อนหรือญาติที่ดูแลผู้สูงอายุโดย Association of Care Giving Relative and Friends มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อให้ความรู้และพัฒนาศักยภาพของญาติและเพื่อนของผู้สูงอายุ ให้สามารถดูแลผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Association of Care Giving Relative and Friends จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย เช่น การให้คำปรึกษา คำแนะนำและการให้แนวทางในการดูแลผู้สูงอายุอย่างถูกต้อง การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผู้สูงอายุและการดูแลผู้สูงอายุผ่านทางหนังสือ นิตยสาร Website วิทยุทัศน์ การจัดกิจกรรมพบปะเพื่อนหรือญาติที่ดูแลผู้สูงอายุด้วยกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ในการดูแลผู้สูงอายุ และการจัดกิจกรรมการอบรมความรู้ที่เกี่ยวกับการดูแลและการฟื้นฟูสมรรถภาพทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ ให้แก่เพื่อนหรือญาติของผู้สูงอายุ

8. เมืองสำหรับผู้สูงอายุในประเทศฟินแลนด์ (Seniorpolis)

เมืองสำหรับผู้สูงอายุ (Seniorpolis) ในประเทศฟินแลนด์ คือ นคร Ristjarvi จังหวัด Oulu ประเทศฟินแลนด์ เมืองแห่งนี้ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1867 มีอาณาเขต 904 ตารางกิโลเมตร ห่างจากเมือง Helsinki ซึ่งเป็นเมืองหลวงของฟินแลนด์ประมาณ 604 กิโลเมตร ซึ่งประเทศฟินแลนด์ได้พัฒนาเป็นเมืองสำหรับผู้สูงอายุ ด้วยทัศนียภาพที่สวยงาม เป็นเมืองขนาดเล็กที่เหมาะสมกับการทำกิจกรรมกลางแจ้ง และได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติว่าเป็นเมืองสำหรับผู้สูงอายุที่เสริมสร้างศักยภาพของผู้สูงอายุเป็นการเฉพาะ ด้วยการพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุและส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมและบริการของเมืองที่เอื้อกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ (Seniorpolis, 2009)

ใน ค.ศ. 2000 ประเทศฟินแลนด์ได้พัฒนาเป็นรูปแบบเมืองสำหรับผู้สูงอายุ (Seniorpolis) ประกอบด้วยหมู่บ้านที่มีสภาพแวดล้อมเหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ทั้งในรูปแบบบ้านและรูปแบบอพาร์ทเมนต์ การพัฒนาเมืองสำหรับผู้สูงอายุนี้ยังมีประโยชน์สำหรับวัยอื่น เช่น เป็นการเพิ่ม

โอกาสในการทำงานสำหรับวัยรุ่น ในการเปิดตลาดด้านการบริการ โดยเมืองแห่งนี้พัฒนาขึ้นสำหรับผู้ที่มีอายุ 55 ปีขึ้นไป โดยจัดขึ้นในรูปแบบของสวัสดิการ เช่น บ้านพักอาศัย การศึกษานันทนาการ เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุแบบเป็นองค์รวม

รูปแบบการพัฒนาเมืองสำหรับผู้สูงอายุในประเทศฟินแลนด์ เน้นการสร้างเครือข่ายจากต่างประเทศ มีการจัดสัมมนา การประชุม เพื่อหาเครือข่ายในการพัฒนาผู้สูงอายุอย่างสูงสุด โดยมีการร่วมมือด้านการจัดกิจกรรม และการกำหนดกรอบการพัฒนาาร่วมกัน โดยมีผู้เข้ามาศึกษารูปแบบของเมืองจากหลายประเทศ อาทิ กลุ่มประเทศนอร์ดิก เยอรมันนี สกอตแลนด์ ฝรั่งเศส แคนาดา นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายในการศึกษาวิจัยด้านผู้สูงอายุร่วมกับสถาบันการศึกษาระดับสูง เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์สำหรับผู้สูงอายุอีกด้วย

สิ่งอำนวยความสะดวกในนคร Ristjarvi จังหวัด Oulu ประเทศฟินแลนด์ ประกอบด้วย ตลาด สถานีอนามัย ร้านขายยา ศูนย์กิจกรรม สโมสร ร้านค้า หมู่บ้านและลานแคมป์ปิ้ง สถานีขนส่ง ร้านอาหารและศูนย์ศิลปวัฒนธรรมชุมชน ด้านการนันทนาการและกีฬาในนคร Ristjarvi เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ โดดเด่นในด้านพื้นที่ที่ติดกับทะเลสาบอันงดงาม เหมาะสมกับการทำกิจกรรมนอกสถานที่ เช่น การตกปลา การเก็บเห็ด การวิ่งออกกำลังกาย หรือการปั่นเขา รูปแบบกิจกรรมนันทนาการได้รับการออกแบบให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ มีเครื่องมือเครื่องใช้ที่เอื้อต่อสภาพทางกายภาพของผู้สูงอายุ และยังมีสโมสรเพื่อให้ผู้สูงอายุได้พบปะผู้คนในวัยเดียวกันอีกด้วย

Ristjarvi เป็นเมืองต้นแบบในการออกแบบบ้านที่เอื้อต่อสภาพทางกายภาพของผู้สูงอายุ ซึ่งมีรูปแบบเป็นบ้านชนบทที่มีขนาดเล็กหรืออพาร์ทเมนต์ ในสภาพแวดล้อมที่แวดล้อมด้วยธรรมชาติตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุในทุกด้าน ด้วยการออกแบบบ้านจากการวิจัย นอกจากนี้ยังมีการศึกษาเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านที่อยู่อาศัยที่ตอบสนองกับความต้องการของผู้สูงอายุ ความปลอดภัย ในบรรยากาศที่ไม่มีอุปสรรคต่อผู้สูงอายุ (Barrier-free Environment)

ด้านการจัดการศึกษา นคร Ristjarvi มีแนวคิดหลักเกี่ยวกับการศึกษาที่ไร้ช่วงอายุ ตามแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Learning) โดยรูปแบบการศึกษาใน นคร Ristjarvi มุ่งเน้นใน 3 ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านอายุรเวช และด้านนันทนาการ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างเสริมประสบการณ์และทักษะในวัยสูงอายุ ในรูปแบบพหุวัย คือ การร่วมเรียนรู้กับคนหลายวัย ซึ่งเป็นผลดีต่อการเรียนรู้ในวัยสูงอายุ ที่มีมวลประสบการณ์ที่แตกต่างกัน หลักสูตรการเรียนรู้ประกอบด้วย วิชาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม โดย Kajaani University จัดการสอนในรูปแบบการบรรยาย ในเนื้อหาทางศิลปะที่หลากหลาย ทางนคร Ristjarvi ได้มีสตูดิโอชุมชนที่พัฒนาเกี่ยวกับทักษะในการผลิตสื่อการเรียนรู้ของคนทุกวัย เช่น หนังสือ การถ่ายภาพ ซึ่งสตูดิโอชุมชนเป็นการเปิดกว้างสำหรับคนทุกวัยตั้งแต่เด็กถึงผู้สูงอายุ

สรุป

ประเทศฟินแลนด์เป็นประเทศหนึ่งที่มีโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุค่อนข้างสูง เนื่องจากการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การแพทย์ การสาธารณสุขที่ทำให้อายุขัยเฉลี่ยของประชากรสูงขึ้น และสืบเนื่องมาจาก ฟินแลนด์เป็นประเทศที่มีลักษณะเป็นรัฐสวัสดิการ (Welfare State) ซึ่งมีการดำเนินการ การศึกษา การแพทย์และสาธารณสุข และโภชนาการ ได้รับการสนับสนุนโดยรัฐ ทำให้มีโครงการ/กิจกรรมการศึกษา/เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในประเทศฟินแลนด์ มีจำนวนมาก มีรูปแบบหลากหลาย เพื่อให้สามารถสอดคล้องกับสังคมผู้สูงอายุ โดยโครงการ/กิจกรรมการศึกษา/เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ มีทั้งกิจกรรมที่จัดโดยหน่วยงานของรัฐบาล เช่น กิจกรรมการศึกษาและการฝึกอบรมให้กับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุที่จัดโดย Finnish Adult Education Centres และมีทั้งการจัดชุมชนผู้สูงอายุโดยภาคเอกชนในท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศ การจัดชุมชนผู้สูงอายุโดยภาคเอกชนนี้เป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในประเทศฟินแลนด์และนานาชาติ โดยมีเครือข่ายการดำเนินงานอยู่ทั่วประเทศและต่างประเทศ มีทั้งการจัดกิจกรรมการศึกษาที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุโดยตรงและกิจกรรมการศึกษาที่จัดและที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเพื่อนหรือญาติที่ดูแลผู้สูงอายุ และการเผยแพร่ข่าวสารเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีเกี่ยวกับผู้สูงอายุของประเทศฟินแลนด์ ดำเนินการโดย The Central Union for the Welfare of the Aged นอกจากนี้ยังมีการการพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุและส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมและบริการของเมืองที่เอื้อกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ โดยการจัดชั้นเรียนและอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิต และการสร้างเมืองสำหรับผู้สูงอายุ (Seniorpolis) ประกอบด้วยหมู่บ้านที่มีสภาพแวดล้อมเหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุที่อายุ 55 ปีขึ้นไปเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้สูงอายุแบบเป็นองค์รวม

ประเทศฝรั่งเศส

ข้อมูลพื้นฐาน

ประเทศฝรั่งเศสเริ่มให้ความสนใจเรื่องของคนชรา ตั้งแต่ปลายศตวรรษ ที่ 10 โดยมีนักสิทธิมนุษยชนที่ ชื่อ Edgar Morin เป็นหัวเรือใหญ่ ด้วยวลีที่ว่า “ความชรา คือ ชีวิตที่ต่อเนื่อง” Serge Guérin นักสังคมสังเคราะห์คนสำคัญ กล่าวว่า “อายุ คือ โครงสร้างสำคัญทางสังคมที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นประสบการณ์สำคัญที่สังคมต้องเรียนรู้เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตสูงสุด” (Wikipedia, 2010) ชาวฝรั่งเศส แบ่งผู้สูงวัยอายุระหว่าง 60 - 70 ปี เป็นผู้สูงอายุ วัยต้น (Young

Old) ผู้สูงอายุ วัยกลาง (Old Old) อายุระหว่าง 71 - 80 ปี ส่วนผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 80 ปีขึ้นไปถือเป็น คนชรา (Oldest Old)

วิวัฒนาการประชากรสูงอายุของประเทศฝรั่งเศส พบว่า ช่วงศตวรรษที่ 20 Bernice Neugarten (นักจิตวิทยาด้านบุคลิกภาพ ชาวอเมริกันแห่งมหาวิทยาลัย ชิคาโก) กล่าวว่า อายุ 75 ปี ถือเป็นอายุคนชรา ต่อมาใน ค.ศ.1984 Mathilda Rey et Richard Suzman (สถาบันผู้สูงอายุ แห่งชาติ) กล่าวว่า คนชราคือผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 85 ปี เป็นต้นไป ใน ค.ศ.1985 สถาบันผู้สูงอายุ แห่งชาติ ร่วมมือกับประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อวิจัยเกี่ยวกับคนชราช่วงสุดท้าย (Oldest Old) ในช่วงนี้ได้มีการออกกฎหมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุมีการกำหนดช่วงอายุผู้สูงอายุชัดเจนคือ ผู้สูงอายุ วัยต้น (Jeunes Séniors หรือ Young Old) ได้แก่ 65 - 74 ปี ผู้สูงอายุวัยกลาง (Personne Agée หรือ Old Old) อายุระหว่าง 75-84 ปี ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 85 ปีขึ้นไปถือเป็นคนชรา (Vieillesse หรือ Oldest Old)

ในปี ค.ศ. 2007 ประเทศฝรั่งเศสมีจำนวนประชากรผู้สูงอายุ (65 ปีขึ้นไป) ถึง 45.2 ล้าน คน ซึ่งเป็นจำนวนร้อยละ 14.6 ของจำนวนประชากรทั้งหมดของประเทศ ซึ่งจำนวนประชากร ผู้สูงอายุของฝรั่งเศสมีจำนวนเพิ่มขึ้น 3.5 ล้านคน (ร้อยละ 11.2) ตั้งแต่ปี 1991 ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรที่มีอายุต่ำกว่า 65 ปีแล้ว การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุมี มากกว่าถึงร้อยละ 13.9 เนื่องจากอัตราการเสียชีวิตของเด็กและผู้ใหญ่ตอนต้นมีจำนวนลดลง ในอนาคตคาดว่าประเทศฝรั่งเศสจะมีจำนวนประชากรที่มีอายุยืนถึง 100 ปีมากกว่า 90,000 คน (Bureau de Concensus et le Centre National pour Statistic de la Santé,2008)

นโยบายด้านผู้สูงอายุ

รัฐสภาของประเทศฝรั่งเศสได้ผ่านการเห็นชอบ L'act pour des personne âgées (APPA) ที่ให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุที่เป็นพลเมืองของประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการให้สวัสดิการ การให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ แก่ผู้สูงอายุ โดยมี L'allocation de solidarité aux personnes âgées (ASPA). เป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการจัดการดูแลผู้สูงอายุของประเทศ

สาระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการพัฒนาผู้สูงอายุของประเทศฝรั่งเศส ได้กล่าวไว้ในวัตถุประสงค์ของการจัดทำ ดังนี้ ข้อที่ 1 เพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรม ทางด้านวัฒนธรรม การศึกษา การฝึกอบรมและกิจกรรมนันทนาการ ข้อที่ 2 ด้านการบริการและ การจัดศูนย์ผู้สูงอายุ ให้บริการด้านสุขภาพ สุขภาพจิต และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ ผู้สูงอายุ L'allocation de solidarité aux personnes âgées (ASPA, 2010)

ตัวอย่างโครงการ/กิจกรรมการศึกษา/เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

1. ศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ (Centre de l'Activité pour les Seniors)

เป็นศูนย์กิจกรรมที่จัดตั้งโดยองค์กรท้องถิ่น และมีบางศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุที่จัดตั้งโดยองค์กรการกุศล องค์กรศาสนา และองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร โดยในฝรั่งเศสมีศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุเช่นนี้อยู่ในทุกมลรัฐ เป็นศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุที่จัดขึ้นเพื่อจัดกิจกรรมพัฒนาผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เป็นผู้ที่มีสุขภาพที่แข็งแรง และเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นที่มีศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ตั้งอยู่หรือเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นใกล้เคียง ในประเทศฝรั่งเศสมีศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ จำนวนมากถึง 2,000 แห่งทั่วประเทศ ซึ่งสามารถรองรับและให้บริการแก่สมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุได้วันละถึง 1.5 ล้านคน

ศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเพิ่มพูนการเห็นคุณค่าในตนเองและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม โดยการจัดกิจกรรมทางด้านสังคม วัฒนธรรม นันทนาการ การศึกษาแก่ผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุใช้เวลาว่างอย่างคุ้มค่าและมีประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ตลอดจนให้ผู้สูงอายุมีโอกาสพบปะผู้คนและทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับผู้อื่นเพื่อส่งเสริมความรู้ให้กับผู้สูงอายุ ได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่ตนเองมีความสนใจ

ในการดำเนินงานของศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุนั้น ดำเนินการโดยคณะกรรมการบริหารศูนย์ที่ได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกมีหน้าที่บริหารศูนย์ วางแผน จัดกิจกรรมและประเมินผลกิจกรรม มีการประชุมสมาชิกเพื่อให้เห็นความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ อย่างสม่ำเสมอ ศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานของรัฐ หรือบางศูนย์ก็สามารถจัดหางบประมาณส่วนใหญ่ได้ด้วยตนเองจากการเก็บค่าสมาชิก การบริจาคจากชุมชน เก็บค่าใช้สถานที่หรือจัดกิจกรรมในโอกาสพิเศษ และได้รับการสนับสนุนในการจัดกิจกรรมการให้ความรู้จากชุมชน สถาบันการศึกษาหรือวิทยากรผู้ทรงความรู้ที่อาศัยหรือทำงานอยู่ในชุมชนนั้นมาให้ความรู้แก่สมาชิกหรือมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรมของศูนย์

กิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาผู้สูงอายุที่จัดโดยศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ

1) กิจกรรมทางด้านการศึกษา (L'activité de l'éducation) มีการจัดกิจกรรมทางการศึกษาที่หลากหลาย เช่นการเรียนหรือการอบรมระยะสั้น เช่น ภาษา คอมพิวเตอร์เบื้องต้น การถ่ายภาพ ศิลปะ หัตถกรรม เต้นรำ ร้องเพลง ดนตรี การเงินการบัญชี การจัดการสารสนเทศ อสังหาริมทรัพย์ การออมเงิน การทำอาหาร การใช้ชีวิตในยามชรา และอีกหลายเนื้อหาที่สมาชิกมีความสนใจ ซึ่งสมาชิกสามารถเสนอแนะเนื้อหาที่ตนเองสนใจและจัดเป็นกลุ่มสนใจได้

2) กิจกรรมทัศนศึกษา มีการจัดกิจกรรมทัศนศึกษาในสถานที่ที่ให้ความรู้ เช่น พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด วนอุทยานแห่งชาติ นอกจากนั้นยังมีจัดกิจกรรมทัศนศึกษาต่างประเทศ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้กว้างขึ้น

3) การให้บริการด้านสุขภาพ (Service de la santé) เช่น การตรวจสุขภาพ การจัดกิจกรรมสัมมนาหรือเชิญวิทยากรด้านการแพทย์มาให้ความรู้กับสมาชิกเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ และการรักษาอาการเจ็บป่วยเล็กน้อย ด้วยตนเองและให้คำปรึกษาด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ

4) กิจกรรมอาสาสมัคร สมาชิกมีโอกาสทำกิจกรรมช่วยเหลือสังคม เช่นการเป็นอาสาสมัครดูแลเด็กตั้งแต่เด็กแรกเกิด ผู้พิการ หรือผู้ป่วยในโรงพยาบาล การทำกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อให้ตนเองตระหนักว่าตนเองมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือสังคม และเกิดภาคภูมิใจในตนเองว่าสามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้

5) กิจกรรมอื่นๆ เช่น การเล่นกีฬา นันทนาการ เกม การทำสวน

ศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุในประเทศฝรั่งเศส มีรูปแบบการดำเนินการดังต่อไปนี้

1.1 ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน (Centre de la communauté)

ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน (Centre de la communauté) เป็นศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนที่ดำเนินการและจัดการทั้งหมดโดยเทศบาลเมืองและได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลและหน่วยงานทางการศึกษา ปัจจุบัน มีจำนวน 20,947 แห่งทั่วประเทศ ตั้งอยู่ทุกเขตเทศบาล มีสมาชิกผู้มาใช้บริการปีละ 7.5 ล้านคน จัดกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมต่างๆ ให้กับคนทุกเพศทุกวัย ตั้งแต่เด็กไปจนถึงผู้สูงอายุ เพื่อมารวมตัวกันในการทำกิจกรรมการเรียนรู้และทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ซึ่งนอกจากการจัดชั้นเรียนสำหรับเด็กแล้ว ก็ยังมีการจัดชั้นเรียนเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุด้วย ส่วนใหญ่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้สูงอายุในช่วงเช้าและช่วงบ่าย โดยเก็บค่าธรรมเนียมในราคาไม่แพง ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการแต่ละแห่ง และลักษณะของกิจกรรมที่ทำ ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นสำหรับผู้สูงอายุในนั้นได้รับการตอบรับที่ดีและมีผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เปิดให้บริการทุกวัน เวลา 09.00-21.00 น. วันเสาร์และอาทิตย์เปิดทำการเวลา 09.00-17.00 น. ปิดให้บริการทุกวันจันทร์และวันหยุดราชการ

วัตถุประสงค์ของการจัดศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน ตั้งขึ้นเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับสมาชิกเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ให้บริการด้านสวัสดิการด้านสุขภาพให้สมาชิกสามารถนำความรู้ไปใช้ในการดูแลสุขภาพร่างกายของตนเองได้ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตลอดจนจัดกิจกรรมนันทนาการและอาสาสมัครช่วยเหลือสังคม เพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตทำให้สมาชิกตระหนักว่าตนเองมีคุณค่า อันเป็นการส่งเสริมให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การบริหารและการจัดการของศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน จะมีการประชุมคณะกรรมการเพื่อวางแผนการดำเนินงานกิจกรรมและเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะ คิดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการ มีการจัดเป็นแผนดำเนินโครงการโดยการจัดกิจกรรมนั้นจะเชิญผู้ที่มีความรู้ในชุมชนและโรงเรียน วิทยาลัย มาเป็นวิทยากรให้ความรู้ และมีการประเมินผลโครงการโดยสอบถามความพึงพอใจในกิจกรรมนั้น

กิจกรรมที่จัดในศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน พบว่า เนื้อหาและกิจกรรมที่จัดในศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน ส่วนใหญ่ออกแบบอย่างเป็นเอกเทศ โดยคำนึงถึงบริบทของชุมชนและความสนใจของสมาชิก ซึ่งตัวอย่างกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุที่จัดขึ้นโดยศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ กีฬา (Le sport) ทำสวน (Le jardin) ดนตรี (La musique) อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (Le gardien de personne agée) การศึกษาสำหรับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ (Les etudes pour personnes agee) การท่องเที่ยว (Le tourisme) การอบรมงานศิลปะและหัตถกรรม เช่น พับกระดาษ จัดดอกไม้ (L'entrainement du travail manuelle) การให้ความรู้ด้านสุขภาพโดยให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพร่างกาย (La santé et L'entretien) ตลอดจนทำอาหารนานาชาติ (La cuisine du monde)

1.2 สโมสรผู้สูงอายุ (Le Club du Senior)

สโมสรผู้สูงอายุ (Le Club du Senior) มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงปารีส และมีสำนักงานสาขาระดับภาค 13 แห่งที่ตั้งอยู่ในเมืองหลวงและในเขตจังหวัดต่างๆ มีสาขาย่อยในเมืองขนาดเล็กหรือในเขตท้องถิ่นต่างๆ 226 แห่ง ประเทศฝรั่งเศสมีสโมสรผู้สูงอายุหรือ Le Club du Senior จำนวน 20,000 แห่งในเขตชุมชนท้องถิ่น ซึ่งสโมสรจำนวน 326 แห่ง เป็นสโมสรที่ประกอบกิจกรรมต่างๆ สำหรับผู้สูงอายุในระดับชุมชนอย่างเข้มข้น โดยมีการจัดกิจกรรมช่วยเหลือผู้สูงอายุที่บ้าน (Loisirs pour personnes agées)

วัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมของ Le Club du Senior ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสถานภาพที่ดีโดยการสอดแทรกให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในชุมชน กฎบัตรของสโมสรในชุมชนระดับท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญในประเด็นต่างๆ อาทิ ช่วยให้ผู้สูงอายุมุ่งมั่นทำตามความต้องการและความสามารถ ส่งเสริมด้านสุขภาพให้การศึกษาแก่ผู้สูงอายุเพื่อให้มีชีวิตที่ถูกละเลยน้อย ให้โอกาสผู้สูงอายุได้สมาคมกับคนหนุ่มสาวเพื่อขจัดปัญหาช่องว่างระหว่างวัย โดยส่งเสริมการสร้างการเรียนรู้จากประสบการณ์ ให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ชีวิตบั้นปลายมีคุณค่า เห็นคุณค่าของตนเอง เพื่อให้โอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในบริการของสังคมและทำกิจกรรม เพื่อพัฒนาชุมชน โดยให้คำแนะนำเพื่อแก้ไขปัญหาความรู้สึกโดดเดี่ยวและถูกสังคมทอดทิ้ง ตลอดจนเตรียมสถานที่และให้โอกาสผู้สูงอายุได้สมาคมและร่วมกันทำกิจกรรมทางสังคมและสันทนาการ (Loisirs pour

personnes âgées) อันเป็นการให้โอกาสผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดความรู้ในด้านศิลปวัฒนธรรมให้แก่เยาวชน

การบริหารและการจัดการ การบริหารการจัดกิจกรรมของ Le Club du Senior ดำเนินการโดยมีการประชุมคณะกรรมการเพื่อวางแผนการดำเนินกิจกรรมและเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะ คิดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการ มีการจัดเป็นแผนดำเนินโครงการโดยการจัดกิจกรรมนั้นจะเชิญผู้ที่มีความรู้ในชุมชนและสถาบันการศึกษาใกล้เคียงมาเป็นวิทยากรให้ความรู้ และมีการประเมินผลโครงการโดยสอบถามความพึงพอใจในกิจกรรมนั้น ซึ่งพบว่าสมาชิกมีความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรมและเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตลอดมา

กิจกรรมที่จัดโดยสโมสรผู้สูงอายุ (Le Club du Senior) กิจกรรมส่วนใหญ่ของ Le Club du Senior เป็นกิจกรรมในด้านนันทนาการ และการให้ความรู้แก่สมาชิก เช่น การอ่านหนังสือ แนะนำหนังสือ การกีฬา (Les formations en sports, loisirs et événementiel) การฝึกอบรมงานศิลปะ หัตถกรรม การชมภาพยนตร์ (Le cinema) การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจ (Les Activités Physiques et Sportives pour Seniors et Personnes Âgées) การทำงานอาสาสมัคร เช่นการเลี้ยงเด็ก การสอนหนังสือให้กับเด็ก การถ่ายทอดความรู้ทางด้านวัฒนธรรมให้กับเด็กและเยาวชน การท่องเที่ยว และการได้รับคำปรึกษาด้านสุขภาพและการปฏิบัติตัวเมื่อสูงอายุ (Loisirs pour personnes âgées)

1.3 กิจกรรมที่จัดโดย สภากาชาดฝรั่งเศส (La Croix rouge)

จัดตั้งโดยองค์การอาสาสมัครร่วมกับศูนย์สวัสดิการเพื่อชุมชน (Loisirs pour personnes âgées) มีจำนวนทั่วประเทศมากกว่า 500 แห่ง รับผิดชอบที่มีอายุมากกว่า 60 ปี โดยปัจจุบัน (ค.ศ.2000) มีสมาชิกจำนวนมากกว่า 113,000 คน เพื่อส่งเสริมโครงการด้านวัฒนธรรม การศึกษานันทนาการ ให้กับผู้สูงอายุ

โดยมีจุดประสงค์ของกิจกรรม เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวเมื่ออยู่ในวัยชรา มีความต้องการที่จะมีชีวิตอยู่ (L'envie de vivre) โดยส่งเสริมให้เกิดความกระฉับกระเฉง (Active) รู้สึกมีคุณค่า มีความหมาย เกิดการปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลง เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัว ไม่ให้เกิดความเหงา ว้าเหว่ ลดช่องว่างระหว่างผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุและผู้ที่ยาว์วัยกว่า (L'accompagnement des personnes âgées en Thérapie)

หลักการจัดกิจกรรมที่ดำเนินการโดยสภากาชาดฝรั่งเศส (La Croix rouge) คณะกรรมการดำเนินการจัดกิจกรรมผู้สูงอายุวางแผนกิจกรรมร่วมกัน เนื้อหาที่ให้เกี่ยวข้องกับ การดำเนินกิจกรรมของชุมชน ช่างและประเด็นที่เกี่ยวกับต่างประเทศและการเมือง การพัฒนาทักษะฝีมือ การจัดการกับสุขภาพ โดยมีตัวอย่างหัวข้อกิจกรรม เช่น บทบาทและหน้าที่ของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุกับชุมชน (Les personnes agees et la communauté) ความรู้พื้นฐานในการจัดการกับความเจ็บป่วย (la base d'arrangement de maladie) เข้าใจความเป็นไปของฝรั่งเศส (La France en vie) ประวัติศาสตร์ของชาติ (L'histoire de nation) การจัดการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ (Des conséquences sur leur santé et leur forme physique) การจัดการกับเงินทองในวัยชรา (La comptabilité pour personnes âgées) นันทนาการ (Les loisirs) กิจกรรมบริการสังคม (Les services au monde) โดยระยะเวลาในการจัดกิจกรรมมีระยะเวลาในการเรียนการสอน 100 ชั่วโมง แบ่งเป็น 50 ชั่วโมงแรก เป็นการเรียนเนื้อหา 20 ชั่วโมงต่อมาเป็นการเรียนด้านดนตรีและนันทนาการ ที่เหลือ 30 ชั่วโมง เป็นการจัดทัศนศึกษา เยี่ยมชมสถานที่ต่างๆ

1.4 กิจกรรมที่ดำเนินการโดยองค์กรทางศาสนา

1) ศูนย์การเรียนรู้ผู้สูงอายุที่ดำเนินการโดยคริสเตียน มีการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ กฎหมาย เศรษฐศาสตร์ จริยธรรม สุขภาพ เศรษฐกิจครอบครัว จิตวิทยา เป็นต้น โดยเรียนในชั้นเรียนทุกวันระหว่างเวลา 13.00-15.00 น. หลังจากนั้นจะเป็นเรื่องของดนตรีและเต้นรำ อย่างไรก็ตาม ผู้เรียนจะต้องมาก่อน 1 ชั่วโมงเพื่อทำกิจกรรมอาสาสมัครทำประโยชน์ให้แก่สังคม เป็นเวลา 1 ชั่วโมง

2) ศูนย์การเรียนรู้ผู้สูงอายุที่ดำเนินการโดยศาสนาพุทธ ได้เรียนเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาพุทธ โดยมีหัวข้อดังนี้ วิธีการที่ทำให้ชีวิตยืนยาว ศาสนาพุทธในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การท่องเที่ยว ดนตรี ความสัมพันธ์ระหว่างปู่ย่าตายายและหลาน เป็นต้น มีการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น ภาษาต่างประเทศ (Les Langues Etrangères) ดนตรี (La musique) ศิลปะเพื่อชีวิต (L'art de vie) การทำงานแกะสลักไม้ (La scripture de bois) การเต้นรำ (La dance) และกิจกรรมการออกกำลังกาย (Les activités sportives)

1.5 กิจกรรมที่ดำเนินการโดยองค์กร Centre du travail

องค์กร Centre du travail เป็นศูนย์ที่จัดการหางานให้กับผู้สูงอายุ ที่ผู้สูงอายุสามารถเลือกที่จะทำงานในชุมชนได้ตามความต้องการ ตามประสบการณ์ ความถนัดของตนเอง เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าต่อสังคม นอกจากนั้นยังมีการให้การศึกษและพัฒนาศักยภาพให้กับผู้สูงอายุโดยไม่มีค่าใช้จ่าย ไม่ต้องมีการทดสอบก่อนเข้าเรียน โดยจัดหลักสูตรและกิจกรรมทั่วไป และหลักสูตรที่เกี่ยวกับการทำงาน ทักษะอาชีพต่างๆ ที่ผู้เรียนมีความสนใจ มีการจัดสัมมนาอาชีพ (La conférence d'occupation) การให้คำปรึกษา (Le conseil) การฝึกอบรม โดยให้สถานประกอบการเป็นผู้จัดกิจกรรมการพัฒนา (L'entraînement sur place) การให้ความรู้ให้แก่ผู้สูงอายุ เช่น ความรู้ในงาน การใช้คอมพิวเตอร์ การจัดการชีวิตประจำวัน (L'arrangement

de la vie quotidienne) การให้ความรู้และการฝึกอบรมเพื่อเข้าสู่การทำงานใหม่ เป็นการให้ความรู้และพัฒนาผู้สูงอายุที่เกษียณอายุหากแต่ต้องการกลับเข้าสู่การทำงานอีกครั้ง โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ การทำบัญชี ธุรกิจ การเขียนใบสมัครงาน การสัมภาษณ์เพื่อได้งาน การดูแลรักษาสุขภาพ การให้ความรู้เกี่ยวกับงานต่างๆ อย่างกว้างๆ โดยจัดกิจกรรมการศึกษา เช่น การอบรมหลักสูตรสั้นๆ 6 ชั่วโมง หรือเป็นหลักสูตรระยะยาว 6 เดือน โดยได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย วิทยาลัยต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวได้รับความนิยมจากผู้ใหญ่และผู้สูงอายุที่เกษียณและต้องการกลับเข้าทำงานหรือหางานใหม่ทำ

ตัวอย่างหลักสูตรโดยส่วนใหญ่ที่จัดให้กับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ เช่น การจัดการธุรกิจ (L'arrangement d'affaires) การจัดการโรงแรม (Le management d'hôtel) การตกแต่งภายใน (La decoration d'interieure) การบัญชี (La comptabilité et gestion de comptes) จิตวิทยาการทำงาน (La détresse psychologique au travail) การใช้คอมพิวเตอร์ (La service d'ordinateur) และภาษาต่างประเทศ เช่น อังกฤษ เยอรมัน (Les langues étrangères)

1.6 การจัดกิจกรรม โดย Centres de la recreation pour les Seniors

ในประเทศฝรั่งเศสปัจจุบันมี Centres de la recreation pour les Seniors มากเป็นจำนวนถึง 200 แห่งทั่วประเทศ จัดขึ้นโดยชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแผนผู้สูงอายุของประเทศฝรั่งเศสโดยได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้กับผู้สูงอายุ จัดตั้งขึ้นเพื่อให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตนเอง เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความสุขในการดำเนินชีวิตในบั้นปลาย ใช้ชีวิตให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม และตนเอง และเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

กิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นมีหลากหลายโดยจัดกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้สูงอายุได้รับทั้งความรู้และพัฒนาศักยภาพในตนเอง เช่น การฝึกอบรมทำงานประดิษฐ์ (Le travail manuel) และการอบรมการทำสวน (Le jardin de vie)

2. การให้บริการการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุที่ได้รับความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาและสถาบันต่างๆ

ประเทศฝรั่งเศส มีการจัดโครงการและกิจกรรมด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในลักษณะของการศึกษาต่อเนื่องในชุมชน ในสถาบันการศึกษาต่างๆ เน้นการจัดกิจกรรมที่มีความยืดหยุ่นในด้านวิธีการและสถานที่ การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุของประเทศฝรั่งเศส มีสถาบันหลายแห่งที่จัดให้ความรู้ เช่น

1) สถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต (L'Institute de longue vie) เป็นสถาบันที่มีการสอนและจัดดำเนินการโดยผู้สูงอายุเอง ไม่มีหน่วยกิต ระยะเวลาเรียนการสอนประมาณ 4-5 สัปดาห์ เข้าชั้นเรียนสัปดาห์ละประมาณ 1 ครั้ง ประมาณครั้งละ 1-2 ชั่วโมง ในตอนเช้าหรือตอนบ่าย ในสถานที่ที่มีความสะดวกสบาย เช่น ในห้องประชุม ในอาคาร เวลาเรียนสามารถจัดที่ไหนก็ได้ ที่ผู้สูงอายุไม่ต้องเดินทางไปไกล เช่น ในศูนย์ที่เป็นเครือข่ายของสถาบัน และมีหน่วยงานสนับสนุนการเรียนการสอน โดยใช้สถานที่ ที่มีอยู่ในสถาบันการศึกษา สำนักงาน สถานประกอบการวิทยาลัยชุมชน หลักสูตรของการเรียนการสอนจัดตามความสนใจของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ผู้เรียนยังสามารถเรียนด้วยตนเองที่บ้าน หรือเรียนทางไปรษณีย์ หรือวิธีการเรียนทางไกลซึ่งสถาบันเป็นผู้จัดสื่อการเรียนรู้ได้

2) การจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในสถาบันการศึกษา การจัดกิจกรรมรูปแบบนี้ผู้สูงอายุในฝรั่งเศสจำนวนมากให้ความสนใจกับการศึกษาตลอดชีวิต โดยมหาวิทยาลัย วิทยาลัย และวิทยาลัยชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศอนุญาตให้ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และพำนักอาศัยอยู่ในท้องถิ่นที่มีสถาบันการศึกษาดังกล่าวตั้งอยู่ เข้าเรียนในหลักสูตรสำหรับผู้สูงอายุ การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุโดยสถาบันการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม ความเป็นอยู่ที่ดีของผู้สูงอายุ ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความภาคภูมิใจ และเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตแก่ผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรสั้นๆ ที่มีความหลากหลายและออกแบบเป็นพิเศษให้แก่ผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุ ทั้งในด้านสถานที่เช่นห้องเรียนมีความเหมาะสมกับสภาพของผู้สูงอายุ มีบรรยากาศที่เป็นมิตร หลักสูตรมีความหลากหลายตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุ เช่น กฎหมาย การดูแลทางการเงินในยามชรา การเงิน การบัญชี ศิลปะ ปรัชญา ดนตรี ศาสนา คอมพิวเตอร์สำหรับผู้สูงอายุ อสังหาริมทรัพย์ การดูแลสุขภาพร่างกาย การจัดการสารสนเทศ ภาษาอังกฤษและต่างประเทศ วรรณกรรม และเมื่อเรียนจบแล้ว ผู้เรียนจะได้รับประกาศนียบัตรจากสถาบันการศึกษาที่ตนได้ลงทะเบียนเรียน เป็นต้น

สรุป

รัฐสภาของประเทศฝรั่งเศสได้ผ่านการเห็นชอบ L'act pour des personnes âgées (APPA) ที่ให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุที่เป็นพลเมืองของประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการให้สวัสดิการ การให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ แก่ผู้สูงอายุ โดยมี L'allocation de solidarité aux personnes âgées (ASPA) เป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการจัดการดูแลผู้สูงอายุของประเทศสาระที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการพัฒนาผู้สูงอายุของประเทศฝรั่งเศส ได้กล่าวไว้ในวัตถุประสงค์ของการจัดทำ ประกอบด้วย ข้อที่ 1 เพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางด้าน

วัฒนธรรม การศึกษา การฝึกอบรมและกิจกรรมนันทนาการ และข้อที่ 2 ด้านการบริการและการจัดศูนย์ผู้สูงอายุ ให้บริการด้านสุขภาพ สุขภาพจิต และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ผู้สูงอายุ กิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาผู้สูงอายุที่จัดขึ้นในประเทศฝรั่งเศส ดำเนินการโดยศูนย์กิจกรรมที่จัดตั้งโดยองค์กรท้องถิ่น และมีบางศูนย์ฯ ที่จัดตั้งโดยองค์กรการกุศล องค์กรศาสนา และองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร โดยในฝรั่งเศสมีศูนย์เช่นนี้อยู่ในทุกมลรัฐ รายชื่อองค์กร เช่น ศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ (Centre de l'Activité pour les Seniors) ศูนย์กิจกรรมชุมชน(Centre de la communauté) สโมสรผู้สูงอายุ (Le Club du Senior) สภากาชาดฝรั่งเศส (La Croix rouge) ศูนย์การเรียนรู้ผู้สูงอายุที่ดำเนินการโดยคริสเตียน ศูนย์การเรียนรู้ผู้สูงอายุที่ดำเนินการโดยศาสนาพุทธ องค์กรด้านจัดหางาน(Centre du travail) ศูนย์เสริมสร้างกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ (Centres de la recreation pour les Seniors) ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่เน้นกิจกรรมทางด้านการศึกษา กิจกรรมทัศนศึกษา การให้บริการด้านสุขภาพ กิจกรรมอาสาสมัคร และกิจกรรมนันทนาการ เช่น กีฬา (Le sport) ทำสวน (Le jardin) ดนตรี (La musique) เป็นต้น สรุปได้ว่า กิจกรรมส่วนใหญ่ที่จัดให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ เพื่อ สุขภาพ และการรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์เพื่อการดำรงชีวิตในปัจจุบันอย่างสงบสุข และสร้างสรรค์ สัมกับ คำกล่าวที่ว่า “ความชรา คือ ชีวิตที่ต่อเนื่อง”

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลของผลการศึกษาระดับศึกษาที่ดีในต่างประเทศเป็นตารางการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี และตารางการสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดี ดังแสดงในตารางที่ 4.5 ถึง ตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.5 การสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีต่างประเทศ : ประเทศสหรัฐอเมริกา

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม/โครงการ	การจัดการ	รูปแบบกิจกรรม/โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินกิจกรรม/โครงการ	จุดเด่นของกิจกรรม/โครงการ	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
1.Senior Activities Centers:USA 2. Lifelong Learning Centers:USA 3.สถาบันการศึกษา:USA 4.ศูนย์ฝึกอาชีพ:USA 5. Senior Crops:USA	1.กิจกรรมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนา 2.คักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ 2.เมือง/ชุมชนผู้สูงอายุ (A Retirement Community, Active Adult Community) 3.สถาบันการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ(The Institute for Learning in Retirement: ILR)	1. หาความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ : สมาชิกมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการและเสนอแนะการจัดกิจกรรม 2. วางแผนดำเนินการด้วยตัวคณะกรรมการเองหรืออาจมีผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันการศึกษาเข้าร่วมวางแผนและเป็นที่ปรึกษาของกลุ่ม	1. ดำเนินการโดยคณะกรรมการศูนย์/ชมรม/มหาวิทยาลัย 2.ได้รับงบประมาณจากภาครัฐ เอกชน ท้องถิ่น หรือจากการเก็บค่าสมาชิกหรือการเข้าร่วมกิจกรรม	1.การศึกษานอกระบบ : การอบรมระยะสั้น /ระยะยาว 2.การศึกษาในระบบ 3.การ ศึกษาตามอัธยาศัย 4. การให้บริการแก่ผู้สูงอายุ	1.ความรู้/ข่าวสารทั่วไป 2.อาชีพ 3. สุขภาพ 4.นันทนาการ 5.การใช้ชีวิตยามชรา 6.กฎหมาย 7.การเงิน 8.ศิลปวัฒนธรรม 9.ดนตรี 10.ศาสนา 11. ภาษาและวรรณกรรม	1.สมาชิกมีความพึงพอใจและเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมากมาย ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ 2.ผลการจัดกิจกรรมตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ของหน่วยงาน	1.ดำเนินการจัดกิจกรรมอย่างเป็นระบบ 2.สมาชิกมีส่วนร่วมในการแสดงความต้องการและแสดงความคิดเห็น 3.กิจกรรมมีความหลากหลาย ครอบคลุมทุกๆ ด้านของผู้สูงอายุและเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตัวเอง 4. สามารถเรียนรู้ได้หลายวิธีคือทั้งจากห้องเรียนหรือใช้สื่อทางไกล	1. ปัจจัยภายใน 1) นโยบายของประเทศที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุ/การลดหย่อนค่าใช้จ่าย 2) การได้รับความร่วมมือจากผู้สูงอายุในการเข้าร่วมกิจกรรม 3) หน่วยงานที่จัดมีจำนวนมากและมีทั่วประเทศ 4) กิจกรรมสามารถสนองความต้องการ/ปัญหาและสอดคล้องกับ

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการ จัดกิจกรรม/ โครงการ	การจัดการ	รูปแบบ กิจกรรม/ โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/ โครงการ	ผลการดำเนิน กิจกรรม/ โครงการ	จุดเด่นของ กิจกรรม/ โครงการ	ปัจจัยแห่ง ความสำเร็จ
	4.สถาบันการ เรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning Institute) 5. มหาวิทยาลัยวัย ที่สาม (The University of the Third Age :U3As)	3.จัดทำหลักสูตร ออกแบบเนื้อหา และกิจกรรม 4. ดำเนินกิจกรรม 5. ประเมินผล					5. สถานที่เรียน สะดวก ใกล้ที่พัก หรือตั้งอยู่ในชุมชน 6. เป็นการใช้เวลา ว่างอย่างคุ้มค่าและ เป็นประโยชน์ต่อ สังคมมีความ สัมพันธ์ที่ดีต่อ บุคคลรอบข้าง ลด ช่องว่างระหว่างวัย 7. สนองความ ต้องการและปัญหา ของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับบริบท ของสังคมและ ประเทศ 8.ตอบ สนองความต้องการ	บริบทของสังคม/ ประเทศ 5) คณะกรรมการ ทำงานอย่างมุ่งมั่น และตั้งใจ 6) สถานที่ตั้งอยู่ ภายในชุมชน ทำให้ เดินทางมาได้ สะดวก 7) งบประมาณ เพียงพอจาก ภาครัฐ/เอกชนและ จากผู้สูงอายุที่เข้า ร่วมกิจกรรม ปัจจัยภายนอก 1) การได้รับความ ร่วมมือด้านวิชาการ จากสถาบัน

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการ จัดกิจกรรม/ โครงการ	การจัดการ	รูปแบบ กิจกรรม/ โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/ โครงการ	ผลการดำเนิน กิจกรรม/ โครงการ	จุดเด่นของ กิจกรรม/ โครงการ	ปัจจัยแห่ง ความสำเร็จ
							<p>การเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เกิดความเท่าเทียมทางการศึกษา</p> <p>9. สามารถนำความรู้ไปใช้ได้ทั้งในชีวิตประจำวันและเพื่อกลับเข้าทำงาน</p>	<p>การศึกษาเข้าร่วม การวางแผน เป็นที่ปรึกษากิจกรรม และถ่ายทอดความรู้</p> <p>2) การได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการเอื้อเฟื้อสถานที่และจัดหาทุนในการดำเนินกิจกรรม</p> <p>3) การให้การสนับสนุนการเข้าทำ</p>

ตารางที่ 4.6 การสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีต่างประเทศ : ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม/โครงการ	การจัดการ	รูปแบบกิจกรรม/โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินกิจกรรม/โครงการ	จุดเด่นของกิจกรรม/โครงการ	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
1. กระทรวงสวัสดิการและสุขภาพ 2. กระทรวงแรงงาน 3. กระทรวงศึกษาธิการ 4. กระทรวงคมนาคม 5. โครงการเพื่อผู้สูงอายุของสาธารณรัฐเกาหลี	1. สโมสรผู้สูงอายุ (Senior Citizen Club: Kyoung - Ro - Dang) 2. โรงเรียนผู้สูงอายุ (Senior Citizen Schools) 3. ศูนย์สวัสดิการผู้สูงอายุ (Senior Citizens' Welfare Centers) 4. ศูนย์สวัสดิการตลอดชีวิต (Lifelong welfare centers) 5. ศูนย์ฝึกอบรมอาชีพสำหรับ	1. หาความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ : สมาชิกมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการและเสนอแนะการจัดกิจกรรม 2. วางแผนดำเนินการด้วยตัวคณะกรรมการเองหรืออาจมีผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันการศึกษาเข้าร่วมวางแผนและเป็นทีปปรึกษาของกลุ่ม	1.ดำเนินการโดยคณะกรรมการศูนย์/ชมรม/มหาวิทยาลัย 2.ได้รับงบประมาณจากภาครัฐหรือ เอกชนหรือจากการเก็บค่าสมาชิกหรือการเข้าร่วมกิจกรรม	1.การศึกษานอกระบบ: การอบรมระยะสั้น /ระยะยาว 2.การศึกษาในระบบ 3.การศึกษิตตามอัธยาศัย 4. การให้บริการแก่ผู้สูงอายุ	1.ความรู้/ข่าวสารทั่วไป 2.อาชีพ 3. สุขภาพ 4.การปรับตัวของผู้สูงอายุ 5.นันทนาการ 6.ทัศนศึกษา 7.บทบาทของผู้สูงอายุ 8.ศิลปวัฒนธรรม 9.ดนตรี 10.ศาสนา 11.ภาษาและวรรณกรรม 12.กิจกรรมอาสาสมัคร	1.สมาชิกมีความพึงพอใจและเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมากมาย ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ 2.ผลการจัดกิจกรรมตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ของหน่วยงาน	1.จัดกิจกรรมอย่างเป็นระบบ 2.สมาชิกมีส่วนร่วมในการแสดงความต้องการและแสดงความคิดเห็น 3.กิจกรรมมีความหลากหลาย ครอบคลุมทุกๆ ด้านของผู้สูงอายุและเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตัวเอง 4.บางหลักสูตรจัดกิจกรรมที่เรียนร่วมกันกับคนหลายๆ วัย 5.สถานที่เรียน	1. ปัจจัยภายใน 1)นโยบายของประเทศที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุ/การลดหย่อนค่าใช้จ่าย 2) การได้รับความร่วมมือจากผู้สูงอายุในการเข้าร่วมกิจกรรม' 3) หน่วยงานที่จัดมีจำนวนมากและมีทั่วประเทศ 4) กิจกรรมสามารถสนองความต้องการ/ปัญหาและสอดคล้องกับ

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการ จัดกิจกรรม/ โครงการ	การจัดการ	รูปแบบ กิจกรรม/ โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/ โครงการ	ผลการดำเนิน กิจกรรม/ โครงการ	จุดเด่นของ กิจกรรม/ โครงการ	ปัจจัยแห่ง ความสำเร็จ
	ผู้สูงอายุ (Elderly Workshop Centres) 6.ศูนย์บริการด้าน สุขภาพ Multipurpose Senior Centers 7.องค์กร อาสาสมัครและ องค์กรที่ไม่ แสวงหาผลกำไร 8.องค์การบริหาร ส่วนท้องถิ่น 9.สภาภาษา 10.ศูนย์เยาวชน YMCA, YWCA, 11.Korean Women's	3.ออกแบบเนื้อหา และกิจกรรมการ เรียนรู้ 4. ดำเนินกิจกรรม 5. ประเมินผล					สะดวก ใกล้ที่พัก หรือตั้งอยู่ในชุมชน 6. เป็นการใช้เวลา ว่างอย่างคุ้มค่าและ เป็นประโยชน์ต่อ สังคมมีความ สัมพันธ์ที่ดีต่อ บุคคลรอบข้าง ลด ช่องว่างระหว่างวัย 7. สนองความ ต้องการและปัญหา ของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับบริบท ของสังคมและ ประเทศ 8.ตอบสนองความ ต้องการการเรียนรู้ และส่งเสริมการ	บริบทของสังคม/ ประเทศ 5) คณะกรรมการ ทำงานอย่าง มุ่งมั่นและตั้งใจ 6) สถานที่ตั้งอยู่ ภายในชุมชน ทำให้ เดินทางมาได้ สะดวก 7) งบประมาณ เพียงพอจาก ภาครัฐ/เอกชนและ จากผู้สูงอายุที่เข้า ร่วม กิจกรรม ปัจจัยภายนอก 1) การได้รับความ ร่วมมือด้านวิชาการ

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม/โครงการ	การจัดการ	รูปแบบกิจกรรม/โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินกิจกรรม/โครงการ	จุดเด่นของกิจกรรม/โครงการ	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
	Welfare Society 12.กลุ่มศาสนาต่างๆ 13.กลุ่มพลเมืองอาวุโส 14.สถาบันการศึกษาเช่นมหาวิทยาลัย 15.สมาพันธ์กาชาดสำหรับผู้สูงอายุ						เรียนรู้ตลอดชีวิต เกิดความเท่าเทียมทางด้านการศึกษา 9. สามารถนำความรู้ไปใช้ได้ทั้งในชีวิตประจำวันและเพื่อกลับเข้าทำงานหลังเกษียณได้ 10. การสนับสนุนด้านงบประมาณและอื่นๆ จากรัฐองค์กรท้องถิ่น ชุมชน สถานประกอบการ	จากสถาบัน การศึกษาเข้าร่วม การวางแผน เป็นที่ปรึกษากิจกรรมและถ่ายทอดความรู้ 2) การได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการเชื้อเพื่อสถานที่และจัดหาทุนในการดำเนินกิจกรรม 3) การให้การสนับสนุนการเข้าทำกิจกรรมจากครอบครัวของผู้สูงอายุ

ตารางที่ 4.7 การสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีต่างประเทศ : ประเทศญี่ปุ่น

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม/โครงการ	การจัดการ	รูปแบบกิจกรรม/โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินกิจกรรม/โครงการ	จุดเด่นของกิจกรรม/โครงการ	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
1. เทศบาลเมือง 2.องค์กรเอกชน 3.สถานประกอบการ ได้แก่ บริษัท ห้างร้าน 4.สถาบันการศึกษา	1. เมืองสำหรับผู้สูงอายุ : โอกินาวา 2. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (The Community Cultural Learning Center : Kominkan) 3. Senior Centre 4. ศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตในสถานประกอบการ 5.โครงการจัดงานสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ Job Centre,	1. หาความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ : สมาชิกมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการและเสนอแนะการจัดกิจกรรม 2. วางแผนดำเนินการด้วยตัวคณะกรรมการเองหรืออาจมีผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันการศึกษาเข้าร่วมวางแผนและเป็นที่ปรึกษาของกลุ่ม	1.ดำเนินการโดยคณะกรรมการศูนย์/ชมรม/มหาวิทยาลัย 2.ได้รับงบประมาณจากภาครัฐหรือ เอกชนหรือจากการเก็บค่าสมาชิกหรือการเข้าร่วมกิจกรรม	1.การศึกษานอกระบบ: การอบรมระยะสั้น /ระยะยาว 2.การศึกษาในระบบ 3.การศึกษาตามอัธยาศัย 4. การให้บริการแก่ผู้สูงอายุ 5.การเพิ่มสมรรถนะในการทำงานและการจัดหางานสำหรับผู้สูงอายุ	1.การประกอบอาชีพและเพิ่มรายได้ 2. การดูแลสุขภาพและสวัสดิการ 3.การศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ 4.การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ	1. สมาชิกมีความพึงพอใจและเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมากมาย ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ 2. ผลการจัดกิจกรรมตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ของหน่วยงาน	1. จัดกิจกรรมอย่างเป็นระบบ 2. สมาชิกมีส่วนร่วมในการแสดงความต้องการและแสดงความคิดเห็น 3. กิจกรรมมีความหลากหลาย ครบคลุมทุกๆ ด้านของผู้สูงอายุและเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตัวเอง 4. บางหลักสูตรจัดกิจกรรมที่เรียนร่วมกันกับคนหลายๆ วัย	1. ปัจจัยภายใน 1) นโยบายของประเทศที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุ/การลดหย่อนค่าใช้จ่าย 2) การได้รับความร่วมมือจากผู้สูงอายุในการเข้าร่วมกิจกรรม 3) หน่วยงานที่จัดมีจำนวนมากและมีทั่วประเทศ 4) กิจกรรมสามารถสนองความต้องการ/ปัญหาและสอดคล้องกับ

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการ จัดกิจกรรม/ โครงการ	การจัดการ	รูปแบบ กิจกรรม/ โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/ โครงการ	ผลการดำเนิน กิจกรรม/ โครงการ	จุดเด่นของ กิจกรรม/ โครงการ	ปัจจัยแห่ง ความสำเร็จ
	Silver Human Resources Centre, Silver Talent Centre เป็นต้น 6. มหาวิทยาลัย สำหรับผู้สูงอายุ 7.โครงการให้ คำปรึกษาด้าน สุขภาพจิต ผู้สูงอายุ 8.โครงการ ให้บริการเพื่อ ส่งเสริมความ เข้าใจผู้สูงอายุ	3.ออกแบบเนื้อหา และกิจกรรมการ เรียนรู้ 4. ดำเนินกิจกรรม 5. ประเมินผล					5.สถานที่เรียน สะดวก ใกล้ที่พัก หรือตั้งอยู่ในชุมชน 6. เป็นการใช้เวลา ว่างอย่างคุ้มค่าและ เป็นประโยชน์ต่อ สังคมมีความ สัมพันธ์ที่ดีต่อ บุคคลรอบข้าง ลด ช่องว่างระหว่างวัย 7. สนองความ ต้องการและปัญหา ของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับบริบท ของสังคมและ ประเทศ 8.ตอบ สนองความต้องการ	บริบทของสังคม/ ประเทศ คณะกรรมการ ทำงานอย่าง มุ่งมั่นและตั้งใจ 6) สถานที่ตั้งอยู่ ภายในชุมชน ทำให้ เดินทางมาได้ สะดวก 7) งบประมาณ เพียงพอจาก ภาครัฐ/เอกชนและ จากผู้สูงอายุ กิจกรรม ปัจจัยภายนอก 1) การได้รับความ ร่วมมือด้านวิชาการ จากสถาบัน การศึกษาเข้าร่วม

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม/โครงการ	การจัดการ	รูปแบบกิจกรรม/โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินกิจกรรม/โครงการ	จุดเด่นของกิจกรรม/โครงการ	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
							<p>การเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เกิดความเท่าเทียมทางด้านการศึกษา</p> <p>9. สามารถนำความรู้ไปใช้ได้ทั้งในชีวิตประจำวัน และเพื่อกลับเข้าทำงานหลังเกษียณได้</p> <p>10. การสนับสนุนด้านงบประมาณและอื่นๆ จากรัฐองค์กรท้องถิ่น ชุมชน สถานประกอบการ เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุ</p>	<p>การวางแผน เป็นที่ปรึกษากิจกรรม และถ่ายทอดความรู้</p> <p>2) การได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการเอื้อเฟื้อสถานที่และจัดหาทุนในการดำเนินกิจกรรม</p> <p>3) การให้การสนับสนุนการเข้าทำกิจกรรมจากครอบครัวของ ผู้สูงอายุ</p>

ตารางที่ 4.8 การสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีต่างประเทศ : ประเทศฟินแลนด์

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม/โครงการ	การจัดการ	รูปแบบกิจกรรม/โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินกิจกรรม/โครงการ	จุดเด่นของกิจกรรม/โครงการ	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
1.องค์กรท้องถิ่นคือเทศบาล 2. องค์กรเอกชน เช่น 2.องค์กรการกุศล 3.องค์กรศาสนา 4.องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร 5.หน่วยงานการศึกษาเช่น University of the Third Age, Finland	1. Finnish Adult Education Centres 2.มหาวิทยาลัยวัยที่สาม (University of the Third Age: UTA) 3.การจัดชุมชนผู้สูงอายุโดยภาคเอกชน 4.กิจกรรมการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ The Fit for Life Program (Kunnoswa Kaiken Ikää: KKI) 5. การเผยแพร่	1. หาความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ : สมาชิกมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการและเสนอแนะการจัดกิจกรรม 2. วางแผนดำเนินการด้วยตัวคณะกรรมการเองหรืออาจมีผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันการศึกษาเข้าร่วมวางแผนและเป็นที่ปรึกษาของกลุ่ม	1.ดำเนินการโดยคณะกรรมการศูนย์/ชมรม/มหาวิทยาลัย 2.ได้รับงบประมาณจากภาครัฐหรือ เอกชนหรือจากการเก็บค่าสมาชิกหรือการเข้าร่วมกิจกรรม	1.การศึกษานอกระบบ: การอบรมระยะสั้น /ระยะยาว 2.การศึกษาในระบบ 3.การศึกษิตตามอัธยาศัย 4. การให้บริการแก่ผู้สูงอายุ	1.ความรู้/ข่าวสารทั่วไป 2.อาชีพ 3. สุขภาพ 4.นันทนาการ 5.ทัศนศึกษา 6.กฎหมาย 7.การเงิน 8.ศิลปวัฒนธรรม 9.ดนตรี 10.ศาสนา 11.ภาษาและวรรณกรรม 12.กิจกรรมอาสาสมัคร	1.สมาชิกมีความพึงพอใจและเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมากมาย ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ 2. ผลการจัดกิจกรรมตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ของหน่วยงาน	1.จัดกิจกรรมอย่างเป็นระบบ 2.สมาชิกมีส่วนร่วมในการแสดงความเห็น 3.กิจกรรมมีความหลากหลาย คลุมทุกๆ ด้านของผู้สูงอายุและเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตัวเอง 4.บางหลักสูตรจัดกิจกรรมที่เรียนร่วมกันกับคนหลายวัย	1. ปัจจัยภายใน 1) นโยบายของประเทศที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุ/การลดหย่อนค่าใช้จ่าย 2) การได้รับความร่วมมือจากผู้สูงอายุในการเข้าร่วมกิจกรรม 3) หน่วยงานที่จัดมีจำนวนมากและมีทั่วประเทศ 4) กิจกรรมสามารถสนองความต้องการ/ปัญหาและสอดคล้องกับ

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการ จัดกิจกรรม/ โครงการ	การจัดการ	รูปแบบ กิจกรรม/ โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/ โครงการ	ผลการดำเนิน กิจกรรม/ โครงการ	จุดเด่นของ กิจกรรม/ โครงการ	ปัจจัยแห่ง ความสำเร็จ
	ข่าวสารเพื่อสร้าง ความเข้าใจอันดี เกี่ยวกับผู้สูงอายุ 6.การให้คำปรึกษา และส่งเสริม ทางด้านจิตใจแก่ ผู้สูงอายุจาก องค์กรทางศาสนา 7. การให้บริการ แก่ผู้สูงอายุโดย กาชาดฟินแลนด์ 8. กิจกรรมการ อบรมและพัฒนา ผู้ดูแลผู้สูงอายุ 9. เมืองสำหรับ ผู้สูงอายุใน ประเทศฟินแลนด์ (Seniorpolis)	3.ออกแบบเนื้อหา และกิจกรรมการ เรียนรู้ 4. ดำเนินกิจกรรม 5. ประเมินผล					5.สถานที่เรียน สะดวก ใกล้ที่พัก หรือตั้งอยู่ในชุมชน 6. เป็นการใช้เวลา ว่างอย่างคุ้มค่าและ เป็นประโยชน์ต่อ สังคมมีความ สัมพันธ์ที่ดีต่อ บุคคลรอบข้าง ลด ช่องว่างระหว่างวัย 7. สนองความ ต้องการและปัญหา ของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับบริบท ของสังคมและ ประเทศ 8.ตอบสนองความ ต้องการการเรียนรู้	บริบทของสังคม/ ประเทศ 5) คณะกรรมการ ทำงานอย่าง มุ่งมั่นและตั้งใจ 6) สถานที่ตั้งอยู่ ภายในชุมชน ทำให้ เดินทางมาได้ สะดวก 7)งบประมาณ เพียงพอจาก ภาครัฐ/เอกชนและ จากผู้สูงอายุที่เข้า ร่วมกิจกรรม ปัจจัยภายนอก 1) การได้รับความ ร่วมมือด้านวิชาการ จากสถาบัน

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม/ โครงการ	การจัดการ	รูปแบบกิจกรรม/ โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/ โครงการ	ผลการดำเนิน กิจกรรม/ โครงการ	จุดเด่นของ กิจกรรม/ โครงการ	ปัจจัยแห่ง ความสำเร็จ
							<p>และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เกิดความเท่าเทียม ทางด้านการศึกษา</p> <p>9. สามารถนำความรู้ไปใช้ได้ทั้งในชีวิตประจำวัน และเพื่อกลับเข้าทำงานหลังเกษียณได้</p> <p>10. การสนับสนุนด้านงบประมาณ และอื่นๆ จากรัฐองค์กรท้องถิ่น ชุมชน สถานประกอบการ เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุ</p>	<p>การศึกษาเข้าร่วม การวางแผน เป็นที่ปรึกษากิจกรรม และถ่ายทอดความรู้ 2) การได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการเอื้อเพื่อสถานที่และจัดหาทุนในการดำเนินกิจกรรม</p> <p>3) การให้การสนับสนุนการเข้าทำกิจกรรมจากครอบครัว</p>

ตารางที่ 4.9 การสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีต่างประเทศ : ประเทศฝรั่งเศส

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการ จัดกิจกรรม/ โครงการ	การจัดการ	รูปแบบ กิจกรรม/ โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/ โครงการ	ผลการดำเนิน กิจกรรม/ โครงการ	จุดเด่นของ กิจกรรม/ โครงการ	ปัจจัยแห่ง ความสำเร็จ
1.องค์กรท้องถิ่น 2.องค์กรการกุศล 3.องค์กรศาสนา 4.องค์กรที่ไม่ แสวงหาผลกำไร	1. ศูนย์กิจกรรม สำหรับผู้สูงอายุ (Centre de l'Activité pour les Seniors) 2. ศูนย์การเรียนรู้ ในชุมชน (Centre de la communauté) 3.สโมสรผู้สูงอายุ (Le Club du Senior) 4.กิจกรรมที่จัดโดย สภาภาษาชาติ ฝรั่งเศส (La Croixrouge) 5. กิจกรรมที่	1. หาความ ต้องการการเรียนรู้ ของผู้สูงอายุ : สมาชิกมีส่วนร่วม ในการเสนอความ ต้องการและ เสนอแนะการจัด กิจกรรม 2. วางแผน ดำเนินการด้วยตัว คณะกรรมการเอง หรืออาจมี ผู้ทรงคุณวุฒิจาก สถาบันการศึกษา เข้าร่วมวางแผน และเป็นที่ปรึกษา ของกลุ่ม	1.ดำเนินการโดย คณะกรรมการ ศูนย์/ชมรม/ มหาวิทยาลัย 2.ได้รับ งบประมาณจาก ภาครัฐ เอกชน ท้องถิ่น หรือจาก การเก็บค่าสมาชิก หรือการเข้าร่วม กิจกรรม	1.การ ศึกษาออก ระบบ: การอบรม ระยะสั้น /ระยะ ยาว 2.การศึกษาใน ระบบ 3.การ ศึกษาตาม อัธยาศัย 4. การให้บริการแก่ ผู้สูงอายุ	1. ความรู้/ข่าวสาร ทั่วไป 2. อาชีพ 3. สุขภาพ 4. นันทนาการ 5. ทักษะศึกษา 6. กฎหมาย 7. การเงิน 8. ศิลปวัฒนธรรม 9. ดนตรี 10. ศาสนา 11. ภาษาและ วรรณกรรม 12. กิจกรรม อาสาสมัคร	1.สมาชิกมีความพึง พอใจและเข้าร่วม กิจกรรมอย่าง มากมาย ต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ 2.ผลการจัด กิจกรรมตรงตาม วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ของหน่วยงาน	1.จัดกิจกรรมอย่าง เป็นระบบ 2.สมาชิกมีส่วนร่วม ในการแสดงความ ต้องการและแสดง ความคิดเห็น 3.กิจกรรมมีความ หลากหลาย ครอบคลุม คลุมทุกๆ ด้านของ ผู้สูงอายุและ เสริมสร้างการเห็น คุณค่าในตัวเอง 4. สามารถเรียนรู้ ได้หลายวิธีคือทั้ง จากห้องเรียน หรือ ใช้สื่อทางไกล	1. ปัจจัยภายใน 1) นโยบายของ ประเทศที่เอื้อต่อ การจัดกิจกรรม ให้กับผู้สูงอายุ/การ ลดหย่อนค่าใช้จ่าย 2) การได้รับความ ร่วมมือจาก ผู้สูงอายุในการเข้า ร่วมกิจกรรม 3) หน่วยงานที่จัดมี จำนวนมากและมี ทั่วประเทศ 4) กิจกรรมสามารถ สนองความ ต้องการ/ปัญหา และสอดคล้องกับ

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการ จัดกิจกรรม/ โครงการ	การจัดการ	รูปแบบ กิจกรรม/ โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/ โครงการ	ผลการดำเนิน กิจกรรม/ โครงการ	จุดเด่นของ กิจกรรม/ โครงการ	ปัจจัยแห่ง ความสำเร็จ
	ดำเนินการโดย องค์กรทางศาสนา 6. กิจกรรมที่ ดำเนินการโดย องค์กร Centre du travail 7. การจัดกิจกรรม โดย Centres de la recreation pour les Seniors 8. การให้บริการ การศึกษาสำหรับ ผู้สูงอายุที่ได้รับความ ร่วมมือจาก สถาบันการศึกษา และสถาบันต่างๆ 9. สถาบันการ เรียนรู้ตลอดชีวิต	3. ออกแบบเนื้อหา และกิจกรรมการ เรียนรู้ 4. ดำเนินกิจกรรม 5. ประเมินผล					5. สถานที่เรียน สะดวก ใกล้ที่พัก หรือตั้งอยู่ในชุมชน 6. เป็นการใช้เวลา ว่างอย่างคุ้มค่าและ เป็นประโยชน์ต่อ สังคมมีความ สัมพันธ์ที่ดีต่อ บุคคลรอบข้าง ลด ช่องว่างระหว่างวัย 7. สนองความ ต้องการและปัญหา ของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับบริบท ของสังคมและ ประเทศ 8. ตอบ สนองความต้องการ	บริบทของสังคม/ ประเทศ 5) คณะกรรมการ ทำงานอย่าง มุ่งมั่นและตั้งใจ 6) สถานที่ตั้งอยู่ ภายในชุมชน ทำให้ เดินทางมาได้ สะดวก 7)งบประมาณ เพียงพอจาก ภาครัฐ/เอกชนและ จากผู้สูงอายุที่เข้า ร่วม กิจกรรม ปัจจัยภายนอก 1) การได้รับความ ร่วมมือด้านวิชาการ

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม/โครงการ	การจัดการ	รูปแบบกิจกรรม/โครงการ	เนื้อหากิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินกิจกรรม/โครงการ	จุดเด่นของกิจกรรม/โครงการ	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
	(L'Institute de longue vie) 10. การจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในสถาบันการศึกษา						การเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เกิดความเท่าเทียมทางด้านการศึกษา 9. สามารถนำความรู้ไปใช้ได้ทั้งในชีวิตประจำวันและเพื่อกลับเข้าทำงานหลังเกษียณได้ 10. การสนับสนุนด้านงบประมาณและอื่นๆ จากรัฐองค์กรท้องถิ่น ชุมชน สถานประกอบการ เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุ	จากสถาบันการศึกษาเข้าร่วมการวางแผน เป็นที่ปรึกษากิจกรรมและถ่ายทอดความรู้ 2) การได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการเชื้อเชิญสถานที่และจัดหาทุนในการดำเนินกิจกรรม 3) การให้การสนับสนุนการเข้าทำกิจกรรมจากครอบครัวของผู้สูงอายุ

ตารางที่ 4.10 การสังเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีต่างประเทศ : ประเทศสหรัฐอเมริกา สาธารณรัฐเกาหลี ญี่ปุ่น ฟินแลนด์ และฝรั่งเศส

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม/โครงการ	การจัดการ	รูปแบบกิจกรรม/โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินกิจกรรม/โครงการ	จุดเด่นของกิจกรรม/โครงการ	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
1. Senior Activities Centers:USA 2. Lifelong Learning Centers:USA 3.สถาบันการศึกษา:USA 4.ศูนย์ฝึกอาชีพ:USA 5. Senior Crops:USA 6.กระทรวงสวัสดิการและสุขภาพ : KOREA 7.กระทรวงแรงงาน : KOREA 8.กระทรวงI	กิจกรรมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนา ศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ	1. หาความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ : สมาชิกมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการและเสนอแนะการจัดกิจกรรม 2. วางแผนดำเนินการด้วยตัวคณะกรรมการเองหรืออาจมีผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันการศึกษาเข้าร่วมวางแผนและเป็นที่ปรึกษาของกลุ่ม	1.ดำเนินการโดยคณะกรรมการศูนย์/ชมรม/มหาวิทยาลัย 2.ได้รับงบประมาณจากภาครัฐ เอกชน ท้องถิ่น หรือจากการเก็บค่าสมาชิกหรือการเข้าร่วมกิจกรรม	1.การศึกษนอกระบบ: การอบรมระยะสั้น /ระยะยาว 2.การศึกษาในระบบ 3.การศึกษิตตามอัธยาศัย 4. การให้บริการผู้สูงอายุ	1.ความรู้/ข่าวสารทั่วไป 2.อาชีพ 3. สุขภาพ 4. นันทนาการ 5.การใช้ชีวิตยามชรา	1.สมาชิกมีความพึงพอใจและเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมาก ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ 2.ผลการจัดกิจกรรมตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ของหน่วยงาน หลาย ครอบคลุมทุกๆ ด้านของผู้สูงอายุและเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตัวเอง3. เป็นการใช้เวลาว่างอย่างคุ้มค่าและเป็นประโยชน์ต่อ	1.ดำเนินการจัดกิจกรรมอย่างเป็นระบบ 2.สมาชิกมีส่วนร่วมในการแสดงความต้องการและแสดงความคิดเห็น 3.กิจกรรมมีความหลากหลาย หลาย ครอบคลุมทุกๆ ด้านของผู้สูงอายุและเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตัวเอง3. เป็นการใช้เวลาว่างอย่างคุ้มค่าและเป็นประโยชน์ต่อ	1. ปัจจัยภายใน 1) นโยบายของประเทศที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุ/การลดหย่อนค่าใช้จ่าย 2) การได้รับความร่วมมือจากผู้สูงอายุในการเข้าร่วมกิจกรรม 3) หน่วยงานที่จัดมีจำนวนมากและมีทั่วประเทศ 4) กิจกรรมสามารถสนองความต้องการปัญหาและสอดคล้องกับ

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการ จัดกิจกรรม/ โครงการ	การจัดการ	รูปแบบ กิจกรรม/ โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/ โครงการ	ผลการดำเนิน กิจกรรม/ โครงการ	จุดเด่นของ กิจกรรม/ โครงการ	ปัจจัยแห่ง ความสำเร็จ
ศึกษาริการ : KOREA 9.กระทรวงคมนาคม : KOREA 10.โครงการเพื่อ ผู้สูงอายุของ สาธารณรัฐเกาหลี : KOREA 11.องค์กร อาสาสมัครและ องค์กรที่ไม่แสวงหา ผลกำไร : KOREA 12.องค์การบริหาร ส่วนท้องถิ่น : KOREA 13.สภาภาษา: KOREA 14.ศูนย์เยาวชน		3.จัดทำหลักสูตร ออกแบบเนื้อหา และกิจกรรม 5. ดำเนินกิจกรรม 6. ประเมินผล					สังคมมีความ สัมพันธ์ที่ดีต่อ บุคคลรอบข้าง ลด ช่องว่างระหว่างวัย 4. สนองความ ต้องการ และ ปัญหาของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับบริบท ของสังคมและ ประเทศ 5.ตอบสนองความ ต้องการเรียนรู้และ ส่งเสริมการเรียนรู้ ตลอดชีวิต เกิด ความเท่าเทียม ทางด้านการศึกษา 6. สามารถนำ ความรู้ไปใช้ได้ทั้ง	บริบทของสังคม/ ประเทศ5) คณะ กรรม การทำงานอย่าง มุ่งมั่นและตั้งใจ 6) สถานที่ตั้งอยู่ ภายในชุมชน ทำให้ เดินทางมาได้ สะดวก ปัจจัยภายนอก 1) การได้รับความ ร่วมมือด้านวิชาการ จากสถาบัน การศึกษาเข้าร่วม การวางแผน เป็นที่ ปรีชาภิภกรรม และถ่ายทอด ความรู้

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม/โครงการ	การจัดการ	รูปแบบกิจกรรม/โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินกิจกรรม/โครงการ	จุดเด่นของกิจกรรม/โครงการ	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
YMCA, YWCA, : KOREA 15. Korean Women's Welfare Society : KOREA 16. กลุ่มศาสนาต่างๆ : KOREA 17. กลุ่มพลเมือง อาวุโส : KOREA 18. สถาบันการศึกษาเช่น มหาวิทยาลัย : KOREA 19. สมาพันธ์กาชาดสำหรับผู้สูงอายุ : KOREA 20. เทศบาลเมือง							ในชีวิตประจำวันและเพื่อกลับเข้าทำงานหลังเกษียณได้	2) การได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการเอื้อเพื่อสถานที่และจัดหาทุนในการดำเนินกิจกรรม 3) การให้การสนับสนุนการเข้าทำกิจกรรมจากครอบครัวของผู้สูงอายุ

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการ จัดกิจกรรม/ โครงการ	การจัดการ	รูปแบบ กิจกรรม/ โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/ โครงการ	ผลการดำเนิน กิจกรรม/ โครงการ	จุดเด่นของ กิจกรรม/ โครงการ	ปัจจัยแห่ง ความสำเร็จ
:JAPAN 21.องค์กรเอกชน :JAPAN 22.สถาน ประกอบการ:JAPAN 24.สถาบันการศึกษา : JAPAN 25.องค์กรท้องถิ่น : FRANCE 26.องค์กรการกุศล : FRANCE 27.องค์กรศาสนา : FRANCE 28.องค์กรที่ไม่ แสวงหาผลกำไร : FRANCE 29.เทศบาล : FINLAND								

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการ จัดกิจกรรม/ โครงการ	การจัดการ	รูปแบบ กิจกรรม/ โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/ โครงการ	ผลการดำเนิน กิจกรรม/ โครงการ	จุดเด่นของ กิจกรรม/ โครงการ	ปัจจัยแห่ง ความสำเร็จ
30. องค์การการกุศล : FINLAND 31.องค์การศาสนา : FINLAND 32.องค์กรที่ไม่ แสวงหาผลกำไร : FINLAND 33 . หน้ ว ย ง า น ก า ร คี ก ษ า เชน University of the Third Age, Finland, 35. องค์เอกชนที่ จัด ชุมชนผู้สูงอายุ :FINLAND 36. Fit for Life Program :FINLAND 37. The Central								

หน่วยงาน	ชื่อกิจกรรม	กระบวนการ จัดกิจกรรม/ โครงการ	การจัดการ	รูปแบบ กิจกรรม/ โครงการ	เนื้อหา กิจกรรม/ โครงการ	ผลการดำเนิน กิจกรรม/ โครงการ	จุดเด่นของ กิจกรรม/ โครงการ	ปัจจัยแห่ง ความสำเร็จ
Union for the Welfare of the Aged: FINLAND 38. กษชาด ฟินแลนด์: FINLAND 39. Association of Care giving Relative and Friends :FINLAND								

3. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีด้านการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุระหว่างประเทศไทยและต่างประเทศ

จากการศึกษากรณีศึกษาที่ดีทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น ฟินแลนด์ และฝรั่งเศส สามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลได้ดังต่อไปนี้

1. ประเภทขององค์กรหรือหน่วยงานที่ให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

กรณีศึกษาที่ดีในประเทศไทยนั้น ภาคประชาชนและภาครัฐเป็นผู้ให้บริการ โดยภาคประชาชนจัดโดยผ่านชมรมผู้สูงอายุที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เช่น โรงพยาบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ศูนย์การศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นต้น ส่วนภาครัฐจัดโดยศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อย่างไรก็ตามยังมีหน่วยงานอื่นที่ให้บริการแต่ไม่ได้ศึกษาเป็นกรณีศึกษา เช่น สถานีอนามัยในตำบลต่างๆ มีการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้สูงอายุด้านการดูแลสุขภาพเป็นหลัก องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) อาทิ มูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุ เป็นต้น ส่วนกรณีศึกษาในต่างประเทศนั้นมีความหลากหลายของหน่วยงานที่ให้บริการมากกว่า กล่าวคือ มีทั้งกระทรวงที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงแรงงาน กระทรวงสวัสดิการและสุขภาพ กระทรวงคมนาคม เป็นต้น ชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาล สถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัย q พวิทยาลัยชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร องค์กรศาสนา องค์กรการกุศล สภากาชาด มูลนิธิเอกชน ศูนย์เยาวชน ศูนย์สาธารณสุข สถานประกอบการ ทั้งนี้จะดำเนินการในรูปแบบต่างๆ กันไป ตามลักษณะงานหรือเป้าหมายของหน่วยงาน เช่น สถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต ศูนย์การศึกษาผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ มหาวิทยาลัยวัยที่สาม สถาบันการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ศูนย์ฝึกอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ โปรแกรมอาสาสมัคร เมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ศูนย์สวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ การจัดสภาพแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

2. กระบวนการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

กระบวนการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุที่พบจากการศึกษากรณีศึกษาที่ดีในประเทศไทยและต่างประเทศนั้นมีขั้นตอนที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ (1)

การศึกษาความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ทั้งในรูปแบบของการประชุมให้สมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุเสนอความต้องการ ในรูปแบบของการใช้แบบสอบถาม และศึกษาจากบริบทและปัญหาของผู้สูงอายุในสังคมที่เป็นจริง เพื่อนำไปพัฒนาเป็นหลักสูตรหรือกิจกรรม (2) หลังจากได้ความต้องการแล้ว นำมาพัฒนาเป็นหลักสูตร ซึ่งประกอบไปด้วยเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการประเมินผล (3) การนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้สูงอายุ (4) การประเมินผล เพื่อเป็นการประเมินหลักสูตร และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประเมินความพึงพอใจของผู้สูงอายุ จำนวนผู้เข้าร่วม โดยใช้แบบสอบถาม การพูดคุย การสัมภาษณ์ เป็นต้น

ทั้งนี้ในกระบวนการทั้ง 4 ขั้นตอนนี้จะมีการดึงความร่วมมือจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ มาร่วมดำเนินการ เช่น หน่วยงานภาครัฐ สถานประกอบการ องค์กรที่ไม่หวังผลกำไร เป็นต้น

3. ระบบการบริหารจัดการ

ระบบการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ จากการศึกษากรณีศึกษาทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ พบว่ามีการบริหารจัดการในหลายรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ (1) การบริหารจัดการโดยคณะกรรมการของหน่วยงานที่เป็นผู้สูงอายุ ทั้งนี้การได้มาของคณะกรรมการดังกล่าวนี้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการคัดเลือกจากสมาชิกของหน่วยงานนั่นเอง คณะกรรมการชุดนี้จะมีหน้าที่ในการบริหาร วางแผน การดำเนินกิจกรรม และประเมินผลกิจกรรม และมีผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันการศึกษา หรือหน่วยงานในท้องถิ่น และผู้รู้ในท้องถิ่น ร่วมให้คำแนะนำหรือเป็นที่ปรึกษา เช่น ชมรมผู้สูงอายุในประเทศไทย สถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น (2) การบริหารจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุเอง โดยในการวางแผนจะเชิญชวนให้ผู้สูงอายุในชุมชนมาร่วมเสนอความคิดเห็นและวางแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุของประเทศไทย สโมสรผู้สูงอายุและโรงเรียนผู้สูงอายุของประเทศเกาหลีใต้ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของประเทศญี่ปุ่น ศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุและสโมสรผู้สูงอายุในประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น (3) การบริหารจัดการโดยหน่วยงานเอง โดยไม่จำเป็นต้องวางแผนร่วมกับผู้สูงอายุ เช่น มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น Job Centre ในประเทศญี่ปุ่น ศูนย์การศึกษาผู้ใหญ่ และมหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศฟินแลนด์

ในด้านงบประมาณนั้น สำหรับกรณีศึกษาในประเทศไทยโดยส่วนใหญ่จะได้รับงบประมาณจากกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้สูงอายุ โดยให้ผ่านหน่วยงานของรัฐที่ปฏิบัติงานในท้องถิ่น องค์กรท้องถิ่น เช่น เทศบาล เป็นต้น และการบริจาคของสมาชิกผู้สูงอายุ แต่กรณีศึกษาของต่างประเทศ นอกจากได้รับจากองค์กรและหน่วยงานของรัฐในท้องถิ่นแล้ว ยังได้

จากสถานประกอบการ หรือจากการหางบประมาณด้วยตนเอง อาทิ การเก็บค่าสมาชิก การเก็บค่าเล่าเรียน หรือการบริจาคจากชุมชนและบุคคลทั่วไป

ในด้านวิทยากร มักจะเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในเนื้อหาต่างๆ ที่มักเป็นผู้ที่มีความรู้ในชุมชน ผู้มีความรู้ที่อยู่ในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย ที่อยู่ใกล้กับชุมชนนั้นๆ

ในด้านสถานที่ มักใช้สถานที่ของหน่วยงานที่จัดเอง หรือสถานที่ของเครือข่ายการเรียนรู้ที่อยู่ในชุมชน เช่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย สถาบันศาสนา และสถานประกอบการ เป็นต้น ทั้งนี้มักจะมีความสะดวกคล่องกับเนื้อหาและความสะดวกของผู้สูงอายุ

ในการประเมินผลมีหลายรูปแบบ คือ การสอบถามความคิดเห็นด้วยวาจาหรือใช้แบบสอบถาม การสังเกตผลงานหรือสังเกตจากการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ พิจารณาจากสถิติการเข้าร่วมกิจกรรมแต่ละครั้ง

4. รูปแบบกิจกรรม/การจัดการเรียนการสอน

รูปแบบกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ จากกรณีศึกษาทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศโดยส่วนใหญ่เป็นรูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การจัดอบรมระยะสั้นเพื่อให้ความรู้ในการดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจ การออม และฝึกอาชีพ เป็นต้น การทัศนศึกษาและท่องเที่ยว การเป็นอาสาสมัครเพื่อนำประสบการณ์ ความสามารถ ความถนัด และศักยภาพที่มีไปใช้ในการช่วยเหลือสังคม การเล่นกีฬา การเล่นดนตรี การแนะนำหนังสือ การพูดคุยพบปะสังสรรค์ การชมภาพยนตร์ เป็นต้น แต่มีบางประเทศที่มีรายละเอียดที่แตกต่างไปบ้างในด้านเนื้อหาและเป้าหมายในการอบรม เช่น ประเทศญี่ปุ่น มีการอบรมเพื่อสนองความต้องการของผู้สูงอายุในการกลับเข้าทำงานหรือหางานใหม่ เช่น การจัดการโรงแรม การบัญชี การตกแต่งภายใน ภาษาต่างประเทศ เป็นต้น

สำหรับบางประเทศ เช่น ประเทศฟินแลนด์ นอกจากการจัดกิจกรรมในรูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยแล้ว บางหน่วยงาน เช่น มหาวิทยาลัยวัยที่สามยังได้จัดการศึกษาแบบในระบบด้วย โดยมีหลักสูตรขั้นพื้นฐานไปจนถึงระดับอุดมศึกษา ทั้งนี้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ใช้วิธีทั้งการบรรยายเนื้อหาและการเรียนแบบทางไกล เช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกา ที่วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ศึกษาระดับอุดมศึกษา และประเทศญี่ปุ่นที่มีมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุที่จัดการศึกษาให้กับผู้สูงอายุโดยตรง

ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการศึกษา/การเรียนรู้อันนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศมีหลากหลายวิธีการที่คล้ายคลึงกัน เช่น การให้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เช่น การตรวจสุขภาพ การเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือสังคมด้าน

ต่างๆ การเล่นเกมกีฬา เป็นต้น การฟังบรรยาย การให้คำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ การประชุม การฝึกอบรม การสัมมนา การทัศนศึกษา การเรียนแบบทางไกล การเรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อการเรียนรู้อื่นๆ ทั้งทางสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม เป็นต้น มีที่ต่างไปบ้าง เช่น ศูนย์การศึกษาผู้ใหญ่ของประเทศฟินแลนด์จะมีการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง มหาวิทยาลัยวัยที่สามของประเทศฟินแลนด์จะมีการเรียนแบบการทำวิจัยกลุ่มย่อยและการเรียนเป็นกลุ่มเพิ่มเติมขึ้นมา

นอกจากการจัดกิจกรรมหรือจัดการเรียนการสอนแล้ว ยังมีการให้บริการผู้สูงอายุในรูปแบบต่างๆ เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น การตรวจสุขภาพ การให้บริการดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน การให้บริการอาหารสำหรับผู้สูงอายุ การจัดหางาน การเยี่ยมบ้าน การให้บริการเพื่อส่งเสริมความเข้าใจของครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุ เป็นต้น

5. หลักสูตรและเนื้อหา

หลักสูตรและเนื้อหาเพื่อส่งเสริมการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของต่างประเทศมีหลากหลายกว่าของประเทศไทย ทั้งนี้เนื่องจากบริบทของสังคม วัฒนธรรมสำหรับผู้สูงอายุ และพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในต่างประเทศมีมากกว่า อย่างไรก็ตามหลักสูตรและเนื้อหาได้มีการพัฒนาจากปัญหาและความต้องการ รวมทั้งความสนใจของผู้สูงอายุอย่างแท้จริงเช่นเดียวกัน เป็นหลักสูตรที่ครอบคลุมเนื้อหาการเตรียมความพร้อมเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ทั้งด้านสุขภาพ อาชีพ ความมั่นคงในการดำรงชีวิตเมื่อเข้าสู่วัยชรา ความรู้/ข่าวสารทั่วไป และพฤติกรรมการเรียนรู้ เช่น การดูแลสุขภาพด้วยตนเอง การออกกำลังกาย โยคะ การฝึกอาชีพตามความสนใจ เช่น งานไม้ การเงินการบัญชี งานช่าง การโรงแรมและการท่องเที่ยว เป็นต้น การเกษตร การทำอาหาร การชงชา การจัดดอกไม้ ศิลปหัตถกรรม เช่น การวาด การพับกระดาษ การปั้น เป็นต้น ดนตรี ร้องเพลง รำหรือเต้นรำ การพักผ่อนหย่อนใจ การออม การดูแลทางการเงินในยามชรา กฎหมายกับผู้สูงอายุ บทบาทและหน้าที่ของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุกับชุมชน การใช้ชีวิตในยามชรา ความสัมพันธ์ในครอบครัว การจัดการความขัดแย้งในครอบครัว ความเข้าใจวัยรุ่น การตระหนักถึงพิบัติภัย เศรษฐกิจครอบครัว การอ่านออกเขียนได้และการคิดเลข การศึกษาขั้นพื้นฐาน อุดมศึกษา ภาษาต่างประเทศ วรรณกรรม คอมพิวเตอร์ การจัดการธุรกิจ การตกแต่งภายใน จิตวิทยาการทำงาน ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ เหตุการณ์ปัจจุบัน วัฒนธรรม ปรัชญา ศาสนา จริยธรรม เป็นต้น

6. จุดเด่นการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุระหว่างประเทศไทยและต่างประเทศ

จากการเปรียบเทียบการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของกรณีศึกษาประเทศไทยและต่างประเทศ พบว่า **จุดเด่นที่เป็นจุดร่วม** คือ **ประการแรก** หลักสูตรและเนื้อหาที่มีการพัฒนามาจากปัญหาและความต้องการ รวมทั้งความสนใจของผู้สูงอายุอย่างแท้จริงเช่นเดียวกัน เป็นหลักสูตรที่ครอบคลุมเนื้อหาการเตรียมความพร้อมเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ทั้งด้านสุขภาพ อาชีพ ความมั่นคงในการดำรงชีวิตเมื่อเข้าสู่วัยชรา ความรู้/ข่าวสารทั่วไป และพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ **ประการที่สอง** การจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุมีหลากหลายวิธีการ **ประการที่สาม** การใช้เครือข่ายการเรียนรู้ภายในชุมชนทั้งเป็นหน่วยร่วมจัด ร่วมวางแผน และสนับสนุนในการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ เช่น หน่วยงานของรัฐในท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย สถาบันศาสนา และสถานประกอบการ **ประการที่สี่** การบริหารจัดการนั้นเป็นการบริหารจัดการโดยท้องถิ่นเอง โดยเป็นในรูปแบบของการจัดการโดยภาคประชาชนเอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐในท้องถิ่น สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น และองค์กรที่ไม่หวังผลกำไรในท้องถิ่น เป็นต้น

จุดเด่นที่เป็นจุดต่าง ประการแรก ในประเทศไทยและประเทศทางเอเชียตะวันออก เช่น ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และไต้หวัน จะนำเอาวิถีทางวัฒนธรรมแบบตะวันออกมาผสมผสานในการกำหนดหลักสูตร เนื้อหา และกิจกรรม เช่น การมีหลักสูตรโยคะ การทำอาหาร การทำสวน การชงชา การจัดดอกไม้ ศิลปะ ทัศนกรรม ดนตรี ร้องเพลง รำ ผู้สูงอายุกับชุมชน การใช้ชีวิตในยามชรา ความสัมพันธ์ในครอบครัว การจัดการความขัดแย้งในครอบครัว ความเข้าใจวัยรุ่น ในขณะที่ประเทศทางตะวันตก เช่น สหรัฐอเมริกา ฟินแลนด์ และฝรั่งเศส จะมีลักษณะที่คำนึงการได้รับประโยชน์สูงสุดของการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ จึงมีการกำหนดหลักสูตร เนื้อหา และกิจกรรมที่เอื้อให้ผู้สูงอายุพัฒนาตนเองได้มากที่สุด เช่น การดูแลสุขภาพด้วยตนเอง การอ่านออกเขียนได้ และการคิดเลข การศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาระดับอุดมศึกษา ภาษาต่างประเทศ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น **ประการที่สอง** ในต่างประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่น ได้ดำเนินการส่งเสริมให้มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับสังคมผู้สูงอายุ และประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศฟินแลนด์ ส่งเสริมให้มีเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุที่เกษียณอายุการทำงาน โดยประเทศญี่ปุ่นนั้น เมืองโอกินาวาได้ส่งเสริมให้เมืองมีสภาพแวดล้อม สถานที่ ปัจจัยสี่ และกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกา จะจัดชุมชน/เมืองสำหรับผู้สูงอายุที่มักตั้งอยู่ในมลรัฐที่มีอากาศอบอุ่น มีสิ่งอำนวยความสะดวกหลากหลาย เช่น ศูนย์นันทนาการ ศูนย์สุขภาพ การมีอาสาสมัครดูแล เป็นต้น สำหรับประเทศฟินแลนด์ มีการพัฒนาเมืองสำหรับผู้สูงอายุ ทั้งในรูปแบบบ้านและ

อพาร์ทเมนต์ที่เชื่อมต่อสภาพทางกายภาพของผู้สูงอายุ มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ผู้สูงอายุเข้าถึงง่าย เช่น สถานีอนามัย สถานีขนส่ง ร้านค้า ร้านอาหาร ศูนย์กิจกรรม กีฬาและนันทนาการ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมชุมชน ในขณะที่ประเทศไทย การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับสังคมผู้สูงอายุยังมีไม่มากนัก และการจัดชุมชน/เมืองสำหรับผู้สูงอายุยังไม่ปรากฏ

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลของผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลกรณีศึกษาด้านการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุระหว่างประเทศไทยและต่างประเทศ ดังแสดงในตารางที่ 4.27

ตารางที่ 4.11 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลกรณีศึกษาด้านการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างประเทศไทยและต่างประเทศ

ประเด็น	ประเทศไทย	ต่างประเทศ
<p>1. ประเภทขององค์กรหรือหน่วยงาน ที่ให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ</p>	<p>ภาคประชาชนและภาครัฐเป็นผู้ให้บริการ โดยภาคประชาชนจัดโดยผ่านชมรมผู้สูงอายุ ส่วนภาครัฐจัดโดยศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อย่างไรก็ตามยังมีหน่วยงานอื่นที่ให้บริการแต่ไม่ได้ศึกษาเป็นกรณีศึกษา เช่น สถานีอนามัยในตำบลต่างๆ มีการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้สูงอายุ ด้านการดูแลสุขภาพเป็นหลัก องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) อาทิจ มูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุ เป็นต้น</p>	<p>หน่วยงานที่ให้บริการมีความหลากหลายมากกว่าประเทศไทย กล่าวคือ มีทั้งกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร องค์กรศาสนา องค์กรการกุศล สภากาชาด มูลนิธิเอกชน ศูนย์เยาวชน ศูนย์สาธารณสุข ภาคเอกชน สถานประกอบการ และสถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัย วิทยาลัยชุมชน ทั้งนี้จะดำเนินการในรูปแบบต่างๆ กัน ไป ตามลักษณะงานหรือเป้าหมายของหน่วยงาน เช่น สถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต ศูนย์การศึกษาผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยวัยที่สาม ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์กิจกรรมและศูนย์ฝึกอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ การจัดสภาพแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุ เมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ</p>

ประเด็น	ประเทศไทย	ต่างประเทศ
<p>2. กระบวนการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ</p>	<p>(1) การศึกษาความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ (2) การพัฒนาเป็นหลักสูตร ซึ่งประกอบไปด้วยเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการประเมินผล (3) การนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้สูงอายุ (4) การประเมินผล เพื่อเป็นการประเมินหลักสูตร และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทั้งนี้ในกระบวนการทั้ง 4 ขั้นตอนนี้ จะมีการดึงความร่วมมือจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ มาร่วมดำเนินการ เช่น หน่วยงานภาครัฐ สถานประกอบการ องค์กรที่ไม่หวังผลกำไร เป็นต้น</p>	<p>(1) การศึกษาความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ (2) การพัฒนาเป็นหลักสูตร ซึ่งประกอบไปด้วยเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการประเมินผล (3) การนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้สูงอายุ (4) การประเมินผล เพื่อเป็นการประเมินหลักสูตร และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทั้งนี้ในกระบวนการทั้ง 4 ขั้นตอนนี้ จะมีการดึงความร่วมมือจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ มาร่วมดำเนินการ เช่น หน่วยงานภาครัฐ สถานประกอบการ องค์กรที่ไม่หวังผลกำไร เป็นต้น</p>
<p>3. ระบบการบริหารจัดการ</p>	<p>ด้านระบบการบริหารจัดการ มีดังนี้ (1) การบริหารจัดการโดยคณะกรรมการของหน่วยงานที่เป็นผู้สูงอายุ มีผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันการศึกษา หรือหน่วยงานในท้องถิ่น และผู้รู้ในท้องถิ่น ร่วมให้คำแนะนำหรือเป็นที่ปรึกษา (2) การบริหารจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/</p>	<p>ด้านระบบการบริหารจัดการ มีดังนี้ (1) การบริหารจัดการโดยคณะกรรมการของหน่วยงานที่เป็นผู้สูงอายุ มีผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันการศึกษา หรือหน่วยงานในท้องถิ่นและผู้รู้ในท้องถิ่น ร่วมให้คำแนะนำหรือเป็นที่ปรึกษา (2) การบริหารจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/</p>

ประเด็น	ประเทศไทย	ต่างประเทศ
	<p>เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุเอง โดยในการวางแผนจะเชิญชวนให้ผู้สูงอายุในชุมชนมาร่วมเสนอความคิดเห็นและวางแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน (3) การบริหารจัดการโดยหน่วยงานเอง โดยไม่จำเป็นต้องวางแผนร่วมกับผู้สูงอายุ</p> <p>ด้านงบประมาณ ได้รับจากกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้สูงอายุ โดยให้ผ่านหน่วยงานของรัฐที่ปฏิบัติงานในท้องถิ่น องค์กรท้องถิ่น และการบริจาคของสมาชิกผู้สูงอายุ</p> <p>ด้านวิทยากร เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในเนื้อหาต่างๆ ที่มักเป็นผู้ที่มีความรู้ในชุมชน ผู้มีความรู้ที่อยู่ในหน่วยงานของรัฐและเอกชน โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย ที่อยู่ใกล้กับชุมชนนั้นๆ</p> <p>ด้านสถานที่ ใช้สถานที่ของหน่วยงานที่จัดเอง หรือสถานที่ของเครือข่ายการเรียนรู้ที่อยู่ในชุมชน ทั้งนี้มักจะมีความสะดวกคล่องกับเนื้อหาและความสะดวกของ</p>	<p>การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุเอง โดยในการวางแผนจะเชิญชวนให้ผู้สูงอายุในชุมชนมาร่วมเสนอความคิดเห็นและวางแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน (3) การบริหารจัดการโดยหน่วยงานเอง โดยไม่จำเป็นต้องวางแผนร่วมกับผู้สูงอายุ</p> <p>ด้านงบประมาณ ได้รับจากองค์กรและหน่วยงานของรัฐในท้องถิ่นแล้ว สถานประกอบการ และจากการหางบประมาณด้วยตนเอง อาทิ การเก็บค่าสมาชิก การเก็บค่าเล่าเรียน หรือการบริจาคจากชุมชนและบุคคลทั่วไป</p> <p>ด้านวิทยากร เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในเนื้อหาต่างๆ ที่มักเป็นผู้ที่มีความรู้ในชุมชน ผู้มีความรู้ที่อยู่ในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย ที่อยู่ใกล้กับชุมชนนั้นๆ</p> <p>ด้านสถานที่ ใช้สถานที่ของหน่วยงานที่จัดเอง หรือสถานที่ของเครือข่ายการเรียนรู้ที่อยู่ในชุมชน ทั้งนี้</p>

ประเด็น	ประเทศไทย	ต่างประเทศ
	<p>ผู้สูงอายุ</p> <p>ด้านการประเมินผล มีหลายรูปแบบ คือ การสอบถามความคิดเห็นด้วยวาจาหรือใช้แบบสอบถาม การสังเกตผลงานหรือสังเกตจากการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ พิจารณาจากสถิติการเข้าร่วมกิจกรรมแต่ละครั้ง</p>	<p>มักจะมีความสอดคล้องกับเนื้อหาและความสะดวกของผู้สูงอายุ</p> <p>ด้านการประเมินผล มีหลายรูปแบบ คือ การสอบถามความคิดเห็นด้วยวาจาหรือใช้แบบสอบถาม การสังเกตผลงานหรือสังเกตจากการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ พิจารณาจากสถิติการเข้าร่วมกิจกรรมแต่ละครั้ง</p>
<p>4. รูปแบบกิจกรรม/การจัดการเรียนการสอน</p>	<p>รูปแบบกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ เป็นรูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การจัดอบรมระยะสั้น การทัศนศึกษาและท่องเที่ยว การเป็นอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือสังคม การเล่นเกม การเล่นดนตรี การแนะนำหนังสือ การพูดคุยพบปะสังสรรค์ การชมภาพยนตร์ เป็นต้น</p>	<p>รูปแบบกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ เป็นรูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การจัดอบรมระยะสั้น การทัศนศึกษาและท่องเที่ยว การเป็นอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือสังคม การเล่นเกม การเล่นดนตรี การแนะนำหนังสือ การพูดคุยพบปะสังสรรค์ การชมภาพยนตร์ เป็นต้น แต่สำหรับบางประเทศ เช่น ประเทศฟินแลนด์ นอกจากการจัดการกิจกรรมในรูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยแล้ว บางหน่วยงาน เช่น มหาวิทยาลัย</p>

ประเด็น	ประเทศไทย	ต่างประเทศ
	<p>ด้านการจัดการเรียนการสอน มีหลากหลายวิธีการ เช่น การให้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การให้คำปรึกษา การฝึกอบรม การสัมมนา การทัศนศึกษา การเรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อการเรียนรู้ต่างๆ การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม เป็นต้น มีที่ต่างไปบ้าง เช่น ศูนย์การศึกษาผู้ใหญ่ของประเทศฟินแลนด์จะมีการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง มหาวิทยาลัยวัยที่สามของประเทศฟินแลนด์จะมีการเรียนแบบการทำวิจัยกลุ่มย่อยและการเรียนเป็นกลุ่มเพิ่มเติมขึ้นมา</p>	<p>ที่สามยังได้จัดการศึกษาแบบในระบบด้วย โดยมีหลักสูตรขั้นพื้นฐานไปจนถึงระดับอุดมศึกษา เช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกา ที่วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ศึกษาระดับอุดมศึกษา</p> <p>ด้านการจัดการเรียนการสอน มีหลากหลายวิธีการ เช่น การให้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การให้คำปรึกษา การฝึกอบรม การสัมมนา การทัศนศึกษา การเรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อการเรียนรู้ต่างๆ การเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม เป็นต้น มีที่ต่างไปจากประเทศไทยบ้าง เช่น ศูนย์การศึกษาผู้ใหญ่ของประเทศฟินแลนด์จะมีการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง มหาวิทยาลัยวัยที่สามของประเทศฟินแลนด์จะมีการเรียนแบบการทำวิจัยกลุ่มย่อยและการเรียนเป็นกลุ่มเพิ่มเติมขึ้นมา</p>

ประเด็น	ประเทศไทย	ต่างประเทศ
5. หลักสูตรและเนื้อหา	หลักสูตรและเนื้อหา มีการพัฒนามาจากปัญหาและความต้องการ รวมทั้งความสนใจของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง และเป็นหลักสูตรที่ครอบคลุมเนื้อหาการเตรียมความพร้อมเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ทั้งด้านสุขภาพ อาชีพ ความมั่นคงในการดำรงชีวิตเมื่อเข้าสู่วัยชรา ความรู้/ข่าวสารทั่วไป และพฤติกรรมกรเรียนรู้	หลักสูตรและเนื้อหา มีหลากหลายกว่าของประเทศไทย ทั้งนี้เนื่องจากบริบทของสังคม สวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ และพฤติกรรมกรเรียนรู้ของผู้สูงอายุในต่างประเทศมีมากกว่า อย่างไรก็ตามหลักสูตรและเนื้อหา มีการพัฒนามาจากปัญหาและความต้องการ รวมทั้งความสนใจของผู้สูงอายุอย่างแท้จริงเช่นเดียวกับประเทศไทย เป็นหลักสูตรที่ครอบคลุมเนื้อหาการเตรียมความพร้อมเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ทั้งด้านสุขภาพ อาชีพ ความมั่นคงในการดำรงชีวิตเมื่อเข้าสู่วัยชรา ความรู้/ข่าวสารทั่วไป และพฤติกรรมกรเรียนรู้
6. จุดเด่นการให้บริการการศึกษา/ การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ระหว่างประเทศไทยและต่างประเทศ	จุดเด่นที่เป็นจุดร่วม คือ ประการแรก หลักสูตรและเนื้อหา มีการพัฒนามาจากปัญหาและความต้องการ รวมทั้งความสนใจของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง เป็นหลักสูตรที่ครอบคลุมเนื้อหาการเตรียมความพร้อมเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต ความมั่นคงในการดำรงชีวิต และพฤติกรรมกรเรียนรู้ ประการที่สอง การจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการศึกษา/การเรียนรู้	จุดเด่นที่เป็นจุดร่วม คือ ประการแรก หลักสูตรและเนื้อหา มีการพัฒนามาจากปัญหาและความต้องการ รวมทั้งความสนใจของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง เป็นหลักสูตรที่ครอบคลุมเนื้อหาการเตรียมความพร้อมเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต ความมั่นคงในการดำรงชีวิต และพฤติกรรมกรเรียนรู้ ประการที่สอง การจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริม

ประเด็น	ประเทศไทย	ต่างประเทศ
	<p>และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุมีหลากหลายวิธีการ</p> <p>ประการที่สาม การใช้เครือข่ายการเรียนรู้ภายในชุมชน ทั้งเป็นหน่วยร่วมจัด ร่วมวางแผน และสนับสนุนในการ ให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ</p> <p>ประการที่สี่ การบริหารจัดการนั้นเป็นการ บริหารจัดการโดยท้องถิ่นเอง โดยเป็นในรูปแบบของการ จัดการโดยภาคประชาชนเอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐในท้องถิ่น สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น และองค์กรที่ไม่หวังผลกำไรในท้องถิ่น เป็นต้น</p>	<p>การศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุมี หลากหลายวิธีการ</p> <p>ประการที่สาม การใช้เครือข่ายการ เรียนรู้ภายในชุมชนทั้งเป็นหน่วยร่วมจัด ร่วมวางแผน และสนับสนุนในการ ให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้และ การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ</p> <p>ประการที่สี่ การบริหาร จัดการนั้นเป็นการบริหารจัดการโดยท้องถิ่นเอง โดยเป็น ในรูปแบบของการจัดการโดยภาคประชาชนเอง องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐในท้องถิ่น สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น และองค์กรที่ไม่หวังผล กำไรในท้องถิ่น เป็นต้น</p>
	<p>จุดเด่นที่เป็นจุดต่าง คือ ประเทศไทยจะนำเอาวิถีทาง วัฒนธรรมแบบตะวันออกมาผสมผสานในการกำหนด หลักสูตร เนื้อหา และกิจกรรม</p>	<p>จุดเด่นที่เป็นจุดต่าง คือ ประเทศทางตะวันตก เช่น สหรัฐอเมริกา ฟินแลนด์ และฝรั่งเศส จะมีลักษณะที่ คำนึงการได้รับประโยชน์สูงสุดของการดำเนินชีวิตของ ผู้สูงอายุ จึงมีการกำหนดหลักสูตร เนื้อหา และกิจกรรม ที่เอื้อให้ผู้สูงอายุพัฒนาตนเองได้มากที่สุด และบาง ประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่นได้ดำเนินการส่งเสริมให้มี การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับสังคมผู้สูงอายุ</p>

ประเด็น	ประเทศไทย	ต่างประเทศ
		<p>โดยเมืองโอกินาวาได้ส่งเสริมให้เมืองมีสภาพแวดล้อม สถานที่ ปัจจัยสี่ และกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศฟินแลนด์ ส่งเสริมให้มีเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุที่เกษียณอายุการทำงาน โดยประเทศสหรัฐอเมริกา จะจัดชุมชน/เมืองสำหรับผู้สูงอายุที่มักตั้งอยู่ในมลรัฐที่มีอากาศอบอุ่น มีสิ่งอำนวยความสะดวกหลากหลาย เช่น ศูนย์นันทนาการ ศูนย์สุขภาพ การมีอาสาสมัครดูแล เป็นต้น สำหรับประเทศฟินแลนด์ มีการพัฒนาเมืองสำหรับผู้สูงอายุ ทั้งในรูปแบบบ้านและอพาร์ทเมนต์ที่เอื้อต่อสภาพทางกายภาพของผู้สูงอายุ มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ผู้สูงอายุเข้าถึงง่าย เช่น สถานีอนามัย สถานีขนส่ง ร้านค้า ร้านอาหาร ศูนย์กิจกรรม กีฬาและนันทนาการ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น</p>

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/
การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/
การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

ตารางที่ 4.12 จำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	50	31.25
หญิง	110	68.75
รวม	160	100.00
อายุ		
60 – 65 ปี	61	38.12
66 – 70 ปี	50	31.25
71 – 75 ปี	26	16.25
70 ปีขึ้นไป	23	14.38
รวม	160	100.00
สถานภาพการสมรส		
โสด	11	6.87
สมรส/คู่	61	38.12
หม้าย	70	43.75
หย่าร้าง	13	8.13
แยกกันอยู่	5	3.13
รวม	160	100.00
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าประถมศึกษา	34	21.24

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประถมศึกษา	92	57.50
มัธยมศึกษาตอนต้น	14	8.75
มัธยมศึกษาตอนปลาย	12	7.50
อนุปริญญา	-	-
ปริญญาตรี	6	3.75
สูงกว่าปริญญาตรี	1	0.63
อื่นๆ	1	0.63
รวม	160	100.00

ปัจจุบันท่านอาศัยอยู่กับใคร

อยู่ตามลำพัง	8	5.00
คู่สมรส	26	16.25
ลูก/หลาน	103	64.37
ญาติพี่น้อง	8	5.00
เพื่อน/คนรู้จัก	2	1.25
สถานสงเคราะห์	13	8.13
รวม	160	100.00

ในช่วงอายุ 59 ปี ท่านประกอบอาชีพอะไร

ไม่ได้ประกอบอาชีพ	51	31.87
รับจ้างแรงงาน	29	18.13
รับราชการ	7	4.37
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	2	1.25
ลูกจ้างหน่วยงานภาครัฐ/ภาคเอกชน	5	3.13
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	26	16.25
เกษตรกร	35	21.87
อื่นๆ	5	3.13
รวม	160	100.00

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ในช่วงอายุ 59 ปี ท่านมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนเท่าไร		
ไม่มีรายได้	40	25.00
ไม่เกิน 5,000 บาท	72	45.00
5,001 – 10,000 บาท	25	15.63
10,001 – 15,000 บาท	13	8.12
15,001 – 20,000 บาท	5	3.13
20 ,001 – 25,000 บาท	3	1.87
มากกว่า 25,000 บาท	2	1.25
รวม	160	100.00
ปัจจุบันท่านประกอบอาชีพ		
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	94	58.75
รับจ้างแรงงาน	8	5.00
ลูกจ้างหน่วยงานภาครัฐ/ภาคเอกชน	3	1.87
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	18	11.25
เกษตรกร	30	18.75
อื่นๆ	7	4.38
รวม	160	100.00
ปัจจุบันท่านมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
ไม่มีรายได้	65	40.62
ไม่เกิน 5,000 บาท	58	36.25
5,001 – 10,000 บาท	21	13.13
10,001 – 15,000 บาท	6	3.75
15,001 – 20,000 บาท	6	3.75
20 ,001 – 25,000 บาท	2	1.25
มากกว่า 25,000 บาท	2	1.25
รวม	160	100.00

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ในรอบปีที่ผ่านมาท่านเข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษา / การเรียนรู้หรือการฝึกอบรม		
สำหรับผู้สูงอายุ ที่หน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ จัดให้หรือไม่		
ไม่เข้าร่วม	59	36.87
เข้าร่วม	101	63.13
รวม	160	100.00
ท่านเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุหรือไม่		
ไม่เป็น	44	27.50
เป็น	116	72.50
รวม	160	100.00

ตารางที่ 4.12 แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 68.75 และเพศชายจำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 31.25

อายุในช่วง 60 – 65 ปี มีจำนวนมากที่สุด คือ 61 คน คิดเป็นร้อยละ 38.12 รองลงมาคือช่วง 66 – 70 ปี จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 31.25 ส่วนช่วงอายุ 70 ปีขึ้นไปมีจำนวนน้อยที่สุดคือจำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 14.38

สถานภาพการสมรสหม้ายมีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 43.75 รองลงมาคือสมรส/คู่ จำนวน 61 คน คิดเป็นร้อยละ 38.12 และสถานภาพการสมรสที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือ แยกกันอยู่ จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 3.13

ระดับการศึกษาประถมศึกษาศึกษามีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 57.50 รองลงมาคือระดับต่ำกว่าประถมศึกษา จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 21.24 และระดับสูงกว่าปริญญาตรีและอื่นๆ มีจำนวนน้อยที่สุด จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.63 ส่วนอนุปริญญาไม่ปรากฏข้อมูล

ลักษณะการอาศัยอยู่ของผู้สูงอายุกับลูก/หลาน มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 103 คน คิดเป็นร้อยละ 64.37 รองลงมาคืออาศัยอยู่กับคู่สมรส จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 16.25 และอาศัยอยู่กับเพื่อน/คนรู้จัก มีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.25

ในช่วงอายุ 59 ปี ผู้สูงอายุไม่ได้ประกอบอาชีพมีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 31.87 รองลงมาคืออาชีพเกษตรกร จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 21.87 และอาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจมีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.25

ในช่วงอายุ 59 ปี ผู้สูงอายุมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่เกิน 5,000 บาท มีจำนวนมากที่สุดคือจำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 45.00 รองลงมาคือ ไม่มีรายได้ จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากกว่า 25,000 บาท มีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.25

ปัจจุบันผู้สูงอายุไม่ได้ประกอบอาชีพมีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 58.75 รองลงมาคือประกอบอาชีพเกษตรกร จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 18.75 และประกอบอาชีพลูกจ้างหน่วยงานภาครัฐ/ภาคเอกชนมีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.87

ปัจจุบันผู้สูงอายุไม่มีรายได้มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 40.62 รองลงมาคือมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่เกิน 5,000 บาท จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 36.25 และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 20,001 – 25,000 บาท และ มากกว่า 25,000 บาท มีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.25

ในรอบปีที่ผ่านมาผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษา/การเรียนรู้หรือการฝึกอบรมสำหรับผู้สูงอายุที่หน่วยงานหรือองค์กรจัดให้มีจำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 63.13 และไม่เข้าร่วมจำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 36.87

ผู้สูงอายุเป็นสมาชิกชมรม จำนวน 116 คน คิดเป็นร้อยละ 72.50 และไม่เป็นสมาชิกชมรมจำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 27.50

ตารางที่ 4.13 จำนวนและร้อยละของปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

ปัญหา	ใช่/มี		ไม่ใช่/ไม่มี	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ด้านตัวผู้สูงอายุ				
1.1 ปัญหาสุขภาพร่างกาย	92	57.50	68	42.50
1.2 ปัญหาสุขภาพจิตใจ	20	12.50	140	87.50
1.3 ปัญหาการเงิน	31	19.37	129	80.63
1.4 ปัญหาการปรับตัวให้เข้ากับครอบครัว และสังคม	8	5.00	152	95.00
1.5 ปัญหาการใช้เวลาว่าง	17	10.63	143	89.37

ปัญหา	ใช่/มี		ไม่ใช่/ไม่มี	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1.6 ปัญหาที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม	20	12.50	140	87.50
1.7 ปัญหาการมีส่วนร่วมในสังคม	10	6.25	150	93.75
1.8 ปัญหาสังคม	9	5.63	151	94.37
1.9 ปัญหาอื่นๆ	8	5.00	152	95.00
2. ด้านรูปแบบการจัดกิจกรรมการ				
เรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้				
2.1 ปัญหาความรู้และความสามารถของ วิทยากร / ผู้สอน	43	26.87	117	73.13
2.2 ปัญหาบุคลิกภาพของผู้สอนวิทยากร / ผู้สอน	10	6.25	150	93.75
2.3 ปัญหาเทคนิค/วิธีการถ่ายทอดการ เรียนการสอนของวิทยากร / ผู้สอน	10	6.25	150	93.75
2.4 ปัญหาความเพียงพอของสื่อที่จำเป็น เช่น เครื่องเล่นวีซีดี โทรทัศน์ วิทยุ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น	28	17.50	132	82.50
2.5 ปัญหาสภาพการใช้งานของสื่อและ วัสดุอุปกรณ์	21	13.13	139	86.87
2.6 ปัญหาความทันสมัยของข้อมูล สื่อ และวัสดุอุปกรณ์	18	11.25	142	88.75
2.7 ปัญหาเนื้อหาความรู้ที่ได้รับ	14	8.75	146	91.25
2.8 ปัญหาระยะเวลาที่จัดกิจกรรมการ เรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้	14	8.75	146	91.25
2.9 ปัญหาสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้	11	6.87	149	93.13
2.10 ปัญหาค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วม กิจกรรมการเรียนการสอน/ กระบวนการเรียนรู้	11	6.87	149	93.13
2.11 ปัญหาอื่นๆ	4	2.50	156	97.50

ปัญหา	ใช่/มี		ไม่ใช่/ไม่มี	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3. ด้านการจัดการ				
3.1 ปัญหาการประชาสัมพันธ์	53	33.13	107	66.87
3.2 ปัญหาการอำนวยความสะดวกจากผู้ จัด	14	8.75	146	91.25
3.3 ปัญหาการให้ข้อมูลความช่วยเหลือ จากผู้จัด	10	6.25	150	93.75
3.4 ปัญหาความร่วมมือกับประชาชนและ องค์กรต่างๆ	9	5.63	151	94.37
3.5 ปัญหานโยบายการจัด (กิจกรรมการ เรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้)	7	4.37	153	95.63
3.6 ปัญหาอื่นๆ	0	0.00	160	100.00

ตารางที่ 4.13 แสดงจำนวนและร้อยละของปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ พิจารณาด้านตัวผู้สูงอายุ พบว่า ปัญหาสุขภาพทางกาย มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 57.50 รองลงมาคือ ปัญหาการเงิน จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 19.37 และ ปัญหาการปรับตัวให้เข้ากับครอบครัวและสังคม และ ปัญหาอื่นๆ มีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 5.00

ด้านรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้ พบว่า ปัญหาความรู้และความสามารถของวิทยากร / ผู้สอน มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 26.87 รองลงมาคือ ปัญหาความเพียงพอของสื่อที่จำเป็น เช่น เครื่องเล่นวีซีดี โทรทัศน์ วิทยุ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 17.50 และ ปัญหาอื่นๆ มีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 2.50

ด้านการจัดการ พบว่า ปัญหาการประชาสัมพันธ์ มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 33.13 รองลงมาคือ ปัญหาการอำนวยความสะดวกจากผู้จัด จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 8.75 และ ปัญหาอื่นๆ มีจำนวนน้อยที่สุด จำนวน 0 คน คิดเป็นร้อยละ 0

ตารางที่ 4.14 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

รายการ	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
1. ความต้องการส่วนตัวของผู้สูงอายุ	3.73	.96	มาก
1.1 ความต้องการด้านสุขภาพร่างกาย	4.20	1.03	มาก
1.2 ความต้องการด้านสุขภาพจิตใจ	4.02	1.07	มาก
1.3 ความต้องการด้านการเงิน	3.66	1.24	มาก
1.4 ความต้องการในการปรับตัวให้เข้ากับ ครอบครัวและสังคม	3.76	1.26	มาก
1.5 ความต้องการในการใช้เวลาว่าง	3.54	1.15	มาก
1.6 ความต้องการด้านที่อยู่อาศัยและ สภาพแวดล้อม	3.48	1.22	ปาน กลาง
1.7 ความต้องการในการมีส่วนร่วมในสังคม	3.78	1.13	มาก
1.8 ความต้องการด้านสังคม	3.69	1.15	มาก
1.9 ความต้องการอื่นๆ	3.46	1.20	ปาน กลาง
2. ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน / กิจกรรมการเรียนรู้	3.74	.93	มาก
2.1 ความรู้ ความเชี่ยวชาญของวิทยากร / ผู้สอน	3.98	.97	มาก
2.2 ความน่าสนใจของการเชิญวิทยากร ผู้รู้ในชุมชนมา ให้ความรู้	3.77	1.08	มาก
2.3 ความหลากหลายของวิธีการถ่ายทอดของวิทยากร / ผู้สอน	3.73	1.08	มาก
2.4 ความน่าสนใจของการใช้สื่อที่หลากหลาย	3.78	1.10	มาก
2.5 ความน่าสนใจของเนื้อหาความรู้ที่ได้รับ	3.79	1.09	มาก
2.6 สื่อที่จำเป็น เช่น เครื่องเล่นวีซีดี โทรทัศน์ วิทยุ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น	3.65	1.09	มาก

รายการ	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
2.7 ความสอดคล้องระหว่างการจัดการเรียนการสอน และความต้องการของท่าน	3.82	1.08	มาก
2.8 ความเหมาะสมของสัดส่วนระหว่างเนื้อหา ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ	3.74	1.08	มาก
2.9 ความเหมาะสมของวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบ การศึกษานอกระบบ	3.73	1.13	มาก
2.10 ความเหมาะสมของวิธีการจัดการเรียนการสอน แบบการศึกษาตามอัธยาศัย	3.70	1.13	มาก
2.11 ความเหมาะสมของระยะเวลาการเรียนการสอน	3.72	1.09	มาก
2.12 ความเหมาะสมในการจัดการเรียนการสอนต่อ ลักษณะทางกายภาพของท่าน เช่น การมองเห็น การได้ยิน และการเคลื่อนไหว เป็นต้น	3.64	1.09	มาก
2.13 ความต้องการอื่นๆ	3.60	1.18	มาก
3. ด้านการจัดการ	3.81	.95	มาก
3.1 การประชาสัมพันธ์	3.77	1.02	มาก
3.2 การอำนวยความสะดวกจากผู้จัด	3.79	1.02	มาก
3.3 การให้ข้อมูลความช่วยเหลือจากผู้จัด	3.90	.98	มาก
3.4 ความร่วมมือกับประชาชนและองค์กรต่างๆ	3.82	1.06	มาก
3.5 นโยบายการจัด (กิจกรรมการเรียนการสอน / กระบวนการเรียนรู้)	3.81	1.06	มาก
3.6 ความต้องการอื่นๆ	3.76	1.16	มาก

ตารางที่ 4.15 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ พบว่า ด้านการจัดการ ($\bar{X} = 3.81$, $SD. = .95$) มีความต้องการมากที่สุด โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.74$, $SD. = .93$) และด้านความต้องการส่วนตัวของผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 3.73$, $SD. = .96$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

พิจารณาด้านความต้องการส่วนตัวของผู้สูงอายุ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ ความต้องการด้านสุขภาพร่างกาย ($\bar{X} = 4.20, SD. = 1.03$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ความต้องการด้านสุขภาพจิตใจ ($\bar{X} = 4.02, SD. = 1.07$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก และระดับความต้องการน้อยที่สุด คือ ความต้องการอื่นๆ ($\bar{X} = 3.46, SD. = 1.20$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง

พิจารณาด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า ระดับความต้องการมีมากที่สุดคือ ความรู้ ความเชี่ยวชาญของวิทยากร / ผู้สอน ($\bar{X} = 3.98, SD. = .97$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ความสอดคล้องระหว่างการจัดการเรียนการสอน และความต้องการของท่าน ($\bar{X} = 3.82, SD. = 1.08$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก และระดับความต้องการน้อยที่สุด คือ ความต้องการอื่นๆ ($\bar{X} = 3.60, SD. = 1.18$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก

พิจารณาด้านการจัดการ พบว่า ระดับความต้องการมีมากที่สุดคือ การให้ข้อมูลความช่วยเหลือจากผู้จัด ($\bar{X} = 3.90, SD. = .98$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ความร่วมมือกับประชาชนและองค์กรต่างๆ ($\bar{X} = 3.82, SD. = 1.06$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก และระดับความต้องการน้อยที่สุด คือ ความต้องการอื่นๆ ($\bar{X} = 3.76, SD. = 1.16$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ของครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ

ตารางที่ 4.15 จำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ท่านมีความสัมพันธ์อย่างไรกับผู้สูงอายุ		
คู่สมรส	13	8.13
ลูกหลาน	106	66.25
ญาติพี่น้อง	30	18.75
มิตรสหาย/คนรู้จัก	3	1.87
ผู้ดูแล	4	2.50
อื่นๆ	4	2.50
รวม	160	100.00

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	68	42.50
หญิง	92	57.50
รวม	160	100.00
อายุ		
น้อยกว่า 21 ปี	42	26.25
21 – 30 ปี	24	15.00
31 – 40 ปี	40	25.00
41 – 50 ปี	21	13.13
51 – 60 ปี	16	10.00
60 ปีขึ้นไป	17	10.62
รวม	160	100.00
สถานภาพการสมรส		
โสด	72	45.00
สมรส/คู่	76	47.50
หม้าย	9	5.63
หย่าร้าง	2	1.24
แยกกันอยู่	1	0.63
รวม	160	100.00
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าประถมศึกษา	10	6.24
ประถมศึกษา	37	23.13
มัธยมศึกษาตอนต้น	24	15.00
มัธยมศึกษาตอนปลาย	37	23.13
อนุปริญญา	12	7.50
ปริญญาตรี	35	21.87

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
สูงกว่าปริญญาตรี	4	2.50
อื่นๆ	1	0.63
รวม	160	100.00
ปัจจุบันท่านประกอบอาชีพ		
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	37	23.13
รับจ้างแรงงาน	23	14.38
รับราชการ	12	7.50
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	5	3.12
ลูกจ้างหน่วยงานภาครัฐ/ภาคเอกชน	12	7.50
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	20	12.50
เกษตรกร	24	15.00
อื่นๆ	27	16.87
รวม	160	100.00
ปัจจุบันท่านมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
ไม่มีรายได้	51	31.87
ไม่เกิน 5,000 บาท	41	25.63
5,001 – 10,000 บาท	41	25.63
10,001 – 15,000 บาท	14	8.75
15,001 – 20,000 บาท	5	3.12
20,001 – 25,000 บาท	2	1.25
มากกว่า 25,000 บาท	6	3.75
รวม	160	100.00
ระยะเวลาที่ท่านอยู่กับผู้สูงอายุ		
น้อยกว่า 1 ปี	15	9.37
1 – 5 ปี	15	9.38
5 – 10 ปี	23	14.37
10 ปีขึ้นไป	107	66.88
รวม	160	100.00

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ท่านทราบหรือไม่ว่า ผู้สูงอายุที่เกี่ยวข้องกับท่าน ได้เคยมีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ		
ทราบ	119	74.37
ไม่ทราบ	41	25.63
รวม	160	100.00
ประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษา/การเรียนรู้ หรือการฝึกอบรมสำหรับผู้สูงอายุ		
เคย	120	75.00
การประดิษฐ์ งานฝีมือและศิลปหัตถกรรม	42	10.91
การเล่นกีฬา	48	12.46
การเดินร่ำ / ฟ้อนร่ำ / กิจกรรมเข้าจังหวะ	42	10.91
การชมละครในโรงละครหรือละครโทรทัศน์/ภาพยนตร์	29	7.53
การดนตรีและการร้องเพลง	26	6.75
การท่องเที่ยว	48	12.47
กิจกรรมช่วยเหลือสังคม อาสาสมัคร	52	13.51
การพัฒนาด้านภาษา	8	2.08
ชมรมผู้สูงอายุ	84	21.82
อื่นๆ	6	1.56
ไม่เคย	40	25.00
รวม	160	100.00

ตารางที่ 4.15 แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุแบบลูกหลาน มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 106 คน คิดเป็นร้อยละ 66.25 รองลงมาคือ ญาติพี่น้อง 30 คน คิดเป็นร้อยละ 18.75 และมีตรสหาย/คนรู้จัก มีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.87

ครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 57.50 และเพศชาย จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 42.50

ครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามช่วงอายุน้อยกว่า 21 ปี มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 26.25 รองลงมาคือ 31 – 40 ปี จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 และอายุ 51 – 60 ปี มีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 10.00

ครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามมีสถานภาพการสมรสสมรส/คู่ จำนวนมากที่สุด คือจำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 47.50 รองลงมาคือโสด จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 45.00 และแยกกันอยู่มีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.63

ครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามมีระดับการศึกษาประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนปลายมากที่สุด คือจำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 23.13 รองลงมาคือปริญญาตรี จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 21.87 และระดับการศึกษาอื่นๆ มีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.63

ครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพมากที่สุด คือจำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 23.13 รองลงมาอาชีพอื่นๆ จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 16.87 และอาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจมีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 3.12

ครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามปัจจุบันไม่มีรายได้มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 31.87 รองลงมาคือรายได้ไม่เกิน 5,000 บาท และ 5,001 – 10,000 บาท จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 25.63 และรายได้ 20,001 – 25,000 บาท มีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.25

ครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามมีระยะเวลาที่อยู่กับผู้สูงอายุ 10 ปีขึ้นไปมีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 107 คน คิดเป็นร้อยละ 66.88 รองลงมาคือ 5 – 10 ปี จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 14.37 และน้อยกว่า 1 ปี และ 1 – 5 ปี มีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 9.37

ครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามทราบว่าผู้สูงอายุที่เกี่ยวข้องกับตนเองได้เคยมีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุมีจำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 74.37 และไม่ทราบมีจำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 25.63

ครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามมีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษา/การเรียนรู้ หรือการฝึกอบรมสำหรับผู้สูงอายุจำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 75.00 และไม่เคยมีจำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 และกิจกรรมที่เข้าร่วมมากที่สุดคือ ชมรมผู้สูงอายุ มีจำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 21.82 รองลงมาคือ กิจกรรมช่วยเหลือ

สังคม อาสาสมัคร จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 13.51 และกิจกรรมอื่นๆ มีจำนวนน้อยที่สุด คือ จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 1.56

ตารางที่ 4.16 จำนวนและร้อยละของปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษาของ
ครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ

ปัญหา	ใช่/มี		ไม่ใช่/ไม่มี	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ด้านตัวผู้สูงอายุ				
1.1 ปัญหาสุขภาพร่างกาย	108	67.50	52	32.50
1.2 ปัญหาสุขภาพจิตใจ	37	23.13	123	76.87
1.3 ปัญหาการเงิน	53	33.13	107	66.87
1.4 ปัญหาการปรับตัวให้เข้ากับครอบครัว และสังคม	27	16.87	133	83.13
1.5 ปัญหาการใช้เวลาว่าง	24	15.00	136	85.00
1.6 ปัญหาที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม	28	17.50	132	82.50
1.7 ปัญหาการมีส่วนร่วมในสังคม	28	17.50	132	82.50
1.8 ปัญหาสังคม	19	11.87	141	88.13
1.9 ปัญหาอื่นๆ	17	10.63	143	89.37
2. ด้านรูปแบบการจัดกิจกรรมการ เรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้				
2.1 ปัญหาความรู้และความสามารถของ วิทยากร / ผู้สอน	31	19.37	129	80.63
2.2 ปัญหาบุคลิกภาพของผู้สอนวิทยากร / ผู้สอน	16	10.00	144	90.00
2.3 ปัญหาเทคนิค/วิธีการถ่ายทอดการ เรียนการสอนของวิทยากร / ผู้สอน	24	15.00	136	85.00
2.4 ปัญหาความเพียงพอของสื่อที่จำเป็น เช่น เช่น เครื่องเล่นวีซีดี โทรทัศน์ วิทยุ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น	38	23.75	122	76.25

ปัญหา	ใช่/มี		ไม่ใช่/ไม่มี	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
2.5 ปัญหาสภาพการใช้งานของสื่อและ วัสดุอุปกรณ์	32	20.00	128	80.00
2.6 ปัญหาความทันสมัยของของข้อมูล สื่อ และวัสดุอุปกรณ์	31	19.37	129	80.63
2.7 ปัญหาเนื้อหาความรู้ที่ได้รับ	27	16.87	133	83.13
2.8 ปัญหาระยะเวลาที่จัดกิจกรรมการ เรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้	23	14.37	137	85.63
2.9 ปัญหาสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้	26	16.25	134	83.75
2.10 ปัญหาค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วม กิจกรรมการเรียนการสอน/ กระบวนการเรียนรู้	25	15.63	135	84.37
2.11 ปัญหาอื่นๆ	9	5.63	151	94.37
3. ด้านการจัดการ				
3.1 ปัญหาการประชาสัมพันธ์	39	24.37	121	75.63
3.2 ปัญหาการอำนวยความสะดวกจากผู้ จัด	27	16.87	133	83.13
3.3 ปัญหาการให้ข้อมูลความช่วยเหลือ จากผู้จัด	26	16.25	134	83.75
3.4 ปัญหาความร่วมมือกับประชาชนและ องค์กรต่างๆ	26	16.25	134	83.75
3.5 ปัญหานโยบายการจัด (กิจกรรมการ เรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้)	24	15.00	136	85.00
3.6 ปัญหาอื่นๆ	5	3.13	155	96.87

ตารางที่ 4.16 จำนวนและร้อยละของปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษาของครอบครัว
บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ พิจารณาด้านตัวผู้สูงอายุ พบว่า ปัญหาสุขภาพทางกาย

มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 67.50 รองลงมาคือ ปัญหาการเงิน จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 33.13 และ ปัญหาอื่นๆ มีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 10.63

ด้านรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้ พบว่า ปัญหาความเพียงพอของสื่อที่จำเป็น เช่น เครื่องเล่นวีซีดี โทรทัศน์ วิทยุ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 23.75 รองลงมาคือ ปัญหาสภาพการจ้างงานของสื่อและวัสดุอุปกรณ์ จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00 และ ปัญหาอื่นๆ มีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 5.63

ด้านการจัดการ พบว่า ปัญหาการประชาสัมพันธ์ มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 24.37 รองลงมาคือ ปัญหาการอำนวยความสะดวกจากผู้จัด จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 16.87 และปัญหาอื่นๆ มีจำนวนน้อยที่สุด จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 3.13

ตารางที่ 4.17 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้ของครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ

รายการ	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
1. ความต้องการส่วนตัวของผู้สูงอายุ	3.78	.70	มาก
1.1 ความต้องการด้านสุขภาพร่างกาย	4.29	.76	มาก
1.2 ความต้องการด้านสุขภาพจิตใจ	3.92	.96	มาก
1.3 ความต้องการด้านการเงิน	3.76	.96	มาก
1.4 ความต้องการในการปรับตัวให้เข้ากับครอบครัวและสังคม	3.65	.92	มาก
1.5 ความต้องการในการใช้เวลาว่าง	3.74	.95	มาก
1.6 ความต้องการด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม	3.68	.99	มาก
1.7 ความต้องการในการมีส่วนร่วมในสังคม	3.73	.94	มาก
1.8 ความต้องการด้านสังคม	3.77	.87	มาก
1.9 ความต้องการอื่นๆ	3.53	1.06	มาก

รายการ	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
2. ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน / กิจกรรมการเรียนรู้	3.80	.66	มาก
2.1 ความรู้ ความเชี่ยวชาญของวิทยากร / ผู้สอน	3.96	.86	มาก
2.2 ความน่าสนใจของการเชิญวิทยากร ผู้รู้ในชุมชนมาให้ความรู้	3.86	.82	มาก
2.3 ความน่าสนใจของการใช้สื่อที่หลากหลาย	3.85	.88	มาก
2.4 สื่อที่จำเป็น เช่น เครื่องเล่นวีซีดี โทรทัศน์ วิทยุคอมพิวเตอร์ เป็นต้น	3.76	.86	มาก
2.5 ความสอดคล้องระหว่างการจัดการเรียนการสอนและความต้องการของผู้สูงอายุ	3.88	.89	มาก
2.6 ความน่าสนใจของเนื้อหาความรู้ที่ได้รับ	3.81	.84	มาก
2.7 ความเหมาะสมของสัดส่วนระหว่างเนื้อหาภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ	3.76	.91	มาก
2.8 ความเหมาะสมของวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบการศึกษานอกระบบ	3.84	.78	มาก
2.9 ความเหมาะสมของวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบการศึกษาตามอัธยาศัย	3.83	.86	มาก
2.10 ความเหมาะสมของระยะเวลาการเรียนการสอน	3.72	.75	มาก
2.11 ความเหมาะสมของสถานที่จัดการเรียนการสอนต่อลักษณะทางกายภาพของผู้สูงอายุเช่น การมองเห็น การได้ยินและการเคลื่อนไหว เป็นต้น	3.80	.90	มาก
2.12 ความต้องการอื่นๆ	3.58	1.03	มาก
3. ด้านการจัดการ	3.80	.70	มาก
3.1 การประชาสัมพันธ์	3.78	.92	มาก
3.2 การอำนวยความสะดวกจากผู้จัด	3.87	.83	มาก
3.3 การให้ข้อมูลความช่วยเหลือจากผู้จัด	3.81	.78	มาก
3.4 ความร่วมมือกับประชาชนและองค์กรต่างๆ	3.89	.84	มาก
3.5 นโยบายการจัด (กิจกรรมการเรียนการสอน / กระบวนการเรียนรู้)	3.83	.84	มาก

รายการ	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
3.6 ความต้องการอื่นๆ	3.64	1.02	มาก

ตารางที่ 4.17 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้ของครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ พบว่า ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.80$, $SD. = .66$) และด้านการจัดการ ($\bar{X} = 3.80$, $SD. = .70$) มีความต้องการมากที่สุด โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมากตามลำดับ และด้านความต้องการส่วนตัวของผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 3.78$, $SD. = .70$) มีความต้องการน้อยที่สุด โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก

พิจารณาด้านความต้องการส่วนตัวของผู้สูงอายุ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ ความต้องการด้านสุขภาพร่างกาย ($\bar{X} = 4.29$, $SD. = .76$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ความต้องการด้านสุขภาพจิตใจ ($\bar{X} = 3.92$, $SD. = .96$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก และระดับความต้องการน้อยที่สุด คือ ความต้องการอื่นๆ ($\bar{X} = 3.53$, $SD. = 1.06$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก

พิจารณาด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า ระดับความต้องการมีมากที่สุดคือ ความรู้ ความเชี่ยวชาญของวิทยากร / ผู้สอน ($\bar{X} = 3.96$, $SD. = .86$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ความสอดคล้องระหว่างการจัดการเรียนการสอน และความต้องการของผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 3.88$, $SD. = .89$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก และระดับความต้องการน้อยที่สุด คือ ความต้องการอื่นๆ ($\bar{X} = 3.58$, $SD. = 1.03$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก

พิจารณาด้านการจัดการ พบว่า ระดับความต้องการมีมากที่สุดคือ ความร่วมมือกับประชาชนและองค์กรต่างๆ ($\bar{X} = 3.89$, $SD. = .84$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การอำนวยความสะดวกจากผู้จัด ($\bar{X} = 3.87$, $SD. = .83$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก และระดับความต้องการน้อยที่สุด คือ ความต้องการอื่นๆ ($\bar{X} = 3.64$, $SD. = 1.02$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพ ปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/ การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ตารางที่ 4.18 จำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ตำแหน่งหน้าที่ในหน่วยงาน/องค์กร หรือสถานภาพการทำงาน		
ผู้บริหารสถานศึกษา	2	5.00
ผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม		
อธยาศัย	2	5.00
ผู้บริหารศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ	3	7.50
ผู้บริหารสถานสงเคราะห์คนชรา	-	-
ครูผู้สอน	4	10.00
ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน	14	35.00
นักสังคมสงเคราะห์	4	10.00
อื่นๆ	11	27.50
รวม	40	100.0
เพศ		
ชาย	12	30.00
หญิง	28	70.00
รวม	40	100.0
อายุ		
น้อยกว่า 21 ปี	-	-
21 – 30 ปี	8	20.00
31 – 40 ปี	13	32.50
41 – 50 ปี	7	17.50
51 – 60 ปี	11	27.50

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
60 ปีขึ้นไป	1	2.50
รวม	40	100.0
ระยะเวลาทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ		
น้อยกว่า 1 ปี	9	22.50
1 ปี	9	22.50
2 ปี	3	7.50
3 ปี	5	12.50
4 ปี	-	-
5 ปี	3	7.50
มากกว่า 5 ปี	11	27.50
รวม	40	100.0

ตารางที่ 4.18 แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า ตำแหน่งหน้าที่ในหน่วยงาน/องค์กร หรือสถานสภาพการทำงานครู ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 35.00 รองลงมาคืออื่นๆ จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 27.50 และผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารศูนย์การศึกษานอก ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.00 ส่วนผู้บริหารสถานสงเคราะห์คนชราไม่ปรากฏข้อมูล

บุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 70.00 และเพศชายจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 30.00

บุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ตอบแบบสอบถามมีอายุ 31 – 40 ปี จำนวนมากที่สุด คือจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 32.50 รองลงมาคือ 51 – 60 ปี จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 27.50 และอายุ 60 ปีขึ้นไปมีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.50 ส่วนอายุน้อยกว่า 21 ปีไม่ปรากฏข้อมูล

บุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ตอบแบบสอบถามทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษาการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุมากกว่า 5 ปี มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 27.50 รองลงมาคือ น้อยกว่า 1 ปี และ 1 ปี มีจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ

22.50 และระยะเวลา 2 ปี และ 5 ปี มีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.50 ส่วนระยะเวลา 4 ปี ไม่ปรากฏข้อมูล

ตารางที่ 4.19 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

รายการ	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
1. ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้	3.92	.64	มาก
1.1 การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็น	4.10	.81	มาก
1.2 การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เฉพาะเรื่อง	3.75	.90	มาก
1.3 การสาธิตและให้ผู้สูงอายุฝึกปฏิบัติได้จริง	4.08	.73	มาก
1.4 การแจกเอกสารประกอบการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้	3.85	.80	มาก
1.5 กิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดไว้ให้เกิดความสนใจ	3.90	.81	มาก
1.6 การเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้มีการจัดลำดับต่อเนื่องกันตามความยากง่ายของเนื้อหา	3.85	.80	มาก
2. ด้านหลักสูตร	3.85	.92	มาก
2.1 การพัฒนาหลักสูตรเป็นการเฉพาะเพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ	3.68	1.14	มาก
2.2 หลักสูตรได้จัดเวลาเรียนให้เหมาะสมกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุ	3.88	1.04	มาก
2.3 หลักสูตรได้จัดเนื้อหาสาระสอดคล้องกันทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ	3.75	.95	มาก
2.4 หลักสูตรมีความเหมาะสมกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุในปัจจุบัน	4.08	.92	มาก
2.5 หลักสูตรได้จัดให้มีการยืดหยุ่นตามโอกาสของผู้สูงอายุ	3.93	1.00	มาก
2.6 หลักสูตรมีความทันสมัยสำหรับผู้สูงอายุ	3.80	1.02	มาก
3. ด้านการจัดการ	3.92	.68	มาก
3.1 การบริหารจัดการให้ความสำคัญกับทุกฝ่ายที่มีส่วนได้			

รายการ	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
ส่วนเสียในลักษณะของการมีส่วนร่วมในฐานะของ “ภาคี เครือข่าย” หรือ “หุ้นส่วน”	4.15	.80	มาก
3.2 การกำหนดระบบประกันคุณภาพที่กำหนดมาตรฐานขั้น ต่ำ	3.70	.91	มาก
3.3 กระบวนการเรียนการสอนการเรียนการสอน/กิจกรรม การเรียนรู้เอื้อให้ผู้สูงอายุเกิดความสนใจในการเรียนรู้	3.83	1.03	มาก
3.4 การบริหารจัดการมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยอาศัยภูมิ ปัญญาท้องถิ่น	4.25	.84	มาก
3.5 การกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติชัดเจนและ ต่อเนื่อง	3.73	.88	มาก
3.6 การติดตาม กำกับ ดูแล และนิเทศการจัดการเรียน การสอน/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุอย่างทั่วถึงและ จริงจัง	3.98	.89	มาก
3.7 แผนพัฒนาการเรียนการสอน/การเรียนรู้ผู้สูงอายุที่ กำหนดไว้ชัดเจนทั้งระยะสั้นและระยะยาว	3.85	.86	มาก
3.8 ความเป็นอิสระคล่องตัวในการบริหารจัดการการเรียน การสอนผู้สูงอายุ	3.90	.87	มาก
3.9 การได้รับงบประมาณและเงินอุดหนุนในการจัดการเรียน การสอน/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ	3.88	.88	มาก
4. ด้านผู้สอน	3.91	.59	มาก
4.1 ผู้สอนมีความชำนาญในวิชาที่สอน	3.90	1.08	มาก
4.2 ผู้สอนมีบุคลิกลักษณะที่เหมาะสมต่อการเป็นครู	4.00	.60	มาก
4.3 ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เสนอความคิดและมีส่วน ร่วม	4.13	.82	มาก
4.4 ผู้สอนมีความตั้งใจในการสอน	4.25	.59	มาก
4.5 ผู้สอนมีเทคนิคในการสอนที่สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการในการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับ ผู้สูงอายุ	4.08	.69	มาก

รายการ	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
4.6 ผู้สอนมีการประสานงานกับภาคีเครือข่าย	4.00	.68	มาก
4.7 ผู้สอนจัดอุปกรณ์การจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับกิจกรรมและเนื้อหาวิชาผู้สูงอายุ	4.05	.60	มาก
4.8 ผู้สอนใช้อุปกรณ์และเครื่องมืออย่างเหมาะสมกับสภาพปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุ	4.10	.71	มาก
4.9 ผู้สอนใช้สื่อ สื่อ ทัศนศึกษา ในการจัดการเรียนการสอนผู้สูงอายุ	3.53	.93	มาก
4.10 ผู้สอนใช้อุปกรณ์ที่มีความทันสมัย	3.78	.97	มาก
4.11 ผู้สอนจัดนิทรรศการ สื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง	3.70	1.14	มาก
4.12 ผู้สอนจัดเตรียมหนังสือพิมพ์ วารสาร หนังสืออ่านเพื่อเสริมหลักสูตรผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม	3.45	1.20	ปานกลาง

ตารางที่ 4.19 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่าด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.92$, $SD. = .64$) และด้านการจัดการ ($\bar{X} = 3.92$, $SD. = .68$) มากที่สุด โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือด้านผู้สอน ($\bar{X} = 3.91$, $SD. = .59$) และด้านหลักสูตร ($\bar{X} = 3.85$, $SD. = .92$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมากตามลำดับ

พิจารณาด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า ระดับสภาพมากที่สุดคือ การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็น ($\bar{X} = 4.10$, $SD. = .81$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การสาธิตและให้ผู้สูงอายุฝึกปฏิบัติได้จริง ($\bar{X} = 4.08$, $SD. = .73$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก และระดับสภาพน้อยที่สุด คือ การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เฉพาะเรื่อง ($\bar{X} = 3.75$, $SD. = .90$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก

พิจารณาด้านหลักสูตร พบว่า ระดับสภาพมากที่สุดคือ หลักสูตรมีความเหมาะสมกับสภาพ ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในปัจจุบัน ($\bar{X} = 4.08$, $SD. = .92$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ หลักสูตรได้จัดให้มีความยืดหยุ่นตามโอกาสของผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 3.93$, $SD. = 1.00$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก และระดับสภาพน้อยที่สุด คือ การพัฒนาหลักสูตรเป็น

การเฉพาะเพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 3.68$, $SD. = 1.14$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก

พิจารณาด้านการจัดการ พบว่า ระดับสภาพมากที่สุดคือ การบริหารจัดการที่มีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.25$, $SD. = .84$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การบริหารจัดการให้ความสำคัญกับทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียในลักษณะของการมีส่วนร่วมในฐานะของ “ภาคีเครือข่าย” หรือ “หุ้นส่วน” ($\bar{X} = 4.15$, $SD. = .80$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก และระดับสภาพน้อยที่สุด คือ การกำหนดระบบประกันคุณภาพที่กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ($\bar{X} = 3.70$, $SD. = .91$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก

พิจารณาด้านผู้สอน พบว่า ระดับสภาพมากที่สุดคือ ผู้สอนมีความตั้งใจในการสอน ($\bar{X} = 4.25$, $SD. = .59$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เสนอความคิดและมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 4.13$, $SD. = .82$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก และระดับสภาพน้อยที่สุด คือ ผู้สอนจัดเตรียมหนังสือพิมพ์ วารสาร หนังสืออ่านเพื่อเสริมหลักสูตรผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม ($\bar{X} = 3.45$, $SD. = 1.20$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 4.20 จำนวนและร้อยละของปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษาของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ปัญหา	ใช่/มี		ไม่ใช่/ไม่มี	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ด้านตัวผู้สูงอายุ				
1.1 ปัญหาสุขภาพร่างกาย	26	65.00	14	35.00
1.2 ปัญหาสุขภาพจิตใจ	13	32.50	27	67.50
1.3 ปัญหาการเงิน	17	42.50	23	57.50
1.4 ปัญหาการปรับตัวให้เข้ากับครอบครัว และสังคม	11	27.50	29	72.50
1.5 ปัญหาการใช้เวลาว่าง	14	35.00	26	65.00
1.6 ปัญหาที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม	7	17.50	33	82.50
1.7 ปัญหาการมีส่วนร่วมในสังคม	14	35.00	26	65.00
1.8 ปัญหาสังคม	8	20.00	32	80.00
1.9 ปัญหาอื่นๆ	3	7.50	37	92.50

ปัญหา	ใช่/มี		ไม่ใช่/ไม่มี	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
2. ด้านรูปแบบการจัดกิจกรรมการ				
เรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้				
2.1 ปัญหาวิทยากร/ผู้สอน	7	17.50	33	82.50
2.2 ปัญหาระยะเวลาที่จัดกิจกรรมการเรียน การสอน/กระบวนการเรียนรู้	7	17.50	33	82.50
2.3 ปัญหาสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้	7	17.50	33	82.50
2.4 ปัญหาค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรม การเรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้	10	25.00	30	75.00
2.5 ปัญหาเนื้อหาความรู้ที่ได้รับ	18	45.00	22	55.00
2.6 ปัญหาวิธีการถ่ายทอดจากวิทยากร/ ผู้สอน	15	37.50	25	62.50
2.7 ปัญหาการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้	13	32.50	27	67.50
2.8 ปัญหาการประเมินผลการเรียนรู้	7	17.50	33	82.50
2.9 ปัญหาอื่นๆ	3	7.50	37	92.50
3. ด้านการจัดการ				
3.1 ปัญหาการประชาสัมพันธ์	12	30.00	28	70.00
3.2 ปัญหาการอำนวยความสะดวกจากผู้ จัด	10	25.00	30	75.00
3.3 ปัญหาการให้ข้อมูลความช่วยเหลือ จากผู้จัด	8	20.00	32	80.00
3.4 ปัญหาความร่วมมือกับประชาชนและ องค์กรต่างๆ	12	30.00	28	70.00
3.5 ปัญหานโยบายการจัด (กิจกรรมการ เรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้)	8	20.00	32	80.00
3.6 ปัญหาอื่นๆ	9	22.50	31	77.50

ตารางที่ 4.20 แสดงจำนวนและร้อยละของปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษาของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัญหาสุขภาพทางกาย มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 65.00 รองลงมาคือ ปัญหาการเงิน จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 42.50 และปัญหาอื่นๆ มีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.50

ด้านรูปแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้ พบว่า ปัญหาเนื้อหาความรู้ที่ได้รับ มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 45.00 รองลงมาคือ ปัญหาวิธีการถ่ายทอดจากวิทยากร/ผู้สอน จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 37.50 และปัญหาอื่นๆ มีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.50

ด้านการจัดการ พบว่า ปัญหาการประชาสัมพันธ์ และ ปัญหาความร่วมมือกับประชาชน และองค์กรต่างๆ มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 30.00 รองลงมาคือ ปัญหาการอำนวยความสะดวกจากผู้จัด จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 และ ปัญหาการให้ข้อมูลความช่วยเหลือจากผู้จัด และปัญหาอื่นๆ มีจำนวนน้อยที่สุด จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00

ตารางที่ 4.21 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

รายการ	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
1. ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้	4.20	.65	มาก
1.1 การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็น	4.38	.70	มาก
1.2 การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เฉพาะเรื่อง	4.28	.78	มาก
1.3 การสาธิตและให้ผู้สูงอายุฝึกปฏิบัติได้จริง	4.23	.92	มาก
1.4 การแจกเอกสารประกอบการเรียนการสอน/ กิจกรรมการเรียนรู้	3.98	.83	มาก
1.5 กิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดเร้าให้เกิดความ สนใจ	4.28	.75	มาก
1.6 การเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้มีการ จัดลำดับต่อเนื่องกันตามความง่ายของเนื้อหา	4.08	.83	มาก

รายการ	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
2. ด้านหลักสูตร	4.18	.66	มาก
2.1 การพัฒนาหลักสูตรเป็นการเฉพาะเพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ	4.08	.86	มาก
2.2 หลักสูตรได้จัดเวลาเรียนให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ	4.08	.89	มาก
2.3 หลักสูตรได้จัดเนื้อหาสาระสอดคล้องกันทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ	4.25	.71	มาก
2.4 หลักสูตรมีความเหมาะสมกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุในปัจจุบัน	4.23	.73	มาก
2.5 หลักสูตรได้จัดให้มีความยืดหยุ่นตามโอกาสของผู้สูงอายุ	4.25	.67	มาก
2.6 หลักสูตรมีความทันสมัยสำหรับผู้สูงอายุ	4.23	.73	มาก
3. ด้านการจัดการ	4.13	.66	มาก
3.1 การบริหารจัดการให้ความสำคัญกับทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียในลักษณะของการมีส่วนร่วมในฐานะของ “ภาคีเครือข่าย” หรือ “หุ้นส่วน”	4.18	.78	มาก
3.2 การบริหารจัดการมีการกำหนดระบบประกันคุณภาพที่กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ	3.90	.87	มาก
3.3 กระบวนการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้เอื้อให้ผู้สูงอายุเกิดความสนใจในการเรียนรู้	4.30	.69	มาก
3.4 การบริหารจัดการมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.35	.77	มาก
3.5 การกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติชัดเจนและต่อเนื่อง	4.08	.83	มาก
3.6 การติดตาม กำกับ ดูแล และนิเทศการจัดการเรียนการสอน/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุอย่างทั่วถึงและจริงจัง	4.18	.64	มาก
3.7 แผนพัฒนาการเรียนการสอน/การเรียนรู้ผู้สูงอายุที่กำหนดไว้ชัดเจนทั้งระยะสั้นและระยะยาว	4.00	.78	มาก

รายการ	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
3.8 ความเป็นอิสระคล่องตัวในการบริหารจัดการการ เรียนการสอนผู้สูงอายุ	4.15	.70	มาก
3.9 การได้รับงบประมาณและเงินอุดหนุนในการจัดการ เรียนการสอน/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ	4.08	.76	มาก
4. ด้านผู้สอน	4.29	.60	มาก
4.1 ผู้สอนมีความชำนาญในวิชาที่สอน/จัดการเรียนรู้ สำหรับผู้สูงอายุ	4.38	.74	มาก
4.2 ผู้สอนมีบุคลิกลักษณะที่เหมาะสมต่อการเป็นครู	4.35	.74	มาก
4.3 ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เสนอความคิดและมี ส่วนร่วม	4.35	.66	มาก
4.4 ผู้สอนมีความตั้งใจในการสอน/จัดการเรียนรู้ สำหรับผู้สูงอายุ	4.30	.69	มาก
4.5 ผู้สอนมีเทคนิคในการสอน/จัดการเรียนรู้สำหรับ ผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความ ต้องการในการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับ ผู้สูงอายุ	4.45	.75	มาก
4.6 ผู้สอนมีการประสานงานกับภาคีเครือข่าย	4.45	.71	มาก
4.7 ผู้สอนจัดอุปกรณ์การจัดการเรียนการสอน/การ เรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับกิจกรรมและ เนื้อหาวิชาที่ผู้สูงอายุสนใจ	4.13	.76	มาก
4.8 ผู้สอนจัดเตรียมหนังสือพิมพ์ วารสาร หนังสืออ่าน เพื่อเสริมหลักสูตรผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม	3.93	.83	มาก
5. ด้านสื่อ	3.92	.80	มาก
5.1 อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้มีความเหมาะสมกับ สภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ	4.08	.86	มาก
5.2 สื่อ วัสดุ ทัศนัย ในการจัดการเรียนการสอน/การ เรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ	3.88	.85	มาก

รายการ	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
5.3 อุปกรณ์ที่มีความทันสมัย	3.83	.90	มาก
5.4 การจัดนิทรรศการ สื่อ การเรียนรู้ด้วยตนเอง	3.90	.81	มาก

ตารางที่ 4.21 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่าด้านผู้สอน ($\bar{X} = 4.29$, $SD. = .60$) มีความต้องการมากที่สุด โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.20$, $SD. = .65$) ด้านหลักสูตร ($\bar{X} = 4.18$, $SD. = .66$) ด้านการจัดการ ($\bar{X} = 4.13$, $SD. = .66$) และด้านสื่อ ($\bar{X} = 3.92$, $SD. = .80$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

พิจารณาด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็น ($\bar{X} = 4.38$, $SD. = .70$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เฉพาะเรื่อง ($\bar{X} = 4.28$, $SD. = .78$) และ กิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดไว้ให้เกิดความสนใจ ($\bar{X} = 4.28$, $SD. = .75$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก และระดับความต้องการน้อยที่สุด คือ การแจกเอกสารประกอบการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.98$, $SD. = .83$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก

พิจารณาด้านหลักสูตร พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ หลักสูตรได้จัดเนื้อหาสาระสอดคล้องกันทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ($\bar{X} = 4.25$, $SD. = .71$) และ หลักสูตรได้จัดให้มีความยืดหยุ่นตามโอกาสของผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.25$, $SD. = .67$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ หลักสูตรมีความเหมาะสมกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุในปัจจุบัน ($\bar{X} = 4.23$, $SD. = .73$) และ หลักสูตรมีความทันสมัยสำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.23$, $SD. = .73$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก และระดับความต้องการน้อยที่สุด คือ การพัฒนาหลักสูตรเป็นการเฉพาะเพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.08$, $SD. = .86$) และ หลักสูตรได้จัดเวลาเรียนให้เหมาะสมกับสภาพ ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.08$, $SD. = .89$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก

พิจารณาด้านการจัดการ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ การบริหารจัดการมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.35$, $SD. = .77$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ กระบวนการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้เอื้อให้ผู้สูงอายุเกิดความ

สนใจในการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.30$, $SD. = .69$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก และระดับความต้องการน้อยที่สุด คือ การกำหนดระบบประกันคุณภาพที่กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ($\bar{X} = 3.90$, $SD. = .87$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก

พิจารณาด้านผู้สอน พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ ผู้สอนมีเทคนิคในการสอน/การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการในการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.45$, $SD. = .75$) และ ผู้สอนมีการประสานงานกับภาคีเครือข่าย ($\bar{X} = 4.45$, $SD. = .71$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ผู้สอนมีความชำนาญในวิชาที่สอน/จัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.38$, $SD. = .74$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก และระดับความต้องการน้อยที่สุด คือ ผู้สอนจัดเตรียมหนังสือพิมพ์วารสาร หนังสืออ่านเพื่อเสริมหลักสูตรผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม ($\bar{X} = 3.93$, $SD. = .83$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก

พิจารณาด้านสื่อ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้มีความเหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.08$, $SD. = .86$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การจัดนิทรรศการ สื่อ การเรียนรู้ด้วยตนเอง ($\bar{X} = 3.90$, $SD. = .81$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก และระดับความต้องการน้อยที่สุด คือ อุปกรณ์ที่มีความทันสมัย ($\bar{X} = 3.83$, $SD. = .90$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก

4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพ ปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น

ตารางที่ 4.22 จำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ตำแหน่งหน้าที่ในหน่วยงาน/องค์กร หรือสถานภาพการทำงาน		
นายกเทศมนตรี	-	-
ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล	1	2.50
นายกองค์การบริหารส่วนตำบล	3	7.50
กำนัน	-	-
ผู้ใหญ่บ้าน	9	22.50
อื่นๆ	27	67.50
รวม	40	100.00

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	28	70.00
หญิง	12	30.00
รวม	40	100.00
อายุ		
น้อยกว่า 21 ปี	-	-
21 – 30 ปี	5	12.50
31 – 40 ปี	9	22.50
41 – 50 ปี	15	37.50
51 – 60 ปี	9	22.50
60 ปีขึ้นไป	2	5.00
รวม	40	100.0
ระยะเวลาในการทำหน้าที่จัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ		
น้อยกว่า 1 ปี	4	10.00
1 ปี	14	35.00
2 ปี	1	2.50
3 ปี	10	25.00
4 ปี	3	7.50
5 ปี	2	5.00
มากกว่า 5 ปี	6	15.00
รวม	40	100.00

ตารางที่ 4.22 แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น พบว่า ตำแหน่งหน้าที่ในหน่วยงาน/องค์กร หรือสถานสภาพการทำงานอื่นๆ มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 67.50 รองลงมาคือผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.50 และ

ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลมีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.50 ส่วนนายกเทศมนตรีและกำนันไม่ปรากฏข้อมูล

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 70.00 และเพศหญิงจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 30.00

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่นที่ตอบแบบสอบถามมีอายุ 41 – 50 ปี มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 37.50 รองลงมาคือ 31 – 40 ปี และ 51 – 60 ปี จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.50 และอายุ 60 ปีขึ้นไปมีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.00 ส่วนอายุน้อยกว่า 21 ปีไม่ปรากฏข้อมูล

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่นที่ตอบแบบสอบถามทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรม การศึกษาการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ 1 ปี มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 35.00 รองลงมาคือ น้อยกว่า 3 ปี มีจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 และระยะเวลา 2 ปี มีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.50

ตารางที่ 4.23 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/ การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น

รายการ	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
1. ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้	4.13	.58	มาก
1.1 การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็น	4.33	.66	มาก
1.2 การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เฉพาะเรื่อง	3.98	.77	มาก
1.3 การสาธิตและให้ผู้สูงอายุฝึกปฏิบัติได้จริง	4.23	.70	มาก
1.4 การแจกเอกสารประกอบการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้	4.03	.95	มาก
1.5 กิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดไว้ให้เกิดความสนใจ	4.20	.61	มาก
1.6 การเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้มีการจัดลำดับต่อเนื่องกันตามความยากง่ายของเนื้อหา	4.05	.75	มาก
2. ด้านหลักสูตร	3.68	1.30	มาก
2.1 การพัฒนาหลักสูตรเป็นการเฉพาะเพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ	3.45	1.34	ปานกลาง

รายการ	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
2.2 หลักสูตรได้จัดเวลาเรียนให้เหมาะสมกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุ	3.60	1.37	มาก
2.3 หลักสูตรได้จัดเนื้อหาสาระสอดคล้องกันทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ	3.65	1.39	มาก
2.4 หลักสูตรมีความเหมาะสมกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุในปัจจุบัน	3.78	1.37	มาก
2.5 หลักสูตรได้จัดให้มีความยืดหยุ่นตามโอกาสของผู้สูงอายุ	3.80	1.38	มาก
2.6 หลักสูตรมีความทันสมัยสำหรับผู้สูงอายุ	3.78	1.40	มาก
3. ด้านการจัดการ	3.94	.80	มาก
3.1 การบริหารจัดการให้ความสำคัญกับทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียในลักษณะของการมีส่วนร่วมในฐานะของ “ภาคีเครือข่าย” หรือ “หุ้นส่วน”	4.23	.86	มาก
3.2 การกำหนดระบบประกันคุณภาพที่กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ	3.60	1.41	มาก
3.3 กระบวนการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้เอื้อให้ผู้สูงอายุเกิดความสนใจในการเรียนรู้	4.18	.78	มาก
3.4 การบริหารจัดการมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยอาศัย ภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.10	.84	มาก
3.5 การกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติชัดเจนและต่อเนื่อง	4.00	.82	มาก
3.6 การติดตาม กำกับ ดูแล และนิเทศการจัดการเรียนการสอน/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุอย่างทั่วถึงและจริงจัง	3.90	1.03	มาก
3.7 แผนพัฒนาการเรียนการสอน/การเรียนรู้ผู้สูงอายุที่กำหนดไว้ชัดเจนทั้งระยะสั้นและระยะยาว	3.63	1.39	มาก
3.8 ความเป็นอิสระคล่องตัวในการบริหารจัดการการเรียนการสอนผู้สูงอายุ	3.93	.83	มาก

รายการ	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
3.9 การได้รับงบประมาณและเงินอุดหนุนในการจัดการ เรียนการสอน/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ	3.95	.71	มาก
4. ด้านผู้สอน	3.95	.75	มาก
4.1 ผู้สอนมีความชำนาญในวิชาที่สอน	3.95	.81	มาก
4.2 ผู้สอนมีบุคลิกลักษณะที่เหมาะสมต่อการเป็นครู	4.00	.75	มาก
4.3 ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เสนอความคิดและมีส่วน ร่วม	4.08	.80	มาก
4.4 ผู้สอนมีความตั้งใจในการสอน	4.15	.77	มาก
4.5 ผู้สอนมีเทคนิคในการสอนที่สอดคล้องกับสภาพ ปัญหาและความต้องการในการจัดการศึกษา/การ เรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ	4.13	.82	มาก
4.6 ผู้สอนมีการประสานงานกับภาคีเครือข่าย	4.08	.73	มาก
4.7 ผู้สอนจัดอุปกรณ์การจัดการเรียนการสอนสอดคล้อง กับกิจกรรมและเนื้อหาวิชาสำหรับผู้สูงอายุ	3.95	.90	มาก
4.8 ผู้สอนใช้อุปกรณ์และเครื่องมืออย่างเหมาะสมกับ สภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุ	3.98	.89	มาก
4.9 ผู้สอนใช้สื่อ โสต ทัศน ในการจัดการเรียนการสอน ผู้สูงอายุ	3.83	.98	มาก
4.10 ผู้สอนใช้อุปกรณ์ที่มีความทันสมัย	3.83	.98	มาก
4.11 ผู้สอนจัดนิทรรศการ สื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง	3.75	1.06	มาก
4.12 ผู้สอนจัดเตรียมหนังสือพิมพ์ วารสาร หนังสืออ่าน เพื่อเสริมหลักสูตรผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม	3.68	1.05	มาก

ตารางที่ 4.23 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น พบว่า ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.13$, $SD. = .58$) มากที่สุด โดยมีสภาพอยู่ใน

ระดับมาก รองลงมาคือด้านผู้สอน ($\bar{X} = 3.95$, $SD. = .75$) ด้านการจัดการ ($\bar{X} = 3.94$, $SD. = .80$) และด้านหลักสูตร ($\bar{X} = 3.68$, $SD. = 1.30$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

พิจารณาด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า ระดับสภาพมากที่สุดคือ การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็น ($\bar{X} = 4.33$, $SD. = .66$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การสาธิตและให้ผู้สูงอายุฝึกปฏิบัติได้จริง ($\bar{X} = 4.23$, $SD. = .70$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก และระดับสภาพน้อยที่สุด คือ การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เฉพาะเรื่อง ($\bar{X} = 3.98$, $SD. = .90$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก

พิจารณาด้านหลักสูตร พบว่า ระดับสภาพมากที่สุดคือ หลักสูตรได้จัดให้มีความยืดหยุ่นตามโอกาสของผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 3.80$, $SD. = 1.38$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ หลักสูตรได้จัดเนื้อหาสาระสอดคล้องกันทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ($\bar{X} = 3.78$, $SD. = 1.37$) และ หลักสูตรมีความทันสมัยสำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 3.78$, $SD. = 1.40$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก และระดับสภาพน้อยที่สุด คือ การพัฒนาหลักสูตรเป็นการเฉพาะเพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 3.45$, $SD. = 1.34$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับปานกลาง

พิจารณาด้านการจัดการ พบว่า ระดับสภาพมากที่สุดคือ การบริหารจัดการให้ความสำคัญกับทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียในลักษณะของการมีส่วนร่วมในฐานะของ “ภาคีเครือข่าย” หรือ “หุ้นส่วน” ($\bar{X} = 4.23$, $SD. = .86$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ กระบวนการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้เอื้อให้ผู้สูงอายุเกิดความสนใจในการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.18$, $SD. = .78$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก และระดับสภาพน้อยที่สุด คือ การกำหนดระบบประกันคุณภาพที่กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ($\bar{X} = 3.60$, $SD. = 1.41$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก

พิจารณาด้านผู้สอน พบว่า ระดับสภาพมากที่สุดคือ ผู้สอนมีความตั้งใจในการสอน ($\bar{X} = 4.15$, $SD. = .77$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ผู้สอนมีเทคนิคการสอนที่สอดคล้องกับสภาพ ปัญหาและความต้องการในการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.13$, $SD. = .82$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก และระดับสภาพน้อยที่สุด คือ ผู้สอนจัดเตรียมหนังสือพิมพ์ วารสาร หนังสืออ่านเพื่อเสริมหลักสูตรผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม ($\bar{X} = 3.68$, $SD. = 1.05$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4.24 จำนวนและร้อยละของปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษาของผู้มีส่วน
เกี่ยวข้องในท้องถิ่น

ปัญหา	ใช่/มี		ไม่ใช่/ไม่มี	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ด้านตัวผู้สูงอายุ				
1.1 ปัญหาสุขภาพร่างกาย	25	62.50	15	37.50
1.2 ปัญหาสุขภาพจิตใจ	6	15.00	34	85.00
1.3 ปัญหาการเงิน	18	45.00	22	55.00
1.4 ปัญหาการปรับตัวให้เข้ากับครอบครัว และสังคม	9	22.50	31	77.50
1.5 ปัญหาการใช้เวลาว่าง	8	20.00	32	80.00
1.6 ปัญหาที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม	5	12.50	35	87.50
1.7 ปัญหาการมีส่วนร่วมในสังคม	9	22.50	31	77.50
1.8 ปัญหาสังคม	5	12.50	35	87.50
1.9 ปัญหาอื่นๆ	1	2.50	39	97.50
2. ด้านรูปแบบการจัดกิจกรรมการ เรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้				
2.1 ปัญหาวิทยากร/ผู้สอน	4	10.00	36	90.00
2.2 ปัญหาระยะเวลาที่จัดกิจกรรมการเรียน การสอน/กระบวนการเรียนรู้	9	22.50	31	77.50
2.3 ปัญหาสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้	9	22.50	31	77.50
2.4 ปัญหาค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรม การเรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้	6	15.00	34	85.00
2.5 ปัญหาเนื้อหาความรู้ที่ได้รับ	4	10.00	36	90.00
2.6 ปัญหาวิธีการถ่ายทอดจากวิทยากร/ ผู้สอน	3	7.50	37	92.50
2.7 ปัญหาการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้	5	12.50	35	87.50
2.8 ปัญหาการประเมินผลการเรียนรู้	7	17.50	33	82.50

ปัญหา	ใช่/มี		ไม่ใช่/ไม่มี	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
2.9 ปัญหาอื่นๆ	2	5.00	38	95.00
3. ด้านการจัดการ				
3.1 ปัญหาการประชาสัมพันธ์	4	10.00	36	90.00
3.2 ปัญหาการอำนวยความสะดวกจากผู้ จัด	2	5.00	38	95.00
3.3 ปัญหาการให้ข้อมูลความช่วยเหลือ จากผู้จัด	0	0.00	40	100.00
3.4 ปัญหาความร่วมมือกับประชาชนและ องค์กรต่างๆ	3	7.50	37	92.50
3.5 ปัญหานโยบายการจัด (กิจกรรมการ เรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้)	3	7.50	37	92.50
3.6 ปัญหาอื่นๆ	0	0.00	40	100.00

ตารางที่ 4.24 แสดงจำนวนและร้อยละของปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษาของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น พบว่า ปัญหาสุขภาพทางกาย มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 62.50 รองลงมาคือ ปัญหาการเงิน จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 45.00 และ 1.9 ปัญหาอื่นๆ มีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.50

ด้านรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้ พบว่า ปัญหาระยะเวลาที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้ และ ปัญหาค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรม มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.50 รองลงมาคือ ปัญหาการประเมินผลการเรียนรู้ จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.50 และปัญหาอื่นๆ มีจำนวนน้อยที่สุด คือจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.00

ด้านการจัดการ พบว่า ปัญหาการประชาสัมพันธ์ มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.00 รองลงมาคือ ปัญหาความร่วมมือกับประชาชนและองค์กรต่างๆ และ ปัญหา นโยบายการจัด (กิจกรรมการเรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้) จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.50

และ ปัญหาการให้ข้อมูลความช่วยเหลือจากผู้จัด และปัญหาอื่นๆ มีจำนวนน้อยที่สุด จำนวน 0 คน คิดเป็นร้อยละ 0

ตารางที่ 4.25 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการการส่งเสริมการจัด
การศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น

รายการ	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
1. ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้	4.23	.50	มาก
1.1 การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็น	4.38	.49	มาก
1.2 การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เฉพาะเรื่อง	4.20	.65	มาก
1.3 การสาธิตและให้ผู้สูงอายุฝึกปฏิบัติได้จริง	4.33	.57	มาก
1.4 การแจกเอกสารประกอบการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้	4.03	.66	มาก
1.5 กิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดเร้าให้เกิดความสนใจ	4.30	.65	มาก
1.6 การเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้มีการจัดลำดับต่อเนื่องกันตามความยากง่ายของเนื้อหา	4.15	.66	มาก
2. ด้านหลักสูตร	4.08	.70	มาก
2.1 การพัฒนาหลักสูตรเป็นการเฉพาะเพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ	4.18	.64	มาก
2.2 หลักสูตรได้จัดเวลาเรียนให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ	4.05	.81	มาก
2.3 หลักสูตรได้จัดเนื้อหาสาระสอดคล้องกันทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ	4.03	.73	มาก
2.4 หลักสูตรมีความเหมาะสมกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุในปัจจุบัน	3.95	.88	มาก
2.5 หลักสูตรได้จัดให้มีความยืดหยุ่นตามโอกาสของผู้สูงอายุ	4.15	.80	มาก
2.6 หลักสูตรมีความทันสมัยสำหรับผู้สูงอายุ	4.13	.82	มาก

รายการ	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
3. ด้านการจัดการ	4.11	.79	มาก
3.1 การบริหารจัดการให้ความสำคัญกับทุกฝ่ายที่มีส่วน ได้ส่วนเสียในลักษณะของการมีส่วนร่วมในฐานะของ “ภาคีเครือข่าย” หรือ “หุ้นส่วน”	4.28	.85	มาก
3.2 การบริหารจัดการมีการกำหนดระบบประกันคุณภาพ ที่กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ	3.83	.96	มาก
3.3 กระบวนการเรียนการสอนการเรียนการสอน/กิจกรรม การเรียนรู้เอื้อให้ผู้สูงอายุเกิดความสนใจในการเรียนรู้	4.18	.81	มาก
3.4 การบริหารจัดการมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยอาศัย ภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.20	.94	มาก
3.5 การกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติชัดเจนและ ต่อเนื่อง	4.25	.90	มาก
3.6 การติดตาม กำกับ ดูแล และนิเทศการจัดการเรียน การสอน/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุอย่างทั่วถึงและ จริงจัง	4.08	.86	มาก
3.7 แผนพัฒนาการเรียนการสอน/การเรียนรู้ผู้สูงอายุที่ กำหนดไว้ชัดเจนทั้งระยะสั้นและระยะยาว	4.00	.88	มาก
3.8 ความเป็นอิสระคล่องตัวในการบริหารจัดการการ เรียนการสอนผู้สูงอายุ	4.08	.86	มาก
3.9 การได้รับงบประมาณและเงินอุดหนุนในการจัดการ เรียนการสอน/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ	4.13	.99	มาก
4. ด้านผู้สอน	4.23	.77	มาก
4.1 ผู้สอนมีความชำนาญในวิชาที่สอน/จัดการเรียนรู้ สำหรับผู้สูงอายุ	4.18	.81	มาก
4.2 ผู้สอนมีบุคลิกลักษณะที่เหมาะสมต่อการเป็นครู	4.13	.85	มาก
4.3 ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เสนอความคิดและมี ส่วนร่วม	4.23	.83	มาก
4.4 ผู้สอนมีความตั้งใจในการสอน/การจัดการเรียนรู้			

รายการ	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
สำหรับผู้สูงอายุ	4.30	.82	มาก
4.5 ผู้สอนมีเทคนิคในการสอน/การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้ ผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความ ต้องการในการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้ ผู้สูงอายุ	4.38	.84	มาก
4.6 ผู้สอนมีการประสานงานกับภาคีเครือข่าย	4.33	.83	มาก
4.7 ผู้สอนจัดอุปกรณ์การจัดการเรียนการสอน/การเรียนรู้ สำหรับผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับกิจกรรมและ เนื้อหาวิชาที่ผู้สูงอายุสนใจ	4.15	.74	มาก
4.8 ผู้สอนจัดเตรียมหนังสือพิมพ์ วารสาร หนังสืออ่าน เพื่อเสริมหลักสูตรผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม	4.18	.87	มาก
5. ด้านสื่อ	4.29	.64	มาก
5.1 อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้มีความเหมาะสมกับสภาพ ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ	4.35	.70	มาก
5.2 สื่อ วัสดุ ทัศน ในการจัดการเรียนการสอน/การ เรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ	4.30	.72	มาก
5.3 อุปกรณ์ที่มีความทันสมัย	4.35	.74	มาก
5.4 การจัดนิทรรศการ สื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง	4.15	.74	มาก

ตารางที่ 4.25 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น พบว่า ด้านสื่อ ($\bar{X} = 4.29$, $SD. = .64$) มีความต้องการมากที่สุด โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.23$, $SD. = .50$) และด้านผู้สอน ($\bar{X} = 4.23$, $SD. = .77$) ด้านการจัดการ ($\bar{X} = 4.11$, $SD. = .79$) และด้านหลักสูตร ($\bar{X} = 4.08$, $SD. = .70$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

พิจารณาด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็น ($\bar{X} = 4.38$, $SD. = .49$)

โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การสาธิตและให้ผู้สูงอายุฝึกปฏิบัติได้จริง ($\bar{X} = 4.33$, $SD. = .57$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก และระดับความต้องการน้อยที่สุด คือ การแจกเอกสารประกอบการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.03$, $SD. = .66$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก

พิจารณาด้านหลักสูตร พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ การพัฒนาหลักสูตรเป็นการเฉพาะเพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.18$, $SD. = .64$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ หลักสูตรได้จัดให้มีความยืดหยุ่นตามโอกาสของผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.15$, $SD. = .80$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก และระดับความต้องการน้อยที่สุด คือ หลักสูตรมีความเหมาะสมกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุในปัจจุบัน ($\bar{X} = 4.08$, $SD. = .86$) โดยมีสภาพอยู่ในระดับมาก

พิจารณาด้านการจัดการ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ การบริหารจัดการให้ความสำคัญกับทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียในลักษณะของการมีส่วนร่วมในฐานะของ “ภาคีเครือข่าย” หรือ “หุ้นส่วน” ($\bar{X} = 4.28$, $SD. = .85$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติชัดเจนและต่อเนื่อง ($\bar{X} = 4.25$, $SD. = .90$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก และระดับความต้องการน้อยที่สุด คือ การกำหนดระบบประกันคุณภาพที่กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ ($\bar{X} = 3.83$, $SD. = .96$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก

พิจารณาด้านผู้สอน พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ ผู้สอนมีเทคนิคในการสอน/การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการในการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.38$, $SD. = .84$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ผู้สอนมีการประสานงานกับภาคีเครือข่าย ($\bar{X} = 4.33$, $SD. = .83$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก และระดับความต้องการน้อยที่สุด คือ ผู้สอนมีบุคลิกลักษณะที่เหมาะสมต่อการเป็นครู ($\bar{X} = 4.13$, $SD. = .85$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก

พิจารณาด้านสื่อ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้มีความเหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.35$, $SD. = .70$) และอุปกรณ์ที่มีความทันสมัย ($\bar{X} = 3.35$, $SD. = .74$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ สื่อ โสต ทัศนศึกษาในการจัดการเรียนการสอน/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.30$, $SD. = .72$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก และระดับความต้องการน้อยที่สุด คือ การจัดนิทรรศการ สื่อ การเรียนรู้ด้วยตนเอง ($\bar{X} = 4.15$, $SD. = .74$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก

5. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการเปรียบเทียบความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ

ตารางที่ 4.26 การเปรียบเทียบความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุและครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ

รายการ	ผู้สูงอายุ		ครอบครัว		ค่า <i>t</i>
	$\bar{X}$	<i>SD.</i>	$\bar{X}$	<i>SD.</i>	
1. ความต้องการส่วนตัวของผู้สูงอายุ	3.73	.96	3.78	.70	-.43
1.1 ความต้องการด้านสุขภาพร่างกาย	4.20	1.03	4.29	.76	-.87
1.2 ความต้องการด้านสุขภาพจิตใจ	4.02	1.07	3.92	.96	.88
1.3 ความต้องการด้านการเงิน	3.66	1.24	3.76	.96	-.81
1.4 ความต้องการในการปรับตัวให้เข้ากับ ครอบครัวและสังคม	3.76	1.26	3.65	.92	.86
1.5 ความต้องการในการใช้เวลาว่าง	3.54	1.15	3.74	.95	-1.69*
1.6 ความต้องการด้านที่อยู่อาศัยและ สภาพแวดล้อม	3.48	1.22	3.68	.99	-1.56
1.7 ความต้องการในการมีส่วนร่วมในสังคม	3.78	1.13	3.73	.94	.38
1.8 ความต้องการด้านสังคม	3.69	1.15	3.77	.87	-.66
1.9 ความต้องการอื่นๆ	3.46	1.20	3.53	1.06	-.54
2. ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน / กิจกรรมการเรียนรู้	3.74	.93	3.80	.66	-.78
2.1 ความรู้ ความเชี่ยวชาญของวิทยากร / ผู้สอน	3.98	.97	3.96	.86	.25
2.2 ความน่าสนใจของการเชิญวิทยากร ผู้รู้ในชุมชน มาให้ความรู้	3.77	1.08	3.86	.82	-.87
2.3 ความน่าสนใจของการใช้สื่อที่หลากหลาย	3.78	1.10	3.85	.88	-.67
2.4 สื่อที่จำเป็น เช่น เครื่องเล่นวีซีดี โทรทัศน์ วิทยุ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น	3.65	1.09	3.76	.86	-1.02

รายการ	ผู้สูงอายุ		ครอบครัว		ค่า <i>t</i>
	$\bar{X}$	<i>SD.</i>	$\bar{X}$	<i>SD.</i>	
2.5 ความสอดคล้องระหว่างการจัดการเรียนการสอนและความต้องการของผู้สูงอายุ	3.82	1.08	3.88	.89	-.51
2.6 ความน่าสนใจของเนื้อหาความรู้ที่ได้รับ	3.79	1.09	3.81	.84	-.12
2.7 ความเหมาะสมของสัดส่วนระหว่างเนื้อหาภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ	3.74	1.08	3.76	.91	-.17
2.8 ความเหมาะสมของวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบการศึกษาจากระบบ	3.73	1.13	3.84	.78	-.96
2.9 ความเหมาะสมของวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบการศึกษาตามอัธยาศัย	3.70	1.13	3.83	.86	-1.17
2.10 ความเหมาะสมของระยะเวลาการเรียนการสอน	3.72	1.09	3.72	.75	.00
2.11 ความเหมาะสมของสถานที่จัดการเรียนการสอนต่อลักษณะทางกายภาพของผู้สูงอายุเช่น การมองเห็นการได้ยินและการเคลื่อนไหว เป็นต้น	3.64	1.07	3.80	.90	-1.40
2.12 ความต้องการอื่นๆ	3.60	1.18	3.58	1.03	.20
3. ด้านการจัดการ	3.81	.95	3.80	.70	.07
3.1 การประชาสัมพันธ์	3.77	1.02	3.78	.92	-.12
3.2 การอำนวยความสะดวกจากผู้จัด	3.79	1.02	3.87	.83	-.78
3.3 การให้ข้อมูลความช่วยเหลือจากผู้จัด	3.90	.98	3.81	.78	.95
3.4 ความร่วมมือกับประชาชนและองค์กรต่างๆ	3.82	1.06	3.89	.84	-.64
3.5 นโยบายการจัด (กิจกรรมการเรียนการสอน / กระบวนการเรียนรู้)	3.81	1.06	3.83	.84	-.18
3.6 ความต้องการอื่นๆ	3.76	1.16	3.64	1.02	1.03

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10 **

ตารางที่ 4.26 แสดงการเปรียบเทียบความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุและครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ พบว่า ความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุและครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุในด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการจัดการ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10 ส่วนด้านความต้องการส่วนตัวของผู้สูงอายุ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความต้องการในการใช้เวลาว่าง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10

ตารางที่ 4.27 การเปรียบเทียบความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น

รายการ	บุคลากรฯ		ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง		ค่า <i>t</i>
	$\bar{X}$	<i>SD.</i>	$\bar{X}$	<i>SD.</i>	
1. ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้					
การเรียนรู้	4.20	.65	4.23	.50	-.23
1.1 การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็น	4.38	.70	4.38	.49	.00
1.2 การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้เฉพาะเรื่อง	4.28	.78	4.20	.65	.47
1.3 การสาธิตและให้ผู้สูงอายุฝึกปฏิบัติได้จริง	4.23	.92	4.33	.57	-.58
1.4 การแจกเอกสารประกอบการเรียนการสอน/ กิจกรรมการเรียนรู้	3.98	.83	4.03	.66	-.30
1.5 กิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดไว้ให้เกิดความ สนใจ	4.28	.75	4.30	.65	-.16
1.6 การเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้มีการ จัดลำดับต่อเนื่องกันตามความยากง่ายของ เนื้อหา	4.08	.83	4.15	.66	-.45

รายการ	บุคลากรฯ		ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง		ค่า <i>t</i>
	$\bar{X}$	<i>SD.</i>	$\bar{X}$	<i>SD.</i>	
2. ด้านหลักสูตร	4.18	.66	4.08	.70	.69
2.1 การพัฒนาหลักสูตรเป็นการเฉพาะเพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ	4.08	.86	4.18	.64	-.59
2.2 หลักสูตรได้จัดเวลาเรียนให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ	4.08	.89	4.05	.81	.13
2.3 หลักสูตรได้จัดเนื้อหาสาระสอดคล้องกันทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ	4.25	.71	4.03	.73	1.40
2.4 หลักสูตรมีความเหมาะสมกับสภาพ ปัญหา และความ ต้องการของผู้สูงอายุในปัจจุบัน	4.23	.73	3.95	.88	1.52
2.5 หลักสูตรได้จัดให้มีความยืดหยุ่นตามโอกาสของผู้สูงอายุ	4.25	.67	4.15	.80	.61
2.6 หลักสูตรมีความทันสมัยสำหรับผู้สูงอายุ	4.23	.73	4.13	.82	.57
3. ด้านการจัดการ	4.13	.66	4.11	.79	.14
3.1 การบริหารจัดการให้ความสำคัญกับทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียในลักษณะของการมีส่วนร่วมในฐานะของ “ภาคีเครือข่าย” หรือ “หุ้นส่วน”	4.18	.78	4.28	.85	-.55
3.2 การบริหารจัดการมีการกำหนดระบบประกันคุณภาพที่กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ	3.90	.87	3.83	.96	.37
3.3 กระบวนการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้เอื้อให้ผู้สูงอายุเกิดความสนใจในการเรียนรู้	4.30	.69	4.18	.81	.74
3.4 การบริหารจัดการมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.35	.77	4.20	.94	.78
3.5 การกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติชัดเจนและต่อเนื่อง	4.08	.83	4.25	.90	-.91
3.6 การติดตาม กำกับ ดูแล และนิเทศการจัดการเรียนการสอน/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุอย่างทั่วถึงและจริงจัง	4.18	.64	4.08	.86	.59

รายการ	บุคลากรฯ		ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง		ค่า <i>t</i>
	$\bar{X}$	<i>SD.</i>	$\bar{X}$	<i>SD.</i>	
3.7 แผนพัฒนาการเรียนการสอน/การเรียนรู้ผู้สูงอายุที่กำหนดไว้ชัดเจนทั้งระยะสั้นและระยะยาว	4.00	.78	4.00	.88	.00
3.8 ความเป็นอิสระคล่องตัวในการบริหารจัดการการเรียนการสอนผู้สูงอายุ	4.15	.70	4.08	.86	.43
3.9 การได้รับงบประมาณและเงินอุดหนุนในการจัดการเรียนการสอน/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ	4.08	.76	4.13	.99	-.25
4. ด้านผู้สอน	4.29	.60	4.23	.77	.38
4.1 ผู้สอนมีความชำนาญในวิชาที่สอน/จัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ	4.38	.74	4.18	.81	1.15
4.2 ผู้สอนมีบุคลิกลักษณะที่เหมาะสมต่อการเป็นครู	4.35	.74	4.13	.85	1.26
4.3 ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เสนอความคิดและมีส่วนร่วม	4.35	.66	4.23	.83	.74
4.4 ผู้สอนมีความตั้งใจในการสอน/การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ	4.30	.69	4.30	.82	.00
4.5 ผู้สอนมีเทคนิคในการสอน/การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการในการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ	4.45	.75	4.38	.84	.42
4.6 ผู้สอนมีการประสานงานกับภาคีเครือข่าย	4.45	.71	4.33	.83	.72
4.7 ผู้สอนจัดอุปกรณ์การจัดการเรียนการสอน/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับกิจกรรมและเนื้อหาวิชาที่ผู้สูงอายุสนใจ	4.13	.76	4.15	.74	-.15
4.8 ผู้สอนจัดเตรียมหนังสือพิมพ์ วารสาร หนังสืออ่านเพื่อเสริมหลักสูตรผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม	3.93	.83	4.18	.87	-1.31

รายการ	บุคลากรฯ		ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง		ค่า <i>t</i>
	$\bar{X}$	<i>SD.</i>	$\bar{X}$	<i>SD.</i>	
5. ด้านสื่อ	3.92	.80	4.29	.64	-2.27*
5.1 อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้มีความเหมาะสมกับสภาพ ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ	4.08	.86	4.35	.70	-1.57
5.2 สื่อ โสต ทัศนศาสตร์ ในการจัดการเรียนการสอน/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ	3.88	.85	4.30	.72	-2.40*
5.3 อุปกรณ์ที่มีความทันสมัย	3.83	.90	4.35	.74	-2.85*
5.4 การจัดนิทรรศการ สื่อ การเรียนรู้ด้วยตนเอง	3.90	.81	4.15	.74	-1.45

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10 **

ตารางที่ 4.27 การเปรียบเทียบความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น พบว่า ความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น ในด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ด้านหลักสูตร ด้านรูปแบบการบริหารจัดการ และด้านผู้สอน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10 ส่วนด้านสื่อมีความต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความต้องการของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น ในข้อ สื่อ โสต ทัศนศาสตร์ ในการจัดการเรียนการสอน/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ และ ข้ออุปกรณ์ที่มีความทันสมัย มีความต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10

** คำชี้แจงการทดสอบทางสถิติที่ระดับ .10

การเปรียบเทียบความแตกต่างโดยใช้สถิติ t-test ที่ระดับ .10 นั้น มีเหตุผลว่า ผลของการทดสอบเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างผู้สูงอายุกับครอบครัวในตารางที่ 4.26 จำนวนข้อกระทง 30 รายการ บุคลากรกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในตารางที่ 4.27 จำนวนข้อกระทง 33 รายการ ข้อค้นพบคือไม่มีความแตกต่างกันที่ระดับ .01 หรือ .05 เลย ฉะนั้นเพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่ดีมากขึ้น คณะผู้วิจัยจึงได้ลองทดสอบทางสถิติที่ระดับ .10 ปรากฏว่ามีข้อค้นพบ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างผู้สูงอายุกับครอบครัว ในตารางที่ 4.26 ระหว่างผู้สูงอายุกับครอบครัวแตกต่างกัน 1 รายการ และบุคลากรกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแตกต่างกัน 3 รายการ คณะผู้วิจัยจึงเห็นควรนำเสนอผลการเปรียบเทียบที่ระดับ .10 เพื่อให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้มีข้อมูลหรือองค์ความรู้

ที่ละเอียดมีคุณค่ายิ่งขึ้น ถึงแม้มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่หยาบขึ้นดีกว่าที่จะไม่ได้เสนอไว้ (ซึ่งหากผู้สนใจศึกษางานวิจัยชิ้นนี้หรือต้องการนำข้อค้นพบไปใช้สามารถที่จะใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น)

ตอนที่ 3 ผลการพัฒนาแนวทางและรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

ผลการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุแบ่งออกเป็น 5 รูปแบบ ประกอบด้วย รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม (The University of the Third Age :U3As) รูปแบบศูนย์เนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน (Community Multipurpose Service Center) รูปแบบเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ (Senior Community) รูปแบบชมรมผู้สูงอายุ/สโมสรผู้สูงอายุ (Senior Club) และรูปแบบการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัธยาศัย (Informal Senior Group) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม (The University of the Third Age :U3As)

จากการศึกษากรณีศึกษาที่ดีของรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่น ประเทศฟินแลนด์ ประเทศฝรั่งเศส พบว่า มีการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในรูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ที่เป็นการเคลื่อนไหวทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จอย่างมากสำหรับผู้สูงอายุในการเข้าร่วมกิจกรรมที่เหมาะสมกับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในช่วงบั้นปลายชีวิต ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กระบวนการ คือ รูปแบบของประเทศฝรั่งเศสและรูปแบบของประเทศอังกฤษ ซึ่งรูปแบบการจัดมหาวิทยาลัยวัยที่สามทั้งสองรูปแบบเป็นแบบสำเร็จในการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศต่างๆ ทั่วโลก

1. ความหมาย

มหาวิทยาลัยวัยที่สาม เป็นการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุโดยตรง โดยมีรูปแบบในการดำเนินการเป็น 4 ลักษณะ กล่าวคือ ลักษณะแรก เป็นการดำเนินงานจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุเป็นโครงการจัดสอนในมหาวิทยาลัย ลักษณะที่ 2 เป็นการจัดการศึกษาตามความต้องการและความสนใจของผู้สูงอายุ โดยให้หน่วยงานท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาแทนมหาวิทยาลัย ลักษณะที่ 3 ใช้แนวคิดเช่นเดียวกับการจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุ หากเน้นให้ผู้สูงอายุรวมกลุ่มกันเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกัน โดยให้

ผู้สูงอายุที่มีความชำนาญในเรื่องที่สนใจ เป็นวิทยากร โดยได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากกลุ่มผู้เรียนด้วยกัน และการสนับสนุนด้านทรัพยากรการเรียนรู้จากท้องถิ่นและระดับชาติ เช่น การอนุญาตให้ใช้ห้องสมุด การทำจดหมายข่าว วารสาร เป็นต้น ลักษณะที่ 4 คือ The Virtual University of the Third Age หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า vU3A เป็นมหาวิทยาลัยวัยที่สามเสมือนจริง ที่จัดตั้งขึ้นในรูปแบบการให้ความรู้เช่นเดียวกับที่จัดในสถาบันการศึกษา แต่เผยแพร่บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เหมาะสำหรับผู้สูงอายุที่ไม่มีเวลาในการเดินทางไปเรียน ในสถานที่ที่จัดไว้

2. ลักษณะการดำเนินงาน

มหาวิทยาลัยวัยที่สาม จึงให้ความสำคัญของการศึกษากับผู้สูงอายุ ไม่ว่าเป็นการศึกษาเพื่อสร้างความตระหนักและความเป็นอิสระให้กับผู้สูงอายุ ช่วยให้ผู้สูงอายุแก้ไขปัญหาการไม่รู้หนังสือและปัญหาทางจิตวิทยาท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลก สร้างความสามารถให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพในการอุทิศตนให้สังคม สร้างการตระหนักในตนเอง ส่งเสริมการสื่อสารระหว่างผู้สูงอายุ และคนรุ่นหลัง โดยการถ่ายทอดประสบการณ์ของผู้สูงอายุให้แก่คนรุ่นหลัง ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุได้เข้าใจตนเองมากขึ้น เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมระหว่างบุคคลวัยต่างๆ

3. วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวัยที่สามคือ เพื่อให้ผู้สูงอายุปรับตัวให้เหมาะสมกับวัย โดยส่งเสริมให้เกิดความกระฉับกระเฉง รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า มีความหมาย ปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่เกิดความเหงา ว้าเหว และลดช่องว่างระหว่างผู้สูงอายุและผู้ที่ยเยาว์วัย รวมทั้งให้ผู้สูงอายุมีความสุขและสนุกกับชีวิตในปัจจุบัน

4. เนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้

เนื้อหาส่วนใหญ่ที่จัดในมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ที่จัดโดยรูปแบบของมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ คือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพกาย สุขภาพจิต ระบบสวัสดิการของสังคม เรื่องการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม การเข้าใจวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ตลอดจนเรื่องภาษาและวัฒนธรรม ซึ่งผู้เรียนสามารถเลือกเรียนรายวิชาต่างๆ ตามความสมัครใจ โดยมีวัตถุประสงค์หลักของหลักสูตร เพื่อทำทนายวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมความรู้สึกละเอียดและจิตใจของผู้สูงอายุ และเพื่อสนับสนุนการใช้ชีวิตให้มีสุขภาพดี สมบูรณ์ ทั้งนี้ค่าธรรมเนียมต่างๆ ที่ผู้สูงอายุต้องจ่ายจะมีราคาที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ

หลักสูตรที่มหาวิทยาลัยวัยที่สามในประเทศฝรั่งเศสมีหลากหลายรูปแบบทั้งการนำเสนอและรูปแบบ เช่น การบรรยาย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การอภิปราย การเข้าร่วมหลักสูตรของมหาวิทยาลัย กลุ่มสนใจ การอบรมเชิงปฏิบัติการ โครงการพัฒนาศักยภาพและพัฒนาสุขภาพ เนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับมนุษยศาสตร์และศิลปะ โดยได้รับงบประมาณจากแหล่งเงินทุนต่างๆ เช่น เงินทุนจากมหาวิทยาลัย หรือเป็นเงินที่ได้รับจากการบริจาค หรืองบประมาณการพัฒนาท้องถิ่น

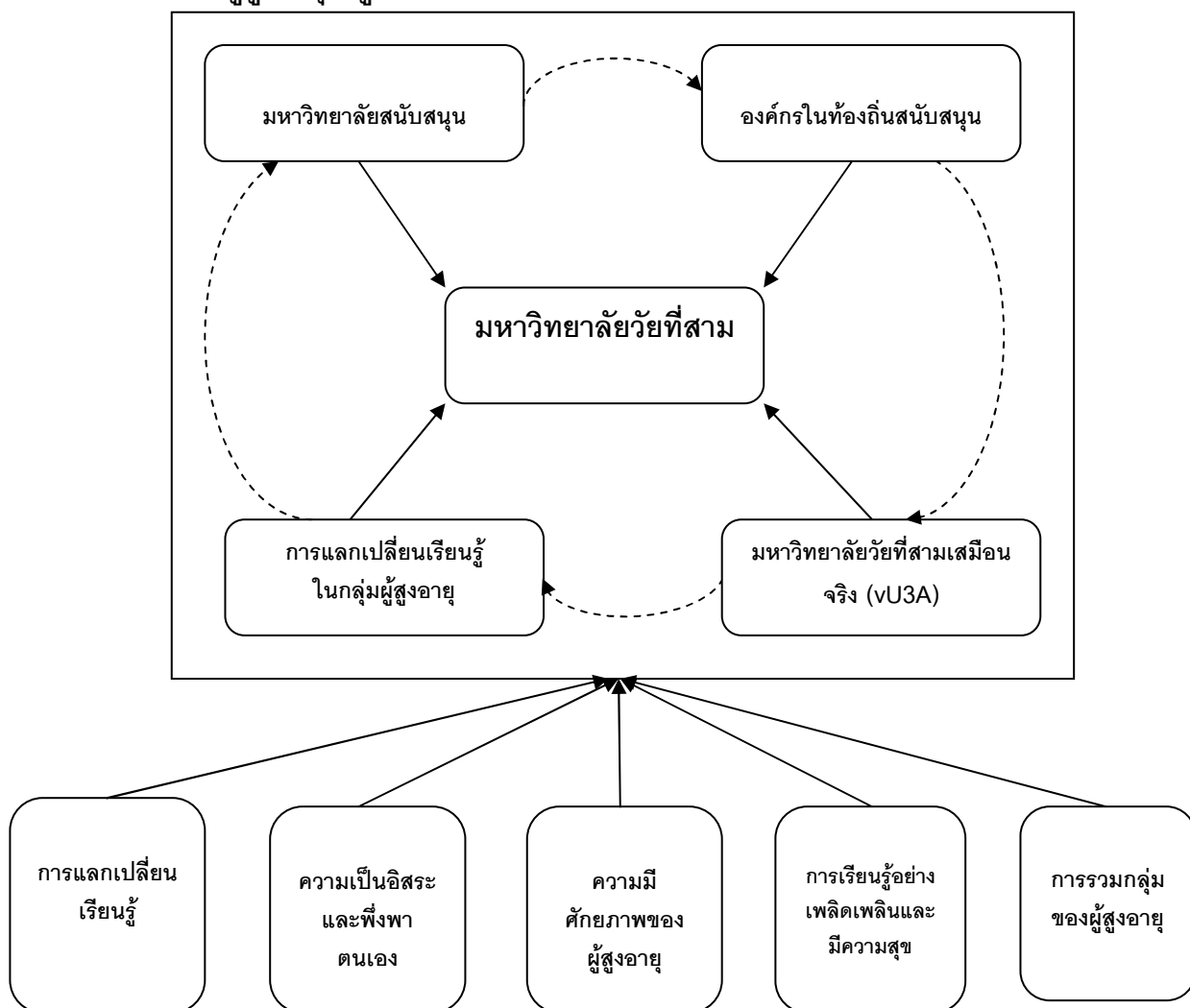
สำหรับเนื้อหากิจกรรมที่จัดในรูปแบบของการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุที่นอกเหนือจากมหาวิทยาลัย เป็นการเรียนรู้ในลักษณะสาระบันเทิง เรียนรู้บนฐานของความสนใจ ความสนุกสนาน เช่น การวาดรูป การเต้นรำ วรรณคดี และวัฒนธรรม เป็นต้น

5. การติดตามและประเมินผล

การติดตามประเมินผลอยู่ในรูปแบบที่ยืดหยุ่นโดยให้ผู้สูงอายุประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง สำหรับการประเมินผลการจัดกิจกรรม มีการสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจของการเข้าร่วมกิจกรรมจากสมาชิกหรือผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยการใช้แบบประเมินการจัดกิจกรรม การพูดคุยและข้อมูลของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้งว่ามีเพิ่มขึ้นหรือไม่ อย่างไรก็ตาม นอกจากนั้น ยังประเมินจากผลงานของสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมด้วย

ทั้งนี้ผู้วิจัยนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายुरูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม ดังแสดงในแผนภูมิที่ 4.1

แผนภูมิที่ 4.1 รูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในรูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม

2.2 รูปแบบศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน (Community Multipurpose Service Center)

ผู้วิจัยได้ศึกษากรณีศึกษาที่ดีของรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในต่างประเทศ อาทิ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศเกาหลี ประเทศญี่ปุ่น ที่มีแนวคิดการใช้ชุมชนเป็นฐานในการให้บริการสำหรับผู้สูงอายุ (Community-Based Approach) ที่พัฒนามาจากแนวคิดการลดการพึ่งพิงจากบริการในลักษณะสถาบัน (Deinstitutionalization) เช่นเดียวกับแนวคิดการใช้ครอบครัวเป็นฐานลดการบริการภายนอกชุมชน รวมถึงการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมทางเครือข่ายสังคมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ไปพร้อมกับการแสดงบทบาทต่อชุมชนและสังคม ด้วยการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในรูปแบบศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ความหมาย

ศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนเป็นสถานที่ที่ผู้สูงอายุมีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างกัน รวมทั้งพัฒนาชุมชนของตนเอง การพบปะพูดคุยและทำกิจกรรมร่วมกันจะทำให้ผู้สูงอายุไม่รู้สึกโดดเดี่ยว ตระหนักถึงคุณค่าของตัวเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้สูงอายุมีโอกาสใช้ความสามารถและประสบการณ์ในการทำกิจกรรม และแบ่งปันความรู้ให้แก่ผู้สูงอายุและผู้รับบริการคนอื่นๆ

2. ลักษณะการดำเนินงาน

ศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนเน้นการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาของประชาชนในชุมชน โดยมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนในการแก้ปัญหา เริ่มต้นจากการกำหนดแนวทางและแผนการแก้ปัญหา การลงมือปฏิบัติ และการประเมินผลกิจกรรม การมีส่วนร่วมดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหาและการแก้ปัญหาของชุมชน รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เกิดจิตสำนึกที่จะดูแลและพัฒนาชุมชน อย่างไรก็ตาม ไม่เพียงแต่ผู้สูงอายุเท่านั้นที่สามารถใช้บริการและทำกิจกรรมในศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน ประชาชนวัยอื่นๆ ก็สามารถใช้บริการและทำกิจกรรมได้เช่นเดียวกัน

การดำเนินของศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนต้องมีโครงสร้างที่ชัดเจน กล่าวคือ มีคณะกรรมการที่เป็นผู้สูงอายุที่มีความรู้ ความสามารถ เป็นที่ยอมรับของประชาชนในชุมชน รวมทั้งมีบุคลากรปฏิบัติงานและให้บริการภายในศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งอาจเป็นอาสาสมัครในชุมชนที่ต้องการทำงานเพื่อชุมชนด้วยความสมัครใจ

ศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนจึงเป็นอีกรูปแบบหนึ่งในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพ โดยเน้นความร่วมมือและความเป็นเจ้าของร่วมกัน

ของประชาชนในชุมชน ตลอดจนการสร้างจิตสำนึกที่จะช่วยเหลือและสนับสนุนการดำเนินงานของ ศูนย์อเนกประสงค์ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนจึงเกิดขึ้น เพื่อประโยชน์ของผู้สูงอายุและประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริง

3. วัตถุประสงค์

ศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลวัยต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างกัน ลดปัญหา ช่องว่างระหว่างวัย มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่มีคุณค่าระหว่างกัน ดังนั้นเพื่อให้การเข้าร่วมกิจกรรมเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนควรตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เดินทางสะดวกในชุมชน อาจสร้างขึ้นใหม่ หรือเป็นสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางของประชาชนในชุมชน เช่น วัด สถานีนามัย โรงเรียน ศาลาประชาคม เป็นต้น

4. เนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้

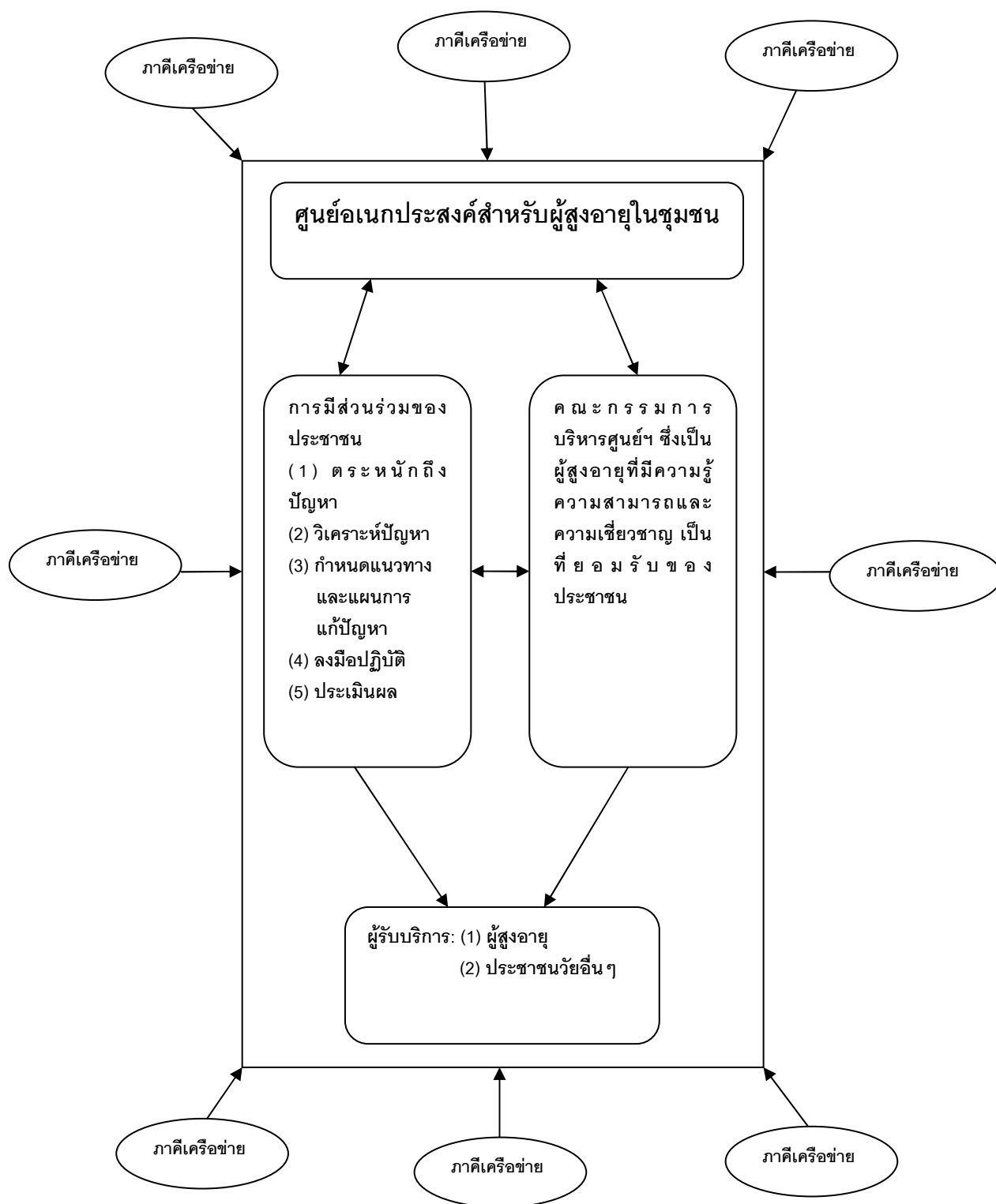
กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์สามารถปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง และเพื่อให้กิจกรรมมีความครบ+อบคลุม สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุรวมทั้งมีความหลากหลายในเนื้อหา กิจกรรม ศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนจำเป็นต้องมีเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกชุมชน โดยเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมศักยภาพในด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุ เช่น ด้านสุขภาพอนามัย ด้านสังคม ด้านศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม ด้านการศึกษา และด้านอาชีพ เป็นต้น ภาควิชาเครือข่ายจะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน นอกเหนือจากประชาชนในชุมชน

5. การติดตามและประเมินผล

การติดตามประเมินผลอยู่ในรูปแบบที่ยืดหยุ่นโดยให้ผู้สูงอายุประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง สำหรับการประเมินผลการจัดกิจกรรม มีการสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจของการเข้าร่วมกิจกรรมจากสมาชิกหรือผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยการใช้แบบประเมินการจัดกิจกรรม การพูดคุยและข้อมูลของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้งว่ามีเพิ่มขึ้นหรือไม่ อย่างไร นอกจากนี้ ยังประเมินจากผลงานของสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมด้วย

ทั้งนี้ผู้วิจัยนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุรูปแบบศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน ดังแสดงในแผนภูมิที่ 4.2

แผนภูมิที่ 4.2 รูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในรูปแบบศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน

2.3 รูปแบบเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ (Senior Community)

จากการศึกษากรณีศึกษาในต่างประเทศ พบว่า การส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในรูปแบบการพัฒนาชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ (Senior Community) เพื่อให้ประชากรทุกวัยให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต กิจกรรมที่จัดมีความหลากหลาย สำหรับคนทุกวัยในเมืองเพื่อสนองความต้องการของทุกกลุ่มเป้าหมาย และสอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของชุมชน และมีบางประเทศได้พัฒนาเมืองที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในต่างประเทศและประสบความสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุให้เป็นผู้สูงอายุที่มี ภาวะพลัมพลังและพัฒนาเมืองนั้นให้เป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีพลัมพลัง อาทิ เมือง Sun City รัฐอริโซนา เมือง Leisure World รัฐแคลิฟอร์เนีย เมือง Garden Spot Village รัฐเพนซิลเวเนีย และ Lasell Village รัฐแมสซาชูเซตส์ ประเทศสหรัฐอเมริกา เกาะโอกินาวา ประเทศญี่ปุ่น และ Seniorpolis ประเทศฟินแลนด์ เป็นต้น

1. ความหมาย

การส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในรูปแบบการพัฒนาชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ หมายถึง การส่งเสริมให้มีเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ โดยเฉพาะ โดยการวางแผนกำหนดวัตถุประสงค์ จัดหาทรัพยากรที่เอื้อต่อการอยู่อาศัยตามความต้องการและจำเป็นที่หลากหลายของผู้สูงอายุ เมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุประกอบด้วยสโมสร สระว่ายน้ำ ศูนย์นันทนาการและกีฬา สนามกอล์ฟ ศูนย์สุขภาพและสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ โดยรัฐบาลเป็นผู้ดูแลค่าใช้จ่ายหลัก มีการสนับสนุนการบริการ และมีการจัดอาสาสมัครในการดูแลผู้สูงอายุ

2. ลักษณะการดำเนินงาน

ลักษณะการดำเนินงานของเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุสามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุที่พึ่งพาตนเองได้ (Active Community) เป็นชุมชนที่ผู้สูงอายุสุขภาพแข็งแรง สามารถดูแลตนเองได้ โดยในชุมชนไม่มีศูนย์ดูแลสุขภาพ ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุที่พึ่งพาตนเองได้และผู้สูงอายุที่ต้องการความช่วยเหลือ (Active/Supportive) เป็นชุมชนที่ผู้สูงอายุสุขภาพร่างกายแข็งแรงและไม่แข็งแรงมาอยู่ร่วมกัน โดยในชุมชนมีศูนย์ดูแลสุขภาพสำหรับการดูแลผู้สูงอายุโดยเฉพาะ ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุที่ต้องการความช่วยเหลือ (Supportive) เป็นชุมชนที่ผู้สูงอายุสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรงมาอยู่ร่วมกัน โดยในชุมชนมีศูนย์ดูแลสุขภาพสำหรับการดูแลผู้สูงอายุโดยเฉพาะเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุจะช่วยให้ผู้สูงอายุมีโอกาสทำงานในสถานประกอบการต่างๆ ทำให้ตนเองมีคุณค่าในสังคมไม่ต้องพึ่งพาลูกหลานหรือสวัสดิการของรัฐ และได้อาศัยอยู่กับครอบครัว มีการถ่ายทอดประสบการณ์ต่างๆ จากรุ่นสู่รุ่น โดยการมีสุขภาพ

ร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง การมีสุขภาพจิตที่ดี การมีส่วนร่วมกับชุมชน และการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

3. วัตถุประสงค์

เมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเสริมสร้างศักยภาพของผู้สูงอายุเป็นการเฉพาะ ด้วยการพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุและส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมและบริการของเมืองที่เอื้อกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะทำให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสุขภาพสังคม และพร้อมที่จะร่วมกันสรรค์สร้างภาวะแวดล้อมที่เหมาะสมในการดำรงชีวิต ในการพัฒนาด้วยขบวนการเมื่อนำอยู่ จะบังเกิดการทำให้เมืองหรือชุมชนมีสภาพทางกายภาพ ทางสิ่งแวดล้อมและสังคมที่เอื้ออำนวยต่อการที่จะทำให้เกิดสุขภาพดี ซึ่งกระบวนการของเมืองนำอยู่เป็นที่ทราบและเข้าใจกันดีว่าเป็นพัฒนาการต่อเนื่องของแนวคิดสาธารณสุขมูลฐาน (Primary Health Care) และยุทธศาสตร์สุขภาพดีถ้วนหน้า (Health for All)

4. เนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้

เนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้ในเมืองสำหรับผู้สูงอายุมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกันแนบแน่นในยุทธศาสตร์หลักเป็นเรื่องนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพที่ดี สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพที่ดี เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือการเสริมสร้างพลังของชุมชนล้วนเป็นหลักสำคัญร่วมกันทั้งสิ้น การพัฒนาเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุนี้ยังมีประโยชน์สำหรับวัยอื่น เช่น เป็นการเพิ่มโอกาสในการทำงานสำหรับวัยรุ่น ในการเปิดตลาดด้านการบริการ โดยเมืองแห่งนี้พัฒนาขึ้นสำหรับผู้ที่มีอายุ 55 ปีขึ้นไป โดยจัดขึ้นในรูปแบบของสวัสดิการ เช่น บ้านพักอาศัย การศึกษานันทนาการ เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุแบบเป็นองค์รวม ดังนั้นการพัฒนาเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุควรเน้นการสร้างเครือข่ายจากหน่วยงานต่างๆ มีการจัดสัมมนา การประชุม เพื่อหาเครือข่ายในการพัฒนาผู้สูงอายุ มีการร่วมมือการจัดกิจกรรม และการกำหนดกรอบการพัฒนา ร่วมกัน เมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุประกอบด้วย ตลาด สถานีอนามัย ร้านขายยา ศูนย์กิจกรรม สโมสร ร้านค้า หมู่บ้าน แคมป์ปิ้ง สถานีขนส่ง ร้านอาหาร และศูนย์ศิลปวัฒนธรรมชุมชน ด้านการนันทนาการและกีฬา มุ่งเน้นใน 3 ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านอายุรเวช และด้านนันทนาการ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างเสริมประสบการณ์และทักษะในวัยสูงอายุ ในรูปแบบพหุวัย คือ การร่วมเรียนรู้กับคนหลายวัย ซึ่งเป็นผลดีต่อการเรียนรู้ในวัยสูงอายุ ที่มีมวลประสบการณ์ที่แตกต่างกัน หลักสูตรการเรียนรู้ประกอบด้วย วิชาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ

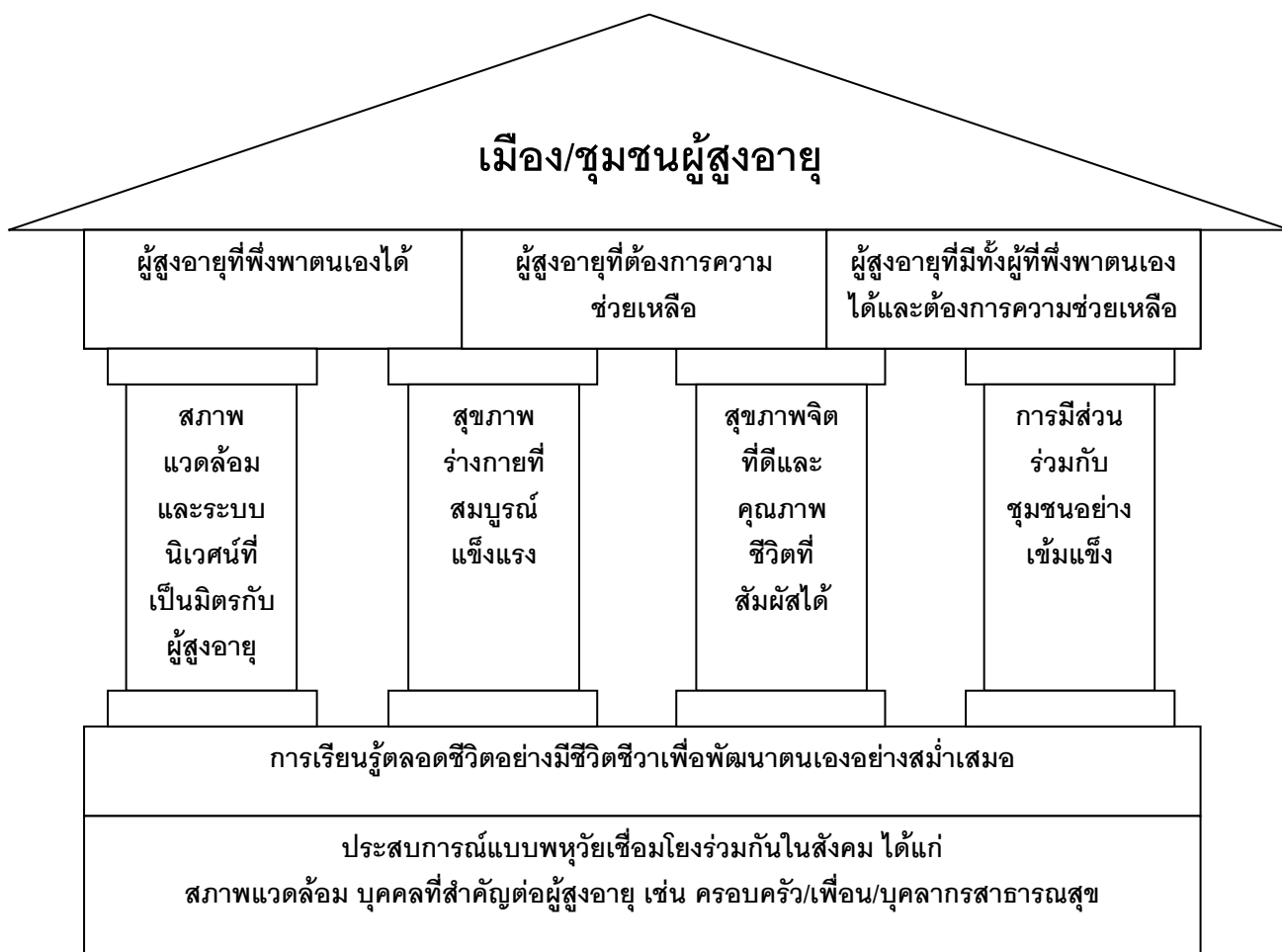
5. การติดตามและประเมินผล

การติดตามประเมินผลอยู่ในรูปแบบที่เน้นการมีส่วนร่วมในการออกแบบเมืองสำหรับผู้สูงอายุในหมู่ประชากรของเมือง โดยใช้แนวคิดความเป็นหุ้นส่วนและการเรียนรู้ร่วมกันใน

ลักษณะพหุวัยสำหรับการประเมินผลการจัดกิจกรรม มีการสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจของการเข้าร่วมกิจกรรมจากสมาชิกหรือผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยการใช้แบบประเมินการจัดกิจกรรม การพูดคุยและข้อมูลของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้งว่ามีเพิ่มขึ้นหรือไม่ อย่างไรก็ตามนอกจากนั้นยังประเมินจากผลงานของสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมด้วย

ทั้งนี้ผู้วิจัยนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุรูปแบบเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ ในลักษณะของบ้านที่ประกอบด้วยเสา 4 เสาหลักในการพัฒนาเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ คือสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศน์ที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ สุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง สุขภาพจิตที่ดีและคุณภาพชีวิตที่สัมผัสได้ และการมีส่วนร่วมกับชุมชนอย่างเข้มแข็ง เพื่อการพัฒนาผู้สูงอายุ 3 กลุ่ม คือ ผู้สูงอายุที่พึ่งพาตนเองได้ ผู้สูงอายุที่ต้องการความช่วยเหลือ และผู้สูงอายุที่มีทั้งพึ่งพาตนเองได้และต้องการความช่วยเหลือ โดยมีฐานคิดในลักษณะรากฐานของบ้านคือ การเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยบูรณาการประสบการณ์แบบพหุวัย ดังแสดงในแผนภูมิที่ 4.2

แผนภูมิที่ 4.3 รูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในรูปแบบเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ

2.4 รูปแบบชมรมผู้สูงอายุ/สโมสรผู้สูงอายุ (Senior Club)

จากกรณีศึกษาของประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ประเทศฝรั่งเศส และประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้วิจัย พบว่า มีส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในรูปแบบ สโมสรผู้สูงอายุมีวัตถุประสงค์เพื่อ เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมเข้ารวมในบริการของสังคมและ ร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชน ให้ผู้สูงอายุมีงานทำตามสมควรแก่ความต้องการและกำลัง ความสามารถ เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้สมาคมกับคนหนุ่มสาวหรือเด็กเพื่อขจัดปัญหาช่องว่าง ระหว่างวัย

1. ความหมาย

ชมรมผู้สูงอายุ/สโมสรผู้สูงอายุ (Senior Club) หมายถึง การเตรียมสถานที่และโอกาสให้ ผู้สูงอายุได้สมาคมและร่วมกันทำกิจกรรมทางสังคมและสันตนาการ เตรียมการเรียนรู้จาก ประสบการณ์เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน อันจะทำให้ชีวิตในปัจจุบันมีคุณค่าและเห็น คุณค่าในตนเอง ให้คำแนะนำแก่ผู้สูงอายุเพื่อแก้ไขปัญหาความรู้สึกลดเดี่ยวและถูกสังคมทอดทิ้ง ส่งเสริมด้านสุขภาพของผู้สูงอายุโดยการให้การศึกษาแก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้มีชีวิตที่ถูกสุขอนามัย เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมเข้ารวมในบริการของสังคมและร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนา ชุมชน ให้ผู้สูงอายุมีงานทำตามสมควรแก่ความต้องการและกำลังความสามารถ เปิดโอกาสให้ ผู้สูงอายุได้สมาคมกับคนหนุ่มสาวหรือเด็กเพื่อขจัดปัญหาช่องว่างระหว่างวัย รวมทั้งให้ผู้สูงอายุได้ ถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมให้แก่เยาวชน

2. ลักษณะการดำเนินงาน

การบริหารจัดการกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ/สโมสรผู้สูงอายุดำเนินการโดยมีการประชุม คณะกรรมการเพื่อวางแผนการดำเนินกิจกรรมและเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการให้ ข้อเสนอแนะ คิดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการ มีการจัดเป็นแผนดำเนินโครงการโดยการ จัดกิจกรรมนั้นจะเชิญผู้ที่มีความรู้ในชุมชนและสถาบันการศึกษาใกล้เคียงมาเป็นวิทยากรให้ ความรู้ และมีการประเมินผลโครงการโดยสอบถามความพึงพอใจในกิจกรรมนั้น

ชมรมผู้สูงอายุ/สโมสรผู้สูงอายุช่วยให้ผู้สูงอายุมีงานทำตามความต้องการและ ความสามารถส่งเสริมด้านสุขภาพให้การศึกษาแก่ผู้สูงอายุเพื่อให้มีชีวิตที่ถูกสุขอนามัย ให้โอกาส ผู้สูงอายุได้สมาคมกับคนหนุ่มสาวเพื่อขจัดปัญหาช่องว่างระหว่างวัย โดยส่งเสริมการสร้างการ เรียนรู้จากประสบการณ์ให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน

3. วัตถุประสงค์

ชมรมผู้สูงอายุ/สโมสรผู้สูงอายุ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสถานภาพที่ดี ให้ ผู้สูงอายุมีบทบาทในชุมชน โดยให้ความสำคัญในประเด็นต่างๆ เช่น การดำเนินกิจกรรมของชมรม ผู้สูงอายุ/สโมสรผู้สูงอายุเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัด

กิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ และจัดทำเป็นแผนดำเนินโครงการ นอกจากนี้ยังเชิญผู้ที่มีความรู้ในชุมชนและสถาบันการศึกษาใกล้เคียงมาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ กิจกรรมส่วนใหญ่ของชมรมผู้สูงอายุ/สโมสรผู้สูงอายุเป็นกิจกรรมในด้านนันทนาการ และการให้ความรู้แก่สมาชิก เช่น การอ่านหนังสือและแนะนำหนังสือ การเล่นเกมกีฬา การฝึกอบรมงานศิลปะ หัตถกรรม การชมภาพยนตร์ การท่องเที่ยว การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจ การให้คำปรึกษาด้านสุขภาพและการปฏิบัติตัวเมื่อสูงอายุ การทำงานอาสาสมัครให้แก่เด็กและเยาวชน สำหรับการประเมินผลโครงการต่างๆ ของชมรมผู้สูงอายุ/สโมสรผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุจะใช้รูปการสอบถามความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งพบว่าสมาชิกมีความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรมและเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตลอดมา

4. เนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้

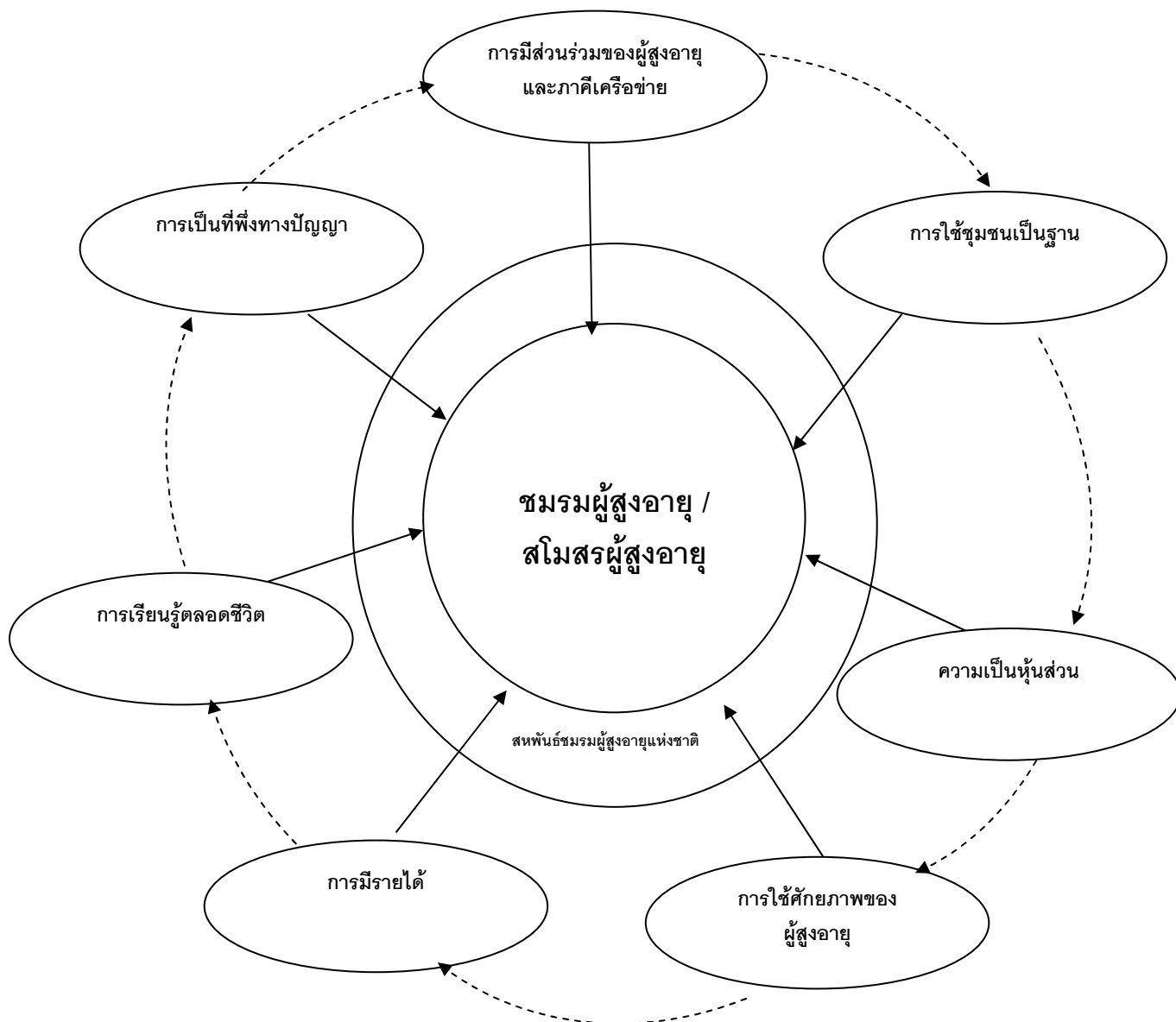
กิจกรรมส่วนใหญ่ของชมรมผู้สูงอายุ/สโมสรผู้สูงอายุเป็นกิจกรรมในด้านนันทนาการ และการให้ความรู้แก่สมาชิก เช่น การอ่านหนังสือ แนะนำหนังสือ การกีฬา การฝึกอบรมงานศิลปะ หัตถกรรม การชมภาพยนตร์ การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพร่างกายและจิตใจ การทำงานอาสาสมัคร เช่น การเลี้ยงเด็ก การสอนหนังสือให้กับเด็ก การถ่ายทอดความรู้ทางด้านวัฒนธรรมให้กับเด็กและเยาวชน การท่องเที่ยว และการได้รับคำปรึกษาด้านสุขภาพและการปฏิบัติตัวเมื่อสูงอายุ

5. การติดตามและประเมินผล

การติดตามประเมินผลอยู่ในรูปแบบที่เน้นการมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และการเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะพหุวัยสำหรับการประเมินผลการจัดกิจกรรม มีการสอบถามความคิดเห็นและความพึงพอใจของการเข้าร่วมกิจกรรมจากสมาชิกหรือผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยการใช้แบบประเมินการจัดกิจกรรม การพูดคุยและข้อมูลของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้งว่ามีเพิ่มขึ้นหรือไม่ อย่างไร นอกจากนั้นยังประเมินจากผลงานของสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมด้วย

ทั้งนี้ผู้วิจัยนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในรูปแบบชมรมผู้สูงอายุ/สโมสรผู้สูงอายุ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 4.4

แผนภูมิที่ 4.4 รูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในรูปแบบชมรมผู้สูงอายุ/สโมสรผู้สูงอายุ

2.5 รูปแบบการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัธยาศัย (Informal Senior Group)

จากการศึกษากรณีศึกษาที่ดีของการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า บทบาทของการศึกษาตามอัธยาศัยยังคงมีความสำคัญ ในการรวมกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความสนใจในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยและความสนใจ ของแต่ละบุคคล ซึ่งแสดงรายละเอียดได้ ดังนี้

1. ความหมาย

การรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัธยาศัยเป็นการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุที่มีความสนใจต้องการที่จะศึกษา/เรียนรู้เรื่องหนึ่ง เรื่องใดที่ผู้สูงอายุพิจารณาว่าเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต เนื้อหาจะเกี่ยวข้องกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่

2. ลักษณะการดำเนินงาน

ภายหลังการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ จำเป็นต้องเชิญวิทยากรที่มีความรู้ ความชำนาญในเรื่องที่ผู้สูงอายุต้องการศึกษา/เรียนรู้ เข้าใจลักษณะของผู้สูงอายุ รวมทั้งมีความสามารถในการถ่ายทอดวิชาความรู้แก่ผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุสามารถขอรับคำแนะนำเกี่ยวกับวิทยากรจากหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลในเนื้อหาที่ผู้สูงอายุสนใจ วิทยากรไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีวุฒิการศึกษาในระดับสูงเท่านั้น แต่ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในเรื่องที่ผู้สูงอายุสนใจ อาจเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ครู ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือผู้สูงอายุในกลุ่ม สำหรับค่าใช้จ่ายในการเรียนรวมทั้งค่าวิทยากรผู้สูงอายุจะเป็นผู้รับผิดชอบ หากวิทยากรเป็นผู้ที่รู้จักคุ้นเคยกับผู้สูงอายุหรือเป็นบุคคลในท้องถิ่น อาจไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในส่วนนี้

3. วัตถุประสงค์

การรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัธยาศัยเป็นการจัดการศึกษา/เรียนรู้ที่เน้นความต้องการของผู้สูงอายุมากกว่าความต้องการของวิทยากร จึงทำให้การรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัธยาศัย ประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง นอกจากนั้นการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัธยาศัยทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้ มีรายได้ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้ที่อยู่ในวัยเดียวกัน อีกด้วย

4. เนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้

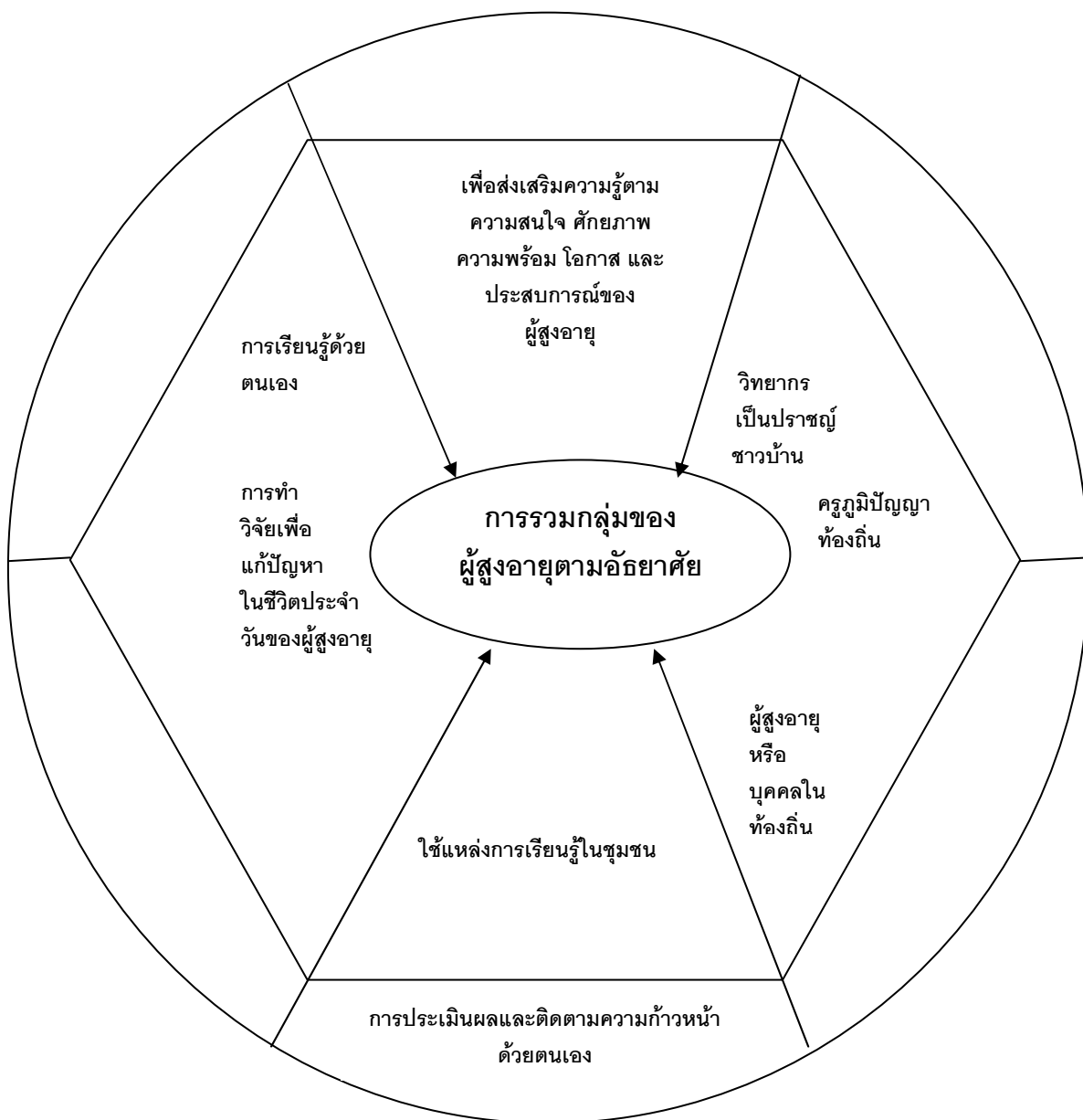
เนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้ อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การประกอบอาชีพ การทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งกิจกรรมนันทนาการ รวมทั้งสอดคล้องกับความต้องการและความสะดวกของผู้สูงอายุด้วย การรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัธยาศัยสามารถจัดขึ้นที่ใดก็ได้ อาจใช้บ้านของผู้สูงอายุในกลุ่มเป็นที่จัดกิจกรรม หรือใช้สถานที่ในชุมชนที่สะดวกต่อการเดินทางของผู้สูงอายุ เช่น วัด โรงเรียน ศาลาประชาคม ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้เรียน ขนาดของกลุ่ม และความเหมาะสมของสถานที่ นอกจากนี้ วัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการในการศึกษา/เรียนรู้ของผู้สูงอายุ ขึ้นอยู่กับการตกลงกันระหว่างวิทยากรและผู้สูงอายุ อาจใช้วัสดุ อุปกรณ์ที่หาได้ง่ายภายในท้องถิ่น สำหรับระยะเวลาในการศึกษา/เรียนรู้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา โดยส่วนใหญ่จะเป็นระยะเวลาสั้นๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถนำความรู้หรือทักษะที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ได้ทันที

5. การติดตามและประเมินผล

การติดตามประเมินผลอยู่ในรูปแบบการประเมินผลความก้าวหน้าของตนเองตาม
 อัจฉริยภาพ ที่มีความยืดหยุ่นตามสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน

ทั้งนี้ผู้วิจัยนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา
 ศักยภาพผู้สูงอายุในรูปแบบการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัจฉริยภาพ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 4.5

แผนภูมิที่ 4.5 รูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพ
 ผู้สูงอายุในรูปแบบการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัจฉริยภาพ

จากการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุแบ่งออกเป็น 5 รูปแบบ ประกอบด้วย รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม (The University of the Third Age :U3As) รูปแบบศูนย์เนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน (Community Multipurpose Service Center) รูปแบบเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ (Senior Community) รูปแบบชมรมผู้สูงอายุ/สโมสรผู้สูงอายุ (Senior Club) และรูปแบบการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัธยาศัย (Informal Senior Group) ทั้งนี้ผู้วิจัย พบว่า รูปแบบแต่ละรูปแบบมีลักษณะเฉพาะของแต่ละรูปแบบ และมีพลวัตของการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบในรูปแบบอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งรูปแบบแต่ละรูปแบบยังเชื่อมโยงและเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เหตุผลที่ผู้วิจัยได้ออกแบบรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุให้มีความหลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับการนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทสังคมแต่ละระดับ ซึ่งต้องคำนึงถึงประสบการณ์ ความพร้อม สภาพ ปัญหา และความต้องการในการศึกษา/เรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุแต่ละบริบทเชิงพื้นที่ ตลอดจนปัจจัยสนับสนุนที่เอื้อต่อการนำรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุไปประยุกต์ใช้ของแต่ละพื้นที่เอง โดยใช้แนวคิดการใช้ชุมชนเป็นฐานในการให้บริการสำหรับผู้สูงอายุ (Community-Based Approach) ที่พัฒนามาจากแนวคิดการลดการพึ่งพิงจากบริการในลักษณะสถาบัน (Deinstitutionalization) เช่นเดียวกับแนวคิดการใช้ครอบครัวเป็นฐานลดการบริการภายนอกชุมชน รวมถึงการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมทางเครือข่ายสังคมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ไปพร้อมกับการแสดงบทบาทต่อชุมชนและสังคม ท่ามกลางกระแสโลกยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based Economy Society) ที่ให้ความสำคัญกับข้อมูลข่าวสาร (Information Technology: IT) ที่เชื่อมโยงข้อมูลถึงกันได้สะดวก รวดเร็ว รวมถึงทิศทางการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม ที่มุ่งแข่งขันกันทางด้านเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการของแต่ละประเทศเพื่อออกยกระดับคุณภาพการศึกษาโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Capital) ทุกช่วงวัย ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การจัดการศึกษา/การเรียนรู้ศักยภาพของผู้สูงอายุ อันเป็นกลไกในการสร้าง “สังคมผู้สูงอายุที่มีพลวัต” (Active Aging Society) ซึ่งประกอบด้วย การมีส่วนร่วม การมีหลักประกันและการมีสุขภาพดีอย่างแท้จริง

ผลการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

ทิศทางการพัฒนาประเทศปรับเปลี่ยนไปตามบริบทการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ประเทศมีความเจริญก้าวหน้า ขณะเดียวกันก็มีปัญหาเกิดขึ้นนานัปการ การกำหนดทิศทางและแนวทางการพัฒนาประเทศจึงควรพิจารณาอย่างรอบด้าน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ของประเทศ ปัจจุบันประเทศต่างๆ ทั่วโลกกำลังเผชิญกับปัญหาสถานการณ์โครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลงไป สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นสำหรับประเทศไทย การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรมีแนวโน้ม และการลดลงของอัตราการเกิดและการตาย ทำให้ภาวะประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทยสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว จำนวนประชากรสูงอายุหรือประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นจาก 1.5 ล้านคนในปี พ.ศ. 2503 เป็นประมาณ 7.4 ล้านคนในปีปัจจุบัน และคาดว่าจะเพิ่มถึง 17.7 ล้านคนในปี พ.ศ. 2573 (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2552) ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังที่ บรรลุ ศิริพานิช (2549) กล่าวถึงผลกระทบต่อการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรจะทำให้เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เป็นนโยบายของรัฐบาลที่ก่อให้เกิดความมั่นคงในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ ทั้งในด้านการพัฒนาระบบสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวก การบริการสาธารณสุข และด้านการศึกษาให้สอดคล้องกับแนวทางปฏิรูปการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม) พ.ศ. 2545 ซึ่งข้อมูลทางสถิติที่พบว่า ผู้สูงอายุไทยทั่วประเทศมีความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ จำนวน 5,343,231 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 76.1 ของผู้สูงอายุทั้งหมด และพบว่า ผู้สูงอายุที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ จำนวน 1,677,728 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 23.9 (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2551)

ทุกภาคส่วนในสังคมไทย ทั้งในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติขององค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ได้มุ่งเน้นการพัฒนาการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุอย่างครบวงจร ทั้งการดูแลสุขภาพอนามัยของผู้สูงอายุ การจัดสวัสดิการดูแลผู้สูงอายุ การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การยกระดับจิตใจ และคุณค่าทางสังคมของผู้สูงอายุ รวมทั้งการเตรียมความพร้อมของบุคคลก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ โดยมีหน่วยงานภาครัฐ ที่ดูแล ส่งเสริม เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในด้านต่างๆ อาทิ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม กระทรวงคมนาคม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรุงเทพมหานคร และหน่วยงานภาคเอกชน องค์กรเพื่อการพัฒนาเอกชน (NGOs) แต่ละหน่วยงานมีกลไกการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ที่ประกอบด้วยแผนการดำเนินงานที่แตกต่างกัน **หน่วยงานภาคเอกชน** อาทิ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) เป็นต้น และ **ภาคประชาชน** เช่น ชมรมผู้สูงอายุทั่วประเทศ ชมรมอยู่วัยปี และอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.) เป็นต้น จะเห็นได้ว่า องค์กรและหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน มีการดำเนินงานที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้สูงอายุอย่างบูรณาการเป็นองค์รวม

กฎหมาย นโยบาย และแผนงานของประเทศในการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ มีดังนี้

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นกรอบนโยบายในภาพรวมของการบริหารและพัฒนาประเทศ ได้ระบุประเด็นเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในการศึกษา มาตรา 49 ความว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่งและการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับการคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ” และมาตรา 53 “บุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ มีสิทธิได้รับสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และการช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ”

2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) มีวิสัยทัศน์มุ่งพัฒนาประเทศสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) ภายใต้แนวปฏิบัติของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่ 1 คือ การให้ความสำคัญกับ “สังคมแห่งการเรียนรู้” โดยกำหนดเป็น “ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมภูมิปัญญาและการเรียนรู้” กล่าวถึงการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้โดยการพัฒนาศติปัญญาของคนในชาติ ในการพัฒนาศติปัญญานั้น จะมุ่งพัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรม เพิ่มทักษะความรู้ เพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และสร้างโอกาสและ “กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัย” ซึ่งถือว่าเป็นหลักการของการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดวงจรชีวิต นอกจากนั้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ยังได้กำหนดถึงสิ่งที่จะช่วยให้

เกิดการจัดการความรู้ของสังคมแห่งการเรียนรู้ นั่นคือ การพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาให้เกิดความรู้ใหม่ และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเหมาะสม

3. แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ข้อที่ 2 กำหนดให้มีการให้การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ และ ยุทธศาสตร์ที่ 5 ข้อที่ 1 ที่กำหนดให้มีมาตรการสนับสนุนและส่งเสริมหน่วยงานวิจัยดำเนินการประมวลและพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุที่จำเป็นสำหรับการกำหนดนโยบายและการพัฒนาบริหารหรือดำเนินการที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ และข้อที่ 2 ที่สนับสนุนและส่งเสริมการวิจัยด้านผู้สูงอายุที่เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย การพัฒนาบริการ และการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

4. พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 11(2) ได้กำหนดให้รัฐจัดการศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ

5. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษา ในมาตรา 22 ถึง 30 กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษา ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย หมวด 1 ความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา 8 กำหนดให้การศึกษาเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน

6. พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.2551 มีหลักการจัดการศึกษาให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน และให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างต่อเนื่อง ให้ประชาชนมีโอกาสในการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญา โดยส่งเสริมให้ภาคีเครือข่าย มีโอกาสและความพร้อมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้กำหนดนโยบายเพื่อพัฒนางานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในระยะยาวตั้งแต่ พ.ศ. 2550 เป็นต้นไป โดยมีกลุ่มเป้าหมายหลักในการจัดกิจกรรมการศึกษากลุ่มหนึ่ง คือ “ผู้สูงอายุ” โดยมุ่งเน้นเรื่องการปรับตัวที่สอดคล้องกับบริบทรอบตัวที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ตลอดจนกระทรวงศึกษาธิการ ได้ผลักดันงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้เป็นวาระแห่งชาติ เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 โดยการสร้างกระแสสังคมให้คนไทยต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีคำขวัญในการขับเคลื่อนประชาสัมพันธว่า “แก่นแท้ของการศึกษาตลอดชีวิต : การเรียนรู้ ไม่มีวันสายเกินไป ไม่มีนานเกินวัย ไม่ไกลเกินเอื้อม” และกำหนดให้กลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ เป็นหนึ่งในกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

7. ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย ข้อ 3 กล่าวว่า “ผู้สูงอายุควรได้รับโอกาสทางการศึกษา เรียนรู้ พัฒนาศักยภาพของตนอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร การบริการทางสังคมอันเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต”

8. ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2547 เรื่อง “กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข การคุ้มครองและข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ” ในข้อ 1 กำหนดให้ จัดบริการข่าวสารให้ครอบคลุมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการทำฐานข้อมูลทางการศึกษา การฝึกอบรมสำหรับผู้สูงอายุ และข้อ 2 กำหนดให้ จัดบริการการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยให้กับผู้สูงอายุ

9. ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561) เป็นข้อเสนอการ ปฏิรูปการศึกษาของรัฐบาลที่เน้นให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีเป้าหมายหลัก สยามประการ คือ พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการเรียนรู้ของคนไทย เพิ่มโอกาสทางการศึกษา และเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ในการ บริหารและจัดการศึกษา โดยมีวิสัยทัศน์คือ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” ด้วยการ เพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ได้มีโอกาสได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต

จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคมไทยไปสู่สังคมผู้สูงอายุ แผนงาน/นโยบาย รวมทั้งการดำเนินงานต่างๆ ขององค์กรหรือหน่วยงาน และภาคส่วนในสังคม มุ่งเน้นความสำคัญของการให้การศึกษและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของบุคคลอย่างต่อเนื่องตลอด ชีวิตสำหรับผู้สูงอายุได้ ส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ ด้วยการส่งเสริมการจัด การศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เพื่อเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพลัมพลัง (Active Aging) เป็นกลไกสำคัญในการสร้าง “สังคมผู้สูงอายุ ไทยที่มีพลัมพลัง (Thai Active Aging Society)” ที่สนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีศักยภาพที่เหมาะสม ด้วยการมีสุขภาพที่ดี (Health) การมีส่วนร่วม (Participation) และการมีหลักประกัน (Security) ให้มีความเป็นรูปธรรมและมีความยั่งยืน (World Health Organization, 2002)

การดำเนินงานดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาผู้สูงอายุในระดับ นานาชาติ ประชาคมโลกเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดวงจรชีวิต ดังเห็น ได้จาก คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคมภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก (ESCAP) ซึ่งประเทศไทยเป็น สมาชิก ได้มีเจตนารมณ์ร่วมกันในปฏิญญามาเก๊า (Macau Action Plan 1999) (15) ที่ว่า “เมื่อ ผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวมากขึ้น บทบาทของผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญเป็นพิเศษ ควรเตรียมผู้สูงอายุ ให้มีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ ในระดับสังคมได้แก่การให้การศึกษอย่างต่อเนื่องและดำเนินการ

เพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคมให้มากที่สุด” จากนโยบายระดับชาติและนานาชาติข้างต้น สะท้อนให้เห็นความสำคัญและกรอบนโยบายในการจัดการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดวงจรชีวิต โดยกำหนดให้จัดบริการการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้ผู้สูงอายุมีโอกาสการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (16) โดยระบุบทบาทหน้าที่ของผู้สูงอายุและบุคคลทั่วไปในและระบุสวัสดิการต่างๆ รวมทั้งการกล่าวถึงสิทธิของผู้สูงอายุโดยตรงที่จะได้รับการบริการพื้นฐานจากสังคม เป็นการกำหนดบทบาทหน้าที่ และกรอบการจัดทำแผนงานและนโยบายของกระทรวงต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นอีกแนวทางในการทำงานจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดวงจรชีวิตสำหรับผู้สูงอายุที่สำคัญ โดยการระดมทรัพยากรต่างๆ ให้พร้อมในการช่วยเหลือ สนับสนุน และส่งเสริมผู้สูงอายุให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง และมีความสุขได้ในสังคมต่อไป

การพัฒนาองค์ความรู้จากงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศได้สะท้อนให้เห็นถึงการมุ่งพัฒนาองค์ความรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุและบุคคลวัยอื่นๆ สำหรับการเตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุ เช่น “ปัจจัยที่มีผลต่อการเกื้อหนุนทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ” โดยศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2542) การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านการรับการศึกษา ความรู้ ข่าวสาร ข้อมูล” โดยสุมาลี สังข์ศรี (2543) การวิจัยเรื่อง “การทบทวนองค์ความรู้ และสถานการณ์ในปัจจุบัน ตลอดจนข้อเสนอแนะทางนโยบายและการวิจัย” โดยสุทธิชัย จิตะพันธ์กุล และคณะ (2545) การวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุไทย” โดยเพ็ญศรี โกมลทัต (2549) การศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนางานผู้สูงอายุตามยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบสังคม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ. 2550” โดย ชีระวุฒิ อรุณเวช (2550) การทบทวนองค์ความรู้เรื่อง “การทบทวนและสังเคราะห์องค์ความรู้ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2545 – 2550” โดยชื่นตา วิชชาวุธ และคณะ (2552) เป็นต้น

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจึงนำเสนอแนวทางสำหรับการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ เพื่อเป็นกลไกการขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไปของประเทศไทยอย่างยั่งยืน

การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ควรมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ ให้ชัดเจนเพื่อการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ ได้อย่างเหมาะสม นำไปสู่ความเข้าใจในธรรมชาติ ความต้องการและปัญหาของผู้สูงอายุได้อย่างแท้จริง เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของชุมชนแต่ละแห่ง อาทิ ลักษณะทางประชากรผู้สูงอายุที่มีความแตกต่างเชิงพื้นที่ ระดับการศึกษาของผู้สูงอายุ การทำงานและรายได้ของผู้สูงอายุ ลักษณะการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ ภาวะสุขภาพอนามัย โรคที่พบ พฤติกรรมการดูแลสุขภาพ สภาพที่อยู่อาศัย การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในแต่ละ

พื้นที่ เป็นต้น การสำรวจสภาพ ปัญหา ความต้องการของผู้สูงอายุ โดยการวิจัยเจาะลึกในแต่ละพื้นที่ หรือการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุของหน่วยงานต่างๆ หรือใช้เครือข่ายในพื้นที่ จะช่วยให้กำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน เพื่อนำไปสู่แนวทางในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้ และการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนต่อไป ซึ่งแต่ละแนวทางสำหรับการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุต่อไป

แนวทางสำหรับการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 4 หลักที่สำคัญ ได้แก่ 1. การกำหนดเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้ 2. การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ 3. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้/สื่อการเรียนรู้ และ 4. การวิจัยและพัฒนา เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้ และการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนต่อไป ซึ่งแต่ละแนวทางสำหรับการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งได้นำเสนอตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

1. การกำหนดเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้

แนวคิด

การกำหนดเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ต้องมีลักษณะเป็นการเรียนรู้ ทั้งการศึกษานอกระบบ และการศึกษาอรรถยาศัย โดยการเพิ่มเติมความรู้ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ก้าวหน้า และสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข เป็นทรัพยากรที่มีความรอบรู้เท่าทันต่อเหตุการณ์ในปัจจุบัน และเหมาะสมกับวัยสูงอายุ ทั้งนี้การกำหนดเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้สามารถจัดได้ในรูปแบบของมหาวิทยาลัยวัยที่สามเหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น ผ่านวิทยาลัยชุมชน วิทยาลัยท้องถิ่น หรือกลุ่มสนใจอิสระในแต่ละชุมชน

แนวทางปฏิบัติ

1) สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเขต/อำเภอ สถานีอนามัย รัฐวิสาหกิจ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การชุมชน องค์การเอกชน สถานประกอบการ วางแผนและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน โดยอยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน สภาพพื้นที่ พื้นฐานการศึกษา กิจกรรมการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นต้องมีหลักการพื้นฐานร่วมกันเน้นในเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย การออมและการประกอบอาชีพ การพัฒนาสังคมและจิตใจ และการเรียนรู้ ทั้งนี้ ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ควรจัดกิจกรรมด้านสุขภาพ

อนามัยเพื่อการดูแลและพึ่งพาตนเองได้ เนื่องจากสุขภาพอนามัยเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุมีความสามารถที่จะไปเรียนรู้ด้านอื่นๆ ต่อไปได้ โดยให้มีความยืดหยุ่นในรายละเอียดเนื้อหาและให้ผู้เรียนที่เป็นผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการวางแผนและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้รวมทั้งในการกำหนดเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ควรมีกรรมกรจากหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุมาร่วมกำหนดเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนและเป็นการต่อยอดกิจกรรมที่แต่ละหน่วยงานจัดอยู่

2) กิจกรรมการเรียนรู้ที่ออกแบบควรเป็นกิจกรรมบูรณาการที่พัฒนาทั้งด้านสติปัญญาจิตใจ ทักษะ รวมทั้งอาจทำให้มีรายได้เพิ่มเติม และควรมีความหลากหลาย ทั้งในด้านรูปแบบกระบวนการ ตลอดจนวิธีการวัดและประเมินผล ไม่ควรมีการสอบวัดระดับ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีทางเลือกในการศึกษาตามความต้องการของตน ทั้งในรูปแบบที่เป็นชั้นเรียนปกติ และรูปแบบอิสระตามความสนใจ โดยในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะสาระบันเทิง (Edutainment) ที่มีกิจกรรมที่จัดให้ความรู้อยู่บนพื้นฐานของความบันเทิง ไม่เคร่งเครียด เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็นของตน พร้อมทั้งการได้ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ

3) สอดแทรกความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพในวัยสูงอายุในกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ เพื่อเป็นช่องทางในการเพิ่มพูนและเสริมรายได้ อันจะทำให้ชีวิตและความเป็นอยู่ดียิ่งขึ้น

4) มุ่งเน้นความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและการพัฒนาจิตใจ เพื่อให้ผู้สูงอายุคลายความวิตกกังวล และมีทัศนคติด้านบวกกับตนเองและครอบครัว เพื่อเสริมสร้างกำลังใจในการดำรงชีวิต ที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและสามารถอยู่ร่วมกับคนต่างวัยได้อย่างมีความสุขโดยให้โรงพยาบาล ศูนย์บริการสาธารณสุข สถานีอนามัย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น วิทยาลัยชุมชน มหาวิทยาลัยในท้องถิ่น วัดหรือองค์กรทางศาสนาสนับสนุนการจัดการศึกษาและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความมั่นคงทางจิตใจในรูปแบบต่างๆ เช่น การปฏิบัติธรรม การทำจิตภาวนา เป็นต้น

5) สนับสนุนการใช้วิทยากรผู้สอนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้สูงอายุและกระบวนการด้านการถ่ายทอดความรู้สำหรับผู้สูงอายุ โดยเน้นให้วิทยากรผู้สอนเป็นบุคลากรที่เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ ตลอดจนเน้นการทำงานอย่างบูรณาการของสหสาขาวิชาชีพในการร่วมกันพัฒนาผู้สูงอายุ

6) จัดให้มีการประเมินผลเพื่อการพัฒนาในรูปแบบการประเมินความก้าวหน้าด้วยตนเองและเป็นการประเมินตามสภาพจริง ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้กลับไปทบทวน สัมผัส ทำความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองในเรื่องที่ได้เรียนรู้ตลอดจนการทำกิจกรรมต่างๆ ประเมินความสามารถของ

ตนเองในการเรียนรู้ สะท้อนความคิดเห็นต่อการเรียนรู้ เสาะหาวิธีการและวางแผนพัฒนางาน ซึ่งกระบวนการทั้งหมดจะดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

7) เน้นความสำคัญด้านครอบครัวศึกษา (Family Life Education) เพื่อการเตรียมการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงชีวิต พร้อมทั้งสร้างความเข้าใจแก่ประชาชนว่าสุขภาพในวัยผู้สูงอายุจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับ การดูแลสุขภาพในวัยหนุ่มสาว โดยเน้นการส่งเสริมลักษณะครอบครัวในบริบทไทย กิจกรรมที่ควรจัด เช่น กิจกรรมอาสาสมัครดูแล การให้บริการวิชาการ การให้คำปรึกษา การให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนการส่งนิสิตนักศึกษาออกไปปฏิบัติงานภาคสนาม เพื่อให้เข้าใจเตรียมการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงชีวิต กระทรวงศึกษาธิการควรกำหนดเวลาที่ต้องมีการบรรจุหลักสูตรการเตรียมความพร้อมเพื่อการเข้าสู่ผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพเพื่อให้ประชากรมีความเข้าใจชีวิตและพัฒนาการในแต่ละวัยตั้งแต่วัยเด็กในหลักสูตรชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

8) เน้นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับบุคคลวัยต่างๆ ให้เข้าใจเกี่ยวกับการเป็นผู้สูงอายุ เพื่อการเสริมสร้างความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันในครอบครัวและชุมชน อันเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมของไทยที่เน้นการอยู่ร่วมกันในครอบครัวแบบพหุวัย ตัวอย่างเช่น การส่งเสริมให้เด็กนักเรียนเรียนรู้นอกห้องเรียนร่วมกับผู้สูงอายุ ทำให้เด็กได้เห็นสภาพ ปัญหา การเปลี่ยนแปลง และความสามารถของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง

9) เสริมสร้างกระบวนการรวบรวมความรู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น เรื่องสุขภาพอนามัย เรื่องการปรับตัว เรื่องการออม เป็นต้น ให้เป็นระบบทันสมัยและเข้าถึงได้จริงด้วยการจัดการความรู้

10) ในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ควรดำเนินการไปตามความยากง่ายในการดำเนินการ เช่น ส่วนใดที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้เองสามารถทำไปได้ก่อน หรือกิจกรรมใดที่ต้องขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกทำทีหลัง

2. การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้

แนวคิด

การเชื่อมโยงเครือข่ายเป็นการเชื่อมโยงให้มีการดำเนินงานระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการศึกษา การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ได้แก่ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และหน่วยงานภาครัฐ ให้มีกระบวนการขับเคลื่อนดำเนินงานด้านการส่งเสริมการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ มีทิศทาง และจุดมุ่งหมาย ที่สอดคล้องสนับสนุนซึ่งกันและกันและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน เป็นการระดมทรัพยากรด้านต่างๆ ได้แก่ บุคลากร สื่อ วัสดุอุปกรณ์ อาคาร สถานที่ ข้อมูลเพื่อการบริหารและการจัดการ กิจกรรม และงบประมาณ มาใช้ในการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

ทั้งนี้หน่วยงานที่ได้ดำเนินการอยู่แล้วสามารถนำแนวทางส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุไปบูรณาการและปรับใช้ในงานเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพและปรับการปฏิบัติงานให้ตรงตามเป้าหมายให้เด่นชัดและเกิดประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น ส่วนหน่วยงานที่เริ่มงานขึ้นใหม่สามารถนำแนวทางหลัก 4 หลักไปดำเนินการเพื่อการส่งเสริมและจัดดำเนินการให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

แนวทางปฏิบัติ

จากการวิจัยพบว่าความต้องการในด้านการจัดการเรื่องความร่วมมือกับภาคประชาชนและองค์กรต่างๆ มีความต้องการในระดับมาก และการศึกษากฎการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศมีการร่วมมือกันจากหลายฝ่ายในการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ จึงสามารถกำหนดแนวทางปฏิบัติอันนำไปสู่การเกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ดังนี้

1) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ ผู้เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ หน่วยงาน หรือองค์กรที่ทำงานด้านผู้สูงอายุ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ร่วมมือกันในการจัดตั้งหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานและพัฒนางานของเครือข่ายที่ดำเนินงานด้านการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ เพื่อยกระดับการพัฒนาผู้สูงอายุให้สูงขึ้น

2) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข ส่งเสริมให้เครือข่ายที่ดำเนินงานด้านการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในด้านต่างๆ เช่น ชมรมผู้สูงอายุ หน่วยงานด้านการสาธารณสุขในชุมชน หน่วยงานด้านการพัฒนาชุมชน ศูนย์การศึกษาอิสระระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สถาบันการศึกษาทั้งมหาวิทยาลัย วิทยาลัย และโรงเรียน สถาบันทางศาสนา สถานประกอบการ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมตัวกันเป็นพันธมิตรทางการศึกษาที่มีลักษณะความร่วมมือในรูปแบบสหวิชาชีพ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงาน ร่วมมือช่วยเหลือและการระดมสรรพกำลังที่มีอยู่ทั้งบุคลากร สื่อ วัสดุอุปกรณ์ อาคาร สถานที่ ข้อมูลเพื่อประโยชน์ต่อการดำเนินการเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุอย่างรอบด้านและต่อเนื่อง และมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระดมความคิดเห็นประสบการณ์ในการดำเนินงานส่งเสริมการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ รวมทั้ง มีการจัดการความรู้เพื่อให้บุคลากรภายในภาคีเครือข่ายสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้กับผู้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป สำหรับหน่วยงานที่ไม่ได้มีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาผู้สูงอายุ ควรส่งเสริมให้

มีส่วนในการสนับสนุนการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายที่จัดกิจกรรมส่งเสริมการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ การสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และสถานที่ เป็นต้น

3) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายร่วมมือกันพัฒนาให้เกิดศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในการให้บริการผู้สูงอายุทุกด้านอย่างครบวงจรทั้งด้านการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ การให้ความช่วยเหลือ การให้คำปรึกษา เป็นต้น

3. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้/สื่อการเรียนรู้

แนวคิด

การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ เป็นการจัดหา สนับสนุน และส่งเสริมสิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถศึกษา เรียนรู้ในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต สภาพแวดล้อมในที่นี้มีได้หมายถึงอาคาร สถานที่ เท่านั้น แต่ยังรวมถึงบุคคลที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้สอดคล้องกับความต้องการของตัวเอง

สภาพแวดล้อมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุประกอบด้วย สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสภาพแวดล้อมทางจิตใจ โดยสภาพแวดล้อมทางกายภาพหมายถึง สภาพแวดล้อมที่ถูกต้องลักษณะเหมาะสมกับลักษณะของผู้สูงอายุ และสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น สถานที่มีแสงสว่างเพียงพอ สะอาด อากาศถ่ายเท มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีคุณภาพเหมาะสมและสนับสนุนการเรียนรู้ อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนครบถ้วน เป็นต้น สำหรับสภาพแวดล้อมทางจิตวิทยา หมายถึงสภาพแวดล้อมด้านจิตใจของผู้สูงอายุที่ทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง เช่น บรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นกันเอง การเข้าใจธรรมชาติของผู้เรียน การเคารพซึ่งกันและกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน และระหว่างผู้เรียนด้วยกัน เป็นต้น

การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดีจะทำให้ผู้สูงอายุมีทางเลือกในการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลการเรียนรู้ อันจะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองได้

แนวทางปฏิบัติ

1) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้แก่ผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและจิตใจ และมีจิตวิทยา

การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนหรือการจัดกิจกรรมให้แก่ผู้สูงอายุต่อไป

2) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สนับสนุนให้มีการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุแต่ละคน เพื่อให้ผู้สูงอายุมีทางเลือกในการเรียนรู้ รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้ปราศจากอุปสรรคต่อการเรียนรู้ทุกประการ ซึ่งรวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมภายใต้ข้อจำกัดของผู้สูงอายุและปัญหาทางจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นการขาดกำลังใจ การเห็นคุณค่าในตนเอง ความเชื่อมั่นต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ความกลัวในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เป็นต้น โดยการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ดังกล่าวต้องคำนึงถึงความปลอดภัยและความเป็นอยู่ที่ดีของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ

3) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมให้ใช้การเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุและสนับสนุนให้มีการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีลักษณะที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นบ้านพักอาศัย ชมรม วัด ตลาด โรงพยาบาล สวนสาธารณะ เพื่อนำไปสู่แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้การอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสมกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน รวมทั้งการจัดทำสารสนเทศให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุในลักษณะที่สอดคล้องกับสภาพทางกายภาพของผู้สูงอายุ

4) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมการผลิตสื่อการเรียนรู้ประเภทต่างๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์หรือและเทคโนโลยีสารสนเทศที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของผู้สูงอายุ จิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงความรู้ของสื่อต่างๆ ได้ง่าย โดยใช้การพัฒนาฐานข้อมูลจากองค์ความรู้ที่ได้รับจากการจัดการความรู้ของผู้สูงอายุดังกล่าว

5) สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่งเสริมให้สื่อสารมวลชนทั้งวิทยุและโทรทัศน์ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนจัดรายการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในด้านต่างๆ และรายการเกี่ยวกับการส่งเสริมความเข้าใจต่อผู้สูงอายุสำหรับบุคคลวัยอื่นๆ โดยอาจมีผู้สูงอายุเป็นผู้ดำเนินรายการ จัดช่องทางและช่วงเวลาเฉพาะของรายการ ส่วนสื่อสารมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ ควรมีคอลัมน์เฉพาะเพื่อส่งเสริมการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ทั้งนี้ควรส่งเสริมบุคลากรผู้ผลิตสื่อหรือผลิตรายการทางสื่อสารมวลชนได้มีความรู้ในการผลิตสื่อหรือรายการที่เหมาะสมกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุและเหมาะสมกับความต้องการการเรียนรู้ด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุ

4. การวิจัยและพัฒนา

แนวคิด

องค์ความรู้ของการวิจัยและพัฒนาการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุนับว่าเป็นรากฐานของการทำงานด้านผู้สูงอายุ เพื่อให้องค์กรหรือหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาองค์ความรู้ การศึกษาวิจัย และการพัฒนางาน และกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ครอบคลุม และชุมชนและการ พัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ โดยมีองค์กรหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบการดำเนินงานโดยเฉพาะ เช่นเดียวกับ International Longevity Center- Japan และเครือข่ายในประเทศต่างๆ ทั่วโลก หรือ ตัวอย่างกองทุนความร่วมมือด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ (Alliance for Retired Americans Education Fund) ที่เป็นองค์กรทำหน้าที่ในการพัฒนาองค์ความรู้สำหรับผู้สูงอายุ และประเด็น เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุที่จำเป็นการพัฒนาและต่อยอดอย่างสม่ำเสมอ ได้แก่ องค์ความรู้เกี่ยวกับ กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้สูงอายุ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ได้แก่ ครอบครัว บุคลากรทางการ ศึกษา ผู้นำท้องถิ่น เป็นต้น เน้นการพัฒนาความรู้เฉพาะ เช่น การดูแลสุขภาพกาย สุขภาพใจของ ผู้สูงอายุ ทักษะชีวิต การฝึกอาชีพเพื่อมีรายได้เสริม และการพัฒนาทัศนคติตามศักยภาพ ความ ต้องการและความสนใจ รวมทั้งการส่งเสริมการศึกษาต่อเนื่อง การเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้ ผู้สูงอายุเป็นคนมีคุณค่าของสังคม สามารถดูแลและพึ่งตนเองได้ องค์ความรู้สำหรับผู้ทำงาน ด้านผู้สูงอายุ เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ในบริบทของสังคม องค์กร วัฒนธรรม ค่านิยม และความเชื่อ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าใจสภาพบริบทการส่งเสริม กิจกรรมการศึกษา/ การเรียนรู้ และตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ตลอดจนองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับวิธีการ และกระบวนการในการดำเนินงานเพื่อการส่งเสริมกิจกรรม การศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม ค่านิยม และจิตสำนึกต่อการทำงานเพื่อสังคม (Voluntary Work) และองค์ความรู้ในการพัฒนา และการประยุกต์ใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็น การ ส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ที่สอดคล้องกับ ลักษณะเฉพาะของแต่ละองค์กรหรือหน่วยงาน สภาพปัญหา ความต้องการ และความสนใจที่ หลากหลายของกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน

แนวทางปฏิบัติ

1) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ ส่งเสริม และสนับสนุนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน ที่ดูแลรับผิดชอบด้านการ วางแผน นโยบายด้านการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

และองค์กระระดับปฏิบัติการในการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ และนวัตกรรมการส่งเสริมกิจกรรม การศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

2) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ ส่งเสริม และสนับสนุนให้มหาวิทยาลัย หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องร่วมกันสร้างเครือข่ายการวิจัยและพัฒนา มีบทบาทในการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ และนวัตกรรมการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุแบบองค์รวม ด้วยการวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุในทุกมิติ ทั้งการเตรียมความพร้อมสำหรับวัยอื่นๆ ต่อการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพในอนาคตและการอยู่ร่วมกันกับผู้สูงอายุอย่างมีความสุข การพัฒนาผู้สูงอายุด้านสุขภาพ อนามัย การปรับตัวทางสังคมและจิตใจ ความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน การบริหารจัดการ การเงิน การออม และการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามความต้องการ และความสนใจ พัฒนาการทาง กายภาพและจิตใจของผู้สูงอายุ ตลอดจนองค์ความรู้ในบริบทของสังคม องค์กร วัฒนธรรม ค่านิยม และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

3) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ ส่งเสริม และพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างนวัตกรรมและการประยุกต์ใช้นวัตกรรม ให้แก่บุคลากรที่ ทำงานด้านผู้สูงอายุ ให้มีความเข้าใจสภาพบริบทการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ และตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ตลอดจนองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับวิธีการ และกระบวนการในการดำเนินงานเพื่อการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ รวมทั้งควรมีการส่งเสริมค่านิยม และจิตสำนึกต่อการทำงานเพื่อสังคม (Voluntary Work) เพื่อให้ บุคลากรมีการปรับเปลี่ยนวิธีคิดใหม่และกระบวนการทำงานเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุในเชิงบวก โดย ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ ครอบครัว และชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการอย่างแท้จริง

4) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้ สูงอายุไทย สนับสนุนกระบวนการสร้างองค์ความรู้และสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ในพื้นที่จากนักปฏิบัติที่ ทำงานด้านการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในพื้นที่ โดย อาศัยความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และชุมชน เพื่อให้ได้องค์ ความรู้ที่ศึกษาสอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของแต่ละองค์กรหรือหน่วยงาน สภาพปัญหา ความ ต้องการ และความสนใจที่หลากหลายของกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน

5) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ ส่งเสริม การพัฒนาองค์ความรู้เรื่องการบริหารจัดการต้นทุนทางสังคม (Social Capital) และทรัพยากรใน ท้องถิ่น เพื่อการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ อย่างมี

ประสิทธิภาพ ให้แก่ ผู้สูงอายุ ครอบครัว ชุมชน และบุคลากรในองค์กรหรือหน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

6) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ พัฒนากลไกในการติดตาม และประเมินผลระบบการสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมขององค์กรหรือหน่วยงานด้านการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุทั้งด้านคุณภาพ และประสิทธิภาพ เพื่อนำผลมาปรับหรือพัฒนานโยบายและแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพในทุกระดับ

7) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ จัดประชุมวิชาการและวิจัยระดับชาติ และระดับนานาชาติ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อระดมความคิดเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่จำเป็น นวัตกรรมใหม่ๆ ในการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ และเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ รวมทั้งขับเคลื่อนให้มีการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง

ผู้วิจัยนำเสนอภาพจำลองแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ดังแสดงในภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 ภาพจำลองแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ เพื่อพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุไทย “สูงวัย สูงค่า สูงปัญญา พัฒนาสังคม”

ภาพจำลอง “สูงวัย สูงค่า สูงปัญญา พัฒนาสังคม” เป็นแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุไทย หมายถึง คุณลักษณะผู้สูงอายุที่พึงประสงค์ 4 ประการ

สูงวัย มีความหมายครอบคลุมความมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสุขภาพจิตดี มีความมั่นคง มีหลักประกันในชีวิต และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

สูงค่า มีความหมายครอบคลุมความมีคุณค่าของผู้สูงอายุที่มีต่อสังคม เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีทุนชีวิต มีความรู้ ประสบการณ์หลากหลาย สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์กับผู้อื่นได้

สูงปัญญา มีความหมายครอบคลุมถึงการมีความรู้และการวางตัวที่เหมาะสม เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ เป็นที่รักและเคารพนับถือ พึ่งพิงของคนวัยต่างๆ ครอบครัว และชุมชน

พัฒนาสังคม มีความหมายครอบคลุมการให้การยกย่องผู้สูงอายุให้เป็นทุนทางสังคม มีศักยภาพที่สามารถทำคุณประโยชน์เพื่อครอบครัว และสังคมได้เป็นอย่างดี

ภาพจำลอง “สูงวัย สูงค่า สูงปัญญา พัฒนาสังคม” จึงเป็นแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุไทย ที่เปรียบเสมือนบ้านเรือนไทย มีเอกลักษณ์

ของความเป็นไทย บ้านเป็นสถานที่พักพิงให้ความรัก ความอบอุ่นกับผู้อยู่อาศัย บ้านยังปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าของชุมชน และสังคมโดยรวม คนไทยเป็นชนชาติที่มีการปลูกสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เรียกว่า “เรือนไทย” เรือนไทยถูกออกแบบและสร้างขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะภูมิสังคม ที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ สภาพเศรษฐกิจ สังคม ลักษณะนิสัย ความเชื่อ และศรัทธาที่มีอยู่ในแต่ละบริบทชุมชน ในแต่ละภูมิภาค ตลอดจนการเลือกใช้วัสดุและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ นอกจากนี้ ตามขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมไทยที่มีมาแต่โบราณ เรือนไทยเป็นสถานที่แห่งแรกในการดูแลอบรมบ่มนิสัยสมาชิกครอบครัวจนกระทั่งเติบโตเป็นทรัพยากรอันทรงคุณค่าของสังคม ดังนั้น เรือนไทยจึงเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต

องค์ประกอบของภาพจำลองแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุไทย “สูงวัย สูงค่า สูงปัญญา พัฒนาสังคม” ครอบคลุมแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ประกอบด้วย

ดิน หมายถึง การส่งเสริมและการพัฒนาผู้สูงอายุที่มีการดำเนินงานอยู่ในปัจจุบัน ประกอบด้วย องค์การหรือหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน นโยบาย และแผนงานต่างๆ ระบบโครงสร้างทางสังคม และระบบการศึกษาตลอดชีวิต ได้แก่ การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย

เสาเรือน หมายถึง แนวทางการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ 6 ด้าน ดังนี้ การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย การกำหนดเนื้อหาหลักสูตร การเชื่อมโยงเครือข่าย การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อ/ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ การบริหารจัดการความรู้

พื้นเรือน หมายถึง กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

ตัวเรือน หมายถึง ปัจจัยเกื้อหนุนที่ทำให้แนวทางการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุประสบความสำเร็จ ได้แก่

1. **ตัวผู้สูงอายุ** ที่มีลักษณะ 4 ด้าน คือ การมีสุขภาพกาย สุขภาพจิต การมีส่วนร่วมกับสังคม และการมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง
2. **ครอบครัว** หมายถึง การมีบุคคลหลากหลายวัยอยู่ร่วมกันดูแลกันอย่างใกล้ชิด ได้แก่ ปู่ย่าตายาย พ่อแม่ ลูกหลาน เหลน
3. **ชุมชน** สำหรับผู้สูงอายุชุมชนประกอบด้วย ชุมชนที่มีภูมิสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมที่เป็นมิตร มีบริบทชุมชน เช่น วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม ศาสนา เครือข่ายการเรียนรู้ และมี

ลักษณะของความเกื้อกูล เอื้ออาทร ดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
อย่างต่อเนื่อง

หน้าจั่วและหลังคาเรือน หมายถึง เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาผู้สูงอายุให้มีภาวะ
พหุศักยภาพหรือการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพที่ประกอบด้วย 3 ด้านคือ ด้านสุขภาพ ด้านมีการส่วน
ร่วมในสังคม และด้านความมั่นคงหรือหลักประกันทางสังคม

ต้นไม้ใหญ่ หมายถึง องค์กรหรือหน่วยงานเครือข่ายจากภาครัฐบาล ภาคเอกชน และ
ภาคประชาชนทุกภาคส่วนในสังคมที่มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพ
ของผู้สูงอายุ

กระได หมายถึง การประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน
และภาคประชาชน รวมทั้งแผนงานและนโยบายการพัฒนาผู้สูงอายุเพื่อให้เกิดการส่งเสริมและ
สนับสนุนกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุอย่างแท้จริง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ” เป็นการวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ในการออกแบบ การวิจัย (Research Design) ลักษณะการประยุกต์ลักษณะพหุ (Multiple Application) โดยมี วัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุใน ประเทศและต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นบทเรียนที่เหมาะสม และสอดคล้องกับการ พัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุในประเทศไทย
3. เพื่อจัดทำแนวทางและรูปแบบการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพ ผู้สูงอายุ

การวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวิจัยและขั้นตอนการพัฒนา ดัง รายละเอียดต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการวิจัย (Research Stage) ขั้นตอนการวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1.1 การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา ความต้องการ และการให้บริการ การศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้ เป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) เกี่ยวกับสภาพ ปัญหา ความต้องการ และการให้บริการการศึกษา/ การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่มีประโยชน์และมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดทำ แนวทางและรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

1.2 การศึกษกรณีตัวอย่างที่ดี (Good Practice) การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้ เป็น การศึกษกรณีตัวอย่างที่ดี ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ โดยได้ทำการศึกษกรณีตัวอย่างที่ ดีของประเทศไทย ณ ชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแรด จังหวัดเชียงราย กรณีศึกษาศูนย์พัฒนาการ จัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต และกรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุตำบลขามป้อม

อำเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น และกรณีตัวอย่างที่ดีของต่างประเทศ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ประเทศญี่ปุ่น ประเทศฟินแลนด์ และประเทศฝรั่งเศส

1.3 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของต่างประเทศและเปรียบเทียบกับการจัดการศึกษาและการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทย ผู้วิจัยนำข้อมูลการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของต่างประเทศและในประเทศไทย ที่ได้จากการวิจัยและการสำรวจในขั้นตอนที่ 2 มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อเสนอเป็นรูปแบบแนวทางการจัดการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ

1.4 การสำรวจสภาพ ปัญหา และความต้องการ การส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ญาติ บุคลากรทางการศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เป็นขั้นตอนของการศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ญาติ บุคลากรทางการศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ประกอบไปด้วย 4 กลุ่ม ดังนี้ ผู้สูงอายุ ญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ บุคลากรทางการศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น กำหนดกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 4 ภาค ได้แก่ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคใต้ จากนั้นจึงทำการเลือกเฉพาะเจาะจง ภาคละ 1 จังหวัดเป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยกระจายตามภาคต่างๆ คือ ภาคกลาง ได้แก่ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ภาคเหนือ ได้แก่ ตำบลหนองแวง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ตำบลขามป้อม อำเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น ภาคตะวันออก ได้แก่ ตำบลหนองละลอก อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง และภาคใต้ ได้แก่ ตำบลป่าคอก อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น ทั้งหมด 4 ฉบับ ดังนี้ 1) แบบสอบถามปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ 2) แบบสอบถามปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้ของครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ 3) แบบสอบถามสภาพ ปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้ของบุคลากรทางการศึกษา 4) แบบสอบถามสภาพ ปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. ขั้นตอนการพัฒนา (Development Stage)

การนำเสนอแนวทางและรูปแบบการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ไปสู่การปฏิบัติ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 การร่างแนวทางและรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ ผู้วิจัยร่างรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ และแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ โดยร่างแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 4 หลักที่สำคัญ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาในแต่ละด้านออกเป็น แนวคิดและแนวทางปฏิบัติ ประกอบด้วย 1. การกำหนดเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้ 2. การ เชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ 3. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้/ สื่อการเรียนรู้ และ 4. การวิจัยและพัฒนา

2.2 การตรวจสอบความเหมาะสมของแนวทางและรูปแบบ และขอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ผู้วิจัยได้นำร่างแนวทางและรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การ เรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ มาตรวจสอบความเหมาะสมของแนวทางและรูปแบบ และขอความคิดเห็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้เชี่ยวชาญ ด้านสุขภาพ และผู้เชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุ จำนวน 20 คน ในวันพฤหัสบดีที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2553 เวลา 09.00 – 12.00 น. ณ ห้องประชุม 1 อาคาร 2 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เพื่อ เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิและคณะผู้วิจัย

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์ เนื้อหา และตีความแบบอุปนัย จากนั้นนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ แนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการนำแนวทางและรูปแบบการส่งเสริม การจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุไปสู่การปฏิบัติในรูปแบบความเรียง

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้ เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทยและต่างประเทศ และการเปรียบเทียบกับ การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทย

ผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลของกรณีศึกษาที่ดีในประเทศไทย จำนวน 3 กรณี โดยมีเกณฑ์การ เลือกรณีตัวอย่างที่ดี ประกอบด้วย 1) เป็นองค์กรหรือหน่วยงานในประเทศที่ศึกษามีระยะเวลา การดำเนินการ อย่างน้อย 2 ปี 2) เป็นองค์กรหรือหน่วยงานมีจุดเด่นในการส่งเสริมกิจกรรมการจัด การศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนา ศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุในด้านต่างๆ ที่ประสบความสำเร็จ 3)

เป็นองค์กรหรือหน่วยงานในประเทศมีแผนการส่งเสริมกิจกรรมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง และได้ศึกษากรณีศึกษาที่ดีในประเทศไทย จำนวน 3 แห่ง ได้แก่

1) ชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแวง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

2) โครงการส่งเสริมกิจกรรมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนและโครงการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานศูนย์ 3 วัย สานสายใยรักแห่งครอบครัว ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ต กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตำบลป่าคลอก อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต

3) ชมรมผู้สูงอายุตำบลขามป้อม อำเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น

กรณีศึกษาที่ดีมีความหลากหลายมีลักษณะเด่นแตกต่างกันหลายประการ โดยกรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุ ตำบลหนองแวง จังหวัดเชียงรายมีลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกชมรมที่ดี ทำให้การดำเนินงานต่างๆ เป็นไปแบบครอบครัว ที่มีความเป็นกันเอง สมาชิกสามารถพูดคุยปรึกษาหารือกันได้ เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในขณะที่ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต มีลักษณะเด่นในแง่การดำเนินงานที่เป็นระบบ โดยมีเครือข่ายการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ชัดเจน รวมทั้งกิจกรรมมีความเหมาะสมกับสภาพของกลุ่มเป้าหมาย เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งการดูแลผู้สูงอายุ การพัฒนาการเรียนรู้ และส่งเสริมศักยภาพการพัฒนาตนเองของผู้สูงอายุในด้านต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวัน มีกลุ่มบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะ และได้รับความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดี และชมรมผู้สูงอายุตำบลขามป้อม อำเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น มีความร่วมมือร่วมใจจากประชาคมหมู่บ้านโดยได้รับการสนับสนุนจาก ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอพระยืน

ลักษณะเด่นของกรณีศึกษา สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การประเมินความต้องการจำเป็นของผู้สูงอายุสำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับปัญหา ความสนใจ และความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชน โดยมีกระบวนการสอบถามความต้องการเป็นรายบุคคลโดยเจ้าหน้าที่ และการประเมินผลกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นในแต่ละปี จึงทำให้กรณีศึกษาที่ดีทั้ง 3 กรณี ประสบความสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุอย่างเป็นองค์รวม

2. กิจกรรมมีความหลากหลาย ทั้งการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ การพัฒนาตนเองทางด้านสุขภาพร่างกาย การปรับตัวทางสังคมและจิตใจ และการอยู่อย่างมีความสุขในสังคมนวมทั้งกิจกรรมการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมต่างๆ เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของ

ครอบครัว ชุมชน และสังคม อันจะก่อให้เกิดความยั่งยืน และจะเป็นรากฐานที่สำคัญต่อความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ

3. การดำเนินงานและการบริหารกิจกรรม เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น กรณีศึกษา ชมรมผู้สูงอายุ ตำบลหนองแรม จังหวัดเชียงรายใช้กระบวนการแก้ไขปัญหาโดยการร่วมกันหาทางออกร่วมกันของสมาชิก โดยการพูดคุยหารือกัน ทำให้การทำกิจกรรมต่างๆ ของชมรมเป็นไปอย่างราบรื่น อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนการเข้าร่วมกิจกรรมของชมรมจากสมาชิกในครอบครัว ทั้งนี้เพราะต้องการให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพกายและจิตใจที่สมบูรณ์

4. มีการรวมกลุ่มสมาชิกที่มีความเข้มแข็ง พร้อมใจดำเนินงานเพื่อส่วนรวมอย่างเต็มที่ อีกทั้งสมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุ และผู้ที่สนใจให้ความร่วมมือกับการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เป็นอย่างดี โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ

5. การดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากเครือข่ายต่างๆ การทำงานที่ประสานกันอย่างลงตัวเป็นอย่างดี เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา และชุมชน โดยการสนับสนุนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ให้ความร่วมมือในการจัดหาวิทยากรให้ความรู้เรื่องต่างๆ แก่สมาชิกชมรม การจัดหาอุปกรณ์การเรียนรู้ และงบประมาณ เป็นต้น

6. มีการติดตามและประเมินผลกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อติดตามการพัฒนาตนเอง และการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรม

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของกรณีศึกษาที่ดี ประกอบด้วย ปัจจัยภายในองค์กรหรือหน่วยงาน เช่น การรวมกลุ่มของสมาชิกที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกัน หน่วยงานมีแนวทางการพัฒนาและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุอย่างชัดเจน มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการทำงานด้านการสังคมสงเคราะห์มาก่อน และบุคลากรมีความใฝ่รู้พยายามศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องที่ดูแลรับผิดชอบ โดยการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองและการหาความรู้จากแหล่งอื่น เช่น การเข้าร่วมการฝึกอบรมของหน่วยงานต่างๆ แล้ว หน่วยงานระดับท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญ และให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการเป็นอย่างดี มีคณะทำงานที่มีความทุ่มเท ตั้งใจกับการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และการจัดกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุและปัจจัยภายนอกองค์กรหรือหน่วยงาน เช่น การได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

จะเห็นได้ว่า กรณีศึกษาที่ดีของประเทศไทย มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ตามแบบวิถีไทย การพัฒนาการส่งเสริม และการจัดกิจกรรมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับผู้สูงอายุ ครอบครัว และชุมชนโดยรวมอย่างแท้จริง

โดยการบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งการส่งเสริมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีกิจกรรมการเตรียมความพร้อม การพัฒนาตนเองให้มีคุณค่าอย่างต่อเนื่องในด้านต่างๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขด้วยตนเอง

ผลการศึกษาระณีศึกษาที่ดีในต่างประเทศ

ผู้วิจัยได้สรุปข้อมูลกรณีศึกษาที่ดีของต่างประเทศ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ประเทศญี่ปุ่น ประเทศฟินแลนด์ และประเทศฝรั่งเศส โดยพิจารณาจากกรณีตัวอย่างที่ดีด้านการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ และเป็นประเทศที่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ในทวีปยุโรป คือ ประเทศฝรั่งเศสและประเทศฟินแลนด์ ทวีปอเมริกา คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา และทวีปเอเชีย คือ ประเทศญี่ปุ่นและประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. **ประเทศสหรัฐอเมริกา** ประเทศสหรัฐอเมริกามีจำนวนประชากรผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก รัฐสภาของประเทศสหรัฐอเมริกาจึงออกนโยบายด้านผู้สูงอายุที่ให้ความสำคัญกับการให้สวัสดิการ การให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ โดยเน้นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม การศึกษา การฝึกอบรมและกิจกรรมนันทนาการ เช่น ให้บริการด้านสุขภาพ สุขภาพจิต และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ผู้สูงอายุ โดยโครงการ/กิจกรรมการศึกษา/เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในประเทศสหรัฐอเมริกามีความหลากหลายทั้งรูปแบบ โดยรัฐบาลกลางเปิดโอกาสให้แต่ละมลรัฐ หน่วยงานภาคเอกชน ภาคประชาชน สถาบันการศึกษา สามารถจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี ตัวอย่างเช่น เมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ (A Retirement Community, Active Adult Community) สถาบันการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ (The Institute for Learning In Retirement : ILR) สถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning Institute) กองทุนความร่วมมือด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ (Alliance for Retired Americans Education Fund) ศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ (Senior Activity Center) ศูนย์ฝึกอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ โปรแกรมอาสาสมัคร Senior Corps ของสหพันธ์ Corporation and Community Service เป็นต้น

2. **ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี** ประเทศสาธารณรัฐเกาหลีเป็นตัวอย่างที่ดีของประเทศที่ให้ความสำคัญกับการดูแล เอาใจใส่สุขภาพของผู้สูงอายุ เนื่องจากเป็นประเทศที่เริ่มเข้าสู่สังคมของผู้สูงอายุ อีกทั้งโครงสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนไป ทำให้ผู้สูงอายุไม่ได้อาศัยร่วมกับบุตรหลานและครอบครัว เมื่อผู้สูงอายุแยกตัวออกมาอยู่ลำพังส่งผลให้ขาดผู้ดูแลในเรื่องสุขภาพ ดังนั้น เพื่อให้การบริการเป็นไปอย่างทั่วถึงและเหมาะสมกับการวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ การบริการด้าน

สุขภาพจึงมีทั้งรูปแบบที่ผู้สูงอายุมารับบริการด้วยตนเองและการให้บริการผู้สูงอายุที่บ้าน นอกจากการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุแล้ว ประเทศสาธารณรัฐเกาหลียังมุ่งให้ความรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการและการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น การเล่นเกมฟิสิกส์นันทนาการ การใช้เวลาว่าง วัฒนธรรม ประเพณี และการให้ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ เป็นต้น โดยส่วนใหญ่แล้วรัฐบาลจะเป็นผู้ดำเนินงานในการจัดการศึกษา/เรียนรู้ในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี อีกทั้งยังได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่ต้องการให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ เช่น หน่วยงานด้านสุขภาพ ศาสนา เยาวชน เป็นต้น การดำเนินงานที่มุ่งให้ประโยชน์แก่ผู้สูงอายุในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี จะส่งผลต่อความสมบูรณ์ทางร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุต่อไป

3. ประเทศญี่ปุ่น ประเทศญี่ปุ่นเป็นตัวอย่างที่ดีของประเทศที่ให้ความสำคัญกับการดูแลและพัฒนาผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ เนื่องจากเป็นสังคมของผู้สูงอายุมาเป็นเวลานาน จึงมีหน่วยงานที่รับผิดชอบการดำเนินงานเพื่อผู้สูงอายุโดยเฉพาะ เช่น ทำให้การส่งเสริมกิจกรรม การศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศญี่ปุ่น สอดคล้องกับปัญหา ความต้องการและความสนใจที่แท้จริง ตามสถานการณ์และบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป กิจกรรมส่วนใหญ่ เน้นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า และสามารถใช้ชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเอง ดังจะเห็นจากการจัดกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Kominkan) Silver Human Resources Centre ที่มีอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ และหน่วยงานพัฒนาองค์ความรู้ งานวิจัย และฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ และประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานระดับนานาชาติ International Longevity Center-Japan เน้นหา กิจกรรม ประกอบด้วยการพัฒนาความรู้ ทักษะชีวิตที่จำเป็นต่อการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี การพัฒนาทักษะชีวิต เป็นต้น จุดเด่นที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของประเทศญี่ปุ่น คือ เมืองโอกินาวา ซึ่งเป็นเมืองที่เป็นตัวอย่างที่ดีในการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ การดำเนินชีวิตที่ดี การดูแลตนเองด้านสุขภาพอนามัย สุขภาพจิต การฝึกอาชีพ และการอยู่ร่วมกับคนหลากหลายวัยทั้งในครอบครัว และในชุมชน แนวโน้มของผู้สูงอายุในอนาคต คือ การขยายอายุจำกัดความของคำว่า ผู้สูงอายุ เป็น 75 ปี ซึ่งส่งผลต่อการให้บริการของรัฐ เช่น ระบบบำนาญ และการดูแลผู้สูงอายุในทุกๆ ด้าน ซึ่งนำไปสู่การดำเนินการ ให้บริการให้มีประสิทธิภาพและตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุต่อไป

4. ประเทศฟินแลนด์ ประเทศฟินแลนด์เป็นประเทศที่มีโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุ ค่อนข้างสูง เนื่องจากการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การแพทย์ การสาธารณสุขที่ทำให้ อายุขัยเฉลี่ยของประชากรสูงขึ้น และสืบเนื่องมาจาก ฟินแลนด์เป็นประเทศที่มีลักษณะเป็นรัฐสวัสดิการ (Welfare State) ซึ่งมีการดำเนินการ การศึกษา การแพทย์และสาธารณสุข และโภชนาการ ได้รับ การสนับสนุนโดยรัฐ ทำให้มีโครงการ/กิจกรรมการศึกษา/เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพ

ผู้สูงอายุในประเทศฟินแลนด์ มีจำนวนมาก มีรูปแบบหลากหลาย เพื่อให้สามารถสอดคล้องกับสังคมผู้สูงอายุ โดยโครงการ/กิจกรรมการศึกษา/เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ มีทั้งกิจกรรมที่จัดโดยหน่วยงานของรัฐบาล เช่น กิจกรรมการศึกษาและการฝึกอบรมให้กับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุที่จัดโดย Finnish Adult Education Centres และมีทั้งการจัดชุมชนผู้สูงอายุโดยภาคเอกชนในท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศ การจัดชุมชนผู้สูงอายุโดยภาคเอกชนนี้เป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในประเทศฟินแลนด์และนานาชาติ โดยมีเครือข่ายการดำเนินงานอยู่ทั่วประเทศและต่างประเทศ มีทั้งการจัดกิจกรรมการศึกษาที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุโดยตรงและกิจกรรมการศึกษาที่จัดและที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเพื่อนหรือญาติที่ดูแลผู้สูงอายุ และการเผยแพร่ข่าวสารเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีเกี่ยวกับผู้สูงอายุของประเทศฟินแลนด์ ดำเนินการโดย The Central Union for the Welfare of the Aged นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุและส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมและบริการของเมืองที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ โดยการ จัดชั้นเรียนและอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมให้เกิดการศึกษาดูตลอดชีวิต และการสร้างเมืองสำหรับผู้สูงอายุ (Seniorpolis) ประกอบด้วยหมู่บ้านที่มีสภาพแวดล้อมเหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ที่อายุ 55 ปีขึ้นไปเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุแบบเป็นองค์รวม

5. ประเทศฝรั่งเศส รัฐสภาของประเทศฝรั่งเศสได้ผ่านการเห็นชอบ L'act pour des personnes âgées (APPA) ที่ให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุที่เป็นพลเมืองของประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการให้สวัสดิการ การให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ แก่ผู้สูงอายุ โดยมี L'allocation de solidarité aux personnes âgées (ASPA) เป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการจัดการดูแลผู้สูงอายุของประเทศสาระที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการพัฒนาผู้สูงอายุของประเทศฝรั่งเศส ได้กล่าวไว้ในวัตถุประสงค์ของการจัดทำ ประกอบด้วย ข้อที่ 1 เพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม การศึกษา การฝึกอบรมและกิจกรรมนันทนาการ และข้อที่ 2 ด้านการบริการและการจัดศูนย์ผู้สูงอายุ ให้บริการด้านสุขภาพ สุขภาพจิต และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ผู้สูงอายุ กิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาผู้สูงอายุที่จัดขึ้นในประเทศฝรั่งเศส ดำเนินการโดยศูนย์กิจกรรมที่จัดตั้งโดยองค์กรท้องถิ่น และมีบางศูนย์ที่จัดตั้งโดยองค์กรการกุศล องค์กรศาสนา และองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร โดยในฝรั่งเศสมี ศูนย์เช่นนี้ อยู่ในทุกมลรัฐ รายชื่อองค์กร เช่น ศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ (Centre de l'Activité pour les Seniors) ศูนย์กิจกรรมชุมชน(Centre de la communauté) สโมสรผู้สูงอายุ (Le Club du Senior) สภากาชาดฝรั่งเศส (La Croix rouge) ศูนย์การเรียนรู้ผู้สูงอายุที่ดำเนินการโดยคริสเตียน ศูนย์การเรียนรู้ผู้สูงอายุที่ดำเนินการโดยศาสนาพุทธ องค์กรด้านจัดหางาน

(Centre du travail) ศูนย์เสริมสร้างกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ (Centres de la recreation pour les Seniors) ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่เน้นกิจกรรมทางด้านการศึกษากิจกรรมทัศนศึกษา การให้บริการด้านสุขภาพ กิจกรรมอาสาสมัคร และกิจกรรมนันทนาการ เช่น กีฬา ทำสวน ดนตรี เป็นต้น สรุปได้ว่า กิจกรรมส่วนใหญ่ที่จัดให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เพื่อสุขภาพ และการรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์เพื่อการดำรงชีวิตในบ้านปลายอย่างสงบสุข และสร้างสรรค์ สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “ความชรา คือ ชีวิตที่ต่อเนื่อง”

จากการศึกษากรณีศึกษาที่ดีในต่างประเทศ สรุปได้ว่า กรณีศึกษาที่ดีในต่างประเทศ มีการดำเนินการจัดกิจกรรมอย่างเป็นระบบในการหาความต้องการ การวางแผน การจัดทำโครงการ การดำเนินการและการประเมินผล อีกทั้งคณะทำงานเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความต้องการของตนเองและเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม อีกทั้งยังให้ผู้ทรงคุณวุฒิเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดกิจกรรม อย่างสม่ำเสมอและ มีการประเมินผลกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่างๆ อย่างสม่ำเสมอเช่นกัน จึงทำให้กรณีศึกษาประสบความสำเร็จในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตลอดมา กิจกรรมมีความหลากหลาย ครอบคลุมทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญาและเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุสามารถใช้เวลาว่างได้อย่างคุ้มค่าและสามารถทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและมีความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนร่วมกิจกรรมและผู้อื่น และสมาชิกในครอบครัว ลดช่องว่างระหว่างวัย สามารถอยู่ในสังคมในบ้านปลายชีวิตได้อย่างมีความสุขสนองความต้องการและปัญหาของผู้สูงอายุได้ อีกทั้งกิจกรรมยังสอดคล้องกับบริบทของสังคมและประเทศ ดังนั้นนอกจากผู้สูงอายุจะสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้แล้วก็ยังสามารถนำความรู้ไปใช้เพื่อกลับเข้าทำงานหลังเกษียณ ซึ่งตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานที่จ้างงานผู้ที่เป็นผู้สูงอายุหลังเกษียณ มีการให้บริการทางการแพทย์สำหรับผู้สูงอายุซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการดูแลรักษาร่างกายให้สมบูรณ์ตลอดจนมีการพัฒนาครอบครัว หรือผู้ใกล้ชิด เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ปัญหา การส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ พิจารณาด้านตัวผู้สูงอายุ พบว่า ปัญหาสุขภาพทางกาย มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 57.50 ความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ พบว่า ด้าน

การจัดการ ($\bar{X} = 3.81, SD. = .95$) มีความต้องการมากที่สุด ด้านความต้องการส่วนตัวของผู้สูงอายุ พบว่า ระดับความต้องการมีมากที่สุดคือ ความต้องการด้านสุขภาพร่างกาย ($\bar{X} = 4.20, SD. = 1.03$) ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ ความรู้ ความเชี่ยวชาญของวิทยากร / ผู้สอน ($\bar{X} = 3.98, SD. = .97$) ด้านการจัดการ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ การให้ข้อมูลความช่วยเหลือจากผู้จัด ($\bar{X} = 3.90, SD. = .98$)

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ของครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ ปัญหา การส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ของครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ พิจารณาด้านตัวผู้สูงอายุ พบว่า ปัญหาสุขภาพทางกาย มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 67.50 **ความต้องการ** การส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้ของครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ พบว่า ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.80, SD. = .66$) และด้านการจัดการ ($\bar{X} = 3.80, SD. = .70$) มีความต้องการมากที่สุด โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมากตามลำดับ พิจารณาด้านความต้องการส่วนตัวของผู้สูงอายุ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ ความต้องการด้านสุขภาพร่างกาย ($\bar{X} = 4.29, SD. = .76$) พิจารณาด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า ระดับความต้องการมีมากที่สุดคือ ความรู้ ความเชี่ยวชาญของวิทยากร / ผู้สอน ($\bar{X} = 3.96, SD. = .86$) พิจารณาด้านการจัดการ พบว่า ระดับความต้องการมีมากที่สุดคือ ความร่วมมือกับประชาชนและองค์กรต่างๆ ($\bar{X} = 3.89, SD. = .84$)

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปัญหา การส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.92, SD. = .64$) และด้านการจัดการ ($\bar{X} = 3.92, SD. = .68$) มากที่สุด ส่วนปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษาของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัญหาสุขภาพทางกาย มีจำนวนมากที่สุด ด้านรูปแบบการศึกษากิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า ปัญหาเนื้อหาความรู้ที่ได้รับ มีจำนวนมากที่สุด ด้านการจัดการ พบว่า ปัญหาการประชาสัมพันธ์ และ ปัญหาความร่วมมือกับประชาชนและองค์กรต่างๆ มีจำนวนมากที่สุด **ความต้องการ** การส่งเสริมการจัดการศึกษา/การ

เรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า ด้านผู้สอน ($\bar{X} = 4.29, SD. = .60$) มีความต้องการมากที่สุด ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุด คือ การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็น ($\bar{X} = 4.38, SD. = .70$) ด้านหลักสูตร พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุด คือ หลักสูตรได้จัดเนื้อหาสาระสอดคล้องกันทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ($\bar{X} = 4.25, SD. = .71$) ด้านการจัดการ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ การบริหารจัดการมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.35, SD. = .77$) ด้านผู้สอน พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ ผู้สอนมีเทคนิคในการสอน/การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการในการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.45, SD. = .75$) ด้านสื่อ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้มีความเหมาะสมกับสภาพ ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.08, SD. = .86$)

4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพ ปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น ปัญหาการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น พบว่า ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.13, SD. = .58$) มากที่สุด ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า ระดับสภาพมากที่สุดคือ การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็น ($\bar{X} = 4.33, SD. = .66$) ด้านหลักสูตร พบว่า ระดับสภาพมากที่สุดคือ หลักสูตรได้จัดให้มีความยืดหยุ่นตามโอกาสของผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 3.80, SD. = 1.38$) ด้านการจัดการ พบว่า ระดับสภาพมากที่สุดคือ การบริหารจัดการให้ความสำคัญกับทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียในลักษณะของการมีส่วนร่วมในฐานะของ “ภาคีเครือข่าย” หรือ “หุ้นส่วน” ($\bar{X} = 4.23, SD. = .86$) ด้านผู้สอน พบว่า ระดับสภาพมากที่สุดคือ ผู้สอนมีความตั้งใจในการสอน ($\bar{X} = 4.15, SD. = .77$) ส่วนปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษาของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น พบว่า ปัญหาสุขภาพทางกาย มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 62.50 ด้านรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้ พบว่า ปัญหาระยะเวลาที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้ และปัญหาค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรม มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.50 ด้านการจัดการ พบว่า ปัญหาการประชาสัมพันธ์ มีจำนวนมากที่สุด คือจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.00 **ความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น** พบว่า ด้านสื่อ ($\bar{X} = 4.29, SD. = .64$) มีความต้องการมากที่สุด ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุด คือ การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดง

ความคิดเห็น ($\bar{X} = 4.38, SD. = .49$) ด้านหลักสูตร พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ การพัฒนาหลักสูตรเป็นการเฉพาะเพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.18, SD. = .64$) ด้านการจัดการ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ การบริหารจัดการให้ความสำคัญกับทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียในลักษณะของการมีส่วนร่วมในฐานะของ “ภาคีเครือข่าย” หรือ “หุ้นส่วน” ($\bar{X} = 4.28, SD. = .85$) ด้านผู้สอน พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ 4.5 ผู้สอนมีเทคนิคในการสอน/การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการในการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.38, SD. = .84$) โดยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก ด้านสื่อ พบว่า ระดับความต้องการมากที่สุดคือ 5.1 อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้มีความเหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.35, SD. = .70$)

5. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการเปรียบเทียบความต้องการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ

5.1 การเปรียบเทียบความต้องการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุและครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ

การเปรียบเทียบความต้องการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุและครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ พบว่า ความต้องการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุและครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ ในด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการจัดการ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10 ส่วนด้านความต้องการส่วนตัวของผู้สูงอายุ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ความต้องการในการใช้เวลาว่าง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10

5.2 การเปรียบเทียบความต้องการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น

การเปรียบเทียบความต้องการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น พบว่า ความต้องการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น ในด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ด้านหลักสูตร ด้านรูปแบบการบริหารจัดการ และด้านผู้สอน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10 ส่วนด้านสื่อมีความต้องการแตกต่างกันอย่าง

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความต้องการของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น สื่อ โสต ทัศนศาสตร์ ในการจัดการเรียนการสอน/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ และอุปกรณ์ที่มีความทันสมัย มีความต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10

ตอนที่ 3 ผลการพัฒนาแนวทางและรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

1. ผลการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุแบ่งออกเป็น 5 รูปแบบ ประกอบด้วย รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม (The University of the Third Age: U3As) รูปแบบศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน (Community Multipurpose Service Center) รูปแบบเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ (Senior Community) รูปแบบชมรมผู้สูงอายุ/สโมสรผู้สูงอายุ (Senior Club) และรูปแบบการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอิริยาศัย (Informal Senior Group) โดยผู้วิจัย พบว่า รูปแบบแต่ละรูปแบบมีลักษณะเฉพาะของแต่ละรูปแบบ และมีพลวัตของการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบในรูปแบบอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งรูปแบบแต่ละรูปแบบยังเชื่อมโยงและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เหตุผลที่ผู้วิจัยได้ออกแบบรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุให้มีความหลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับการนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทสังคมแต่ละระดับ ซึ่งต้องคำนึงถึงประสบการณ์ ความพร้อม สภาพ ปัญหา และความต้องการในการศึกษา/เรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุแต่ละบริบทเชิงพื้นที่ ตลอดจนปัจจัยสนับสนุนที่เอื้อต่อการนำรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุไปประยุกต์ใช้ของแต่ละพื้นที่เอง โดยใช้แนวคิดการใช้ชุมชนเป็นฐานในการให้บริการสำหรับผู้สูงอายุ (Community-Based Approach) ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การจัดการศึกษา/เรียนรู้ศักยภาพของผู้สูงอายุ อันเป็นกลไกในการสร้าง “สังคมผู้สูงอายุที่มีพลวัต” แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

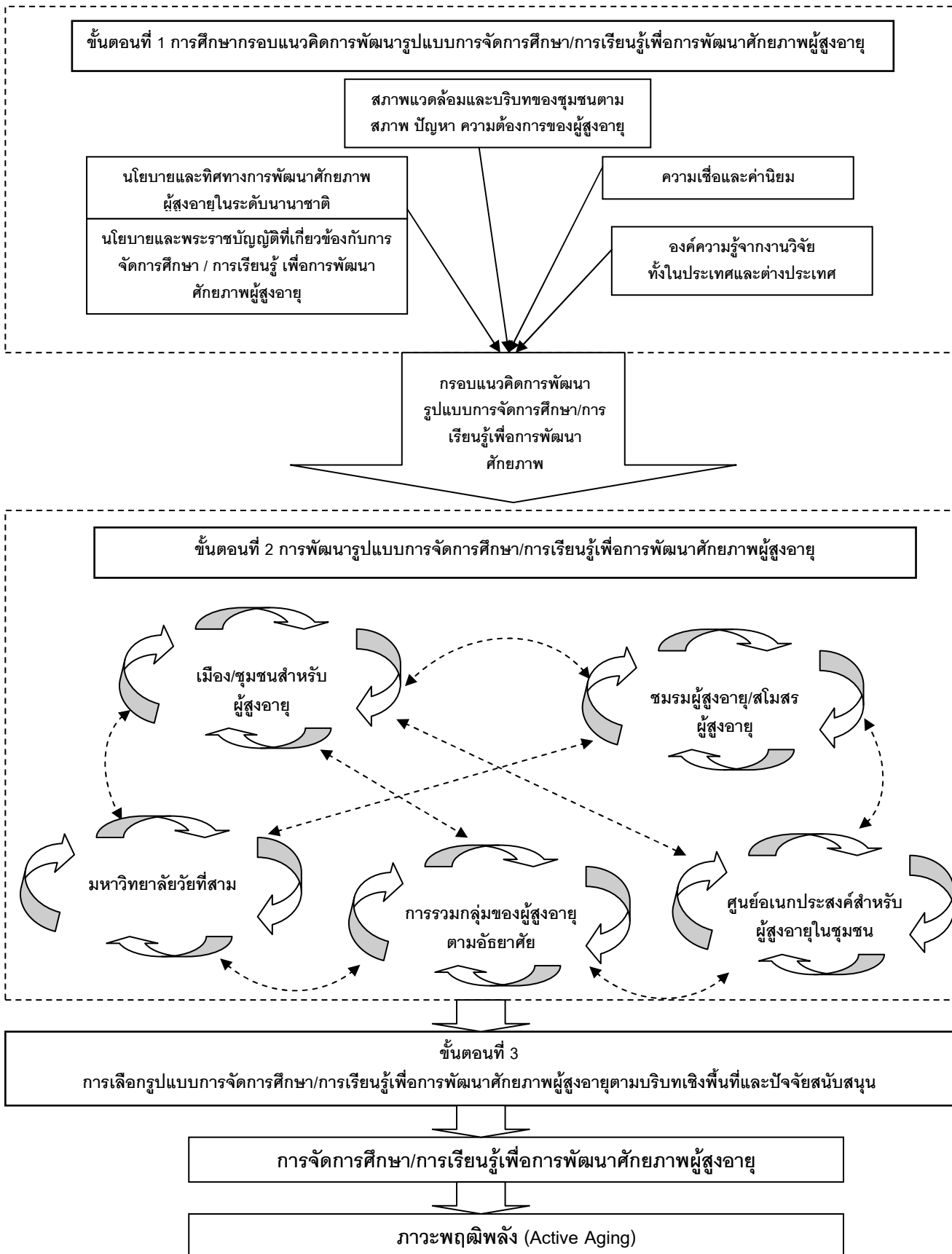
ขั้นตอนที่ 1 การศึกษากรอบแนวคิดการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

ขั้นตอนที่ 3 การเลือกรูปแบบการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตามบริบทเชิงพื้นที่ ตลอดจนปัจจัยสนับสนุนที่เอื้อต่อการนำรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุไปประยุกต์ใช้

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุดังแสดงในแผนภูมิที่ 5.1

แผนภูมิที่ 5.1 รูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

2. ผลการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ

ผู้วิจัยได้พัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 4 หลักที่สำคัญ ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งออกเนื้อหาในแต่ละด้านออกเป็นแนวคิด และแนวทางปฏิบัติ ประกอบด้วย 1. การกำหนดเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้ 2. การเชื่อมโยง เครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ 3. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้/สื่อ การเรียนรู้ และ 4. การวิจัยและพัฒนา เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้ และการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนต่อไป ซึ่งแต่ละแนวทางสำหรับการส่งเสริมกิจกรรม การศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนา ศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ

อภิปรายผล

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการให้บริการการศึกษา/การเรียนรู้ เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทยและต่างประเทศ และการเปรียบเทียบกับ การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทย

จากการเปรียบเทียบกรณีศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศพบว่า ประเภทขององค์กร หรือหน่วยงานที่ให้บริการและพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุมีความหลากหลายทั้งภาครัฐและเอกชน อาทิ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงแรงงาน กระทรวงสวัสดิการและสุขภาพ กระทรวงคมนาคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความ มั่นคงของมนุษย์ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โรงพยาบาล เป็นต้น รวมทั้งองค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร องค์กรศาสนา องค์กรการกุศล สภากาชาด มูลนิธิเอกชน ศูนย์เยาวชน ศูนย์สาธารณสุข สถานประกอบการ ทั้งนี้จะดำเนินการใน รูปแบบต่างๆ กันไป ทั้งนี้เป็นเพราะพระราชบัญญัติผู้สูงอายุและประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริม การสนับสนุนผู้สูงอายุใน การศึกษา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ลงวันที่ 28 กันยายน 2547 กล่าวคือ การจัดบริการข้อมูลข่าวสารให้ครอบคลุมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการทำให้ฐานข้อมูลทางการศึกษา การฝึกอบรมสำหรับผู้สูงอายุ จัดบริการการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อัธยาศัยให้แก่ผู้สูงอายุ การสนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการสำหรับผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้ หน่วยงานสถานศึกษามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อผู้สูงอายุ การส่งเสริมและสนับสนุนให้มี การจัดศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนแก่ผู้สูงอายุ การคุ้มครองการผลิตสื่อความรู้และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ให้แก่ผู้สูงอายุ การจัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับผู้สูงอายุในการศึกษาขั้นพื้นฐานถึงอุดมศึกษา และการ

ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตงานวิจัยเพื่อเพิ่มพูนองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ ดังนั้นในหน่วยงานทั้งของภาครัฐและเอกชนจึงให้ความสำคัญและปฏิบัติตาม และจัดการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุตามขอบข่ายงานที่รับผิดชอบ

สำหรับกระบวนการที่ส่งเสริมกิจกรรมการสอน/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ จากการศึกษากรณีตัวอย่างที่ดี พบว่า แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การศึกษาความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ทั้งในรูปแบบของการประชุมให้สมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุเสนอความต้องการในรูปแบบของการใช้แบบสอบถาม และศึกษาจากบริบทและปัญหาของผู้สูงอายุในสังคมที่เป็นจริง เพื่อนำไปพัฒนาเป็นหลักสูตรหรือกิจกรรม (2) หลังจากได้ความต้องการแล้ว นำมาพัฒนาเป็นหลักสูตร ซึ่งประกอบไปด้วยเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการประเมินผล (3) การนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้สูงอายุ (4) การประเมินผล เพื่อเป็นการประเมินหลักสูตร และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประเมินความพึงพอใจของผู้สูงอายุ จำนวนผู้เข้าร่วม โดยให้แบบสอบถาม การพูดคุย การสัมภาษณ์ เป็นต้น ทั้งนี้ สอดคล้องกับหลักการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Andragogy Process) ของ Knowles (1978) ที่มีความเชื่อเบื้องต้นเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุต่างจากเด็ก ได้แก่ 1) การรับรู้เปลี่ยนแปลงไป (Changes in Self-Concepts) จากการพึ่งพาผู้อื่นไปสู่การชี้นำตนเอง (Self-Directedness) เพิ่มขึ้น การเรียนรู้ที่เหมาะสมควรเป็นแนวชี้นำตนเองในการเรียนรู้ (Self-Direction in Learning) โดยใช้บทบาทของประสบการณ์ (Role of Experience) เพราะผู้สูงอายุสะสมประสบการณ์เพิ่มขึ้น อันเป็นการขยายฐานที่จะเชื่อมโยงกับประสบการณ์การเรียนรู้ใหม่ การเรียนรู้ที่เหมาะสมจึงควรเป็นแนวที่ใช้ประโยชน์จากประสบการณ์เดิม นอกจากนั้นต้องคำนึงถึงความพร้อมที่จะเรียนรู้ (Readiness to Learn) ความพร้อมในการเรียนรู้จะเป็นผลจากภารกิจพัฒนาการ (Developmental Tasks) ถ้าสอดคล้องกับความต้องการ ตรงกับปัญหาและสถานการณ์จริงของผู้เรียน ผู้เรียนย่อมมีความพร้อมในการเรียนรู้สูง เกิดเป็น “ช่วงเวลาที่เหมาะสมที่จะสอน (Teachable Moment)” ผู้เรียนย่อมเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และสุดท้ายคือ ความมุ่งหมายของการเรียนรู้ (Orientation to Learning) เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ก็เพื่อใช้ประโยชน์ได้จริงในทันที (Problem-Centered) รูปแบบกระบวนการที่ส่งเสริมกิจกรรมการสอน/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ยังสอดคล้องกับแนวคิดการลงมือปฏิบัติจริง (Action Learning) ซึ่ง Marquardt (1999) เสนอว่า ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ที่สามารถถ่ายทอดและพึ่งพาอาศัยกัน รวมทั้งต้องสร้างและให้แรงเสริมแก่กัน ได้แก่ ปัญหาที่มีความสำคัญเร่งด่วนและเป็นความรับผิดชอบของกลุ่มที่ต้องแก้ไข ซึ่งปัญหาควรสร้างโอกาสให้กลุ่มได้เรียนรู้ สร้างองค์ความรู้ และพัฒนาทักษะของบุคคล ทีม และองค์กร ดังนั้นการจัดกลุ่มควรมีความหลากหลายด้านพื้นหลังและประสบการณ์ เพื่อให้เกิดมุมมองที่หลากหลาย และกระตุ้นความคิดเห็นใหม่ๆ กระบวนการที่

เน้นการถามและการฟัง เน้นที่คำถามที่ถูกต้องมากกว่าคำตอบที่ถูกต้อง และเข้าใจถึงปัญหาโดยการถามเพื่อค้นหาปัญหาที่แท้จริง สะท้อนกลับ และจำแนกทางแก้ไขที่เป็นไปได้ และลงมือกระทำทันที โดยในการลงมือแก้ปัญหา สมาชิกในกลุ่มต้องมีอำนาจในการสั่งการให้เกิดการลงมือปฏิบัติ หรือมั่นใจว่าข้อเสนอแนะถูกนำไปใช้ ในการให้คำมั่นในการเรียนรู้ ที่เน้นย้ำในเรื่องการเรียนรู้ และการพัฒนาบุคคล และบทบาทของผู้สอนต้องช่วยกลุ่มในการสะท้อนสิ่งที่ผู้สูงอายุกำลังเรียนรู้ และศึกษาว่าผู้สูงอายุแก้ปัญหาอย่างไร รวมทั้งช่วยให้ผู้สูงอายุบรรลุผล อีกทั้งยังสอดคล้องกับการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ที่สอนต้องคำนึงถึงแหล่งทรัพยากรทั้ง 4 ด้าน คือ 1) เวลา 2) สถานที่ 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) สื่อการสอนต่างๆ อันสามารถใช้ทรัพยากรดังกล่าวเป็นตัวเชื่อมโยงให้ผู้เรียนก้าวสู่การเรียนรู้โดยรอบตัว มีความยืดหยุ่นเรื่องเวลาเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีเวลาเพียงพอในการเรียนรู้หรือการค้นพบสิ่งใหม่ๆ ในเรื่องของการใช้สถานที่ ไม่จำเป็นต้องเรียนในชั้นเรียนหรือห้องเรียนเท่านั้น ผู้สอนอาจใช้บริเวณสวนในโรงเรียน ชุมชน หมู่บ้าน หรือแม้แต่การใช้เทคโนโลยีต่างๆ เช่น อินเทอร์เน็ต (Internet) เพื่อเชื่อมโยงผู้เรียนไปสู่โดยรอบตัว ในด้านการใช้สื่อการสอนนั้น ผู้สอนต้องให้สมาชิกในชุมชน สมาชิกในครอบครัวของผู้เรียน ผู้รู้หรือผู้ชำนาญการในท้องถิ่นได้มีโอกาสให้ความรู้แก่ผู้เรียน ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ตามสถานการณ์ (Situating Learning) ซึ่ง Lave and Wenger (1990) มุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ตามสถานการณ์ในชุมชน ที่ผู้สอนควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้กว้างขวาง พัฒนาความคิดและทักษะกระบวนการกลุ่ม รวมตลอดถึงการพัฒนาเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ อันนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) ในการเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมใจ (Collaborative Learning) ซึ่ง Dillenbourg (1999) เสนอว่า มีลักษณะเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบกลุ่มเล็ก เน้นการสร้างความรู้จากสังคม โดยผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ด้วยกระบวนการเรียนเป็นธรรมชาติ ซึ่งผู้เรียนต้องมีประสบการณ์จึงจะสามารถพัฒนาความรู้ความสามารถด้วยผู้เรียนอย่างเต็มที่ โดยทั้งหมดเป็นการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง (Self-Directed Learning) ตามแนวคิดของ Knowles (1984) ให้ความหมายของการเรียนรู้แบบชี้นำตนเองว่า เป็นกระบวนการที่บุคคลคิดริเริ่มเอง ในการวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ กำหนดจุดมุ่งหมาย เลือกวิธีการเรียนจนถึงการประเมินความก้าวหน้าในการเรียนรู้ ทั้งนี้โดยได้รับหรือไม่ได้รับการช่วยเหลือจากผู้อื่นก็ตาม

สำหรับ เนื้อหาและหลักสูตรที่จัดให้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ พบว่า พัฒนามาจากปัญหาและความต้องการ รวมทั้งความสนใจของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษานอกระบบของ Knowles (1984) กล่าวว่าการประเมินความต้องการจำเป็นที่มาจาก การศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการ สามารถทำให้บุคคลเรียนรู้สิ่งที่จะทำให้ตัวเองดีขึ้น เพื่อให้สังคมดีขึ้น ซึ่งเป็นการหาความต้องการทางการเรียนรู้ระหว่างระดับสมรรถภาพ (Level of Competencies) ระหว่างระดับสมรรถภาพที่ประสงค์กับระดับสมรรถภาพที่เป็นอยู่ของบุคคลใน

ปัจจุบันกับระดับสมรรถนะที่สูงกว่าเพื่อให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ตรงตามความต้องการของตนและประสบความสำเร็จ อีกทั้งการจัดเนื้อหาและหลักสูตรยังสอดคล้องกับสาระบันเทิง (Edutainment) อีกด้วย

จากการศึกษากรณีตัวอย่างในต่างประเทศทั้ง 5 ประเทศ พบว่ามีแนวคิดที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี อาทิ แนวคิดรูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม (The University of the Third Age :U3As) ที่แบ่งเป็นการดำเนินงานจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุเป็นโครงการจัดสอนในมหาวิทยาลัย ลักษณะที่ 2 เป็นการจัดการศึกษาตามความต้องการและความสนใจของผู้สูงอายุ โดยให้หน่วยงานท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาแทนมหาวิทยาลัย ลักษณะที่ 3 ใช้แนวคิดเช่นเดียวกับการจัดการศึกษาให้ผู้สูงอายุ หากเน้นให้ผู้สูงอายุรวมกลุ่มกันเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกัน โดยให้ผู้สูงอายุที่มีความชำนาญในเรื่องที่สนใจ เป็นวิทยากร รูปแบบศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน (Community Multipurpose Service Center) ที่เป็นสถานที่ที่ผู้สูงอายุมีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างกัน รวมทั้งพัฒนาชุมชนของตนเอง การพบปะพูดคุยและทำกิจกรรมร่วมกันจะทำให้ผู้สูงอายุไม่รู้สึกโดดเดี่ยวตระหนักถึงคุณค่าของตัวเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้สูงอายุมีโอกาสใช้ความสามารถและประสบการณ์ในการทำกิจกรรม และแบ่งปันความรู้ให้แก่ผู้สูงอายุและผู้รับบริการคนอื่นๆ รูปแบบเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ (Senior Community) ที่แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุที่พึ่งพาตนเองได้ (Active Community) เป็นชุมชนที่ผู้สูงอายุสุขภาพแข็งแรง สามารถดูแลตนเองได้ โดยในชุมชนไม่มีศูนย์ดูแลสุขภาพ ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุที่พึ่งพาตนเองได้และผู้สูงอายุที่ต้องการความช่วยเหลือ (Active/Supportive) เป็นชุมชนที่ผู้สูงอายุสุขภาพร่างกายแข็งแรงและไม่แข็งแรงมาอยู่รวมกัน โดยในชุมชนมีศูนย์ดูแลสุขภาพสำหรับการดูแลด้านผู้สูงอายุ โดยเฉพาะ ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุที่ต้องการความช่วยเหลือ (Supportive) เป็นชุมชนที่ผู้สูงอายุสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรงมาอยู่รวมกัน โดยในชุมชนมีศูนย์ดูแลสุขภาพสำหรับการดูแลด้านผู้สูงอายุโดยเฉพาะ รูปแบบชมรมผู้สูงอายุ/สโมสรผู้สูงอายุ (Senior Club) ที่เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ และจัดทำเป็นแผนดำเนินโครงการ นอกจากนี้ ยังเชิญผู้ที่มีความรู้ในชุมชนและสถาบันการศึกษาใกล้เคียงมาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ กิจกรรมส่วนใหญ่ของสโมสรผู้สูงอายุเป็นกิจกรรมในด้านนันทนาการ และการให้ความรู้แก่สมาชิก และรูปแบบการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัธยาศัย (Informal Senior Group) เป็นการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุที่มีความสนใจต้องการที่จะศึกษา/เรียนรู้เรื่องหนึ่ง เรื่องใดที่ผู้สูงอายุพิจารณาว่าเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต เนื้อหาจะเกี่ยวข้องกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ การดูแลสุขภาพ การประกอบอาชีพ

การทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งกิจกรรมนันทนาการ รวมทั้งสอดคล้องกับความต้องการและความสะดวกของผู้สูงอายุด้วย เป็นต้น ทั้งนี้แต่ละแนวคิดสามารถนำไปพัฒนาเป็นรูปแบบของการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในประเทศไทยต่อไป โดยควรต้องมีการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทและวัฒนธรรม ความเชื่อของไทย ที่มีความเคารพนับถือผู้สูงอายุในสังคมไทย และยังมีความสอดคล้องกับการศึกษากรณีตัวอย่างในประเทศไทย 12 แห่ง ได้ใช้แนวคิดบางประการดังกล่าวมาแล้ว อาทิ แนวคิดชมรมผู้สูงอายุ แนวคิดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย แก่ผู้สูงอายุ เป็นต้น

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

1. ผลการศึกษาสภาพการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น

จากสภาพในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ตามความคิดเห็นของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น พบว่า สภาพที่มีอยู่ในระดับสูงสุด คือ การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็น ($\bar{X} = 4.10$, $\bar{X} = 4.33$ ตามลำดับ) ทั้งนี้เนื่องจากหน่วยงานที่จัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุมักดึงผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นต้น เพราะมองเห็นถึงศักยภาพที่มีอยู่ในตัวผู้สูงอายุในการแสดงความคิดเห็นในการดำเนินการกิจกรรมต่างๆ สอดคล้องกับ นฤมล ดันธสุเรศขันธ์ (2544) ที่กล่าวถึงผู้สูงอายุว่า ผู้สูงอายุเป็นผู้มีประสบการณ์ มีความรู้ความสามารถ พลังความคิด ที่สามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและตนเองได้ และสอดคล้องกับ สุรกุล เจนอบรม (2541) ที่กล่าวถึงการให้คุณประโยชน์ของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุยังมีบทบาทในการให้คำปรึกษาแนะนำ ตลอดจนถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ให้แก่คนรุ่นหนุ่มสาวในรูปของภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากสภาพในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ด้านหลักสูตร ตามความคิดเห็นของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า สภาพที่มีอยู่ในระดับสูงสุด คือ หลักสูตรมีความเหมาะสมกับสภาพ ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในปัจจุบัน ($\bar{X} = 4.08$) ทั้งนี้เนื่องจาก กระบวนการสร้างหลักสูตรต้องมีการศึกษาปัญหาและความต้องการให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพที่เป็นอยู่ของผู้สูงอายุตามบริบทของบุคคลและชุมชน สอดคล้องกับ สุรกุล เจนอบรม (2537) ที่กล่าวถึงการจัดการศึกษานอกระบบมีความจำเป็นและต้องคำนึงถึงสภาพต่างๆ ของผู้สูงอายุ เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดกิจกรรมการศึกษาที่ถูกต้อง สอดคล้องและเหมาะสมกับความต้องการที่แท้จริง ซึ่งแตกต่างกับความคิดเห็นของผู้มีส่วน

เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น พบว่า สภาพในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุที่สภาพที่มีอยู่ในระดับสูงสุด คือ หลักสูตรได้จัดให้มีความยืดหยุ่นตามโอกาสของผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 3.80$) เนื่องจากสภาพปัญหาของผู้สูงอายุมีความหลากหลายและแตกต่างกัน ดังนั้น ผู้จัดกิจกรรมจึงมีการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับผู้สูงอายุแต่ละคน และจากการสอบถามพบว่า ผู้สูงอายุโดยส่วนใหญ่มีทั้งผู้สูงอายุที่ไม่ได้ประกอบอาชีพและถ้ามีอาชีพคือการเป็นเกษตรกร ดังนั้น การจัดหลักสูตรจะต้องให้มีความสอดคล้องยืดหยุ่นกับเวลาว่างของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับทองอยู่ แก้วไพเราะ (2544) ที่กล่าวถึงหลักสูตรและเนื้อหาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีความยืดหยุ่น ปรับตามท้องถิ่นและความสนใจของผู้เรียน จะมีภาคทฤษฎีหรือภาคปฏิบัติอย่างไรอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างก็ได้ และสอดคล้องกับ จริยา วิไลวรรณ (2550) ที่กล่าวว่า ช่วงเวลาในการจัดกิจกรรมจะต้องสอดคล้องสัมพันธ์กับความสามารถที่จะเข้าร่วมของกลุ่มเป้าหมาย

จากสภาพในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ด้านการจัดการตามความคิดเห็นของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า สภาพที่มีอยู่ในระดับสูงสุด คือ การบริหารจัดการมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.25$) ทั้งนี้เนื่องจาก ประเทศไทยมีภูมิปัญญาหรือความรู้ในชีวิตจริงที่มีอยู่เดิมในชุมชน ที่ได้ สัมผัสด้วยประสบการณ์ มีกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับแต่งและพัฒนาจนเกิดหลอมรวมเป็นแนวคิดเพื่อใช้แก้ปัญหาในการดำรงชีวิต และพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยในแต่ละท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551) ดังนั้น เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดำรงอยู่หน่วยงานต่างๆ จึงมีการจัดการส่งเสริมให้มีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในตัวผู้สูงอายุ มาเป็นตัวขับเคลื่อนให้องค์ความรู้นั้นเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งแตกต่างกับความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น ที่พบว่า สภาพที่มีอยู่ในระดับสูงสุด คือ การบริหารจัดการให้ความสำคัญกับทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียในลักษณะของการมีส่วนร่วมในฐานะของ “ภาคีเครือข่าย” หรือ “หุ้นส่วน” ($\bar{X} = 4.23$) สะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินงานในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุต้องอาศัยความร่วมมือของหลายภาคส่วนในสังคมในรูปภาคีเครือข่าย สอดคล้องกับที่พระราชบัญญัติส่งเสริมศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 มีสาระสำคัญ คือ การส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคีเครือข่าย ได้มีบทบาทในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างเป็นรูปธรรม เชื่อมโยงกันทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

จากสภาพในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ พิจารณาด้านผู้สอน ตามความคิดเห็นของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น พบว่า ข้อที่มีสภาพอยู่ในระดับสูงสุด คือ ผู้สอนมีความตั้งใจในการสอน ($\bar{X} = 4.25$, $\bar{X} = 4.15$ ตามลำดับ) ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้สอนส่วนใหญ่เป็นอาสาสมัครจึงมีความตั้งใจ

และเต็มใจในการให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ สอดคล้องกับ จริยา วิไลวรรณ (2550) กล่าวถึง คุณสมบัติของวิทยากรกระบวนการว่าเป็นผู้มีจิตอาสาที่จะทำประโยชน์ต่อส่วนรวมมีเป้าหมายชัดเจนในการทำงาน ใส่ใจกลุ่มเป้าหมาย เชื่อมมั่นว่าผู้เรียนทุกคนล้วนมีศักยภาพ สามารถเรียนรู้ได้ เปลี่ยนแปลงได้ เชื่อมมั่นว่าผู้เรียนทุกคนล้วนมีคุณค่า ไม่ว่าเขาจะเป็นใครยากดีมีจน เด็กเล็กไปจนถึงคนชรา ทุกคนคือเพื่อนร่วมทางการเรียนรู้

2. ผลการศึกษาปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ของผู้สูงอายุ ครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ บุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น

2.1 จากการศึกษาปัญหาการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ของผู้สูงอายุ ครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ บุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น

จากปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ด้านตัวผู้สูงอายุ ตามความคิดเห็นของผู้สูงอายุ และครอบครัว บุตรหลาน ญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ บุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น พบว่า ข้อที่มีปัญหาอยู่ในระดับสูงสุดตรงกัน คือ ปัญหาสุขภาพทางกาย (ร้อยละ 57.50 และ 67.50 และ 65.00 และ 62.50 ตามลำดับ) ทั้งนี้เพราะเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ โดยทั่วไปสุขภาพร่างกายจะเริ่มเสื่อมถอยมากขึ้น สอดคล้องกับ นฤมล ตันธสุเรศธรรม (2544) ที่กล่าวถึงด้านร่างกาย ดังนี้ ผู้ที่อยู่ในวัยนี้สุขภาพโดยรวมและสรีระวิทยาจะเปลี่ยนแปลงในทางที่เสื่อมถอยลง ทำให้ผู้ที่ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงเกิดความไม่พึงพอใจและถ้าขาดความรู้ในการดูแลสุขภาพก็จะมีสุขภาพเสื่อมลงอย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับ สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2547) ที่กล่าวว่า ในวัยนี้มักมีอาการเจ็บป่วยได้บ่อยครั้งขึ้น การเปลี่ยนแปลงของร่างกายจะดำเนินไปอย่างรวดเร็วและสังเกตเห็นได้ชัดเจนขึ้น ไม่ที่จะเป็นการได้ยิน การมองเห็น เซลล์ผิวหนัง ระบบกระดูก ระบบย่อยอาหาร ระบบหัวใจ เป็นต้น รวมทั้ง บรรลุ ศิริพานิช (2550) ได้กล่าวว่า ความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ได้แก่ ผิวหนังแห้งเหี่ยวย่น ตกกระ กล้ามเนื้อชนิดลายลดจำนวนลง กระดูกเปราะบาง หลอดเลือดแข็งตัวและหนาขึ้น ความเปลี่ยนแปลงทางสรีระวิทยา ได้แก่ อวัยวะรับความรู้สึกต่างๆ เช่น อวัยวะรับรส-กลิ่น ตา หู สมอง มีสมรรถภาพต่ำลง เป็นต้น ระบบต่างๆ เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง เช่น ระบบการไหลเวียนระบบทางเดินลมหายใจ ระบบทางเดินอาหาร ระบบทางเดินปัสสาวะ ระบบต่อมไร้ท่อ เป็นต้น

จากปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ด้านรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้ ตามความคิดเห็นของผู้สูงอายุ พบว่า ข้อที่มีปัญหาอยู่ในระดับสูงสุด คือ ปัญหาความรู้และความสามารถของวิทยากร / ผู้สอน (ร้อยละ 26.87) ทั้งนี้เนื่องจากวิทยากร/ผู้สอนอาจไม่มีความรู้เฉพาะทาง จึงให้ความรู้ไม่ตรงตาม

ความต้องการของผู้สูงอายุ เช่น ด้านสุขภาพ วิทยากร/ผู้สอนควรเป็นแพทย์หรือพยาบาล หรือแม้ว่าวิทยากร/ผู้สอนอาจมีความรู้เฉพาะทางแต่ไม่รู้เทคนิควิธีการสอน ก่อให้เกิดปัญหาในการถ่ายทอดความรู้ สอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (2553) กล่าวถึง ปัญหาและอุปสรรคของการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุซึ่งมีความละเอียดอ่อนมาก จำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญเฉพาะด้านสำหรับการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งปัจจุบันยังมีจำนวนน้อยหรือบางแห่งไม่มีบุคลากรด้านนี้ ซึ่งแตกต่างกับความคิดเห็นของครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ พบว่า ข้อที่มีปัญหาอยู่ในระดับสูงสุด คือ ปัญหาความเพียงพอของสื่อที่จำเป็น เช่น เครื่องเล่นวีซีดี โทรทัศน์ วิทยุ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น (ร้อยละ 23.75) ทั้งนี้เนื่องจากครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุที่สอบถามความคิดเห็น โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อยู่ในชนบทได้เห็นการดำเนินกิจกรรมต่างๆ สำหรับผู้สูงอายุที่อาจใช้สื่อที่ไม่ทันสมัย ประกอบกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการสำหรับผู้สูงอายุไม่มีงบประมาณในการจัดซื้อสื่อโดยตรง สอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (2553) กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคของการจัดสรรงบประมาณสำหรับจัดกิจกรรมให้แก่กลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ ที่ไม่ได้จัดสรรงบประมาณให้เป็นการเฉพาะ ซึ่งส่งผลทำให้สัดส่วนผู้รับบริการการศึกษาที่เป็นผู้สูงอายุมีจำนวนไม่มากนัก รวมทั้งเกิดปัญหาความไม่ต่อเนื่องของการจัดกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนการขาดวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุไม่เพียงพอ และสอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552) ได้กล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปฏิรูปการศึกษาปี 2552 เป็นต้นมา พบว่าด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มีปัญหาการดำเนินการเนื่องมาจากขาดการพัฒนาเนื้อหาผ่านสื่อที่มีคุณภาพ นอกจากนี้ยังแตกต่างกับความคิดเห็นของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า ข้อที่มีปัญหาอยู่ในระดับสูงสุด คือ ปัญหาเนื้อหาความรู้ที่ได้รับ (ร้อยละ 45.00) ทั้งนี้เนื่องจาก เนื้อหาความรู้ที่นำมาสอนเป็นหลักสูตรที่เนื้อหามีความยากในการเข้าใจและมีเทคนิควิธีการสอนเชิงบรรยายมากกว่าการนำไปสู่การปฏิบัติ จึงทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ง่าย สอดคล้องกับที่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552) กล่าวว่า ในด้านการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย แม้จะมีความก้าวหน้าจากเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้มีเครื่องมือมากขึ้น แต่ยังคงขาดเนื้อหาและวิธีการที่เหมาะสมที่จะทำให้มีผลสัมฤทธิ์ผลตามที่ควร ซึ่งแตกต่างกับความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น พบว่า ข้อที่มีปัญหาอยู่ในระดับสูงสุด คือ ปัญหาระยะเวลาที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอน/กระบวนการเรียนรู้ และ ปัญหาค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรม (ร้อยละ 22.50) ทั้งนี้เนื่องจาก ระยะเวลาที่จัดมักถูกกำหนดมาจากผู้จัดกิจกรรมมากกว่ากำหนดจากตัวผู้สูงอายุเอง และผู้สูงอายุส่วนใหญ่ในประเทศไทยอาศัยอยู่ในชนบทที่มีอาชีพเกษตรกร จึงทำให้ไม่มีเวลารวมทั้ง มีรายได้พอเลี้ยงตัว จึงไม่สามารถนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรมได้ สอดคล้อง

กับ ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุที่สอบถามความคิดเห็น มีอาชีพเกษตรกรและมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่เกิน 5,000 บาท ทำให้เวลาในการเข้าร่วมไม่สอดคล้องกับการประกอบอาชีพและรายได้ที่มีไม่พอกับค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรม

จากปัญหาในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ด้านการจัดการ ตามความคิดเห็นของผู้สูงอายุ ครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ บุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น พบว่า ข้อที่มีปัญหาอยู่ในระดับสูงสุด คือ ปัญหาการประชาสัมพันธ์ (ร้อยละ 33.13 และ 24.37 และ 30.00 และ 10.00 ตามลำดับ) ทั้งนี้เนื่องจากในปัจจุบันช่องทางการรับรู้ข่าวสารกิจกรรมของผู้สูงอายุไม่สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้สูงอายุ โดยการสื่อสารส่วนใหญ่มักสื่อสารทางตัวอักษรที่มีขนาดเล็กผ่านหนังสือ หนังสือพิมพ์ ป้ายประกาศ แผ่นพับ ไม่สอดคล้องกับการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของผู้สูงอายุที่สนใจฟังวิทยุและชมโทรทัศน์มากกว่า การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านอื่นๆ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2552) นอกจากนี้ ความคิดเห็นของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า ข้อที่มีปัญหาอยู่ในระดับสูงสุดอีกข้อ คือ ปัญหาความร่วมมือกับประชาชนและองค์กรต่างๆ (ร้อยละ 30.00) ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลหรือองค์กรมองไม่เห็นผลประโยชน์ที่ได้รับจากการสนับสนุนกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ จึงไม่ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมมากนัก สอดคล้องกับที่สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551) กล่าวว่า การสนับสนุนด้านการศึกษาผู้ใหญ่จากภาคเอกชนมีในรูปแบบของการช่วยเป็นวิทยากร การบริจาควัสดุอุปกรณ์ที่มีได้ใช้ การสนับสนุนด้านสถานที่ในการจัดกิจกรรมมากกว่างบประมาณ สอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552) กล่าวว่า สถานประกอบการและสถาบันต่างๆ มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพิ่มขึ้นแต่ยังมีสัดส่วนน้อยมาก

2.2 จากการศึกษาความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ของผู้สูงอายุ ครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ บุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น

จากความต้องการในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ด้านตัวผู้สูงอายุ ตามความคิดเห็นของผู้สูงอายุ และครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ พบว่า ข้อที่มีความต้องการอยู่ในระดับสูงสุด คือ ความต้องการด้านสุขภาพร่างกาย ($\bar{X} = 4.20$, $\bar{X} = 4.29$ ตามลำดับ) ทั้งนี้เนื่องจาก ความเปลี่ยนแปลงของร่างกายจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอและค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา โดยจะมีการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันไปอยู่ที่ความเร็วหรือช้าของการเปลี่ยนแปลงในแต่ละบุคคลซึ่งไม่เหมือนกัน ดังนั้นจึงควรมีการดูแลสุขภาพร่างกาย โดย บรรลุ ศิริพานิช (2550) ได้กล่าวถึงแนวทางการทำให้ชีวิตมีสุขภาพดี

ดังนั้น ได้รับอาหารหรือโภชนาการที่ถูกต้อง ได้ออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ และการตรวจร่างกายประจำปี

จากความต้องการในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ตามความคิดเห็นของผู้สูงอายุ และครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ พบว่า ข้อที่มีความต้องการอยู่ในระดับสูงสุด คือ ความรู้ ความเชี่ยวชาญของวิทยากร / ผู้สอน ($\bar{X} = 3.98$, $\bar{X} = 3.96$ ตามลำดับ) ควรสนับสนุนการใช้วิทยากร/ผู้สอนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้สูงอายุและกระบวนการด้านการถ่ายทอดความรู้สำหรับผู้สูงอายุ โดยเน้นให้วิทยากรผู้สอนเป็นบุคลากรที่เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ ตลอดจนเน้นการทำงานอย่างบูรณาการของสหสาขาวิชาชีพในการร่วมกันพัฒนาผู้สูงอายุ สอดคล้องกับ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2552) ที่กล่าวถึงแนวคิดสำคัญของวิทยากรผู้สูงอายุด้านการศึกษา ดังนี้ ในการจัดการศึกษา ต้องฝึกอบรมและพัฒนาผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุให้มีความรู้ความสามารถด้วย โดยจะต้องมีการเตรียมการและมีข้อมูลที่ต้องเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุให้มากที่สุด เพื่อให้การเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (2553) เสนอแนะว่า ควรมีการพัฒนาบุคลากรให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาสำหรับผู้สูงอายุ และส่งเสริมให้มีทักษะในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ

จากความต้องการในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ตามความคิดเห็นของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น พบว่า ข้อที่มีความต้องการอยู่ในระดับสูงสุด คือ การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็น ($\bar{X} = 4.38$, $\bar{X} = 4.38$ ตามลำดับ) สะท้อนให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุนั้นควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการวางแผนและการดำเนินงาน สอดคล้องกับที่ อุ่นตา นพคุณ (2546) ได้กล่าวว่า กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะมีความยั่งยืนได้ และดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพราะประชาชนที่เข้ามาร่วมมือพัฒนากิจกรรมจะเป็นผู้รู้จักวัฒนธรรม ความเชื่อ โครงสร้างของชุมชน อันเป็นปัจจัยเกื้อหนุนอุปสรรคต่อการพัฒนากิจกรรม สะท้อนให้เห็นว่าประชาชนเป็นผู้ที่มีความเข้าใจกระบวนการพัฒนาในชุมชนของตนเองได้ดีและตอบสนองการแก้ปัญหาของชุมชนได้ตรงตามเป้าหมายที่สุด

จากความต้องการในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ด้านหลักสูตร ตามความคิดเห็นของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า ข้อที่มีความต้องการอยู่ในระดับสูงสุด คือ หลักสูตรได้จัดเนื้อหาสาระสอดคล้องกันทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ($\bar{X} = 4.25$) และ หลักสูตรได้จัดให้มีความยืดหยุ่นตามโอกาสของผู้สูงอายุ

($\bar{X} = 4.25$) ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้สูงอายุมีความต้องการที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่จำเป็นเพื่อการนำไปใช้ในการดำรงชีวิตปัจจุบัน ดังนั้นจึงจะเรียนรู้ในเนื้อหาที่เหมาะสมที่จะนำไปประยุกต์ใช้ได้ในพื้นที่สอดคล้องกับที่ Knowles (1978) ได้กล่าวถึงความเชื่อเบื้องต้นเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ที่กล่าวถึงความมุ่งหมายของการเรียนรู้ จากความเชื่อในแง่ระยะเวลาของการใช้ประโยชน์ของการเรียนรู้ คือ การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ก็เพื่อใช้ประโยชน์ได้จริงได้ทันทีในชีวิตจริง และสอดคล้องกับ ชัยฤทธิ โภธิสุวรรณ (2541) ที่กล่าวว่า ผู้ใหญ่มุ่งที่ให้การเรียนรู้เกิดประโยชน์กับชีวิตจริง สอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (2553) กล่าวถึงผู้สูงอายุว่าต้องการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ในช่วงเวลาสั้นๆ ซึ่งแตกต่างกับความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น พบว่า ข้อที่มีความต้องการอยู่ในระดับสูงสุด คือ การพัฒนาหลักสูตรเป็นการเฉพาะเพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.18$) ทั้งนี้เพราะผู้สูงอายุมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงและความต้องการเฉพาะวัยที่มีความแตกต่างจากวัยอื่นๆ สอดคล้องกับ Harvighurst (1968) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้สูงอายุตั้งแต่อายุ 60 ปีขึ้นไป มีลักษณะพัฒนาการของบทบาททางสังคมตามวัยดังนี้ การปรับตัวกับการเกษียณอายุและการปรับเปลี่ยนด้านรายได้ การเรียนรู้ที่จะอยู่กับคู่ชีวิตหลังเกษียณ การปรับตัวกับการตายจากของคู่ชีวิต และผู้เป็นที่รัก และการสร้างกลุ่มเพื่อนร่วมในวัยชรา ดังนั้นจึงต้องมีการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (2553) ที่เห็นว่าควรมีการจัดทำและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

จากความต้องการในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ด้านการจัดการ ตามความคิดเห็นของผู้สูงอายุ พบว่า ข้อที่มีความต้องการอยู่ในระดับสูงสุด คือ การให้ข้อมูลความช่วยเหลือจากผู้จัด ($\bar{X} = 3.90$) ทั้งนี้ เนื่องจาก ผู้สูงอายุมีความสามารถในการพึ่งตนเองลดลง แสดงให้เห็นจากการที่ผู้สูงอายุมีความสามารถในการสืบค้นข้อมูลการช่วยเหลือและมีสภาพร่างกายที่มีปัญหาด้านสุขภาพจึงทำให้ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ จึงรอคอยความช่วยเหลือจากบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ จากการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามกับกลุ่มผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่มีรายได้ จึงต้องพึ่งสวัสดิการจากรัฐ เช่น เบี้ยยังชีพ และการรับข้อมูลข่าวสารยังไม่ทั่วถึง จึงมีความต้องการให้ข้อมูลความช่วยเหลือจากผู้จัดกิจกรรม ซึ่งแตกต่างกับความคิดเห็นของครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ พบว่า ข้อที่มีความต้องการอยู่ในระดับสูงสุด คือ ความร่วมมือกับประชาชนและองค์กรต่างๆ ($\bar{X} = 3.89$) เนื่องจาก ปัญหาของผู้สูงอายุมีหลายด้าน เช่น ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการออม เป็นต้น จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบเฉพาะเรื่องมาดูแลแก้ปัญหาในประเด็นนั้นๆ นอกจากนี้ สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความกตัญญูต่เวทีต่อผู้สูงอายุ จึงทำให้ประชาชนและองค์กรต่างๆ มาร่วมกันเป็นภาคีเครือข่ายในการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุ

สอดคล้องกับที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการสร้างเครือข่าย ดังนี้ เป็นการสร้างการทำงานเป็นทีม สามารถระดมความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ได้อย่างหลากหลายก่อให้เกิดปัญญา ทำให้งานมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ และเป็นพลังในการต่อกรเพื่อสิ่งที่ถูกต้อง เกิดพลังที่เข้มแข็งในการดำเนินงานผลักดันเรื่องที่เกี่ยวข้องสนใจ รวมทั้งทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (2553) ที่กล่าวว่าควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุให้มากยิ่งขึ้น

จากความต้องการในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ด้านการจัดการ ตามความคิดเห็นของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า ข้อที่มีความต้องการอยู่ในระดับสูงสุด คือ การบริหารจัดการมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.35$) แสดงให้เห็นว่า การเรียนรู้ควรได้รับความรู้มาจากหลายแหล่ง รวมถึงแหล่งการเรียนรู้ด้วย สอดคล้องกับ สมประสงค์ วิทย์เกียรติ (2544) ได้กล่าวถึงการวางแผนการศึกษานอกระบบต้องคำนึงถึงการระดมทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ตัวประชาชนซึ่งอาจเป็นอาสาสมัครนอกระบบ เพราะการศึกษานอกระบบมีขอบข่ายดำเนินงานที่กว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นจำนวนกลุ่มเป้าหมาย และพื้นที่ในการดำเนินการ ซึ่งแตกต่างกับความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น พบว่า ข้อที่มีความต้องการอยู่ในระดับสูงสุด คือ การบริหารจัดการให้ความสำคัญกับทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียในลักษณะของการมีส่วนร่วมในฐานะของ “ภาคีเครือข่าย” หรือ “หุ้นส่วน” ($\bar{X} = 4.28$) แสดงให้เห็นว่า การบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุต้องส่งเสริมให้หลายภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัด สอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (2553) เห็นว่าการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุต้องอาศัยความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายระดับท้องถิ่น และทุกจังหวัดมีการดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายในการจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ

จากความต้องการในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ด้านผู้สอน ตามความคิดเห็นของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น พบว่า ข้อที่มีความต้องการอยู่ในระดับสูงสุด คือ ผู้สอนมีเทคนิคในการสอน/การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการในการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.45$, $\bar{X} = 4.38$ ตามลำดับ) สอดคล้องกับ ทองอยู่แก้ว ไทรยะ (2544) ที่กล่าวว่า วิธีการเรียนการสอนของการศึกษานอกระบบจะมีรูปแบบแตกต่างกันไปตามความเหมาะสม และสอดคล้องกับ สุวัฒน์ วิฒณวงศ์ (2547) ที่กล่าวถึงเทคนิควิธีการสอนที่ใช้กับผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ควรแตกต่างและแปรผันกันไปในแต่ละโอกาสหรือสถานการณ์ของการสอน รวมทั้งความต้องการของผู้เรียน นอกจากนี้ ความคิดเห็นของบุคลากรทางการศึกษาและ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า ข้อที่มีความต้องการอยู่ในระดับสูงสุด คือ ผู้สอนมีการประสานงานกับภาคีเครือข่าย ($\bar{X} = 4.45$) ดังที่กระทรวงศึกษาธิการ (2553) ได้กล่าวว่า หน่วยงานสถานศึกษา การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยทุกระดับควรมีส่วนร่วมกับหน่วยงานเครือข่ายในการจัดกิจกรรมเพื่อผู้สูงอายุ และสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552) ที่กล่าวถึงข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561) ว่าควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นในการจัดการศึกษาและสนับสนุนการศึกษา

จากความต้องการในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ด้านสื่อ ตามความคิดเห็นของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในห้องถื่น พบว่า ข้อที่มีความต้องการอยู่ในระดับสูงสุด คือ อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้มีความเหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.08$, $\bar{X} = 4.35$ ตามลำดับ) นอกจากนี้ ความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในห้องถื่น พบว่า ข้อที่มีความต้องการอยู่ในระดับสูงสุด คือ อุปกรณ์ที่มีความทันสมัย ($\bar{X} = 3.35$) สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2553) ที่มีข้อเสนอแนะว่า ควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาระบบสารสนเทศเกี่ยวกับผู้สูงอายุของแต่ละหน่วยงานให้มีความสอดคล้องกัน เพื่อสามารถเรียกใช้ข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง และสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552) ที่เสนอว่า ควรมีการสนับสนุนหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนผลิตสื่อการเรียนการสอน หนังสือ ตำราเรียน รวมทั้งบทเรียนและเนื้อหาสาระที่มีคุณภาพผ่านสื่อต่างๆ รวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการเปรียบเทียบความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ

3.1 การเปรียบเทียบความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุและครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ

จากการเปรียบเทียบความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุและครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ พบว่า ความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างผู้สูงอายุและครอบครัว บุตรหลาน และญาติที่อยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ ด้านความต้องการส่วนตัวของผู้สูงอายุ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10 โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความต้องการในการใช้เวลาว่าง มีความแตกต่างกันอย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10 ทั้งนี้อาจเนื่องจากการที่ผู้สูงอายุเมื่อเกษียณอายุจากการทำงาน ซึ่งเป็นเรื่องที่กระทบกระเทือนจิตใจของผู้สูงอายุมาก ดังนั้นการไม่ปล่อยให้ตนเองมีเวลาว่างโดยการเข้าร่วมกิจกรรมหรือทำงานอดิเรก สอดคล้องกับที่ สุรกุล เจนอบรม (2541) กล่าวว่า การที่ปล่อยเวลาว่างไปเฉยๆ นั้น เป็นสิ่งที่ทำลายชีวิตของผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก การมีงานอดิเรกจะช่วยทำให้ชีวิตผ่อนคลาย มีสุขภาพที่แข็งแรง เกิดความสมดุลในชีวิต ตรงข้ามกับครอบครัวหรือบุตรหลานมักจะมองว่าผู้สูงอายุเป็นคนที่สามารถทำอะไรด้วยตนเองลดลง รวมทั้งไม่ยอมให้ผู้สูงอายุทำงานหรือทำกิจกรรมมากเกินไป จึงต้องการให้ผู้สูงอายุพักผ่อนเสียมากกว่า

3.2 การเปรียบเทียบความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น

จากการเปรียบเทียบความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น พบว่าความต้องการการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ ระหว่างบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น ในด้านรูปแบบการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมการเรียนรู้ ด้านหลักสูตร ด้านรูปแบบการบริหารจัดการ และด้านผู้สอน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10 ส่วนด้านสื่อมีความต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความต้องการของบุคลากรทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น ในข้อ สื่อ วัสดุ ทัศนียภาพในการจัดการเรียนการสอน/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ และ ข้ออุปกรณ์ที่มีความทันสมัย มีความต้องการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10 สะท้อนให้เห็นว่า การใช้สื่อและอุปกรณ์ที่สอดคล้องกับลักษณะผู้สูงอายุและความทันสมัยมีความจำเป็นต่อการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ดังที่ นฤมล ตันธสุรเศรษฐ์ (2544) กล่าวว่า การปรับตัวของผู้สูงอายุให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น จำเป็นที่ผู้สูงอายุจะต้องได้รับการเกื้อหนุนในหลายๆ ด้าน และสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญมากในการดำรงชีวิตในปัจจุบันคือการเกื้อหนุนด้านข้อมูลข่าวสาร ซึ่งตามแผนปฏิบัติการเพื่อผู้สูงอายุของประเทศไทยในเรื่องของข้อมูลข่าวสาร ได้ระบุว่า ผู้สูงอายุควรจะได้รับข่าวสารข้อมูล วัตถุประสงค์สำคัญของการเกื้อหนุนทางสังคมด้านข่าวสารแก่ผู้สูงอายุนั้นคือ การส่งเสริมให้เกิดความคงอยู่ของการติดต่อทางสังคมเป็นความต้องการที่จะให้ผู้สูงอายุยังคงมีสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น และคงปฏิสัมพันธ์กับสังคมไว้เช่นเดิม และสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552) เสนอว่า ในการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561) ควรมีการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมทั้งเนื้อหาและวิธีการที่เหมาะสมเพื่อช่วยในการศึกษาเรียนรู้ทั้งในชั้นเรียนและด้วยตนเอง

3. ผลการพัฒนาแนวทางและรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

1. ผลการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

จากผลการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ที่พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุ โดยใช้แนวคิดจากการศึกษากรณีตัวอย่างจากทั้งประเทศไทยและต่างประเทศ ผนวกกับการศึกษานโยบายและทิศทางการพัฒนาระดับนานาชาติ นโยบายและพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการจัดการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ สภาพแวดล้อม บริบทของชุมชนบนพื้นฐานสภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ ความเชื่อ วัฒนธรรมและค่านิยมไทย ตลอดจนองค์ความรู้จากงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำให้ได้รูปแบบย่อย 5 รูปแบบภายใต้รูปแบบใหญ่คือ การจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ โดยรูปแบบย่อย 5 รูปแบบประกอบด้วย รูปแบบเมือง/ชุมชน สำหรับผู้สูงอายุ รูปแบบศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุ รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม รูปแบบการรวมกลุ่มผู้สูงอายุตามอัตราวัย และรูปแบบชมรม/สโมสรผู้สูงอายุ ทั้งนี้รูปแบบแต่ละรูปแบบ มีลักษณะเฉพาะในแต่ละรูปแบบ และมีพลวัตของการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบในรูปแบบอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งรูปแบบแต่ละรูปแบบยังเชื่อมโยงและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่การจัดการศึกษา/การเรียนรู้ศักยภาพของผู้สูงอายุ ซึ่งประกอบด้วยการมีส่วนร่วม การมีปฏิสัมพันธ์และการมีสุขภาพดีอย่างแท้จริง

การนำรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ไปสู่การประยุกต์ใช้ จำเป็นต้องคำนึงถึงบริบทภูมิสังคมไทย ที่มีลักษณะเป็นการอยู่อาศัยร่วมกันระหว่างคนทุกวัยในสังคมอย่างอยู่เย็นเป็นสุข โดยเลือกใช้รูปแบบบนฐานของความแตกต่างและความพร้อมของแต่ละชุมชน โดยอาจเริ่มจากรูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในรูปแบบชมรมผู้สูงอายุมีความพร้อมและมีการจัดตั้งอยู่แล้ว มีชมรมผู้สูงอายุกระจายอยู่ในทุกภูมิภาคทั่วประเทศ โดยให้ชมรมผู้สูงอายุเป็นกลไกขับเคลื่อนการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุและเป็นฐานสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุให้สามารถอยู่ร่วมกับคนทุกวัย โดยมีการเชื่อมโยงความรู้ของคนวัยต่างๆ นำไปสู่การดำรงชีวิตตามสภาวะการณ์และสิ่งแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่ได้อย่างเหมาะสม เท่าทันกระแสโลกาภิวัตน์และสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ นอกจากนี้รูปแบบการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ยังสอดคล้องกับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ

ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545 – 2564) ที่มุ่งเน้นเกี่ยวกับการให้การศึกษาแก่ผู้สูงอายุและกระบวนการสูงอายุ ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ส่งเสริมให้คนในสังคมเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ โดยให้รัฐปรับปรุงสถานที่ต่างๆ และติดตั้งสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ รวมถึงการพัฒนากระบวนการดูแลผู้สูงอายุในทุกๆ ด้านในระยะยาว โดยการส่งเสริมศักยภาพการทำงานด้านผู้สูงอายุของท้องถิ่นทั้งในด้านวิชาการและด้านการบริหารจัดการ

2. ผลการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ

จากผลการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ ที่พบว่า แนวทางสำหรับการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 4 หลักที่สำคัญ ได้แก่ 1. การกำหนดเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้ 2. การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ 3. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้/สื่อการเรียนรู้ และ 4. การวิจัยและพัฒนา เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมการจัดการศึกษา/เรียนรู้ เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนต่อไป ซึ่งแต่ละแนวทางสำหรับการส่งเสริม กิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ มีความสอดคล้องกับนโยบาย และมาตรการที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา/เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดวงจรชีวิตในระดับชาติ ทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 - 2554) แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อรรถศาสตร์ พ.ศ.2551 ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2547 ข้อเสนอการ ปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561) โดยพบว่า รัฐบาลไทยให้ความสำคัญใน การจัดการศึกษา/การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดวงจรชีวิตอย่างยิ่ง ซึ่งเห็นได้จาก การกำหนด บทบาท ภารกิจในการดำเนินงานด้านนโยบาย ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา/การเรียนรู้ สำหรับผู้สูงอายุ และนโยบายเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา/การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ

1. การกำหนดเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้

การกำหนดเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ และ พัฒนาศักยภาพสำหรับผู้สูงอายุ มีแนวคิดที่มีลักษณะเป็นการเรียนรู้ ทั้งการศึกษานอกระบบ และ การศึกษาอรรถศาสตร์ โดยการเพิ่มเติมความรู้ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ก้าวหน้า และสามารถ

ดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข เป็นทรัพยากรที่มีความรอบรู้เท่าทันต่อเหตุการณ์ในปัจจุบัน และเหมาะสมกับวัยสูงอายุ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษา ในมาตรา 22 ถึง 30 กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษา ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษิตตามอัธยาศัย หมวด 1 ความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา 8 กำหนดให้การศึกษาเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน เนื่องจากผู้สูงอายุแม้ว่าจะมีประสบการณ์ในการทำงาน และการดำรงชีวิตอยู่ไม่น้อยก็ยังต้องเรียนรู้ตลอดเวลา เพื่อการพัฒนาตนเองให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นการเตรียมตัวผู้สูงอายุให้สามารถจัดการชีวิตในบั้นปลายของตนเองได้อย่างมีความสุขและสงบ ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ยุทธศาสตร์ที่ 1 คือ การให้ความสำคัญกับ “สังคมแห่งการเรียนรู้” โดยกำหนดเป็น “ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมภูมิปัญญาและการเรียนรู้” กล่าวถึงการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้โดยการพัฒนาศติปัญญาของคนในชาติ ในการพัฒนาศติปัญญานั้น จะมุ่งพัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรม เพิ่มทักษะความรู้ เพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และสร้างโอกาสและ “กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัย” ซึ่งถือว่าเป็นหลักการของการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดวงจรชีวิต

แนวทางปฏิบัติสำหรับการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุด้านการกำหนดเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้ มีดังนี้ วางแผนและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการที่พัฒนาทั้งด้านสติปัญญา จิตใจ ทักษะ ให้สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน โดยเนื้อหาต้องสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ หรือมุ่งเน้นความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและ การพัฒนาจิตใจ ด้วยการพัฒนาวิทยากรให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับธรรมชาติการเรียนรู้และกระบวนการด้านการถ่ายทอดความรู้สำหรับผู้สูงอายุ และการพัฒนากระบวนการรวบรวมความรู้และการประเมินผลเพื่อการพัฒนาในรูปแบบการประเมินความก้าวหน้าด้วยตนเองตามสภาพจริง นอกจากนี้ ควรเน้นถึงความสำคัญด้านครอบครัวศึกษา และเน้นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับบุคคลวัยต่างๆ ให้เข้าใจเกี่ยวกับการเป็นผู้สูงอายุ เพื่อการเสริมสร้างความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันในครอบครัวและชุมชน สอดคล้องกับ สุรกุล เชนอบรม (2541) ที่กล่าวถึงเนื้อหาสาระกิจกรรมทางการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุตามกรอบเนื้อหาสาระการจัดกิจกรรมว่าควรมีดังนี้ การเตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุ การสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ การใช้คุณค่าของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับ บรรลุ ศิริพานิช (2549) ที่กล่าวถึงกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุว่า

การเรียนรู้ก็ยังมีอย่างต่อเนื่องเพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็น ความพึงพอใจ หรือเพื่อดำเนินกิจกรรมบางอย่างให้ประสบความสำเร็จ โดยเลือกเรียนในสิ่งที่ชอบ สนุกสนาน

การกำหนดเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุมีความสอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังนี้ กิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุที่จัดต้องมี การศึกษาสถานการณ์ปัญหาและความต้องการ สอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ต้องเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาความต้องการอย่างลึกซึ้ง จนสามารถลำดับความต้องการและปัญหาได้ เพื่อการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้อย่างถูกต้อง (อุ้นตนา นพคุณ, 2546)

กิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุที่จัดต้องสอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดวิทยาการผู้สูงอายุทางการศึกษาที่เป็นการนำหลักการและวิธีการสอนผู้ใหญ่ผสมผสานกับวิทยาการทางการแพทย์และทางสังคม มาเป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้สูงอายุ โดยเชื่อว่าการเรียนรู้ของบุคคลทำให้สามารถปรับตัวและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2552) นอกจากนี้ หลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ดังกล่าวให้ความสำคัญที่บทบาทของประสบการณ์ของผู้เรียนที่มีความแตกต่างหลากหลาย ดังนั้น ผู้สอนหรือผู้จัดกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุจึงต้องให้ความสำคัญกับ การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ที่เป็นกระบวนการสร้างความรู้ ทักษะ และเจตคติด้วยการนำเอาประสบการณ์เดิมของผู้เรียนมาบูรณาการเพื่อสร้างการเรียนรู้ใหม่ๆ ขึ้น จัดกิจกรรมอย่างคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย ควรใช้เทคนิคฝึกอบรมต่างๆ ที่เน้นการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ เช่น การอภิปรายกลุ่มกิจกรรมแก้ปัญหากรณีศึกษา เป็นต้น (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2552)

2. การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้

การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้เป็นแนวคิดของการเชื่อมโยงให้มีการดำเนินงานระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการศึกษา การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ให้มีกระบวนการขับเคลื่อนดำเนินงานด้านการส่งเสริมการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ มีทิศทาง และจุดมุ่งหมาย ที่สอดคล้องสนับสนุนซึ่งกันและกันและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน สอดคล้องกับพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.2551 มาตรา 4 ที่กล่าวถึง ภาควิชาเครือข่าย ว่าหมายถึง บุคคล ครอบครัวยุ ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และองค์กรอื่น โดยการส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายมีโอกาสและความพร้อมในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้วยการให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างต่อเนื่อง

ให้ประชาชนมีโอกาสในการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญา นอกจากนี้ การเชื่อมโยงเครือข่ายยังเป็นการระดมทรัพยากรด้านต่างๆ ได้แก่ บุคลากร สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ อาคาร สถานที่ ข้อมูลเพื่อการบริหารและการจัดการ กิจกรรม และงบประมาณ มาใช้ในการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ สอดคล้องกับข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 – 2561) ที่มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ในการบริหารและจัดการศึกษา โดยมีวิสัยทัศน์คือ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” ด้วยการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ได้มีโอกาสได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

แนวทางปฏิบัติสำหรับการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุด้านการเชื่อมโยงเครือข่าย มีดังนี้ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ ผู้เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ หน่วยงาน หรือองค์กรที่ทำงานด้านผู้สูงอายุ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ร่วมมือกันในการจัดตั้งหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานและพัฒนางานในลักษณะภาคีเครือข่าย ที่รวมตัวกันเป็นพันธมิตรทางการศึกษาที่มีลักษณะความร่วมมือในรูปแบบสหวิชาชีพ และร่วมมือกันพัฒนาให้เกิดศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในการให้บริการผู้สูงอายุทุกด้านอย่างครบวงจรทั้งด้านการจัดการศึกษา/การเรียนรู้ การให้ความช่วยเหลือ การให้คำปรึกษา เป็นต้น สอดคล้องกับสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2552) ที่กล่าวว่า ภาคีเครือข่ายเป็นการทำงานร่วมกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่นในลักษณะของพันธมิตรหรือหุ้นส่วนด้วยการประสานงาน (Coordination) ความร่วมมือ (Cooperation) การทำงานร่วมกัน (Collaboration) และการมีส่วนร่วม (Participation) โดยในการดำเนินการมีลักษณะของกระบวนการ มีขั้นตอนที่มีจุดมุ่งหมายจะให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีพลวัต มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีการแก้ปัญหา การร่วมกันกำหนดแผนงานใหม่ๆ เพื่อสร้างความยั่งยืนในความสัมพันธ์ของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมดำเนินการ ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงก่อให้เกิดผลดีต่อการขับเคลื่อนเครือข่ายเพื่อทำกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ

3. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้/สื่อการเรียนรู้

การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้/สื่อการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ เป็นแนวคิดในการจัดหา สนับสนุน และส่งเสริมสิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้สูงอายุ ทั้งสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสภาพแวดล้อมทางจิตใจ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถศึกษาเรียนรู้ในเรื่องที่สอดคล้องกับความต้องการและเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดีจะทำให้ผู้สูงอายุมีทางเลือกในการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลการเรียนรู้ อันจะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองได้ สอดคล้องกับปฏิญญาผู้สูงอายุไทย ข้อ 3 กล่าวว่า “ผู้สูงอายุควรได้รับโอกาสทางการศึกษา

เรียนรู้ พัฒนาศักยภาพของตนอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร การบริการทางสังคมอันเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต” และพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 มาตรา 10 (1) และ (4) ที่เสนอให้ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง และภาคีเครือข่าย สามารถดำเนินการเพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดย สนับสนุนด้านสื่อและเทคโนโลยีที่จำเป็นต่อกิจกรรมและการศึกษาตามอัธยาศัย และการสร้างและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างเหมาะสม

แนวทางปฏิบัติสำหรับการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุด้านการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้/สื่อการเรียนรู้ มีดังนี้ ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย ดังที่ สุรกุล เจนอบรม (2541) ที่กล่าวถึงกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุเป็นการจัดกิจกรรมหรือบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้ได้ตามอัธยาศัย โดยจัดบริการในรูปแบบของสื่อสิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ ฯลฯ ซึ่งผู้สูงอายุสามารถใช้บริการได้จากแหล่งข่าวสารข้อมูลต่างๆ นอกจากการใช้บริการโดยการฟังและชมรายการตามเวลาที่ออกอากาศโดยตรงแล้วจะจัดบริการสนับสนุนส่งเสริมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์การเรียนรู้และชมรมผู้สูงอายุต่างๆ ได้ทำการบันทึกเทปรายการวิทยุและรายการโทรทัศน์ดังกล่าวไว้ใช้ในเวลาที่เหมาะสมต่อไป รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้ จิตวิทยาการเรียนรู้ และเป็นมิตรกับผู้สูงอายุ โดยพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและจิตใจ นอกจากนี้ ควรส่งเสริมให้สื่อสารมวลชนผลิตสื่อการเรียนรู้ประเภทต่างๆ ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการ การเข้าถึง และจิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้สูงอายุให้แก่ผู้สูงอายุและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกวัย ดังที่ Kidd (1973) กล่าวถึงข้อเสนอแนะและข้อแนะนำในการให้ความช่วยเหลือผู้ใหญ่ในสถานการณ์การเรียนรู้ทั่วไป โดยการพยายามขจัดและลดองค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความไม่สุขสบาย ความเหน็ดเหนื่อย ความเคร่งครัด การเพิ่มระดับของการใช้สิ่งเร้าให้สูงมากขึ้นกว่าปกติ เช่น การให้แสงสว่างสำหรับพวกที่สายตาและการแลผิดปกติ ส่วนสื่อการเรียนรู้ที่ใช้ก็ต้องสอดคล้องกับพัฒนาการตามวัยผู้สูงอายุและสุรกุล เจนอบรม (2541) ที่กล่าวถึงวิธีการที่ช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น ควรปรับปรุงเรื่องสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น เพิ่มแสงสว่างให้มากขึ้นแต่อย่าให้เป็นแสงสะท้อนสายตา ทำตัวหนังสือให้ใหญ่ขึ้นสามารถอ่านได้สะดวกกับสายตา และควรเตรียมอุปกรณ์อื่นๆ ที่สามารถช่วยให้ผู้สูงอายุมองเห็นได้ชัดเจน เช่น แว่นตา แว่นขยาย ตลอดจนใช้เทคนิคต่างๆ ที่ช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น รวมทั้ง สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2552) ที่กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้/สื่อการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมกิจกรรม

การศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุมีความสอดคล้องกับหลักการของหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่
 ดังนี้ สภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ต้องมีความสะดวกสบายเหมาะสมตลอดจนได้รับความไว้วางใจ
 และการให้เกียรติผู้เรียน เป็นต้น

4. การวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและพัฒนา มีแนวคิดในการนำองค์ความรู้ของการวิจัยและพัฒนาการส่งเสริม
 กิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุนับว่าเป็นรากฐานของการทำงานด้าน
 ผู้สูงอายุ เพื่อให้องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาองค์
 ความรู้ การศึกษาวิจัย และการพัฒนางานและกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพ
 ผู้สูงอายุ ครอบครัว และชุมชนและการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ สอดคล้องกับแผนผู้สูงอายุ
 แห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ยุทธศาสตร์ที่ 5 ข้อที่ 1 ที่กำหนดให้มีมาตรการสนับสนุน
 และส่งเสริมหน่วยงานวิจัยดำเนินการประมวลและพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุที่จำเป็นสำหรับ
 การกำหนดนโยบายและการพัฒนาบริหารหรือดำเนินการที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ และข้อที่ 2
 ที่สนับสนุนและส่งเสริมการวิจัยด้านผู้สูงอายุที่เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบาย การพัฒนา
 บริการ และการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

แนวทางปฏิบัติสำหรับการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุด้านการ
 วิจัยและพัฒนา มีดังนี้ ส่งเสริมและสนับสนุนการทำวิจัยด้วยการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับ
 ผู้สูงอายุ โดยการสร้างเครือข่ายการวิจัยและพัฒนา การสร้างองค์ความรู้และสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่
 ในพื้นที่ การจัดประชุมวิชาการและวิจัยระดับชาติและระดับนานาชาติ การสร้างนวัตกรรมและ
 การประยุกต์ใช้นวัตกรรม รวมถึง การพัฒนากลไกในการติดตามและประเมินผลระบบการวิจัย
 และการสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้
 สำหรับผู้สูงอายุ สอดคล้องกับสุทธิชัย จิตะพันธ์กุล (2545) ที่กล่าวว่า การศึกษาวิจัยเป็นรากฐาน
 ของการพัฒนาสังคม เพื่อการสร้างความเป็นธรรม และเพื่อให้การใช้ทรัพยากรมีประสิทธิภาพเพื่อ
 ประโยชน์สูงสุดของสังคม โดยการที่จะไปสู่เป้าหมายดังกล่าวขึ้นกับการสร้างและพัฒนาแนวทาง
 และประเด็นการวิจัยด้านผู้สูงอายุที่มีความจำเป็นในระดับชาติโดยจะต้องมีการลำดับ
 ความสำคัญอย่างต่อเนื่องและโครงสร้างกลไกด้านการวิจัยที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ทุกภาคีทั้งเอกชนและรัฐบาลต้องร่วมมือกันผลักดัน โดยต้องมีการประสานงานวิจัย
 หลากหลายสาขาและการวิจัยอาจต้องเป็นสหวิทยาการ อันเป็นงานวิจัยอย่างรู้เท่าทันความ
 เปลี่ยนแปลงไปทางเศรษฐกิจและสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ด้วย ตัวอย่างหัวข้อการวิจัยและ
 ขอบข่ายการศึกษาหลักเช่น การวิจัยเกี่ยวกับการให้การศึกษาตลอดชีวิตแก่ผู้สูงอายุ การวิจัยการ
 ให้การศึกษาแก่ผู้สูงอายุที่มีอาชีพทางการเกษตรเพื่อเตรียมตัวปรับตนเองให้เหมาะสมแก่ตนเอง
 สังคม และด้านอื่นๆ การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร สื่อเพื่อชี้นำสาระและความรู้ในกระบวนการ

เรียนรู้สำหรับประชาคมวัยต่างๆ ให้เข้าใจและตระหนัก และเข้าใจสมรรถนะและคุณค่าในกระบวนการชราภาพเพื่อปรับทัศนคติและค่านิยมที่เอื้อต่อผู้สูงอายุ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยเพื่อการขับเคลื่อนแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ดังนี้

1. ให้เสนอแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุและรูปแบบการส่งเสริม “สูงวัย สูงค่า สูงศรัทธา พัฒนาสังคม” ให้เป็นวาระแห่งชาติ เนื่องจากสังคมไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้วและกำลังจะเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ ใน พ.ศ. 2570 จึงจำเป็นต้องดำเนินการอย่างจริงจัง ด้วยการประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในประเทศ ดังนั้น รัฐบาลต้องให้การสนับสนุนในเชิงนโยบายการบริหารจัดการและงบประมาณในเรื่องดังกล่าวเป็นการเร่งด่วน

2. เผยแพร่และส่งเสริมการใช้แนวทางการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาและกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน โดยให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องวางแผนและดำเนินการตามความเหมาะสมของหน่วยงานและบริบทชุมชน อาทิ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาประสานงานกับองค์กรที่มีพันธกิจในการจัดการศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มหาวิทยาลัยและองค์กรที่มีพันธกิจที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงวัฒนธรรม รวมทั้งองค์กร มูลนิธิที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ มูลนิธิวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย เป็นต้น

3. ส่งเสริมศักยภาพภาคีเครือข่าย หน่วยงานของรัฐที่มีพันธกิจในการจัดการศึกษาและมีความรับผิดชอบกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ จัดการส่งเสริม สนับสนุนและเสริมศักยภาพให้ภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เป็นเจ้าภาพในการจัดการศึกษาและกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในระดับชุมชน หมู่บ้านที่กระจายทั่วประเทศอย่างได้สัดส่วนกันและผู้สูงอายุทุกคนสามารถได้รับบริการการศึกษาหรือกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนสนับสนุนการทำงานบนพื้นฐานของชุมชนผ่านชมรมผู้สูงอายุที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่

4. ส่งเสริมแนวคิดมหาวิทยาลัยวัยที่สาม (The University of the Third Age : U3As) ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ มี

วัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ ด้วยการสร้างความตระหนักและการพึ่งตนเอง โดยเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการเรียนรู้อของผู้สูงอายุและสนับสนุนให้มีสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ มีการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องสำหรับผู้สูงอายุ มีการฝึกอาชีพ และกิจกรรมตามความสนใจ

5. พัฒนาสถาบันการพัฒนาองค์ความรู้ และการวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุแห่งชาติ มีการกำหนดกรอบการวิจัยเพื่อการพัฒนาและส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ใช้ศักยภาพเพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติ โดยงานวิจัยควรเป็นงานวิจัยแบบองค์รวมที่บูรณาการสหวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุบนพื้นฐานความรู้ของชุมชน

6. พัฒนาศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนอย่างครบวงจร (Community Multipurpose Service Center) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้รับบริการอย่างทั่วถึงและครบวงจรในพื้นที่ที่ตนอาศัย โดยมีกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การดูแลสุขภาพพอนามัย การดูแลสุขภาพจิตใจ การบริการสังคม และการฝึกอาชีพ เป็นต้น ก่อให้เกิดการพัฒนาการด้านกาย จิต อารมณ์ สังคม และปัญญา

7. พัฒนาเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ โดยเน้นการออกแบบและจัดสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตร (Friendly Environment) และสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยเหมาะสมกับการใช้ชีวิตประจำวัน และไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้สูงอายุ เพื่อลดอุปสรรคและอุบัติเหตุในการดำเนินชีวิตและการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในทุกด้าน

8. พัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้/การศึกษาและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถครอบคลุมความรู้เฉพาะทางเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ได้แก่ Geriatrics และ Educational Gerontology ตลอดจนมีคุณสมบัติเป็นผู้อำนวยความสะดวก ผู้นำการเปลี่ยนแปลง และมีจิตอาสา

9. ส่งเสริมการจัดทำกรอบการติดตามผลและประเมินผลการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาและกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริงที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ

10. จัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับผู้สูงอายุอย่างครอบคลุม เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไป และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ในเรื่องผู้สูงอายุ และนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ส่งเสริมให้หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ดำเนินการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) หรือการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ในการนำรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุทั้ง 5 รูปแบบไปใช้

2. กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาหรือนักวิชาการศึกษาวิจัย ปัญหา อุปสรรค ของระบบโครงสร้างทางสังคมที่มีต่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

3. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมให้ชมรม สมาคม หรือกลุ่มของผู้สูงอายุได้ดำเนินการในลักษณะเครือข่ายในระดับต่าง ๆ รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กชกร สังขชาติ. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับผู้สูงอายุ**. ชลบุรี: ภาควิชาการศึกษานอกระบบ
โรงเรียน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2544.

กรมการศึกษานอกโรงเรียน. **การดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุ
สภา, 2541.

กรมการศึกษานอกโรงเรียน. **การศึกษาตลอดชีวิตการศึกษาของคนไทยในยุคโลกาภิวัตน์**.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2538.

กรมการศึกษานอกโรงเรียน. **รายงานการวิจัยเรื่องสภาพ ความต้องการในการรับบริการ
และลักษณะของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ
: พันนี้พับลิชชิง, 2542.

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. **การจัดบริการสำหรับผู้สูงอายุในภาครัฐบาล**. กรุงเทพฯ,
2546.

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. **ร่วมใส่ใจ...ดูแลผู้สูงวัยกับกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. สาน
สร้างสังคม 1** (เมษายน-พฤษภาคม 2549).

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. **ขอระวังสิ่งประดิษฐ์สามัมพันธ์ที่บ้านบางแค. สานสร้าง
สังคม 2** (กุมภาพันธ์-มีนาคม 2550).

กรมสุขภาพจิต. **สังคมไทย กับสถานการณ์ผู้สูงอายุในปัจจุบันและอนาคต** (ออนไลน์).
เข้าถึงได้ที่ : http://www.dmh.go.th/sty_libnews/news/view.asp?id=6760 [28 ส.ค.
2553]

กระทรวงศึกษาธิการ. **รายงานผลการดำเนินงานการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ปี 2552**.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์, 2553.

กระทรวงศึกษาธิการ. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม
พ.ศ. 2545**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, 2548.

กระทรวงศึกษาธิการ. **พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษาระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
พ.ศ. 2551**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, 2551.

เกียรติวรรณ อมาตยกุล. **การศึกษานอกโรงเรียน : ทำไมต้องมีการศึกษานอกโรงเรียน
ในปัจจุบัน . วารสารครุศาสตร์**. (มกราคม – มิถุนายน 2533).

เกื้อ วงศ์บุญสิน สุวานี สุรเสียงสังข์ และพัชรารัตน์ วงศ์บุญสิน. **โครงการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ การพัฒนาประชากรวัยเรียนและวัยแรงงานทั้งในและนอกระบบ เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย.** กรุงเทพฯ: เอกสารวิทยาลัยประชากรศาสตร์หมายเลข 297/49 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

เกื้อ วงศ์บุญสิน. **สังคม สว. (ผู้สูงวัย).** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. **ถึงเวลาเตรียมพร้อมรับสังคมผู้สูงอายุ 2551.** (ออนไลน์). เข้าถึงได้ที่: <http://www.vcharkarn.com/varticle/38043> [29 สค. 2553]

โกวิท วรพิพัฒน์. **การศึกษานอกโรงเรียน . สังคมศาสตร์ปริทัศน์.** กรุงเทพฯ : 2516.

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ. **แผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ.2545-2564.** กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2545.

คณะกรรมการวิสามัญสวัสดิการผู้สูงอายุและการพัฒนาสังคม วุฒิสภา. **ปัญหาผู้สูงอายุและแนวทางแก้ไข.** กรุงเทพฯ: วุฒิสภา, 2534.

คณะกรรมการศึกษาวิจัยและวางแผนระยะยาวเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ในคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ. **แผนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ.2525-2577.** กรุงเทพฯ: สหกรณ์กลาใหม่, 2525.

จริยา วิไลวรรณ. **คู่มือ “คุณ Fa” วิทยากรกระบวนการผู้สร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Facilitator).** กรุงเทพฯ : ศูนย์การจัดการความรู้เพื่อครอบครัวเข้มแข็ง สถาบันรักลูก, 2550.

จันดี ผาตา. **ครูอาสาสมัครสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเทิง. สัมภาษณ์,** 31 มีนาคม 2553.

จินตนา พงศ์ประเสริฐ. **ผู้สูงอายุ.** เชียงใหม่: ฝ่ายจิตวิทยา โรงพยาบาลสวนปung, 2538.

จินตนา สุขจันนัท. **การศึกษาและการพัฒนาชุมชน.** เชียงใหม่: นันทพันธ์พริ้นติ้ง, 2547.

จิราพร เกศพิชญวัฒนา. **ภาวะสุขภาพผู้สูงอายุ: เอกสาร ชูติวิชาการพยาบาลผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ หน่วยที่ 1 เรื่องที่ 1.2.2 ภาวะสุขภาพผู้สูงอายุ.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2546.

เจริญศักดิ์ ดีแสน. **ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเทิง. สัมภาษณ์,** 31 มีนาคม 2553.

ฉลองศรี พลโยธา. **รูปแบบวิธีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตามอัธยาศัยเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2544.

- ฉัตรตรียา นาคเกษม. **ความคิดเห็นของข้าราชการก่อนเกษียณ สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับข้าราชการสูงอายุ ก่อนและหลังการเกษียณอายุ.** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2538.
- ชนานุช อภิภัทรธำรง. **การจัดการศึกษาตามแนววิถีชีวิตของผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์ คนชราบางแค.** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540.
- ชัยยศ อิมสุวรรณ์. “เข้าใจคำว่าการศึกษาตามอัธยาศัย จากคนทำงานที่ไม่ได้ทำอย่างที่คิด”. **วารสารการศึกษานอกโรงเรียน 4** (มกราคม 2544).
- ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ์. **รายงานการวิจัยเรื่อง ความพร้อมในการเรียนรู้โดยการชี้นำตนเองของผู้เรียนผู้ใหญ่ของกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนบางประเภท.** กรุงเทพฯ : สาขาวิชาการศึกษานอกโรงเรียน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.
- ชาย โพธิ์สีดา. **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2550.
- ชูชาติ พ่วงสมจิตต์. **การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล.** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ฐิตาพร จินตะเกษกรณ์. **เอกสารประกอบการสัมมนาบทบาทการพัฒนาผู้สูงอายุ กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานบริหารการศึกษานอกระบบโรงเรียน.** กรุงเทพฯ, 2550. (อัดสำเนา)
- ณัฐรุสักษณ์ ศรีมีชัย. **แหล่งการเรียนรู้ : ชุมทรัพย์ทางปัญญาเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต. ใน** วรรัตน์ อภินันท์กุล (บรรณาธิการ), **แนวคิดและทฤษฎีที่นำรู้ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ. **วิธีวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์.** กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- ทรงธรรม สวณีย์ยะ. **สวัสดิการผู้สูงอายุ : การมีส่วนร่วมของชุมชนภายใต้ภาวะวิกฤต.** กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม , 2541.
- ทศพร ศิริสัมพันธ์. **การวางแผนเชิงกลยุทธ์.** กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, 2539.
- ทองอยู่ แก้วไทรชะ. **ระบบการศึกษา ใน ปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบ หน่วยที่ 1 – 5.** นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2544.
- ธงชัย สันติวงศ์. **การวางแผนเชิงกลยุทธ์.** กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2540.

- ธรรมรัตน์ คชรัตน์. การศึกษาความสนใจและวิธีการในการรับข่าวสารของผู้สูงอายุ : ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตเทศบาลเมืองลพบุรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาประชากรศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2533.
- ธีระวุฒิ อรุณเวช. “แนวทางการพัฒนางานผู้สูงอายุตามยุทธศาสตร์การพัฒนาลำปาง พ.ศ. 2550”. **สถานสร้างสังคม 2** (กุมภาพันธ์-มีนาคม 2550).
- นงลักษณ์ บุญไทย. ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุและความสัมพันธ์กับปัจจัยอื่น ๆ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2539.
- นริภัทร ผิวพอใช้. ความคิดเห็นของผู้สูงอายุในศูนย์บริการผู้สูงอายุเขตกรุงเทพมหานครที่มีต่อการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- นฤมล ตันธสุรเศรษฐ์. การเรียนรู้ของผู้เรียนการศึกษานอกระบบ ใน **ปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบ** หน่วยที่ 6 – 10. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2544.
- นิตา ชูโต. รายงานการวิจัยเรื่องคนชราไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- บรรจง ชูสกุลชาติ. กรมการศึกษานอกโรงเรียน. **วารสารครูปริทัศน์**. กรุงเทพฯ: 2522.
- บรรลพ ศิริพานิช. ผู้สูงอายุไทยกับการศึกษาต่อเนื่อง. **วารสารคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาสหประชาชาติ** (มกราคม-มิถุนายน 2542).
- บรรลพ ศิริพานิช. **เวชศาสตร์ผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ: เกษมสุวรรณ, 2534.
- บรรลพ ศิริพานิช. แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2. **วารสารพุดชาวิทยาและเวชศาสตร์ผู้สูงอายุไทย 2** (เมษายน-มิถุนายน 2544).
- ปกรณ พันธ์. การขับเคลื่อนภารกิจเพื่อการเรียนรู้สู่สังคมผู้สูงอายุ. **สถานสร้างสังคม 5** (ธันวาคม 2549 -มกราคม 2550): 20-25.
- ปฐม นิคมานนท์ และคณะ. เอกสารการสอนชุดวิชาการศึกษานอกตลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบ หน่วยที่ 1-7. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2543.
- ปฐม นิคมานนท์. การศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพฯ: ทิพย์อักษร, 2528.
- ประจักษ์ อชาวอำรุง. การศึกษาอรรูปนัย : หลักการและเหตุผล. **วารสารครุศาสตร์**. กรุงเทพฯ: 2528.
- ประเวศ ะสี. **พลังสร้างสรรค์เพื่อการทำงานในสถานการณโรคเอดส์**. เชียงใหม่: โรงพิมพ์มีงเมือง, 2538.

ประเวศ วะสี. **คุณภาพผู้สูงอายุที่พึงปรารถนา**. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการแห่งชาติว่าด้วยผู้สูงอายุกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม สมาคมพัฒนาวิทยาและเวชศาสตร์ผู้สูงอายุไทย และสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย, กรุงเทพฯ: ม.ป.ท. 2542.

ปรีชา อุปโยคินและคณะ. **ไม้ใกล้ฝั่ง : สถานภาพและบทบาทผู้สูงอายุไทย โครงการศึกษาวิจัยครบวงจรเรื่องผู้สูงอายุในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.

ปาน กิมปี. **การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน**. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

ปาริชาติ วัลย์เสถียร พระมหาสุทิตย์ ออบอุ้น สหัชยา วิเศษ และคนอื่นๆ. **กระบวนการแลเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2543.

ปิยะพงษ์ ไสยโสภณ และสุภาพรรณ น้อยอำแพง. 2551. **เอกสารสาระหลักการและแนวคิดประกอบการดำเนินงาน กศน.: คัมภีร์ กศน เรื่อง วิทยาการผู้สูงอายุ**. เข้าถึงได้ที่: http://ebook.nfe.go.th/nfe_ebook/data_ebook/20/14_61_70.pdf [28 ส.ค. 2553]

พรเทพ มนตร์วัชรินทร์. **การสำรวจคุณภาพชีวิตและความต้องการด้านการศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

พรประเสริฐ เสือสี. **ผลของการจัดกิจกรรมนันทนาการตามทฤษฎีแอนดราโกจีเพื่อเพิ่มความเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุสถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแค กรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์. **การวางแผนเชิงกลยุทธ์เป็นทีม**. เอกสารประกอบการอบรมการวางแผน, 2542. (อัดสำเนา)

พัฒนส์สุดา สอนชื่อ. **การศึกษาความต้องการทางการศึกษานอกโรงเรียนของข้าราชการบ้านาญกระทรวงศึกษาธิการในเขตกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2532.

- เพ็ญแข ประจันต์จันท์. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาภาวะพลัดพรากของผู้สูงอายุไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2550.
- เพ็ญแข ประจันต์จันท์. **สูงอายุวิทยาศึกษา**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2545.
- เพ็ญศรี โกมลทัต. แนวทางการจัดสวัสดิการทางสังคมเพื่อเตรียมพร้อมผู้สูงอายุในประเทศไทย. **สานสร้างสังคม 1** (มิถุนายน-กรกฎาคม 2549).
- ภาณุภาคย์ พงศ์อดิชาติ. ชะเง้อมองญี่ปุ่น...ครุ่นคำนึงคิดถึงชะตากรรมคนแก่ของไทย. **มติชนสุดสัปดาห์** (16-22 พฤษภาคม 2551).
- มงคล ชาวเรือ. การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้. **วารสารทางวิชาการราชภัฏ** 18 (2546).
- มาลินี วงษ์สิทธิ์, ศิริวรรณ ศิริบุญ และอัจฉรา เอ็นซ์. รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการให้การดูแล ให้บริการ และกิจกรรมต่างๆแก่ผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ : สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- มาลินี วงษ์สิทธิ์และศิริวรรณ ศิริบุญ. **ประชาสังคมกับการเกื้อหนุนผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- มาลี รัชตะนาวิน. **ความต้องการในการรับบริการทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนของผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชรา**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2534.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. **รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2551**. กรุงเทพฯ : บริษัท ทีคิวพี จำกัด, 2552.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. **รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2550**. กรุงเทพฯ: ทีคิวพี, 2551.
- รัตติกาล เจนจัด. **ของเล่นพื้นบ้านในฐานะสื่อเพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชน ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- รัตนา พุ่มไพศาล. **ปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบ**. กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต, 2523.
- รัตนา พุ่มไพศาล. **หลักการจัดและบริหารการศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- ลมัย นิยมในธรรม. การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดบริการผู้สูงอายุของชมรมผู้สูงอายุ ศูนย์บริการสาธารณสุข 38 “จืด-ทองคำ บำเพ็ญ” สำนักอนามัย

- กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.
- วรรัตน์ อภินันท์กุล. **แนวคิดและทฤษฎีที่นำสู่ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- วราภรณ์ แสงสว่าง. **การศึกษาผลของการให้ความรู้เรื่องการดำแลรักษาสุขภาพด้วยตนเอง แก่ผู้สูงอายุ**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- วิจารณ์ พานิช. **นานาเรื่องราวการจัดการความรู้ ปี 2549**. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.), 2549.
- วิรัช แผ้วสกุล. **รูปแบบการจัดโครงการการศึกษานอกโรงเรียนของผู้สูงอายุที่สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงของกระทรวงศึกษาธิการ**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2527.
- วิศนี ศิลตระกูล และอมรา ปฐภิญโญบูรณ์. **การศึกษาตามอัธยาศัย : จากแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตสู่แนวปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2544.
- วิศนี ศิลตระกูล และชัยยศ อิมสุวรรณ. “การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย”. ใน **คิดนอกโรงเรียน**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์อักษรไทย, 2547.
- วีรยา ทัดตากร. **การใช้พื้นที่ภายนอกอาคารในโครงการที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาสถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแค กรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาเคหการ ภาควิชาเคหการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- ศรวณีย์ กิจเดช. **ผลของการจัดกิจกรรมให้ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตามแนวทางชีวิตโดยวิถีสตอรีไลน์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. **ชราอย่างร่าเริง ยุคชิงแก่ครองเมือง . ข่าวสด (27 กันยายน 2550)**.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. **รายงานการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการเกื้อหนุนทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ. วารสารคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาฯ สหประชาชาติ (มกราคม-มิถุนายน 2542)**.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. **แนวทางการจัดบริการสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542.

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. **สวัสดิการผู้สูงอายุ : แนวคิดและวิธีการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์.**
กรุงเทพฯ : มิสเตอร์ก็้อปปี (ประเทศไทย) , 2549.

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. **สวัสดิการผู้สูงอายุ.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2544.

ศิริวงศ์ ทับสายทอง. **จิตวิทยาผู้สูงอายุ.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

ศูนย์เฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม. **รายงานการสำรวจความเสี่ยงของผู้สูงอายุไทย.**
กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2550.

ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค. **สรุปผลการดำเนินงานศูนย์
พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค ประจำปี 2551.** กรุงเทพฯ :
(ม.ป.ท.), 2551.

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. **รายงานการสำรวจความเสี่ยงของผู้สูงอายุไทย.**
กรุงเทพฯ: (ม.ป.ท.), 2551.

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. **การฉายภาพประชากรของประเทศไทย
พ.ศ.2548-2568.** กรุงเทพฯ: เอดิชั่นเพรส, 2551.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. **รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการสร้างและขยายโอกาส
ในการเข้าถึงหลักประกันทางสังคมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้สูงอายุ.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิ
สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2549.

สนั่น ศิริแสน. **รองประธานชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแรด. สัมภาษณ์,** 31 มีนาคม 2553.

สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **ผู้สูงวัยช่วยสังคมไทยอยู่เย็นเป็นสุขแล้วสังคมไทยให้
อะไรกับผู้สูงวัย. วารสารสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 1 (มกราคม-
มีนาคม 2550).**

สมคิด พรมจัญญ์ สุมาลี สังข์ศรี และวรวิทย์ กิตติคุณศิริ. **รายงานการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของ
ภาคีเครือข่ายในการยกระดับการศึกษาของประชากรวัยแรงงานตาม Roadmap
กศน.** กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย,
2550.

สมบัติ สุวรรณพิทักษ์. **แนวคิดและทฤษฎีที่นำรู้ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน. ใน** วรรณ
อภิรักษ์กุล (บรรณาธิการ), **แนวคิดและทฤษฎีที่นำรู้ทางการศึกษานอกระบบ
โรงเรียน.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

สาดี เพ็ญศิริ. **การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้อายุใน
จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน บัณฑิต
วิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.**

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน : รายงานการประชุมระดับชาติ ระหว่างวันที่ 30 มีนาคม - 1 เมษายน 2538.** กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2538.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา.** กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, 2544.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545.** กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2548.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **สรุปผลการสัมมนาเรื่องการจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา 2544** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.onec.go.th/move/seminar/penpan/index_penpan.htm [20 กรกฎาคม 2551]

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติไทย. **ทำเนียบนามองค์กรเอกชนที่ปฏิบัติงานด้านผู้สูงอายุ.** กรุงเทพฯ: กรมประชาสงเคราะห์ , 2544.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. **ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552 - 2561).** กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. **รายงานการวิจัยการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต: ห้องสมุดประชาชน.** กรุงเทพฯ: 2548.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. **คู่มือการสรรหาและคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทย.** กรุงเทพฯ : บริษัท 21 เซนจูรี่ จำกัด, 2551.

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. **รายงานระดับชาติเรื่องสภาพและการพัฒนาการเรียนรู้และการศึกษาผู้ใหญ่.** กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2551.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **ผู้สูงอายุไทย 2550 มุมมอง เสี่ยงสะท้อนจากข้อมูลสถิติ.** กรุงเทพฯ: พี.เอ. ลีฟ วิ่ง จำกัด, 2551.

สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน,กระทรวงศึกษาธิการ. ก. **รายงานผลการดำเนินงานการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ ปีงบประมาณ 2550.** กรุงเทพฯ: รัชชี่การพิมพ์, 2551.

สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน,กระทรวงศึกษาธิการ. ข. "3 ปี กศน. เพื่อเรียนรู้สู่ฟ.ร.บ. ฉบับแรก". **มติชน** (14 มกราคม 2551).

สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน,กระทรวงศึกษาธิการ. ข้อเสนอนโยบายเพื่อพัฒนา
งานการศึกษาออกโรงเรียนจากผลการวิจัยเชิงประเมินประสิทธิผลการ
ดำเนินงานการศึกษาออกโรงเรียน. กรุงเทพฯ, 2548.

สำนักวิชาศึกษาทั่วไป, มหาวิทยาลัยขอนแก่น. การเรียนรู้: ชุมทรัพย์ภายในตน เอกสารพิมพ์
ซ้ำจากรายงานเสนอต่อยูเนสโก โดยคณะกรรมการนานาชาติว่าด้วยการศึกษา
ในศตวรรษที่ 21. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, 2550.

สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ. แผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2. กรุงเทพฯ, 2545.

สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ. พระราชบัญญัติผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ.2546. กรุงเทพฯ:
(ม.ป.ท.), 2546.

สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ. รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยการศึกษา
ดำเนินงานโครงการขยายผลการดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2550.

สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ. หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่ดำเนินการช่วยเหลือ
ผู้สูงอายุและเครือข่ายผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ, 2547.

สุทธิชัย จิตะพันธ์กุลและคณะ. ผู้สูงอายุในประเทศไทย: รายงานการทบทวนองค์ความรู้
และสถานการณ์ในปัจจุบัน ตลอดจนข้อเสนอแนะทางนโยบายและการวิจัย.
กรุงเทพฯ: ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล. หลักสำคัญของเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544ก.

สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล. Active aging เรืองล้ำใหม่ในศตวรรษที่ 21. วารสารพัฒนาวิทยาและ
เวชศาสตร์ผู้สูงอายุ 2, 4 (ต.ค.-ธ.ค.):1-3, 2544ข.

สุนทร สุนันท์ชัย. ความแตกต่างระหว่างการศึกษาในระบบและนอกระบบ. ใน รวมบทความ
การศึกษาออกโรงเรียน เล่ม 6. กรุงเทพฯ: การศาสนา, 2530.

สุนทร สุนันท์ชัย. หลักและปรัชญาของการศึกษาตลอดชีวิต. ใน เอกสารคำสอนชุดรายวิชา
การศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบ หน่วยที่ 1. หน้า 1-41.นนทบุรี:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532.

สุนทร สุนันท์ชัย.การศึกษานอกระบบโรงเรียน. แผนพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียนระยะที่ 4
(2520-2524). กรุงเทพฯ: 2524.

สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี. กรุงเทพฯ:
ไทยวัฒนาพานิช, 2540.

- สุภาวงศ์ จันทวานิช. **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- สุมาลี สังข์ศรี. **การจัดการศึกษานอกระบบด้วยวิธีการศึกษาทางไกลเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545.
- สุมาลี สังข์ศรี. **การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านการรับการศึกษา** ความรู้ ข่าวสาร ข้อมูล. **วารสารการศึกษานอกโรงเรียน 1** (ตุลาคม 2543).
- สุมาลี สังข์ศรี. **การศึกษานอกระบบเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต**. ใน วรรัตน์ อภินันท์กุล (บรรณาธิการ), **แนวคิดและทฤษฎีที่นำรู้ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- สุมาลี สังข์ศรี. **การศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุโดยประยุกต์ใช้วิธีการศึกษาทางไกล**. กรุงเทพฯ: 9119 เทคนิคพรีนติ้ง, 2540.
- สุมาลี สังข์ศรี. **รายงานการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีการพิมพ์, 2545.
- สุรกุล เจนอบรม. **นโยบายการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ : กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ, 2537.
- สุรกุล เจนอบรม. **วิทยาการผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534
- สุรกุล เจนอบรม. **วิสัยทัศน์ผู้สูงอายุและการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุไทย**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- สุวัฒน์ แก้วสังข์ทอง. **ชีวิตกับการเรียนรู้**. **วารสารการศึกษาแห่งชาติ 27** (เมษายน-พฤษภาคม 2536) : 52-59.
- สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. **การศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อมรการพิมพ์, 2529.
- เสาร์ บังหาร. **ประธานกรรมการชมรมผู้สูงอายุตำบลหนองแวง**. **สัมภาษณ์**, 31 มีนาคม 2553.
- อเนก นาคะบุตร. **ระบบและรูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ในชนบท**. **วารสารการศึกษาแห่งชาติ 24** (กุมภาพันธ์-มีนาคม 2533).
- อภิชาติ จีระวุฒิ. **ทางสายใหม่ของคน**. : ความท้าทายต่อการเปลี่ยนแปลงองค์กร. **สยามรัฐ** (4 กรกฎาคม 2551): 15.
- อัญชลีย์ ชุตระกุล. **การจัดบริการแนวใหม่สำหรับผู้สูงอายุที่รอเข้ารับการสงเคราะห์ประเภทเสียค่าบริการของสถานสงเคราะห์คนชราร้านบางแค**. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**, 2544.

- อัมพร โอตระกูล. **สุขภาพจิต**. กรุงเทพฯ: วิทยพัฒน์, 2538.
- อัมภัสสา พานิชชอบ. **การศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแคและสถานที่พักผู้สูงอายุเอกชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาสุขภาพจิต ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- อาชัญญา รัตนอุบล. **การจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- อาชัญญา รัตนอุบล. **การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- อาชัญญา รัตนอุบลและคณะ. **แนวทางการพัฒนาการดำเนินการยกย่องครุภูมิปัญญาไทยในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นอย่างครบวงจร**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551.
- อาชัญญา รัตนอุบลและคณะ. **รายงานการวิจัยการจัดแหล่งการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : สวนสาธารณะ**. กรุงเทพฯ: วิ.ที.ซี.คอมมิวนิตีเคชั่น, 2548.
- อารีย์ เพชรบุตร. **สภาพและปัญหาการประสานสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบเพื่อผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- อุดม เขยทิววงศ์. **แนวทางการบริหารและการจัดการ: การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ, 2544.
- อุดม เขยทิววงศ์. **ปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2541.
- อุทัย ดุลยเกษม. **อดีตและอนาคตการดำเนินงานการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ: รังสีการพิมพ์, 2548.
- อุ้นตา นพคุณ. **กรอบแนวคิดการพัฒนาโปรแกรมอย่างมีส่วนร่วมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2546.
- อุ้นตา นพคุณ. **การศึกษานอกโรงเรียน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจริญผล, 2533.
- อุ้นตา นพคุณ. **การศึกษาอุปนัย แนวความคิดและหลักการ**. ใน **รวมบทความการศึกษานอกโรงเรียน**. กรุงเทพฯ: พีระพัฒนา, 2523.

ภาษาอังกฤษ

- Administration on Aging. **Old American Act** [Online]. 2000. Available from: http://www.aoa.gov/AoARoot/AoA_Program/OAA/oaa.aspx#1 [2010, Jan,1]
- Association of Care Giving Relatives and Friends. **Care Giving in Finland** [Online]. 2000. Available from :<http://www.omaishoitajat.com/english.php> [2009,Dec,1]
- Carbinet Office. **Annual report on the aging society: 2008,Japan** [Online]. 2008 Available From: <http://www.cao.go.jp/kovrei/English/annualreport/2008> [2010, Jan 1]
- Certo,S.C.,Peter.I.P. **Strategic Management: Concept and Cases**. (2nd Ed.) New York: McGraw-Hill, 1991.
- Cheng & Townsend. **New Paradigm of School Leadership Education in Asia-Pacific Region**. Netherlands: Springer, 2000.
- Choe,E. New role of elderly in newly industrializing countries. Productive Aging in Asia and the Pacific. **Asian Population Studies Series No.129**. United Nations, ESCAP, 1992.
- Christian lalive d'Epinay, Dario Spini. **Les années fragile: la vie au-delà de quatre-vingts ans**. Presses Universitaires de laval, 2008.
- Coombs, Phillip H. and Manzanoor Ahmed. **Attacking Rural Poverty: How Non-formal Education Can Help**. Batimore: The John Hopkins University Press, 1974.
- Council for Gender Equality. **Plan for gender equality** [Online]. 2000. Available from: <http://www.kantei.go.jp> [2009, Dec 1]
- Dillenbourg, P. **Collaborative Learning: Cognitive and Computational Approaches**. **Advances in Learning and Instruction Series**. New York, NY: Elsevier Science, Inc, 1999.
- Donorfio, Laura K. M., Healy Catherine., "Teaching and Interactive Television Course on Adulthood and Aging: Make It happen," **Educational Gerontology** 34, 6 (June 2008).
- Eric Deschavanne et Pierre-Henri Tavoillot, (2007), "Philosophie des âges de la vie", **Grasset, rééd.** Hachette Pluriel, 2008.
- Finnish Association of Adult Education Centres. **Finnish Adult Education Centres** [Online]. 2000. Available from : <http://www.ktol.fi> [2010,Jan 1]

- Finnish Red Cross .Finnish Red Cross [Online]. 2000. Available from: <http://www.redcross.fi/> [2010,Jan 1]
- Gender Equality Bureau Japan . **Plan for Gender Quality 2000** [Online]. 2000. Available From: http://www.gender.go.jp/english_contents/koudou/part2-6.htm [2010,Jan 1].
- Gordon, Theresa A., Nelson-Becker, Holly., Chapin Rosemary K. et al. "Changing Aging Competency Following a GeroRich Intervention Initiative: Implications for Bachelor's and Master's Social Work Education," **Educational Gerontology** 33, 5 (December 2007).
- Greenley, Gordon E. **Strategic Management**. United Kingdom: Prentice-Hall International, 1989.
- Groombridge, B. Learning, Education in later life. **Adult Education**, 54 (1982): 314-325.
- Gurwitz, J. H., and Avorn, J. The Ambiguous relationship between aging and adverse drug reaction. **Annal of Internal Medicine** 114: 956-966, 1991.
- Harvighurst, R.J. Personaligy and Patterns of Aging. **The Gerontologist**, 1968.
- Holland, Barbara, Robinson, Gail., "Community Based Learning with Adults: Bridging Efforts in Multiple Sectors ," **New Directions for Adult and Continuing Education** 118 (Summer 2008).
- Hondao Senior Citizen's Welfare Foundation. **Hondao Senior Citizen's Welfare Foundation**[Online].2000. Available from : http://www.hondao.org.tw/English/index_2.htm. [2009,Dec 1]
- Hong,K.Y. **Senior citizen education in Korea: Current status and demands** [Online]. 1990. Available from <http://www.eric.gov/ericwebportal/record/detail?accno=ED40416>. [2010,Jan 1].
- Jitapunkul S., Bunnag S., **Aging in Thailand 1997**. Bangkok :Thai Society of Gerontology and Geriatric Medicine, 1998.
- John Scott. **Theory and Methods in Documentary Research**. (Volume 1). London: Sage, 2006.
- Kaecher, Barbara C., Whittlesay, Valerie. "Bridging the Gap between Academic Gerontology and the Educational Needs of Aging Network," **Educational Gerontology** 33, 3 (March 2007).

- Kanno.T. **Life after retirement: a global perspective form the member of R.I committee concern for aging.** Tokyo, 2008.
- Kitzenger, J. and Barbour, R.S. Introduction: the Challenge and Promise of Focus Groups. In R.S. Berbour and Kitzenger (Eds.), **Developing Focus Group Research: Politics, Theory and Practice.** London: Sage, 1999.
- Kirkwood, J. M., Lotze, M. T., Yasko, J. M., & Current Medicine, Inc. **Current Cancer Therapeutics.** New York: Churchill Livingstone, 1996.
- Knowles, M. **Andragogy in Action.** San Francisco: Jossey-Bass, 1984.
- Knowles, M. **Self-Directed Learning.** Chicago: Follet, 1975.
- Knowles, M. **The Adult Learner: A Neglected Species (3rd Ed.).** Houston, TX: Gulf Publishing,1984.
- Knowles, M.S. **The Modern Practice of Adult Education : Andragogy vs. Pedagogy.** New York : Association Press, 1970.
- Knowles, Malclom S. **The Modern Practice of Adult Education.** New York: Cambridge, The Adult Education Company, 1980.
- Knowles, Malclom S. **The Modern Practice of Adult Education.** New York: The Adult Education, 1984.
- Knowles, Malclom S. **The Modern Practice of Adult Education: Pedagogy and Andragogy.** Chicago: Follett Publishing, 1980.
- Knowles, Malcolm S. and Overstreet, Harry. **Adult Education.** New York: Association Press, 1950.
- Kolb, D. A. **The Experiential Learning.** Englewood Cliffs : NJ., Prentice-Hall, 1984.
- Kotler,Philip. **Marketing Management.** 11th Edition, New Jersey: Prentice Hall, 2003.
- Kuypers and Bengtson, in Russell A. Word. **The Aging Experience: an Introduction to Social Gerontology.** New York: Harper and Row Publishers, 1984.
- Laslett, P. **A Fresh map of Life.** London : Weidenfeld and Nicolson, 1989.
- Lave, J., & Wenger, E. **Situated Learning: Legitimate Periperal Participation.** Cambridge, UK : Cambridge University Press, 1990.
- Lemieux, Andre, Boutin Gerald, and Riendeau, Jean. "Faculties of Education in Traditional Universities and Universities of the Third Aged: A Partnership Model in Gerontology," **Higher Education in Europe** 32 (October 2007): 151-161.

- Lundberg, David., Marshallsay Zariah. **Older Workers' Perspectives on Training and Retention of Older Worker.** A National Vocational Education and Training Research and Evaluation Program Report: National Centre for Vocational Education Research (NCVER), 2007.
- Marquardt, M. J. **Action learning in action.** Palo Alto, CA: Davies-Black, 1999.
- Martin, R., Heimovite, H.K. and Ota, M. **Elderly Activities in USA, Asia, and Europe.** Chicago: University of Chicago 2008.
- Maslow, Abraham H. **Motivation and Personality.** 2nd ed. New York: Harper and Row Publishers, 1970.
- McClusky, H.Y. **Education for Aging: The Scope of the Field and Perspection for the Future.** In S.M. Grabowski, & W.D. Mason (Eds.), *Learning for Aging.* Washington D.C. :Adult Education Association of U.S.A. Syracuse: ERIC Clearinghouse for Adult Education, 1975.
- Mémin Charlotte. **Comprendre la personne âgée.** Bayard, 2001.
- Messy Jack. **La Personne âgée n'existe pas : une approche psychanalytique de la vieillesse.** Payot & Rivages, 1992.
- Ministry for Health, Welfare and Family Affairs. **Social Welfare Policy for Elderly** [Online]. 2000. Available from : <http://swat.sw.ccu.edu.tw/download/papers/19904161261.pdf> [2010, Jan 1]
- Ministry of Education, Science and Culture. **Lifelong Learning promotion law** [Online]. 2000. Available from : <http://www.mext.go.jp>. [2009, Dec 1]
- Ministry of Education, Science and Culture. **Social education law** [Online]. 2000. Available From: <http://www.mext.go.jp>. [2009, Dec 1]
- Ministry of Health ,Labour and Welfare. **Health and Welfare Bureau for the Elderly** [Online]. 2000. Available from: [http:// www.mhlw.go.jp](http://www.mhlw.go.jp) [2010, Jan 1]
- Ministry of Health, Labour and Welfare. **Health promotion law** [Online]. 2000. Available From: <http://www.mhlw.go.jp>. [2009, Dec 1]
- Ministry of Health, Labour and Welfare. **Long term care service act** [Online]. 2000. Available from: <http://www.mhlw.go.jp>. [2009, Dec 1]
- Ministry of Health, Labour and Welfare. **Pension for older people.** [Online] 2000, Available from: <http://www.mhlw.go.jp>. [2009, Dec, 1]

- Ministry of Health, Labour and Welfare. **The act concerning stabilization of employment of older person** [Online]. 2000. Available from: <http://www.mhlw.go.jp>. [2009, Dec 1]
- Ministry of Social Affairs and Health. **Services and benefits for older people** [Online]. 2000. Available from : http://www.stm.fi/en/social_and_health_services/old_people/services_and_benefits [2009, Dec 1]
- Ministry of Social Welfares and Health. **Social Welfare in Finland** [Online]. 2000. Available from: <http://pre20090225.stm.fi> [2010, Jan 1]
- Mott, Vivian W., "Rural Education for Older Adults: Report Research," **New Directions for Adult and Continuing Education** 117 (Spring 2008): 47-57.
- National and Community Service. **Senior Corps: A Program of the Corporation for National and Community Service** [Online]. 2000. Available from : <http://www.nationalservice.gov/about/budget/index.asp> [2009, Dec 1]
- National Eldercare Institute on Business and Aging. **Public/Private Partnerships in Volunteerism: A Guide for the Aging Network**. Washington: National Eldercare Institute on Business and Aging, 1992.
- National Institute for Health and Welfare. **The fit for life Program** [Online]. 2000. Available from: <http://www.kki.likes.fi> [2009, Dec 1]
- National Institute for Land and Infrastructure Management. **Law of promoting barrier free transportation for elderly and disabled** [Online]. 2000. Available from : <http://www.nilim.go.jp> [2009, Dec 1]
- National Institute for Land and Infrastructure Management. **Act on promotion of rental supply for people in need of securing a housing** [Online]. 2000. Available from : <http://www.nilim.go.jp> [2009, Dec 1]
- Newenham, Myrna J. **Health education interest of elderly**. [Online]. 1983 Available from : <http://www.lib.umi.com/dissertation/search> [2008, July 21]
- Olievenstein Claude. **Naissance de la vieillesse**. Odile Jacob, 1999.
- Paillat Paul. **Vieillesse et vieillissement**. Presses Universitaires de France, 1996.
- Pearce II, John.A. and Robinson, Jr.R. **Strategic Management**. Singapore: McGraw-Hill Higher Education, 2002.

- Pellissier Jérôme. *La nuit, tous les vieux sont gris : la société contre la vieillesse ?*. Bibliophane, 2003.
- Pherson Mc, Barry D. *Aging as a social process*. Toronto: Butterworth; 1983.
- Pitaud Philippe (dir.). *Exclusion, maladie d'Alzheimer et troubles apparentés : le vécu des aidants*. Eres, 2006.
- Pitaud Philippe (dir.). *Solitude et isolement des personnes âgées : l'environnement solidaire*. Eres, 2004.
- Ploton Louis. *La Personne âgée : son accompagnement médical et psychologique et la question de la démence*. Chronique sociale, 1990.
- Plunkett. *Management: Meeting and Exceeding Customer Expectations*. Thomson South-Western, 2005.
- Pochet Pascal. *Les Personnes âgées*. La Découverte, 1997.
- Richeson, Nancy E, Boyne, Sarah and Brady, and E. Michael, "Education for Older Adults with Early-Stage Dementia: Health Promotion for Mind, Body, and Spirit," *Educational Gerontology* 33, 9 (September 2007): 723-736.
- Rosenthal, Rita L., "Older Computer-Literate Women: Their Motivations, Obstacles, and Paths to Success," *Educational Gerontology* 34, 7 (July 2008): 610-626.
- Russell, Helen. "Later Life: A Time to Learn," *Educational Gerontology* 34,4 (March 2008).
- Senge P., Kleiner A., Robert C., Ross R., and Smith B., *The Fifth Discipline Fieldbook*. New York, 1992
- Seniorpolis. **Manicipality of good age** [Online] .2000. Available from : <http://www.sinorpolic.com> [2009,Dec 1]
- Serge Guérin. *L'invention des seniors*. Hachette Pluriel, 2007.
- Statistic Bureau, Director-General for Policy Planning (Statistical Standards) & Statistical Research and Training Institute. **Statistical handbook of Japan (Chapter 2 Population)** [Online]. 2000. Available from : http://www.stat.go.jp/english/data/handbook/c02cont.html#cha2_2 [2010,Jan 1]
- Stewart, D.W.and Shamdasani, P.N.. *Focus Groups :Theory and Practice*. Newbury Park, CA: Sage, 1990.

- Thornton, James E. "Life-span Learning: A Developmental Perspective," **International Journal of Aging and Human Development** 57 (2003).
- Tough, Allen. **The Adult Learner Project**. Ontario: The Ontario Institute for Studies in Education, 1979.
- U.S. Bureau of Concensus and the National Center for Health Statistic in Health and Aging Data Warehouse. **Profile of Old American** [Online]. 2008. Available from:<http://www.aoa.gov/AoARoot/About/index.aspx> [2009,Dec 1]
- UNESCO. **Education for All: Finnish National Action Plan** [Online]. 2000. Available from: <http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Finland/> [2010,Jan 1]
- United Nations. **2007 Populations ageing**, 2007. (Poster).
- University of the Third Age.**University of the Third Age** [Online]. 2000. Available from : <http://www.uta.ac.fi>. [2010,Jan 1]
- Wheelen, T.,Hunger David. **Strategic Management and Business Policy**. Ninth Edition. New Jersey: Pearson, 2004.
- Wright, K., and Stegelin, D. Bibiography of Family Involvement Research a School, Family. **Community Partnership: Fine network & Havard Family Research Project**. Ontario: The Journal for Studies in Education, 2003.